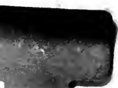

37
29 B
26

INSTITUTIONES

THEOLOGIAE DOGMATICAE,

CONSCRIPTAE

A

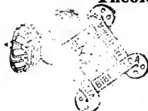
REVERENDISSIMO

P. ALBERTO A BULSANO

Ord. Min. S. Franc. Capucinorum Definitore Generali, Provinciae Tirol. Definitore et Lectore etc. emerito.

PARS I.

Theologia Dogmatica Generalis.

Cum approbatione Reverendissimi Ordinariatus Brixinensis.

OENIPONTI,

TYPIS ET SUMTIBUS WAGNERIANIS.

1852.

INSTITUTIONES

THEOLOGIAE DOGMATICAE

GENERALIS

SEU

FUNDAMENTALIS,

CONSCRIPTAE

A

REVERENDISSIMO

P. ALBERTO A BULSANO,

Ord. Min. S. Franc. Capucinorum Definitore Generali, Provinciae Tirol. Definitore et Lectore etc. emerito.

Cum approbatione Reverendissimi Ordinariatus Brixinensis.

OENIPONTI,

TYPIS ET SUMTIBUS WAGNERIANIS.

1852.

Nr. 1503.

APPROBATIO ORDINARIATUS.

Opus, cui titulus: Theologia generalis auctore Alberto Knoll etc. etc. nil continet, quod sanae doctrinae aliqua ex parte contrarium est, sed insuper tum ob argumentorum pondus, tum ab sermonis simplicitatem et perspicuitatem, qua divinae Revelationis et Ecclesiae catholicae auctoritatem contra adversarios tuetur, summopere commendari meretur.

Signatum in Consistorio episcopali Brixinae die 14. Junii 1851.

L. S. ***Jos. a Bohuslav,***
Praeses.

Casp. Rauter,
Pro-Cancellarius.

APPROBATIO ORDINIS.

Nos Fr. Venantius a Taurino

Totius Ordinis FF. Minor. S. Francisci Capucinorum Minist. Generalis (L. J.)

Cum opus, cui Titulus est: ***Institutiones Theologiae Dogmaticae Generalis***, exaratum a Reverendissimo Patre Alberto a Bulsano capucino, Provinciae Tirolensis alumno, Theologiae Lectore emerito, et Definitore Generali, duo ejusdem Ordinis Nostri Theologi, quibus id commisimus recognoverint, atque publica luce frui posse rite probaverint, tenore praesentium facultatem impertimur, ut, servatis servandis, Typis mandetur, si iis, ad quos spectat, bene in Domino visum fuerit.

Dat. Romae ex nostro SS. Immacul. Conceptionis Coenobio die 5. Novembris 1848.

L. S. **Fr. Venantius** qui supra.

Ex Mandato Rev^{mi} P. VENANTII A TAURINO Ordinis Min. Capucin. Ministri Generalis, nos infra subscripti perlegimus opus: *Institutiones Theologiae Dogmaticae Generalis*, conscriptum a Rev^{mo} P. ALBERTO A BULSANO, nec quidquam in illo aut fidei Catholicae aut bonis moribus contrarium invenimus, sed praeclarum potius hoc opus tum ab perspicuitatem sermonis, tum ob soliditatem argumentorum maxime commendandum, et indigentiis aevi nostri omnino accommodatum censemus.

In quorum fidem etc.

Fr. Fulgentius a Sterzinga.
Lector S. Theologiae.

Fr. Aloisius ab Unterinn,
Lector Juris canonici.

Oeniponti, die 1. Septbr. 1848.

PRAEFATIO.

Cum nostris temporibus non pauci scriptores inveniantur, qui non solum falsa quaedam dogmata in vulgus spargunt, sed ipsius Religionis Christianae et praesertim Ecclesiae Catholicae fundamenta impio conatu evertere tentant, maximi profecto aestimenda est ea Theologiae Catholicae pars, quae *Dogmatica Generalis*, aut (forte melius) *Theologia Fundamentalis* nuncupatur, et in qua non solum Religionis Revelationisque possibilitas et necessitas, sed etiam factae Revelationis existentia, i. e. Religionis Christianae veritas et Ecclesiae Catholicae auctoritas comprobantur. Haec eadem Theologiae pars caeterarum disciplinarum theologicarum basin constituit, qua sublata et istas corruere necesse est. Sapientissimo itaque consilio supremi Studiorum in Austria Directores jam anno **1843** decreverant, ut Theologia Dogmatica Generalis a speciali separaretur, et statim in Theologiae limine traderetur. Hac de causa etiam optaverant, ut una cum Encyclopaedia theologica Institutiones Theologiae Dogmaticae Generalis exararentur, quae publicis praelectionibus inservirent, et in quibus falsa praecipue recentioris Philosophiae principia refutarentur, illa autem, quae in aliis disciplinis theologicis pertractantur, e. g. de authenticitate et integritate S. Bibliorum etc. omitterentur.

Quantum mihi futura haec in Studiis theologicis innovatio placuit, tantum mihi etiam persuasum fuit, ad postulatum ejusmodi opus elucubrandum mihi tum tempus tum vires deesse. Sed a pluribus excitatus, et ab iis quoque, quibus obediendum erat, impulsus, manum operi admovi. Omnis conatus meus in hac elucubratione eo tetendit, ut veritates summi momenti, quae pertractandae erant, *tum clare proponerem*, tum *solide probarem*, tum *contra praecipuas adversariorum objectiones strenue vindicarem*. — Ad finem hunc, quidquid in Theologis tum antiquioribus tum recentioribus boni repereram, colligere et scriptis meis inserere non haesitavi. Haud necessarium tamen putavi, omnes, qui circumferuntur errores, recensere, cum quotannis novi emergant; sed persuasum mihi est, in ipsis veritatibus rite declaratis et solide probatis optimum contra omues errores, qui proponi possuut, praesidium haberi.

Tractationem systematicam quod attinet, elegi talem, qualis mihi tum indoli tum fini pertractandae scientiae maxime consentanea videbatur. Nam ad Theologiam Generalem spectat, tum nexum inter Philosophiam et Theologiam ostendere, tum Theologiae positivae, quae in varias disciplinas dispescitur, prima fundamenta jacere. Quapropter *prima Theologiae Generalis pars* est *rationalis*, et in Theoria rationis de Religione et Revelatione consistit. Hac absoluta gressus fit ad Theologiam positivam, cujus principium tum constitutivum tum regulativum evolvendum venit, ut appareat, et unde, et qua ratione veri-

tates, in Theologia positiva pertractandas, haurire oporteat. Principium autem *constitutivum* Theologiae positivae est ipsa *Revelatio*, cujus idcirco existentia probanda est, et fontes assignandi sunt, quod utrumque in *secunda parte* praestatur. Principium autem *regulativum*, quod ipsa Revelatione duce investigandum est, duplex distinguitur: *primarium*, quod est *Ecclesia*, et *secundarium*, quod est *Ratio*. De utraque *tertia pars* agit. Verum quidem est, quod in hoc systemate de S. Bibliorum divina inspiratione et Canone agatur, priusquam infallibilis Ecclesiae auctoritas sit comprobata; sed quia Protestantes, quibuscum nobis praecipua hisce in materiis controversia est, tum Canonem S. Bibliorum tum divinam eorundem inspirationem maxima ex parte admittant, Traditionem vero, quae pro tractatu de Ecclesia summi momenti est, ceu fontem Revelationis negant: adoptati systematis ratio non videtur esse carpenda.

De caetero Dogmatica Generalis idiomate latino exaranda erat, quo idiomate in ditionibus Austriacis pleraeque disciplinae theologicae tradi consueverunt, a qua laudabili consuetudine eo minus recedendum mihi videbatur, cum Reverendissimi Episcopi Austriae, Viennae congregati, recentissime decreverint, ceu linguam Studiorum theologicorum idioma latinum esse retinendum. Et merito! Hoc enim idioma ipsius S. Ecclesiae usu quasi sacratum est; in eodem per multa saecula institutiones theologicae tum conscribi tum tradi consueverunt, ita, ut Theologiae Candidati non uni tantum nationi, sed universis quodam-

modo populis inservire potuerint. Denique termini ad recte enuntiandas theologicas veritates in idiomate latino magis accurati et adaequati, et ipsius Ecclesiae Catholicae ac Theologorum Catholicorum auctoritate approbati inveniuntur, quibus non satis concinno modo etiam auctores Germanica lingua scribentes ita ac toties uti solent, ut latinae linguae ignarus istorum opera vix aut ne vix quidem intelligere valeat.

Et nunc, cum ea, quae jam ante tres annos conscripseram, non tam ex mea, quam ex meorum Superiorum voluntate typis mandentur, verbis utor Theodoreti, qui Praef. in Psalm. scribit: „Quae invenire potuimus, omnibus sine in-„vidia proposuimus, et quae a Patribus nostris „didicimus, posteris nostris afferre studuimus. „Hoc unum a lectoribus postulamus, ne furti nos „insimulent, si quid, quod a Patribus dictum sit, „hic invenerint. Hoc enim non furtum appellari „debet, sed haereditas. Laborem suscepimus, „lectoribus, ut arbitror, haud inutilem; quam „ob rem eos, qui sine labore laborum nostrorum „fructum sunt percepturi, rogatos volumus, ut „nobis pro laboribus nostris orationes impertiant „suas. Quod si minus accurata videbitur expli-„catio, laborem saltem boni consulant, et quae „desunt, ipsi doceant.“ — Quippe non vincimur, ait S. Cyprianus, „quando nobis offeruntur meliora, sed instruimur.“

Romae in festo Cathedrae S. Petri Romanae, anno 1849.

Auctor.

INDEX.

Pag.

§. 1. **Introductio in Theologiam** 1

Caput I.

§. 2. Encyclopaedia theologica 1
§. 3. Notio Theologiae etymologica 2
§. 4. Notio Theologiae realis 3
§. 5. Divisio Theologiae ratione fontium 4
§. 6. Divisio Theologiae ratione ambitus 4
§. 7. Divisio Theologiae specialis 5
§. 8. A. Subsidia Theologiae 5
§. 9. I. Studium biblicum 6
§. 10. II. Studium historicum 8
§. 11. III. Studium philosophicum 11
§. 12. B. Partes Theologiae specialis 13
§. 13. I. Theologia theoretica 14
§. 14. II. Theologia practica 16
§. 15. III. Theologia hierarchica 17

Caput II.

§. 16. Methodologia theologica 20
§. 17. I. Officia docentium Theologiam 21
§. 18. II. Officia discentium Theologiam 25

THEOLOGIA GENERALIS.

§. 19. Theologiae generalis notio 28
§. 20. Theologiae generalis divisio 29
§. 21. Theologiae generalis momentum 29

THEOLOGIAE GENERALIS.

Pars I.

Theoria rationis de Religione et Revelatione.

Sectio I.

Theoria rationis de Religione.

		Pag.
§. 22.	Ordo dicendorum	31
	Caput I.	
§. 23.	Religionis notio ac divisio	32
§. 24.	Censura aliarum Religionis definitionum	33
	Caput II.	
§. 25.	De auctore Religionis, seu de Deo	37
	Articulus I.	
§. 26.	Notio Dei	37
	Articulus II.	
§. 27.	Existentia Dei	39
§. 28.	I. Argumentum cosmologicum	40
§. 29.	II. Argumentum physico-theologicum	45
§. 30.	III. Argumentum ex motu	48
§. 31.	IV. Argumentum historicum	49
§. 32.	V. Argumentum ontologicum	52
§. 33.	VI. Argumentum ex postulato rationis practicae	53
§. 34.	VII. Argumentum ex idea veritatis	55
§. 35.	VIII. Argumentum ex imperio legis moralis	57
§. 36.	IX. Argumentum ex desiderio felicitatis	60
	Articulus III.	
§. 37.	A. Censura Atheismi	61
§. 38.	B. Censura Pantheismi	64
	Caput III.	
§. 39.	De subjecto Religionis seu de homine	70
§. 40.	A. Natura hominis	70
§. 41.	B. Finis hominis	73
	Caput IV.	
§. 42.	De Religionis possibilitate et necessitate	74
§. 43.	A. Religio est possibilis	75
§. 44.	B. Religio est necessaria	76

Pag.

Caput V.

§. 45. De Spiritu Religionis 79
§. 46. I. De Religione interna 79
§. 47. II. De Religione externa 83

Caput VI.

§. 48. De Religionis utilitate 86

Caput VII.

§. 49. De Religionis universalitate seu de regno divino morali 87

Sectio II.

Theoria rationis de Revelatione.

§. 50. Momentum et nexus doctrinae 90

Caput I.

§. 51. Revelationis notio atque divisio 91

Caput II.

§. 52. Possibilitas Revelationis supernaturalis et immediatae 94
§. 53. A. Possibilitas Revelationis formalis 95
§. 54. B. Possibilitas Revelationis materialis. 98

Caput III.

§. 55. Necessitas Revelationis 105
§. 56. A. Necessitas Revelationis formalis 106
§. 57. I. Argumentum philosophicum 107
§. 58. II. Argumentum historicum 109
§. 59. B. Necessitas Revelationis materialis 116

Caput IV.

§. 60. Characteres Revelationis 126
§. 61. I. Characteres interni 127
§. 62. II. Characteres externi 129

Articulus I.

§. 63. De Miraculis 130
§. 64. Miracula sunt possibilia. 131
§. 65. A. De objectiva miraculorum possibilitate . . . 131
§. 66. B. De subjectiva miraculorum possibilitate . . . 137

Pag.

Articulus II.

§. 67. De Vaticiniis seu de Prophetiis 146
§. 68. Prophetiae sunt possibiles 146
§. 69. A. De objectiva prophetiarum possibilitate . . . 146
§. 70. B. De subjectiva prophetiarum possibilitate. . . 149
§. 71. Conclusio capitis 153

THEOLOGIAE GENERALIS.

Pars II.

§. 72. De Religionis revelatae existentia, illiusque fontibus 155

Sectio I.

§. 73. De existentia divinae Revelationis 155

Caput I.

§. 74. De Religione patriarchali 156
§. 75. I. Characteres interni Religionis Patriarchis revelatae 157
§. 76. II. Characteres externi Religionis Patriarchis revelatae 163

Caput II.

§. 77. De Religione mosaica 166

Articulus I.

§. 78. Characteres interni Religionis per Moysen revelatae 167

Articulus II.

§. 79. Miracula seu Characteres externi Religionis per Moysen revelatae 181

Articulus III.

§. 80. Vaticinia ceu characteres externi Religionis per Moysen revelatae 192

Articulus IV.

§. 81. Specialis Dei erga Hebraeos Providentia 196
§. 82. Prima Epocha 197
§. 83. Secunda Epocha 199
§. 84. Tertia Epocha 203
§. 85. Conclusio capitis 204

Pag.

Caput III.

§. 86. Legi mosaicae succedere debuit Revelatio perfectior 206

Articulus I.

§. 87. De promissionibus Messiae 207

Articulus II.

§. 88. De tempore adventus Messiae 210
§. 89. I. Vaticinium Jacobi 210
§. 90. II. Vaticinium Danielis 212
§. 91. III. Vaticinium Aggaei et Malachiae 216
§. 92. IV. Vaticinia de dispersione Judaeorum . . . 219
§. 93. V. Vaticinia de vocatione Gentium 221
§. 94. Continuatio 222

Articulus III.

§. 95. De Characteribus Messiae a Prophetis praesignatis 224
§. 96. I. Vaticinia Messiae ortum et nativitatem spectantia 230
§. 97. II. Vaticinia Messiae vitam resque ab eo gerendas spectantia 233
§. 98. III. Vaticinia Messiae passionem, et mortem spectantia 237
§. 99. IV. Vaticinia statum Messiae post mortem spectantia 242
§. 100. Conclusio hujus capitis 245

Caput IV.

§. 101. De Religione christiana 247
§. 102. Vita Christi mirabilis 247
§. 103. Character Christi insignis 250
§. 104. Religio Christi divina 254

Articulus I.

§. 105. De doctrina Christi 256
§. 106. A. Doctrinae christianae sinopsis 256
§. 107. B. Doctrinae christianae excellentia 263
§. 108. C. Doctrinae christianae origo divina . . . 266

Articulus II.

§. 109. De miraculis a Christo patratis 269
§. 110. A. Miraculorum Christi veritas historica . . . 270

Pag.

§. 111. I. Testium dexteritas 270
§. 112. II. Testium sinceritas 273
§. 113. B. Miraculorum Christi veritas philosophica . . 277
§. 114. I. Miracula in natura inanimata 278
§. 115. II. Sanationes aegrotorum 280
§. 116. III. Curationes daemoniacorum 283
§. 117. IV. Resuscitationes mortuorum 285
§. 118. V. Resurrectio Christi 286
§. 119. C. Miraculorum Christi veritas relativa . . . 297
§. 120. Continuatio 301

Articulus III.

§. 121. De Phrophetiis a Christo prolatis 304
§. 122. I. Prophetiae de fatis Christi 305
§. 123. II. Prophetiae de fatis discipulorum Christi . . 307
§. 124. III. Prophetiae de excidio urbis Hierosolymae . 311
§. 125. Continuatio 314

Articulus IV.

§. 126. De vaticiniis in Christo adimpletis 315
§. 127. A. Prophetiae tempus Messiae respicientes . . 315
§. 128. B. Prophetiae characteres Messiae praesignantes 320
§. 129. I. Christi ortus et nativitas 320
§. 130. II. Christi vita et res gestae 323
§. 131. III. Christi passio et mors 327
§. 132. IV. Christi status post mortem 331
§. 133. Continuatio 333

Articulus V.

§. 134. De Religionis christianae propagatione, efficacia, et conservatione 337
§. 135. A. Religionis christianae celerrima propagatio . 338
§. 136. B. Religionis christianae stupenda efficacia . . 346
§. 137. C. Religionis christianae mira conservatio . . 352
§. 138. Conclusio capitis 356

Caput V.

§. 139. De Gentilismo, Judaismo recentiori et Muhammedanismo 358

Articulus I.

§. 140. De Gentilismo. Gentilismi notio et origo . . . 358

Pag.

§. 141. Gentilismo desunt Revelationis a) characteres interni . . . 363

§. 142. b) characteres externi . . . 364

Articulus II.

§. 143. De Judaismo post Christum . . . 367

Articulus III.

§. 144. De Muhammedanismo . . . 369

§. 145. Conclusio . . . 375

§. 146. Doctrinae usus . . . 378

§. 147. Appendix de mythica Evangeliorum expositione . 378

Sectio II.

§. 148. De fontibus Religionis christianae . . . 386

Caput I.

§. 149. De sacra Scriptura . . . 387

Articulus I.

§. 150. S. Scripturae notio et divisio . . . 388

Articulus II.

§. 151. De sacrorum librorum inspiratione . . . 390

§. 152. I. Inspirationis notio . . . 391

§. 153. II. Inspirationis possibilitas . . . 395

§. 154. III. Inspirationis realitas . . . 396

§. 155. A. Argumentum biblicum . . . 397

§. 156. B. Argumentum ecclesiasticum . . . 403

Articulus III.

De S. Scripturae canone, et versionibus

§. 157. De S. Scripturae canone . . . 411

§. 158. De S. Scripturae versionibus . . . 415

Articulus IV.

§. 159. De sacrae Scripturae usu . . . 418

§. 160. De S. Scripturae praestantia, et utilitate . . . 419

§. 161. De S. Scripturae sensu . . . 421

§. 162. De S. Scripturae lectione . . . 424

§. 163. Usus doctrinae traditae . . . 429

Caput II.

§. 164. De Traditione . . . 429

Pag.

Articulus I.

§. 165. Traditionis notio et divisio 430

Articulus II.

§. 166. Traditionis divinae existentia in V. T. 432

Articulus III.

§. 167. Traditionis divinae existentia in N. T. 435
§. 168. A. Argumenta biblica 435
§. 169. I. Ex origine S. Scripturae 436
§. 170. II. Ex verbis S. Scripturae 439
§. 171. III. Ex indole S. Scripturae 446
§. 172. B. Argumenta historica 451
§. 173. I. Ex sanctis Patribus 451
§. 174. II. Ex sensu ecclesiae 454
§. 175. III. Ex adversariis 457

Articulus IV.

§. 176. De Traditionis divinae conservatione et propagatione 460
§. 177. I. De continua Episcoporum successione . . . 460
§. 178. II. De scriptis SS. Patrum 464
§. 179. III. De reliquis mediis 469

Articulus V.

§. 180. Traditionis divinae characteres 472
§. 181. Regula positiva 472
§. 182. Regula negativa 476
§. 183. Usus doctrinae 477

THEOLOGIAE GENERALIS.

Pars III.

§. 184. De Ecclesia, et de recto rationis usu in negotio Religionis revelatae, et Theologiae 479

Sectio I.

§. 185. De Ecclesia 480

Caput I.

De Ecclesiae institutione atque divisione.

§. 186. Ecclesiae institutio 482
§. 187. Ecclesiae a Christo institutae praecipua divisio . 486

Caput II.

Pag.

De Ecclesiae infallibilitate.

§. 188. Momentum doctrinae 490

Propositio prima.

§. 189. In Ecclesia adest magisterium authenticum . . . 490

Propositio Secunda.

§. 190. In Ecclesia adest magisterium infallibile 496

Articulus I.

§. 191. De infallibilitatis existentia 497

A. Argumenta biblica.

§. 192. I. Ex verbis Christi 497

§. 193. II. Ex dictis Apostolorum 507

B. Argumenta ecclesiastica.

§. 194. I. Ex sanctis Patribus 513

§. 195. II. Ex Ecclesiae persuasione et praxi . . . 517

§. 196. C. Argumentum philosophico-theologicum . . . 519

§. 197. I. Reflexio philosophica 524

§. 198. II. Reflexio historica 526

§. 199. 1. De systemate Fanaticorum 528

§. 200. 2. De systemate Socinianorum 529

§. 201. 3. De systemate Protestantium 531

§. 202. Conclusio 535

Articulus II.

§. 203. De infallibilitatis subjecto 538

A. De Conciliis generalibus.

§. 204. Notio 540

§. 205. Auctoritas 540

§. 206. Conditiones 544

B. De consensu Ecclesiae extraconciliari.

§. 207 Notio 551

§. 208. Auctoritas 552

§. 209. Modus cognoscendi consensum Ecclesiae extraconciliarem 554

§. 210. I. De constitutionibus pontificiis 555

§. 211. II. De conciliis particularibus 560

§. 212. III. De consensu SS. Patrum, et Theologorum scolasticorum 562

§. 213. IV. De reliquis mediis 565

Pag.

Articulus III.

De infallibilitatis objecto.

§. 214. Momentum doctrinae 565
§. 215. Regulae 566
§. 216. Regularum applicatio 568
§. 217. Quaestiones variae de judicii ecclesiastici auctoritate 570
§. 218. I. De quaestionibus philosophicis 571
§. 219. II. De factis dogmaticis personalibus 571
§. 220. III. De factis dogmaticis doctrinalibus, seu de censura librorum 573
§. 221. IV. De beatificatione, et canonizatione servorum, et servarum Dei 576
§. 222. V. De disciplina 578

Caput III.

§. 223. De potestate Ecclesiae 580

Articulus I.

§. 224. De sacri imperii institutione 581
§. 225. I. De potestate Apostolorum legislativa . . . 582
§. 226. II. De potestate Apostolorum judiciaria . . . 584
§. 227. III. De potestate Apostolorum coërcitiva . . . 586

Articulus II.

§. 228. De sacri imperii perduratione 589
§. 229. I. Argumenta biblica 590
§. 230. II. Argumenta ex Traditione 592

Articulus III.

§. 231. De Primatu Petri 597
§. 232. A. Argumenta biblica 598
§. 233. I. Petri praerogativae 598
§. 234. II. Petrus — Ecclesiae fundamentum 600
§. 235. III. Petrus claviger regni caelorum 606
§. 236. IV. Petrus agnorum et ovium pastor . . . 610
§. 237. V. Petrus primatum exercens 615
§. 238. B. Argumentum ex Traditione 618

Articulus IV.

§. 239. De Sessione Petri Romae 620
§. 240. I. Petrus Romae fuit 621

Pag.

§. 241. II. Petrus fuit Episcopus Romae 628
§. 242. III. Petrus Romae mortuus est 628

Articulus V.

§. 243. De Primatu romani Pontificis 629
§. 244. I. Ex factis de Petro probatis 629
§. 245. II. Ex SS. Patrum consensu 632
§. 246. III. Ex Ecclesiae perpetua persuasione, et praxi 638
§. 247. IV. Ex Conciliis 640

Articulus VI.

§. 248. De reliquis ad Hierarchiam ecclesiasticam spectantibus 643
§. 249. I. De Presbyteris 644
§. 250. II. De Diaconis 650
§. 251. III. De Hierarchia in genere 652

Caput IV.

De Ecclesiae visibilitate, ejusque membris.

§. 252. Momentum doctrinae 653

Articulus I.

§. 253. De Ecclesiae visibilitate 654
§. 254. I. Ex genuina Ecclesiae notione 655
§. 255. II. Ex SS. Bibliis 656
§. 256. III. Ex constanti Traditione 660
§. 257. IV. Ex ratione theologica 663

Articulus II.

§. 258. De membris Ecclesiae 664
§. 259. I. Quinam sunt membra Ecclesiae 665
§. 260. II. Quinam non sunt membra Ecclesiae . . . 667

Caput V.

De Notis verae Ecclesiae.

§. 261. Momentum doctrinae 672

Articulus I.

§. 262. Theoria de Notis verae Ecclesiae 673
§. 263. I. De Nota unitatis 674
§. 264. II. De Nota sanctitatis 680
§. 265. III. De Nota catholicitatis 683
§. 266. A. Catholicitas quoad locum 683

Pag.

§. 267. B. Catholicitas quoad tempus 687
§. 268. IV. De Nota Apostolicitatis 691

Articulus II.

§. 269. Applicatio theoriae traditae 694
§. 270. I. Ecclesiae Romano-Catholicae notae competunt 695
§. 271. II. Ecclesiis Protestantium notae non competunt 698
§. 272 Conclusio 702

Appendix. De Tolerantismo religioso.

§. 273. Tolerantismi religiosi notio 703
§. 274. Tolerantismi religiosi refutatio 705

Sectio II.

§. 275. De Ratione in relatione ad Religionem revelatam spectata 710

Articulus I.

§. 276. Theoria de usu rationis in Religionis revelatae et Theologiae negotio 712
§. 277. I. Rationis jura 713
§. 278. II. Rationis limites 715

Articulus II.

§. 279. Theoriae propositae applicatio 721

I. In Religione invenienda.

§. 280. A. Rationis jura 721
§. 281. B. Rationis limites 722

II. In Religione illustranda, et tradenda.

§. 282. A. Rationis jura 723
§. 283. B. Rationis limites 725

III. In Religione defendenda.

§. 284. A. Rationis jura 725
§. 285. B. Rationes limites 726

Articulus III.

§. 286. Relationes inter rationem, et revelationem . . . 727

Articulus IV.

§. 287. Brevis historia influxus Philosophiae in Theologiam 729

INTRODUCTIO
IN
THEOLOGIAM.

---

§. 1.

Cujuslibet Scientiae studium suscipienti, perutile est, mox ab initio exponere, quid ea sit, quibus partibus constet, quibus scientiis adjutricibus nitatur, et quo has omnes ordine, ac modo et tradi oporteat, et disci. — Magnum idcirco Theologiae Candidato emolumentum praebet

I. *Encyclopaedia*, quae notionem Theologiae evolvit, ejus partes declarat, earumque nexum ostendit; — atque

II. *Methodologia* quae modum exponit, quo disciplinae theologicae tradendae sunt.

Si vulgare placeat exemplum, ait Cl. *Dobmayer*, ituro per vastam Theologiae regionem tironi *Encyclopaedia* omnes ejus partes veluti in tabula geographica uno obtutu contemplandas proponit, *Methodologia* autem viam rectam, facilem, et securam ostendit. *Syst. Theol. T. I. §. 4.*

Caput I.

Encyclopaedia theologica.

§. 2.

Ratio nostra in ipsa objectorum, quae considerat, multiplicitate unitatem videre cupit, et de agnita partium

harmonia delectatur. — Ut igitur gravissimum Theologiae studium amoenius reddatur, et cum majori fervore, et alacritate suscipiatur, convenientissimum est, variarum disciplinarum theologicarum nexum, et harmoniam ostendere. Id praestat *Encyclopaedia*, dum 1) genuinam *Theologiae notionem* evolvit, 2) illiusque *divisiones* sic proponit, ut omnium partium intimus nexus appareat, et 3) *momentum* ostendatur.

§. 3.

Notio Theologiae etymologica.

Theologia, si nomen spectetur, est sermo, seu scientia et doctrina de Deo; componitur enim ex duplici vocabulo graeco Θεος & Λογος. Haec autem vox non sermonem tantum significat, sed et rationem, et scientiam, vel etiam doctrinam, seu usum, et tractationem dicendi.

Not. Nomen Theologiae in vario sensu adhibitum fuit: 1) Jam apud Gentiles haec vox invenitur ad ipsorum doctrinam de diis, eorum natura, et historia denotandam. Sic Pherecydes Syrus librum suum, de rebus divinis agentem, teste Josepho Flavio (c. Appion. L. 1. c. 2.) hoc nomine insignivit. Plato quoque (Lib. 1. de Republ.) et Aristoteles (L. 10. Met. c. 6.) Metaphysicam, quae tractat de naturali Dei cognitione, Theologiam appellabant. Generatim triplex apud Gentiles celebratur Theologia, *fabulosa* Poetarum, *naturalis* Philosophorum, et *civilis* tum sacerdotum, tum populi, ut ex Varrone tradit S. Augustinus (L. 6. de civ. Dei c. 5).

2) In aevo christiano S. Patres Theologiae nomen sumpserunt pro doctrina de sanctissima Trinitate, vel de divina Christi natura, cum doctrinam de humana Christi natura, seu de incarnatione *Oeconomiam* appellarint. Ideo S. Joannes Evangelista, et S. Gregorius Nazianzenus, qui de divinitate Christi clarissime disseruerunt, per Antonomasiam Theologi sunt vocati. Nonnulli autem christiani doctores Theologiam in sensu jam latiori sumentes, per illam intellexerunt doctrinam, Deum verum,

ejusque cultum spectantem (Augustin. de civ. Dei Lib. 8. c. 1.) vel etiam theoreticam de universa Religione institutionem. (Theodoret. Quaest. in Genes. 9.)

3) A saeculo XI. et seq. postqnam Scholastici integram Religionis christianae doctrinam amplissimis voluminibus tradere, et philosophice illustrare coeperunt, et Abaelardus Saec. XII. breviarum doctrinae Religionis Theologiam christianam inscripserat, significatio vocabuli Theologiae admodum dilatata est, et per illud omnis doctrina de Deo, de religione, et de objectis cum erudita, et solida religionis cognitione proxime connexis, systematice coordinata, — designata fuit, adhucque designatur.

§. 4.

Notio Theologiae realis.

Theologia, in sensu reali sumta definiri potest: Scientia Dei, se, regnique sui moralis constitutionem nobis manifestantis.

Not. 1. Centrum, ad quod tota Theologia collimat, Deum esse, ipsa vox innuit. Pulchre Thomas Aq. dicit: „Theologia a Deo docetur, Deum docet, et ad Deum ducit.“ (P. I. Q. 1. art. 7.) Deus autem non solummodo, prout est in se, sed etiam in relationibus moralibus erga nos, ex quibus Religio exsurgit, cognoscendus est. Antiquiores ideo Theologi Theologiam dixerunt Habitum scientificum de Deo, rebusque ad Deum pertinentibus. (Cf. Wiest T. I. §. 11.) Recentiores illam definiunt ceu complexum veritatum Religionis ex certis principiis deductarum; subjective autem sumtam eandem appellant Cognitionem Religionis eruditam. (v. Liebermann T. I. §. 1.) Omnes autem relationes morales, et universa, quae Religionem, et Ecclesiam a Deo institutam concernunt, sub idea regni divini moralis comprehenduntur. (Cf. Galura Neueste Theologie T. I. Dobmayer T. I. §. 10.)

Not. 2. Theologia nomine Scientiae omni jure insignitur. — Ex principiis enim certis, et immotis per legitimam consequentiam propositiones deducendi habitus Scientia est secundum Philosophos. Theologiae ergo eo magis hoc nomen competit, quo certiora sunt principia, ex quibus veritates theologicae

deducuntur. (Cf. S. Thom. Aq. Lib. III. Sent. dist. 33. Q. 1. art. 2.)

§. 5.

Divisio Theologiae ratione fontium.

Deus se, sua attributa, sua opera, sua consilia, regnique sui moralis constitutionem manifestat, — vel per *rationem*, quam ad indagandas, cognoscendasque veritates nobis concessit, vel per *revelationem*, qua extraordinario, et supernaturali modo nos instruere dignatur. Scientia, quae veritates ad Deum, regnumque ipsius morale spectantes ex sola ratione evolvit, Theologia *naturalis*, seu *rationalis;* Scientia, quae easdem veritates ex Revelatione haurit, Theologia *positiva*, seu *revelata* nominatur.

Not. Cum Deus nos per duplex medium, nimirum per rationem, et revelationem ad finem nostrum perducere velit, ideo Theologia naturalis, et positiva intime cohaerent, et una alteram exigit, juvat, atque sustentat. Theologia naturalis non incongrue dici potest *Paedagogia* ad revelationem divinam, quae ad hanc viam sternit, et discentem praeparat, licet de reliquo, ut suo loco dicetur, valde imperfecta sit, et ad salutem sempiternam consequendam non sufficiat. (Cf. Wiest. §. 10.)

§. 6.

Divisio Theologiae ratione ambitus.

Theologia pro ambitu, in quem extenditur, recte dividitur in *generalem*, et *specialem*. Theologia generalis veritates a Deo in ordine morali manifestatas pertractat, quae ad omnes disciplinas theologicas referuntur, earumque fundamenta constituunt, quamobrem non incongrue *Theologia fundamentalis* appellari potest. Haec enim Theologia rationalem Religionis, et Revelationis theoriam evolvit, Religionis revelatae existentiam probat, et non solum illius fontes assignat, sed et ejusdem Interpretem, et Judicem

authenticum, ac infallibilem ostendit, ut tuto, et sine erroris periculo salutares doctrinae ex illa erui possint. Hasce autem saluberrimas doctrinas eruit, et pro varietate materiae in variis disciplinis pertractat *Theologia specialis.*

Not. Si liceat totam Religionem revelatam magnificae domui comparare, ***Theologia generalis*** non solum oculis viatoris illam commonstrat, sed et aditum aperit, et ingressum docet: Theologia autem ***specialis*** varia interna cubicula inspicienda praebet.

§. 7.

Divisio Theologiae specialis.

Divisio Theologiae specialis peti commode potest ex *forma*, et *materia* Revelationis. — Per formam Revelationis intelligitur *modus*, quo Deus se, suique regni moralis constitutionem extraordinaria via nobis manifestavit. — Per materiam Revelationis veniunt ipsae *veritates* nobis divinitus patefactae, Deum, ipsiusque regni moralis constitutionem nobis ostendentes. — Ex forma Revelationis deducuntur disciplinae theologicae, quae totius *Theologiae subsidia* constituunt; ex materia Revelationis ipsae *partes Theologiae specialis* desumuntur.

§. 8.

A. Subsidia Theologiae.

Deus, ut pro sua infinita misericordia doctrinam salutis nobis patefaceret, homines sanctos elegit, qui per divinam inspirationem ab omni errandi periculo immunes facti libros sacros conscripserunt, quorum collectio *S. Scriptura*, seu per antonomasiam *Biblia* dicitur, quam ideo recte cognoscere, et sedulo scrutari Theologum decet. — Solida autem argumenta probant, non totam doctrinam revelatam in S. Scriptura inveniri, sed multa, quae ad fidem spectant,

oretenus solum tradita fuisse, quae postmodum non quidem ab Auctoribus hagiographis, sed ab aliis doctrina, et sanctitate praestantibus viris, qui ideo Ecclesiae *Patres, et Doctores* jure vocantur, conscripta sunt. Constat praeterea, ab ipso Revelationis auctore *Ecclesiam* institutam esse, quae, omni tempore immota persistens, doctrinam revelatam ceu bonum depositum custodit, declarat, et fidelibus ad credendum proponit. Quamobrem ad rectam Theologi faciem acquirendam, praeter Biblia et alia monumenta inspicere, et *Ecclesiae Historiam* probe nosse oportet. — Licet autem Deus nobis per Revelationem subvenerit, noluit tamen, ut nos prorsus abdicemus usu rationis, quae semper ceu egregium Creatoris donum consideranda est, et recte adhibita etiam circa Religionem revelatam inveniendam, illustrandam, tradendam, et defendendam multa praestare potest, et debet. Quare necesse est, ut Theologus rationem suam excolat, et diligentem *Philosophiae* operam navet. — Sic ex considerata Revelationis forma colligitur, tria esse praecipua Theologiae subsidia, nimirum: 1) *studium biblicum*, 2) *studium historicum*, et 3) *studium philosophicum*.

Not. Varia sunt, quae remote Theologiam juvant, e. g. Studium linguae latinae, Philologia, Historia universalis, Jurisprudentia. etc. etc. (Cf. Wiest T. I. Cap. 3. Staudenmair Encyclop T. I. §. 135 etc.) Haec autem subsidia, omnibus scientiis communia, stricte non spectant ad Encyclopaediam theologicam, in qua sufficit exponere subsidia, quae propius, et specialiter ad Studium theologicum requiruntur. (Cf. Dobmayer T. I. §. 48.)

§. 9.

I. Studii biblici

A. *Notio.* Disciplina, quae non solum libros divina inspiratione conscriptos cognoscendos praebet, sed etiam

eorundem authentiam, et auctoritatem probat, rectamque interpretationem docet, *studium biblicum* appellatur.

B. *Divisio.* Libri sacri tum in V. tum in N. Testamento conscripti fuerunt, et exinde ratione objecti fluit divisio *in studium biblicum V. et N. Foederis.*

1. *Studium biblicum V. F.* pertractat libros ab auctoribus hagiographis israeliticis conscriptos, quibus historia, et doctrina regni moralis usque ad Christum continetur. Libri isti in *historicos, propheticos*, et *morales* dividi solent.

2. *Studium biblicum N. F.* pertractat libros ab auctoribus hagiographis christianis profectos, in quibus constitutio regni moralis a Christo praescripta, primaque ejus historia exponitur. — Isti comprehendunt quatuor Evangelia, Acta Apostolorum, Epistolas tum Paulinas, tum catholicas, ac tandem Apocalypsin S. Joannis. Circa libros istos divinos variae tractationes dantur, quae eorundem vel auctoritatem probant, vel legitimam interpretationem docent, et ideo *variae disciplinae biblicae* secernuntur, quae vel *remote,* vel *proxime* finem studii biblici promovent.

Remote id praestant:

1. *Archaeologia,* quae populi israelitici ritus, moresque explanat, quibus cognitis multae locutiones, phrasesque biblicae facilius intelliguntur.

2. *Studium linguarum orientalium*, praecipue linguae hebraicae, et linguae graecae, ut ex ipso textu originali loca biblica dilucidari possint.

Proxime in finem studii biblici conducunt:

1. *Introductio*, quae a) *functione historica* de origine singulorum librorum, de collectione eorum in unum corpus, et de fatis S. textus disserit; b) *functione* autem *critica* S. Librorum genuinitatem, integritatem, et auctoritatem tum humanam ex ingenio, et charactere scriptorum, tum divinam ex peculiari Dei in scriptionem influxu probat.

2. *Hermeneutica* a) *theoretica* seu *docens*, quae legitimae interpretationis regulas praescribit, et b) *practica*, seu *utens*, quae regulas in ipsa S. Librorum expositione applicat, et *Exegesis* dici solet.

C. *Momentum*. *Introductio*, praecipue quoad functionem criticam, summae profecto tum utilitatis, tum necessitatis est, quia argumenta, quae Theologia generalis pro veritate factae divinae Revelationis profert, genuinitati, integritati, et auctoritati S. Librorum innituntur. — Magna quoque sunt *Hermeneuticae* emolumenta. Quia enim *omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendam, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus*, (II. Tim. 3.) ideo cuivis Christiano, et praecipue Theologo pergratae debent esse disciplinae, quae rectam S. Librorum interpretationem vel remote, vel proxime docent, et juvant.

Not. Cavendum tamen est, ne quis putet, per sola subsidia biblica S.. Scripturam circa ea, quae fidem moresque concernunt, recte exponi posse, quod tum experientiae, tum dogmati catholico adversatur, quod Ecclesiam ceu authenticum, et infallibilem verbi divini tum scripti, tum traditi interpretem statuit.

§. 10.

II. Studii historici

A. *Notio, ac Divisio.* Studium historicum, quod Theologiae ceu subsidium inservit, ex duplici fine suscipi potest, — vel ut Religionis revelatae, et Ecclesiae a Christo fundatae, fata explorentur, vel ut ipsae veritates a Christo revelatae, et per traditionem ad nos transmissae cognoscantur. Indaganda proinde sunt — tum quae in Ecclesia christiana peracta, tum quae de Religione Christi revelata conscripta sunt.

a) Primum praestat *Historia ecclesiastica*, quae est enarratio pragmatica, et sistematica eventuum memorabilium, qui a tempore Apostolorum ad nostram usque aetatem circa Religionem, et Ecclesiam Christi contigerunt. — Historia ecclesiastica si eventus memorabiles universe comprehendit, *universalis*, at certo ejusmodi eventuum generi, periodo temporis, aut loco alligata *particularis* nominatur. — Quod si ratio temporis habeatur, Historia ecclesiastica dividi potest in historiam *primi aevi* a saeculo primo usque ad saeculum octavum, seu a Christo usque ad Carolum Magnum, *medii aevi* a saeculo octavo usque ad saeculum decimum sextum, seu a Carolo M. usque ad Reformationem, et *ultimi aevi* a saeculo decimo sexto, seu a Reformatione usque ad tempora nostra. — Quodlibet aevum in varias epochas distinguere, et in qualibet epocha de fatis Ecclesiae prosperis, et adversis, de hierarchia, seu regimine sacro, de viris doctrina, et pietate illustribus, de schismatibus, et haeresibus, de conciliis, de disciplina ecclesiastica, de nexu cum societatibus civilibus etc. etc. disserere oportet.

b) Ut autem veritates a Christo revelatae, et per traditionem ad nos transmissae cognoscantur, antiqua monumenta inspicienda sunt, nimirum scripta SS. Patrum, acta Conciliorum, symbola, ritualia, et libri sacramentales Ecclesiarum, atque erudita Theologorum opera, et exinde variae disciplinae historico-theologicae oriuntur, videlicet:

1. *Patrologia*, quae agit de biographia, bibliographia, auctoritate, lectione, interpretatione, ac usu SS. Ecclesiae Patrum, et Doctorum.

2. *Synodologia*, quae pertractat historiam, auctoritatem, et usum Conciliorum tum generalium, tum particularium.

3. *Symbolica*, quae praeprimis symbolorum in Ecclesia

catholica approbatorum originem, auctoritatem, et rectum sensum ostendit, ac dein heterodoxarum Ecclesiarum symbola recenset, et dijudicat.

4. *Archaeologia N. F.* quae agit de antiquitatibus ecclesiasticis, quo nomine veniunt instituta, ritus, et res, quibus vetus Ecclesia in cultu divino usa est.

5. *Historia litteraria*, quae non solum originem, progressus, et vicissitudines disciplinarum theologicarum describit, sed etiam auctores praecipuos, et libros praestantiores recenset, quibus in qualibet theologica disciplina utendum est.

B. *Momentum*. Studium historicum jam in genere magna emolumenta praebet. „Historia enim, ait Ludovicus Vives (l. V. de trad. disciplinis), efficit, ut praeteritis non minus videamur interfuisse, quam praesentibus, illisque perinde uti posse ac nostris. — Historia, si adsit, ex pueris facit senes, si absit, ex senibus pueros.“ Id praecipue dicendum est de *Historia ecclesiastica*, quae facta summi pro quovis Christiano momenti enarrat, cum omnibus disciplinis theologicis intime cohaeret, et ad illas recte tradendas non solum utilis, sed et necessaria est. (v. Xav. Gmeiner Schema Encycl. theol. §. 33 et seq.) Recte igitur dicit Melchior Canus: „Mihi quidem non Theologi solum, sed nulli satis eruditi videntur, quibus res olim gestae ignotae sunt. Multa enim nobis e thesauris suis historia suppeditat, quibus si careamus et in Theologia, et in quavis fere alia facultate inopes saepenumero, et indocti reperiemur. — Certe quantum historiae cognitione Theologus indigeat, vel illi aliunde magno argumento sunt, qui ejus ignoratione sunt in varios errores lapsi.“ (de loc. theol. l. 11. c. 2.) — Summi autem momenti pro Theologo catholico est *Patrologia*. Patres enim sunt majores nostri, viri magni verbo, et opere, bene meriti de

Religione, Ecclesia, et humanitate, sunt interpretes S. Scripturae, testes, et custodes traditionis, doctores, et defensores Religionis, sunt duces, et pastores populi christiani, statores disciplinae etc. ad quos provocare catholicis semper solemne fuit. Ideo studium, quod eorundem lectionem, et usum docet, nunquam satis commendari potest. — Equidem ad traditionem cognoscendam maximi momenti sunt etiam Concilia, Symbola, instituta, et ritus veteris Ecclesiae, non videtur tamen specialis cathedra *Synodologiae*, *Symbolicae*, et *Archaeologiae N. F.* assignanda esse. Pars enim historica harum disciplinarum in Historia ecclesiastica, et pars doctrinalis in Theologia dogmatica, et in aliis disciplinis theologicis pertractatur. Idem dicendum est de ***historia litteraria***, quae tirones Theologiae docet, ex quibus potissimum operibus solidam variarum disciplinarum theologicarum notitiam haurire possint, et ideo magnum ipsis emolumentum affert. Haec enim partem historiae ecclesiasticae constituit, et quae desunt, in prolegomenis ad quamlibet disciplinam theologicam suppleri possunt.

§. 11.

III. Studii philosophici

A. *Notio.* Ratio, dum non solum simpliciter res intuetur, sed illarum quoque causam, et naturam, finem, et leges, nexumque indagat, *philosophari* dicitur. Recte ideo ***Philosophia*** definitur ceu Scientia, quae operationis eorum, quae sunt, et fiunt, causam, et naturam, finem et leges, nexumque explorat, et declarat.

Not. Notionem hanc Philosophiae antiquissimam esse, testatur M. T. Cicero. „Philosophia, inquit (l. 2. de offic. c. 2.) nec quidquam aliud est, quam studium sapientiae. Sapientia autem est, ut a veteribus Philosophis definitum est, rerum divinarum, et humanarum, causarumque, quibus hae res continentur, scientia.

B. *Divisio*. Philosophiae, seu amori sapientiae maxime congruum est, ea potissimum explorare, et declarare, quae tum intellectum, tum animum, seu cor humanum excolere, ac perficere valent. Praecipua exinde Philosophiae divisio fluit in *theoreticam*, quae veritates naturales pertractat, quibus intellectus humanus illustratur, et in *practicam*, quae naturalia jura, et officia expendit, quibus cor humanum excolitur.

. *Philosophia theoretica* varias partes, seu sibi subordinatas scientias complectitur, nimirum:

1. *Logicam*, quae recte cogitandi, seu veritatem cognoscendi regulas praescribit, illasque applicare docet; 2. *Metaphysicam*, quae in *Psychologia* de spiritus humani natura, proprietatibus, et operationibus scitu necessaria tradit, in *Ontologia* notiones, veritatesque primas cognitionis humanaè exponit, et in *Theologia naturali* Divini Numinis existentiam, et attributa indagat; 3. *Physicam*, quae entium materialium, seu corporalium qualitates, vires, legesque, juxta quas eorundem activitas dirigitur, explanat.

Not. Ad philosophiam theoreticam nonnulli etiam referunt a) *Aestheticam,* quae in natura, et in liberalibus disciplinis pulchra, et sublimia dijudicare docet, Philosophia gustus dicta, atque b) *Mathesin,* quae de corporum quantitate i. e. numero, et magnitudine agit.

Philosophiae practicae praecipuae partes sunt 1. *Ethica*, quae ex principiis rationalibus tum summa moralitatis dictamina tradit, tum officia erga Deum, erga alios homines, et erga se evolvit, tum virtutis media assignat; 2. *Jus naturae*, quod hominis jura tum naturalia, tum socialia, ejusque obligationes, ex juribus aliorum dimanantes, pertractat.

C. *Momentum*. Philosophia Theologo non solum utilis, sed et necessaria est dicenda. Ope enim Philosophiae

theoria rationalis de Religione, et Revelatione est construenda, et applicanda. Ope regularum criticarum, quae in Philosophia traduntur, tum monumenta, tum facta, quae ad theologiam spectant, sunt dijudicanda. Et licet in Religione revelata multa dentur, quae a mente finita perfecte comprehendi, et declarari nequeunt, negari tamen non potest, Philosophiam ad veritates revelatas tum illustrandas, tum tradendas, tum defendendas magna emolumenta praestare. Ideo S. Justinus M. dial. c. Tryph. dicit: „Est revera Philosophia maximum bonum, et possessio, et apud Deum venerabilis, quae nos ad Deum ducit.“ Et Clemens Alex. l. 6. Strom. ait: „Philosophia utilis est ad pietatem, necessario praemittenda ab iis, qui fidem ex demonstratione percipiunt.“ Cum magna idcirco assiduitate non spuriae, sed verae Philosophiae studio est incumbendum; nam juxta probatum adagium Philosophia leviter gustata a Deo abducit, sed penitus exhausta ad Deum reducit.

Not. Sicut una est veritas, sic una tantum vera Philosophia datur. Pro varia tamen ingeniorum cultura varia diversis temporibus philosophica systemata exorta sunt. Haec autem et antiquiora, et recentiora Theologum cognoscere decet, tum ut opera theologica, juxta varias philosophicas formas concinnata, recte intelligere, tum ut objectiones, quae ex Philosophiae abusu contra Religionem revelatam proferuntur, debito modo solvere possit.

§. 12.

B. Partes Theologiae specialis.

Omnis Religio veritatibus fidei, et officiis pietatis continetur. Cum autem Religio naturalis insufficiens sit, ideo Deus Religionem revelatam nobis benignissime concedens, tum veritates fidei, quas *theoreticas* vocant, tum officia pietatis seu veritates *practicas* manifestavit. Ut autem veritates fidei purae ab omnibus teneantur, et officia pie-

tatis solerter exerceantur, sapientissimus Religionis auctor *ecclesiasticam Hierarchiam* instituit, seu sacros Ministros ordinavit, qui tum imperent, tum doceant, tum cultum externum dirigant. — Spectata ergo Revelationis materia Theologia specialis tribus partibus constat, nimirum 1. *Theologia theoretica*, 2. *Theologia practica*, et 3. *Theologia hierarchica*.

Not. Sat communis est divisio veritatem Religionis in *theoreticas*, et *practicas;* illae spectant immediate objecta fidei, sive objecta Religionis credenda; haec vero spectant immediate officia Religionis, sive determinant exercitium Religionis. Veritates quidem theoreticae etiam in exercitium Religionis influunt, et veritates practicae simul etiam objecta fidei existunt. Quoniam autem illae proxime cognitionem, hae vero exercitium Religionis determinant, ideo illae per antonomasiam *veritates fidei,* seu *dogmata credenda* dicuntur, et istae sub nomine *officiorum Religionis* veniunt. Imo cum Deus etiam circa potestatem, jura, et officia ministrorum Sacrorum varia revelare dignatus sit, ideo in Theologia hierarchica quoque veritates theoreticas, et practicas distinguere licet. (Cf. Wiest. Tom I. §. 15.)

§. 13.

I. Theologiae theoreticae

A. *Notio*. Scientia, quae veritates fidei, seu dogmata de Deo, et de regni ipsius moralis constitutione credenda pertractat, et contra oppositos errores defendit, *Theologia theoretica* appellatur.

B. *Divisio* ex ipsa difinitione fluit; abit enim Theologia theoretica in *dogmaticam* et *polemicam*.

1. *Theologia dogmatica* est scientia, quae veritates Religionis revelatae theoreticas colligit, rite disponit, clare explicat, et solide comprobat.

2. *Theologia polemica* est scientia, quae errores Religioni oppositos detegit, ac refellit, atque adversariorum objectiones diluit.

Not. Theologia dogmatica a quibusdam *thetica*, seu *speculativa* nominatur. A Theologia dogmatico-polemica nonnulli secernunt *irenicam*, quae ad pacem inter dissidentes variarum Religionum caetus conciliandam tota comparata est. Cum autem Theologia polemica non litigandi causa suscipiatur, sed ut fideles ab erroribus praeserventur, et heterodoxi ad veritatis agnitionem reducantur, ideo cum irenica convenire videtur.

C. *Momentum.* Si quaevis scientia eo nobilior est, quo praestantiores in illa veritates pertractantur, quis dubitabit, *Theologiam dogmaticam* excellentissimam esse, quae veritates maxime sublimes de Deo, regnique ipsius moralis constitutione pertractat? — Pro quovis Christiano summi profecto momenti est clara, et solida cognitio theoreticarum Religionis veritatum, quae non solum omnium officiorum fundamenta constituunt, sed etiam efficacissima moralitatis motiva in se continent. — Demum Theologia dogmatica cum reliquis disciplinis theologicis intime cohaeret, ita, ut earundem vel mater, vel rectrix, vel custos jure appelletur. — Nec *Theologia polemica* suo pretio caret, quae contra varios omni tempore gliscentes errores firmum praesidium praebet, quae etiam ex ipsa oppositorum consideratione claritatem, et soliditatem cognitionum auget, et ad rectum characterem theologicum ducit, cujus est et adversarios dogmatum cognoscere, atque refellere, et rem ex omni parte considerare. Non satis ergo Theologiae dogmatico-polemicae studium ministro sacro commendari potest, quem monet Paulus, *ut potens sit, exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere.* Tit. 1, 9.

Not. Fuerunt nonnulli, qui Theologiam polemicam separatim a dogmatica tradendam censuerunt. Sed aegre, aut vix potest

ita sejungi Theologia dogmatica a polemica, ut dum una argumenta sna adcuratius exponit, in campum alterius non excurrat. Sunt enim sententiae orthodoxae ita colligatae, ac implicitae saepius adversariorum opinionibus, ut sine his explicari illae, aut plene intelligi, minime possint. Neque fidei dogmata rite, ut oportet, aut expedite nosse censendns est, qui praecipuas adversariorum objectiones incognitas habet, aut quid iis respondendum sit, oppido ignorat. Sapienti igitur consilio, juxta systema scholis nostris non ita pridem praescriptum, ambae conjunctae sunt, ac ideo convenientissimum esse censetur, ut veritatibus fidei rite comprobatis illico adversariorum sententiae subjungantur, ac confutentur. (Fejér instit. Theol. dogm. T. I. §. 8. Cf. Liebermann T. I. §. 4 n. 2.)

§. 14.

II. Theologiae practicae

A. *Notio.* Scientia, quae officia pietatis pertractat, seu quae theoriam de Deo, regnique ipsius moralis constitutione ad normam vivendi applicat, *Theologia practica,* seu *moralis* dicitur, quae omni jure cum Cl. Stapf definiri potest — solida, et erudita expositio eorum, quae nos juxta dictamina, et instituta religionis nostrae agere oportet, ut finem nostrum ultimum feliciter consequamur.

B. *Divisio.* Theologia moralis, ut munere suo rite defungatur, non tantum solidám officiorum nostrorum notitiam, sed aptam quoque methodum exhibere debet, christianam perfectionem feliciter acquirendi. Unde sua quasi sponte in duas partes abit, 1. in *Ethicam,* seu scientiam officiorum homini incumbentium, et 2. in *Ascesin,* seu artem, qua officiis optime satisfieri, et christiana perfectio facillime acquiri possit. — Ethica in *generalem,* et *applicatam* dividitur: illa tum de ipsa lege morali, tum de nostra ad ipsam relatione universalia principia statuit; applicata vero haec eadem principia ad singula officia deducit.

Cum Ethica intime cohaeret, et ab illa, si clare, et utiliter tradi debeat, vix separari potest Theologia *casuistica*, quae leges morales ad certa hominum facta applicat, atque num licita sint, an minus, honesta, an turpia disquirit. — Ascesis sublimior, quae singularem cum Deo unionem docet, et vitam non solum activam, sed et contemplativam dirigit, *Theologia mystica* appellari consuevit.

D. *Momentum.* Nihil homini utilius, nihil pro ipsius tum temporali, tum spirituali, tum aeterna felicitate magis necessarium est, quam perfecta moralitas. Nam *pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitae, quae nunc est, et futurae.* (I. Tim. 4, 8.) Scientia ergo, quae rectam vivendi normam praescribit, et perfectam moralitatem docet, excellentissima jure censetur. — Equidem Philosophia quoque practica moralitatem promovere satagit. Ast, praeterquam quod religio naturalis peccatores cum Deo reconciliare nequeat, moralis christiana longe antecellit philosophiam practicam tum principii cognoscendi auctoritate, et in tantis philosophorum dissensionibus securitate, tum regularum moralium ambitu, claritate, et perfectione, tum incitamentorum ad moralem perfectionem numero et efficacia, tum fructuum inde manantium ubertate, bonitate, et praestantia. (Cf. M. Schenkl. Ethic. christ. T. I. §. 24. A. J. Stapf. Epitome Th. mor. T. I. §. 14.)

§. 15.

III. Theologiae hierarchicae

A. *Notio.* Scientia, quae ministrorum sacrorum, qui ad Hierarchiam ecclesiasticam a Christo institutam spectant, tum potestatem, et jura ostendit, tum officia exponit, rectumque haec exequendi modum docet, aptissime *Theologia hierarchica* vocatur.

B. *Divisio.* Haec autem duas in se continet disciplinas, nimirum *Jus canonicum*, et *Theologiam pastoralem.*

1. *Jus canonicum* ministrorum sacrorum potestatem, et jura, seu imperium sacrum pertractat, manantesque exinde leges ecclesiasticas proponit. Dividitur vulgo juxta analogiam Juris civilis in a) *publicum*, quod jura totius Ecclesiae communia complectitur, nexumque imperantes inter, et subditos, qua tales, in Ecclesia determinat, vel b) *privatum*, quod privatos, horumque inter se causas respicit. Jus publicum dividi solet in *internum*, quod statum Ecclesiae in se spectatae, et negotia ejusdem immanentia, ut ajunt, exponit; et in *externum*, quod statum Ecclesiae ad alios relatae, inprimis ejus cum civitate nexum, et negotia Ecclesiae, quae transeuntia vocant, explicat. Haec tamen divisio non adeo communis est, ut non etiam plures recentiores Auctores alias divisiones adoptaverint, v. g. in Jus Personarum, Rerum, et Judiciorum ecclesiasticorum etc. (Joan. Devoti Institut. Canon. Lib. I. Tit. I. §. 1.) Tum jurium, tum legum Ecclesiae crudita, ac solida cognitio *Jurisprudentia sacra* vel *ecclesiastica* appellari consuevit. (M. Schenkl Instit. jur. eccl. T. I. §. 52 et seq.)

2. Disciplina, quae ministrorum sacrorum, curae animarum addictorum officia praescribit, optimumque ea exequendi modum docet, *Theologia pastoralis* vocatur. Haec a recentioribus dividi solet in *didacticam, liturgicam,* et *exemplaricam.* a) *Didactica* de institutione publica, et de adhortatione privata agit, et sub piori respectu distingui potest in *concionatoriam,* quae leges orationis continuae religiosae coram integro adultorum coetu habendae tradit; in *homileticam,* quae S. Scripturam ad aedificationem populi exponere docet; et in *catecheticam,* quae homines religionis notitia nondum, aut minus cultos, praesertim pueros, et adolescentiores in christianae religionis funda-

mentis, fidei, morumque dogmatibus recta methodo erudiendi regulas proponit. b) *Liturgica* ministro sacro ostendit, quomodo SS. Sacrificium celebrare, Sacramenta administrare, et reliquas functiones sacras peragere debeat. c) *Exemplarica* boni exempli officium, quod omnibus regni moralis civibus, atque pastori maxime proprium est, suis ex rationibus commendat, modumque ejus praebendi negative, ac positive determinat. (Dobmayer T. I. §. 45.)

C. *Momentum.* a) Tum jurium, tum legum ecclesiasticarum recta cognitio summae profecto pro sacris praecipue ministris et utilitatis, et necessitatis est. Ad legitima Ecclesiae jura defendenda doctissimi, et piissimi dirissimas persecutiones sustinere, imo ipsam mortem quoque tolerare non dubitarunt. Quanta inordinatio in Theologo adesset, si legitima Ecclesiae jura ignoraret, vel temporum praejudiciis abreptus in illis dijudicandis erraret? — Leges quoque ecclesiasticas, non sine assistentia Spiritus S. (Act. 15, 28) in bonum Ecclesiae, et salutem fidelium latas ministrum sacrum accurate nosse oportet, qui non solum illas ipse adimplere, sed et earundem observantiam in commisso sibi grege urgere debet. — b) De pastoralis Theologiae praestantia quis dubitabit, cum ipse Spiritus S. in epistolis paulinis ad Timotheum, et Titum summa illius capita revelare dignatus sit? — Ab officiis pastorum rite adimpletis vel maxime populi fidelis salus, totiusque Ecclesiae bonum dependet, ut experientia docet. Si autem nulla ars, nisi antea rite discatur, exerceri perfecte possit, multo magis de munere pastorali id dicendum erit; „ars enim est artium regimen animarum," ut ait S. Gregorius M. (Regul. pastoral. E. I. c. 1.)

Caput II.

Methodologia theologica.

§. 16.

Religionis a Deo revelatae cognitio cuilibet homini necessaria est, ut juxta illius principia, et dictamina vitam instituere, et sic salutem suam spiritualem, ac aeternam consequi possit. Haec autem cognitio major, et perfectior in illis requiritur, quorum munus, et officium est, aliis quoque Religionis revelatae capita tradere, illamque contra adversarios vindicare. Ut gravissimo huic officio satisfacere queant, omnino opus est, ut habeant Religionis revelatae, et eorum, quae ad ipsam propius spectant, cognitionem *claram*, *completam*, *solidam*, et *efficacem*. 1. Oportet enim, ut ipsi *clare* doctrinae capita quoad omnes notas essentiales percipiant, quae si ipsi non recte intelligunt, quomodo ea aliis debito modo communicabunt? — Obscurae cognitioni proximus est error, imo circa ipsam doctrinam jam aberrans dici potest, qui cum illa notas sejungendas conjungit, vel conjungendas sejungit. 2. Neque sufficit, unum vel alterum doctrinae caput nosse, sed necesse est, ut omnia, saltem praecipua Religionis revelatae capita cognoscantur; neque enim aliter vita, moresque juxta illius dictamina institui possent. *Quaecunque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, et consolationem Scripturarum spem habeamus.* (Rom 15, 4.) Omnes disciplinae theologicae magni momenti sunt, et intime inter se cohaerent, ita, ut qui unam negligit vix in altera excellere possit: *completa* ergo Religionis revelatae, et eorum, quae propius ad illam spectant, cognitio jure in Theologo requiritur. 3. Maximi autem momenti est, ut eadem cognitio *solida* sit, firmisque argumentis innitatur, quae intimam mentis persuasionem, et inconcussum assensum

producant. Haec doctrinae soliditas nostris praecipue temporibus ministro sacro necessaria est, ut contra plurimos Religioni verae adversantes errores se, aliosque communire possit. 4. Demum Religionis notitia *efficax* quoque sit oportet, quae non solum in intellectu resideat, sed etiam voluntatem moveat ad Religionis divinae dictamina accurate observanda. Sterilis enim cognitio hominem ad finem suum non perducit; et *fides sine operibus mortua est.* (Jac. 2, 26.) In Theologo ideo requiritur *agnitio veritatis, quae secundum pietatem est.* (Tit. 1, 1.) — Ut autem Revelatae Religionis cognitio clara, completa, solida, et efficax obtineatur 1. tum *docentes*, 2. tum *discentes* cooperari, et rite officia sua implere debent, in quibus enucleandis Methodologia versatur.

Not. 1. Summi momenti est, ut disciplinae theologicae tali ordine tradantur, quo una alteri facem praeferat, lucemque affundat. Plurimi quoque interest, ut cuilibet disciplinae pro materiae pertractandae dignitate, necessitate, et ambitu tempus congruum, seu conveniens praelectionum numerus determinetur. Quoniam autem haec omnia non a consilio privato dependent, sed auctoritate publica statuuntur, opus haud est, ut hac de re in Methodologia agatur.

Not. 2. Modum recte docendi, atque discendi jam Logica praescribit, cujus regulae in praesenti Methodologia propius ad disciplinas theologicas applicandae veniunt.

§. 17.

I. Officia docentium Theologiam.

Quo gravius, praestantiusque studium theologiae jure censetur, eo majoris momenti est, ut illius magister non solum ingenio, scientia, et diligentia polleat, sed et virtutis cultor eximius existat, qui non verbis tantum, sed exemplis etiam juventutem sibi creditam instituat. (Likawetz Syst. Phil. theor. P. I. §. 369.) Hisce autem dotibus

insignitus materiam theologicam suae cathedrae commissam 1. *apte disponere*, 2. *clare explicare*, 3. *solide comprobare*, et 4. *ad finem tum hominis, tum Ecclesiae promovendum applicare debet.* —

1. Sicut in scientiis rationalibus, ita et disciplinis theologicis veritates tali ordine collocandae, et connectendae sunt, ut una ex altera fluere videatur, una alteram clariorem reddat, omnesque simul unum quasi corpus, seu unum totum constituant. Talem rite coordinatam, seu systematicam disciplinarum theologicarum tractationem approbat, et exigit a) *nisus rationis*, quae in unitatem tendit, et harmonia delectatur, b) *Religionis honor*, qui magis defendi, et *finis*, qui efficacius obtineri methodo systematica potest, c) *bonum discentium*, quibus disciplinae taliter propositae magis perspicuae, utiliores, jucundioresque sunt, ac firmius memoriae inprimuntur, d) *genius saeculi*, in quo vivimus, cui chaos informe ac fortuitum adversum est. (Cf. Fejer instit. theol. T. I. §. 6.) — Methodus systematica distinguitur in *analyticam*, quae a particularibus ad universalia, a conclusionibus ad principia progreditur, et in *syntheticam*, quae ab universalibus ad particularia, a principiis ad conclusiones descendit: illa non incongrue in scientiis applicatur, in quibus rationis ope veritates detegendae, et determinandae sunt, haec autem pro tradenda Religione revelata aptior censetur, in qua veritates jam a Deo patefactae explicandae, et probandae sunt; neque enim veritates suprarationales, seu mysteria per analysin detegi et determinari possunt. (Cf. J. Perrone Vol. 9. P. 3. S. 2. c. 2.)

2. Cum in Theologia veritates pertractentur, quarum recta cognitio summi momenti est, ideo praeprimis in id intendere, maximamque adhibere diligentiam oportet, ut efformentur notiones genuinae, et, quantum fieri potest, clarae ac distinctae. Propositas ergo theologicas veritates

rite explicare, veramque illarum notionem determinare, necesse est. Explicatio autem vel est *verbalis*, quae terminos, qui adhibentur, recte interpretatur, vel *realis*, quae ipsas res, per terminos indigitatas, rite explanat. — Termini *biblici*, seu ex ipsa S. Scriptura depromti, exponi debent juxta generalis hermeneuticae S. regulas, aliaque recta interpretationis ejusdem adminicula. Termini *ecclesiastici*, seu ipsius Ecclesiae usu, fidei professionibus, conciliorumve sanctionibus civitate donati, suo in sensu exponendi veniunt ex ipsius Ecclesiae annalibus, actisque synodorum. Termini *technici* ex Philosophiae penu, aut a Doctoribus scholasticis in Theologiam invecti, explicari debent juxta principia Philosophiae, moremque loquendi Philosophorum, et Theologorum illius aevi, quo illi primum in Theologiam invehi coeperunt. — Res autem, seu ipsae veritates per terminos indigitatae exponuntur, illustranturque definitionibus, descriptionibus, et paraphrasibus, tum exemplis, et similitudinibus, quantum rei pertractandae objectum, et ratio, et summa admittit. — Fatendum sane est, quod in Theologicis ubique ideas claras, multo minus distinctas saltem eo modo, prout in multis veritatibus rationalibus habemus, efformare non possimus, id quod luculentum est in mysteriis, quae quoad nexum intrinsecum rationis captum superant. In his ergo nonnisi stricte divinae revelationi insistendum est, optimumque censetur, Theologiae tirones contra oppositos errores, falsosque, qui immisceri possent, conceptus, praemunire. Ex ipsa porro oppositorum cognitione rem ipsam saepissime clariorem fieri, cuilibet compertum est. (Cf. Cl. Wiest Method. theol. T. I. P. II. Capt III.)

3. Veritates Religionis, ut cum firma persuasione suscipiantur, teneantur, ac contra aliter sentientes defendantur, idoneis argumentis probandae sunt. Haec autem

argumenta esse debent a) *certa*, quae non ex fontibus dubiis petuntur, novasque quaestiones, et lites excitare valent, b) *perspicua*, ut vis probandi erudiendorum animis clare appareat, quod apto argumentum proponendi modo promoveri potest, c) *solida*, quae rem ex integro evincunt, firmamque persuasionem producunt. Difficultates vero, ac dubia, quae ab adversariis ad enervanda etiam firmissima argumenta proponi solent, apte solvere oportet. Licet porro unicum argumentum, omni exceptione majus, ad veritatem probandam sufficiat, communiter tamen haud supervacaneum censendum est, plura argumenta adduxisse. Non enim quodlibet argumentum pro cujuslibet captu aeque accommodatum est; persaepe quoque unum argumentum alterum dilucidat, atque sustentat, et generatim plures, diverseque adductae rationes tum eruditionem, tum persuasionem promovere solent.

4. Si omnia ad finem hominis supremum, nimirum ad ipsius moralitatem, et felicitatem tendere debent, id praecipue de studio theologico dicendum erit. Veritates enim theologicae prae caeteris aptae sunt, non solum ad intellectum excolendum, sed etiam ad cor animumque emendandum, et ad veram pietatem perducendum. Nexus autem veritatum theologicarum cum moralitate, seu usus practicus junioribus Theologiae Candidatis non semper primo intuitu apparet, et ideo a sagaciori Theologiae magistro indigitari debet. Licet enim hujus proximum officium sit, rerum theologicarum, sibi demandatarum, cognitionem discipulis suis tradere, non minor ipsi de moribus, et pietate cura esse debet, ideoque incorruptam Religionis doctrinam ubique virtutum praeceptis quasi condimento conspergit, parum reputans, si doctos efficeret discipulos, nisi et probos, et sanctos fingeret. (v. Liebermann T. I. §. 6.) Cum porro, qui studiis theologicis ope-

ram navant, ad curam animarum destinari soleant, ideo ipsis valde proficuum censetur, si veritates theologicas non ad propriam solum, sed et ad aliorum emendationem, ac salutem applicare addiscant, quod quidem fiet, si theoriae pertractatae usus tum *asceticus*, tum et *pastoralis* breviter insinuetur. (v. Dobmayer. T. I. §. 39 et seq.)

§. 18.

II. Officia discentium Theologiam.

Disciplinas theologicas, qui rite addiscere cupit, necesse est, ut praeditus sit *ingenio*, scientiis apto, humanioribus litteris, ac Philosophia exculto, *judicio* sano, quo vera a falsis secernere, et oportunam perceptarum veritatum applicationem facere queat, ac demum *memoria* fideli, quae veritates saltem praecipuas, magisque necessarias retinere, et restaurare possit. — Hisce dotibus instructus Theologiae Candidatus studium theologicum 1. *ex recta intentione aggredi*, 2. *cum prudenti diligentia prosequi*, *ac* 3. *cum solida pietate*, *ac morum integritate conjungere debet.*

1. Qui post maturam deliberationem ad excelsum statum sacerdotalem se vocatum cognoscit, studio theologico incumbere debet, ut divinae obtemperet voluntati, ad gravissima status sui futuri munera rite adimplenda se idoneum reddat, et sic Dei gloriam, animarumque salutem promovere queat. — Qui non ex hoc fine studiis sacris insudant, non tam laudari, quam potius reprehendi merentur. Pulchre in hanc rem loquitur *S. Bernardus:* (Serm. 36 in Cant.) „Sunt, ait, qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant, et turpis curiositas est; et sunt, qui scire volunt, ut sciantur ipsi, et turpis vanitas est; sunt item qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, et turpis quaestus est. Sed sunt quoque, qui scire volunt, ut aedificent, et charitas est; et item, qui scire volunt, ut

aedificentur, et prudentia est. Horum omnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiae, quippe qui ad hoc volunt intelligere, ut bene faciant." —

2. Quo majoris amplitudinis, graviorisque momenti studium theologicum est, eo majorem etiam *diligentiam* exposcit, sine qua ne maxima quidem ingenia, experientia teste, ad perfectam Theologiae notitiam pervenire possunt. Diligentia autem a *prudentia* regi, et ordinari debet, quae theologico studio incumbentibus sequentes praecipue regulas praescribit. — a) Praeprimis rectus studiorum ordo servandus est. Nec omnia simul sibi discenda proponant candidati, nec ad unum tantum mentem continenter applicent; nimia rerum multitudine mens obruitur, uni autem longiori tempore affixa hebescit potius, quam acuitur. b) Ad publicas praelectiones semper accedant praeparati, illis attente assistant, et quae pertractata sunt, postmodum mente retractent. c) Scriptioni assueti et semper calamo quasi armati, annotent, quae audierunt meliora, excerpantque legendo. d) Legant auctores non multos, sed optimos, et, quae in his sunt optima, sedula lectione, et meditatione digerant, mentemque nutriant vitali succo. e) Caveant a praejudicio eorum, qui vel omnes auctores veteres contemnunt, vel de omnibus recentioribus male sentiunt, sed omnia probent, et quod bonum est, teneant, ut ex thesauro suo proferant, nova, et vetera. — f) Diligentia, licet assidua sit oportet, non tamen ita limites transcendere debet, ut grave nocumentum sanitati inferatur, qua deficiente ipsa scientia inutilis reddi solet, vel ut Religionis exercitia, cuilibet Christiano convenientia impediantur, quae ad majus bonum diriguntur. (Cf. Liebermann. T. I. Proleg. cap. 3 art. 2 et Cl. Wiest T. I. Method. Cap. V. et VI.)

3. Summi profecto momenti est, ut qui studio theologico incumbunt, veram pietatem sectentur, et ad moralem

perfectionem tendant. Frustra namque ad scientiam ingenio, labore, industria nitimur, nisi animum afferamus a vitiis, et pravis affectibus vacuum, pleno autem Dei, et virtutum amore. „Errat, ait *S. Augustinus* (L. de agon. ch. c. 13.) quisquis putat, veritatem se posse cognoscere, cum adhuc nequiter vivet; nam *in malevolam animam non introibit sapientia.*" (Sap. 14.) Ita enim arctissime connexa sunt studia virtutis, et scientiae, ut si fortassis sine virtute haberi possit umbra aliqua doctrinae, ipsa doctrina, qualis ea in theologo esse debet, sana, et sancta haberi profecto neutiquam possit. Porro Theologi est, etiam alios docere Religionem, atque exemplum docentis doctrinae ejus maximum pondus addit, maximumque robur, et e contrario, si vita doctrinae non respondeat, facile continget, ut existiment quam plurimi, Religionis doctorem rem serio non agere, adeoque verbis ejus fidem non habeant. (Cf. Cl. Staudenmaier: Enzyklopädie — Einleitung §. 120 etc.)

THEOLOGIA GENERALIS.

---

§. 19.

Theologiae generalis notio.

Theologia generalis veritates a Deo in ordine morali manifestatas pertractat, quae ad omnes disciplinas theologicas referuntur, earumque fundamenta constituunt. — Quaevis sane scientia, ut rite construatur, solido fundamento indiget. Cognoscere nimirum oportet inprimis illius tum *principium constitutivum*, seu fontem, ex quo, tum *principium regulativum*, seu modum, quo veritates pertractandae hauriri debeant. — Si autem de disciplinis agatur, quae Theologiae specialis partes efficiunt, harum *principium constitutivum* est ipsa Revelatio divina, *principium* autem *regulativum primarium* est infallibilis Ecclesiae auctoritas, et *secundarium* est ratio humana. De hoc duplici principio agendum venit in Theologia generali, quae ideo etiam dici potest Scientia, theologicarum disciplinarum principium tum constitutivum, tum regulativum pertractans.

Not. Quae ad Theologiam generalem pertinent, hucusque in Theologia dogmatica pertractata sunt, quae ideo in generalem, et specialem dividi consuevit. Sed cum jam illa ab hac separatim tractatur, sub nomine *Theologiae generalis*, seu *fundamentalis* a reliquis Theologiae specialis partibus satis secernitur.

§. 20.

Theologiae generalis divisio.

Theologia generalis tribus partibus constat:

I. Pars, rationalem de Religione, et Revelatione theoriam evolvit, per quam ad Religionem divinitus revelatam et agnoscendam, et recipiendam praeparamur.

II. Pars, quae principium Theologiae constitutivum pertractandum assumit, de ipsa nobis a Deo O. M. benignissime facta *Revelatione* agit, cujus a) tum *veram existentiam* probat, b) tum *fontes* assignat, in quibus saluberrima doctrina, divinitus patefacta continetur.

III. Pars, quae principium Theologiae regulativum tum primarium, tum secundarium explanat, — a) authenticum, et infallibilem Revelationis interpretem, ac fidei controversiarum Judicem in *Ecclesia,* a Christo instituta, exhibet, quam recte cognoscere, et ab omni alia Ecclesia falsa secernere docet, b) atque praeterea principia, et regulas proponit pro *recto rationis usu in Religionis, ac Theologiae negotio,* circa quod rationi jura quidem concedenda, sed et limites praescribendi sunt.

Not. Prima pars, quae *philosophica* est, Athcos, Pantheistas, Naturalistas etc. oppugnat. Secunda pars, quae *veritatem Religionis christianae* probat, Ethnicos, Judeos, Mahumedanos, et omnis generis infideles refutat. Tertia pars, quae *veritatem Ecclesiae catholicae* defendit, contra omnes haereticos, seu spuriae Ecclesiae asseclas dirigitur.

§. 21.

Theologiae generalis momentum.

1. Summi *pro quovis homine* momenti est, ut veram Religionem, divinitus revelatam, cognoscat, Ecclesiamque sciat, quae illius doctrinam integram, et inviolatam tenet, et tradit. Hanc enim non solum credendo, sed etiam ob-

servando finem suum consequi, seu salutem operari potest. Ut autem juxta Religionis revelatae dictamina mores instituantur, solida cognitio, et firma persuasio de illius veritate requiritur. — Quis igitur non videt, Theologiam generalem pro quovis homine summi momenti esse?

2. Majoris autem et utilitatis, et necessitatis est Theologia generalis *pro Theologo*. Omnes enim disciplinae theologicae illi ceu fundamento incumbunt, quo sublato non solum titubant, sed et corruunt. Quodsi singulae magnum in se pretium habent, quanti pretii, quantique momenti dicendum erit illarum fundamentum!

3. Maxime autem solida Theologiae generalis pertractatio necessaria fit *ex tristi conditione temporis nostri*, quo plurimi Religioni revelatae, et Ecclesiae, a Christo institutae adversantes errores circumferuntur, subdolis sophismatibus propugnantur, et sub larva Philosophiae venditantur, ita, ut indocti, et incauti facili modo decipiantur. Valde ideo necessarium est, ut in Theologia generali non solum firma pro Religionis revelatae, et Ecclesiae, a Christo institutae, argumenta proponantur, sed et errores oppositi solide refellantur,

---

THEOLOGIAE GENERALIS

PARS I.

Theoria rationis de Religione, et Revelatione.

Sectio I.

Theoria rationis de Religione.

§. 22.

Ordo dicendorum.

Ut haec theoria systematice, et solide proponatur, a) praeprimis genuina *Religionis notio* evolvenda, et *divisio* declaranda est, b) dein *de Deo, Religionis auctore*, et c) de *homine, Religionis subjecto* disserendum venit, ut exinde Religionis, d) tum *possibilitas*, tum *necessitas* eruatur. — Porro verae Religionis e) *rectus Spiritus* ostendendus, f) *praestantia, ac utilitas* propugnanda, et g) *universalitas* exhibenda est, ex qua Regnum divinum morale exsurgit.

Not. Haec omnia contra Atheos, et Pantheistas, qui uti verum Deum ita et veram Religionem negant, contra Scepticos, qui de omnibus dubitant, et contra Indifferentistas, qui de Religione curandum non esse, autumant, diriguntur. Istorum etenim errores, sicut ex falsis rationis principiis deduci solent, ita per recta rationis principia confutandi sunt.

Caput I.

Religionis notio, ac divisio.

§. 23.

1. Religio est conjunctio moralis hominis cum Deo. Dicitur *conjunctio moralis*, ut distinguatur a relatione physica, qua creaturae omnes, rationales aeque, ac rationis expertes, a suo creatore, et gubernatore pendent. Conjunctio moralis ea est, qua creaturae ratione, ac libertate praeditae Deo ceu Legislatori suo sancto, et Judici justo subjiciuntur. Haec relatio veritatibus per intellectum cognoscendis innititur, et officiis libere adimplendis absolvitur.

Not. Religionis etymon, licet a variis varie explicetur, optime tamen a verbo ***religare*** derivatur. ***Lactantius*** de religione disserens ait: „Hoc vinculo pietatis obstricti, Deo ***religati*** sumus, unde ipsa religio nomen accepit, non ut Cicero interpretatus est, a relegendo. — Diximus, nomen Religionis a vinculo pietatis esse deductum, quod hominem sibi Deus religaverit, et pietate constrinxerit, quia servire nos ei, ut Domino, et obsequi, ut patri necesse est.“ (Inst. div. l. 4. c. 28.) Adstipulantur Lactantio ***Hieronymus*** in Amos c. 9 et ***Augustinus*** l. 1. Retract. c. 13. dicens: „uni Deo religantes animas nostras, unde religio dicta creditur.“ — Caeterum, quidquid sit de hujus etymologia vocis, adductam Religionis notionem tum antiquiores, tum recentiores viri cordati commendant. (v. J. M. ***Sailer***, Grundlehren der Religion: zweite und dritte Vorlesung. Cf. **Klee**, kath. Dogmatik T. I. c. 2. **Staudenmaier** Enzyklopädie der theolog. Wissenschaften erster Theil §. 202.)

2. Religio — *objective*, prout est in se, — et *subjective*, prout residet in homine, considerari potest. *Objective* sumta Religio est Summa veritatum, et officiorum relationes morales Deum inter, et homines determinantium.

Subjective Religio est virtus residens in homine-relationes istas et agnoscente, et perficiente. — Religio objectiva a) ceu summa veritatum, quae relationes inter Deum, et homines clare, et accurate determinant, *Religio theoretica*, b) ceu summa officiorum, quae ex relationibus praefatis deducuntur, et adimplenda praescribuntur, *Religio practica* nominatur. — Subjectiva Religio 1) quatenus internis mentis nostrae actibus constat, *interna*, 2) quatenus externis signis exprimitur, et promovetur, *externa* vocatur. — Demum si summa veritatum, et officiorum, relationes morales Deum inter, et homines determinantium a) ex sola humana ratione hauriatur, *Religio naturalis* prodit, b) si autem a Deo ipso extraordinario modo manifestatur, *Religio revelata* dicitur.

§. 24.

Censura aliarum Religionis definitionum.

Ad traditam Religionis notionem uberius firmandam alias notiones examinare oportet, quas *recentiores* tum *Philosophi*, tum *Theologi*, de Religione proponunt.

I. Recentiores Philosophi varie Religionem definiunt. a) *Kant* Religionem esse dicit cognitionem nostrorum officiorum ceu mandatorum divinorum. — Ast 1) haec definitio nec objectivae Religioni, ad quam non pertinet cognitio, nec subjectivae, cui non sufficit cognitio convenit. 2) In hac definitione pars theoretica omittitur, sine qua practica non consistit, quoniam officia determinare non possumus nisi juxta cognitas relationes. 3) Ipsa etiam pars practica haud debito modo proponitur, quia solummodo innuitur, officia nostra consideranda esse ceu mandata divina, non autem affirmatur, illa actualiter esse mandata divina, et a Deo, summo legislatore descendere, qui prout in physicis, ita et in moralibus semper ut causa prima statui

debet. (v. Frint T. I. §. 99 et seq.) — b) *Fichte* Religionem reponit in libera, et activa agnitione ordinis moralis mundi. — Sed 1) quae contra Kant dicta sunt, contra hanc quoque notionem valent. 2) Fichte merito de Atheismo, vel potius Autotheismo suspectus fuit; licet enim ordinem mundi moralem Deum, seu divinitatem dixerit, illum tamen nonnisi pro effectu rationis humanae practicae, seu pro to Ego exaltato habuit. Reipsa transcendentalem idealismum docens, juxta quem omnia in hominum ideis existunt, et ab illis ordinantur, Deum ceu ens supremum extra hominem realiter, et personaliter existens negavit, et ideo omnem ad ipsum relationem moralem, seu religionem de medio sustulit. (v. Fejér inst. dogm. T. I. §. 45.) c) *Schelling* asserit, Religionem esse intellectualem intuitionem Absoluti (i. e. Dei) et ortum exinde nisum, ad majorem semper cum eodem similitudinem perveniendi. — Haec definitio primo aspectu non repudianda esse, sed cum illa convenire videtur, quae Religionem in agnitionem, et cultum Dei reponit. At si theoria Schellingii melius inspiciatur, maximum statim discrimen apparet. Nam 1) cum Schelling absolutam identitatem doceat, in qua Omnia sunt Unum, et Unum Omnia, vix intelligi potest, quommodo non intuitio Absoluti ad cognitionem naturae, vel suiipsius reducatur. 2) Schelling enim naturam ceu primum (sat *obscurum*) principium ponit, ex quo, sicuti homo, ita et Deus evolvitur ita ut Deus A nondum evolutus omnino alius sit a Deo O satisevoluto; Deus ergo juxta hanc theoriam nec aeternus, nec independens, nec immutabilis, nec omnipotens, nec Creator, Legislator, et Gubernator hominis est; et quis non videt, per talem ideam Dei Religionem non fundari, sed destrui? — 3) Denum in systemate Schellingii, juxta quod omnia ex aeterno (obscuro) principio per vires agentes, et reagentes, quibus resisti non potest, evolvuntur, li-

bertas perit, qua sublata de Religione actum est. (v. Abhandl. über die neuere Philosophie in den historisch-politischen Blättern von Philipps u. Görres 1842 5., 6. u. 7. Artikel.) d) *Schleiermacher* Religionem consistere dicit in sensu absolutae dependentiae. — Sed 1) solus sensus dependentiae ad Religionem subjectivam non sufficit, quae sicut cognitionem intellectus, sic etiam exercitium libertatis requirit: secus animalia quoque, quae suam a Dominis dependentiam sentiunt, maxime religiosa dicenda essent. 2) Schleiermacher pro Religione dependentiam non erga Deum Universi Creatorem, et Gubernatorem, sed potius erga ipsum Universum exigit, quod ceu Unum et Omnia praedicat, et ideo a notionibus pantheisticis excusari nequit. (v. Staudenmaier Encyclop. T. I. P. I. §. 207.) e) *Hegel* Religionem declarat pro actu, quo Deus suiipsius conscius est. (Religion — das Selbstbewußtsein Gottes.) — Ast haec obscura notio fluit ex non minus falso, quam impio principio, quo ratio impersonalis, seu potius to purum, substantiale, sed impersonale cogitare ceu Universitas rerum statuitur, et Unum, Absolutum, Deus vocatur. Talis nimirum Deus ratione personalitatis caret, et solummodo in entibus, in quibus evolvitur, ad personalitatem venit, et sui conscius fit; atque in hoc processu Religio consistere dicitur. Quis autem in hac theoria non purum, putidumque pantheismum, seu atheismum videt, cum quo Religio consistere nequit, quoniam per illum maxime necessariae ad Religionem notiones tum Dei, tum libertatis de medio tolluntur? —

II. Multo melius, solidiusque *Theologi catholici*, licet vario modo, in definienda Religione procedunt. — Cl. *Frint* Religionem in sensu latiori, et in sensu strictiori distinguit: *in sensu latiori* ait, Religionem esse manuductionem hominis ad finem suum, finem hominis esse moralitatem

cum correspondenti felicitate, moralitatem autem consistere in quatuor relationibus, et deductis exinde officiis erga Deum, erga seipsum, erga alios homines, et erga caeteras creaturas: *in sensu strictiori* Religio continet solum veritates, et officia erga Deum. (Handbuch der Religionswissenschaft 1. B. 1. H.) Ast 1) in hac definitione pars theoretica Religionis, licet supponatur, tamen non satis exprimitur, et ad solum ancillae munus deprimitur. 2) Divisio moralitatis in quatuor relationes, et officia inde exsurgentia non satis adaequata videtur. Cum enim creaturae irrationales juris non sint capaces, ideo etiam officia stricte dicta ad illa non habemus, nisi quatenus ab officiis erga Deum, erga nos, et erga proximum imperantur, et continentur. 3) Neque officia erga Deum, nos ipsos, et alios homines sub una cathegoria reponi possunt; Deus enim, ceu ens absolutum - absolute quoque i. e. propter semetispsum officia postulat; caetera autem entia contingentia, sicuti nulla jura habent a semetipsis, sic pariter nulla officia propter semetipsa postulare possunt; sed solummodo ex relationibus erga Deum officia erga nos, et alios homines sequuntur. Religio ergo, si ceu conjunctio moralis cum Deo concipitur, non jam in sensu strictiori, sed in sensu latissimo sumitur, quia exinde omnes aliae relationes, et omnia alia officia deducuntur. — Sunt nonnulli, qui Religionem appellant institutum divinum, homines perducendi ad regnum Dei. (C. Galura neueste Theologie 1. B. 1. Hauptstück §. 7.) Definitio haec nonnisi vera continet, sed Religionem tantum ut medium ad felicitatem hominis proponere, et officia, quae Deo propter semetipsum debemus, non satis exprimere videtur. — Communior Theologorum definitio, qua Religio agnitio, et cultus Dei nuncupatur, Religioni subjectivae competit, cujus praecipua relatio et agnoscenda, et perficienda exprimitur.

Caput II.

De auctore Religionis seu *de Deo.*

§. 25.

Si Religio, seu conjunctio moralis hominis cum Deo datur, illius auctor nonnisi Deus esse potest, qui solus homini et vires concedere, et obligationem imponere valet tum veritates morales agnoscendi, tum officia moralia adimplendi (Klee. Kath. Dogm. 1. B. 2. Hptst. §. 2.) De Deo ergo, qui, uti objectum in se excellentissimum, ita omnis Philosophiae, Religionis, et Theologiae fundamentum est, ante omnia ita disserendum venit, ut 1°. *Dei notio tradatur,* 2°. *ejus existentia demonstretur,* ac demum 3°. *censura tum Atheismi, tum Pantheismi apponatur.*

Articulus I.

§. 26.

Notio Dei.

1. Quam difficile sit, adaequatam Dei notionem tradere, etiam ethnici Philosophi agnoverunt. Sic Simonides, ut refert M. T. Cicero de nat. Deo 1. l. 1. c. 22. rogatus ab Hierone, Syracusarum tiranno, quid sit Deus, inducias unius diei petiit, ut hac de re cogitaret, quo praeterlapso duorum, et sic semper plurium dierum inducias poposcit, ac tandem respondit, se id eo minus intelligere, quo acrius menten intenderet. Ita et Timaeus apud Platonem, rogatus a Socrate, quid esset Deus, respondisse fertur: quid Deus non sit, novi; quid vero sit, non novi. Ipse maximus et Philosophus et Theologus S. Augustinus difficultatem, Deum rite definiendi non diffitetur. Ait enim l. 7. de Trin. c. 4. n. 7. „Verius cogitatur Deus, quam dicitur, et verius est, quam cogitatur.“ Et En. in Ps. 85. n. 12. dicit: „Deus ineffabilis est: facilius dicimus, quid non sit,

quam quid sit. — Quaeris quid sit? quod oculus non videt, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Quid quaeris, ut ascendat in linguam, quod in cor non ascendit?« — Deus enim infinitus est, et ens infinitum a mente limitata non potest comprehendi, et multo minus verbis exprimi. Ideo perfecta, et completa Dei notio, quae totum objectum quasi exhauriat, dari nequit.

2. Neque tam perfecta divinae essentiae cognitio nobis necessaria est, sed sufficit cognitio talis, quae

a) sufficientem de existentia, ordine, et fine hujus Universi nobis causam assignet,

b) rationi in ipsius functionibus theoreticis, et practicis, nec non stimulis cordis satisfaciat,

c) et omnibus hominibus, tum sana ratione, tum cultura philosophica praeditis, accommodata sit.

3. Talis autem Dei cognitio vere inter homines viget, qui, dum de Deo cogitant, ipsum concipiunt ceu

a) primam rerum omnium causam, et ideo

b) ab alia independentem, seu ens a se (absolutum)

c) intellectu, et voluntate, et aliis infinitis perfectionibus praeditum.

Unde juxta communem hominum notionem Deus definiri potest: *Ens a se*, *infinite perfectum*, *omnium rerum causa.*

4. Haec notio jam sufficit, ad Deum a quocunque alio ente secernendum. Ratio theoretica in ente a se requiescit, in quo causam primam, et sufficientem omnium rerum contingentium invenit. Rationi practicae, et stimulis cordis satisfit per ideam Legislatoris, judicis, summique boni, quae in notione entis, intellectu, et voluntate, aliisque infinitis perfectionibus praediti continetur. Tradita quoque notio a quocunque sana ratione utenti intelligi po-

test, et ab illis etiam, qui genuina philosophica cultura praediti sunt, approbari debet.

Recentiores nonnulli Philosophi, Dei notionem statuentes, terminis hinc inde obscuris, et ignotis utuntur, qui rem definiendam clariorem non reddunt. Recta autem monet Cl. *Dobmaier*, veritatem summi momenti indefinitis, ambiguis, et paradoxis terminis non esse involvendam. (T. II. §. 36. pag. 137.)

Articulus II.

Existentia Dei.

§. 27.

Sola notio, seu idea Dei nostris facultatibus, et stimulis non satisfacit, sed de ejusdem quoque realitate objectiva, seu de vera Dei existentia certi esse debemus. Solida ergo pro Dei existentia argumenta afferenda, et contra adversariorum objectiones vindicanda sunt.

1. Existentiam Dei haud pauci in Theologia dogmatica speciali probandam assumunt. Sed systematicus ordo postulat, ut probatio haec jam in Theologia generali suscipiatur. Nam sine Deo existente nec Religio, nec Revelatio, nec Regnum divinum morale concipi debet.

2. Neque supervacaneum censendum est, plura ad existentiam Dei probandam argumenta adduxisse. a) Agitur enim de veritate summi momenti, de qua quivis homo intime persuasus sit, oportet; b) non autem omnia argumenta cujuslibet indoli, et capacitati aeque accommodata sunt. c) Ex variis porro argumentis, quibus Deus existens probatur, varia quoque ipsius attributa nobis illucescunt, quae rectam Dei cognitionem maxime promovent. d) Neque invalescentes tum atheismi, tum pantheismi errores ullo modo melius, quam per solida — pro Dei realiter et personaliter existentis veritate — adducta argumenta refelluntur. e) Ideo in istis argumentis elaborandis Anthores doctissimi maximopere insudarunt e. g. Frint, Dobmayr, Klee, Staudenmaier etc.

§. 28.

I. Argumentum cosmologicum.

1. Dari entia limitata, tempori, et mutationi obnoxia, quae contingentia vocantur, nemo sanae mentis dubitare potest. Quilibet enim per sensum intimum de sua, et per testimonia sensuum de entium, a quibus circumdatur, et afficitur, existentia, limitatione, et mutabilitate persuadetur. Quidquid autem tempori subjectum est, aeternum esse nequit. Tempus enim seriem momentorum sibi succedentium importat; numerus autem infinitus omnino impossibilis est; nam si dividatur, quaeri potest, an e. g. dimidia par infinita sit, nec ne? si primum statueretur, duae series infinitae haberentur, et si secundum adstruitur, dicendum est, ex conjunctione duorum finitorum infinitum non exsurgere, quia totum sequitur suas partes. Praeterea, si numerus praeterlapsorum momentorum infinitus est, quomodo nova continuo momenta accedere possunt? si vero infinitus non est, ergo initium habet. Exinde patet, quod totus rerum contingentium complexus, qui *mundus* dicitur, aeternus non sit, sed originem habeat.

2. Juxta certissimum rationis principium nil fit sine ratione sufficiente. Mundus ergo, qui ortus est, rationem sufficientem, seu causam efficientem suae existentiae habere debet. Haec autem sufficiens ratio, seu efficiens causa non invenitur in ipso *mundo*, seu in entibus contingentibus, quae semetipsa producere non potuerunt, quia alias debuissent adesse, ut producerent, et non esse, ut producerentur; neque *casus* admitti potest, per quem mundus fortuito ex nihilo ortus sit; cum enim casus non sit nisi negatio causae, ideo nihil per ipsum fieri potest. Necessario ergo admittenda est *causa*, quae extra entia contingentia, et ante illa existit.

3. Causa haec alia esse non potest, quam ens a se, seu aeternum. Si enim aeternum non esset, sed ab alia causa productum, hujus ratio sufficiens inquirenda, et in hac causarum inquisitione tamdiu continuandum esset, donec ad causam primam, independentem, aeternam perveniatur, in qua sola entium contingentium ratio sufficiens invenitur. Neque enim series infinita causarum admitti potest, quae non secus ac numerus infinitus repugnat. Posito ergo effectu causa prima, et aeterna necessario admittenda est. Atque ideo — prout certo existunt entia contingentia, sic certo existit eorum causa prima, et aeterna, seu *ens a se*, a quo caetera entia originem traxerunt.

4. Cum autem effectus non possit esse major sua causa, ut ratio sufficiens omnium perfectionum, quae sunt in entibus contingentibus, statuatur, causa prima, seu ens a se omnes istas perfectiones eminentiori modo continere, ac ideo ratione, et voluntate perfectissima praeditum esse debet. Existit ergo ens a se, caeterorum entium causa, omnibus perfectionibus — nullo limite circumscriptis praeditum, i. e. *existit Deus*.

Hoc argumentum, jam a Tertulliano (l. c. Hermog.) a S. Gregorio Naz. (Or. 34.) a S. Jo. Damasceno (de ort. fid. l. 1. c. 3.) elaboratum, summi semper momenti habitum est tam in Theologia, quam in Philosophia. — Ast recentiores Philosophi argumentum istud vario modo impugnare, et enervare conati sunt, ad quorum objectiones jam respondere oportet.

Obj. 1. Principium rationis sufficientis, ab existentia phaenomenorum per rationem empiricam deductum, non potest extra sphaeram phaenomenorum per rationem theoreticam ad transcendentalia, ad quae spectat Deus, applicari. Ita Kant.

Resp. a) Per Phaenomena, quae observamus, excitatur quidem in nobis principium rationis sufficientis, seu

illius conscii efficimur; at hoc jam antea in ipsa natura rationis latet, quae hoc principium ceu necessario, et universaliter verum agnoscit, cum tamen veritas in se per sensus percipi non possit. b) Ratio humana in empiricam, theoreticam, et practicam logice distingui potest, sed realiter divisa non est, cum unica sit hominis ratio, quae vario modo operatur; ideo ridiculum est, dicere, formam aliquam uni rationi congruere, non alteri. c) Cum nos ad mundum sensibilem, et intelligibilem pertineamus, et utriusque objecta aut per sensus, aut per rationem percipere valeamus, de iisdem profecto etiam cogitare, ac ratiocinari possumus; sine principiis autem id fieri non potest: ergo principia, quae a ratione ceu generaliter vera cognoscuntur, ad mundum tum sensibilem, tum intelligibilem applicare debemus. Omni itaque jure principium rationis sufficientis ad probandam Dei existentiam applicatur.

Obj. 2. Falsa est ratiocinatio, si plus est in conclusione, quam in praemissis. Sed in argumento cosmologico ab entibus contingentibus, et finitis concluditur ad ens absolutum, aeternum, et infinitum; ergo falsa argumentatio, seu sophisma proponitur.

Resp. a) Ipse Kant admittit conclusionem ab entibus contingentibus ad ens necessarium (v. Likawetz t. 3. §. 162.) cur non admittit conclusionem ab entibus finitis ad ens aeternum, et infinitum — propter regulam Logicae, contra quam prior conclusio non minus quam posterior peccare videtur? — b) Regula logica adducta valet quidem in argumentis *a priori*, in quibus a causa concluditur ad effectum, seu a toto ad partes, quia in effectu, vel in partibus nil esse potest, quod non sit in causa vel in toto, non valet autem in argumentis *a posteriori*, in quibus ab effectu concluditur ad causam, vel a partibus ad totum, quia causa major esse potest, et debet suo effectu, totum

aliqua parte: argumentum autem cosmologicum ducitur a posteriori. c) Imo si praedictum argumentum syllogistico modo proponatur, clare apparet, nihil esse in conclusione, quod non est in praemissis. Primus enim Syllogismus sic sonat: Nil fit sine ratione sufficiente, seu quaecunque oriuntur, habent causam sufficientem; sed entia contingentia oriuntur, ergo existit eorum causa sufficiens. — Secundus Syllogismus sic proponi potest: Causa entium contingentium sufficiens vel est ens a se, seu aeternum, vel non aeternum; atqui ens non aeternum, utpote productum non est causa sufficiens, ultra quam nihil quaeri debeat; ergo causa sufficiens, quae actu existit, non est nisi ens a se — aeternum etc. Certe in utroque Syllogismo nil est in conclusione, quod non sit in praemissis. —

Obj. 3. Si concedatur, ab existentia entium contingentium concludi posse ad ens a se, aeternum, et necessarium; nullatenus tamen ab entibus finitis concludi potest ad ens infinitum, quale Deus esse debet.

Resp. a) Etiamsi conclusio ab entibus finitis ad ens infinitum non valeret, sufficit tamen nobis, ut certo sciamus, dari ens a se, aeternum, caeterorum entium causam, et ideo intellectu, voluntate, aliisque perfectionibus, quae sunt in creaturis, eminenter praeditum. b) Scholastici autem ex ipsa aeternitate entis ad infinitam ejus perfectionem recte concludi posse docuerunt. Nam, ajunt, quidquid est aeternum, est etiam ab omni alia causa independens, et ab omni conditione, seu contingentia alienum, atque ideo necessarium. Quidquid autem est necessarium, non potest esse vel non esse, neque hoc, vel alio modo existere, ideoque est immutabile. Id autem, cui aliquid deest, augeri, et ideo mutari posset. Enti ergo immutabili nihil deesse potest, ac proinde illud undequaque infinitum sit oportet.

Obj. 4. Entia contingentia homini phaenomena sunt,

quibus an, et quaenam res respondeant, plane ignoratur; consequenter ab illis ceu incertis praemissis argumentatio certa non prodit.

Resp. a) Res extra nos existere, constanti, concordi, et uniformi sensuum testimonio certi reddimur, ita, ut rationabiliter de eorum existentiae veritate, et modo dubitare non possimus. b) Insuper quivis sibi ipsi non est phaenomenon, sed intime sibi conscius est, se existere, sed se aeternum, independentem, immutabilem, infinitum non esse. Et jam ex hac certissima veritate homo ad admittendam Dei existentiam constringitur. (v. Jacobi Brief an Fichte.)

Obj. 5. Si ab entibus contingentibus concluditur ad ens necessarium, absolutum, infinitum; hoc ergo dependet ab illis, seu mundus est ipsa conditio, seu causa, qua posita existit Deus. Ita Hegel.

Resp. Si ab effectu concluditur ad causam, haec non fit ideo ab illo dependens, licet per illum cognoscatur. Si per calorem, quem sentio, agnosco ignem in fornace latentem, color manet effectus, et non fit causa, vel conditio ignis. — In objectione turpiter confunditur causa, vel modus cognitionis cum causa, seu modo existentiae Dei. Si ab entibus contingentibus concludimus ad ens necessarium, et absolutum i. e. ad Deum, nostra cognitio dependet ab entibus contingentibus, non existentia Dei. — Mundus ergo solummodo dici potest causa seu conditio, qua posita Deum cognoscimus, et ideo cognoscimus, quia mundus ipse non existeret, si non existeret illius auctor Deus. — Aliae objectiones jam ab antiquioribus contra argumentum cosmologicum prolatae solvuntur a Gazzaniga. Prael. de Deo T. I. Perrone T. II. etc.

§. 29.

II. Argumentum physico-theologicum.

1. In mundo hoc spectabili maxima diversissimarum rerum tum ad unum totum constituendum, tum ad fines, sibi praestitutos obtinendos congruentia, stabilis ordo, admiranda concinnitas, ineffabilis pulchritudo resplendet. Quis non admiretur corporum coelestium magnitudinem, splendidam lucem, et ordinatissimum motum? Quis non stupeat, considerans varietatem, et multitudinem incredibilem animalium sive per aëra volitantium, sive natantium in aquis, sive habitantium in terra, et etiam sub terra, vegetabilium autem herbarum, florum, et arborum prope infinitas species? — Quod si ab externis objectis ad nos ipsos oculos convertamus, omnes corporis partes optime ad fines suos ordinatos invenimus, et in nobis animam, ratione, et libertate praeditam cognoscimus, quae imperscrutabili modo in corpus agit, illudque regit. — Certe quo magis totam rerum universitatem attentis oculis consideramus, eo magis in illa artificium sapientissime constructum admirari debemus.

2. At juxta principia rationis sanae, quae omni jure pro quolibet effectu sufficientem causam requirit, opus sapientissime conscructum sine sapientissimo auctore admitti nequit. Sane ridiculum esset imaginari, ex fortuito litterarum jactu graecam Iliadem Homeri, aut latinam Virgilii Aeneidem prodiisse; emotae mentis haberetur, qui artificiosum horologium, aut elegantem picturam, aut magnificum templum fortuita partium combinatione, aut ingenita quadam vi plastica sine ullo artifice confici posse somniaret: an non ergo multo pejus delirare dicatur, qui non carmen, horologium, picturam, aut aedificium, sed plane totum Universum omnibus numeris absolutum sine ullo artifice, fortuna duce, rectore casu coagmentatum esse comminiscatur? — Ratio ipsa a tanta absurditate abhorret, at-

que ideo, ut mundi, sapientissime conditi causam sufficientem habeat, existentiam Auctoris infinita sapientia, potentia, et bonitate praediti i. e. existentiam Dei admittere constringitur.

Argumentum hoc antiquissimum est, ac simplicitate, et facilitate se plurimum commendat; communi enim intellectui pervium est, cum sapientissimam mundi constitutionem experientia quotidiana palam loquatur. Ideo hoc argumento magno utilitate uti possunt, qui in sacris conventibus verba ad populum faciunt. Licet autem non solum SS. Patres, et Theologi, sed etiam Philosophi ethnici (Socrates ap. Xenophon, et M. T. Cicero l. 2. de nat. Deo 1.) vim hujus argumenti agnoverint, non defuere tamen, qui illud impugnarent.

Obj. 1. Mundus, ait *Anaximander,* existit ab aeterno; nunquam exortus est, et a nemine regitur, ergo ex optima illius constitutione ad Sapientiam Auctoris, vel Rectoris concludi nequit.

Resp. Mundus non est nisi complexus entium contigentium, quae, cum limitata, mutabilia, tempori subjecta sint, aeterna esse non possunt. Mundus ergo factus est, et sicut in sua origine, sic in sua duratione omnia habet a Deo, a quo undequaque dependet, et cujus sapientiam praedicat.

Obj. 2. Mundus, ait *Schola Epicuri*, ex atomorum ab aeterno existentium fortuito concursu ortus est.

Resp. a) Atomi mutabilitati, et tempori subjecti, ac simul aeterni apertam contradictionem involvunt. b) Et si atomis ab aeterno motus ingenitus, et nativus inesset, hic necessarius quoque foret ita, ut nunquam coalescere, et quiescere possent, quomodo ex eorum concursu mundus oriretur? Immo si ex eorum concursu varia objecta oriri potuissent, talis tamen ordo, harmonia, et scopo-congruentia ex irrationabili, et perturbato casu oriri

non potuiset. Notatu digna sunt, quae disserit M. T. Cicero l. II. de Nat. Deor. c. 37. „Quodsi, ait, mundum efficere potest concursus atomorum, cur porticum, aut templum, cur domum, urbem non potest — quae sunt minus operosa, et multo quidem faciliora? — Certe ita temere de mundo effutiunt, ut mihi quidem nunquam hunc admirabilem coeli ornatum suspexisse videantur. Qui existimat, mundum effici ornatissimum, et pulcherrimum ex eorum corporum concursione fortuita, non intelligo, cur non idem putet, si innumerabiles unius, et viginti formae litterarum vel aureae, vel qualibet aliquo conjiciantur, posse ex his in terram excusis annales Ennii, ut deinceps legi possint, effici, quod nescio, an ne in uno quidem versu possit tantum valere fortuna.

Obj. 3. Mundus, ait D. *Humius*, nobis magna ex parte aenigma est, et de ordine ipsius sufficiens judicium ferre haud possumus, quia totum Universum, et omnium partium connexionem non perspicimus.

Resp. Quamvis nonnulla dentur, quae in hac rerum universitate nobis satis perspecta non sint, plurima tamen ita cognoscimus, ut de eorum optimo ordine, et mira scopo-congruentia dubitare non possimus. Et haec jam sufficiunt, ut tum ad pulchritudinem mundi, tum ad sapientiam Conditoris concludere possimus - praesertim cum partium ignotarum ordinata connexio ex analogia inferatur.

Obj. 4. Inter causam, et effectum, ait *Kant*, proportio dari debet, atque ideo ab effectu finito ad causam infinitam concludere non licet. Sed mundi pulchritudo, qualiscunque statuatur, tamen finita est; ex ista igitur ad sapientem, et potentem opificem, non ad infinitam sapientiam, et omnipotentiam conclusio valet.

Resp. a) Si ex ordine mundi ad sapientem, et potentem Opificem conclusio valet, haec jam sufficit ad confun-

dendos Atheos, Pantheistas, et Materialistas, qui non solum conditorem negant, sed etiam ordinatorem, intelligentia, et libertate praeditum, existere inficiantur. (v. Perrone T. II. p. 26.) b) Proportio inter effectum et causam omnino dari debet, sed talis, ut effectus non sit major sua causa: ast causa major suo effectu esse potest, et debet. Etiam causa infinita effectus finitos producit, cum metaphysice impossibile sit, ens infinitum producere, quia duo infinita existere nequeunt. Ex effectibus autem finitis ad causam infinitam concludere dicet, si illorum ratio sufficiens sine hac inveniri non possit. c) Et si ex pulchritudine mundi solummodo ad sapientem opificem concludendum sit, quaerimus: an Sapientia hujus opificis ab alia dirigitur, et ab hac dependet, vel non? — si dependet, renovatur eadam quaestio, quae in infinitum produci non potest: si non dependet, summa est, a qua omnia reguntur, et qua major a nobis cogitari non potest, et ideo infinita dicitur.

§. 30.

III. Argumentum ex motu.

1. Motus in mundo revera datur; moventur enim corpora et majora, et minora; perpetuo in semitis sibi praefixis astra circumvolvuntur, perpetuo currunt flumina ita ut nemo sanae mentis de existentia motus dubitare possit. Motus autem materiae ingenitus, et essentialis non est; hoc enim posito nulla ipsius particula quiescere posset, cum tamen materia in se iners, et quiescens deprehendatur. Debet ergo dari causa motrix, et quidem prima, quia infinita series causarum admitti nequit.

2. Haec prima causa motrix materialis esse nequit; quia materia semetipsam movere non potest; nam non potest idem esse simul movens, et motum, secundum idem, quia non potest esse in potentia, et in actu respecta ejus-

dem; esse enim in potentia respectu alicujus est tendere ad illud, adeoque illo carere; esse vero in actu respectu alicujus est illud jam habere; non potest autem idem haberi, et simul non haberi ab eodem: materia ergo semetipsam ab initio movere non potest.

2. Prima ergo causa motrix debet esse ens immobile — non materiale — sed spirituale, et quidem a se, aeternum, independens, necessarium, infinitum i. e. Deus (v. Billuart, Gazzaniga etc. etc.)

Schola S. Thomae Aquinatis hoc argumentum inter caetera aptissimum putavit ad Dei existentiam evincendam. Neque vis probandi illi abjudicari potest; sed tamen notari debet, probationem istam jam contineri in argumento cosmologico, quia omnis quoque motus contingens est, et in argumento physico-theologico, quia motus quoque corporum, qui juxta leges naturae pathologicas contingit, optime ordinatus est.

§. 31.

IV. Argumentum historicum.

1. Omnibus temporibus, et omnibus in locis homines persuasi fuerunt, numen aliquod supremum existere. Erarunt quidem in agnoscenda vera natura Dei, sed tamen Divinitatem aliquam semper agnoverunt. Hunc consensum jam antiquissimi Philosophi testati sunt. Plato inter alia argumenta ad Dei existentiam probandam affert „graecorum, babarorumque omnium consensum, Deos esse, fatentium.“ (Dial. 10.) M. T. Cicero: „Nulla gens, ait, neque tam immansueta, neque tam fera est, quae non, etiamsi ignoret, qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat“ (l. 1. de leg. c. 8.) Seneca: „Veritatis argumentum est, inquit, aliquid omnibus videri. Tamquam Deos esse, sic inter alia colligimus, quod omnibus de iis opinio insita sit, nec ulla gens usque adeo extra mores, legesque projecta, ut non aliquos Deos credat.“ (Ep. 117.) Plutarchus: „Si

totum, ait,peragraveris orbem, invenies quidem urbes muris, litteris, regibus carentes; urbem vero sine templis, et sine Diis nemo vidit unquam, — et facilius arbitror urbem sine solo, quam sine Deorum persuasione consistere posse.“ (Adv. Colot. Epic.) Idem testantur Heraclitus, Aristoteles, Quintilianus, aliique (vid. Hug. Grot. de jure belli. l. 1.) Consonant quoque auctorum christianorum testimonia. — Tertullianus: „Animae, inquit, a primordio conscientia Dei dos est, eadem nec alia et in Aegypticis, et in Syris, et in Ponticis.“ (l. 1. c. Marcion. c. 10.) Lactantius scribit: „Neque difficile sane fuit paucorum hominum prave sentientium redarguere mendacia testimonio populorum, atque gentium in hac una re non dissidentium.“ (l. 1. div. inst. c. 2.) S. Augustinus: „Haec est, ait, verae divinitatis vis, ut creaturae rationali jam ratione utenti non omnino ac penitus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium depravata est, universum genus humanum Deum hujus mundi fatetur auctorem.“ (Tr. 106 in Jo.) S. Hieronymus dicit: „Totius mundi haec una vox est: Deus est.“ (Ep. ad Nep.)

2. Haec autem universalis persuasio demonstrat, ipsum sensum communem, seu rationem etiam incultam ad Dei agnitionem pervenire, ita quidem, ut non possit illius existentiam non statuere. „Omni autem in re, ut recte animadvertit Tullius, consensio omnium gentium lex naturae putanda est. Opinionum enim commenta delet dies, naturae judicia confirmat.“ (Tusc. Q. l. 1. c. 13.) Nisi ergo rationis dignitatem penitus destruere velimus, illius effata originalia, et universalia, seu communem hominum sensum ceu veritatis criterium agnoscere debemus. Valet hic quoque Senecae effatum: „Nemo omnes fallit, omnes neminem.“ — Quare cum communis hominum sensus divinitatem, vere existentem, statuat, certe ergo Deus existit.

Argumentum historicum egregie elaborarunt Daniel Huetius, Jo. Alb. Fabricius, Valsecchi, Gazzaniga, et alii, illiusque probandi vim ostenderunt. Quae opponi solent, haud defficulter solvuntur.

Obj. 1. Tum antiquioribus, tum recentioribus temporibus inventi sunt populi, nullam prorsus Divinitatem agnoscentes. Ita Bayle.

Resp. a) Quoad tempora antiquiora nonnullorum assertis opponimus testimonia jam citata celeberrimorum Philosophorum, et historicorum. Certe qui diversos populos velut atheos traducunt, eos non inviserunt, sed falsis rumoribus decepti sunt, ex eo quod vel idola non colerent, vel numina diversa ab iis, quae illi colebant, adorarent: hac de causa Judaei quoque, et Christiani ceu athei proclamati sunt. b) Recentioribus temporibus nonnulli, qui itinera instituerunt, se in America, Africa, et Australia popolos sino cognitione, et cultu Dei invenisse, testati sunt. Hi autem saepe rem debita diligentia non inquisiverunt, saepe ignorantia idiomatis decepti fuere. Sic e. g. Hottentotti a nonnullis athei dicebantur, sed Boevingius, qui decem annos in illis regionibus transegit, cum aliis testatur, ipsos unum Numen supremum, et multos Deos inferiores colere. Idem de incolis Novae Angliae, quibus eadem nota atheismi inurebatur, testantur Ant. de Herrera, Jos. Acosta, et Winslovius.

Obj. 2. Si omnium gentium consensus ad Dei existentiam evincendam valeret, eodem modo etiam valeret ad veritatem Polytheismi, et idololatriae confirmandam; maxima enim pars hominum polytheismo, et idololatriae olim dedita fuit.

Resp. a) Polytheismus nec ratione temporis, nec ratione loci ita universalis fuit, ut persuasio de existentia Divinitatis. Nullo namque monumento ostendi potest, jam

ante diluvium plures Deos agnitos fuisse, et idololatriam viguisse. Post diluvium quoque non omnes gentes huic superstitioni adhaeserunt: populus israeliticus unum Deum coluit. Neque etiam praeter Judaeos defuere unius Dei cultores, ut Job, Ninivitae, aliique. Praeterea ubique locorum homines sapientiores, ratione duce, unitatem Dei agnoverunt: hinc illud Antisthenis: „populares Deos multos, naturalem unum esse." b) Inter ipsos Polytheistas fere omnes unum Deum caeteris eminentiorem agnoscere consueverunt, et sic etiam ipsi id confirmant, quod ratio cuilibet homini dictat, existere unum Ens supremum.

Obj. 3. Communis de existentia divinitatis persuasio sat probabiliter fuit vel a Legislatoribus ad populos in officio continendos introducta, vel a Sacerdotibus lucri causa propagata.

Resp. a) Dei cognitio etiam in iis efferatis populis inventa est, quae nullis legibus coercebantur. Et nisi prius in populis viguisset persuasio existentiae Dei, nunquam potuissent legislatores eo medio uti ad populos in officio continendos. b) Multo minus illa persuasio a fraude Sacerdotum repeti potest: alias deberent prius supponi Sacerdotes, quam Deus, ad cujus cultum Sacerdotes instituti sunt, quod est absurdum. Sublata enim idea Dei nullum jam locum habere potest sacerdotium, quod ad Deum honorandum assumitur. (v. Perrone T. II.)

§. 32.

V. Argumentum ontologicum.

1. Quidquid cogitari potest, utpote notas repugnantes non continens, id a nobis ceu possibile concipitur, et quidem necessario sic concipitur, quia fieri non potest, ut notae simul sibi repugnent, et non repugnent.

2. Sed ens realissimum, infinitis perfectionibus prae-

ditum, a nobis cogitari potest, et in illius conceptu nullam notarum repugnantiam deprehendimus; ergo hoc ens vere est possibile.

3. Ast in idea entis realissimi, et infinite perfecti etiam existentia cogitari debet, quae est vera realitas, qua deficiente ipsa notio entis perfectissimi destrueretur.

4. Si ergo ens realissimum cogitamus possibile, eoipso cogitamus existens. Sed ens realissimum necessario cogitamus possibile, ergo necessario cogitamus existens.

Argumentum hoc post S. Anselmum, et Cartesium varii Theologi, et Philosophi elaborarunt, magnique fecerunt. Alii vero omnem vim probandi illi abnegarunt. Leibnitius animadvertit, nos stricte loquendo possibilitatem entis realissimi seu infinite perfecti a priori dijudicare non posse; cum enim infinitum perfecte non concipiamus, infinitarum quoque realitatum convenientiam perspicere non valemus. — Kant negavit, existentiam veram realitatem esse: cum enim in ente perfectissimo ipsae perfectiones ceu existentes concipi debeant, nuda existentia nova, seu distincta realitas non est. Idem asserit, a logica possibilitate non posse ad realem concludi. Etiamsi enim admittatur, inter realitates recenseri existentiam, attamen ex eo, quod ens realissimum necessario cogitem possibile, non sequitur, nisi quod etiam ejus existentiam ceu possibilem cogitare debeam. — Id autem hoc argumentum praestat, ut ostendat, nobis ideam de ente supremo, et infinite perfecto inesse, quam a creaturis haurire non possumus (v. Staudenmaier Encycl. T. I. pag. 171 etc.)

§. 33.

VI. Argumentum ex postulato rationis practicae.

1. Finis hominis est — harmonia moralitatis, et felicitatis innixa veritati. Ratio practica jubet nos ad hunc finem tendere, seu dictam harmoniam perficere. Et cum ratio practica ceu praeco veritatis impossibilia praecipere, vel statuere non possit, omnino necesse est, ut asseratur, praedictam harmoniam actu perfici posse.

Id autem sine Deo, realiter existente, fieri nequit. Harmoniam enim inter moralitatem, et felicitatam actu producere non potest homo ipse, cujus vires undique limitatae sunt, neque id potest coeca ratura, ratione carens.

3. Ut ergo praedicta harmonia perfici possit, debet existere *Judex justissimus*, qui velit, *omnipotens*, qui possit, *omniscius*, qui sciat moralitati correspondentem semper felicitatem tribuere. Ergo ratio practica *postulat* Dei existentiam, sine qua sibi ipsi contradiceret, et sic tota destrueretur.

a) Kant, caeteris argumentis repudiatis, hoc unicum ad probandam Dei existentiam assumsit. Sed ne huic quidem vim rigorosae demonstrationis attribuit, quia assensus, quem producit, non est objectiva (i. e. perfecta objecti cognitione proficiscens) convictio, sed fides, seu assensus, sufficientibus argumentis, nimirum postulatis rationis practicae nixus: istam autem fidem moralem ad tranquillitatem animis nostris instillandam sufficere dicit, quia non tantum cum iis, quae ratio theoretica docet, optime consentit, sed ea quoque confirmat, juvat, et defectus eorum supplet. (v. Likawetz Metaph. §. 165.) b) Non desunt autem, quae huic argumento opponi possint. Kant enim in ratione practica absolutum imperativum, seu transcendentalem legem moralitatis assumit, sed non probat, et non potest probare; quia contradictorium est, rationem practicam sibi ipsi legem ferre, simulque imperantem, et subditam esse. Cum ergo ipsum rationis practicae imperativum solido fundamento non incumbat, sed facili modo negari possit, ideo et ea, quae juxta Kant ex illo derivantur, uti existentia Dei, libertas, et immortalitas animae eodem modo dubia redduntur. Absonum pariter est, ut autonomia rationis practicae statuatur, Deum ceu Legislatorem negare, et tamen illum ceu Judicem, seu Remuneratorem assumere. c) Kant praecipue in eo aberravit, ut diceret, rationem theoreticam, quae tamen ad veritatem cognoscendam destinata est, Deum nec cognoscere, nec probare posse, sed solum credere debere. — Huic aberrationi plane oppositam viam ingressi sunt

nonnulli recentiores Philosophi, qui immediatam visionem, seu intuitionem Absoluti (Dei) statuerunt, ac ideo argumenta pro Dei existentia supervacanea dixerunt, quia ratio, seu intellectus Absolutum (Deum) immediate intuetur. Sed in declaranda, et extollenda hac intuitione Absoluti nimium progressi esse videntur. Non potest enim concedi intuitio, seu cognitio Absoluti (Dei) prout est in se, ita adaequata, ut quasi totum objectum exhauriat; nam quod infinitum est, a ratione limitata perfecte, et adaequate comprehendi non potest. Ac praeterea nullam rem, extra nos existentem cognoscere possumus, nisi quatenus in nos agit, seu prout se nobis repraesentat. Quare etiam de Absoluto (Deo) immediatam intuitionem, seu cognitionem nullam aliam habemus, nisi quatenus in nos agit et prout se nobis rapraesentat. Agit autem Absolutum (Deus) in triplicem nostram facultatem cognoscendi, appetendi, et sentiendi, et se nobis repraesentat ceu prima veritas, ceu suprema sanctitas, et ceu summum bonum. Et quia Deum sic in nobismetipsis intuemur, exinde optima contra dubia Criticorum, et errores Pantheistarum argumenta pro Dei existentia deducere licet.

§. 34.

VII. Argumentum ex idea Veritatis.

1. Ex sensu intimo persuasi sumus, nos objecta varia cognoscere, et vera a falsis secernere posse. Ut autem objecta recte dijudicemus, principiis cognoscendi nobis opus est. Sic e. g. ut possimus judicare, hoc corpus esse album, et rotundum, idea albi, et rotundi necessaria est nobis. Non enim objecta ideo hoc, vel alio modo constituta sunt, quia spiritus noster sic illa cogitat; neque quia objecta ita vere constituta sunt, ideo semper spiritus noster de illis recte cogitat, quia aberrare potest, et actu saepe aberrat. Quoniam ergo cognitio recta rerum neque a solo spiritu, neque a solis objectis repeti potest, ideo principia cognoscendi requiruntur, juxta quae spiritus noster dijudicet, an

de objectis recte cogitet, nec ne. — Ex omnibus autem principiis, (quorum series infinita repugnat,) unum primum, et summum, ideoque per se notum esse debet, sine quo ratio nostra nunquam ad veram quietem pervenire posset, ad quam tamen actu pervenit, uti patet in evidentiis. Sine dubio ergo datur primum, ac summum principium cognoscendi.

2. Primum, quod omnes cognitiones, supponunt, principium, est idea veritatis. Ut enim judicem, aliquid verum esse, quid verum sit, prius noscam necesse est. Ideam autem veritatis non acquirimus *per sensus*, qui solummodo objecta repraesentant, per rationem dijudicanda, neque *per verba*, ex quibus nihil disceremus, nisi jam veritatem in illis apprehenderemus, neque *per abstractionem*, quae fieri haud posset, nisi jam vera objecta cognosceremus. Idea ergo veritatis, quae actu in nobis existit, cum nullo modo acquisita sit, per se, seu immediate nobis nota est.

3. Summum ergo cognoscendi principium est per se nota *Veritas*, et quidem *simplex*, quia a ratione quidem percipitur, sed semper, et ubique *una* cognoscitur, *Veritas prima, ac suprema,* quia nihil supra illam, unde vera sit, a ratione videtur; *Veritas necessaria, et immutabilis;* ratio enim nonnullas propositiones necessario, et immutabiliter veras esse cognoscit; non potest autem propositio certior esse, quam principium, ex quo deducitur; *Veritas aeterna, et increata,* quod enim necessarium, et immutabile concipitur, aeternum quoque, ac ideo increatum dicendum est; *Veritas omnipraesens,* nam ubique locorum homines in summis principiis de vero, bono, pulchro etc. consentiunt, ergo ad eandem regulam, seu ad idem principium respiciunt; *Veritas infinita*; ratio enim semper unam veritatem videt, juxta quam omnia dijudicat: omnia ergo, quaecunquae dijudicari possunt, ab hac una veritate

dependent, seu in illa continentur, juxta quam dijudicari debent.

4. Omnia vera sunt, quatenus existunt: esse, et verum esse, idem est. Cum ergo homo in se videat primam, summam, necessariam, immutabilem, aeternam, et immensam veritatem, eo ipso in se videt Esse, seu Ens primum, summum, necessarium, immutabile, aeternum, et immensum, i. e. Deum, et sicut de illa veritate, ita de Dei existentia dubitare non potest.

a) Ex hac argumentatione prodit, nullum inter principia evidentia e. g. idem non potest simul esse, et non esse; nil fit sine ratione sufficiente etc. esse primum, et supremum fontem cognitionum; ut enim haec principia vera esse cognoscamus, jam antea, quid verum sit, nobis notum esse debet. b) Sed Deus est sicut principium essendi, ita et primum principium cognoscendi: omnia ergo in Deo cognoscimus, quia omnia dijudicamus juxta regulam veritatis, quae lucet rationi nostrae, sicut sol lucet oculo, ut objecta corporea videre possit. Id jam antiqui Philosophi, duce Platone, et SS. Patres, praecipue S. Justinus M. Clemens Alex. et S. Augustinus docuerunt. (v. Juvenalis Anan. Sol. intellig. Philibert: der göttliche Friede, Staudenmaier Enzykl. S. 208. B. 1.)

§. 35.

VIII. Argumentum ex imperio legis moralis.

1. Certum est, dari legem moralem; nonnullas enim actiones justas, bonas, praeceptas, alias vero malas ac vetitas judicamus. Et cum nihil fiat sine ratione sufficiente, hujus quoque judicii, seu hujus sensus moralis ratio sufficiens, seu causa suprema existat, necesse est.

Haec ratio sufficiens, seu causa suprema non est *in ipsa natura, seu essentia actionum* sita, ac si aliae a se, et per se bonae, aliae a se, et per se malae existant. Nam quaelibet actio est aliquid contingens; ergo nihil a se,

vel per se, sed quidquid est, a sua causa est; et ideo moralitatis praecepta sentimus, priusquam ipsae actiones fiant: lex ergo actiones praecedit, et nobis antea nota est, ut juxta illam has judicemus.

3. Neque ratio sufficiens hujus discriminis inter bonum, et malum inveniri potest in *praevisione consectariorum actionis,* ac si ex eo solum ratio actiones vel approbet, vel reprobet, quia bona, vel mala consectaria ex positis actionibus oriunda praevidet. — Saepe enim actionem illicitam agnoscimus, quae nobis magna emolumenta afferret. Dein ne ratio quidem satis exculta omnia consectaria actionis praevidet, et de eorum complexu judicare potest, cum tamen etiam ratio minus culta de moralitate actionum saepe primo intuitu judicium ferat. Tandem quaestio superesset, cur actiones suscipere debeamus, quae bona, et omittere illas, quae mala consectaria annexa habent? — Proprio ubique commodo studere, nullatenus nobis semper probatur. Non ergo consectaria actionis, quae nondum existit, sed lex praecipiens, vel vetans, quae jam existit, et nobis nota est, facit actionem justam, injustamve.

4. Nullo quoque modo dici potest, discrimen inter bonum, et malum oriri *ex naturali propensione, vel aversione voluntatis.* Saepe enim actionem praeceptam cognoscimus, a qua voluntas aversionem sentit, et e contra. Et cum nulla actio sine praedominanti propensione voluntatis suscipiatur, si propensio bonas, sicut aversio malas faceret actiones, nulla unquam actio peccaminosa dicenda esset. Ast ipsas propensiones voluntatis vel bonas, vel malas discernimus —juxta legem, cui ipsa voluntas subdita est.

5. Neque *ratio* ipsa sibi est lex. Ratio enim non est nisi facultas judicandi, seu inquirendi veritatem; judicare autem non potest sine praeviis principiis; ergo ex his solummodo actiones vel ut bonas approbare, vel ut malas

rejicere potest. Dein ratio inquirit legem moralem, circa quam errare potest; legem vero agnitam mutare nequit. Ipsa ergo ratio a cognita lege morali dependet, cujus praeco jure appellatur. Tandem ratio ultima, seu suprema causa moralitatis non est, quia quaestio moveri potest, cur rationi obtemperandum sit; cum enim ratio non sit ens a se, ideo a se, vel propter se reverentiam, et obsequium postulare non potest.

6. Non potest quoque discrimen inter bonum, et malum unice repeti *ab institutione, et educatione humana*, quae sensum moralem evolvere, acuere, et dirigere, non autem producere potest. Sane homines etiam barbari, et inculti bonum faciendum, malum vitandum esse, illud praemium, hoc paenam mereri agnoscunt, nec per verba humana de contrario persuaderi possent. Ideo sensus moralis, quamvis educatio varia sit, tamen quoad summa principia ubique consentit. Atque si multi in officiis agnoscendis aberrant, omnes tamen officia dari cognoscunt, quibus non se solum, sed et alios homines, imo ipsosque legislatores humanos subjectos esse sciunt.

7. Cum ergo ratio sufficiens, seu causa ultima moralitatis, seu discriminis inter bonum, et malum neque in ipso homine, neque in institutione humana inveniri queat, altius ergo quaeranda est. — Haec nimirum ratio sufficiens non potest esse nisi *ens realiter existens*, quia in animam nostram agit, cui legem moralem dictat; *ens omnibus hominibus superius*, quia omnes obligat; *ens independens*, et propter se ipsum aestimatione, et obsequio dignum, quia ratio, quae semper ad causam ultimam tendit in hoc ente ita quiescit, ut, cum legem ipsius audit, ulterius non inquirat, cur ipsi obediendum sit; *ens bonum, sanctum, justum*, quia ex conformitate cum illius lege seu voluntate intelligimus actiones nostras bonas, sanctas, justas, fieri.

Et cum causa hujus entis nulla cognoscatur, (et generatim jam series infinita causarum repugnet) ideo hoc ens etiam independenter, seu a se bonum, sanctum, et justum est. Voluntas ergo hujus entis primi non ideo bona, sancta, justa est, quia cum lege aliqua sibi superiori concordat, sed ipsa *prima bonitas*, *originalis sanctitas*, et *fons omnis justitiae* i. e. Deus est.

8. Nos autem, quia nihil sumus a nobismetipsis, sed in omnibus dependemus, semper ad hanc primam bonitatem, et independentem sanctitatem respicere debemus, ut bene, et sancte agamus. In ipsa ergo lege morali, cui nos omnes subjectos cognoscimus, et quam mutare non valemus, sanctitatem, et justitiam originariam, independentem, ac immutabilem i. e. Deum videmus, qui se facultati appetendi ceu summus legislator repraesentat.

§. 36.

IX. Argumentum ex desiderio felicitatis.

1. Omnes homines plene, perfecte, et semper felices esse desiderant. Ingens hoc felicitatis desiderium non potest expleri ab homine ipso undique limitato. Stimulus ergo felicitatis tendit ad ens extra hominem existens, quod sit ita *perfectum*, ut nullo bono careat, quia alias desiderium hominis ad omne bonum cognitum tendentis non expleretur, et quod pariter sit *independens*, ut nobis abripi nequeat, *immutabile*, ut non minuatur, *aeternum*, ut nunquam deficiat. Ad hujusmodi entis possessionem, seu fruitionem omnes actu stimulum sentimus.

2. Cum autem nihil sit volitum, nisi cognitum, ens tale cognitum nobis esse debet. Ideam ergo entis perfectissimi, infiniti, independentis, immutabilis, et aeterni in nobis habemus. Cum autem hanc ideam neque ex nobismetipsis, neque ex caeteris entibus creatis, et finitis haurire

possimus, dubium superesse nequit, ens istud immediate se intellectui nostro repraesentare, et in nobis desiderium sui excitare. Et quia agit in intellectum, et voluntatem, ergo actu existere, seu ens reale esse debet. — Cognoscitur ergo a nobis, et actu existit Deus.

3. Neque opponi potest, nos saepe desiderare bona, quae non existunt, uti e. g. avarus sibi montem aureum, qui non existit, desiderare potest. Magnum enim discrimen intercedit; nam idea montis aurei componitur ex ideis objectorum actu existentium, nimirum montis, et auri. Sed idea entis infiniti, aeterni etc. ex tota natura hauriri non potest. Ergo jam ens infinitum, et aeternum existere, et in nos agere debet, ut de illo idea habeatur.

a) Deus ergo nobis jam per se notus est, non quidem ac si ejus Esse absolutum perfecte, et intime comprehendere possimus, sed quia ipse se nobis immediate repraesentat ceu Veritas prima, ceu Sanctitas suprema, et ceu summum Bonum. b) Ratio nostra, quae semper ad causam primam, et finem ultimum progreditur, ut quiescere possit, et in omnibus ad unitatem tendit, in qualibet inquisitione ad idem ens primum, et absolutum pervenit, in quo omnium rerum contingentium et ordinis pulcherimi in mundo conspicui, ac perfectissimam harmoniam veritatis, sanctitatis, et felicitatis videt. c) Nemo ergo Deum inculpate ignorare potest, cujus existentiam agnoscere debet, sive entia extra se, sive seipsum consideret. Egregie ideo S. Augustinus dicit: Deus ubique secretus, ubique publicus est, quem nulli licet, ut est, cognoscere, et quem nemo permittitur ignorare.“ (Enarr. in Ps. 74.) — d) Hinc patet, quaenam censura ferenda sit de Atheismo, qui nullum Deum agnoscit, et de Pantheismo, qui omnia Deum esse dicit.

Articulus III.

§. 37.

A. Censura Atheismi.

I. *Atheismi notio.* Athei generatim vocantur illi omnes, qui Deum vel ignorant, vel negant: illi *negativi,* isti

positivi dicuntur. Positivi vocari solent *theoretici*, qui ex principiis rationis sibi persuadere conantur, Deum non existere, *sceptici*, qui uti de aliis, ita etiam de Dei existentia dubitant, et *practici*, qui ita vitam suam gerunt, ac si Deus non existeret. — Theoretici iterum dividuntur in *non systematicos*, seu *plebejos*, qui coeco solummodo impetu Deum non existere dicunt, et in *systematicos*, seu *philosophicos*, qui excogitato systemate entium contingentium existentiam sine Deo declarare contendunt.

Non jam de atheismo negativo, sed de positivo, neque de practico, sed de theoretico, atque sceptico hic nobis sermo est.

II. *Insania* Atheismi *theoretici* ex eo apparet, quia nullo argumento probari potest, non existere Deum. Id enim probari non potest a priori, quia nihil Deo prius statui potest, nec a posteriori, quia omnis potius effectus causam supponit: neque in ipso conceptu Dei contradictio ostendi potest, quia infinitae perfectiones a nobis perfecte comprehendi non possunt. — Insaniam autem Atheismi *sceptici* ostendunt argumenta pro Dei existentia allata. Neque certitudini officit, quod fere omnia argumenta ab uno, vel altero Philosopho impugnata fuerint. Plerique enim non de ipsa veritate, sed de argumentorum pondere, vel de modo illa proponendi disputant, et pro Dei existentia unitis viribus, licet non iisdem armis pugnant. Neque praedicta dissensio ex argumentorum, sed potius ex hominum vitio oriri solet. Cum enim sint, qui singularibus, ac insolitis delectentur, ideo fit, ut novandi studio illecti argumenta nova libenter adoptent, atque ita collaudent, ut vetera contemnant. Alii econtra solitis, ac tritis assueti, dum aegre ferunt, contemni vetera, damnant nova. Porro si teste Tullio nil tam stultum est, quod non aliquis Philosophus docuerit, mirum nemini videri debet, si nihil tam certum sit, quod non aliquis Philosophus impug-

naverit. Tandem dubia, quae a nonnullis contra varia pro Dei existentia adducta argumenta proposita sunt, solide jam soluta fuere.

III. *Causae* invalescentis Atheismi, et incredulitatis in veritatibus Religionis variae assignari possunt.

1. *Mala educatio* persaepe fundamenta ponit, dum vel ex industria malis principiis puerorum mens imbuitur, vel in institutione religiosa aut sola memoria torquetur, aut intellectus tantum excolitur, aut Religio sub tristi semper aspectu ceu onus durum, et formidandum proponitur.

2. Hinc inde ansam Atheismo praebet *Superstitio*, Nam si juvenes maturescentes deprehendunt, sibi in pueritia superstitiosa, quasi ad Religionem spectent, communicata fuisse, ideo omnia, quae pueri didicerunt, suspecta habent, et superstitiosa eradicare studentes, omnia religiosa evellenda esse putant.

3. Incredulos quandoque progignit *Philosophiae studium mancum*, *et imperfectum*, quod equidem dubitare docet, et difficultates proponit, sed non solvit, quia veritatis inquirendae laborem refugit. Ideo adagium dicit: „Philosophia leviter gustata abducit a Deo, sed penitus exhausta reducit ad eum.“

4. *Inordinatum scientiarum naturalium studium* non raro efficit, ut, qui ausu temerario in arcana naturae involant, atque intra naturae cancellos, et limites omnia nituntur constringere, causae primae nullam amplius rationem habeant.

5. Incredulos etiam producit *immodesta sese efferendi, et ab aliis distinguendi libido*, qua multi — vesanis praejudiciis capti-seu status dignitatem tueri, seu Philosophi nomen acquirere affectant.

6. Haud pauci in atheismi, seu incredulitatis abyssum praecipitantur, quia *incredulorum sermones* audire, et

scripta legere non erubescunt, sed pro illis, qui Religionem tum verbis, tum scriptis defendunt, nec aures, nec oculos habent.

7. *Turpis ignorantia, vel corrupti mores* Deum profitentium, praesertim eorum, qui alios in Religione instituere, iisque bono exemplo praelucere deberent, nonnullis scandalo sunt, per quod ipsis omnis Religio suspecta fit.

8. Praecipua vero Atheismi, et incredulitatis causa est *effraenis vitae depravatio propria,* morumque licentia in omne malum effusa, moderatorem recusans, et judicem reformidans.

9. Neque reticeri potest alius scopulus, nimirum *nimia speculatio* nonnullorum, qui Deum infinitum comprehendere vellent, quod dum non perficiunt, saepe id, quod est incomprehensibile homini - impossibile in se reputant. (v. Cl. Frint. Tom. I. §. 180 — §. 220.)

IV. *Impietas* Atheismi talis est, ut major cogitari non possit. Atheismus enim est a) *ingratissimus erga Deum,* quem ceu creatorem, et conservatorem non agnoscit, imo de medio tollere conatur; — b) *maxime iniquus erga semetipsum,* quia sibi spem immortalitatis, et summum bonum eripit, Legislatorem sapientissimum ceu optimam suae voluntatis regulam negat, seque ad conditionem brutorum deprimit; c) *perquam perniciosus Reipublicae;* negato enim Deo — fides nulla, nulla justitia, nullum jurijurando robur, pactis nulla stabilitas, nulla aequitas a principibus, nullum obsequium a subditis, nisi quantum vi coguntur, exspectari potest. (v. Storchenau Philosophie der Religion B. 1. n. 2.)

§. 38.

B. Censura Pantheismi.

I. *Pantheismi notio ,et historia.* Pantheistae dicuntur, qui Deum ab hac rerum universitate non distinguunt, sed

omnia ad substantiam divinitatis pertinere, et illam constituere asserunt. Antiquissimus est hic error a temporibus usque Stratonis Lampsaceni. *Parmenidis* adagium erat: *Εν, και παν*, Unum, et Omnia. *Stoici* autem dictitabant: Jupiter est, quodcunque vides, quodcunque movetur. — Eundem errorem geometrica methodo demonstrare conatus est *Ben. Spinoza.* Quatuor propositiones illius systema comprehendunt: 1. praeter Deum nulla substantia datur; 2. Una haec substantia omni perfectionum genere est donata, maxime vero extensione, et perceptione (seu facultate cogitandi.) 3. Omnia totius Universi entia nihil aliud sunt, quam hujus unius substantiae modificationes, et attributa. 4. Cum haec substantia (quam Spinoza divinam vocat) necessaria sit, omnia debent in mundo absoluta necessitate evenire, nullaque proinde est contingentia, nulla libertas. — De Pantheismo etiam varii inter recentiores Philosophos haud immerito accusantur. *Fichte* enim in homine statuit to Ego primum, ultimum, et summum, cujus reflexione, ac consideratione omnia, quaecunque hoc in mundo conspicit, objective, et subjective in se ipso habet, continetque: omnia vero externa in illum nihil agunt, quia nonnisi apparitiones sunt, quae suis in ideis objective ab ipso homine practica ratione sua producuntur, et in illius anima ortae sunt, quibus hinc ideis suis nonnisi homo ipse proprium objectivum creat, producitque mundum. Hic autem Idealismus non est nisi spiritualis Pantheismus, seu Autotheismus.. Nam in Idealistarum systemate Deus ceu ens distinctum a spirituum ordine, seu a spirituali intelligentiarum mundo nullatenus admittitur. (Cf. Fejér inst. dogm. T. I. §. 45.) — *Schelling* Deum dicit universum absolutum, in quo finitum, et infinitum, ideale, et reale unum est: Deus ergo ab universo non distinguitur: porro juxta Schelling Deus ipse ex eodem cali-

ginoso principio seu chao (dunklem Grund) evolvitur, ex quo reliquae creaturae prodeunt; ergo a natura non differt, a qua et ipse progreditur. Quis theoriam hanc a Pantheismo, vindicabit? — *Hegel* se ceu Pantheistam, seu Atheum satis clare ostendit, dum negat, Deum personaliter existere, sed talem solummodo adstruit, qui in hominis ratione sui conscius fit. Tandem *San-Simoniani* Pantheismum, seu autotheismum universalem totius generis humani praedicant, quod unire satagunt in unam familiam aequalium personarum, exclusa omni inaequalitate, vel privilegio orto ex nativitate. Ideo societatem, et mundum ipsum Deum dicunt. (v. Perrone. T. II. P. II. c. 1. §.235.)

II. ***Absurditas Pantheismi***, quem Spinoza cum aliis docet, ex variis rationibus apparet: a) Certum enim est, actiones, et passiones proprie modificationibus non tribui, sed subjectis. Quare si Deus est unica substantia, et si reliqua omnia non sunt nisi hujus substantiae modificationes, nihil de hominibus, animalibus etc. sed omnia de Deo praedicari possunt, et debent, c. g. scelera, furta, latrocinia etc. Porro, cum ipsa ratio dictet, non posse duas modificationes contrarias uni individuo subjecto convenire, tamen juxta systema Spinozae de Deo dici poterit, quod sit eodem tempore tristis, et laetus, calidus, et frigidus, reus, et judex etc. quo quid absurdius? — Jam S. Augustinus haud absimili commento Pythagorae, et aliorum veterum Philosophorum, asserentium, Deum esse animam mundi, quae omnia vivificet, corpus vero Dei mundum esse, eodem fere modo respondit. „Quod si ita est, ait, quis non videat, quanta impietas, et irreligiositas sequatur, ut quod calcaverit quisque, partem Dei calcet, et in omni animante occidendo pars Dei trucidetur? nolo omnia dicere, quae possunt occurrere cogitantibus, dici autem sine verecundia non possunt. — Jam vero partes Dei fieri

lascivas, iniquas, impias, atque omnino damnabiles, quis ferre possit, nisi qui prorsus insaniat? — (L. 4. de civ. Dei. c. 12 et 13.) b) Si, ut Spinoza docet, omnia ferrea necessitate eveniunt, non dantur ergo in homine actiones liberae, ideoque nec bonae, nec malae, nec praemium, nec poena; talis autem conclusio tum sensui intimo, tum rationi adversatur. c) In Substantia Spinozae, cujus attributa sunt extensio, et intelligentia, nihil infiniti habetur. Tam enim corpora extensa, quam etiam vires agendi, seu ipsae cogitationes humanae plures, et majores esse, ideoque augeri possunt; nullatenus ergo infinitae sunt. d) Si omnia, etiam entia contingentia ad unam substantiam pertinent, quae Deus dicitur, ergo haec una substantia tempori est subjecta; quomodo autem hoc posito aeterna statui potest? Anne series momentorum praeterlapsorum infinita est, an non? si infinita est, quomodo momenta nova continuo accedere possunt? si vero infinita non est, (quia generatim numerus infinitus repugnat) ergo initium habet. Si autem illa una substantia incipit, quomodo origo illius declarabitur? seipsam sane producere non potuit, quia debuisset esse, ut produceret, et non esse, ut produceretur. Necessario ergo statuitur ens a substantiis, tempori, et spatio subjectis, prorsus distinctum, a se, et in se personaliter existens. e) Hac profecto ratione Pantheismus ex variis principiis sive a Spinoza, sive a recentioribus Philosophis deductus optime confutatur. Et generatim — quo solidiora sunt argumenta, pro Dei existentia adducta, eo magis absurditas Pantheismi patescit. (v. Perrone Tom. II. P. II. c. I. §. 239.)

Pantheistae ad errorem suum propugnandum variis sophismatibus utuntur, quae jam proponere, et solvere decet.

Obj: 1. Substantia, ait Spinoza, nihil aliud est, quam id, quod est in se, et per se concipitur; hoc est, id cujus

conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari debet. Sed una solummodo substantia per se, et in se existens, et ab omni alia independens cogitari potest.

Resp. Falsum Spinoza conceptum de substantia in genere proponit, quam distinguere oportet. Substantia, quae est a se, et per se existit, undequaque independens, et caeterorum entium causa, una solummodo esse potest: sed dari possunt, et vere dantur substantiae contingentes, et finitae, quae in hoc tantum sensu in se, et per se existunt, quatenus non indigent alio subjecto, cui inhaereant, et sic ab accidente, et modificatione distinguuntur, quorum proprium est, alteri inhaerere subjecto, ut e. g. dulcedo in melle, albedo in lacte est. In hoc autem sensu plures substantiae finitae, et contingentes vere dari possunt, prout plures homines in se existentes, et ab aliis hominibus independentes vere dantur. Primum ergo Spinozae principium, ex quo totum systema deducitur, prorsus falsum est, et sublato hoc fundamento tota superstructa moles ruit.

Obj. 2. Substantia, quae tantum cogitat, non potest producere substantiam materialem, et extensam, cum cogitante nihil commune habentem.

Resp. Substantia infinitae potentiae quaecumque intrinsece impossibilia non sunt, producere potest, sive illa sint corporea, sive non. Neque semper necessarium est, ut causa attributum suae naturae communicet effectui, uti in sagitta, et vulnere palam elucescit.

Obj. 3. Mundus hic procul dubio continet perfectiones plurimas: si statueretur, Deum esse ab hoc mundo distinctum, sequeretur, dari perfectiones, quibus Deus careat, aut quod idem est, Deum non esse infinite perfectum.

Resp. a) Perfectiones, quae uni insunt, non impediunt perfectiones alterius, sic ex eo, quia Petrus doctus est, non sequitur, Paulum hac vel illa doctrina carere.

b) Perfectiones, quae mundo insunt, Deus continet — non *formaliter*, ut Scholae loquuntur, sed *eminenter* i. e. sublimiori, excellentiori, et infinito modo; habet enim e. g. esse perfectissimum, vitam beatissimam, intellectum omniscium etc. etc. c) Neque Deus ceu ens simplicissimum, et infinitum potest continere formaliter id, quod finitum est: omnes autem mundi perfectiones sunt finitae. d) Creaturae omnes, utcunque perfectae, non sunt verum *Esse*, sed perpetuum *Fieri*. Unde in illis duo consideranda sunt — *το Fieri*, quod non est vera perfectio, sed potius limitatio, et dependentia quaedam, — atque *το Facere, Producere, Conservare*, quod est perfectionis: hoc autem totum est Dei, qui, sicut Creator, ita et Conservator est omnium. In hoc sensu dici potest, et debet: *ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.* (Rom. cap. 11. *v.* ult.)

Obj. 4. Deus est unica, eademque infinita substantia; igitur extra Deum nulla substantia datur: alias Dei substantia desineret, ubi haec substantia inciperet, sicut si corpus unum daretur mole infinitum, extra illud corpus nullum dari posset.

Resp. Hoc argumentum falsa laborat hypothesi, quasi esset Deus eo sensu unica, et infinita substantia, quod esset complexus, et aggregatum quodpiam rerum omnium sive corporearum, sive incorporearum, cum potius existimandum sit, esse Deum substantiam simplicissimam, et infinitam, prorsusque tum quoad essentiam, tum quoad existendi modum distinctam ab entibus contingentibus, et finitis, quae per ipsum, et in ipso constant. — Neque obstat adjectum de corpore infinito exemplum. Revera enim, etsi ponatur corpus mole infinitum, praeter illud admitti tamen possunt alia, quae extensione careant e. g. spiritus, cogitatio, volitio. Itaque praeter res corporeas, atque in-

corporeas, quanquam hae infinitae ponantur, dari potest substantia ab his distincta, eademque perfectissima, ita, ut nequidem substantiae nomen cum reliquis commune habeat, quemadmodum Theologi non minus quam Philosophi observarunt, Deum supersubstantialem nominando. (Cf. S. Thom. Aq. l. 1. c. Gent. C. 25. Perrone l. c. Fejér inst. dogm. T. II. §. 11.)

Caput III.

De subjecto Religionis seu de homine.

§. 39.

Ut theoria Religionis solide proponatur, demonstrata jam existentia Dei, ipse homo, ceu Religionis subjectum considerandus venit. Indagare nimirum oportet a) *naturam hominis*, ut appareat, qualium moralium relationum capax sit, et b) *finem hominis*, ut innotescat, quales relationes morales perficere debeat.

§. 40.

A. Natura hominis.

Cum homo ex corpore, et anima constet, natura ipsius duplex est, *sensualis*, et *rationalis*. Natura autem hoc loco nobis non est nisi principium internum, et stabile passionum, et actionum hominis, et quidem sensuale ad res, quae sub sensus cadunt, rationale vero ad res, quae supra sensus positae sunt. Haec vero nobilior natura hominis in triplici facultate hominis *cognoscendi, sentiendi,* et *appetendi* se exserit.

1. Dum enim conscientiam nostram reflexione expendimus, in illa deprehendimus *cognitiones*, i. e. rerum materialium, quas ope sensuum percipimus, repraesentationes, et rerum invisibilium, quas ratio contemplatur, ideas. Ha-

bemus ergo facultatem, non solum nos ipsos, sed etiam entia extra nos existentia cognoscendi, eaque juxta nota nobis principia, seu veritatis criteria dijudicandi. Quisquis enim rationis usu potitur, intime percipit, a) esse aeternam, ac incommutabilem *veritatem*, ad quam, quidquid datur, dijudicare, et aestimare cogimur, (§. 34) et b) esse quoque aeternam aliquam, et absolutam *legem*, cui omnes actus ex nostro arbitrio pendentes conformari oporteat. Ratio ideo dividi solet in *theoreticam*, quae juxta aeternae veritatis normam ea, quae sunt, perscrutatur, et in *practicam*, quae liberam hominis activitatem ad aeternam legem expendit. Illa relationes, in quibus homo versatur, agnoscit, haec ex relationibus cognitis officia deducit. — Errant autem, qui rationem theoreticam, et practicam ita distinguunt, ut quasi duplicem rationem, realiter distinctam in homine adstruere videantur. Una enim est hominis ratio, quae autem varie operatur, et varia dictat. (v. Frint R. H. T. I. §. 30 — 33.) Et haec una ratio se ad veritatem cognoscendam destinatam sentit, quam naturali nisu sectatur, nisi malarum turbine passionum abripiatur.

2. Praeter cognitionem datur aliud adhuc percipiendi genus, quo nempe nos ipsos ab objectis certo modo affectos persentiscimus. Quando enim res vel materiales, vel spirituales percipimus, et cogitamus, oritur in nobis grata, vel ingrata sensio, prout nobis res vel jucunda, vel molesta videtur. Adest ergo in nobis *facultas sentiendi* — *sensualis*, quae ex materialibus, et *rationalis*, quae ex spiritualibus objectis gratam, vel ingratam sensionem percipit. — Facultas haec cum magno, et vehementi stimulo conjuncta est, gratas sensiones percipiendi, ingratas vero refugiendi. Nullus enim hominum est, qui non impetu naturali versus jucunda, jucunditatisque adminicula animo repraesentata se stimulari, ab oppositis autem vehementer

se retrahi sentiat. Nemo unus est, qui possibilis summae, atque perdurantis jucunditatis, seu felicitatis desiderio non afficiatur. — Nativus hic impetus, et innata jucunde, beateque vivendi cupiditas — *stimulus felicitatis* dicitur, et tendit in statum ab omni malo remotum, et omni bono refertum.

3. Licet objecta cognita vel jucunda nobis, vel ingrata esse sentiamus, nihilominus — absolute loquendo — jucunda respuere, et molesta amplecti possumus, prout nobis sensus intimus testatur. Praeter facultatem sentiendi est ergo in nobis *facultas* quoque *appetendi*, eligendi, seu volendi. Haec facultas — negative immunitatem a necessitate interna, et coactione externa, et positive potentiam se ipsum determinandi importat, ac *libertas* dicitur, quae sese exserit tum in deliberatione, tum in electione, tum in decreto capiendo. Licet autem haec libertas sit in homine, non tamen, quaecunque illi placent, eligere, et velle potest, neque semper stimulum jucunditatis sequi aut necessarium, aut licitum est. Saepe enim, quae jucunda apparent, interno monitu rejicienda, quae vero molesta sunt, eligenda esse cognoscimus. Turpia enim, licet jucunda, rejici; honesta vero, licet molesta, perfici debere interna quaedam vox ita dictat, ut vix ullo modo illam non audire possimus. Facultas ergo appetendi subest legi, quae honesta eligenda, et inhonesta refugienda praecipit, i. e. *legi honestatis,* seu *moralitatis*. Et haec lex majoris dignitatis, et gravitatis est, quam stimulus felicitatis, quia remorsum conscientiae sentimus, et nos male egisse cognoscimus, si illa lege neglecta, stimulum jucunditatis fuerimus secuti.

Ex hactenus dictis sequentia corollaria fluunt: a) Naturae nostrae tres facultates — cognoscendi, sentiendi, et appetenti — cum correspondentibus stimulis, et legibus *ab ipso naturae Auctore insitae* sunt, quod illarum existentia a prima juventute, universalitas in omni loco, et tempore, ac indelebilitas post

omnes eventus ostendit. b) Facultas cognoscendi in veritatem, sentiendi in felicitatem, appetendi in moralitatem tendit; finis enim cognitionum veritas, sensionum felicitas, et appetitionum virtus est, ad quos fines triplex nostra facultas tum per leges suas naturales, tum per stimulos originarios dirigitur. c) Natura ergo hominis juxta originariam suam institutionem tendit in veritatem, in felicitatem, et in moralitatem: exinde autem finem hominis determinare licet.

§. 41.

B. Finis hominis.

Quilibet sapiens artifex operi, cui perficiendo insudat, finem praefigit, ad quem promovendum omnes illius partes ordinantur. Certe ergo Deus quoque, Creator sapientissimus, nobilem homini finem proposuit, ad quem promovendum tota ipsius natura dirigatur. Talis ideo hominis finis statuendus est, ut nulla ipsi facultas frustra insita sit, sed omnes ejus facultates cum suis legibus, et stimulis illum promoveant. Quapropter finis, seu destinatio hominis est *harmonia moralitatis, et felicitatis, veritati innixa.* Haec autem harmonia in eo consistit, ut homo veritatem cognoscens, moralitatem perfectam sectetur, et per hanc felicitatem veram, et perdurantem consequatur. Ad hanc harmoniam perficiendam homo omnibus viribus, et toto vitae suae tempore tendere debet. (v. Dobmayr T. II. §. 28. Frint. T. I. §.1 — 48.)

Circa finem hominis errant *Eudaemonistae,* et *Puristae.* a) Eudaemonistae pro supremo hominis fine statuunt felicitatem, eu primam agendi regulam praescribunt: Tende ad summam, quantum potes, felicitatem; ipsamque moralitatem nonnisi ut medium venerantur acquirendae felicitatis. — Sed cum finis hominis debeat esse consentaneus ejusdem facultatibus, et stimulis, non potest talis finis statui, in quo stimulus nobilior honestatis subordinandus esset stimulo minus nobili felicitatis. Porro si felicitas suprema esset hominis destinatio, quidquid

utile, et jucundum esset, etiam honestum esse, et ad officia hominis pertinere deberet, et ratio non posset praecipere honestum, si molestum, nec vetare turpe, si jucundum foret: contrarium autem ratio dictat, et sensus intimus contestatur. Et sane moralitas propter semetipsam aestimationem meretur, licet felicitatem ceu consectarium conjunctam habeat. (v. Frint. §. 17—28 Tom. I.) b) Puristae, duce *Kantio*, moralitatem ita pro fine hominis statuunt, ut omnem ad felicitatem respectum excludant: summum in ipsorum systemate principium est: Tende ad moralitatem ex absoluta aestimatione legis moralis; quia, ut ajunt, corrumpitur, actio si cum respectu ad felicitatem peragatur, neque actio moralis, sed mere legalis dicenda foret. — Ast - non potest talis finis hominis admitti, quo posito facultas quaedam ipsi concessa prorsus superflua, et stimulus cum ipsa conjunctus noxius dicendus esset. Si autem ita moralitas finis hominis est, ut omnis ad felicitatem respectus interdicatur, ad quid homini stimulus felicitatis insitus est, si ad felicitatem tendere illicitum sit? Stimulus hic moralitati subordinari debet, exui non potest. — Ipsa sane experientia ostendit, homines ignavos, et desides fieri, nisi spe felicitatis ad recte agendum incitentur. Sicut ergo prudens pater filios suos propositis praemiis ad bonum allicit, ita Deus homines obtinendae felicitatis desiderio ad recte vivendum incitat. Ideo ipsis stimulum felicitatis indidit, et quis illo ceu medio ad moralitatem uti, illicitum dicet? — Errat profecto Kantius, dum moralitatem ex absoluta legis moralis aestimatione exercendam praecipit; ipsa enim lex moralis nonnisi propter Deum, illius auctorem, aestimationem, et obedientian meretur, atque ideo actiones morales propter Deum tum sapientissime praecipientem, tum benignissime remunerantem suscipiendae sunt.

Caput IV.

De Religionis possibilitate, et necessitate.

§. 42.

Relationes inter entia activa, et libera mutua actione perficiuntur. Ut ergo relationes inter Deum, hominemque

innotescant, actiones Dei, et facultates activae hominis considerandae sunt.

1. *Deus* agit in hominem non solum *physice*, quia eundem sicut caeteras creaturas et creat, et conservat, et gubernat (§. 28 et 29) sed etiam *moraliter*, seu spiritualiter, quia homini ceu creaturae rationali se repraesentat ceu prima veritas, ipsi tamquam legislator supremus legem dictat, et ut summum bonum desiderium sui excitat. (§. 34, 35 et 36.) Actio ergo moralis Dei in hominem est amplissima, utpote quae omnes hominis facultates spirituales in omni tempore, et loco afficit.

2. *Homo* non quidem eo sensu in Deum agere potest, ac si ipsi dare quidpiam, vel felicitatem ejus augere possit; sed homo facultates suas spirituales ad Deum referre a) cum liber sit, *potest*, et b) quia dependens est, *debet*, atque ideo Religio non solum possibilis, sed vere etiam necessaria jure statuitur.

§. 43.

A. Religio est possibilis.

Relationem moralem hominis ad Deum, seu Religionem possibilem esse, ex ipsa recte considerata natura hominis patescit. Homo enim potest ad Deum referre

a) *facultatem cognoscendi*, Deum, infinitis perfectionibus praeditum, caeterorum entium Creatorem, Gubernatorem etc. considerando;

b) *fecultatem appetendi*, Deum ceu supremum Legislatorem venerando, ipsiusque legi obtemperando;

c) *facultatem sentiendi*, Deum ceu summum bonum desiderando, et de illius perfectione gaudendo;

d) *facultates inferiores et exteriores* saltem mediate, quibus internae cognitiones, appetitiones, et sensiones non solum exprimi, sed et excitari, atque promoveri possunt.

Homo ergo omnes facultates suas moraliter ad Deum referre potest, atque ideo Religio pro ipso vere possibilis est.

Dum facultates nostras praefato modo ad Deum referimus, omni jure Deum colere dicimur; quamobrem Religio recte *cultus Dei* nominatur (v. Klüpfel inst. theol. dogm. §. 3.) Male autem ratiocinantur, qui dicunt, offendi Deum a nobis non posse, igitur neque coli. — Verum enim omnino est, intrinsecam Dei perfectionem, et felicitatem neque per peccata nostra minui, aut turbari, neque per cultum nostrum augeri. At falsum prorsus est, hominem, libertate donatum, non posse facultatibus suis relate ad Deum aut male, aut recte uti; atque in hoc sensu Deus a nobis vel offendi, vel coli potest (ibid. §. 4.) Religionis possibilitatem negare non possunt, nisi qui vel ipsum Deum negant, vel hominem ad conditionem brutorum deprimunt. (Klee. T. I. §. 3.)

§. 44.

B. Religio est necessaria.

Religio necessaria dicitur — non jam Deo, qui nullius rei indigens in se felicissimus est — neque homini eo in sensu, ac si homo pathologice ad Religionem necessitetur, sed sensus propositionis est: hominem ad facultates suas ad Deum referendas *teneri*, quia ratio - ceu praeco summi Legislatoris hoc praecipit, quod probatur

1. *ex consideratione hominis.* Ratio enim hominem jubet ad finem suum tendere, facultates suas rite adhibendo, ac perficiendo. Jubet ergo *primo* tendere ad cognitionem veritatis, sed veritas prima, sine qua nihil verum est, realitas absoluta, quae omnes perfectiones continet, Deus est, cognitu ergo dignissimus, et maxime necessarius. *Secundo* ratio hominem jubet tendere ad perfectissimam moralitatem: cum autem ratio non sit sibi ipsi absolutus, et independens legislator, pro facultate appe-

tendi regula aliqua sublimiori opus est: regulam autem perfectissimam sequi jubet ratio, quae perfectissimam moralitatem exigit. Regula autem perfectissima non potest esse, nisi ipsa Sanctitas infinita, seu voluntas entis perfectissimi, et absoluti, juxta quam proinde facultas appetendi dirigi debet. *Tandem* ratio hominem jubet tendere ad veram, et perfectam felicitatem, quam cum non inveniat neque in se, neque in aliis creaturis, jubet tendere ad ens increatum ceu summum bonum. Omnes ergo hominis facultates, ratione dictante, ad Deum referri debent, et sic Religio homini necessaria est.

2. *ex consideratione Dei - entis perfectissimi.* Ratio sana praecipit, ut quodlibet ens secundum dignitatem naturae et aestimemus, et amemus. Deus autem est ens primum, absolutum, perfectissimum, infinitum: ergo supra omnia alia entia, et propter semetipsum aestimari, et amari meretur. Summa vero aestimatio facultatem cognoscendi, et summus amor facultatem appetendi, et sentiendi Deo penitus subjicit.

3. *ex consideratione Dei Creatoris, et Gubernatoris.* Ratio pro beneficiis acceptis gratum animum referre jubet, et quidem eo magis, quo plura, atque majora beneficia obtenta fuerunt. Deus autem Creator et Gubernator noster est, — omnem ergo a nobis aestimationem, amorem, reverentiam, et obedientiam pleno jure exigit. Imo quia-quidquid boni hebemus, a Deo accepimus, omnia pariter grato animo ad Deum referenda sunt. Praeclare in hanc rem disserit Cl. Genuensis: „Haec dependentia, ait, inter nos, et Deum necessariam relationem constituit, ex qua porro fit, ut illi nos servitutem, et religionem debeamus. Quocirca ut nequit esse homo nisi a Deo, ita absurdum est, ut sine auctoris sui cognitione, et cultu vivat. Uno verbo:

Religio nostra erga Deum naturam Dei, et nostram necessario consequitur. (Metaph. P. 7. c. 5. §. 20.)

4. *ex consideratione totius Universi.* Totum Universum attente cosnideranti facile patet, omnia, quae in illo reperiuntur entia Opificis sui perfectiones manifestare, ejusque gloriam promovere. Id autem certe non ex alio fine contingit, nisi ut homines, ratione praediti, Creatoris sui omnipotentiam, sapientiam, bonitatem, omnipraesentiam, providentiam etc. cognoscant, ipsumque debito modo colant. Quis ergo non agnoscet gravissimum Religionis exercendae officium, ad quam homo per omnes, quas conspicit, creaturas provocatur? —

5. *ex consensu gentium.* Sicut enim omnes gentes divinitatem aliquam admiserunt, sic etiam ubique locorum persuasae fuerunt, inter Divinitatem, et homines relationes morales dari, illamque summi aestimandam, timendam, colendamque esse. Ideo apud omnes, licet barbaros populos, species quaedam Religionis inventa est. Ex isto autem universali consensu apparet, rationem ipsam, naturali lumine illustratam Religionis praeceptum dictare.

Ratio, cum sit ens contingens, propter semetipsam aestimationem, et obsequium non meretur, sed quia est praeco summi, et absoluti Legislatoris, cujus nobis voluntatem manifestat. Deus ergo ipse per rationem nobis Religionem praecipit, sine qua ad finem nostrum felicitatemque perennem pervenire non possumus.

1. Ex dictis apparet, Religionem sub triplici praecipue respectu necessariam esse. Deus enim a nobis colendus est 1. quia est *in se perfectissimus,* 2. quia est *Creator, et Gubernator omnium,* 3. quia est *ultimus Finis noster,* quem per solam Religionem attingere possumus.

2. a) Falsum ergo est, dicere cum *Kantianis,* Religionem solummodo necessariam esse ceu medium requisitum pro moralitate, quia sine Religione nec omnes relationes, nec omnia

officia, nec sufficientia motiva cognoscerentur. Moralitas enim Religionem supponit, ab hac illa imperatur, et in hac illa continetur: autonomia autem rationis practicae admitti neutiquam potest. (§. 35.) b) Falsum pariter est, asserere *cum Eudaemonistis,* Religionem ex eo tantum necessariam esse, quia est medium necessarium ad felicitatem. Deus enim non solum, quia nobis bonus, sed etiam quia in se bonus est, a nobis coli debet. c) Falsum tandem, et maxime impium est, dicere cum *Machiavelli,* Religionem non requiri nisi ut medium necessarium ad securitatem externam in statu civili obtinendam. Contrarium sane allata jam argumenta evincunt.

Caput V.

De Spiritu Religionis.

§. 45.

Religio est relatio moralis hominis ad Deum. Sicuti autem totus homo a Deo pendet, sic etiam totus homo ad Deum referendus est, per liberum voluntatis actum, qui cognitionem, seu fidem supponit, et felicitatem-moralitati correspondentem meretur. In hoc consistit verus Religionis spiritus, qui 1) praecipue quidem *interius residere,* 2) sed *exterius quoque se manifestare debet.* Religio ergo, ut completa sit, finique suo satisfaciat, non solum *interna,* sed etiam *externa* sit oportet.

§. 46.

I. De Religione interna.

Ut Religio non in hypocrisin, aut mechanismum degeneret, in mentis, animique actibus praeprimis consistere debet. Imo ut perfecta moralis unio cum Deo obtineatur, homo *omnes facultates suas,* et *quidquid rerum externarum ipsum afficit, ex puro motivo* ad Deum referre debet.

1. *Facultas* ergo *cognoscendi* eo semper tendere debet, ut complexum veritatum, et officiorum, relationes Deum inter, et homines determinantium usque melius cognoscat. Ratio ideo vel maxime adhibenda est, ad Dei perfectiones, opera, beneficia, legesque considerandas. Haec enim cognitio non solum in objecto suo dignissima, sed etiam ad moralitatem, et felicitatem, maxime necessaria est, et non immerito *basis*, seu *fundamentum Religionis* dici potest. — *Facultas appetendi* se totam Deo ceu supremo legislatori subjicere, et voluntatem ejus, seu legem moralem in omnibus adimplere debet. Ad hoc enim cognitio, seu fides tendit, quae inutilis esset, si moralitatem non procrearet. Illa ergo liberae voluntatis subjectio, et quae exinde oritur moralitas est quasi *anima*, seu *vita Religionis*. — *Facultas sentiendi* Deum ceu summum bonum appetere — ceu ultimum finem suum exspectare, seu sperare debet. Deus enim, qui moralitatem cum correspondente felicitate homini pro fine praefixit, posita ab homine moralitate certissime etiam felicitatem inexplicabilem, i. e. se ipsum fruendum concedet: et haec ipsa Dei fruitio, ceu intima cum Deo unio est *Religionis consummatio*. — *Facultates animae inferiores* sicuti a superioribus regi, — his subesse, et inservire debent ex ipsa natura sua, sic etiam in Religionis negotio has in suis erga Deum functionibus recte persolvendis adjuvare tenentur, et sic mediate ad Deum referuntur. Idem quoque dicendum est de viribus corporis, quarum exercitium a voluntate pendet.

2. Praeterea cum nihil existat a se, sive absolute, sed omnium rerum Deus ipse et creator, et finis sit, ideo omnes res, quae extra Deum, hominemque existunt — ad unum Absolutum referre Religio jubet. — Quidquid ergo homo percipit, a Deo creatum, et dependens esse sciat, et

sic in omnibus unum Creatorem, et Gubernatorem agnoscat, cujus perfectiones admirari, et laudare et in minimis, et in maximis decet. — Nihil creati propter se appetat mens humana, neque in re limitata, et contingenti ultimum suum finem, seu supremam felicitatem constituat; sed omnia aestimet, et diligat ceu opera Dei, neque illa eligat, vel respuat, nisi juxta voluntatem Dei. — In omnibus demum eventibus homo sapientissimum Dei decretum agnoscere, ac illi se humiliter submittere debet.

3. Homo facultates suas, et quidquid rerum externarum ipsum afficit, ad Deum referre debet *ex puro motivo,* nimirum *ex amore benevolentiae,* quia Deus est in se pefectissimus, ideoque omni gloria, et obsequio propter se dignissimus; *ex amore gratitudinis,* quia Deus est Creator, et Gubernator, cujus beneficia numerari non possunt; *ex amore amicitiae,* quia Deus est ultimus ipsius finis, ad quem ceu ad infinitum bonum tendit, et quo unice satiatur stimulus felicitatis. Ex hisce enim motivis, et sub his respectibus Religio homini necessaria probata fuit.

4. Ex hactenus dictis haud difficile est, verum Religionis internae spiritum declarare. — Verus nimirum Religionis spiritus non consistit in frigida, et mortua speculatione. quae nihil operatur, neque in effervescente mysticismo, qui solis sensionibus, seu phantasiis regitur, sed consistit in clara, et solida *cognitione,* quae moralitatem producit, et felicitatem exspectat, seu consistit in *fide* viva, spei, et charitati unita. — Spiritus porro Religionis non consistit in sola pietate, seu in sterili devotione sine virtute, seu sine operibus bonis, neque in sola virtute sine pietate, et devotione, quae inter primaria officia erga Deum recenseri debet, sed consistit in vera, libera, et activa *charitate,* quae fidem supponit, et spem producit. — Spiritus demum Religionis non est Spiritus crassioris, aut

subtilioris Eudaemonismi, qui solummodo seipsum quaerit, neque stoicae insensibilitatis, et asperitatis, quae omnum sensum, et omnem ad felicitatem respectum exuere jubet, sed est spiritus *spei* in felicitatem immortalem, cujus fundamentum fides, conditio charitas, seu moralitas est. — Breviter dici potest: Spiritus Religionis est spiritus *fidei* vivae in Deum veritatem primam, *charitatis* ferventis in Deum Sanctitatem absolutam, et *spei* bene ordinatae, ac firmae in Deum summum bonum. — Sic ipsa ratio agnoscere, et probare valet, cum quanta sapientia a discipulo Christi dictum sit: *nunc manent fides, spes, charitas tria haec: major autem horum est charitas.* Nullus sane Philosophorum melius quid proferre potest. (Cf. Sailer Grundl. d. R. 3. Vorlesung. Dobmayr T. II. §. 45.)

Non desunt, qui propositam de Religione theoriam nullatenus admittere volunt. Assertionem, omnia ad Deum referenda esse, ceu absonam respuunt. Deus, ajunt, non est ceu princeps, amore proprio plenus, vel ut tirannus, qui, cum nulla re egeat, cuncta tamen in suum commodum pertrahere conetur. Qui talia de Deo asserit, ipsi putidum amorem proprium adscribit, vel, ut dicit *Hegel,* divinum egoismum, omni jure detestandum, praedicat. — Ast, quod isti effutiunt, non minus impium, quam falsum est: a) quantae etenim temeritatis est, per rationem humanam finitam, et infirmam ea dijudicare velle, quae ens sapientissimum, et undequaque infinite perfectum ordinavit, et sanxit? — Quidquid tale ens-absolutum, et independens, vult, et decernit, jam eo ipso optimum, et sanctissimum est; nullatenus ergo homini licitum est, investigare, cur Deus cultum exigat, cum voluntas ejus per rationis sanae lumen ipsi innotescat. b) Comparatio cum Principe hic applicari nequit. Si enim princeps terrestris homines sibi quoad dignitatem originariam aequales, ceu mera felicitatis suae instrumenta adhibeat, absque dubio injuste agit; ens autem absolutum, et omnium creator de creaturis suis pro libitu disponere potest. c) Nihil porro magis insipidum est, quam ens supremum, et infinitum de putido amore proprio accusare. cum

ipsa sana ratio ens infinite perfectum non aliter, nisi infinite se amans concipere possit. — d) Caeterum per Religionem Dei commodum, perfectionem internam, et felicitatem non augeri, manifestum est. Commodum ex Religione ipse homo refert, qui per unionem cum Deo ad veram dignitatem, et perfectam felicitatem pervenit.

§. 47.

II. De Religione externa.

A, *Notio*. Religio externa dicitur complexus signorum externorum, seu sensibilium, quibus cultus Dei internus exprimitur, ac promovetur. Signa haec possunt esse vel *naturalia*, quibus affectiones internae suapte natura se exprimere solent, vel *statutaria*, quae ex conventione hominum, vel a potestate altiori ad Religionis sensus tum exprimendos, tum promovendos ordinata sunt.

B. *Necessitas*. Omnes homines ad cultum externum obligari, non est difficile probare. Nam

1. Homo obligatur ad cultum Dei internum: atqui externus cultus ex interno nascitur. Ita enim a natura comparati sumus, ut sensus, et affectiones animae exterius manifestare gestiamus. Quare si internos erga Deum sensus nunquam exterius manifestaremus, ipsi naturae, a Deo conditae, obsisteremus, atque contra ipsam Dei voluntatem rebellaremus, quod manifeste illicitum est.

1. Homo tenetur ad cultum Dei internum, ergo tenetur ad ea perficienda, quae ad cultum internum utilia, et necessaria sunt. Sed cultus externus non solum utilis, sed et necessarius est ad promovendum cultum internum. Homo enim sensibus alligatus, et corpore onustus ad objecta mere spiritualia attentionem suam difficillime diutius retinet, nisi rebus sensibilibus, et signis externis excitetur, et adjuvetur. Religio ergo externa ceu necessarium medium ad Religionem internam statuenda est.

3. Sicuti homo se ad religionem obligatum cognoscit, sic eandem obligationem in aliis quoque hominibus negare non potest. Imo cuilibet persuasum est, neque se, neque alios homines sine Religione ad perpetuam felicitatem pervinire posse. Charitas ergo, quam tum Deo, tum proximo suo, eadem dignitate ornato debet, exigit, ut cultum Dei, seu Religionem in aliis quoque promoveat. Id autem perficere non potest, nisi Religionem suam signis externis manifestet, et per exempla, atque sermones alios ad Religionem colendam excitet. Ad religionem itaque externam homo ceu civis regni divini moralis obligatur.

4. Praeceptum rationis de cultu Dei externo confirmatur ex consensu populorum. Ubicunque enim obtinuit aliqua Religio, ibi obtinuit etiam cultus Dei externus, licet vario modo ordinatus.

C. *Finis.* Ex dictis inferri potest, cultum externum proxime ordinari 1. ad Religionem internam tum intellectus, tum voluntatis *exprimendam*, 2. ad eandem Religionem internam tam *in se ipso*, quam etiam 3. *in aliis* excitandam, sustinendam, atque vivificandam. Ultimo Religio externa, sicut interna tendit ad gloriam Dei, hominumque salutem.

D. *Modus* cultus externi sequentibus regulis determinari potest: a) Illi soli actus externi adhibendi sunt, qui ad Religionem internam exprimendam, et promovendam idonei censentur. b) Cum signis externis semper conjungenda est Religio interna, ut illa Deo placita sint, qui hypocrisin detestatur. c) Ut cultus externus pro scopo suo publicae aedificationis medium fiat, requiritur *locus* certus, i. e. templum, in quo, *tempus* determinatum, quo omnes conveniant, et *ritus externi*, qui ab omnibus intelligantur. d) Cultus externus eo perfectior est, quo aptior fit, ad cultum internum exprimendum, et promovendum. Et quo-

niam artes generatim circa hoc versantur, ut vitam hominis interiorem, i. e. ipsius sensus, et affectus exterius manifestent, vel etiam excitare, et vivificare juvent, ideo artes tum liberales, tum mechanicae ad Religionem referri, et ad ipsius servitium adhiberi possunt, ac debent. Religioni certe maximopere inserviunt — *Architectura*, quae templa ad cultum religiosum apta aedificat; ars *sculptoria*, quae per statuas, et *pictoria*, quae per imagines vitam Religionis internam exprimit, excitat, et adjuvat; *poesia*, quae sacris canticis, et *rethorica*, quae per sacros sermones sensus Religionis internos prodit, et producit; *musica*, quae per sonos harmonicos conceptus animae exprimit, et vivificat; demum *artes mechanicae*, quae vestes ministrorum sacrorum, ornamenta templorum, vasa sacra etc. apto modo conficiunt ad majestatem cultus divini promovendam. (Cf. M. Sailer. Beiträge zur Pastoral. II. B. S. 98.)

Contra Religionem externam longe plures hostes insurrexerunt, quam adversus internam, qui veritatem propositam variis sophismatibus impugnant, quae autem facile diluuntur.

Obj. 1. Deus non eget cultu externo, ait *Thomasius.*

Resp. Deus etiam interno cultu non eget, utrumque autem exigit, non quia ipsi, sed quia nobis prodest, uti S. *Augustinus* observat.

Obj. 2. Pueri-non viri egent ritibus.

Resp. Officium cultus externi in natura hominis, et religionis fundatur, quae natura in pueris aeque ac in viris obtinet. Arctissimus inter corpus, et animam nexus semper firmus manet, quamdiu in hac vita sumus. Accedit, quod viri multo magis quam pueri aliis bono exemplo praelucere debeant.

Obj. 3. Cultu externo facile abutuntur homines rudiores, ut ab officiis moralibus se eximant.

Resp. Abusus hic corrigi debet, sed non propter eum rectus usus tolli.

Obj. 4. Religio moralis-repraesentationis sensibilis nec capax, nec indiga est.

Resp. Signis externis veritates, et officia Religionis — sicut caeterae cogitationes, et affectiones internae — exprimi, et adjuvari possunt, uti jam experientia docet.

Obj. 5. Si Deus cultum externum exigeret, illum etiam determinaret, et eosdem ritus omnes homines doceret: maxima autem diversitas inter populos circa cultum externum obtinet.

Resp. Cultus externus non exigitur nisi tamquam medium Religionis internae exprimendae, et promovendae: pro varietate autem temporum, et locorum variis quoque ritibus hic finis obtinetur, et ideo diversitas cultus externi oritur. (In Religione revelata revera plures ritus praescripti ab ipso Deo fuerunt.)

Obj. 6. Indignum Deo est, pasci humanis laudibus, mulceri mortalium votis, ac suae celsitudinis quadam zelotypia duci.

Resp. Indignum Deo non est, exigere a natura, rationis compote, quam condidit, totque beneficiis augere in dies non desinit, signa naturalia amoris, gratitudinis, fiduciae, reverentiae, et subjectionis, quae quidem affectiones, seriae, ac sincerae si sint, non possunt ob intimum corporis cum anima commercium diu intus latere, quin externis signis se prodant.

Caput VI.

De Religionis utilitate.

§. 48.

Religio praestantissima, atque utilissima est

1. *homini individuo*, quia ejus dignitatem ostendit, cum arctissimam ipsius cum supremo Numine conjunctio-

nem perficit; vitia resecat, quorum Deus vindex agnoscitur; virtutes autem promovet, quarum Deus auctor, testis, et remunerator existit, et sic ipsas quoque tribulationes leviores, et dulciores efficit, vitamque per spem aeternae retributionis vere laetam et beatam facit: uno verbo — Religio sola hominem ad finem suum perducit. (Cf. Frint. T. I. §. 152—167. Staudenmaier. Encyclop. T. I. P. I. §. 214.)

2. *Statui* quoque, seu hominibus in societate colligatis Religio utilissima est. Religio enim hominum societates firmiores, securiores, et feliciores reddit, quia principibus leges praescribit, juxta quas potestate sua in bonum subditorum uti debent; subditos autem ad reverentiam, et obedientiam principibus exhibendam obligat. Sublata Religione omnia replentur fraudibus, injustitiis, et delictis, actumque erit de omni securitate, et societate. — Qui ergo Religionem spernit, et multo magis, qui illam persequitur, non solum in seipsum, sed et in universum genus humanum crudelis est. (Cf. Frint l. c. §. 168—179.)

Caput VII.

De Religionis universalitate, seu de regno divino morali.

§. 49.

Cum ad Religionem colendam totum humanum genus obligetur, oritur inde *Regnum divinum morale*, cujus explicanda est

1. *Notio*. Regnum generatim loquendo dicitur quaelibet conjunctio plurium entium, aut virium ad magnum aliquem finem obtinendum — sub regimine supremae potestatis constituta. Regnum ergo divinum morale est conjunctio hominum ad moralitatem, et felicitatem facilius collatis viribus obtinendam sub Dei auctoritate, et regimine constituta.

2. *Existentia.* Regnum divinum morale vere existit, si omnes homines ad unum finem nobilissimum sub Deo rectore junctis viribus tendere debent. — Atqui — sicut omnibus hominibus eadem ratio, et una natura, ita etiam idem finis, et eadem obligatio competit, cujus auctor, rector, et vindex Deus est, qui omnibus hominibus, ratione praeditis, ceu veritas praelucet, ceu legislator legem moralem promulgat, ceu supremus judex moralitati correspondentem felicitatem promittit: exinde jam apparet universalitas Religionis. Quod autem homines etiam junctis viribus finem Religionis promovere teneantur, probatur 1. *ex natura rei.* Homines enim obligantur ad ea, quae divinum cultum mire promovent, et sine quibus brevi deficit. Atqui homines teste experientia aliorum bono exemplo, et consortio plurimum ad pietatem excitantur, illoque deficiente tepescunt. Sic e. g. nisi statutis diebus Religionis causa conventus fierent, publicaeque caeremoniae adhiberentur, divinus cultus-praesentim a rudioribus, et imperfectis cito negligeretur, experientia teste: et hoc idem de aliis officiis religiosis, atque moralibus dicendum est. Ergo homines ad societatem religiosam, et ad cultum publicum obligantur, ut mutuo se exemplo ad pietatem excitent. Haec obligatio illustratur 2. *paritate.* Homines enim rerum temporalium causa in societatem civilem coalescunt, ut securitatem externam, et felicitatem terrenam obtineant: ergo multo magis ad finem Religionis, qui est multo nobilior hoc idem perficere tenentur, quod confirmatur 3. *historia*, seu consensu populorum: ubique terrarum apud gentes — non omnino efferatas, et more pecudum viventes, — fuerunt non solum templa, altaria, et caeremoniae publicae, sed etiam societates religiosae, quae per sacerdotes, aliosve praesules regebantur.

3. *Indoles.* Regnum divinum morale, si juxta categorias philosophiae criticae considerandum sit,

quoad qualitatem a) totum est morale, b) praecipue quidem internum, et spirituale, sed c) necessario etiam externum seu visibile;

quoad quantitatem a) unum est in fine, et legibus b) universale autem pro omnibus hominibus;

quoad relationem a) *Deo* subest, a quo regitur, et cui libere inservire debet, b) *Cives* illius se in fine ultimo acquirendo impedire prohibentur, imo se mutuo adjuvare obligantur; c) *Statum civilem* origine, et dignitate praecedit, non solum autem illius securitati, et felicitati non repugnat, sed potius illum firmat, sacrat, et promovet; d) *regnum naturae,* quatenus inferius est homine, non adhibet, nisi ceu medium, ad finem suum ultimum obtinendum;

quoad modalitatem a) non solum possibile est, sed b) actu existens, imo c) quoad essentiam necessarium, et immutabile.

4. *Constitutio* cujuslibet regni apta esse debet ad finem principalem societatis promovendum. Ideo constitutio regni divini moralis, ut hujus fini accommodata sit, requirit

a) *Symbolum,* seu summam veritatum de Deo auctore, rectore, judice, et remuneratore, de homine libero, et immortali, et de aliis principiis credendis, quibus totum regnum innititur, et unde omnium civium officia deducuntur;

b) *Codicem*, qui leges contineat, officia civium, qui ad Religionem tum internam, tum externam obligantur, determinet, et media ad illa rite adimplenda assignet;

c) *Hierarchicon,* quod de speciali ministrorum sacrorum statu agit, eorum potestatem determinat, et officia praescribit. Licet enim Deus ipse supremus hujus regni monarcha, et rector existat, attamen, ut hoc regnum visibile fiat, requiruntur ministri, sacra potestate instructi, qui

nomine Dei de negotiis regni curam gerant. Experientia enim teste probatum est, quamlibet societatem sine imperio, et subordinatione nec diu persistere, nec ordinem servare, nec finem suum assequi posse. — Regnum divinum morale — quatenus est conjunctio hominum visibilis, et religiosa, sub sacro imperio constituta — speciali nomine *Ecclesia* dici solet.

Ideam regni divini moralis cum maximo eruditionis apparatu declaravit, et propugnavit Cels. Ep. et P. Bernardus Galura, et post ipsum Cl. Marianus Dobmayr, qui praeter requisita pro constitutione illius regni jam adducta *Rituale* quoque exposcit. Sed ritus praescripti vel cives universos, vel solos ministros sacros concernunt. Primi generis ritus in codice continentur, qui officia non solum internae, sed et externae Religionis praescribit; secundi generis ritus in Hierarchico pertractantur.

Sectio II.

Theoria rationis de Revelatione.

§. 50.

Momentum, et nexus doctrinae.

Dum homini innotuit, necessariam sibi esse Religionem, ut ad finem suum pervenire queat, maximum ipsius studium esse debet, ut veritates, et officia cognoscat, quibus totum Religionis negotium absolvitur. Strenuum ergo conatum adhibere debet, ut sufficienter intelligat symbolum, codicem, et hierarchicon regni divini moralis, cujus dignus civis fieri obligatur. Ad istam autem cognitionem per solos sensus, seu per experientiam perveniri non potest, quia Religio objectum empiriae non est; sed ad illam obtinendam duplex via ostendi solet, — *ratio*, et *auctoritas*, quia homo vel propria inquisitione ex rationis principiis veritates et officia Religionis deducere, vel ab alio, de-

bita cognitione sufficienter praedito, eadem addiscere potest. Auctoritas autem duplex est, *humana*, quae falli, et fallere potest, et *divina*, quae nec falli, nec fallere potest. — Complexus veritatum, et officiorum ope rationis, vel solius auctoritatis humanae cognitus *Religio naturalis* dici consuevit. Complexus autem veritatum, et officiorum, ad Religionem pertinentium, ope auctoritatis divinae extraordinario modo se manifestantis adprehensus *Religio supernaturalis*, seu *revelata* vocatur. — De hac Revelatione divina jam modo agere, ejusque a) *notionem* explicare, b) *possibilitatem*, et c) *necessitatem* probare, d) ac *characteres*, quibus vera Revelatio a falsa, et spuria secernitur, assignare oportet.

Theoria rationalis de Revelatione magni profecto momenti est nostro aevo, quo plurimi contra Revelationem insurrexerunt, rectam illius notionem perturbando, et non solum necessitatem, sed et possibilitatem ejusdem denegando. Tales impius conatus jam Pseudophilosophi in Gallia Voltaire, Rousseau, et alii adhibuerunt, et etiam Philosophi critici in Germania duce Kant, et Fichte se Revelationis supernaturalis adversarios ostenderunt.

Caput I.

Revelationis notio atque divisio.

§. 51.

1. Revelatio, prout in isto tractatu sumitur, est actio divina, qua Deus hominibus veritates ad Religionem pertinentes extraordinario, seu supernaturali modo manifestat. — In hac definitione quinque occurrunt notae probe attendendae; considerari nimirum debent: a) *Deus*, ceu auctor Revelationis, cujus perfectiones in ista, uti in aliis operibus elucere debent; b) *Homo*, cujus indigentiae, et capacitati Revelatio accommodari debet, ut recipi, agnosci, et applicari

quaeat; c) *Actio*, qua fit Revelatio, seu *forma*, quae ut Revelatio sit supernaturalis, in miraculo, seu in singulari eventu supra consuetas naturae leges constituto, et ad Revelationem expresse destinato consistere debet, ut secernatur a revelatione naturali, seu a cognitione veritatis per media naturalia, quorum etiam Deus auctor est; d) *Veritas*, quae revelatur, seu *materia*, quae tum theoretica, tum practica, et utraque vel rationalis, vel positiva esse potest; e) ac denique *relatio* ad religionem naturalem, ac harmoniam moralitatis, et felicitatis, — seu *finis*, qui proximus, et ultimus secerni debet: Ideo enim Revelatio supernaturalis a benignissimo Deo conceditur, ut proxime homo veritates, et officia Religionis facilius, perfectiusque cognoscat, et sic ultimo gloria Dei, animaeque salus promoveatur. (Cf. Dobmayr. T. II. §. 106.)

Ideam Revelationis, extraordinario modo divinitus factae ad homines edocendos, antiquissimam esse, et inter omnes fere populos viguisse, historia testis est. — Origo autem hujus ideae non potest repeti, uti nonnulli recentiores volunt, ex ignorantia, seu stupiditate populorum, qui effectus omnes, quorum causas non cognoverunt, influxui Divinitatis adscripsisse putantur. Nam a) ab effectu naturali, etsi miro, ad immediatum, et extraordinarium influxum divinitatis concludere, pro rudi populo nimius saltus est, qui jam ideam de influxibus divinis extraordinariis supponit. b) Praeterea idea, seu persuasio populorum est factum historicum, cujus causa, et origo non per meram speculationem, sed potius ex authenticis monumentis determinanda est. Monumenta autem antiquissima (libri Moysis) mature a Deo — immo primis jam parentibus factam Revelationem ostendunt: ex hoc ergo facto, cujus notitia — licet valde hinc inde corrupta — per oralem saltem traditionem ad populos propagata fuit, idea universalis Revelationis divinae repetenda est. (Cf. Cl. Frint. T. II. §. 309—311.) Quodsi id non admittetur, omnino dicendum erit, praedictam ideam in ipsa ratione originem habere, quae naturali suo lu-

mine extraordinariam divinam institutionem Deo omnipotenti, et benignissimo maxime convenientem, homini summopere necessariam, et ad hujus finem promovendum utilissimam cognoscit. (Cf. Fejér instit. theol. gener. §. 27. n. 3 et 4.)

2. Revelatio quoad modum quo perficitur, est vel *immediata*, vel *mediata*. *Immediata* dicitur, quando Deus cum ipso homine loquitur, ipsumque instruit aut *interne*, extraordinario modo in illius animae facultates agendo, aut *externe*, adhibendo sonos, vel alium modum sensibilem praeter ordinarium naturae cursum. *Mediata* Revelatio obtingit, quando Deus cum hominibus loquitur, ipsosque instruit — vel per ministros a se instructos, vel per librum, sua auctoritate conscriptum. — Quodsi materia spectatur, Revelatio dividitur in *formalem*, et *materialem*. *Formalis* dicitur, quando a Deo nobis tales veritates manifestantur, ad quarum cognitionem — absolute loquendo — per propriam rationem pervenire possumus: *materialis* autem dicitur, si Deus veritates tales manifestat, ad quarum cognitionem sola ratio humana pervenire non potest, et quarum intrinsecum nexum perspicere non valet.

Dantur nonnulli, qui verbis Revelationem admittere videntur, re autem negant. Ad hos referendi sunt inter Protestantium theologos illi, qui Revelationem in *supernaturalem* et *rationalem* dividunt, illaque rejecta hanc solam admittendam esse censent. Per revelationem supernaturalem eam intelligunt, qua Deus ceu causa supernaturalis rerum naturae, legumque, nonnunquam his sublatis in natura operatur, et quidem eo consilio, ut certam Religionis doctrinam cum certis hominibus communicaret. Persuasionem de tali revelatione *Supernaturalismum* nominant, cui proprium esse dicunt, secluso rationis usu fidem ab hominibus exigere. Per revelationem rationalem eam intelligunt, qua Deus, quin sublatis naturae legibus quid operetur, nonnullos homines prae caeteris excitat, ad verae Religionis principia cognoscenda, aliisque tradenda. Persuasionem de Revelatione sic comparata *Rationalismum* vo-

cant, quem distinguunt a *Naturalismo*, qui omnem Dei efficaciam in Religionis cognitione communicanda, ideoque omnem revelationem, quae humani ingenii non sit, rejicit. Circa Revelationem sic conceptam rationi plenum jus adscribunt, illam dijudicandi, ejusque argumentum juxta leges, rationi insitas, exponendi, atque probandi. (Wegscheider inst. dogm. §. 9. etc.) — In hac theoria multa sunt, quae erronee proponuntur. Falso enim asseritur, per revelationem supernaturalem omnem usum rationis interdici, nam in illa invenienda, illustranda, atque defendenda rationi jura conceduntur, licet etiam debiti limites praescribendi sint. Nullatenus enim admitti potest, ut ratio humana limitata, et infirma ea, quae ratio infinita, et infallibilis revelat ad suam trutinam exigat. Deus certe tales etiam veritates revelare potest, quae rationis limitatae sphaeram transcendunt, et ideo ab hac dijudicari non possunt. — Negatis porro miraculis, seu signis externis, quibus Deus influxum suum ostendit, medium sat securum non habetur, quo homines de facta revelatione debitam certitudinem acquirant, sed dolis, et fallaciis janua apperitur. — Generatim in Protestantium theoria revelatio in sensu nostro omnis — vel saltem materialis — prorsus de medio tollitur, et ideo falsum ipsorum systema per ea, quae mox dicenda sunt, satis refutatur.

Caput II.

Possibilitas Revelationis supernaturalis, et immediatae.

§. 52.

Inter Revelationis adversarios, seu incredulos sunt nonnulli, qui possibilitatem quamcunque divinae Revelationis inficiantur; alii vero admittunt, Revelationem in se possibilem esse, contendunt autem, Deum nihil revelare posse, quod rationis captum superet, seu quod ratio consultis intimis, et intrinsecis rerum principiis verum agnoscere, comprehendere, et probare non possit. Negant illi, omnem etiam *formalem*, isti solummodo *materialem* Revelationem

possibilem esse: ideo utriusque possibilitas ostendenda, et contra adversariorum sophismata vindicanda venit.

§. 53.

A. Possibilitas Revelationis formalis

1. *logica* in dubium vocari nequit. Conceptus enim Revelationis supernaturalis, et immediatae (§. 51.) a ratione formari potest, quia notae, quae huic conceptui insunt, sibi non contradicunt, sed in mente sana optime conjungi queunt. Ipsi Philosophi critici fatentur, Revelationis hujusce impossibilitatem logicam demonstrari haud posse, quia nec infiniti, nec finiti perfectas notiones habemus. (v. Frint. Tom. III. §. 315.)

2. *Physica* revelationis formalis possibilitas clare apparet a) ex parte *Dei*, qui ceu infinita Sapientia, et Omnipotentia praeditus, et tanquam Dominus naturae universae, et Creator, Rectorque spirituum omnium certe non per solam rationem, sed etiam aliis modis extraordinariis sive externis, sive internis homines edocere potest. Quodsi homines suam praesentiam, suamque activitatem aliis ostendere possunt, quis Omnipotenti denegabit facultatem, de immediato suo influxu homines certiores reddendi? — nec quid huic possibilitati obstat b) ex parte *hominis*, qui facultate cognoscendi praeditus — sicut ab aliis hominibus, ita multo magis ab ipso Deo erudiri potest. (Klee. T. I. Cap. III. §. 2.)

3. *Moralis* possibilitas manifesta fit consideranti, Revelationem formalem esse a) *hominibus* exoptatissimam, quorum plerique auctoritate reguntur, cui, si infallibilis sit, tuto acquiescere possunt; b) *Religioni* utilissimam, cujus veritates firmiores, leges graviores, promissiones certiores fiunt, si ab ipso Deo extraordinario modo proponantur c) *Deo dignissimam*, qui per illam suam Om-

nipotentiam, Sapientiam, et Bonitatem manifestat, seque Dominum, ac Rectorem regni sui moralis ostendit.

Auctor, qui theoriam criticam Ravelationis scripsit, hujus moralem impossibilitatem arguit. Kantius etiam hoc ex obtutu revocavit revelationem ad statuta, legumqne ethicarum adminicula, et ad statum proin vehicularem restrinxit, ne quid autonomia rationis practice pateretur. (de Rel. i. sphaer. rat. Sect. 3.) In systemate Hegelii omnis prorsus revelatio divina impossilis dicenda est. Cum enim Deus ipsi non sit, nisi ratio impersonalis, seu lex mundi necessaria, et impersonalis, ideo actio personalis, et libera, quae ad ideam Revelationis requiritur, illi adscribi non potest: neque enim scientiam homini communicare potest, qui conscientiam sui nonnisi in homine obtinet. (Staudenmaier Enc. T. I. P. II. §. 388 etc.) Ab aliis quoque revelationis formalis possibilitas vario modo impugnata fuit, atque ideo difficultates, quas movent, dilucidare oportet.

Obj. 1. Deus — ceu ens simplicissimum, immensum, et aeternum in spatio, et tempore agere non potest, quod tamen ad perficiendam Revelationem requireretur, quae in certo loco, et tempore fieri debet.

Resp. Deus sine dubio nec spatio, nec tempori subjectus est. Sed cum Deo agente, seu cum causa confundi non debet effectus, qui a Deo producitur, et a divina essentia, a qua prodit, distinguitur, et ideo spatio, et tempori omnino subjectus esse potest. Etiam Deus creans spatio, et tempori subjectus non fuit, et tamen mundus creatus utrique subest. Sic ergo Deus quoque revelans spatio, et tempori subjectus non est, et tamen Revelatio, quam efficit, in certo loro, et tempore fieri potest.

Obj. 2. Admissa revelatione Deus mutabilitatis arguendus esset, ac si, cum primum rationem ad veritatem inquirendam, et cognoscendam destinasset, postea, facti veluti poenitens, aliam viam substituisset.

Resp. Si Deus hominibus rationem ad inquirendam, et cognoscendam veritatem concessit, non ideo se jure privavit, ac facultate, illos etiam immediate, vel mediate per se, et extraordinario modo circa veritates summi momenti instruendi. Quodsi tantum beneficium ipsis, quocunque demum tempore praestare dignatus est, illud aeterna, ac immutabili voluntate decrevit. Admissa ergo etiam revelatione nulla tamen mutabilitas in Deo occurrit.

Obj. 3. Deus inutilia non facit, sed legem parsimoniae observat. Ad quid ergo revelatio extraordinaria supponitur, si homines per rationem easdem veritates inquirere, et cognoscere possunt? —

Resp. Deus - ens primum, et independens - legem sibi praescriptam non habet, sed legem parsimoniae observat, quia vult, et quomodo vult, neque ingenio humano consilia divinitatis dijudicare licet. Caeterum revelatio formalis inutilis haud est, sed hominibus maxime proficua, imo, ut inferius probabitur, necessaria, quia, licet homines absolute loquendo has veritates inquirere, et cognoscere possint, attamen nonnisi post multum tempus, labore magno, quem multi adhibere nequeunt, et nutante saepe certitudine multae veritates cognoscuntur, quae per institutionem divinam citius, facilius, atque certius addisci quaeunt.

Obj. 4. Divinam dedecet majestatem, se eo usque demittere, ut creaturas tam miseras, uti sumus nos homines, alloquatur.

Resp. Quid Deum deceat, vel dedeceat, nostrum semper expendere non est. At Deum dedecere hominem affari, et alloqui in iis potissimum, quae conferunt ad ejus bonum, et felicitatem, nemo dixerit, nisi insanus, et impius. Deum non dedecuit, hominem condere, et quidem ad felicitatem; eum propterea nec dedecet, viam tutam eidem homini indicare, qua ad optatam beatitatem possit pervenire.

Obj. 5. Sensus humani ex materia compacti immediatum entium mere spiritualium influxum percipere nequeunt: idem ergo de Dei, Spiritus perfectissimi - immediato influxu, ad Revelationem requisito dicendum erit. Sensus humani non sunt apti ad illum percipiendum. Ergo revelatio formalis ex parte hominis impossibilis dicenda est.

Resp. Proposita objectio ignorantiam quidem nostram modi, non impossibilitatem revelationis realem commonstrat. — Concedimus quidem, non posse a sensibus nostris influxum spiritus immediate percipi, sed hoc fieri potest mediate per signa, sonos etc. etc. Si enim homines hisce modis internas spiritus sui cogitationes invicem manifestant, anne Deus omnipotens idem non poterit? — Neque media externa ad concedendam nobis Revelationem necessaria sunt, cum Deus etiam immediate in animam agere, et sic illustrare possit, ut veritates sine erroris periculo cognoscat. (Plures objectiones solvunt Fejér l. c. §. 29 et §. 30. Perrone T. I. c. 1.)

§. 54.

B. Possibilitas Revelationis materialis.

Revelatio materialis tales proponit veritates, quas ex suis principiis evolvere non potest ratio humana, et quae etiam facta revelatione ita sunt humanae Intelligentiae imperviae, ut, quamquam, quid sibi subjectum, et praedicatum velint, intelligamus, quo tamen modo praedicatum subjecto conveniat, nulla ratione assequi possimus. Ac istius generis propositiones appellantur *mysteria* revelata, seu theologica. (Klüpfel Prolog. §. 95.) Tria itaque ad veri nominis mysterium revelatum requiruntur: 1. ut cognitas habeamus notiones subjecti, et praedicati, seu ut sciamus, quid, et de quo praedicetur, 2. ut subjecti cum praedicato nexum intrinsecum per rationem perspicere, et compre-

hendere non valeamus, sed 3. de hujus nexus realitate per auctoritatem Dei revelantis certi reddamur. Talium mysteriorum revelatio rationi nullatenus contradicit, sed illa omnino possibilis est

1. *logice*. Mysteria enim nullam in terminis contradictionem involvunt, neque cum evidentibus rationis principiis pugnant. In ipso regno naturae cogitari possunt, et actu dantur veritates, quarum subjectum, et praedicatum cognoscimus, nexum vero non perspicimus. Certi sane sumus, corpus in animam, et animam in corpus agere, quin tamen modum, quo id fiat, capere, et declarare valeamus. Ipsi Philosophi critici fatentur, logicam mysteriorum impossibilitatem demonstrari haud posse. (v. Frint. P. I. T, II. §. 315.)

2. *physice*. Mysteria actu, seu realiter a Deo revelari posse, apparet a) *ex consideratione Dei*, cujus omniscientia, seu intellectus infinitus plura profecto cognoscit, quam intellectus noster limitatus, et quae cognoscit, pro sua omnipotentia etiam eloqui, seu patefacere potest; b) *ex consideratione hominis*, qui infirmitatem rationis suae in ipsis rebus naturalibus, et multo magis in transcendentalibus optime sentit, sed tamen circa veritates quarum nexum intrinsecum non perspicit, instrui potest, uti in phaenomenis naturalibus, et in factis historicis passim contingit; c) *ex consideratione Religionis*, quae sine mysteriis esse non potest; ipse enim Deus, quem colit, summum mysterium est, et omnia ejus infinita attributa perfecte a nobis comprehendi non possunt. (Cf. Klüpfel Proleg. §. 95. Dobmayr T. II. §. 123—125.)

3. *moraliter*. Revelatio mysteriorum non solum finibus eorum, ad quae refertur, non obstat, sed illos maxime promovet. Mysteria enim revelata convenientissima sunt a) *Deo*, qui in eorum revelatione omniscientiam, sapien-

tiam, et bonitatem suam clare manifestat; b) *Religioni*, cujus spiritus in subjectione hominis erga Deum consistit; per revelata autem mysteria non solum voluntas, sed etiam intellectus Deo, falli, et fallere nescio, in obsequium fidei perfecte subjicitur; c) *Revelationi*, cui, cum in ipsa origine, et forma supernaturalis sit, omnino congruum est, ut materiam quoque supernaturalem contineat; d) *Rationi humanae*, quae in suis functionibus theoreticis, et practicis non impeditur, sed sicut ex una parte infirmitatem suam agnoscit, ex altera parte novis cognitionibus locupletatur, quas alias sibi comparare non posset; e) *Voluntati humanae*, quae novis relationibus cognitis perfectius ad moralitatem tendere potest. — Revelatio ergo materialis non solum possibilis, sed etiam convenientissima, et utilissima est.

Revelatio mysteriorum plurimos nostro praecipue aevo adversarios nacta est. Post Tolandum, Baylium, Rousseauvium, et alios, Kant quoque, et Fichte revelationem materialem impugnarunt, quorum objectiones audire, et diluere oportet.

Obj. 1. Quae a ratione non comprehenduntur, ait *Bayle*, cum ratione non conveniunt; quae cum ratione non conveniunt, pugnant cum ipsa (sicuti veritati non consentanea eidem opposita sunt) quae autem cum ratione pugnant, ab hac admitti non possunt; nequeunt ergo mysteria admitti.

Resp. Inter rationi non convenire, et rationi repugnare medium datur, rationem superare nempe. Talia sunt certe varia problemata mathematica quoad ingenium puerorum, et rudium. Mysteria theologica ita sunt rationi dissentanea, ut eam superent, quin ei contradicant. Secus est quoad veritates: in harum regno inter convenientiam, et disconvenientiam nullum potest medium cogitari; regnum enim veritatis omnes veritates complectitur; ratio

autem humana non est vis illimitata ad omnes veritates cognoscendas. Dantur ergo veritates, quae cum ratione infinita conveniunt, et ab hac, non autem a limitata comprehenduntur, et istae quoque admitti debent.

Obj. 2. Est pugna in terminis, ut mysteria sint revelabilia; mysterium enim rem incomprehensibilem denotat; ergo deberet comprehendi, ut fiat revelatio, et non comprehendi, ut sit mysterium.

Resp. Sic foret pugna in terminis, si diceretur, mysteria per revelationem quoad nexum intrinsecum comprehensibilia fieri: id autem nullatenus adstruitur. Revelatio enim solummodo efficit, ut certo sciamus, subjecto cognito praedicatum aliquod convenire, quin rationem intrinsecam hujus convenientiae percipere valeamus. De veritate ergo per auctoritatem Dei revelantis certi reddimur, quin illam comprehendamus. Similia in naturalibus quoque contingunt; sic homini rudiori dicere possum, quadratum hypotenusae esse aequale quadratis reliquorum duorum laterum, quin ideo rationem intrinsecam intelligat, aut probationem instituere possit.

Obj. 3. Deus non potest revelare mysteria: vel enim ad hoc utitur terminis nobis notis, vel terminis nobis incognitis. Si primum, nihil novi discemus, si secundum, nihil intelligemus, ergo in utroque casu nulla Revelatio fiet.

Resp. a) Objectio haec supponit, Revelationem divinam solummodo externe fieri posse, cum tamen interne quoque fieri possit, ita nimirum, ut Deus immediate in animam hominis ågat, novas in illa ideas excitando, et de influxu suo per eventus singulares, seu per miracula eandem certiorem reddendo. Sane spiritum omnipotentem in spiritum a se penitus dependentem agere posse, nullo modo negare licet, etiamsi modus agendi non intelligatur. —

b) Sed Revelatio materialis etiam externe fieri potest 1. *per novas compositiones terminorum nobis jam cognitorum*, sic e. g. addiscimus, Deum unum in essentia esse trinum in personis, in qua propositione termini singuli sufficienter nobis cogniti sunt, licet, quo demum modo in Deo conjungendi sint, ratione nostra non comprehendamus; 2. *per voces tropicas*, quibus homines semper usi sunt, ad insensibilia aliquo modo declaranda; sic e. g. peccatum mors animae appellatur; 3. *per novos terminos* ad rem denominandam recenter inventos, ac per voces cognitas declaratos, hoc enim ab inventoribus novarum rerum semper factum est, et tali modo linguae ad suam perfectionem pervenerunt. (Frint. T. II. §. 323 et seq.) Hisce mediis homines veritates antea incognitas sibi invicem manifestant, quare id Deus revelans non poterit? c) Tota autem difficultas evanescit, si natura mysteriorum rite attendatur. In mysteriis enim cognitum nobis debet esse subjectum, et praedicatum, uti ex tradita notione patescit: utrumque ergo per terminos jam notos exprimi potest, et licet non comprehendamus, quomodo subjectum cum praedicato cohaereat, hic tamen nexus per usitatam jam copulam exprimi potest.

Obj. 4. Deus nobis concessit rationem, ut illa uteremur, et illius ope de iis, quae credenda, et agenda sunt, judicaremus. Cum ergo rationis sit, omnia dijudicare, nihil ergo credere oportet, nisi quod a lumine naturali verum probatur. Ita Rouseau.

Resp. Fatemur, nos nil credere debere, quod rationi aperte repugnat; Deus enim auctor et rationis, et revelationis sibi repugnantia revelare non potest. Fatemur etiam, nos nihil credere debere, nisi quod a ratione ceu verum probatur. Hoc autem duplici modo fit — vel per evidentiam intrinsecam, vel per argumenta extrinseca, qualia sunt —

testimonium sensuum, et auctoritas divina, vel humana. Ast auctoritate Dei revelantis mysteria ab ipsa ratione vera esse probantur, licet evidentia intrinseca desit.

Obj. 5. Quaelibet institutio clara, et perspicua esse debet, ut efficax fieri possit. Ipsa etiam Revelatio ideo necessaria dici solet, quia multae veritatas, ad Religionem spectantes, a ratione obscure solummodo proponuntur. Sed, si mysteria traduntur, quae comprehendi nequeunt, institutio clara, et efficax esse non potest. Ita idem in suo Aemilio.

Resp. Ut propositio quaedam clara sit, requiritur, ut subjectum, et praedicatum cognoscatur, et - hoc cum illo connecti - certitudo habeatur, non autem, ut etiam modus intrinsecus hujusmodi nexus perspiciatur: illa enim claritas jam sufficit, ut cognitio efficax, atque utilis fieri queat. Sic e. g. venenum, quod non ab experientia, nec per rationem, sed ex sola auctoritate mortiferum cognoscimus, sumere recusamus, licet ignoremus, quo demum modo corpus trucidet. Talis vero claritas quoad subjectum, et praedicatum etiam in mysteriis habetur, quae ad efficaciam sufficit. Sic e. g. sufficit scire, Christum in Eucharistia vere praesentem esse, ut illum adorare et possimus, et debeamus.

Obj. 6. Revelationem materialem physice impossibilem esse, Kant sequenti dilemmate probare conatur. Veritates, ait, supra-rationales vel nostris cogitandi legibus, seu categoriis applicari possunt, vel non. Si primum conceditur, veritates suprarationales ad ordinem veritatum rationalium, seu naturalium detruduntur, atque mysteria esse desinunt: si vero secundum adstruitur, tunc tales cognitiones nobis nullo modo inhaerere possunt, quia nil cogitare valemus, nisi quod categoriis applicari queat.

Resp. a) Totum dilemma etiam ad multas Religionis naturalis veritates applicari potest, et ideo omnis Religio

(naturalis quoque) impossibilis dicenda foret; quod tamen ipse Kant non admittit. Quare - si de Deo cogitare possumus, et ideae de Deo, ente infinito, cujus naturam nunquam perfecte comprehendimus, sub categoriis continentur, quin tamen summa haec veritas ad ordinem veritatum naturalium, et sensualium detruđatur, cur non poterit idem de aliis veritatibus supernaturalibus revelatis propugnari?— b) Sicut oculus corporeus illa, quae ob distantiam percipere nequit, ope telescopii videt, quod radios colligit, propiusque admovet; sic etiam humana ratio ea, quae ex propriis principiis evolvere nequit, per testimonium alterius, et, si de mysteriis agitur, per auctoritatem Dei revelantis addiscit: inest enim nobis etiam facultas credendi, et si testimonium auctoritatis infallibilis habetur, ipsa ratio assensum praestare jubet. c) Categoriae ex natura sua intellectuales sunt, et sicut ipsas mundo sensibili propter sensationes, ita mundo transcendentali propter rationem, vel legitimam auctoritatem applicare possumus. d) Ex mysteriorum natura, recte considerata, tota iterum difficultas facillime solvitur — In mysteriis enim ideas subjecti, et praedicati perspectas habemus, quae ideo cogitandi legibus non obsistunt; ipsas conjungendas esse, non ex rationis principiis, sed ex auctoritate Dei revelantis cognoscimus; modum autem conjunctionis, seu nexum intrinsecum non perspicimus, qui ideo ad ordinem veritatis naturalis, i. e. rationi humanae comprehensibilis, non detruditur. (Cf. Frint. Tom. II. §. 329 etc. Dobmayr T. II. pag. 544.)

Obj. 7. Revelatio materialis pugnat cum lege continuitatis, quae saltum in natura non admittit. Saltus autem fieret in functione cogitandi, si ratio elevaretur ad cognoscendas veritates, quae sphaeram activitatis ipsius transcendunt.

Resp. a) Revelatio est opus Dei, qui ceu auctor naturae legibus ipsius non subest. b) Sed et in ipsa Reve-

latione materiali potest lex continuitatis observari, cum per revelationem primum veritates ordinis naturalis declarentur, dein ratio ad uberiorem indagationem excitetur, et tandem veritates ordinis supernaturalis - cum praedictis cohaerentes - manifestentur: quod si talis gradatio nobis non appareat, id, si de revelatione materiali agitur, hebetudini mentis nostrae adscribendum est. c) Demum aliud est *scire*, aliud *credere*: scientia, in sensu philosophico sumta, non potest haberi sine praeviis cognitis principiis; fides autem - auctoritati nixa - haberi potest, quin praevie intrinsecae rationes cognoscantur.-

Caput II.

Necessitas Revelationis.

§. 55.

Plurimum interest rationi in functione theoretica, et practica, ut inquirat, an Religio naturalis, i. e. ex sola ratione hausta, sufficiat ad homines ad finem suum i. e. ad veritatem, moralitatem, et felicitatem perducendos, vel an ad id Revelatio divina, extraordinario, et supernaturali modo concessa, necessaria sit. — Momentum, et officium hujus indagationis patet, tum *ex natura rei*, quae omnium gravissima est ad cognitionem aeque ac exercitium Religionis pertinens, tum *ex diversitate opinionum* hac de re vigentium, tum *ex genio temporis* in Naturalismum tendentis. — Finis autem hujus examinis non est, ut necessitas revelationis *ex parte Dei* ostendatur, qui liberrimus est, et nihil hominibus debet, - sed ut exploretur, an, et qualis indigentia *ex parte hominis* detur. — Sunt non pauci, qui Revelationem positivam necessariam esse negant, et isti *Naturalistae* dicuntur, *crassiores*, qui revelationem omnino rejiciunt, quod vel impossibilis, vel conficta, vel

inutilis, aut damnosa sit, *subtiliores*, qui eam ceu temporarium pro infirmis adminiculum admittunt, et donec plene humanum genus maturescat, caute adhibendam esse censent. — Ast tum illi, tum isti aberrant: fatendum enim omnino est, rationem, sibi relictam, non sufficere, ad homines ad finem suum ultimum perducendos. Nullatenus quidem omnis veritatum, et legum moralium cognitio rationi denegari potest, sed dicendum est, gravissimum Religionis negotium a ratione inchoari quidem posse, at Revelatione firmari, ac perfici debere. — Sicuti autem duplex revelatio *formalis*, et *materialis* distinguitur, utriusque necessitas probanda venit

Originem Naturalismi, qui ad genium aevi nostri pertinet, repetit Cl. *Dobmayr* a) ex injusta olim rationis suppressione, b) tum ex principiis Protestantismi, c) ex ardentiori quoque philosophandi studio, d) ac demum ex idea aequalitatis, et libertatis civilis, latius divulgata. (Tom. II. §. 89.)

§. 56.

A. Necessitas Revelationis formalis.

Ut homines ad finem suum perducantur, quem per solam Religionem attingere queunt, (§. 44.)debita hujus notitia praediti sint, necesse est. Debent ergo relationes suas, in quibus versantur, et dimanantia exinde officia cum requisita claritate, et certitudine cognoscere, motivaque sufficientia nosse, quibus ad recte agendum impellantur. — Talis autem Religionis notitia per solum rationis lumen obtineri non potest: licet enim ratio absolute loquendo ad omnes veritates ordinis naturalis clare, firme, et efficaciter cognoscendas pertingere posset, id tamen praestare non valet habito respectu ad praesentem hominum statum, atque ideo altiori instructione, seu divina revelatione etiam quoad veritates ordinis naturalis opus est. Hoc ipsa *ratio*

philosophice reflectens cognoscit, et *historia* omnium temporum confirmat.

§. 57.

I. Argumentum philosophicum.

Ratio, philosophice reflectens, Religionis naturalis insufficientiam, ac Revelationis necessitatem agnoscit

1. *ex consideratione hominis.* Facultas enim, qua homo ad Religionis notitiam venit, non solum *limitata* est et continuo in cultura progressu perfici debet, sed etiam praedominio sensualitatis supra rationem turbata est, quod omnes - etiam probi, et culti per omnem vitam experiuntur. Requisitae ergo Religionis notitiae obstant impedimenta *interna* a sensualitate, et phantasia, a propensione ad malum, a proclivitate ad pigritiam, et *externa* a mole rerum externarum, qua mens obruitur, a necessitatibus physicis, quae magis urgent, a praejudiciis, et genio temporis vel rudiori, vel subtiliori. — Hisce impedimentis, quibus cognitio, et multo magis efficacia Religionis retardatur, universe superandis, impar fere est ratio hominis, utpote quae, sibi relicta, lento admodum gressu ad inspectabilia enititur, tum vero per multas errorum ambages vagatur, et saepe uti arundo vento agitata fluctuat. Itaque indigentia altioris cujusdam instituti ad rectam Religionis notitiam acquirendam *ex ipsa hominis conditione* non quidem essentiali, et substantiali, attamen naturali, universali, ac stabili prodit, quoniam homo in praesenti statu cognitiones religiosas vel non debita extensiona, vel non requisita certitudine, vel non debito tempore acquirere potest, ita ut, quemadmodum *Lactantius* recte observat, „vel ipsi Sapientes senectute confici deberent, priusquam constituerent, quomodo vivi deceat.“ (l. de fals. sap. c. 14.) Institutum vero illud, ut homini satisfaciat, debet a ratione, ho-

hominibus superiore, et infallibili, cui homo tuto credere possit, proficisci, ideoque necessaria ipsi est Revelatio divina. (Cf. Friut. T. I. §. 230—271.)

2. *ex consideratione populi* i. e. maximae illius hominum multitudinis, quae pro physicis humani generis indigentiis laborat, et temporalibus occupata negotiis Philosophiae, et scientiis insudare non potest. — Jam vero populus iste cognitiones religiosas sufficientes non potest haurire a) *ex empiria*; religio enim in tota sua extensione non est objectum empiriae, cum veritates religiosae sensibus subjici, et per sensus dijudicari non possint. b) neque populus istas invenire, et detegere potest *per rationem*; ratio enim communis nimis inculta, tenebris, passionibus, et praejudiciis obvoluta esse solet: ad rationem vero, per philosophiae studium debite excolendam, multis ingenium, pluribus voluntas, plerisque tempus, et occasio deest. — Remanet ergo auctoritas ceu unicus fons, ex quo populus debitam Religionis notitiam hauriat; sed c) *auctoritas humana* non sufficit, quia homines, etiam doctissimi, falli, et fallere possunt, quare nemo sine examine illis fidem habere plenam nec potest, nec tenetur; — et cum Philosophi ipsi saepissime in suis sententiis inter se discrepent, cuinam a populo fides habenda erit? — (Cf. Fejér. inst. theol. gen. §. 21.) d) Necessaria est ergo populo *auctoritas divina*, per quam circa Religionem scitu sibi necessaria addiscat, et cui sine erroris periculo acquiescere possit.

3. *ex consideratione universi generis humani*, ceu unum corpus spectati, quod in negotio Religionis divinam revelatiosem exigit a) *in sua origine*, quia primi homines — aliorum institutione destituti, necessitatibus physicis occupati, et reflexionis incapaces - saltem quoad plurimas veritates - sine divina institutione ad notitiam Religionis

non pervenissent: Kant in sua Antropologia, et Fichte in jure natur. P. I. pag. 32. fatentur, primos homines a spiritu sublimiori erudiri debuisse. b) *in sua propagatione*: homines enim, ni auctoritate divina stimulentur, pro sua pigritia in perpetua ignorantia versarentur, vel pro sua malitia praejudicia, et errores pro veritatibus amplecterentur, vel saltem pro ingeniorum diversitate continuis dissensionibus agitarentur, et ideo nunquam unitas aliqua in Religione progrederetur, quae tamen necessaria est, ut homines ad finem suum unitis viribus tendant.

4. *ex consideratione Ecclesiae*, seu regni divini moralis, quod, ut universale fieri possit, divinam auctoritatem exigit: neque enim alias omnes unum symbolum, unumque codicem amplectentur, et circa cultum externum pro nota humanorum ingeniorum varietate, atque inconstantia unitas, et firmitas nulla habebitur. Denique – licet ex imperio rationis, et conventione hominum Hierarchicon construi possit, difficillime tamen pro innata hominibus libertatis, et independentiae libidine in regno morali, ubi vis physica abesse debet, vera, constans, et moralis dependentia habebitur, nisi positiva auctoritas divina intercedat. (Cf. Dobmayr. T. II. §. 99—103.) Sic ipsa ratio, philosophice reflectens Revelationem divinam non solum exoptatam, sed hominibus in praesenti statu vere necessariam agnoscit.

§. 58.

II. Argumentum historicum.

Cum facultates, viresque hominis non ex statu ipsius ideali, sed ex statu ejus empirico determinandae sint, optime ideo *Historia* consulitur, ut cognoscatur, quid ratio sibi relicta in gravissimo Religionis negotio possit, quidve non possit. Indagandum proinde est, 1) quid *Gentes*-

divina Revelatione destitutae, et 2) quid *Philosophi* per solum rationis lumen praestiterint.

1. Inter *gentes* eminent Graeci, et Romani, qui, licet in aliis scientiis, disciplinis, et artibus floruissent, et non ad mediocrem culturae civilis gradum pervenissent, tamen circa Religionem in maximis tenebris, et erroribus cubuerunt. — *Symbolum* ipsorum Deos proponebat, Deasque, quibus non solum origo, dependentia, aliaque attributa humana, sed turpissima quoque crimina adscribebantur; Elysium, et orcum exhibebat, sed non ceu moralem retributionem considerabat; omnia ineluctabili fato subjiciebat. *Codex* eorum non ad religiosum Dei, hominumque amorem, sed ad caeremonias partim vanas, partim obscoenas, partim crudeles ordinatus erat: dii nimirum, deaeque templis includebantur, conviviis alebantur, ludis, et choreis recreabantur, peccatis, et sceleribus tum colebantur, tum placabantur. Inimicos, et extraneos odisse, nefas non erat. — *Hierarchicon* non continebat institutum aliquod ad religiosam et moralem educationem, ac populi emendationem destinatum, sed ad fines politicos, et lucrum sacerdotum fere unice tendebat. — Graeci ergo et Romani prima quidem elementa Religionis habebant, ast non solum valde imperfecta, sed etiam depravata, erroribusque referta. Cum ergo nationes, etiam maxime cultae, sine revelatione ad rectam Religionis cognitionem non pervenerint, omnino dicendum est, rationem sibi relictam insufficientem esse, ad illam hominibus comparandam, ac proinde omnino necessariam esse institutionem, seu revelationem divinam. (v. Perrone T. I. Cap. II. Prop. I.)

2. Si debita Religionis notitia per solam rationem haberi potuisset, illam certe obtinuissent *Philosophi*, qui, perspicaci ingenio praediti, maxima diligentia veritates Religionis naturalis inquisierunt. At si isti a) sive *inter*

Ethnicos, b) sive *inter Christianos* considerentur, facile patet, ipsos per solum rationis lumen nec sibi, nec aliis debitam Religionis notitiam comparasse.

a) Multi sane fuerunt, qui in Graecia, et Latio doctrina floruerunt, praeclaraque scripta reliquerunt. Sed etiam maximi isti viri multas Religionis veritates ignorarunt, alias dubitanter solum docuerunt, et in pluribus capitibus tum partis theoreticae, tum partis practicae, turpiter aberrarunt. Sic *Socrates* docuit, Deum non esse distinctum ab hoc universo, de animae immortalitate fluctuavit, neque humanas victimas improbavit: doctrina ipsius moralis, licet multa praeclara contineat, tamen defectibus non caret; in ipsa etenim praeceptum de filiali Dei, et universali hominum amore desideratur, imo contemtus, et odium inimicorum commendatur: moriens Aesculapio gallum mactari jussisse dicitur. — *Plato*, vulgo divinus, Deum ceu mundi animam proposuit, Deo supremo inferiores addidit, et fidem immortalitatis addita metempsychosi corrupit; ebrietatem in Bachanalibus, infantium deformium expositionem, imo et procurationem abortus approbavit, totamque Religionem practicam cultu patrio Deorum, justitia erga cives, et temperantia erga se absolvi putavit. — *Aristoteles*, vir maximae subtilitatis hucusque non reperit, a quo solide vindicaretur a polytheismo; aeternitatem materiae asseruit, providentiam divinam ad coelestia restrinxit, et de immortalitate animae dubitavit: in parte practica falsa magistri sui asserta defendit, et virtutes non tam morales quam potius politicas insinuavit. — *Zeno*, scholae stoicae auctor, Deum, hominesque fato subjecit, virtutis austeritatem, et neglectum felicitatis praecepit, atque nihilominus horrendum incestum licitum declaravit, immisericordiam, ac illatae injuriae vindictam commendavit, ut refert Sextus Empir. l. 3. c. 34. — *Pythagoras* Sidera coluit, aeternitatem materiae,

et metempsychosin propugnavit, occultas discipulorum societates, fini Religionis haud convenientes, instituit, arcana adamavit, et politica potissimum consilia ostendit. — ***Pyrrhonii*** de omnibus dubitarunt, et ***Epicuraei*** mundum ex fortuito atomorum concursu, Deos hominum incurios statuerunt, et in morte omnia finiri putavere, virtutem vero in felicitate prudenter sectanda constituerunt. ***M. T. Cicero,*** maximus inter Philosophos romanos, plures Deos admittere videtur, praescientiam Dei negat, animae immortalitatem optat potius, quam agnoscit, neque alienus videtur a metempsychosi; virtutem partim stoicam, partim civilem docet, mendacium, et perjurium hincinde excusandum putat (l. 3. de off. c. 29.) ac in Tusculanis Autochiriam approbat. — Errores istos celeberrimorum inter Ethnicos Philosophorum indigitasse sufficit: plurimi alii adduci possent, cum ipse Tullius scribat, nullam esse sententiam tam absurdam, quae non placuerit alicui Philosophorum. (l. 2. divin.) — Itaque Philosophi tum graeci, tum romani multa quidem egregia docuerunt; nullus tamen fuit, qui integrum verae Religionis systema proferret, sed omnes defectibus, dubiis, et erroribus laborarunt. Ipsi ergo sufficientem Religionis notitiam non habuerunt, et multo minus populo illam tradere potuerunt - propter defectum ***unitatis***, quia inter se consentientes non fuerunt, propter defectum ***auctoritatis***, quia se ab omni errore immunes ostendere, et populi assensum absolutum exigere non potuerunt, et propter defectum ***sanctionis***, quia propria auctoritate vel praemia, vel poenas praeceptorum suorum observatoribus, vel transgressoribus proponere non valuerunt. (Perrone T. I. c. II. Prop. II.) — Ipsi etiam Philosophi antiqui insufficientiam suam ad Religionem rite proponendam fassi sunt. Socrates de se honorificentius non judicabat, nisi quia aliis melius, se nihil scire, cognos-

cebat. Plato in Epinomide ait, neminem posse hominibus tam exoptandam pietatem docere, nisi Deus ipsi illuceat, ipsumque dirigat; et (dial. Sec. Alcib.) ardenti animo exoptat, et orat, ut e coelo divinitas aliquem mittat, quo hominis caligines, et tenebrae dissipentur. — Legislatores quoque vetustissimi fere omnes necessitatem auctoritatis divinae agnoverunt: ideo Minos a Jove, Lycurgus ab Apolline, Zaleucus a Minerva, Numa a Nympha Egeria se inspiratos jactitabant (v. Stollberg Gesch. d. R. J. Chr. II. B. I. Beil.) — b) Post promulgatum Evangelium in primis saeculis Christiani, doctrina excellentes, Philosophiae insudarunt, non ut veritates Religionis, jam satis patefactas per Christum, invenirent, aut dijudicarent, sed solum, ut illas illustrarent, debito modo pertractarent, et contra adversarios defenderent. Philosophia ideo ceu Theologiae famula considerabatur, et haec illi longe praeferebatur. Id contigit praecipue in medio aevo, quo scientiarum studia fere solum a Clero tum saeculari, tum praecipue regulari suscipi consuevere, quoniam Laicis vel jugo servitutis oppressis, vel belli tumultibus impeditis tum tempus, tum librorum apparatus, tum voluntas, studiis vacandi defuit. Reddita autem majore orbi quiete, et inventa Typographiae arte, etiam Laicis concessum est, ut scientiarum studiis incumbant. Mox autem opinio invalescere coepit, Philosophiam sine Theologia pertractandam, et veritates Religionis sine respectu ad Revelationem divinam investigandas esse. Ast in temerario isto conamine factum est, ut Philosophi, Revelationis facem deserentes, ac soli rationis suae lumini fidentes non jam Religionis naturalis veritates clarius invenirent, aut melius illustrarent, sed potius illas obfuscarent, ethnicorum Philosophorum errores sub alia forma in lucem proferrent, et antiquum *materialismum*, *scepticismum*, *pantheismum*, et *atheismum* rege-

nerarent. *Materialismum*, cui ansam praebuit theoria Jo. Lokii, qui omnes ideas a sensibus repetiit, in tota sua enormitate excoxit Auctor impii libri: *de systemate naturae*, quem nonnulli secuti sunt, spiritualitatem, et immortalitatem animae negantes. Pyrrhonicorum *Scepticismum* renovarunt *Dav. Humius*, ac *Baylius*. Pantheismi restaurator *Ben. Spinoza* fuit; et post irrisiones satyricas *Voltairii*, et *Rosseaurii* cavillationes plurimi in horrendum incredulitatis, irreligionis, vel etiam atheismi barathrum prolapsi sunt. Sic illi, qui, Revelatione contemta se solam rationem ducem sequi, profitebantur, ac ideo de Philosophi nomine gloriabantur, vix non omnem Religionem, etiam naturalem, de medio sustulerunt. *Kant* equidem meliorem viam ingredi visus est. Sed cum, statuta autonomia rationis practicae, Deum tantum ut Remuneratorem, non autem ut supremum Legislatorem admitteret, et officia erga ipsum immediata penitus negaret, hac ipsa paradoxa assertione rectam Religionis ideam subverit. — Qui ex Philosophia critica prodierunt, *Fichte*, *Schelling*, *Hegel* etc. sic de Deo locuti sunt, ut non theismum, sed *autotheismum*, *pantheismum*, vel *atheismum* propugnare videantur (§. 38.) Talia praeterea placita proponunt, quae sunt omnibus revelatae Religionis mysteriis incomprehensibiliora, utpote quae rationem non solum superant, sed illi aperte contradicunt: sic e. g. *Fichte* statuit το Ego, quod se ponit, et non ponit, simul finitum, et infinitum, absolutum, et relativum, dependens, et independens est, et perveniendo ad punctum incognitum x -sui compos fit etc. *Schelling* omni discrimine inter objectum, et subjectum sublato — absolutam inter omnia vera, et realia identitatem defendit, qua statuta verum est non solummodo A = A sed etiam A = B. Idem naturam, tempori subjectam, aeternam ponit, et ex illius obscuro abysso Dei originem, seu evolutionem conspicit,

et declarat!! — *Hegel* principio contradictionis rejecto in sua Logica futili sophismate aliud principium probare tentat, nempe: esse est non esse, et non esse est esse! Praeterea id, quod personalitate caret, in entibus limitatis sui conscium fit, ac perpetuis vicissitudinibus obnoxium est, ceu Deum veneratur. — Moralis equidem doctrina a recentioribus Philosophis melius pertractatur, sed a) hincinde aberrat circa ipsum finem nostrum, cum vel eudaemonismum, vel purismum sequatur (§. 41.) b) quandoque non rite principia cognoscendi proponit, cum omnia vel ex solo empirismo, vel ex solo transcendentalismo, vel ex solo idealismo deducantur, ac c) demum est admodum frigida quoad praecepta ethica, horumque exequendorum motiva. (Cf. Fejér inst. theol. gen. §. 19.) Si ergo, ut ex dictis liquet, ne ipsi quidem Philosophi solo rationis lumine ad debitam Religionis naturalis notitiam pervenerunt, manifestum est, Revelationem formalem hominibus perquam necessariam esse, ut ad finem suum perducantur.

Negari haud potest, a Philosophis tum antiquioribus, tum recentioribus varias ad Religionem spectantes veritates cognitas, et egregie pertractatas fuisse. Ast non omnia praeclara, quae Philosophi docuerunt, ceu meri partus humani ingenii consideranda sunt, quia multa ex Revelatione jam facta depromta fuerunt. Nam Revelatio mature jam hominibus concessa partim se per traditionem conservavit, partim gentibus ex commercio cum Judaeis innotuit, partim ex libris sacris Judaeorum - praecipue post captivitatem babylonicam - ab Ethnicis hausta fuit. In specie Philosophi antiqui itinera instituerunt ad novas cognitiones acquirendas, ubi certe Judaeam non neglexerunt. — Omni jure observatum fuit, Philosophos, qui post Evangelium promulgatum scripserunt e. g. Senecam, Epictetum, M. Aur. Antoninum minus errassé, et puriorum doctrinam tradidisse, certe non alia ex causa, nisi quia doctrina Christi ipsis incognita non fuit: in ipsorum enim scriptis

ipsissima verba S. Scripturae hincinde adhiberi, ostendit Cl. *Mosheim*. — Apposite ad hanc rem, et eleganter loquitur Ludovicus de Vives l. 1. de vera fide: „Apertis, ait, semel a Christo thesauris veritatis eae deinceps rationes ab iis, qui doctrinae illi coelesti paruerunt, inventae sunt tam liquidae, apertae, validae, efficaces, inexpugnabiles, ut miremur, non incurrisse illas in oculos eorum, qui inter gentes sapientiam profitebantur. Sed nimirum lux addita est rebus a Christo . . . adhibita autem rebus luce, facile est, quid quaeque res, et cujus modi sit dicere; et pro iis quae dixeris argumenta congerere. Parit autem rationem cognita veritas, et veritatem confirmat adhibita ratio.“ (Cf. Stollberg. Betracht. der heil. Schrift. 1. B. A. Waibels Dogmatik 1. B. Seite 45 :c.)

§. 59.

B. Necessitas Revelationis materialis.

Ratio agnoscit nonnullarum veritatum notitiam sibi necessariam ad Deum rite colendum, et ad finem suum ultimum obtinendum, quam tamen per propriam activitatem sibi comparare non potest. Ideo revelationem materialem non solum exoptatam, sed sibi necessariam judicat. Ad veritates autem, scitu necessarias, et rationi impervias, tres praecipue referri solent:

1. ***Corruptionis nostrae internae causa, et remedium.*** Corruptionem nostram internam, qua fit, ut ratio praejudiciis, et erroribus praeoccupetur, tenebrisque veluti involvatur, voluntas autem malignarum vi passionum, et praedominio sensualitatis depravetur, omnes antiqui Philosophi teste S. Augustino (l. 4. c. Julian, c. 12.) agnoverunt, prouti nunc quoque eandem nos omnes sentimus. a) *Causam* vero hujus corruptionis nullus Philosophorum determinare potuit, qui in ista inquisitione in maximos potius errores prolapsi sunt, ita, ut vel cum Tullio, et Plinio naturam ipsam ceu novercam hominum accusarent, vel cum Pythagoraeis metempsychosin, vel cum Platonicis aliam

vitam, huic terrestri praecedentem statuerent, vel cum Manichaeis dua summa principia, seu Deum bonum, et Deum malum defenderent. Neque homines absque revelatione veram suae corruptionis causam unquam detexissent, cum ratio hanc neque ex suis principiis, neque ex monumentis mere humanis deducere potuisset. — Maximi autem momenti est hanc causam cognosci, ne homines vel in Deum ipsum culpam refundant, ipsumque sibi malevolum, aut crudelem putent, vel saltem inordinatos sensualitatis stimulos a Deo insitos, ac bonos credentes, illis potius fortioribus, quam imperio rationis debiliori obtemperandum esse censeant. — Neque cum Voltairio dici potest, de causa pugnae inter sensualitatem, et rationem quaerendum non esse, cum illa prorsus naturalis sit non minus ac naturale est homini partes habere corruptioni obnoxias. Nil enim futilius dici potest; nam naturale quidem est, partes e variis materialibus elementis coagmentatas corrumpi, et dissolvi posse; sed partem hominis nobiliorem, et superiorem ab ignobiliori, ac inferiori in suis functionibus perpetuo impediri, a fine suo retrahi, et veluti dominari — naturale dici nequit, cum de reliquo in natura optimus ordo conspiciatur ita, ut inferiora ceu media fines superiores mira harmonia promovere soleant. b) Majoris autem necessitatis est, *remedium* nosse, quo tistis haec corruptio emendetur, ne homo a fine suo retardetur, ac impediatur: tale vero remedium ab homine ipso determinari non potest. Ratio enim ipsius, ignorantiae tenebris involuta aliena luce, indiget et voluntas debilitata, ac depravata sibi subvenire nequit, sed alienam opem exposcit, quam solum a Deo, creatore, et gubernatore omnium exspectare licet. Qua autem ratione ab ente supremo homini depravato subveniendum sit, ratio humana dijudicare non valet, sed hac in re ab ipso Deo instrui debet.

2. *Modus placandi Deum post commissam culpam.* Certum est, homines persaepe a lege morali, et divina aberrare, i. e. peccare, et sic Deum offendere - enti perfectissimo debitum cultum, ac supremo legislatori requisitam obedientiam denegando. Ob commissum autem peccatum ipsa ratio hominem poena dignum pronuntiat, Dei amore, ac felicitate indignum declarat, ipsique satisfaciendi obligationem imponit. Maxime ergo necessarium est homini, ut cognoscat modum Deum placandi post culpam, sine quo nec Deum debito modo colere, nec finem suum consequi valet. — Modum autem istum humana ratio, sibi relicta, determinare non valet, a) quia ad offensum spectat determinare, qua conditione offensas remittere, et quam satisfactionem exigere velit, b) quia homo, cum omnes vires suas semper ad Deum referre teneatur (§. 44.), nullas superstites habet, quibus Deo pro cultu, et obsequio neglecto satisfaciat, ac demum c) quia Deus offensus infinitus - homo vero reus undequaque finitus est. — Necessaria est ergo homini revelatio divina, et institutum positivum, ut modum addiscat, Deo pro offensis satisfaciendi.

Non desunt, qui huic argumento contradicant.

Obj. 1. Deus, inquit Barthius, nec offendi potest, nec irasci; ergo non est cogitandum de satisfactione, nec timendum de poena.

Resp. Deus equidem in eo sensu offendi non potest, ac si felicitas, et infinita perfectio ipsius vel minuatur, vel turbetur; sed offendi dicitur, cum ipsi ab homine cultus, et obsequium denegatur: haec autem denegatio, licet Deo innocua, in homine tamen magnam malitiam supponit, quae juxta ipsius rationis sana dictamina poenam meretur. — Sic pariter Deus non irascitur more humano, sed irasci dicitur, dum justas poenas infligit. Quamvis enim clemen-

tissimus sit, tamen etiam justissimus est, neque infinita clementia infinitam justitiam aut minuit, aut laedit.

Obj. 2. Homo peccator, ait Kantius, debet emendare sensus suos, quibus mutatis fit alius homo, qui Deo displicere non potest. Cum autem ista sensuum suorum emendatio fieri nequeat sine multis pugnis, et abnegationibus, istae, quas homo emendatus non meretur, possunt Deo offerri pro homine vetere, i. e. in satisfactionem pro peccatis patratis.

Resp. Contra hoc ratiocinium plura excipi possunt. Nam a) Sensus quidem hominis mutati Deo non displicent, sed reatus culpae praeteritae, qui Deo placere nequit, remanet. b) Ad-pugnas, et abnegationes pro emendatione necessarias homo vitiosus jam per se tenetur; quare illas suscipiendo nunc quidem officium suum implet, sed nil supererogatorii facit, quod in satisfactionem pro culpis praeteritis offerat. c) Et si illas offerre posset, quis ipsum sine revelatione certum reddet, per istos conatus hominis finiti pro offensa Dei infiniti ita satisfieri, ut reatus poenae penitus tollatur? —

3. *Status vitae futurae, et animae immortalitas.* Pro homine infirmo, variisque passionibus agitato valde necessarium est, ut cognoscat, quid post mortem vel sperandum, vel timendum sit, ut per spem praemiorum ad bonum incitetur, et per poenarum metum a malo deterreatur. Incerta, et obscura harum rerum cognitio haud sufficeret ad hominem impellendum, ut certam hujus vitae voluptatem semper postponeret legi morali, et pro virtute omnia ardua perferret. — Ratio autem, sibi relicta, de statibus alterius vitae, et de animae immortalitate sat certas cognitiones praebere non valet. Equidem dum justos in hac vita saepe tribulationum pondere opprimi, iniquos vero deliciis affluere cernimus, jure inferimus, aliam vitam

dari, in qua Deus justos remuneretur, malos autem puniat. Modus autem, et mensura tum praemiorum, tum poenarum a liberrima Dei voluntate dependet, nec a mente humana determinari potest: et multo minus ratio demonstrare valet, praemia, vel supplicia pro actibus finitis aeterna esse debere. Insitum quidem perfectae, et sempiternae felicitatis desiderium ostendit, Deum immortales nos esse velle, verum perfecta felicitas perfectam immoralitatem exigere videtur (§. 41.) ceu necessariam conditionem. Quot autem sunt homines, qui perfectae moralitatis sibi conscii sunt? quid de minus perfectis fiet? quid de peccatoribus dicendum erit? an etiam perpetuo a Deo conservabuntur, cum ob neglectam moralitatem jure ipsorum felicitatis desiderium fallatur? — Hisce, aliisque dubiis ratio sibi relicta sufficienter respondere haud valet, et ideo non desunt, qui affirmant, immortalitatem animae per solam rationem sat firmis argumentis probari haud posse. (Cf. Com. de Stollberg. Gesch. d. R. J. Chr. B. 6. §. 75. n. 63.) Necessaria est ergo Revelatio materialis, quae nobis veritates scitu necessarias, et rationi impervias manifestet.

Quo magis, nostris praecipue temporibus rationis jura extolluntur, eo plures difficultates contra Revelationis tum formalis, tum materialis necessitatem moventur.

Obj. 1. Religio naturalis Deum habet auctorem, ergo imperfecta non est, sed homini sufficit.

Resp. a) Omnia opera Dei in suo genere perfecta sunt, non autem ideo ad omnia sufficiunt, sic e. g. sol in se perfectus est, sed tamen noctis tempore pro lumine non inservit. Nil obstat, quo minus dicatur, Deum voluisse, nos duplici modo i. e. per rationem, et revelationem ad Religionis cognitionem perduci. b) Perfectior erat ratio, cum e manu Creatoris processit, quam nunc est, postquam per culpam hominis corrupta fuit.

Obj. 2. Deus non plura ab homine exigit, nisi quanta ipsius vires ferunt; quae si praestet, sufficit; ergo sufficit quoque, si homo Religionem taliter teneat, qualem per vires suas naturales cognoscit.

Resp. Ob neglectum praeceptorum, quae ex ignorantia invincibili non adimplentur, nemo quidem a Deo punitur positive: sed datur etiam poena negativa, dum bonum, quod nemini absolute debetur, ob non adimpletam conditionem denegatur. Perfectae autem felicitatis conditio est perfecta moralitas, quae supponit praeceptorum divinorum claram, completam, et solidam cognitionem. Ad hanc autem neque quoad veritates ordinis naturalis homines pervenire posse, argumenta (§. praec.) allata probant, nisi Revelatione illustrentur, qua ergo indigent ad finem suum obtinendum. Voluntas quoque, seposita Revelatione materiali, sufficientia motiva non habet ad legem moralem ubique fideliter adimplendam. Demum quidquid de indigentia hominis dicatur, id sana ratio dictat, omnia praecepta divina adimplenda esse, sive per rationem, sive per revelationem intimentur. Necessarium ergo semper homini manet, indagare, an revelatio facta sit, et quid illa credendum, et faciendum praescribat.

Obj. 3. Revelatio necessaria dicitur, quia homines sine illa non omnes veritates, et multas non sine magna difficultate, vel solum dubitanter agnoscerent, neque sufficienter vel a malo arcerentur, vel ad bonum impellerentur. Ast facta etiam revelatione a plerisque non omnia doctrinae capita cognoscuntur; neque de his major certitudo haberi potest, cum principia rationalia certitudinem metaphysicam, monumenta vero externa moralem tantum pariant. Tandem mores nunc quoque corruptissimi sunt; quare nova revelatione opus esse, dicendum foret, si argumenta allata valerent.

Resp. a) Licet non omnia revelationis capita ab omnibus cognoscantur, tot tamen facile cognosci et possunt, et debent, quot sufficiunt ad recte vivendum. Negari sane non potest, post promulgatum Evangelium homines etiam plebejos, mulierculas, pueros, et puellas meliores Religionis notiones tam theoreticas, quam practicas habere summis Ethnicorum Philosophis. b) Quod gradum certitudinis attinet, dicendum est, rationem firmam parere certitudinem in summis, et evidentibus rationis principiis, non autem circa veritates, et officia, quae ex illis deducuntur, in quibus dijudicandis per praejudicia, et passiones nimis facile decipitur. c) Praeterea homines multo facilius auctoritate, quam propria ratione dirigi, experientia testis est. Moralis vero certitudo ad talem gradum pervenire potest, ut omnem umbram dubii excludat; sic e. g. nemo dubitare potest, existere urbem Romam etc. d) Demum si mores etiam post factam revelationem corrupti sunt, id ex eo tantum fit, quia Revelationis documenta non audiuntur, motiva non ponderantur, et media negliguntur. Mores autem multorum populorum per revelationem Christi vere emendatos fuisse, historia testatur.

Obj. 4. Plurimi, divina revelatione destituti, rationis suae lumina secuti optimam vitam duxerunt, uti Job, Cornelius etc.; inter Ethnicos praeclara extiterunt exempla virtutum; Sinensium mores maxime celebrantur etc.

Resp. a) Qui de bene acta vita laudantur, haud recte semper divina revelatione destituti dicuntur. Hanc enim vel ex orali traditione, vel ex commercio cum Judaeis, aut Christianis discere potuerunt, vel etiam interna gratia divina ita eos illustrare potuit, ut revelatione externa opus non fuerit. b) Si revelatio necessaria dicitur, non ideo rationi omnis veritatum, et officiorum cognitio denegatur, quam rite adhibentes laudabiles profecto actus ponere

queunt: non autem ideo perfecta, et ad salutem sufficiens moralitas exsurgit. Ipsi, qui inter Ethnicos laudari solent, virtutis actus plerumque in motivo, vel in circumstantiis vitiati fuerunt. c) Falsum persaepe est, quod de bonis Ethnicorum moribus narratur; sic e. g. nonnulli cum Voltairio in odium Christianorum maxime extulerunt Sinensium mores, quos tamen Rousseau, et alii, qui de illis optimam notitiam habuerunt, valde corruptos describunt.

Obj. 5. Ipsa humanae mentis natura, et summi numinis idea recte efformata omnem excludunt supernaturalis revelationis necessitatem; — quemadmodum enim omnia alia animantia iis viribus praedita sunt, quibus naturae suae fines attingere possint, ita procul dubio homines ratione sibi concessa praestant reliquis animantibus, eisdemque facultas data est, ea omnia intelligendi, et observandi, quae ad summos humani generis fines obtinendos, scilicet ad officia tuenda, et ad religionem colendam spectant. (ita Wegscheider inst. theol. c. 1. §. 11.)

Resp. a) Natura rationis ea est, ut ad cognitionem veritatis non solum principia sua evolvendo, sed etiam auctoritati credendo pertingat. Quodsi homines in naturalibus plurima ex sola auctoritate cognoscunt, quis dicet, ipsos in supernaturalibus, seu in veritatibus, quae religionem, et salutem concernunt, omnia per solam rationem suam evolvere debere? quis indignum Deo putabit, ut homines duplici via-ratione, et revelatione-ad finem nobilissimum perducere vellet? — certe ergo neque natura mentis humanae, neque idea supremi numinis necessitatem revelationis supernaturalis excludit. b) Animalia ad fines suos naturales obtinendos sufficientibus viribus naturalibus instructi sunt; quod idem de homine dici potest, qui ad actus naturales ponendos supernaturali auxilio non indiget. In ipsis vero animantibus e. g. equis varii fines obti-

neri non possunt, nisi ab homine dirigantur: an ideo absonum est, asserere, hominem in fine suo nobilissimo acquirendo a Deo ipso dirigi debere? — c) Non solum animalia, sed et reliqua entia sic comparata sunt, ut omnia ad ipsorum fines promovendos ordinentur; contrarium vero in homine cernitur; et hoc est problema, quod Philosophia solvere nequit, quare revelatio jure necessaria dicitur. (v. Perrone T. I. cap. 2. prop. 3. obj. 1.)

Obj. 6. In humano genere continua *perfectibilitas* admitti debet: si ipsi ergo divina revelatio necessaria fuit in statu impubertatis, et stupiditatis, modo tamen, cum ex hoc tristi statu egressum ad perfectiorem culturam pervenit, divina revelatione non amplius indiget.

Resp. a) Si homines circa artes, scientiasque naturales usque perficiuntur, non idem tamen de ipsis, si propriis viribus relinquantur, in negotio Religionis admitti potest. Multa enim sunt, quae huic perfectibilitati obstant. Non enim homo in abstracto spectari debet, sed in concreto, prout est malis cupiditatibus abstractus, et illectus, pessimis exemplis circumventus, praejudicatis opinionibus, quas ab infantia hausit, imbutus, publica, atque universali apud suos agendi ratione quodammodo raptus. In hoc tristi statu homo circa Religionis cognitionem, et exercitium, si sibi relictus sit, vix perfici potest. b) Idem historia confirmatur. Nam si continua perfectibilitas daretur, tunc quo populus adultior fit, eo fieret perfectior, magisque ad veritatem, et virtutem accederet: at experientia, monumentis historicis confirmata, contrarium ostendit; ex ea enim cognoscimus, eo puriores sive quoad cultum, sive quoad mores fuisse populos, quo magis ad suam, ut ita dicam, infantiam accedunt, e contrario eo deteriores factos, quo magis ab ipsa recedunt. Sinenses profecto, quorum imperium antiquissimum est, quum neque artibus, neque

scientiis sint destituti, debuisent summam perfectionem attingere; attamen in suis superstitionibus, et in morum pravitate permanent, imo et deteriores sunt, quam fuerunt tot retro saeculis, prout et in caeteris populis e. g. Graecis, Romanis etc. evenit. (Perrone l. c. n. 60. etc.) c) Si humanum genus in Religionis notitia continuo perfici posset, nunquam tamen ad talem culturae gradum perveniret, ut illa veritates per se detegeret, quae scitu quidem necessariae, sed rationi imperviae sunt: et ideo Revelatio-saltem materialis semper necessaria manet. (Frint. T. I. §. 272 etc.)

Obj. 7. Si revelatio esset necessaria, ab initio mundi extitisset, omnibusque gentibus concessa fuisset; Deus enim in necessariis non deest: atqui haud semper omnes populi revelationis beneficio gavisi sunt; ergo Deus ipse illam necessariam non judicavit.

Resp. a) Revelatio non ex parte Dei, sed ex parte hominis necessaria fuit: erat autem hominibus indebita, qui etiam per aberrationes tanto beneficio indigni facti sunt. Potuit ergo Deus justissimus Revelationem prorsus hominibus denegare, licet illam his necessariam cognoverit, vel potuit eam benignissimus concedere quibus voluit, et quando voluit: neque enim bonitas Entis primi, et absoluti legibus regitur, sed omnino independens est, ita, ut semper illud optimum sit, quod Deus decernit. b) Retorquere possumus argumentum. Juxta Rationalistas necessaria est cognitio Religionis naturalis: verum ista quoque caruerunt plurimae gentes, neque illam per solam rationem sibi comparare poterant (§. 57. etc.) Quare hanc Deus ipsis non concessit? quare non saltem faciliorem reddidit? quare non prius illos Philosophos produxit, qui de perfecta Ethica, ex solis rationis principiis deducta gloriantur? — Si haec omnia non tollunt necessitatem Reli-

gionis naturalis, praedicta etiam objectio non evertit necessitatem Revelationis. c) Si historiam revelationis inspiciamus, hanc jam primis hominibus factam, et ad posteros-saltem per traditionem-propagatam fuisse comperimus: culpa populorum factum est, ut revelationis notitia corrumperetur, aut penitus in animis obliteraretur. (Cf. Frint. T. I. §. 202 etc.)

Caput IV.

Characteres Revelationis.

§. 60.

1. Si Deus actu hominibus Revelationem largiatur, opus est, eam talibus insigniri notis, ut ceu vere divina cognosci, rationabili assensu acceptari, et congruo obsequio exerceri queat: secus enim finis factae revelationis obtineri nullo modo potest. Notae autem, quibus vera Dei Revelatio supernaturalis agnosci, et a spuria, et falsa secerni potest, Revelationis *characteres*, seu *criteria* vocari solent.

2. Characteres isti, si Revelatio pro toto genere humano destinetur, debent esse a) *perspicui*, ut facile ab omnibus intelligi queant, b) *certi*, ne in re omnium gravissima dubitationi locus relinquatur, c) *completi*, ut simul sumti verae tantum revelationi competere possint.

3. Characteres Revelationis sunt *interni*, et *externi*. Interni desumuntur ex Revelationis *materia*, seu ex ipsa doctrina, quae ceu revelata proponitur; externi autem petuntur ex *forma* Revelationis, seu ex modo quo manifestatio fit, ex circumstantiis, in quibus fit, et ex mediis, quibus doctrina manifestatur, et propagatur. Characteres tum interni, tum externi *negative* determinant, quaenam non possit esse vera revelatio supernaturalis, *positive*

autem ostendunt, quaenam revelatio pro vere divina supernaturali habenda sit.

4. Cum revelatio supernaturalis ceu opus Dei sapientissimi, ac benignissimi ad finem hominis promovendum concipiatur, dubitari nequit, materiam, et formam Revelationis auctori, subjecto, ac fini ipsius omnino congruere: atque ideo characteres internos, et externos ex *conceptu Dei* - ceu *auctoris*, ex natura, et statu empirico *hominis*, seu *subjecti*, et ex relatione ad veritatem, moralitatem, et felicitatem, seu ex *fine* - ac proin ex completo Revelationis conceptu determinare oportet. Pro *canone* ergo *generali* statui potest: materia, et forma Revelationis triplici huic normae non repugnare, sed potius consentire debent.— Juxta hunc canonem theoria rationalis characterum tum internorum, tum externorum construenda est.

Licèt ratio humana, sicut Revelationis possibilitatem, et necessitatem ostendere, sic etiam sufficientes ejusdem notas, seu characteres assignare valeat, attamen limitum suorum memor esse debet: cum enim limitata sit, et infirma, profecto non omnes modos determinare valet, quibus Ratio infinita, Deus omnipotens, sapientissimus, ac liberrimus uti potest ad Revelationem supernaturalem hominibus ita concedendam, ut de illa omnino persuasi reddantur.

§. 61.

1. Characteres interni.

Characteres interni *negativi* determinant, quid a doctrina, quae revelata dicitur, abesse debet, et *positivi* ostendunt, quomodo doctrina divinitus revelata comparata sit oportet.

1. Juxta sanae rationis dictamen a) illa doctrina ceu divinitus revelata haberi non potest, quae certis, et evidentibus rationis principiis contraria est. Deus enim, qui ad nos tum per rationem, tum per revelationem loquitur,

sibi contradicere nequit. Aliud dicendum est de principiis minus certis, in quibus ratio corrupta, et debilitata saepe aberrat, et de systematibus philosophicis, in quibus non omnia ceu rationis dictamina considerari possunt, cum ipsi Philosophi in illis condendis sibi consentientes non sint. b) Porro - divina revelatio nihil continere potest veritati, moralitati, et felicitati contrarium, aut noxium, quia Deus hunc triplicem finem, quem in homine promotum vult, certe non impedit. c) Tandem divina revelatio tunc admitti nequit, si capita doctrinae propositae inter se pugnent, et sibi contradicant: talis enim contradictio in Deum ipsum refundenda esset. — Isti sunt characteres interni negativi, qui multo magis ad dijudicandam falsitatem spuriae, quam ad probandam veritatem genuinae Revelationis inserviunt.

2. Si de characteribus internis positivis agitur, rationis humanae non est, Deo praescribere, quid ipsum revelare oporteat. Id tamen absque haesitatione statui potest, doctrinam revelatam *Deo dignam*, et *hominibus accommodatam* esse oportere. a) Doctrina enim, quae Deum auctorem habet, nonnisi undequaque vera, bona, et sancta esse potest. b) Et cum a Deo sapientissimo pro hominibus destinetur, certe horum *capacitati*, *fini*, ac *indigentiae* accommodata est. — Ut autem doctrina hominum *capacitati* accommodata sit, ea claritate proponi debet, ut ab hominibus percipi possit. (Fejér. l. c. §. 37.) Non autem requiritur, ut doctrina quoad rationes intrinsecas comprehendatur, sed sufficit, ut subjectum, et praedicatum cognoscantur, ac de eorundem nexu ex auctoritate divina certitudo habeatur (§. 54.) Et doctrina revelata clara fieri potest vel per se, vel per magisterium authenticum, a sapientissimo Revelationis auctore constitutum. — Ut doctrina hominum *fini* accommodata sit, oportet, eam utilem

esse ad cognitionem veritatis, ad exercitium moralitatis, et ad acquisitionem felicitatis promovendam. — Ut doctrina hominum *indigentiae* accommodata sit, ratio non quidem exigere, sed exspectare posse videtur, ut quoad symbolum illae praeprimis veritates revelentur, quae scitu necessariae, sed rationi imperviae sunt (§. 59.); ut in codice non solum officia, in quibus statuendis facile aberratur, clarius, et solidius proponantur, sed etiam cultus externus saltem quoad summa capita ad uniformitatem aliquam obtinendam determinetur; et tandem ut in hierarchico imperium sacrum stabiliatur, cui in regno divino morali omnes subesse teneantur.

3. Ex characteribus internis tum negativis, tum positivis equidem apodicticum pro existentia divinae revelationis argumentum non exurgit, quia, absolute loquendo possibile est, ut quis doctrinam a contradictione liberam, Deo dignam, et hominibus accommodatam per vires suas naturales proponat. Ast si probari possit, praeconem talis doctrinae hanc neque a se, neque ab aliis hominibus, sed solum a Deo, supernaturali, et extraordinario modo agente, haurire potuisse, tunc positivum pro existentia divinae revelationis argumentum exurgit, quoniam alias ratio sufficiens illius doctrinae non haberetur.

§. 62.

II. Characteres externi.

Ex forma Revelationis, i. e. ex actione, modo, et circumstantiis, quibus doctrina annuntiatur, peti debent characteres externi, qui ad dignoscendum influxum divinum necessarii sunt tum legato divino, cum Revelatio immediate obtingit, tum iis, qui mediate Revelationem a legato divino percipiunt.

1. *Negative* a forma Revelationis abesse debet, quid-

quid Deo indignum, fini hominis, religionis, aut revelationis contrarium est, uti e. g. *violentia*, quae libertati praejudicat, *fraus*, quam lex moralis prohibet;

2. *Positive* Revelationis veritas ostendi debet per eventus singulares, sensibiles, et supernaturales, quibus immediatus influxus Divinitatis omnibus sufficienter patefiat. Id autem fit per ***miracula***, et ***vaticinia***.

Miracula, et vaticinia certissimos divinae revelationis characteres constitnere omnis retro antiquitas credidit, et praecipue fides Judaeorum, et Christianorum ostendit. Rationalismus autem temporum nostrorum, sicut veritates supra-rationales ex materia, ita eventus supranaturales ex forma Revelationis exulare desiderans tum miracula, tum vaticinia impugnat, quamobrem accuratior de istis characteribus positivis theoria rationalis proponenda venit.

Articulus I.

De Miraculis.

§. 63.

1. Miracula sunt effectus sensibiles, notis naturae legibus repugnantes, de quibus probari potest, quod non potuerint ab alia causa produci nisi ab ipso Deo, extraordinario modo agente. Per traditam notionem miracula distinguuntur a) ab operibus gratiae interioris, quae sensibus haud subjiciuntur; b) ab opere divino Conservationis, in quo ordo naturae cum suis legibus retinetur; c) a portentis naturae, quae occultis ipsius viribus producuntur, et d) a prodigiis daemoniacis, quae a spiritibus homine superioribus, seu potentioribus perficiuntur.

2. Miraculum, spectato eventu, vel est *absolutum*, dum eventus sua ex natura omnes vires naturales superat, ut e. g. est suscitatio mortui, vel est *relativum*, dum easdem in modo superat, uti est aegroti graviter decumbentis cu-

ratio subitanea. — Altero respectu: si Deus eventum producat sola omnipotentia, vel mediis supernaturalibus, dicitur *immediatum*, si vero ministris, et rebus naturalibus singulariter praeformatis utitur, nominatur *mediatum*.

1. Miraculum in S. Scriptura vocatur a) *portentum* (Ezech. 12, 6.) vel *monstrum* (Eccli. 45, 24.) ob eventum insolitum, et causam occultam; b) *signum* (Is. 7, 14. Jo. 20, 30.) cui inest significatio praesentis et agentis Dei; c) *digitus Dei* (Ex. 8, 19.) propter divinam, quae operatur virtutem. (Cf. Dobmayr T. II. §. 130.)
2. Nonnulli miracula admittere videntur, sed talem de illis notionem proponunt, ut ad ordinem eventuum naturalium detrudantur, ex quibus pro veritate Revelationis divinae argumentum non prodit. Sic e. g. juxta *Lokium* miraculum non est nisi eventus sensibilis, qui superat spectatorum captum, et juxta illos est contra cursum naturae, et accipitur tanquam operatio divina. Etiam *Kant* eventus, qui miracula dicuntur, repetit ex naturae legibus, et viribus, nobis incognitis. Idem fere sentiunt plerique Rationalistae, qui eventus vere supernaturales ceu impossibiles, et fictitios rejiciunt. Quantum vero aberrent, ex dicendis apparebit.

§. 64.

Miracula sunt possibilia.

Duplex secernenda est miraculorum possibilitas, nimirum *objectiva*, qua posita affirmatur, Deum in natura visibili producere posse effectus, qui hujus vires superant, consuetisque legibus repugnant, et *subjectiva*, qua asseritur, nos de extraordinaria causalitate Dei in miro aliquo effectu producendo sufficienter certos fieri posse. Utraque jam contra adversarios propugnanda venit.

§. 65.

A. De objectiva miraculorum possibilitate.

Miracula in se, seu objective sumta possibilia esse, ipsa sana ratio docet.

1. *Logica* enim miraculorum possibilitas per se manifesta est, quia notio miraculi notas contradictorias non involvit, ac proin a ratione sana, et culta optime concipi potest.

2. *Physica* quoque possibilitas in dubium vocari nequit. Nam ex una parte *Deus*, qui illimitata causalitate, seu omnipotentia pollet, uti continuo in naturam agit, ita etiam singulari actione eam afficere potest, legesque, quas ipse tulit, quibus autem ipse non subest, suspendere: et sane si nos in nostrum corpus agere, ejusdem vires suspendere, consuetamque activitatem mutare possumus, cur non posset idem Deus quoque et quidem circa totum Universum, cujus auctor, et gubernator est? — Certe altera ex parta *natura*, quae tota a Deo dependet, illique paret, sicuti latas ab ipso leges observat, ita etiam certos recessus, et receptiones ab eadem omnipotentia ad exigentiam finium moralium, secundum quos regitur, recipere potest. Generatim vis minor majori cedere debet, an natura Deo omnipotenti resistere poterit? — Ipse Rousseau dubitat, an illum insipientem, an impium dicat, qui de physica miraculorum possibilitate dubium movet; (Lettr. écrit de la mont. p. 94.) omni jure autem dici potest, talem utraque nota inurendum esse. (Cf. Storchenau Phil. v. N. 5. B. S. 6.)

3. *Moralis* possibilitas eodem modo clare apparet; miracula enim fines hominis, Revelationis, aut Dei non solum non impediunt, sed summopere promovent; sunt enim a) *homini* maxime accommodata, qui naturali stimulo in mira fertur, et factis potius, quam argumentis erudiri, ac persuaderi debet; sunt etiam b) *revelationi* consentanea, quae, cum Deum auctorem habeat, factis quoque divinis indiget, ut originem suam supernaturalem probet; sunt demum c) *Deo* dignissima, quia in patratione miraculorum varia attributa sua clarissime manifestat; ostendit

enim suam omnipotentiam, cum totius naturae vires superat; suam independentiam, dum ipsas naturae leges vel suspendit, vel immutat; suam bonitatem, cum revelatam a se doctrinam pro salute hominum confirmat, et suam providentiam, ad quam melius cognoscendam, et ruminandam hominem, operibus suis ordinariis jam assuetum, per eventus extraordinarios excitat. Quam in rem egregie disserit S. *Augustinus*: „Quia, ait, Deus non est talis substantia, quae videri oculis possit, et miracula ejus, quibus totum mundum regit, universamque creaturam administrat, assiduitate viluerunt, ita ut pene nemo dignetur attendere opera Dei mira, et stupenda in quolibet seminis grano; secundum ipsam suam misericordiam servavit sibi quaedam, quae faceret opportuno tempore praeter usitatum cursum, ordinemque naturae, ut non majora, sed insolita videndo stuperent, quibus quotidiana viluerant.“ (Tract. 24. in Jo.) Manifestissimum igitur est, miracula objective possibilia esse.

Contra objectivam miraculorum possibilitatem variae difficultates moveri solent:

Obj. 1. Si miraculum esset possibile, mutari possent et interrumpi naturae leges; atqui hoc fieri nequit. Nam leges naturae sunt immutabiles, quia sunt decreta Dei; sed decreta Dei mutari non possunt, cum voluntas divina immutabilis sit, ergo miraculum contingere nequit. — Sic post Spinozam Voltairius.

Resp. Leges naturae non sunt aeternae, necessariae, immutabiles per se, quia a liberrima voluntate Dei constitutae sunt, et ab illa dependent; neque immutabiles fiunt propter voluntatem divinam. Nihil enim impedit, quo minus Deus ab aeterno decreverit, ut mundus juxta quasdam leges uniformes regeretur, et simul ab aeterno voluerit, illas leges in quibusdam circumstantiis suspendi, seu inter-

rumpi; qua in hypothesi mutabitur quidem ordo consuetus, nec tamen mutantur divina decreta, quae ab aeterno semper eadem manent. Egregie in rem loquitur S. Thomas Aq.: „Dicendum, ait, quod sic Deus certum ordinem rebus indidit, ut tamen sibi reservaret, quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus: unde, cum praeter hunc ordinem agit, non mutatur.“ (P. I. q. 105. art. 6 ad 3.)

Obj. 2. Leges naturae optimae, et perfectissimae sunt, ergo mutationi obnoxiae esse non possunt. Deo indignum est dicere, ipsummet optimum in natura ordinem statuisse, et tamen, ubi hic ordo naturalis ipsius voluntati haud amplius satisfacere possit, miraculis patrandis ipsi quasi opem, et medicinam ferre. Non potest Deo competere, quod nonnisi ineptis legislatoribus usuvenit, qui, cum exigua mentis virtute sint instructi, totamque reipublicae regendae formam assequi nequeunt, quoties graviores difficultates occurrunt, toties ad exceptiones confugere coguntur. Ita Wegscheider, Salvador, et alii.

Resp. Leges naturae optimae, et perfectissimae sunt, quia a Deo sapientissimo constitutae, et quando, ac quomodo juxta ipsius voluntatem servandae sunt. Quodsi hic idem Deus exceptionem adesse velit, ex eadem ratione haec exceptio optima, et perfectissima est. Neutiquam enim Deus miracula patrat, ut infirmitati naturae succurrat, aut illam corrigat, quasi quaedam male aut improvide essent constituta, quae emendatione egent: sed habet Deus fines alios majestate, ac sapientia sua infinita dignissimos, ad quos promovendos rerum ordinem immutat, et leges naturae suspendit, e. g. ut homines de religione a se revelata certos reddat. — Neque ideo Deum inepto legislatori comparare licet, qui ex defectu scientiae, et capacitatis statuta sua mutare cogitur: Deus enim, omniscientia, et omnipotentia praeditus, non ex superveniente necessitate, quam

non praeviderit, aliquid mutat, sed uno, aeternoque decreto tum leges naturae, tum exceptiones, seu mutationes liberrime, ac sapientissime sanxit. (Cf. Perrone T. I. P. I. C. III. Prop. I.)

Obj. 3. Deus ipse, ut omnes passim fatentur, possibilia tantum perficere potest; possibilia autem sunt, quae nullas notas contradictorias continent, neque rerum essentiis repugnant. Miracula vero contradictionem involvunt, quia his positis res eodem tempore diverso modo comparatae esse deberent. Sic e. g. mons in aerem elevatus simul deorsum, et simul sursum tendere, simul gravior, et simul levior aere esse, vel mons, et aer essentias suas mutare deberent. Haec autem omnia sunt impossibilia, ergo neque a Deo perfici possunt.

Resp. a) Quae impossibilia sunt *metaphysice* i. e. quae talem contradictionem involvunt, ut sub nulla conditione existere queant e. g. existere circulum quadratum, dari effectum sine causa sufficiente etc. etiam a Deo perfici nequeunt: aliter autem dicendum est de iis, quae *physice* solum impossibilia sunt; haec enim, licet a causis naturalibus non possint perfici, tamen a causis supernaturalibus et praecipue ab omnipotentia divina perfici posse, nemo negabit. b) In proposito exemplo contradictio adesset, si mons propria virtute sine causa externa elevari diceretur; nulla autem contradictio adest, si pro causa externa statuitur actus extraordinarius omnipotentiae divinae; tunc enim mons deorsum tendit vi propria naturali, et sursum elevatur vi supernaturali divina; quod si contradictionem involveret, impossibile pariter esset, levem lapidem virtute brachii sursum projicere.

Obj. 4. Si contingeret miraculum, e. g. si terra a motu regulari desisteret, totus mundi ordo mutaretur, et

perturbaretur, quia omnia entia, sicut rotae in horologio, intimo nexu cohaerent. Ita Voltaire.

Resp. a) Qui mundum creavit, illiusque ordinem stabilivit, potest etiam eadem facilitate hunc ordinem vel immutare, vel suspendere, vel posita mutatione in una parte in altera conservare, vel per aliquod tempus perturbatum restaurare: nam omnipotentiae divinae nil arduum est. b) Plurima miracula fieri possunt, quae in ordinem mundi non influunt. Sic e. g. resuscitatio Lazari mortui non magis perturbat ordinem Universi, quam sanatio aegroti, per medicamenta peracta.

Obj. 5. Contra moralem miraculorum possibilitatem ita ratiocinatur Kant: miracula, ait, finibus rationis repugnant; admissa enim eorum possibilitate a) nutant naturae leges, cum a ratione determinari nequeat, an effectus a viribus naturalibus, vel supernaturalibus productus fuerit; et b) ratio, si ad immediatam causalitatem divinam recurrat, vires, legesque naturae investigare negligit, et ignava redditur.

Resp. a) Per possibilitatem miraculorum nullatenus leges naturae nutantes, aut incertas reddi, experientia docet; illi enim, qui miraculorum possibilitatem defendunt, certas tamen naturae leges agnoscunt, e. g. corpora gravia deorsum tendere etc.; imo ipsa possibilitas (subjectiva) miraculorum certas naturae leges - nobis cognitas exposcit; et ideo b) ratio non ignava redditur, sed potius excitatur ad naturae leges, viresque investigandas, cum nunquam liceat recurrere ad causalitatem immediate divinam, nisi constet, effectum certis naturae legibus repugnare, atque in illo naturae vires certo superari. (Cf. Friut. T. II. §. 412—417.)

Obj. 6. Miracula non promovent finem Revelationis; nam a) non prosunt *legato*, qui, si bonus, et sanctus est,

illis non indiget, si malus, per facta externa non emendatur, nec fide dignus redditur; b) non prosunt *audientibus*; docti enim non ad facta externa, sed ad intrinsecas rationes attendunt; indocti vero per facta mira stupore abrepti ab excipienda doctrina detinentur; c) non prosunt *doctrinae*, quae si a ratione approbetur, miracula non exposcit; si vero falsa sit, nunquam rationi obtrudi potest.

Resp. a) Non omnis bonus, et sanctus vir est etiam legatus divinus: qui bonus, et sanctus videtur, hypocrita, et mendax esse potest; ideo ad extraordinariam missionem divinam ostendendam semper miraculis opus est: — b) Docti in iis, quae ad revelationem formalem spectant, intrinsecas rationes perscrutari possunt; ast revelationem materialem excipere nequeunt, nisi illam a ratione superiore, i. e. a Deo descendere cognoverint, quod cognoscere nequeunt, nisi per miracula Deus immediatum suum influxum ostendat. Indoctos autem non ita stupore abripi, ut ab excipienda doctrina detineantur, dum facta mira observant, sed per ista potius incitari ad legatos divinos audiendos, historia ostendit. c) Doctrina tandem, si ad revelationem formalem spectet, a rudi populo, et si ad materialem pertineat, etiam ab eruditis debita certitudine excipi non poterit, nisi divina auctoritate fulciatur. Quis nescit, quam facile optima quoque doctrina, quae humana solum auctoritate proponitur, contemnatur, et in dubium trahatur? — ideo si non necessarium, saltem utilissimum est, miraculis doctrinam divinitus revelatam confirmare.

§. 66.

B, De subjectiva miraculorum possibilitate.

Ut ex miraculo patrato pro veritate factae divinae revelationis pro nobis argumentum exurgat, de objectiva illius veritate certi esse debemus. Ad id autem tria requi-

runtur: a) Primo enim nosse debemus, factum, quod ceu miraculum proponitur, vere, uti narratur, contigisse; b) porro constare debet, in facto isto naturae vires vere superatas esse, et extraordinariam causalitatem divinam adfuisse; c) demum perspicuum fieri debet, miraculum in confirmationem doctrinae propositae patratum esse: seu brevius: ad probandam revelationem divinam certi esse debemus de veritate miraculorum *historica*, *philosophica*, et *relativa*. — Sed hanc triplicem miraculorum veritatem certo, et tuto cognoscere possumus, atque ideo admittenda est subjectiva eorundem possibilitas. *Deo* enim certe scientia, et potentia denegari non potest, ut opera sua ab operibus creaturarum distinguat, et de supernaturali, ac immediata sua causalitate homines certiores reddat: etiamsi ergo ratio humana limitata nullum valeret modum assignare, ejus tamen possibilitatem negare non potest, nisi justum de Deo conceptum tollat. *Nobis* autem facultatem inesse, omnia cognoscendi, quae ad subjectivam miraculorum possibilitatem requiruntur, facile probatur.

1. *Veritatem* enim *miraculi historicam* certo nosse possumus. Nam si facto supernaturali *praesentes* fuerimus, illud ex propria experientia agnoscere valemus; nam sensus non minus sufficiunt ad factum insolitum, quam ad ordinarium rite observandum. Si vero *absentes* fuerimus; de facto, in aliorum praesentia patrato, horum testimonio authentico certi reddimur; quod si negetur, omnis pariter fides historica neganda esset.

2. *Veritatem miraculi philosophicam* satis certe ope reflexionis detegere licet. Ratio enim nostra effectum non potest admittere sine causa sufficienti: quare, si alicujus effectus causam sufficientem in viribus naturalibus, creatis, et limitatis non inveniri certo cognoscat, necesse omnino est, ut ad vires supernaturales, et illimitatas, i. e. ad om-

nipotentiam divinam recurrat, et extraordinarium Dei interventum statuat. — Neque ad hoc judicium ferendum necessaria est perfecta omnium legum naturae, et virium naturalium cognitio, ut Rousseau et alii increduli contendunt. Licet enim non omnes leges naturae perfecte cognoscamus, plures tamen ita cognoscimus, ut certo affirmare valeamus, effectum aliquem istis legibus repugnare. Et si per judicium affirmativum determinare non possumus, quousque vires naturales, seu creatae se extendant; possumus tamen per judicium negativum certo statuere, quid nullo modo perficere queant. Sic e. g. nescimus, ad quanta onera ferenda vires hominis sufficere possint: indubitanter tamen asserimus, non posse homines integros montes portare, aut magna aedificia unico verbo transferre etc. Sic jam de philosophica miraculi veritate omnino certi fieri possumus. (Cf. Frint. T. II. §. 368—387. Storchenau Phil. d. Rel. T. II. P. II. Ep. 2.)

3. *Veritatem miraculi relativam* cognoscimus, si certo nobis constat, miraculum in confirmationem propositae doctrinae patratum fuisse. Id autem cognoscere possumus tum ex illius, qui miraculum patrat, declaratione, tum ex circumstantiis, in quibus perficitur; — praecipue si plura facta mira ab eo, qui se ceu praeconem doctrinae revelatae sistit, perficiantur. — Si enim generatim de intentionibus actionum humanarum ex agentium contestatione, vel ex circumstantiis certum judicium ferri potest; quare idem fieri non poterit de intentione miraculi patrati, praecipue si ille, per quem miraculum fit, intentionem suam claris verbis pronuntiet, qui sine dubio ob concursum divinum omnem fidem meretur? — Manifesta est ergo etiam subjectiva miraculorum possibilitas, quae tamen variis modis ab incredulis impugnari solet.

Obj. 1. De veritate miraculi historica nunquam certi

esse possumus. Facilius enim est, mille testes errare, aut decipere, quam factum legibus naturae repugnans existere: primum moraliter tantum impossibile, et experientiae consonum; secundum vero physice impossibile, et experientiae contrarium est. In omni porro miraculo contra unum testem mille insurgunt; sic e. g. si unus testetur, mortuum resuscitatum fuisse, milleni testes affirmant, mortuos ad vitam haud redire.

Resp. Certum est, miracula objective possibilia esse, quod a multis quoque incredulis non negatur. Facta ergo sensibilia, legibus naturae repugnantia, extraordinario modo a Deo omnipotente producta vere existere possunt. Neque improbabile est, talia facta existere, quia divina revelatione indigemus, quae per miracula nobis demonstrari debet. Non licet ergo *a priori* omnia de miraculo patrato testimonia rejicere, quia veritati consona esse possunt; sed testes examinare oportet, et si ex critica inquisitione appareat, ipsos veritatem et scire debuisse, et dicere voluisse, ipsa ratio fidem illis praestare jubet. — Porro physica impossibilitas nullo modo pugnat cum certitudine historica facti; tunc enim solum factum incredibile redditur, si valde dubium sit, an vires sufficientes ad factum producendum existant. At, dum de miraculis sermo est, id, quod deest viribus naturalibus, abunde suppletur per omnipotentiam Dei, cui factum adscribitur. — Demum ridiculum est, dicere, contra unum miraculi testem mille insurgere: hi enim, qui facto praesentes non fuerunt, possunt quidem cum illo legem ordinariam naturae affirmare, sed non contra illum exceptionem factam negare; alias dicendum foret, testimonia eorum, qui totam rem ignorant, valere, et furem absolvendum esse, quem tres in actu deprehenderunt, sed mille non viderunt. (Frint. T. II. §. 400—405.)

Obj. 2. Per judicium negativum possumus quidem determinare, quid causae naturales nobis notae efficere non possint; sed ideo non licet concludere ad extraordinariam causalitatem divinam; existere enim possunt causae, seu vires naturales nobis ignotae, quae sufficiant ad effectum mirum producendum: casu autem contingere potest, ut quis verba consentanea proferat, dum a natura prodigium perficitur.

Resp. a) Vires istae nobis incognitae, quibus ab adversariis miri effectus adscribuntur, vel semper adsunt in natura, vel non. Si semper adsunt, ergo juxta leges naturae pathologicas agere, et in iisdem circumstantiis eosdem effectus producere deberent, et hac de causa post tot rerum naturalium perscrutationes vix ignotae manere possent, aut certe notis naturae legibus, a sapientissimo creatore constitutis non repugnarent e. g. legi continuitatis, parsimoniae etc. — Si autem vires hae occultae non semper in natura adsunt, ergo pro certis casibus naturae tribui non possunt nisi ab auctore, et domino naturae, qui solus creandi potestate pollet, et tunc miraculi ratio jam habetur. b) Cum ratio vix sibi persuadere possit, uno, vel altero casu cum effectu miro, et extraordinario verba hominis consentanea fortuito conjungi; omni jure ut certum statuere potest, id ordinarie fieri non posse ita, ut quotiescunque a quodam verba analoga proferantur, toties effectus insolitus, et mirus sequatur. Neque reponi potest, magnum naturae scrutatorem effectus istos praevidere posse; ipsi enim adversarii fatentur, tantam omnium legum, viriumque naturalium cognitionem nobis possibilem non esse, quod probant inanes hominum conatus, varias tempestates certo praedicendi. Talis praevisio tunc minime admitti potest, si constet, loquentem vel non magna rerum naturalium cognitione pollere, vel rerum circumstantias nullo

modo inquirere potuisse: de tali dicere, ipsum insolitos prorsus effectus praevidisse, idem est, ac miracula omnipotentiae in miracula omniscientiae permutare. (Frint. T. II. §. 387—390.)

Obj. 3. Si in effectu aliquo naturae vires superantur, exinde tamen immediata causalitas divina non semper probari potest. Sola enim ratione duce cognoscimus, possibiles, imo probabiles esse substantias homine excellentiores, i. e. spiritus, qui majori virtute polleant, et effectus producant, quos natura producere non valet. Spiritus autem isti finiti, et liberi falli, et fallere, ac propterea per facta sua mira homines in errorem inducere possunt. Quia ergo discernere nequimus, utrum effectus supernaturalis a Deo, vel a spiritu, errori obnoxio, productus sit, ideo miracula nunquam Revelationem divinam certo nobis probare possunt.

Resp. Non levem hanc difficultatem Theologi plerique sequenti dilemmate solvunt: Spiritus hominibus superiores, vel boni sunt, vel mali, prout vel Deo subditi, et cum voluntate ejus concordes, vel ipsius adversarii sunt.— Si *boni* sunt, nec pro suo erga veritatem, et homines studio, nec ex commissione Dei impostorem adjuvant, et falsam doctrinam miris factis confirmant: Si vero *mali* sint, praeconi veritatis, et divinae doctrinae suas haud largiuntur vires, ne sibi ipsis noceant; impostorem vero, seu ementitae revelationis praeconem - ad inevitabilem hominum seductionem adjuvare a Deo prohibentur. — (Cf. *Dobmayr* T. II. §. 130. pag. 599.) — Quod autem Deus malignis spiritibus tantam potestatem non permittat, ut pro libitu naturae leges invertere, impostores adjuvare, et homines quasi in errorem necessarium perducere queant, vario modo a variis Theologis, et Philosophis probatur:

1. *ex absurdis*, quae ex contraria doctrina sequeren-

tur. — Si enim tanta potestas daemonibus concederetur, ut pro libitu naturae ordinem invertere, et hominibus illudere possent, tunc omnia facta physica incerta, et ideo etiam plurima officia hominis erga homines dubia redderentur, quia ubique illusiones timendae forent — Cum autem dentur officia certa, et Deus ipse nobis principia universalia, et regulas generales dictet, quas in certis casibus applicare jubet; profecto ordinem Universi non ita constituit, ut in applicatione principiorum, et regularum generalium semper dubii, et errori obnoxii haereamus. (*Herc. Oberrauch* Th. et Am. T. 3. c. 1.)

2. *ex necessitate Revelationis*. Revelatio enim necessaria est, non solum formalis, sed et materialis: haec autem non potest ceu vere divina probari, nisi per facta divina, i. e. per miracula; postulat ergo ratio, ut miracula etiam subjective possibilia sint, quia sine hac possibilitate humanum genus finem suum obtinere non posset.— Nunquam ergo tanta malignis spiritibus potestas et libertas in miris patrandis concedi potest, ut Deus ipse de revelatione sua homines certos reddere nequiret. (Cl. *Frint*. Tom. II. §. 386.) — Huic autem argumentationi duo opponi possunt; nam a) Revelatio nobis, non Deo necessaria est, qui hanc hominibus omnino denegare potest, atque ideo potestate, illam per miracula probandi, non indiget; b) miracula nequeunt statui ceu modum unicum, divinam revelationem probandi; aliis quoque modis id fieri potest e. g. per vaticinia etc.

3. *ex notione divinae providentiae*, quae totum Universum sapientissime, et clementissime gubernat, ordinemque in omnibus admirabilem conservat, fluit, Deum nullatenus permittere, fines optimos, a se statutos, et ordinem pulcherrimum a malis spiritibus pro libitu perturbari. Quemadmodum enim a principis sapientia alienum foret, ut sub-

dito cuicumque - in quacunque dignitate constituto facultas esset, leges, ordinemque civitatis invertendi et immutandi; ita multo magis divinam sapientiam, divinumque dominium dedecere intelligitur, ut geniis, seu spiritibus separatis potestas sit, pro arbitrio universalem naturae ordinem invertendi, hominesque seducendi. (*Jo. B. Albertini* Dissert. de mirac.)

4. *ex idea bonitatis, et misericordiae divinae*, quae hominibus in necessariis non deest, ipsorumque felicitatem vult, facile eruitur, Deum permittere non posse, ut homines a malignis spiritibus per prodigia fallacia quasi in necessarium errorem, et inevitabilem interitum perducantur. (*Nonnotte* Lexic. Philos. V. Miraculum. T. II.) Sed animadvertendum est, non posse *a priori* ostendi, quid Deus, ceu ens primum, absolutum, et independens faciat, aut facere debeat, sed *a posteriori* haec benignissima Dei voluntas probanda venit - et quidem

5. *ex fine hominis*. Deus enim vere vult, ut homo libere ad veritatem, moralitatem, et felicitatem tendat, et sic omnes facultates suas ad auctorem suum referat. (§. 41 et §. 44.) Quidquid autem Deus vult, efficaciter vult, et in simplicissima voluntate sua sibi non contradicit. Si ergo Deus vult praedictum finem, non potest simul velle id, quod hunc finem absolute impediret, et moralem hominis libertatem tolleret; sed Deus, qui ad finem suppeditat media, absque dubio tali facultate hominem instruit, ut, sicut in via naturali, et ordinaria dicta rationalia a non rationalibus, ita etiam in via supernaturali, et extraordinaria dogmata, et mandata Dei ab illis malorum Spirituum distinguere possit. — Quamvis ergo facultas mira patrandi malis Spiritibus, seu daemonibus non denegetur; pieno tamen jure asseritur, talibus characteribus miracula daemoniaca insignita esse, ut a divinis facile secernantur.

Isti characteres desumendi sunt ex *persona* vel sancta, vel prava, ex *fine* bono, vel malo, ex *modo agendi* Deo digno, aut indigno, ex *doctrina* proposita veritati, et moralitati congrua, vel dissona, ex *circumstantiis* honestis, aut inhonestis, ex *effectibus* salutaribus, sive pestiferis etc. etc. Ex ipsa etiam historia ostendi potest, miracula, quae narrantur daemoniaca ejus semper naturae fuisse, ut a diviniis facile secerni potuerint. (Cf. *Storchenau* Phil. d. Rel. 5. B. 2. Abtth. 6. Brief. *Perrone* T. I. P. I. C. III. n. 151 etc. n. 160 etc.)

Obj. 4. In tradita miraculorum theoria falsa argumentatio, seu circulus vitiosus committitur. Nam veritas miraculi divini ex sanctitate doctrinae, et sanctitas, seu divinitas doctrinae ex veritate miraculi probanda statuitur.

Resp. a) Difficultas haec statim evanescit, si attendatur distinctio characterum negativorum, et positivorum. Ex defectu enim characteris negativi interni i. e. sanctitatis doctrinae jure quidem concludimus, miraculum aut historice, aut philosophice verum non esse, quia Deus falsam doctrinam non approbat: non autem vicissim ex praesentia notae negativae, seu ex sanctitate doctrinae statim concludimus ad veritatem miraculi divini, sed hanc ex testimonio sensuum, aut ex monumentis autenthicis, et ex reflexione rationis haurimus. b) Omni jure autem ex veritate miraculi concludimus ad sanctitatem, et divinitatem doctrinae. Nam doctrina, quam Deus ipse, qui ut aeterna veritas falli, et fallere nequit, per miraculum confirmat, certissime vera, sancta, divina, et ideo ab omnibus tenenda est. Inest ergo miraculis vis probandi divinitatem religionis omnium consensu maxima: ideo Graeci, et Barbari, culti aeque, ac inculti populi, ut suas Religiones firmarent, in miraculis praesidium quaerebant semper. Quin et incredulorum antesignani miraculum, si de ejus veritate

constare possit, manifestam esse divinae revelationis demonstrationem aliquando confessi sunt: e. g. Spinoza, Rousseau, Hobbes etc.

Articulus II.

De Vaticiniis, seu Prophetiis.

§. 67.

Prophetia est clara, determinata, et firma eventuum futurorum, et contingentium, qui a spiritu finito praevideri haud possunt, praedictio, quae successu rata habetur. a) *Materiam*, seu *argumentum* prophetiae constituunt eventus futuri, et contingentes, qui ab arbitrio vel Dei, vei hominis pendeant, et nec in se, nec in sua causa a spiritu finito cognosci possint. b) *Forma*, seu modus praedictionis debet esse *clarus*, quantum natura prophetiae patitur, et scopus exigit, non obscurus; *determinatus*, seu per partes, et circumstantias procedens, non vagus, et generalis; denique *firmus*, non ambiguus, vel conjecturis permixtus. c) *Auctor* prophetiae est ipse Deus, qui solus libere, et contingenter futura omnia praevidet. d) *Eventus* praedictioni per omnes partes ad amussim correspondere debet.

§. 68.

Prophetiae sunt possibiles.

Possibilitas duplex - sicut miraculorum, ita etiam prophetiarum distingui debet, nimirum *objectiva*, quae asserit, Deum nobis res libera, et contingenter futuras praedicere posse, et *subjectiva*, quae nos de facta prophetia historice, philosophice, et relative certos fieri posse, affirmat: utraque jam probanda venit.

§. 69.

A. De objectiva prophetiarum possibilitate.

Prophetiae, objective, seu in se consideratae profecto possibiles dicendae sunt,

1. *logice*, quia earundem conceptus sanae rationi, quomodocunque culta sit, non repugnat, quod ipsi Philosophi diffiteri nequeunt: sed et

2. *physice* Prophetiae in sensu praefato possibiles sunt, quia ex una parte *Deus* omniscius est: cum enim ipse tempori non sit subjectus, ideo coram illo neque praeteritum, neque futurum datur, sed ipsi omnia praesentia sunt, quare ipse res futuras eodem modo ut praesentes, et praeteritas intuetur, et pro sua omnipotentia nobis manifestare potest: ex altera parte *homo*, facultate cognoscendi praeditus, has notitias percipere potest; cum enim aliquam jam futurorum notitiam naturali vi teneat, aliam ex revelatione divina acquirere valet.

3. *moraliter* prophetias possibiles esse, sole clarius apparet. Prophetiae enim non solum nullatenus impediunt fines Dei, hominis, religionis, et revelationis, sed hos mire promovent: sunt etenim a) *dignissimae Deo*, qui per illas perfectiones suas, maxime omniscientiam, cuntis spiritibus creatis sublimiorem, manifestat, et falsa oracula confundit; sunt b) *maxime consentaneae homini*, qui naturali stimulo in notitiam futurorum fertur; sunt c) *perquam utiles Religioni*, quia per vaticinia homines excitantur ad Deum colendum, ad mysteria credenda, ad minas timendas, ad praemia speranda etc. sunt demum d) *valde accommodatae Revelationi*, quae per prophetias ut vera probatur, et sigillum divinitatis accipit.

Contra objectivam prophetiarum possibilitatem sequentia potissimum dubia moveri solent:

Obj. 1. Quod nondum est, nihil est; atqui objectum prophetiae nondum est, ergo nihil est; at quod nihil est, nec praevideri, nec praedici potest, ergo impossibilis est prophetia. Ita *Voltairius*.

Resp. Non vidit impius cavillator, hoc sophismate etiam evinci, non posse cognosci praeterita, quia non amplius sunt. Praeterea nonne Astrologi quoque eclypses solis, et lunae praedicunt, quae nondum sunt? — Verum equidem est, ea, quae futura praedicuntur, nondum esse quoad nos, sed Deo jam sunt praesentia, quia ipse tempori non est subjectus. Deus enim certe mutari nequit, et ideo nunquam res novas more hominum addiscit; sed omnia ab aeterno ut praesentia videt. — Licet autem mens humana aeternam hanc, et simultaneam mentis infinitae scientiam comprehendere non possit, maxima tamen et stultitia, et impietas foret, — propter ignorantiam modi veritatem certissimam negare.

Obj. 2. Quaevis praedictio divinitus patefacta, qua fatum inevitabile hominis, aut populi cujusdam, quod ab opere quodam ab ipsis perpetrando pendeat, disserte annuntiatur, ideae Dei sanctissimi, et benignissimi repugnat, fatalismum fovet, et libertatem hominum moralem tollit. Ita *Wegscheider*.

Resp. a) Per vaticinia divina, licet non possint non adimpleri, tamen nec fatalismus fovetur, nec libertas moralis tollitur. Non enim eveniet, quia praevisa, et praedicta, sed ideo praevisa, et praedicta est res aliqua, quia futura; ideoque si aliqua necessitas est in ejusmodi praedictionibus, non est nisi consequens, et hypothetica; logice enim prius est aliquid esse, quam videri, proinde manifestari. (Perrone l. c. n. 203.) b) Si valeret proposita objectio, non solum vaticinia non admittere, sed et ipsam Dei praescientiam negare oporteret; libertati enim non magis praedictio, quam praevisio opponitur divina, quae falli non potest. Ast - praescientiam Dei non tollere libertatem humanam, tum Philosophi, tum Theologi satis superque ostenderunt. Satis solide S. Thomas Aq. dicit, actio-

nes libere, et contingenter fieri, quia ad Deo ceu liberae, et contingentes praevidentur. Sicut ergo praevisio, sic nec praedictio divina libertatem tollit, vel fatalismum fovet.

§. 70.

B. De subjectiva prophetiarum possibilitate.

Ut ex prophetia pro divinitate alicujus doctrinae, seu pro existentia divinae Revelationis argumentum certum educatur, necesse est, ut cognoscamus, a) prophetiam ante eventum prolatam fuisse, b) nullo ingenio humano, seu finito - sine Dei concursu eventum praevideri potuisse, c) eventum cum omnibus suis circumstantiis prophetiae exacte respondisse, et d) prophetiam cum doctrina proposita talem relationem habere, ut in illius confirmationem prolata fuerit: seu brevius: ad probandam revelationem divinum certi esse debemus de veritate prophetiarum *historica*, *philosophica*, et *relativa*. Sed hanc triplicem prophetiarum veritatem cognoscere certo, et tuto possumus, atque ideo admittenda est subjectiva earundem possibilitas.

1. *Veritas historica* tum de prophetia debito tempore prolata, tum de eventu secuto, certa fieri potest a) *praesentibus*, per propriam experientiam, si ex ore prophetae praedictionem audiant, et eventum propriis oculis videant, uti Apostolis circa Christi Resurrectionem contigit; b) *posteris* vero ex authentico testimonio de facta justo tempore praedictione, et de eventu accurate secuto, quod respectu nostri de eadem Resurrectione Christi valet.

2. *Veritas philosophica* judicio potissimum negativo innititur. Quamvis enim non possimus per judicium positivum determinare, quousque se vires humanae circa conjecturas de futuris extendant; possumus tamen per judicium negativum certo determinare, quousque se extendere nullo modo valeant, ita, ut necessario ad causalitatem divi-

nam concludendum sit; quae res, ut clarius pateat, quatuor classes futurorum eventuum distinguere juvat. *Prima classis* continet eventus naturales, qui a causa naturali, pathologico modo agente, procedunt: circa hos mens humana, legum physicarum non ignara, multa et praevidere, et praedicere potest. Quoniam autem non omnes leges, viresque naturae intime perspicit, ideo illos eventus naturales praedicere nequit, ad quos praevidendos omnium legum naturalium, viriumque agentium complexus cognosci deberet: sic pariter ratio humana praedicere non potest eventus, qui a causis pluribus, iisque contingentibus, nobisque ignotis oriuntur, praesertim si longius adhuc distent: sic e. g. diutina experientia teste nemo potest certo praedicere tempestates futurorum annorum etc. *Secunda classis* concernit eventus, a causa libera, et contingenti provenientes, uti sunt actiones humanae. Circa istas ratio humana ex cognita hominis indole, educatione, passionibus etc. nonnulla quidem praevidere potest: attamen a) nihil plena certitudine praedicere valet, b) et si unam, vel alteram actionem praevidere queat, certo tamen totam alicujus vitam praedicere nequit, quia omnes circumstantias, in quibus homo versaturus est, non praenoscit; c) denique si deficiant principia, uti e. g. si homo nondum existat, et ideo ejus indoles, educatio, et passiones non cognoscantur, nihil de ipso a mente humana praenosci, et praedici potest. — Idem dicendum est de spiritibus homine praestantioribus, sed finitis. Isti, licet majori perspicacia gaudeant in rebus perspiciendis, et dijudicandis, nullatenus tamen actiones hominis liberas - praesertim si nondum existat, — praevidere, et praedicere possunt. Nam a) ille solus, cui omnia — tam futura, quam praeterita — sunt praesentia, libere, et contigenter futura praedicere potest: omnes autem spiritus finiti sunt tempori subjecti, atque

ideo quae nobis futura sunt, etiam pro ipsis nondum existunt, et ideo, quantacunque sit eorum perspicacia, ab ipsis praevideri, et praenuntiari haud possunt. b) Neque spiritibus istis tale dominium in liberum hominis arbitrium attribui potest, ut pro libitu hominem ad agendum determinare, et sic praedictiones suas verificare valeant: id enim fini, a Deo homini praestituto, e diametro opponitur, et sensui intimo contradicit, qui nobis testis est, nos semper liberos esse. c) Quod si dicatur, ipsos intuitiva Dei visione gaudere, et in Deo futura cuncta cognoscere, tunc certe infinitam, et pulcherrimam Veritatem, quam cognoscunt, etiam amant, boni sunt, atque nos decipere neque possunt, neque volunt, sed si quid praedicant, ceu instrumenta Dei consideranda sunt: mali autem Spiritus, sicut Dei visione non gaudent, sic et in Deo futura cognoscere nequeunt. d) Denique quo minus Dei singularis actio statuatur, qua Spiritibus cognitionem futurorum tribuat, et nos ab illis in necessarium errorem perduci permittat, obstant ea, quae superius (§. 66 ad Objectionem 3.) dicta fuere.

3. *Veritas relativa* seu nexus prophetiae cum doctrina promulgata vario modo apparere potest. Vel enim doctrinae praeco ipse prophetias profert, et has in testimonium adducit, ut ostendat se legatum divinum; — vel doctrinae praeco prophetias jam longe antea prolatas, in quibus legatus divinus praenuntiatur, ejusque notae, et characteres describuntur, ad amussim adimplet. In utroque casu dubium superesse nequit, Deum per prophetias velle Revelationem suam hominibus ostendere, et confirmare. (Cf. Frint T. II. §. 430 etc.)

Maxima certe vis inest veri nominis Prophetiis ad veritatem divinae revelationis probandam. Ideo in Isaia facultas futura praedicendi pro nota divinitatis assignatur. (Is. c. 41, v. 23) ***Annuntiate, quae ventura sunt in futurum, et sciemus,***

quia Dii estis vos. — Sed et ethnici Philosophi futurorum cognitionem soli Deo attribuerunt. Juxta orphica carmina „mortales malum venturum noscere non sunt periti.“ Eodem modo Hesiodus, Pindaris, Anacreon, Sophocles, Horatius, et alii expressis profitentur verbis, libere, et contingenter futurorum praevisionem soli Deo competere. (Cf. Dan. Huet. Dem. ev. Praef. Ax. 4.) — Ipse quoque Rousseau (in suo Aemilio) fatetur, prophetias vim probandi habere; ast in hoc errat, dum praefracte exigit, ut ipse praesens sit tum prophetiae prolatae, tum eventui secuto, quasi fides historica nulla valeret. Et in hoc plerique increduli cum ipso consentiunt, qui plerumque veritatem prophetiarum historicam impugnant, non vero negant, praedictionem libere et contingenter futurorum a Deo solo repetendam esse. — Spinoza equidem, prophetias a fortiori, et vivaciori phantasia, seu imaginandi vi repetendas esse, asserere non erubuit, prophetias cum figmentis Poetarum turpitur confundens. — Verum si homines ne sagacissimi quidem per qualemcunque excultae rationis conatum res libere et contingenter futuras praevidere, et praedicere possunt, quomodo has per phantasiam cognoscere poterunt, quae quo vivacior est, eo magis a veritate abducere solet? — risum ergo potius, quam seriam confutationem tam inepta objectio, a natura, et ratione humana omnino abhorrens, meretur. — Neque majorem difficultatem facessunt ea, quae de divinationibus, et oraculis Ethnicorum circumferuntur. Constat enim, ab illis veri nominis prophetias prolatas non fuisse, cum teste *Tullio* (de divin. l. 2. c. 56) eorundem dicta, et responsa fuerint partim falsa, partim casu vera, ut fit in omni oratione saepissime, partim flexiloqua, et obscura, ut interpres egeat interprete, partim ambigua, ut pro quolibet eventu quadrare potuerint. — Ethnicos eruditiores, et sagaciores ista oracula passim sprevisse, ac ludibrio habuisse, testantur *Origenes* (cont. Celsum l. 8.) et *Eusebius* (Praep. evang. l. 2. c. 4.) Ideo nonnulli putant, omnia prorsus gentilitatis oracula sacerdotum fraudibus adscribenda esse. (*Beda Mayr* Vertheidigung der chr. Rel. B. 2. §. 69—76.) Ast divinorum vaticiniorum auctoritas etiam non minuitur, si dicatur, quod plures ex SS. Patribus asseruerunt, ex idolorum simulacris locutos esse

daemones, qui, majoribus viribus pollentes, nonnulla hominibus adhuc ignota pandere, sagacioresque conjecturas perficere potuerunt. Ipsos autem omnino libere, et contingenter futuros eventus cum suis circumstantiis praedixisse, ne unum quidem exemplum prostat: quamobrem semper verum manet, Deum solum libere, et contingenter futura praedicere, seu veri nominis prophetias edere posse. — Plures difficultates, contra prophetiarum auctoritatem moveri solitas, proponunt, et solvunt *Beda Mayr* l. c. B. II. §. 65. *Perrone* T. I. P. II. C. III. n. 208—240.

§. 71.

Conclusio capitis.

1. Characteres Revelationis, in hac rationali theoria expositi, tales sunt, ut sufficiant ad veram divinam Revelationem a falsa secernendam. Sunt enim *perspicui*, ita, ut etiam ab indoctis ad Religionis revelatae examen applicari queant. Nam quicunque sana ratione recte uti velit, facile dijudicare potest, utrum doctrina, quae proponitur, aperte contradictoria, absona, et repugnantia contineat, utrum Deo digna, hominibusque accommodata sit. Et cum homines ad externa ferantur, et in istis observandis, ac dijudicandis passim occupentur, haud difficile ipsis est, Revelationis formam inquirere: praesertim miracula, et vaticinia, cum circa facta externa, sensibilia, et insolita versentur, talia sunt, ut, quo majorem attentionem, et admirationem excitare soleant, eo facilius a praesentibus per sanos sensus, et ab aliis per testimonia fide digna cognoscantur.

2. Characteres interni, et externi adducti sunt etiam *certissima* divinae revelationis argumenta. Deus enim in miraculis, et vaticinis, ut probatum est, immediatum suum influxum, et extraordinariam suam operationem ostendit: Deus autem nec per se, nec per alios in necessarium er-

rorem inducere potest homines, quos vult ad veritatem, moralitatem, et felicitatem tendere: Si ergo Deus in confirmationem doctrinae, undequaque purae, et sanctae vel per se, vel per hujus praeconem miracula patrat, et vaticinia edit, tunc pro illius veritate habentur Dei testimonia, et divinae revelationis *completa* criteria, iisque parere nolle, tantundem foret, ac ipsimet rationi sanae insultare, regulasque recte cogitandi conculcare velle.

3. Characteres interni, et externi, miracula praesertim, et prophetiae, si simul, ut oportet, sumantur, sunt certissima argumenta religionis a Deo vere revelatae non tantum respectu eorum, quorum tempore, et coram quibus apparuerunt, sed etiam *respectu posterorum*, qui ea, ut alia facta, ex monumentis authenticis sciunt, et cognoscunt. Veritas enim absoluta, constans, et invariabilis est, et si in falsitatem aliquando abire posset, jam quid verum, quid falsum sit, non amplius scire possemus, quod absurdum est. Vis probandi, datam esse vere religionem revelatam, quae characteribus internis, et externis inest, non aliunde est, quam quod sint testimonia Dei; — sed testimonia Dei semper, et omni tempore vera, et eadem sunt, ergo, ut pro omni tempore habeant vim probandi, est necesse. (Fejér l. c. §. 51.)

4. Sicut Deus omnia opera sua sapientissime non solum creat, sed et gubernat, sic absque dubio Revelationem quoque, quam hominibus omnium temporum, et locorum concedere dignatur, sapientissime conservare, propagare, et ad finem suum gubernare non desinit. Ideo in ipsa doctrinae revelatae conservatione et propagatione, atque in miris doctrinae ab hominibus acceptae, et in praxin redactae effectibus singularis Dei influxus conspicuus fieri potest, et exinde nova pro divinitate doctrinae, seu pro veritate factae divinitus revelationis argumenta eruuntur.

THEOLOGIAE GENERALIS
PARS II.
De Religionis revelatae existentia, illiusque fontibus.

§. 72.

Statuta tam Religionis, quam Revelationis theoria rationali, cognitaque utriusque necessitate, nihil nobis magis cordi esse debet, nisi ut investigemus, num Revelatio existat, et si existit, in quibusnam fontibus contineatur. — Hanc autem inquisitionem suscipit secunda Theologiae generalis pars, quae a) *existentiam* divinae Revelationis probat, atque b) *fontes*, in quibus continetur, assignat.

Sectio I.

De existentia divinae Revelationis.

§. 73.

Ex cognita Revelationis possibilitate, et necessitate non sequitur ejus existentia; homini enim, et non Deo necessaria dicitur. Et cum tantum beneficium hominibus non debeatur, ideo a liberrima Dei voluntate dependet, quam ratio sibi relicta cognoscere non valet. Dum enim inquiritur, num Deus aliqua hominibus extraordinario modo revelaverit, quaestio de facto historico movetur. Facta autem historica non ex solis rationis principiis, sed ex monumentis authenticis ostendere oportet. — In inquisitione ergo de existentia Revelationis praeprimis *functione critica* ipsa monumenta dijudicanda sunt, in quibus doc-

trinae revelatae, et quae ad ipsas spectant, continentur, ut appareat, illa genuina, integra, et fide digna esse: — deinde *functione hermeneutica* ita saltem doctrinas in illis contentas, et facta ibi narrata considerare decet, ut materia, et forma Revelationis, seu characteres interni, et externi cognoscantur; atque sic demum ex his ipsis characteribus *functione philosophica* dijudicatur, an Religio divinitus revelata sit, nec ne. — Hisce functionibus rite peractis facile apparet, mature jam per summam Dei misericordiam infirmo generi humano lucem Revelationis affulsisse, camque majorem semper claritatem progressu temporis accepisse, donec ipse Sol veritatis - Christus adveniret. Divinitus nimirum revelata est jam 1. *Religio patriarchalis*, dein 2. *Religio mosaica*, ac demum 3. *Religio christiana*.

1. Maxima diligentia tractationem istam suscipiendam esse, apparet tum ex objecti dignitate, gravitate, et necessitate, tum etiam ex conditione temporis praesentis, quo circa Revelationis existentiam plurimae difficultates moventur, et errores circumferuntur.

2. Ut tractatio ista debito modo suscipiatur, ante omnia ipsa monumenta inquirenda, et dijudicanda sunt, quae factam divinam Revelationem contestantur. Monumenta autem haec sunt libri sacri tum veteris, tum novi testamenti, de quibus probandum est, quod sint genuini, integri, et fide digni. Cum autem haec functio critica in studio biblico persolvatur, ideo in Theologia generali huic elucubrationi supersedere, S. libros tum V. tum N. Testamenti ceu authenticos, integros, et fide dignos assumere, et ex illis sat tuto argumenta petere licet. Functione vero hermeneutica, et philosophica divinae Revelationis existentia in triplici epocha probanda venit.

Caput I.

De Religione patriachali.

§. 74.

Si ad prima mundi tempora respiciamus, in monumentis genuinis, integris, et fide dignis nimirum in libris

Moysis invenimus, primos jam homines, eorumque posteros, proxime subsequentes verum Deum non solum agnovisse, sed etiam interne, et externe coluisse, ideoque Religionis expertes non fuisse, licet lex scripta nondum adesset. Quodsi Religionem hanc Patriarcharum, qui ab Adamo usque ad Moysen floruerunt, propius consideremus, sat solide persuademur, illius auctorem Deum ipsum fuisse, qui non solum per rationem, sed etiam modo prorsus extraordinario illorum temporum homines instruere dignatus est. — Religio ergo patriarchalis vere a Deo revelata fuit, quod juxta theoriam rationalem (§. 60 et seq.) traditam ex *characteribus internis*, et *externis* probandum venit.

Periodus patriarchalis in tres epochas dividi potest, quarum *prima* ab Adamo usque ad diluvium, seu usque ad Noachum, *secunda* a diluvio, seu a Noacho usque ad Abrahamum, *tertia* ab Abrahamo usque ad Moysen durat. (Cf. Dobmayr T. III. §. 39.) Ad probationem autem nostram opus non est, harum epocharum historiam in specie enarrare, quae aliunde jam satis nota esse solet.

§. 75.

I. Characteres interni Religionis Patriarchis revelatae.

Cum characteres interni ex ipsa materia repetendi sint, ideo functione hermeneutica veritatum ad Religionem, et Ecclesiam patriarchalem pertinentium summam exhibere, seu Patriacharum *Symbolum*, *Codicem* et *Hierarchicon* proponere, et functione philosophica examinare oportet.

1. *Symbolum* Patriarcharum Deum proponebat unum sub nomine *Schaddai*, i. e. fortis, omnipotentis, (Gen. 17, 1. Ex. 6. 3.) Creatorem coeli, et terrae, (Gen. 1 et 2.) providumque Gubernatorem, qui non solum generalem, sed et specialem hominum curam gerit (Gen. 3, et 7, 18, et

45.) — Deus praeterea a Patriarchis agnoscebatur ceu Legislator, qui Adamitis (Gen. 2.), et Noachidis (Gen. 9.) et Abrahamidis (Gen. 17.) praecepta dedit, nec non ceu Judex moralis, qui jam inobedientes protoparentes (Gen. 3.), dein corruptos Noachi coaevos (Gen. 7.), et demum luxuriosos Sodomitas (Gen. 19.) justis poenis affecit. — Hominem ad imaginem Dei conditum (Gen. 1, 27.), ac proin praeditum anima spirituali, ac libera, qua bene, vel male agere possit, Patriachae credebant. — Originem malorum non ab ipso Deo, non a malo principio, non a coeco fato, sed a lugenda hominis lapsi praevaricatione repetendam esse (Gen. 3.), Deum autem clementissimum homini locum dedisse poenitentiae, futurum Liberatorem promisisse (Gen. 3, 15.), hujusque benedicti seminis mediatione novum pactum cum hominibus iniisse cognoscebant. — Hominem post peccatum libertate privatum non fuisse, sed illius esse, dominari appetitui suo tum ex legibus, tum ex verbis Dei ad Cainum (Gen. 4, 7.) clare colligitur. — Status etiam futurae vitae Patriarchis ignotus non fuit; ideo Abraham (Gen. 25.) mortuus congregatus ad populum suum dicitur, et Deus dicitur Deus Patrum - jam defunctorum - qui tamen non est Deus mortuorum, sed viventium. (Matth. 22.)

2. *Codex* patriarchalis officia Religionis tum *internae*, tum *externae* praescribit. a) Commendantur in illo *officia erga Deum*, quem colendum, invocandum, et timendium (Gen. 21, et 27, et 47.) proponit, in cujus providentiam confidens Abraham (Gen. 24.) laudatur, in cujus voluntate facienda tota justitia, et sanctitas reponitur; ideo enim justi, divinis mandatis obtemperantes passim dicuntur placuisse Deo, invenisse gratiam coram Deo, ambulasse cum Deo etc. Inter *officia erga alios homines* praecipue inculcatur reverentia erga parentes, licet defectus

habeant, hospitalitas erga omnes, fides conjugalis, castitas filiarum, concordia, et conservatio vitae aliorum, quas virtutes colentes passim laudantur, et illis contraria vitia arguuntur. Denique *officia erga seipsum* Patriarchis incognita non fuisse ex ipsorum vivendi tenore elucet. Si enim corpus temperantia conservabant, labore exercebant, et corroborabant, multo magis animam Religionis notitia, pietate, caeterisque virtutibus perficiendam esse sciebant. b) Quoad Religionem externam praescribitur *Sabbathum* Deo sanctificandum (Gen. 2.). Patriarchae habebant etiam *altaria*, plerumque ex lapidibus constructa, et oleo Deo dicata, in quibus *Sacrificia* offerebantur de fructibus terrae a Caino, de primogenitis gregis sui ab Abele, de animalibus mundis a Noacho. Sacrificiis accedit *invocatio* Domini, quam Enos in publico coetu peragere coepit, Noe cum sacrificio conjunxit, Abraham, Isaac, et Jacob saepius pro se, et pro aliis susceperunt. — Praeterea in historia Abrahami *juramentum*, in historia Jacobi *votum* occurrit. — Cultum externum interno junctum esse debere, et sacrificia Deo non placere, si corde impuro offerantur - in historia Caini, et Abelis - exprimitur. — Additionem accepit rituale patriarchale tempore Abrahami, qui celebrato sacrificio foedus cum Deo iniit, totamque familiam suam quoad sexum virilem ritu *Circumcisionis* ad cultum unius Dei initiavit, quem ritum omnes Abrahami posteri observare tenebantur.

3. *Hierarchicon* Patriarcharum non videtur specialem statum ministrorum pro externo cultu determinasse. Dicitur tamen Melchisedech speciali modo Sacerdos Dei altissimi. (Gen. 14, 18.) Caeterum quilibet Paterfamilias inter suos cultum externum ordinavit, et sacrificia obtulit.

4. Si jam Religio ista patriarchalis functione philosophica examinetur, — est quidem ea tenuis, et simplex,

prout primaevae illi aetati, curandis vitae necessitatibus maxime occupatae convenit; sed nil in ea occurrit, quod vel rectae rationi adversetur, vel conceptibus Dei, Religionis, aut hominis contrarium sit, vel inter se pugnet. Omnia potius ceu bona, et sancta a ratione approbantur, prima omnis Religionis fundamenta continent, ac simul fundamenta constituunt, quibus Moyses, et Christus superstruunt. — Quodsi comparatio instituatur cum iis, quae de Deo, rebusque divinis alii senserunt, absque dubio Religio Patriacharum multo melior est Religione populorum maxime excultorum non solum coaevorum Phoeniciorum, et Aegyptiorum, sed et subsequentium Graecorum, et Romanorum, imo etiam Philosophorum, quos Graecia, et Latium laudat. (Cf. §. 58.)

5. Talem autem bonam, sanctam, erroribus expertem, et in vita Patriarcharum ordinanda efficacem Religionis notitiam homines primaevi, corporalis vitae necessitatibus maxime occupati, sine educatione, sine duce, et magistro Deo sibi comparare non potuissent. (§. 57.) — Praeterea varia in symbolo patriarchali occurrunt, quae sine speciali Revelatione divina cognosci non poterant, uti sunt ea, quae de creatione, de promissione Messiae etc. leguntur. — Ex his omnibus jure infertur, Deum pro infinita sua providentia, et bonitate homines, quos prae omnibus animantibus ad imaginem suam condidit, et praeclaris facultatibus exornavit, in re summi momenti non deseruisse, sed ipsis necessaria Religionis capita revelasse, ad quorum rectam cognitionem sibi relicti pervenire non potuissent.

Contra sanctitatem doctrinae Patriarchis revelatae sequentes praecipue difficultates moveri solent.

Obj. 1. Si Deus Religionem patriarchalem revelasset, in symbolo praecipue fides immortalitatis, et vitae futurae adstrueretur, quae est omnis verae Religionis, et disci-

plinae moralis fundamentum. Sed haec in symbolo patriarchali obscure solum exprimitur, solaque felicitas temporalis ceu moralitatis motivum proponi videtur, quod est Deo, et homine immortali indignum, et genuinae moralitati contrarium.

Resp. a) Non omnia, quae Patriarchis revelata fuerunt, et ipsorum symbolum constituerunt, in Genesi scripta leguntur. Jure autem praesumitur, Deum, qui tam paternam curam pro Patriarchis monstravit, ipsis etiam maxime necessarium fidei articulum de statu alterius vitae clare revelasse, et per oralem traditionem ipsorum posteris communicasse. b) Fatentibus utique et Philosophis, et Historicis constans cunctarum gentium, turpissimis licet superstitionibus deditarum, persuasio fuit, mortem non esse interitum cuncta delentem, sed post hanc vitam aliam sequi; an soli Patriarchae, qui de Deo tam praeclare sentiebant, hoc dogmate caruerunt, quod necessario ex genuina Dei notione fluit? —— c) Reliquarum gentium fides de statu alterius vitae ex pietate in defunctos, et reverentia erga sepulchra colligitur, et hinc factum esse dicitur, ut totum fere coelum juxta Ethnicorum commenta humano genere impletum fuerit. Quis autem nescit, Patriarchis semper maximam fuisse in mortuos reverentiam, summamque sepulchrorum religionem? — d) Certe ergo in religione patriarchali non sola felicitas temporalis moralitatis motivum erat, sed patriarchae venerabantur voluntatem Dei, quem timebant, et amabant, atque ad futuram quoque vitam respiciebant. Ideo se in hac terra peregrinos, et hospites esse confitebantur, diesque suos vocabant dies peregrinationis pravos, et malos (Gen. 49, 9.) Sed *qui haec dicunt*, ait Paulus, *significant, se patriam inquirere: et siquidem ipsius meminissent, de qua exiissent, habebant utique tempus revertendi; nunc autem meliorem*

appetunt, i. e. coelestem. (Hebr. 11.) Et sane — Abrahae non sola felicitas temporalis, sed ipse Deus in praemium obedientiae promittitur; in foedere enim inito ait Deus: *Ego ero merces tua magna nimis* (Gen. 15.) Et Jacob, cum morti proximus filiis benediceret, subito filum orationis abrumpens exclamat: *Salutare tuum exspectabo Domine* (Gen. 49, 18.)

Obj. 2. Religio, quae sacrificia humana praecipit, pessima est, et Deo indigna. Sed in Religione patriarchali Deus tam crudelis describitur, ut Abrahamo unici filii sui Isaaci immolationem praeciperet, et Abraham impius laudatur, qui talem victimam offerre paratus erat: ergo Religio haec non est a Deo.

Resp. a) Homines Deo offerre non possunt, nisi ea, quorum Domini sunt; ideo ipsis vitam hominis immolare non licet, cujus dominium non habent. Deus autem, omnium Dominus supremus, ac independens, victimam humanam exigens neque injustus, neque crudelis dici potest. — Nam si salus patriae interdum vitam filii a patre exigat, cur Deus, auctor, et dominus vitae, patris, ut illustrius obedientiae, et fiduciae exemplum praeberet, et majori praemio se dignum redderet, promtitudinem immolandi filii exigere nequit? — Neque Deus aliud nisi hanc promtitudinem exegit, et ideo post exploratam Abrahae obedientiam aliam victimam suppeditans, satis ostendit, se victimas humanas nolle. b) Neque Abraham impietatis argui potest; non enim motu proprio ad filium immolandum se accinxit, non animo placandi numen iratum, uti agere consueverant gentiles, sed expresso Dei jussu excitatus, plenus fide in divina promissa, solummodo ostendens, amorem in Deum omnem alium, etiam dilectissimi filii amorem superare debere, quod utique omnis Religio praecipit, et omnis approbat ratio. Ideo ex isto facto divinitas Religionis patriar-

chalis clarius illucescit, quae tam sublimes erga Deum sensus infirmo homini ingessit.

§. 76.

II. Characteres externi Religionis Patriarchis revelatae.

Deum primis jam mundi temporibus cum hominibus extraordinario modo conversatum fuisse, iisque benignissima sua in eos, eorumque genus consilia patefecisse,

1. testatur *Moyses*, qui plures enumerat *Theophanias*, quae omnes miraculi conditiones in se continent. Apparuit enim Deus Adamitis, prohibens comestionem fructus de ligno scientiae boni, et mali (Gen. 2.); apparuit iisdem ceu judex post peccatum, poenam dictans, et liberatorem promittens (Gen. 3.); apparuit ceu vindex propter fratricidium Caini (Gen. 4.); apparuit Noacho, ipsum instruens de instante diluvio, et de ipsius liberatione (Gen. 6.), novas leges promulgans, et arcum statuens in signum foederis post diluvium (Gen. 9.). — Apparuit Deus Abrahae, cui praecepit, ut in Palaestinam migraret (Gen. 12.), duplicem promissionem addens (Gen. 15.), et legem circumcisionis dictans (Gen. 17.), mandatum quoque insinuans, ut filium suum Isaacum immolaret etc. (Gen. 22.). — Tot vero Theophaniae, seu apparitiones Dei satis ostendunt, quam specialem Deus Patriarcharum curam gesserit, quos ideo certe in maximo Religionis negotio ignorantes non reliquit. — Istae autem apparitiones vera miracula fuerunt, quia Deus modo supernaturali, i. e. contra consuetum naturae ordinem, et supra vires naturales, et quidem modo sensibili vel speciem externam oculis exhibendo, vel saltem sonos miros, et insolitos edendo etc. illas perfecit, atque sine dubio talibus illas characteribus insignivit, ut Patriarchae etiam subjective de vera divina apparitione certi esse potuerint, prout ex effectu apparet.

Cum demum Deus Patriarchis apparens se semper ceu Legislatorem, vel Judicem manifestaverit, dubitari nequit, illas Theophanias Religionis causa contigisse, ut cultus veri Dei, et obedientia erga ipsius mandata promoveantur. — Persaepe etiam Theophaniis adjuncta fuerunt *Vaticinia*, quorum adimpletio mox secuta Patriarcharum fidem corroboravit. Sic protoparentibus in poenam peccati mors praedicta fuit, quam haud multo post in Abele occiso horrentes consideraruut. Noe ea, quae de diluvio, de ipsius liberatione, et de nova universi restauratione praedicta fuerant, propriis oculis vidit. Abraham interitum Sodomae, et nativitatem Isaaci per vaticinium didicerat, et in eventu cognovit. Haec autem omnia, sicut juxta consuetum naturae ordinem non contigerunt, sic per vires naturales praevideri non poterant. — Fides ergo Patriarcharum de Revelatione divinitus facta, teste Moyse, miraculis, et vaticiniis innixa fuit. —

2. Patriarchas a Deo ipso institutos fuisse, constans erat *persuasio Hebraeorum*, quam prae caeteris exprimit auctor Ecclesiastici (cap. 17.) dicens. *Testamentum aeternum constituit cum illis* (Patriarchis) *et justitiam*, *et judicia sua manifestavit illis.*

3. Immo communis *apud gentes* semper *persuasio* erat, Deum hominibus apparuisse, eosdem instruxisse, et sic Religionem e coelo in terram delatam fuisse. — Antiquissimae etiam, et universales notiones miraculorum, et vaticiniorum, quae divinitati semper attribuebantur, a factis per traditionem cognitis repetendae sunt, cum mens rudis sine facto cognito vix ad talem suppositionem progredi posset. (Cf. §. 51. 1. Not.) — Ideo magna quoque semper fuit apud omnes populos antiquitatis auctoritas, et insita naturae erga illam reverentia, quippe quod persuasum omnibus erat, antiquitatem propius accedere ad Deos,

dicente Tullio: „quo propius aberant homines ab ortu, et divina progenie, hoc melius ea, quae erant vera perspexisse.“

Omni itaque jure asseritur, Religionem patriarchalem divinitus revelatam fuisse. Facile etiam est, difficultates, quae opponuntur, enodare.

Obj. 1. Theophaniae Deo sunt indignae, ejusque majestatem dedecent, quare a recta ratione admitti nequeunt, illaeque, quae in Genesi narrantur, allegorice explicandae sunt - juxta genium primae aetatis, in qua extraordinaria omnia immediato divinitatis influxui adscribebantur, licet ex causis naturalibus profecta fuerint.

Resp. Quid Deum agere deceat, vel dedeceat, non est humanae rationis definire. — Sed etiam juxta sana hujus principia Deum non magis dedecet, creaturis suis rationalibus ad fines bonos promovendos apparere, quam ipsum dedecuit, easdem creare. Nihil sane Deo parvum est, cui nihil magnum est. — In ipsa quoque Theophania majestas divina - modo hominibus accommodato ostendi potest, sicut e tota creatione resplendet — Praecipne autem Deus in apparitionibus suam omnipraesentiam, omnipotentiam, et providentiam manifestat; atque ideo theophaniae Deo dignissimae censendae sunt. — Non ergo necesse est, neque licet, ad mythos, et allegorias confugere, cum Moyses, auctor fide dignus, illas vere contigisse enarret, illiusque testimonium consensu totius antiquitatis firmetur.

Obj. 2. Si Homero, Ovidio, et aliis jure non creditur, plurimas Theophanias enarrantibus, cur Moysi credendum erit, in superstiosae antiquitatis aevo viventi? —

Resp. Jure rejicimus Theophanias Poetarum, quibus veritas historica, et philosophica deest; et jure credimus Theophanias patriarchales, de quibus utraque veritas probata fuit. — Poetae enim suae phantasiae indulgentes fidem historicam non merentur; Moyses vero, scriptor historicus

omnem fidem meretur. Praeterea theophaniae, a Poetis confictae, et non raro obscoenae rationi repugnant, cum econtra Theophaniae a Moyse enarratae nihil nisi honestatem spirent, et ad moralitatem promovendam maxime conducant. — Caeterum - ipsa Poetarum figmenta de Deorum apparitionibus - populorum persuasionem de vere peractis Theophaniis ostendunt.

Caput II.

De Religione mosaica.

§. 77.

Foedus gratiae cum primis parentibus initum, post diluvium cum Noacho instauratum, cum Abrahamo solemni ritu, et jurejurando denuo sancitum, atque demum Isaaco, et Jacobo confirmatum inter posteros sola fere traditione orali conservabatur, quae paulatim oblitterari, et corrumpi coepit. — Ideo Deus, ut Revelatio antiqua conservaretur, et nova luce augeretur, gentem Hebraeorum ex Aegypto in Palaestinam reducere, ipsique legem scriptam, ac specialem constitutionem tradere decrevit; pro quo opere maximo perficiendo *Moyses* electus est, qui Liberator, Doctor, atque Legislator Israelitarum jure vocatur. — Ipsum autem a Deo vere vocatum, et instructum fuisse, et ideo Religionem, ab ipso populo israelitico traditam, divinitus revelatam esse, solida probant argumenta. Id enim tum *ex characteribus internis,* tum ex *characteribus externis* i. e. *miraculis*, et *vaticiniis*, tum *ex speciali Dei providentia* in hac Religione conservanda usque ad Christum elucet.

Tractatio de religione mosaica magni est momenti: a) in hac enim Religione doctrinae praestantissimae occurrunt, et facta omni admiratione digna exhibentur; b) admodum benefica fuit

haec Religio pro natione, cui destinata fuit, quae per illam divinam constitutionem accepit; c) admodum benefica fuit etiam pro posteritate, quia ex illa Religio christiana prodiit; d) ideo contra illam increduli nostrorum temporum vel maxime aciem vertunt, cum tali modo ipsius Religionis christianae fundamenta concutere se posse autument. Eousque nonnulli pervenerunt, ut in dubium traxerint, an Moyses unquam extiterit, cum tamen id ex universali, et constanti Judaeorum persuasione, et ex testimoniis exterorum antiquissimorum scriptorum certissime constet. (Cf. Beda Mayr. T. II. §. 110. Dobmayr T. III. §. 49.)

§. 78.

Articulus I.

Characteres interni Religionis per Moysen revelatae.

Ad examen Revelationis mosaicae functione a) ***hermeneutica***, b) ***philosophica*** opus est.

A. Ideo praeprimis Religionem, et Ecclesiam mosaisam summatim considerare, seu ***symbolum, codicem***, et ***hierarchicon***, per Moysen populo israelitico traditum exponere oportet.

1. ***Symbolum*** mosaicum omnia doctrinae capita complectitur, quae ab initio Patriarchis revelata fuerunt, eaque in clariori luce collocat. Ubique praedicatur Deus unus, qui totius Universi Creator est, omniumque rerum Dominus, et supremus arbiter: ***Audi Israel Deus tuus Dominus unus est.*** (Deut. 6. Cf. Ex. 20, 1—6. Deut. 4, 35 et 39.) — Natura Dei ita exprimitur, ut nihil cogitari possit sublimius. ***Ego sum, qui sum***, ait Deus (Ex. 3.)— Deus passim dicitur aeternus, omnipraesens, ***magnus, et potens, et terribilis, qui personam non accipit, nec munera***, (Deut. 10, 17.) sed etiam ***misericors, et clemens, et multae miserationis, et verax*** (Ex. 34, 6.) Providentiam Dei, et hominis dignitatem Moyses ex speciali populi

israelitici electione ostendit, dicens: *En - Domini Dei tui coelum est, et coelum coeli, terra, et omnia, quae in ea sunt, — et tamen Patribus tuis conglutinatus est Dominus, et amavit eos, elegitque semen eorum post eos.* (Deut. 10, 14.) Eodem modo caetera hominum fata ordinationi divinae adscribuntur. Libertas hominum ita statuitur, ut obedientia benedictionem, inobedientia maledictionem acquirere possit. (Deut. 11, 26-28.) Fides de immortalitate animae, et de statu alterius vitae deducitur ex illo loquendi modo Scripturis usitato, quod mortui dicantur *colligi, pergere, ire ad populum suum*: haec enim de sepulchro intelligi non possunt, cum Aaron, et Moyses, de quibus id asseritur (Num. 20, et 27.), appositi non fuerint in sepulchro patrum suorum. Ex legibus quoque, quas Moyses tulit (Deut. 18.) contra eos, qui diis manibus fidem darent, Phythones consulerent, aut a mortuis veritatem quaererent, manifestum est, Hebraeos credidisse, animas corporibus superstites fore.

2. *Codex* mosaicus officia *Religionis internae*, et *externae* egregie praescribit. a) Omnium officiorum tum erga Deum, tum erga proximum Summam complectitur Decalogus, quo non actiones tantum malae cohibentur, sed interiores etiam animorum motus, pravaeque cupiditates. (Ex. 20.) Praeceptorum cunctorum fundamentum ponitur amor Dei, et proximi: ideo (Detet. 6.) dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua.* Deus adorandus (Deut. 6, 13.), timendusque (ib. 10, 12.) proponitur, et illi soli serviendum esse adstruitur. Dilectio proximi frequenter inculcatur - non solum amici (Lev. 19, 18.), sed etiam advenae, de quo dicitur: *sit inter vos, quasi indigena, et diligetis eum, quasi vosmetipsos.* (ib. v. 33.) — Quidquid offendit proximum, homicidium, adulterium, fur-

tum, falsum testimonium, fraus etc. prohibetur; econtra respectus erga parentes, cura, et educatio filiorum (Deut. 6, 22-25.), beneficentia erga viduas, et orphanos (Ex. 22, 22.), erga pauperes (Ex. 23, 10.) erga servos, et ancillas (Lev. 19, 13.), erga senes (ib. v. 19.) erga mutos, et caecos (ib. v. 14.), sicut etiam officia judicum, testium, conjugum, dominorum, servorum, et sacerdotum praescribuntur. Pro motivis vero moralitatis non solum felicitas, aut infelicitas terrena, et temporalis proponitur (Ex. 20. Deut. 19 et 28.), sed officia etiam implenda dicuntur ex reverentia erga supremum Dominum (Lev. 19.), ex grato animo erga maximum benefactorem (Deut. 10.), ex amore, et timore Dei. (Deut. 6. Ex. 20, 5. 24, 6.) b) Quoad Religionem externam sapienti consilio, ut unitas servetur, et abusibus locus non detur, unus pro cultu publico *locus* determinatus fuit. Et quidem in deserto, cum stabile aedificari templum nondum posset, tabernaculum maxima, qua fieri potuit, pompa Moyses procuravit, tribus constans partibus, — atrio, in quod populo, sancto, in quod Sacerdotibus, et Levitis, atque Sancto Sanctorum, in quod summo tantum Sacerdoti semel in anno ingredi licuit, ut ordo, et reverentia servaretur. In tabernaculo stabat arca foederis, in quam Moyses, spectante populo, tabulas decalogi, volumen legis, virgam Aaronis, et urceum manna impletum reposuit, atque ita non solum symbolum praesentis Jehovae-populo sensuali aptum, sed etiam memoriam beneficiorum, et obedientiam erga divina mandata commendavit. — *Tempus* quod attinet, Moyses praeter *Sabbathum* in memoriam creationis ordinatum, tria festa majora instituit, et per septem dies celebrari praecepit; nimirum *Festum Paschatis*, ob exitum ex Aegypto, *Festum Pentecostes* ob legislationem sinaiticam, et *Festum Tabernaculorum* ob beneficia in deserto accepta; hisce festis praeci-

puis addidit *Festum expiationis*, singulari ritu (Lev. 16.) celebrandum, quo poenitentia, et spes fovebatur. — Inter *Caeremonias*, quas multas quidem, sed optimis finibus destinatas Moyses praescripsit, occurrit *circumcisio*, quam a familia Abrahami ad gentem ejusdem transtulit legislator, urgens etiam circumcisionem cordis. (Deut. 10, 15.) — Sacrificium triplicis generis praescriptum fuit, nimirum: *holocaustum* in signum supremi dominii Dei, *hostia pacifica* ad obtinenda divina beneficia, vel in gratiarum actionem pro obtentis, et *sacrificium pro peccato*. Alii ritus vel victum, vel vestitum, vel usum purificationum etc. concernebant.

3. *Hierarchicon* duplex secerni potest, nimirum a) *religiosum*, in quo Moyses, ut cultus publicus rite perageretur, simulque observatio legis promoveretur, stabilem hierarchiam in tribu Levi instituit. Determinavit enim ordinem Levitarum, Sacerdotum, et summi Pontificis, tum consecrationem, et officia, ac demum redditus eorum ex decimis, et parte sacrificiorum, ut nihil fere arbitrio, ambitioni, et avaritiae relinqueret. Quo autem utilius suo fungi officio ministri possent, non specialem eis tractum in Palaestina assignavit, sed eosdem inter reliquas tribus distribuit. b) Hierarchicon *civile* leges tum de gerendo bello, tum de administranda justitia contra fures, homicidas etc. tum de dividendis, et colendis agris continebat, ut securitati, tranquillitati, et felicitati temporali consuleretur. — Forma vero constitutionis mosaicae erat *theocratica*, quia Deus ipse fuit Rex populi israelitici, illumque summus Pontifex cum sacerdotibus, et judicibus repraesentavit.

B. Si jam Religio mosaica functione philosophica examinetur, ipsa non quidem Evangelii perfectionem attingit, sed tamen in ea nihil occurrit, quod vel rectae rationi ad-

versetur, vel cum conceptibus Dei, Religionis, et hominis, vel inter se pugnet: aeque enim aliena est ab erroribus Gentilismi, ac a vanis Philosophorum ethnicorum placitis. Omnia potius, quae in ea continentur, Deo digna, hominibus accommodata, bona, pia, atque sancta sunt, quare a S. Paulo dicitur: *Lex sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum.* (Rom. 7.) *Symbolum* enim tales tradit de Deo, et homine notiones, quae sicut Deo sunt dignissimae, ita etiam hominis ad Deum relationes in optima luce collocant; a Deo enim omnis veritas, omnis justitia, omnis felicitas repetitur: corruptionis nostrae peccatum ceu causa adstruitur, et in promisso Messia, seu liberatore remedium proponitur, in quem credendum est, ut per cor contritum, et humiliatum Deus post culpam placetur, et remissio peccatorum obtineatur. — *Codex* talem tradit doctrinam moralem, quae, sicut statutis Deum inter et homines relationibus optime respondet, sic etiam ab omni vera Philosophia probatur. Nec carpi potest, quod circa Religionem externam sancitum est: rituale enim mosaicum genio nationis, temporis, et regionis omnino accommodatum fuit. Multitudinem enim caeremoniarum exigebat genius nationis, ad imitandos ritus Aegyptiorum valde proclivis. In ritibus autem, et sacrificiis, a Moyse praescriptis nulla crudelitas, ut in cultu Baal, et Dagon, — nulla obscoenitas, uti in cultu Bacchi, et Veneris, — nulla superstitio, uti in cultu Isidis deprehenditur, sed omnia ad promovendam religionem, et moralitatem disposita sunt. Ritus enim omnes eo tendebant, ut vel insignia beneficia a Deo populo exhibita in memoriam revocarentur, vel unius summi Dei fidem firmarent; et Israelitas quasi fraeno a Gentilium mensa, connubio, altaribus, et caeremoniis cohiberent, vel rituum externo splendore veri Dei summam majestatem ad vivum repraesentarent, vel populum rudem, et sensibilibus assue-

tum de suis officiis admonerent, puritatis internae necessitatem, et obtinendae reconciliationis media edocerent, vel saltem Judaeum a Gentili distinguerent: imo nonnulla ordinata fuisse, ut felicitati temporali, vel etiam sanitati provisum sit, graves auctores ostenderunt. (Michaelis Staeudlin etc.) *Hierarchicon* quoque tum religiosum, tum civile, finibus jam nominatis valde accommodatum fuit. — Ex dictis jam apparet, Religioni mosaicae characteres Revelationis tum negativos, tum positivos convenire. — Ast tam, puram sanctam, erroribusque expertem Religionis doctrinam Moyses eo tempore, quo populi omnes, eorumque duces, et sacerdotes vanis et impiis superstitionibus inhaerebant, sibi relictus per vires solum naturales invenire, proponere, et in populo suo propagare non potuisset. Certe enim Moyses hanc Religionem percipere non potuit in Aegypto, ubi populus Politheismo, et crassae idololatriae deditus erat, nec in Madian, cujus regionis religio ignota est, et in qua pastorem egit. Ideo, ut causa sufficiens Religionis mosaicae habeatur, ad interventum Divinitatis, seu ad Revelationem divinam confugiendum est; ipsaque ratio dicit, Moysi credendum esse, qui coram populo suo aeque ac coram rege Aegypti constanter usque ad mortem professus est, se extraordinario modo a Deo vocatum, instructum, et missum esse.

Religionem mosaicam varii jam increduli acriter impugnarunt, — Tindal, Morgan, Bayle, ac praecipue Voltairius, cujus dubia, cavillationes, et sophismata repetiit, et juxta principia spuriae suae Philosophiae proposuit Hegel. (Cf. Hegels Lehre von der Religion u. Kunst. Leipzig. Otto Wigandt. 1842.) Praecipuae saltem difficultates, quae moventur, audiendae, et solvendae sunt.

Obj. 1. Moyses Deum proponit, aemulatione, et egoismo plenum, qui omnia ad se trahere studet, et solus honorari poscit. Dii, Deaeque gentilium, praecipue Graeco-

rum multo humaniores describuntur. Ideo nulla gens tam frequenter a Diis suis defecit, uti Israelitae a Deo suo.

Resp. a) Tota Hegelii objectio oritur ex falso supposito, quod Deus non sit nisi τo cogitare purum, seu ratio impersonalis, quae absque dubio nec cultum, nec obedientiam exigere potest. b) Sed si Deus existit - ens primum, absolutum, unum, personale, infinitis perfectionibus praeditum, omnium rerum Creator, et Gubernator, ipsa sana ratio (seu ipse deus hegelianus) postulat, ut illi summa aestimatio, obedientia, et dilectio exhibeatur (§. 46.): talem autem Deum vere existere, sat solida argumenta probant (§. 28 et seq.): Moyses ergo optimam, uniceque veram de Deo notionem proposuit. c) Non minus autem vesanum, quam impium est, notioni, quam de vera Divinitate sistit Moyses, praeponere illam, quam tenuere Graeci, qui Jovem adulterum, Junonem superbam, Mercurium furem etc. colebant, et Deos, Deasque fato subjiciebant. d) Nec mirum est, quod Israelitae saepius a Deo suo, quam alii populi a Diis suis deflexerint: id enim facile declaratur ex corruptione humanae naturae, quae a moralitate, quam verus Deus praecipit, per stimulos abducitur, et inordinatis passionibus, quibus fictitii Ethnicorum Dii blandiuntur, libenter indulget. Nunc quoque ab optimis praeceptis moralibus homines saepe deflectunt, quin tamen ideo de istorum veritate, et bonitate dubium moveatur.

Obj. 2. Deus a Moyse proponitur a) injustus, qui furta Hebraeorum in Aegypto approbat, mendacia obstetricum remuneratur, peccata parentum punit in tertiam, et quartam generationem etc. b) imo et crudelis, qui gentem Chananaeorum cruenta nece extinguere jubet: talis vero Dei notio vera esse nequit.

Resp. Propter ea, quae ex narratione mosaica hic citantur, Deus nec injustitiae, nec crudelitatis argui potest.

a) Deus enim absolutus rerum omnium Dominus potuit dominium vasorum ab Aegyptiis in Israelitas transferre: dein Hebraei tum in praemium laborum, quibus eos Aegyptii oppresserant, tum in compensationem domorum, et agrorum in Aegypto relictorum poterant jure vasa secum ferre. — Obstetrices aegyptiacas Deus remuneravit, non propter mendacia, sed quia, ut dicitur Ex 1, v. 17, et v. 21, timuerunt Deum, nec voluerunt injustum regis mandatum exequi. — Verba Ex 20, 5. ubi Deus dicitur visitare iniquitates Patrum in tertiam, et quartam generationem intelligenda sunt de mala, et perversa sobole; quia enim scandala parentum in plures generationes propagantur, ideo etiam poenae non cessant. Hunc sensum exigunt ea, quae v. 6. subjiciuntur, et tot alia Scripturae testimonia, ex quibus Judaeis persuasum erat, Deus nunquam punire innocentes. Caeterum divinae sapientiae, et justitiae etiam non repugnat, per tribulationes temporales filios ab imitatione parentum perversorum retinere. — b) Chananaei propter scelera maxima promeriti sunt atrocissimam poenam, quam Deus per manus Hebraeorum ipsis infigere, justissime decrevit.

Obj. 3. Moyses unum duntaxat Deum nationalem proposuit, seu potius Deum familiae Patriarcharum ad Deum nationalem elevavit.

Resp. Haec asseruntur, non autem probantur. Contrarium docet Scriptura, totaque antiquitas, Pentateuchi interpres. — Omnis et littera, et spiritus mosaicae constitutionis ad unitatem Dei vindicandam tendit. — Moyses Deum proponit, qui creavit coelum, et terram, et non solum familiae Patriarcharum, sed toti generi humano initium dedit (Gen. 1 et 2.): Fidem in hunc Deum primo Decalogi loco ponit (Ex 20, 1—6.), et rejecto fetischismo, ac magismo (Deut. 4, 16—19.) unum Deum praedicat (Deut.

4, 35.); ac potissimum (Deut. 6, 4.) ait: *Audi Israel! Dominus Deus noster — Deus unus est.* Formula: *Deus Abraham, Deus Isaac* etc. immerito irridetur a Voltairio; aptissima enim est pro tempore, et indole nationis ad indicandam specialem Dei ad israeliticum populum relationem.

Obj. 4. Ab auctoribus V. T. multa referuntur a recta Philosophia, et veritate aliena, e. g. solem moveri, terram basibus suffultam esse etc. ergo qui hos libros conscripserunt, non fuerunt a Deo inspirati.

Resp. Auctores sacri juxta opiniones tunc receptas locuti sunt, ut nempe captui vulgi sese accommodarent, faciliusque intelligerentur; nec immerito: nam a) Scopus Revelationis est virtutis cultores efficere, non Philosophos; b) si Scriptores sacri aliter locuti fuissent, dubia, et altercationes excitassent, multumque auctoritati suae nocuissent: c) etiam nostris temporibus viri omni doctrina ornati, ut facilius intelligantur, et vulgo sese accommodent, de motu, ortu, et occasu solis loquuntur, neque ideo mentiri dicuntur, quoniam non systemata naturalia declarare, sed id, quod oculis apparet, enuntiare volunt.

Obj. 5. Lex Moysis pietati adversa est, a) quia immundum declarat eum, qui mortui cadaver tangit, quod homines ab officiis retinet, mortuis exhibendis; praeterea b) saevissimos odii, et vindictae motus fovet, quod Christus ipse testatur, dicens: *Audistis, quia dictum est: oculum pro oculo, dentem pro dente:* et *audistis, quia dictum est: diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum* (Matth. 5.) Ergo haec lex a Deo esse non potest.

Resp. a) Non tantum vetitum non fuit Judaeis mortuos sepelire, sed ut officium humanitatis Deo gratissimum habitum fuit a piissimis viris: exemplo sit Tobias c. 1. et 2. — Impuritas illa, quae, ut quidam volunt, ab iis tantum contracta fuit, qui mortui cadaver absque neces-

sitate tangebant, mere legalis fuit, a qua per purificationem liberari facile erat: neque hac lege tactus mortuorum ceu moraliter mali reprobabantur, quia atiam per alia opera bona, et necessaria impuritas legalis contrahi potuit: probabilius ideo haec lex Hebraeis posita fuit, ne ritibus superstitiosis mortuorum corpora colerent. b) Lex talionis concupiscentiae non fomes erat, sed limes, ut observat S. *Augustinus*. Nil in ea injusti deprehenditur, dummodo locum habeat inter aequales, et nihil fiat privata auctoritate, prout mosaica lex ordinavit. Injurias enim auctoritate publica puniri posse, omnis vera Philosophia testatur. Porro - inimicos odisse lege vetitum erat (Cf. Ex. 23, Lev. 19.) Si Christus dixit: *audistis, quia dictum est* etc. id intelligi debet de falsis interpretationibus, et traditionibus Pharisaeorum.

Obj. 6. Inter leges mosaicas nonnullae sunt, sanae rationi contrariae, uti e. g. est lex de animalium discrimine, et ciborum delectu, quae his verbis concipitur: *Omne, quod habet divisam ungulam, et ruminat in pecoribus comedetis. Quidquid autem habet ungulam quidem, sed non dividit eam, non comedetis illud, et inter immunda reputabitis* Lev. 11. Non potest talis lex a Deo repeti, qui omnia bona, et munda creavit, et pro hominibus destinavit.

Resp. Quidquid Deus decernit, jam ideo semper bonum, et sanctum est, quia Deus ita vult, neque infinitae Sapientiae decreta ante tribunal infirmae rationis humanae vocare licet. Et certe sufficiens jam ejusmodi legum motivum esset, si Deus illas ad probandam Israelitarum fidem, et obedientiam tulisset. — Si animalia, quae bona creata sunt, immunda dicuntur, non jam de immunditie morali, sed legali sermo est; seu si illa intelligitur, synecdoche occurrit, quia homines - legem violantes - immundi

redduntur. — Animalia ad varios fines creata sunt, et si Deus quaedam pro alimento hominis destinavit, non se jure privavit, istorum usum aliquando interdicendi. — Si autem quaeratur, ex quonam praecise fine lex de animalium discrimine, et de ciborum delectu lata fuerit, — varii varia respondent: a) quidam cum S. *Thoma* Deum hoc ciborum discrimen statuisse volunt, ut populi sui valetudini prospiceret: sic carnem suillam fere omnes orientales populi respuunt, ut sanitati noxiam. b) Alii putant, animalium discrimen, et ciborum delectum institutum fuisse in detestationem idololatriae. Nam Gentiles, et praecipue Aegyptii hujusmodi animalia prohibita Idolis immolabant, vel iis ad maleficia utebantur; animalia vero, quorum comestio licita erat, non comedebant, sed ea tanquam Deos colebant, vel propter aliam causam ab iis abstinebant. Hujus sententiae erant *Origenes* (l. 4. c. Cels.) *Theodoretus* (Quaest. in Lev.) *S. Basilius* (Or. 6.) — c) Aliis visum est, ciborum discrimen institutum esse a Deo, ut Israelitarum intemperantiam coerceret, eos quisbusdam abstinentiae rudimentis informaret, et sic libidinis, et luxuriae fomitem de medio tolleret; sic sentit *Tertullianus* (l. 2. c. Marc. c. 18.). d) Aliam rationem assignat S. Justinus M. in Dial. c. Thryph. sic Judaeos alloquens: „Quin et a cibis quibusdam, ut vos abstineatis, vobis Deus mandavit, ut etiam inter edendum, et bibendum vobis ob oculos versaretur Deus - promtis admodum, et proclivibus ad deficiendum a notione ejus.“ e) Alii tandem discriminis ciborum a Deo instituti rationes typicas, symbolicas, et allegoricas reddunt. Dicunt, animalia munda ab immundis secreta fuisse, ut indicaretur, Israelitas gentem sanctam, Deo in peculium separatam, et a profanis gentibus separatam esse, quod innuitur in Lev. 20. ubi Deus dicit: *Ego Dominus Deus vester, qui separavi vos a caeteris*

populis: separate ergo et vos jumentum mundum ab immundo, et avem mundam ab immunda. Sub certis etiam animalium vetitorum generibus, quasi figuris, certa hominum vitia notari, tradit *auctor epistolae S. Barnabae* adscriptae, qui per porcos homines luxuriae deditos, per aquilas, et corvos homines rapaces etc. intelligit. Similia habent *Origenes* hom. 7. in Lev. *Augustinus* l. 6. c. Faust. *Cyrillus* Alex. l. 14. de ador. in Spir. et ver. (Cf. Natal. Alex. Hist. ecclesiae T. II. in 4. mundi aetatem Dissert. 3. Art. 5. §. 2.)

Obj. 7. In Rituali mosaico crudeles etiam caerimoniae praescribuntur. Nam Lev. 27. dicitur, homines quoque Deo consecrari posse, et ibidem v. 39. statuitur: *omnis consecratio, quae offertur ab homine non redimetur, sed morte morietur.* Religio vero, quae praecipit sacrificia humana, pessima est, et Deo indigna.

Resp. Sacrificia humana sub gravissimarum poenarum comminatione ob ipso Moyse (Deut. 12, 30 etc.) prohibentur, et ideo semper ut interdicta considerabantur (Cf. Jer. 19, 5. Isa. 66, 3. Mich. 6, 7.) Citata Levitici verba intelligenda sunt de illis rebus, quas occidere licitum erat. — Multa sane ejus naturae fuerunt, ut Deo quidem offerri, non vero occidi potuerint e. g. agri, domus etc. Idem de homine dicendum est. — Homines nimirum Deo consecrati redimi non poterant, sed Deo cedebant in perpetuum, ac templi servitio per totam vitam quasi in statu anathematis erant mancipati (I. Reg. 1 et 2.) Sola ergo animalia occidebantur, ut supremum Dei in omnia dominium ostenderetur.

Obj. 8. Leges politicae per Moysen latae, nullo modo perfectissimae sunt: anne divinae dici possunt, si successu temporis ab hominibus perfectiores latae sunt? — Imo, in lege mosaica talia continentur, quae bono publico

noxia, et ideo rationi contraria sunt, uti sunt leges, quibus annis sabbathicis quies praescribitur, omnesque mares certis temporibus templum adire coguntur, qua occasione arrepta hostes facile Judaeam invadere, et devastare potuerunt: tales leges a Deo certe non sunt.

Resp. a) Nemo contendit, legem mosaicam summum perfectionis apicem attigisse: Apostolus diserte ait: *Nihil ad perfectum adduxit lex, introductio vero melioris spei.* (Hebr. 7, 19.) Deus, qui hominibus nullam revelationem debuit, pro liberrimo suo consilio efficere potuit, ut hujus lux pedetentim ipsis affulgeat. — Caeterum notandum est, leges in se perfectissimas non semper etiam sapientissimas esse. Legum enim sapientia ex earum bonitate relativa desumenda est. Stultum esset homines rudes, aut pueros iisdem legibus regere, ac homines excultos, aetate, et ingenio maturos. — Sed lex mosaica, ut dictum est, paedagogus fuit, pueros, et rudes homines instituit, pro circumstantiis populi, et temporis sapientissima fuit, et legi meliori, ac perfectiori viam praeparavit. b) Nec quidquam bono publico noxium, et rationi contrarium occurrit. — Quies enim annis sabbathicis erat utilis, ut studio legis, et cultui religioso Judaei operam diligentiorem navarent. Et licet hoc anno messis nulla haberetur, promiserat jam Deus messem anni praecedentis etiam pro futuro sufficientem; hancque promissionem semper adimpletam observabant Judaei. — Sic pariter Deus promiserat, se terris Judaeorum invigilaturum esse iis temporibus, quibus templum adirent, semperque promissis stetit, nec enim Judaeorum fines per hoc tempus ab hostibus attentatos fuisse legitur.

Obj. 9. S. Scriptura V. T. historias continet maxime scandalosas, et eorum quoque, qui ceu justi laudantur, vel ut Patriarchae venerantur, pudenda scelera refert e. g. ince-

stus Lothi, Judae etc. Quis talem librum ut divinum habebit? — Ita cum rerum sacrarum irrisore Voltairio quaerunt increduli. Hegel eousque progressus est, ut generatim diceret, Judaeos omnibus aliis populis nequiores characteres, pejoresque mores habuisse: id autem repetit ex falsa notione Dei, quem a sua natura, et persona divisum, et ita excelsum putabat, ut omnia ad ipsum referenda sint: ita loquitur in sua Aesthetica, et in Phaenomenologia.

Resp. a) S. Scriptura non solum ut opus doctrinale, sed etiam ut opus historicum consideranda est, quod per bona, et mala exempla erudit. Scelera, quae commemorantur, non laudantur, sed reprehenduntur, eorumque mali effectus, et poenae ostenduntur. Homines etiam fragilitatis suae conscii redduntur, cum justos praviter cecidisse comperiunt. Deo ergo indignum non est, illustrium caeteroquin virorum lapsus enarrare. b) Horrendam autem vel ignorantiam, vel impietatem ostendit assertio, qua populi polytheismo, et idololatriae dediti quoad moralitatem antiquis praeferuntur Hebraeis. Omnes enim historici fatentur, mores, non solum Barbarorum, sed etiam Aegyptiorum, Graecorum, et Romanorum, corruptissimos fuisse, cum scelera ipsis Deorum, Dearumque exemplis insinuarentur. Quodsi Scriptores ethnici populorum suorum vitia non tam candide fassi sunt, ut scriptores sacri, exinde summa horum veracitas elucet. — Hegelius characteres Judaeorum hodiernorum, qui sicut a Deo defecerunt, ita a Deo rejecti sunt, videtur turpiter confudisse cum characteribus veterum Hebraeorum, qui tunc populum Dei constituerunt. c) Nihil autem magis insipidum est, quam ratio, seu causa, ex qua Hegel corruptionem repetit: innititur illa falso prorsus, et absono principio, quod Deus non sit nisi το cogitare purum, seu ratio impersonalis. Anne notio talis Dei magis consulet, et morum corruptioni

obviabit? — ratio utique impersonalis actuum personalium capax non est, et ideo nec leges ferre, nec judicare, nec punire, nec moralitati correspondentem felicitatem tribuere potest, et si in homine sui conscia fit, eodem momento ejusdem infirmitatis suae conscia redditur. Statuta ergo notione Dei hegeliani omnem moralitatem evanescere, necesse est. Imo ex Hegelii principio sequi, omnes potestates subliniores de medio tollendas, regesque, et principes moralitati noxios esse, nonnulli jam omni jure observarunt. — (Plures difficultates solvunt *Daniel Huet.* Dem. ev. *Nonnotte* Lex. *Bergier*, *Beda Mayr* l. c. T. II. §. 120 etc. *Liebermann* T. I. C. II. Sect. I. *Dobmayr* etc. alii.)

§. 79.

Articulus II.

Miracula ceu characteres externi Religionis per Moysen revelatae.

Si historia mosaica, liberatio Israelitarum ex Aegypto, et Legis promulgatio cum omnibus suis circumstantiis consideratur, lucide apparet, miracula non solum utilissima, sed vere necessaria fuisse — tum ipsi Moysi, ut ad tam arduum, et molestum opus se accingeret, — tum Regi aegyptiaco, ut Israelitas dimitteret, — tum Israelitis ipsis, ut Moysi obtemperarent, et ab ipso ceu legato divino Leges acciperent. Mirum ergo non est, quod multa in Pentateucho miracula enarrentur, quorum *veritatem historicam*, *philosophicam*, et *relativam* jam expendere oportet.

1. In Pentateucho genuino, integro, et omni fide digno sequentes eventus omnino extraordinarii, et stupendi enarrantur: a) *In monte Horeb* Moyses singulari modo ad munus suum vocatus fuit; videt enim rubum ardentem, qui non comburebatur, et ex quo Deus loquens ipsi mandavit, ut populum israeliticum ex Aegypto educeret, addita

assistentiae promissione (Ex. 3.). — Moyses, de vocatione sua certus, ad destinatum sibi a Deo locum perrexit, et statim b) *in Aegypto* voluntatem Dei senioribus populi exposuit, qui propter signa, quae viderant (Ex. 4, 31.) etiam crediderunt. Tum vero Moyses, et Aaron confidenter Regem adiere, et nomine veri Dei, quem Hebraei colunt (Ex. 5, 1.) dimissionem populi israelitici petierunt. Rex vero mandato ignoti sibi Dei se submittere recusans populum israeliticum gravius afflixit. Ideo signis, et portentis, quibus manum suam Deus super Aegyptum extendit, cogi debuit, ut populum dimitteret. Primo enim portento, quo virga Aaronis in colubrum mutata est, decem successerunt plagae: I. omnis aqua in sanguinem conversa est, et ideo pisces perierunt; II. ranae campos, et domus Aegyptiorum repleverunt; III. sciniphes, et postea IV. muscae homines, et animalia dire vexarunt; V. pestis jumenta prostravit; VI. ulcera homines, et jumenta contaminarunt; VII. grando cuncta destruxit, quae fuerunt in agris; VIII. locustae, ingenti copia Aegyptum replentes - omnia devorarunt, quae relicta sunt a grandine; IX. tenebrae per tres dies tam densae fuerunt, ut nemo videret fratrem suum X. Ultima tandem plaga fuit strages primogenitorum, ob quam rex perterritus Israelitis discessum permisit, et populus aegyptiacus tremens illum accelerare studuit: unde Moyses cum populo suo primum Pascha celebravit, et ex Aegypto discessit. (Ex. a cap. 7 — cap. 11, 29.) — c) *Ad mare rubrum* nova sequuntur signa. (Ex. 14 et 15). Columna enim nubis, quae praecedebat castra - Israelitis lucem, et Aegyptiis tenebras offudit, et cum Moyses ex mandato Dei manum super mare extendit, ***divisa est aqua, et ingressi sunt filii Israel per medium sicci maris, erat enim aqua quasi murus a dextra eorum, et laeva.*** Ingressis autem Aegyptiis, cum Moyses iterum manum

extenderet, reversum est mare ad priorem locum, et exercitum Aegyptiorum sepelivit. — d) *In deserto* magna signa contigerunt. Columna nubis per diem, et lucis per noctem Dei praesentis, et protegentis symbolum fuit. — Manna singulis diebus in tanta copia decidit, ut ad saturandum populum sufficeret, sexta vero hebdomadae die in duplici mensura; ante ortum solis colligenda fuit — post 24 horas, excepto Sabbatho, computrescens. — Aquam Moyses ex percussa petra elicuit (Ex. 17.). — Seditiosos Core, Dathan, et Abiron terra deglutiit (Num. 17.) aliis etiam 250 incensum offerentibus, et insuper 14700 murmurantibus incendio comsumtis. — Aliud quoque miraculum a plerisque celebratur, scilicet Israelitarum vestes toto eo tempore, quo in deserto permanserunt, nunquam fuisse vetustate detritas: idque aperte colligi posse videtur ex verbis Deut. 8. 4. *vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, et pes tuus non est subtritus: en quadragesimus annus est.* Imo S. *Justinus* M. addit, vestimenta cum junioribus crevisse, non minus quam cum cochleis crescant earum domus. Ejusdem fere opinionis, teste Calmet, fuerunt S. Hieronymus, H. Grotius, et alii interpretes, licet non desint, qui laudata Deuteronomii verba intelligenda putant de novarum vestium copia, quas divina providentia Israelitis suppeditavit. — (Cf. Gazzaniga Prael. theol. T. IV. Diss. II. c. 3. in Nota.)

2. Eventus modo enarratos vera miracula fuisse, et ipsum Deum, extraordinario modo agentem, auctorem habuisse, luculentissime ostendi potest. Ipsa enim *occasio*, et *finis* eventuum singularium ad divinam Moysis vocationem ostendendam, et ad divinorum mandatorum contemtum in Pharaone puniendum, ac ad ejus animum flectendum necessarlorum, vel utilissimorum, si etiam naturali modo explicari possent, singularem tamen Dei ordi-

nationem, et specialem influxum innuut. — Quodsi *natura* eventuum expendatur, statim apparet, illos naturaliter explicari non posse. Licet enim una, vel altera plaga ex causis mere naturalibus oriri possit, nullum tamen exemplum aliud historia ostendit, quod eadem provincia intra breve tempus quatuor, vel sex hebdomadarum tot terribilium plagarum serie, quarum nulla alteram praeparat, nulla alterius causa est, obducta fuerit. Praeterea Moyses eosdem stupendos eventus quoad diem, et horam praedixit, et iterum illis vel fusa ad Deum oratione, vel pauca verba proferendo, vel extensa virga, vel sparso per aerem cinere finem imponit, ita quidem, et coelum, terra, mare, totaque fere natura nutui unius viri parere videretur. Mirum quoque vel maxime fuit, praedictas plagas solos Aegyptios tetigisse, et terram Gessen, quam Israelitae inhabitabant, ab illis penitus immunem mansisse, quomodo id de decem, sibi succedentibus, plagis naturaliter explicabitur? — Multi demum eventus ejus jam sunt naturae, ut non solum naturaliter explicari non possint, sed legibus naturae omnino repugnent, uti sunt e. g. rubus ardens, et non combustus, subitanea aquae in sanguinem mutatio, siccitas in fundo maris, et aqua ceu murus erecta persistens etc. Tum vero si *modus* attendatur, patratio signorum praefatorum non occulta, sed publica spectantibus duabus nationibus peracta; patratio eorum varia pro opportunitate temporis, et loci, patratio aliquorum per annos 40 perdurans; facile tum illusionis, quae tanto tempore circa integram nationem ne probabilis quidem est, tum artificii mere naturalis, quale a nullo alio homine patratum fuit, tum praestigiae diabolicae, qua cultus Jehovae non promovetur, suspicionem avertit. — Ipsi denique *effectus* in illis, qui eventibus interfuerant, et illos examinare poterant, producti, veritatem istorum miraculorum philosophicam confirmant. —

Visis enim istius modi signis Aegyptii instant apud Regem, ut Israelitas citissime dimitteret, Magi ipsi obstupefacti exclamant: *Digitus Dei est hic!* Pharao, licet aegerrime, licentiam tamen Moysi cum populo suo abeundi tribuit; Israelitae ducem suum libenter in desertum sequuntur, et in maximis angustiis positi, licet murmurent, viso tamen novo signo, Deum laudant, liberationem suam ipsi soli adscribentes; legibus tandem mosaicis, licet duris, se humiliter submittunt, easque ceu divinas venerantur: (Ex. 8 — 12.) imo exterae quoque gentes Deum Hebraeorum propter signa, quae in Aegypto facta sunt, timere discunt (I. Reg. 4, 8. — Quae si omnia rite considerentur, dubium superesse nequit, Deum ipsum extraordinaria causalitate praedictos eventus produxisse, illaque vera miracula fuisse.

3. Veritas relativa, seu nexus miraculorum cum religione, et constitutione mosaica sole clarior est. Omnes enim circumstantiae ostendunt, Deum, qui impostorem non juvat, miracula patrasse, ut Moysen ceu Legatum suum commonstret, et sic tum Pharaonem ad dimittendum populum, tum Israelitas ad accipiendam legem revelatam adigeret. Ipse Moyses ubique aperte tum coram Pharaone, tum coram Israelitis professus est, se a Deo instructum, et missum esse. (Ex. 3, 16. et 4. 1—6.) Et cum sisteret ad radices montis Sinai, in quo legem promulgandam accepit, populo in memoriam revocavit magnalia, quae Deus contra Aegyptios ostenderat; quibus auditis Israelitae, de divina Moysis missione non dubitantes, dixerunt: *cuncta, quae locutus est Dominus, faciemus.* (Ex. 19, 8.) — Et cum Israelitae legem jam haberent, Moyses dixit ad eos: *In hoc scietis, quod Dominus miserit me, ut facerem universa, quae cernitis, et non ex proprio ea corde protulerim.* (Num. 16, 28.) Hoc jam Moysis - legati

divini - testimonio rite perpenso, dubium superesse nequit, Religionem per ipsum Israelitis traditam a Deo ipso esse revelatam. (Cf. Dobmayr. T. III. §. 59.)

Increduli omnem lapidem movent, et non raro ad maximas absurditates confugere non erubescunt, ut miracula Moysis naturaliter explicent· illorum figmenta recensemus, ut veritatis lux, umbrae opposita, clarius splendeat.

Obj. 1. Rubus ardens, erat phaenomenon naturale. Sol enim occidens, ait *Barthius,* radiis suis rubescentibus, et inter rupes erumpentibus ita rubum afficiebat, ut ardere videretur: — vel, uti opinatur *D. Bauer*, fulmen rubum tetigerat, et tamen non conflagravit, quem eventum Moyses admiratus putabat, sibi pro signo datum esse ad liberandos Hebraeos ex Aegypto.

Resp. a) Mirum sane, et incredibile est, Moysen, scientiis aegyptiacis instructum, et in deserto per longius jam tempus pastorem agens naturales vel solis, vel fulminis effectus non cognovisse, tales eventus haud saepius observasse, talique signo naturali ad opus maxime arduum, et periculi plenum adactum fuisse: b) Et undenam vox orta est, quam se audivisse Moyses testatur? an sol, an fulmen sonos articulatos edidit, et praecepta annuntiavit? — mos Orientalium, cogitata hominis per modum sermonis proponendi, Moyse posterior est, ac Poetis, non Historicis communis. c) Eventus demum subsequentes divinam Moysis vocationem, et veritatem miraculi extra dubium ponunt.

Obj. 2. Plagae aegyptiacae causis naturalibus adscribi possunt; fuerunt enim naturales effetus pestilentiae, quae in Aegypto grassabatur. Lues enim pisces cum crocodilis, et aliis animantibus fluxu sanguinis corripuit, et inde colorata est aqua fluminum. Infectio aquarum ranas - genus amphibiorum - in terras expulit. Sciniphum, et muscarum

multitudo magnae copiae ovorum in pulvere delitescentium, et a magno solis aestu calefactorum tribui debet. Insecuta est pulveris ardentis pluvia - calidissimis illis regionibus non insolita, et haec ulcera producit in hominibus, et jumentis, pestique attulit incrementum. — Paulo post excutiunt procellae ingentem grandinem, quae sane nihil miraculi habet. Ventus aestuosus locustas adduxit, et contrarius sustulit. Demum lues vehementius in homines irruens inprimis juniores sustulit, quos Moyses primogenitos vocavit. Nihil autem facilius erat Moysi, quam exitiales has calamitates tanquam miracula venditare apud suos, qui in terra Gessen nihil tale fuerant experti. Ita cum Spinoza non pauci.

Resp. a) Pestilentia, quae plagis praemittitur, est vanum commentum, nulli historico fundamento innixum. Hypothesis quoque de fluxu sanguinis, cui totum Spinozae systema innititur, rationi, ac experientiae adversatur. Qua enim ratione tantus sanguinis fluxus cogitari posset, ut derepente omnes fluvii, rivi, paludes, lacus etc. in sanguinem verterentur (Ex. 7, 19.)? — quodnam, non dicam aequale, sed vel simile exemplum in historia legitur? — Si plagae istae phaenomena mere naturalia fuerunt, quare terra Gessen, in medio Aegypti posita, ab illis libera remansit? quare Israelitae etiam in aliis Aegypti regionibus plagis istis non fuerunt infecti? — haec sane in ordine naturali explicari non possunt. — c) Imo si etiam concederetur, plagas praedictas naturaliter contigisse, concedendum tamen est, illas fuisse eventus insolitos, et prorsus singulares, et ideo maximum miraculum in hoc occurreret, quod Moyses hujusmodi eventus ita praeviderit, ut ipso jubente et inciperent, et desinerent. d) Neque Moyses potuisset plagas aegyptiacas Judaeis ceu splendida miracula venditare, ni haec ita fuissent. Illa enim commemorat, ut in eorum

conspectu peracta, tanquam publica. Nam inter Israelitas, et Aegyptios frequentissimum erat commercium. Judaei Aegyptiis erant immixti, a quibus illi dire vexabantur. Terra Gessen in Medio Aegypti erat posita. Potuerunt, et debuerunt ergo Israelitae non minus quam Aegyptii prodigia ista observare, nec sane incuriosi neglexerunt perpendere signa, quae Moyses fecit, cum ipsis maxime interesse debuit, an impostorem, an legatum divinum in desertum sequantur. (Cf. Beda Mayr l. c. §. 133.)

Obj. 3. Plagae aegyptiacae Deo sunt indignae: ipse enim, cujus natura est bonitas, beneficiis, et non plagis Pharaonem ad dimittendum populum conpulisset. Praeterea justitiae divinae repugnat, ob pervicaciam Pharaonis innocentem quoque populum tot aerumnis vexare.

Resp. Deus bonus est, et justus, ideo bonos remuneratur, malos autem justissime punit. Primum signum coram Pharaone patratum - nimirum virga in serpentem mutata - plaga non fuit. Cum autem Rex nihilominus mandatum divinum sperneret, poena dignus, et non jam beneficiis cumulandus, sed plagis terrendus erat; nam si ejus pervicaciam beneficia secuta fuissent, obstinatum suum animum a Deo veluti justificatum putasset. — Nec populus recte innocens dici potest, postquam a Pharaone ipso culpae reus declaratus fuit, dicente: *Dominus justus, ego et populus meus impii.* (Ex. 9, 27.) — Et si Aegyptii de pervicacia Regis sui non participabant, aliorum jam criminum rei erant, quoniam Israelitas - hospites suos - dire vexabant, impium de trucidandis Hebraeorum pueris decretum frequenter exequebantur, et pessimae Idololatriae dediti erant.

Obj. 4. In transitu maris rubri non potest miraculum probari. Poterat enim Moyses, qui ad oram hujus maris diu vixerat, aestum ejus reciprocum diligenter observare,

et tempore fluxus populum per sinum subducti maris perducere. Transitum tali modo peractum esse, testatur *Artapanus*, scribens, Judaeorum transitum sic a Memphitis narrari. (ap. Euseb. Pr. ev. l. 9.) *Josephus* quoque Flavius, vir Judaeus, incertum reliquit, an illa divisio maris naturaliter, an per miraculum contigerit, et transitum Moysis comparat cum transitu Alexandri M. per mare Pamphiliae favente aestu maritimo. Neque intelligi potest, etiam admissa aquarum divisione, quomodo tota multitudo ad maris profundum - rupibus saepe refertum - descendere, et per illud transire potuisset.

Resp. a) Moyses, scriptor veracissimus, stilo candido, historico, figuris nugato refert, aquas divina virtute fuisse divisas, et instar muri ex utraque parte erectas (Ex. 14.) quod non contingit in aestu maris. b) Aegyptii non minus, quam Moyses aestuum maritimorum gnari erant, imo non potuerunt haec nescire, quae quotidie in ipsorum littoribus contingebant: igitur finem aestus maritimi cognovissent, vel saltem suspicati essent; aliam aestus reciprocationem exspectassent ad Israelitas insequendos, nec sese mari tunc commisissent, nisi amentes. Porro refluxus maris tam repentinus non est, ut fugae locus non detur; cum enim gradatim fiat, major saltem pars exercitus se aquis subducere potuisset. c) Traditioni Mamphitarum traditio Heliopolitanorum jure opponitur, qui, teste eodem Artapano, transitum Hebraeorum per mare rubrum, et interitum Aegyptiorum non aliter, quam in Exodo legitur, enarrant. Heliopolitani autem magis audiendi sunt, quam Memphitae; illi enim contra se, hi pro se testantur. d) Josephi Flavii testimonium juxta omnes Criticae leges auctoritati Moysis longe postponendum est: et si scriptor iste judaeus - forte Ethnicorum causa - dubitanter locutus est, probabilius tamen de veritate miraculi in corde

non dubitavit. Cum enim ejusdem narrationem aggreditur, dicit: „ut vero ad extremum littus ventum est, tum Moyses sumta virga Deum supplex invocat, dicens: Tu Domine! scis ipse, quod nec viribus, nec artibus humanis ullum hinc pateat effugium, — ad te solum confugimus ... haec praecatus, mare virga percutit, quo ictu repente scissum - nudum solum reliquit. Imo et illud, quod Alexandro M. contigit, divinae virtuti attribuit, cum Deus, uti ait, ejus opera ad destruendum Persarum regnum uti decrevisset. Magnum tamen inter utrumque transitum discrimen est; milites enim Alexandri usque ad dimidiam corporis partem aquis immersi iter peragebant, cum Israelitae sicco pede mare transiissent. — e) Cum profunditas maris gradatim crescere possit, ideo recedentibus aquis itineratio per illud non minus patuit, quam nobis patet ex uno monte descensus, et in alium ascensus. Et si transitus Israelitarum tali naturali modo explicari non potest, cum factum certum habeatur, novum erit miraculum admittendum: et absque dubio qui dividere aquas potuit, viam quoque in mari sternere valuit. (Cf. Beda Mayr. l. c. §. 135.)

Obj. 5. Manna, qua vescebantur Israelitae in deserto inter miracula non potest recenseri. Nam mannam in Arabia frequenter reperiri, Josephus, aliique scriptores testantur: Isidorus illam vocat mel in Arabia coagulatum, ramis inhaerens in similitudinem salis.

Resp. Mannam Israelitarum in deserto naturalem non fuisse, sed in illa continuatum miraculum contigisse, a) ostendunt jam circumstantiae loci, et temporis, quia inventa est eo in loco, ubi antea non inveniebatur, — nimirum super terram, in circuitu castrorum, et non alibi; nec verno solum tempore, ut manna medicinalis, sed etiam hiemali; b) et quidem per annos quadraginta in tanta copia decidit, ut quotidie sufficeret ad sat numerosam natio-

nem Israelitarum saturandam. c) Naturaliter etiam explicari nequit, quod manna in alium diem reservata corrumperetur, excepto Sabbatho, pro quo reservari potuit; hac enim de causa feria sexta duplex mensura cecidit. d) Accedit testimonium doctissimi itineratoris *Niebuhr*, qui neque in Arabia, neque in terra Chanaan praedictam mannam detegere potuit, quam solummodo invenit in Ispahan, sed in exigua quantitate, et aestivis solum mensibus colligendam. (v. Natal. Alex. Hist. ecclesiae T. II. C. I. art. 2. Storchenau Rel. Phil. Zugaben. II. B. N. IV.)

Obj. 6. Si miracula ita contigissent, pronti a Moyse narrantur, non potuissent Aegyptii tam obstinati, et Israelitae tam inconstantes, et ad idololatriam tam proni esse; sed omnes potius unum verum Deum agnovissent, et Religionem mosaicam amplexi essent: quod cum factum non sit, miracula decantata fidem non merentur. —

Resp. a) Miracula Moysis, ut supra dictum est, praeclaros effectus produxerunt; Pharaonem ad dimittendum populum, Magos ad exclamandum: *Digitus Dei est hic,* Israelitas ad Moysi obtemperandum compulerunt, et ut multi volunt, (v. Beda Mayr l. c.) nonnullos etiam ex Aegyptiis permoverunt, ut rectam fidem susciperent, et relicta patria se Israelitis jungerent etc. Tales autem effectus sine miraculo explicare, majoris esset difficultatis, quam causas pertinaciae aegyptiacae, et inconstantiae israeliticae assignare. b) Nemo enim hac de re stupebit, qui experientia duce hominum indolem infirmam, et corruptam cognoscit. Intellectus enim, praejudiciis captus, clarissimas non raro veritates rejicit, passionibus depravata, cognitis licet gravissimis motivis saepe a bono ad malum deflectit. Neque ergo propter pertinaciam Aegyptiorum, neque propter Israelitarum inconstantiam miracula Moysis in dubium vocari possunt — alias fere omnia — etiam certissima documenta, et morum

praecepta dubia redderentur, quia homines corrupti illa vel credere, vel exequi recusant. — c) Aegyptii certo magna ex parte, et forte etiam inter Judaeos nonnulli mira Moysis facta magiae, vel occultis artibus adscripserunt, non quia veri miraculi conditiones deerant, sed quia illa propter praejudicia sua haud recte dijudicarunt. d) Tandem ad conversionem cordis, et perseverantiam in bono non sufficiunt signa externa, sed requiritur interna, et efficax gratia, quam Deus pro sua misericordia, quibus vult largitur, et pro sua justitia indignis denegat. Permisit itaque justissimus Deus, indurari cor Pharaonis, atque Aegyptiorum, et inconstantes Hebraeos in indololatriam, aliaque turpissima scelera saepius delabi: quare autem, et quomodo id permiserit, hominis non est scrutari. Interim contra omnes Criticae leges peccaret, qui certissima Moysis miracula ideo negare vellet, quia iis visis nec Aegyptii conversi sunt, nec Israelitae Domino, liberatori suo constanter adhaeserunt, quia jam praefatorum miraculorum veritas historica, philosophica, et relativa probata est, et hujus inconstantiae, sicut illius pertinaciae causae sufficientes assignatae fuerint. (Cf. Gazzaniga l. c. n. 125—128,)

§. 80.

Articulus III.

Vaticinia ceu characteres externi Religionis per Moysen revelatae.

Tota vita publica Moysis potest prophetica dici, quia singulis, quae edidit, factis plerumque praedictionem praemisit, ut attentionem populi ad ea rite observanda excitaret. Sunt autem *tria praecipua vaticinia*, quae omnem admirationem merentur, et quae exponere hoc loco sufficit.

I. Cum filii Israel territi ab iis, qui ad explorandam terram Chanaan missi fuerant, contra Moysen, et Aaronem murmurassent, Moyses, spiritu Dei plenus, praedixit,

neminem eorum, qui vigesimum annum jam expleverant, terram illam visurum, Josue, et Caleb exceptis (Num. 24, 23. Deut. 1, 35.) — Hujus vaticinii *veritas historica* ex authentia Pentateuchi, et consensu nationis, *philosophica* autem ex natura eventus patet; nemo enim nisi solus vitae, mortisque dominus scire potest, duos solummodo ex integra natione, reliquis omnibus mortuis, ad sexagesimum vitae suae annum pervenire, eosdemque expresse denominare: *eventus*, prophetiae exacte respondens Num. 26, 63—64 refertur, ubi legitur, Moysen in campestribus Moab cum Eleazaro, Aaronis jamjam defuncti filio, populum lustrans solum Josuam, et Calebum, prout praedixerat, superstites invenisse: *relatio* vaticinii adimpleti ad auctoritatem Moysis, et legis ab eo latae inde patet, quod praematura reliquorum mors poena fuit murmuris contra Moysen, et Deum.

II. Moyses praecepit populo, ut postquam terram promissam occupaverit, septimo quolibet anno quiescat, neque agros serat, aut vineam putet: praedicit autem, daturum Deum benedictionem anno sexto, ut faciat fructum trium annorum. Ex. 23, 10. Lev. 25, 3. Deut. 16, 16. Prophetiae istius veritas *historica* ex locis citatis, et constanti Judaeorum persuasione, *philosophica* autem ex eo patet, quod triplex quovis anno sexto messis utique ab auctore, et gubernatore naturae pendeat. Peritissimi de agris suis ubertatem messis ne de anno in annum quidem praedicere queunt, quomodo Moyses triplicem anni sexti messem de regione sibi ignota naturaliter praescire potuisset? — *Eventum* prophetiae respondisse, exinde constat, quia Judaei legem de anno sabbathico I. Mach. 6, 49. observarunt, quin tamen fame conficerentur, vel de penuria conquererentur. Et quis credat, nationem periculo famis periodicae se exposuisse, nisi promissionem Moysis accu-

rate adimpletam observasset? — *Relatio* satis per se clara est; ipsa enim promissio ad cultum divinum, anno sabbathico praescriptum, promovendum ordinatur; et rediens quolibet sexto anno eventus, prophetiae respondens, auctoritatem Moysis, ceu legati divini, in perpetua veneratione conservavit apud eos etiam, qui Moysen ipsum non viderunt. — Huic vaticinio aliud adnecti potest, nimirum praeceptum Israelitis datum, ut tribus anni temporibus omnis masculus, deserta propria regione, appareret in conspectu Domini, in loco scilicet electo a Domino, adjuncta promissione, quod nullus inimicus interea terram eorum aggressurus sit (Ex. 34, 23. etc.). Haec profecto sine divina virtute uti non perfici, sic nec praevideri poterant; et nunquam legitur, tali tempore hostium irruptionem factam fuisse, quae, si in reipublicae detrimentum contigisset, certe legem istam Israelitae implere detrectassent.

III. Saepius Moyses Israelitis omnes a Deo benedictiones promisit, si mandata ejus observaverint, e contra vero bella, clades, famem, exilia, omnisque generis calamitates, si ea violaverint. — Deut. 29—32. — In specie Deut. 29, 36. praedicitur, Regem, quem electuri erant, cum ipsis transferendum esse ad gentes exteras, et incognitas: in eodem capite notatu digna est terribilis comminatio: *Adducet Dominus super te gentem de longinquo . . . quae non deferat seni, nec misereatur parvuli . . . donec te disperdat, et conterat in cunctis urbibus tuis, et destruantur muri tui firmi, atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua . . . . et comedes fructum uteri tui, et carnes filiorum tuorum, et filiarum tuarum . . . in augustia, et vastitate, qua opprimet te hostis tuus.* — Harum prophetiarum veritas *historica* ex Pentateucho antiquissimo abunde constat; *philosophica* ex ejus indole ostendi potest. Non enim semper, et ubique Deus

temporalibus ac publicis aerumnis praevaricatores legis punire, ac obsequentes sibi temporalibus bonis remunerari solet: haud raro pii aerumnis oppressi, impii bonis temporalibus repleti conspiciuntur: ipsi Israelitae in Jobo justo tribulationibus obruto exemplum - propheticae mosaicae ipsorum nationem spectanti - contrarium cognoverunt. — Neque electio Regis, et abductio illius cum populo in captivitatem naturaliter praevideri poterat. Quid dicamus de destructione urbium, et murorum firmissimorum, et praecipue de ultima circumstantia, quae incredibilis videtur, qua praedicitur, matres filios suos comesturas esse? — *Eventum* autem omnis historia Israelitarum confirmat. Israelitae enim legi divinae obtemperantes felices erant, illam transgressi gravibus semper calamitatibus obruebantur; ut (Art. seq.) ostendetur. Rex Jechonias cum magna populi sui parte in captivitatem babilonicam abductus fuit, eandemque sortem rex Sedecias post viginti annos cum reliquiis populi expertus est. Porro - jam in obsidione Samariae facta a Benadab, rege Syriae (4. Reg. 6.) dein in obsidione Hierosolymae per Nabuchodonosorem (Baruch 2, 3.) et tandem in ultima sub Tito, teste Josepho Flavio (de bello jud. l. 7. c. 7.) mulieres filios suos comederunt, et muri firmissimi destructi sunt. — *Nexus* vaticinii cum Religione evidentissimus est: per illud enim Moyses Legislator non homines, non naturam, sed ipsum naturae Dominum legis suae executorum, judicem, et vindicem constituit. — Sicuti ergo Moysi coaevi per miracula, quae viderant, sic posteri per vaticinia, quae impleta cognoverant, de facta divinitus revelatione evidentissime persuaderi debuerunt.

Contra citata Moysis vaticinia nil solidi, et notatu digni Religionis revelatae adversarii unquam proferre potuerunt. Aliud autem ex Genesi vaticinium citant, quod exacto modo imple-

tum non esse dicunt. Deus enim Abrahamo dixit (Gen. 15, 13.): *Scito, quod futurum sit semen tuum in terra non sua, et subjicient eos servituti, et affligent quadringentis annis; — — v. 18. generatione autem quarta revertentur huc.* Sed in Exodo (12, 4.) Israelitae per 430 annos in Aegypto commorati esse dicuntur. — Nulla antem contradictio hic occurrit; nam computatio temporis a Deo determinati, quoniam de semine sermo est, a nativitate Isaaci incipi debet, a qua usque ad exitum Israelitarum ex Aegypto 405 anni transierunt, pro quibus, ut saepius fit in S. Scriptura numerus rotundus 400 ponitur. Generatio autem pro longaeva Patriarcharum vita 100 annos complectitur. In Exodo autem anni computantur ab egressu Abrahami e patria sua, quia ab hoc tempore in terra aliena cum suis versatus est. (v. Calmet etc.)

Articulus IV.

Specialis Dei erga Hebraeos Providentia.

§. 81.

Sicut Deus mundum, quem creavit, tam sapienter gubernat, ut vestigia ipsius Providentiae ubique eluceant: sic ratio haud ex vano conjicit, Deum Religionem, quam per Moysen Hebraeis tradidit, ita in eodem populo conservasse, ut singularis divinae providentiae indicia ubique appareant. Et sic historia Religionis mosaicae, seu populi hebraei, Religionem hanc profitentis, argumenta de divina hujus origine maxime confirmat. — Historia autem ista, annos circiter 1500 complectens in tres dispesci epochas potest, quarum *prima* heroica, vel bellica a Josue usque ad Samuelem; *secunda* regia, et prophetica a Samuele usque ad Zorobabelem; *tertia* chaldaice - graeca a Zorobabele usque ad Christum durat. Ubique deprehenduntur eventus mirabiles specialem Dei de Hebraeis curam ostendentes, nimirum a) *viri*, singulari auctoritate mosaismum

tuentes, et b) *fata nationis* vel tristia, vel laeta cum observatione, vel praevaricatione legis intime connexa — juxta vaticinium a Moyse prolatum. (§. praec.)

§. 82.

Prima Epocha.

1. Moysi successit *Josue*, non officio tantum, sed et spiritu, qui Palaestinam-Israelitis jam diu promissam-non sine miraculis, victis triginta fere regibus occupavit. — Cum enim Israelitae ad Jordanem venissent *tempore messis*, quo *ripas alvei sui impleverat*, (Jos. 3, 15.) *steterunt aquae in loco uno, et adinstar montis, intumescentes apparebant, — quae autem inferiores erant, in mare descenderunt, usquequo omnino deficerent*, (ib. v. 16.) ita, ut populus liberum transitum haberet, sicuti Josue jam die praecedenti praedixerat, (3, 5 etc.) ut de veritate miraculi dubitari non possit. — Porro cum ad Jericho, urbem clausam, et munitam ventum esset, *omni populo vociferante, et clangentibus tubis muri illico corruerunt*, quem stupendum eventum Josue iterum jam ante plures dies praedixerat (Jos. 6.). Vesanum autem esset, murorum destructionem naturali vi clangoris tubarum, aut strepitus populi adscribere, cum solus sonus tormentorum bellicorum, licet vehementissimus id perficere non valeret. Et cur idem clangor, et stridor sex diebus praecedentibus nullum effectum produxit, nisi ut Israelitae ab oppugnatis despectui haberentur? — (Cf. Braun comment in Jos. 6, 20.) — Demum cum in bello contra Amorrhaeos deficeret jam dies, ut victoria Israelitarum compleretur, jubente *Josue*, steterunt sol, et luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis, — — et non fuit antea, nec postea tam longa dies, obediente domino voci hominis, et pugnante pro Israel (Jos. 10, 13. etc.) quae verba satis clare innuunt mira-

culum, quod doctores tam judaei, quam christiani semper agnoverunt. (v. Calmet Dissert. de statione solis.) Tum rationi igitur, tum S. Scripturae repugnant, qui prodigium istud vel illusioni, vel radiis solaribus refractis, vel coruscantibus fulgoribus etc. adscribunt. (Cf. Braun. Comment. in l. c.)

2. Status nationis juxta praedictionem Moysis laetus erat, dum Jehovam coluit, et tristis, dum ab ipsius mandatis defecit. — Jam sub Josue mandatum divinum de non usurpando anathemate violatum fuit, et ideo filii Israel caesi sunt a paucissimis hostibus civitatis Hai (Jos. 7.) punito autem praevaricatore urbs expugnata est. (Jos. 8.)— Haud multum post mortem Josue Israelitae fecerunt malum in conspectu Domini, et obliti sunt Dei sui; iratusque contra Israel Dominus tradidit eos in manus Regis Mesopotamiae, cui servierunt octo annis: et *clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis Salvatorem*, et liberavit eos per *Othonielem* (Jud. 3, 9.) cum quo *Spiritus Domini fuit* (ib. v. 10,). Vix liberati iterum defecerunt a Deo, traditi ideo in manus Moabitarum; sed clamantes ad Dominum iterum liberati sunt per *Aod*. (Jud. 3, 15.) — Peccantes post mortem Aod tradidit Deus in manus Regis Chanaan, et ad se clamantes liberavit per *Debboram*, et *Barak*, (Jud. 4.) qui egregio cantico Deo soli totam victoriae laudem, et gloriam tribuerunt (Jud. 5.). — Infidelem denuo Israelem tradidit Deus in manum Madian per septem annos, et oppressus est valde. Cum vero humiliatus poenitentiam ageret, et auxilium a Deo peteret, misit Deus *Gedeonem*, quem per Angelum vocavit (Jud. 6, 11. etc.) et duplici mirabili signo de auxilio suo certum reddidit (ib. v. 36 etc.) — Israelitae rursus praevaricantes oppressi sunt a jugo Philistinorum, et Ammonitarum, qui autem caesi sunt a *Jephte,* cum Israel poenitentiam egisset

(Jud. 10. etc.) — Deficientibus autem ipsis iterum a Deo, praevaluerunt Philistaei, contra quos Dominus, ut populo poenitenti succurreret, fortissimum *Samsonem* excitavit, cujus nativitas ex matre sterili per Angelum indicata, et cujus robur a Deo extraordinario modo concessum fuit; donec ipse turpiter a Deo deficeret. (Jud. 13. etc.) — Sic ergo Deus se perpetuo legis mosaicae et auctorem, et vindicem ostendit in prima epocha, quae annos fere 450 complectitur.

§. 83.

Secunda Epocha.

1. In hac Epocha plurimi viri prodierunt, divina auctoritate conspicui, qui mosaicam constitutionem vindicarunt, majoremque illi lucem affuderunt. Primus est *Samuel*, precibus a matre sterili impetratus, et ideo templi servitio dedicatus. (I. Reg. 1.) — Populi peccata ipse audacter exprobravit, illumque ad cultum divinum ac legis observationem sedulo adhortatus est. (I. Reg. 10, et 12.) Revelationes etiam divinas habuit, unde domui Heli proximum interitum praedixit (I. Reg. 3, 8.). Saulem divinitus destinatum Regem esse cognovit (I. Reg. 9, 15.), ipsius asinas inventas (ib. v. 20.), aliaque futura quoad minimas circumstantias indicavit. (I. Reg. 10.) *Vir Dei*, et *Videns* ideo appellatus (I. Reg. 9, 6 et 19.). Reprobato Saule Davidis electionem idem Samuel divinitus accepit (I. Reg. 16.). — *David* autem Rex cultum divinum mire promovit. Arcam enim non sine speciali Dei auxilio magnifice in Sion transtulit, (I. Paral. 15 et 16.) et Psalmos divino afflante Numine composuit, publice decantandos, in quibus praecepta, et facta Moysis populi memoriae imprimebantur, et dilucidabantur. Sub regimine ipsius vixerunt *Gad* Propheta (I. Reg. 22, 5.) et *Nathan*, ad quem sermo

Domini factus est (II. Reg. 7, 4.), legis mosaicae, et cultus divini strenui vindices, quos Deus etiam ad carpenda vitia Regis misit. — Davidi successit *Salomon*, admirabili sapientia praeditus, quam a Deo praecibus impetravit (III. Reg. 3. I. Par. 22.) Is, ut cultum Dei promoveret, magnificentissimum templum extruxit, sapientissimisque scriptis codicem praecipue mosaicum dilucidavit, et auxit. — Successu temporis deficiente populo hebraeo a vera Religione Deus ad illam instaurandam continuo Prophetas misit, qui infidelitatem populi carperent, et miraculis, ac vaticiniis divinam suam missionem ostenderent. Inter istos eminet *Elias*, qui Regis non minus, quam populi vitia vehementer increpuit, — ignem sacrificia consumentem, e coelo advocavit ad confundendos Sacerdotes Baali, qui idem ingentibus clamoribus impetrare non potuerunt. (III. Reg. 18.), — Achabo etiam, et Jezabeli funestam mortem praedixit (III. Reg. 22.); — Sarephtae multiplicavit farinam, et oleum, mortuumque viduae filium fusis ad Deum precibus vitae restituit (ib. c. 17.). — Milites ad ipsum capiendum missi igne delapso e coelo consumti sunt; (IV. Reg. 1.) — et per ipsius pallium Jordanus divisus est (IV. Reg. 2.). — Ipsi successit *Elisaeus*, qui mortuos ad vitam revocavit (ib. c. 4.), Naamum Syrum a lepra mundavit (ib. c. 5.); famem., et meliora iterum tempora prophetavit (ib. c. 7 et 8.). — *Isaias* zelo divino repletus, et vaticiniis clarus per 43 annos sub Regibus Juda Ozia, Joathan, Achaz, et Ezechia munere prophetico functus est. Priusquam Nabuchodonosor natus esset, et cum Babilonia omni adhuc splendore careret, Isaias, divinitus inspiratus, jam illius potentiam, et hujus magnificentiam praedixit, — sed repentinum quoque interitum vaticinatus est: populi quoque judaici captivitatem, et liberationem et praevidit, et praenuntiavit. (Is. 13, et 14 et 21 et 45 etc.) — Post

ipsum *Jeremias* scelerum acerrimus vindex eadem et Judaeorum, et exterorum fata cum minutis quandoque circumstantiis praedixit (Jer. 50 et 51.), quarum prophetiarum eventum mox Judaei experti sunt. —— In ipsa etiam captivitate babylonica Deus populum suum non sine viris reliquit, qui auctoritatem legis mosaicae tuerentur. *Ezechiel* infidelitatem Judaeorum gravissimis verbis persecutus est (Ezech. 4—24.), et in ipsa etiam captivitate babylonica a munere hoc prophetico non destitit (Ezech. 29, 17.). — *Daniel* diligentissimus legis mosaicae in ipsa aula regia observator, mira enituit cum suis sociis venustate prae illis, qui exquisitis cibis vescebantur (Dan. 1.) Interpretatus est somnium Nabuchodonosoris, quem Sapientes illius regionis declarare non poterant, magnis idcirco honoribus cumulatus (Dan. 2.). Ipsius socii Sidrach, Misach, et Abdenago in fornacem ignis ardentis missi, eoquod statuam regis non adoraverint, stupendo miraculo incolumes evaserunt. (Dan. 3.) Idem Regi Balthasari Scripturam, cunctis ignotam, exposuit, et statim eventus, quem praedixit, secutus est; (Dan. 5.) ipseque missus in lacum leonum nihil inde mali passus est. (Dan. 6.) Tali ergo modo Deus se Religionis mosaicae auctorem, et conservatorem non solum Judaeis, sed etiam exteris nationibus ostendere dignatus est.

2. Fata nationis etiam in hac epocha relationi ad legem juxta Moysis vaticinium responderunt. — Jam ab initio epochae propter flagitia, quae in ipso tabernaculo committebantur, Israelitae ita a Philistaeis profligati sunt, ut et arca Dei in manus inimicorum inciderit, impiis Heli filiis trucidatis. Sed arca Dei per magna miracula facta est insignis, Dagonem enim - idolum - iterato prostravit, ac Philistaeos tantis affecit plagis, ut illam, donis locupletatam sponte Israelitis reddendam decernerent, quam duae vaccae foetae, quibus jugum non fuerat impositum, recta via mu-

gientes reduxerunt. (I. Reg. 4—6.) — — Saul, cum Deo fidelis esset, feliciter regnavit, cum autem mandata divina transgrederetur, a Deo rejectus, a daemone vexatus, miserrime in bello periit (I. Reg. 14. II. Reg. 1.) — Sub Davide justo — instaurato cultu divino, refloruit regnum, sed post adulterium commissum non recessit gladius tribulationis a domo ipsius, prout Nathan praedixerat. (II. Reg. 12, 10—13.) Vidit enim David inter filios suos Amnonem occisum, Thamar oppressam, Absolonem rebellem et - Sub Salomone sapienti maxime splenduit imperium, sed cum a Deo defecisset, splendor quoque regni imminui coepit; deficientibus enim decem tribubus ab arroganti filio ejus Roboamo scissum est regnum. — Sed et Jeroboam - schismatis auctor - cum populum a cultu Dei detineret, mox vindictam Dei experitur; filius ipsius moritur, dum regina domum ingreditur, et tota ejus posteritas - regnante filio ejus Nadab - destruitur, prout Propheta Ahias praedixerat. (III. Reg. 13. 14. 15.) — Eandem sortem experti sunt impius Achab, et superba Jezabel Elia vaticinante. (III. Reg. 21.) — Tandem totum regnum Israel, cum semper magis magisque a lege mosaica deficeret, sceleribusque abundaret, juxta vaticinia Prophetarum Ahiae (III. Reg. 14, 15.) Oseae (9, 11—19.) Amos (5.) Isaiae (5 et 7 et 8.) a Salmanassare Rege Assyriorum in captivitatem abductum est. (IV. Reg. 17.) — Regnum Juda legi mosaicae fidelius insistens, diutius incolume stetit. Et licet saepius ob peccata commissa aerumnis affligeretur, per poenitentiam tamen ab illis liberatum fuit. Sic cum Ezechias - ab Assyriis ad maximas angustias redactus - ad Deum recurreret, mox opem divinam expertus est, ingenti Sennacheribis exercitu in una nocte per Angelum vel trucidato, vel in fugam acto. (IV. Reg. 19.) — Sed cum Ezechiae successores cum populo iterum a Deo deficerent, et scelera

sceleribus cumularent, regnum quoque Juda a Nabuchodonosore in captivitatem babylonicam abductum est, uti praedixerunt Prophetae Michaeas (3 et 4.) Jeremias (4—27.) Isaias (22 et 30 et 39.) Sic et secundae epochae fata veritatem mosaici vaticinii contestata sunt.

§. 84.

Tertia Epocha.

1. Post 70 annos juxta clarissimum Jeremiae vaticinium (Jer. 29, 10—14.) soluta per Cyrum captivitate Judaei - duce praestantissimo viro *Zorobabele* in patriam revertuntur. Mox divina Providentia magnos suscitat viros. *Esdras* et *Nehemias* - magno pro lege mosaica zelo repleti - canonem S. Librorum colligunt, atque efficiunt, ut erectis ubique Synagogis lex praelegatur. *Zacharias, Aggaeus,* et *Malachias* munere prophetico funguntur, populumque judaicum ad mosaicae legis observantiam, et ad templum reaedificandum excitant, promittentes Messiam templum hoc secundum ingressurum esse. — Licet autem post Malachiam nullus Propheta apparuisset, sufficiebant Judaeis oracula Prophetarum, quae prae manibus habebant, et successive adimpleta videbant, ut continuum pro Religionis suae divinitate testimonium haberent. Inter reliquos enim praecipue Daniel quatuor Monarchiarum sibi succedentium fata sic praedixerat, ut potius historiam scripsisse, quam vaticinia protulisse dicendus sit (Cf. Stolberg Gesch. d. Rel. IV. B. §. VIII. et seq.)

2. In hac epocha Judaei fidelius quam in prioribus legi mosaicae obtemperarunt, et ideo juxta Moysis oracula benedictiones divinas perceperunt. Ab ipsis enim Regibus Persarum contra hostes suos defensi, ab ipso Alexandro M. in honore habiti sunt, et ab ejus successoribus tum Syriae, tum Aegypti Regibus dona, ac privilegia obtinue-

runt. Per tria propemodum saecula status iste quietis, et felicitatis duravit. — Ast Judaei cum Gentilibus nimium communicantes, ac eorundem ritus, ac lusus imitati a puritate Religionis deficiunt. Mox Antiochus, Rex Syriae, populum judaicum vexare incipit, et penitus destruere conatur: Hierosolymam cum magno exercitu ingressus templum ipsum diripit, et profanat, horrendas crudelitates exercens. — Deus autem, qui peccantem populum affligi, non destrui voluit, fratres Machabaeos suscitat, qui parva manu, sed magna virtute Antiochi copias profligant, templum purgant, cultum divinum restaurant, et legis mosaicae observantiam inculcant. Mox, populo ad meliores sensus reverso, Judaeae quoque status laetior fit, ita ut libera a jugo gentilium - devictis quoque Samaritanis, Idumaeis, Philistaeis, et Ammonitis - magno splendore circumdaretur. Successu autem temporis per sectas Pharisaeorum, et Sadducaeorum puritas Religionis corrupta in superstitiosas observantias degeneravit, factionibus omnia repleta, et mores corrupti sunt. Nec diu abfuit vindicta divina: Pompejus enim, Romanorum bellidux, Judaeam subegit, quae diro postea Romanorum jugo premebatur. En! quomodo Deus continuo juxta factam praedictionem se legis mosaicae auctorem, et ceu vindicem transgressionum ejus ostendit! —

Lectu dignissimum est, quod de hac materia disserit doctissimus *Bossuetus* in Discurs. Hist. univ. P. II. a N. I—IV. Cf. Storchenau Zugaben zur Philos. d. Rel. IV. B. N. I. Dobmayr. T. III. §. 62—67.)

§. 85.

Conclusio capitis.

Si jam omnia recolantur, quae de Religionis mosaicae characteribus tum internis, tum externis dicta sunt, et si

specialis Dei in conservanda Religione mosaica Providentia attendatur, nemo sanae mentis, nisi praejudiciis obcaecetur, vel passionibus malis in devia abripiatur, dubitare potest, Religionem per Moysen populo israelitico traditam vere fuisse divinitus revelatam. — Crescit sane argumentum, si Religiones aliorum populorum ante Christum examinentur, quae sicut quoad doctrinam tum theoreticam, tum practicam erroribus pravissimis refertae erant, sic veris miraculis, et vaticiniis penitus caruerunt.

Specialem Dei providentiam circa Hebraeorum genus, cui Revelatio divina facta dicitur, increduli impugnant ex eo, quia ipsis Deus videtur in illa studio partium laborasse, qui tamen acceptor personarum non est. Quomodo, ajunt, a recta ratione admitti potest, Deum, qui omnium hominum benignus pater est, qui omnes creavit, conservat, et aequaliter amat, solis Hebraeis revelationem omnibus necessariam dedisse, et specialis providentiae beneficia impertisse? — Ad hanc objectionem, saepius ab incredulis recoctam, solvendam variae animadversiones juvant. a) Attendendum nimirum est, decreta Dei investigabilia esse, et de illis rationem exigere, cum independentia sint, rationi repugnare. Deus enim nulli hominum Revelationis beneficium debuit, quare, si in nonnullos bonus fuit, erga alios tamen injustus dici nequit. b) Per Revelationem Hebraeis concessam nihil amiserunt reliquae gentes, quibus lumen rationis, et conscientiae relictum fuit, quo Religionem naturalem cognoscere, et per illius observantian lumine Revelationis se digniores reddere potuissent. c) Multum quoque specialis divina erga Hebraeos providentia reliquis gentibus prodesse poterat. Miracula enim, quae pro Hebraeis patrata sunt, ejus erant naturae, ut non jam occulte, sed publice fierent, ita, ut eorum notitia ad omnes fere gentes pervenerit. Quanta enim miracula non viderant Aegyptii, Chananitae, Philistaei, et reliquae vicinae nationes? — nonne posterioribus temporibus Assyrii, Babylonii, Persae, Graeci, et Romani specialis Dei pro Hebraeis providentiae testes fuerunt, cum de miraculis factis, vel de vaticiniis adimpletis satis certam noti-

tiam habuerunt? — nonne potuissent tali modo ad cognitionem unius Dei, et revelatae ab ipso Religionis perduci? — Sane ergo Deus impertiendo Hebraeis Revelationis, et specialis providentiae beneficium etiam erga caeteras gentes paterno se exhibuit modo, quae ipsae in culpa fuerunt, si veritatis lumen non susceperunt. — d) Neque Deus in electione Hebraeorum juxta humanum conceptum coeco modo processit, qui in tanta humani generis depravatione talem familiam elegit, quae traditionem jam primis Patriarchis communicatam melius conservavit, idolis non serviit, sed cultui unius Dei fidelis permansit, et in qua Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, et multi alii pietatis in Deum, charitatis erga proximum, castitatis, aliarumque virtutum praeclara specimina ediderunt.

Caput III.

Legi mosaicae succedere debuit Revelatio perfectior.

§. 86.

Religio mosaica, utut divina auctoritate insignis, tamen imperfecta fuit, et perfectiorem Revelationem promisit. Fuit illa imperfecta

1. *argumento*: Licet enim omnia, quae in Moysis symbolo, et codice continebantur, non solum erroris expertia, sed etiam in se praeclara, ac populo israelitico maxime accommodata essent, perfectiora tamen desiderantur: Rituale mosaicum multis caeremoniis, iisque molestis onustum erat, prout inculti, et carnalis populi ratio, et ad tempora futura relatio exigebat: homines demum timore potius, quam amore, — imo sanctione quoque civili, et terrestri ad observandam legem adigebantur: —

2. *ambitu*: uni enim populo Religio mosaica data, uni regioni apta, et templo, ac sacerdotio, uni tribui inhaerenti, affixa erat. — Perfectior ergo Religio revelata, omnibus Gentibus apta, per novum Legislatorem afferenda, a Deo summe bono exspectanda erat. — Et revera in ipso

Mosaismo a) talis novus Legislator, seu perfectioris Revelationis praeco, ab Hebraeis *Messias* dictus, clare *promissus* fuit; b) *tempus* adventus illius accurate determinatum est; imo et c) *characteres* ipsius satis perspicue assignati sunt.

Haec exponentes viam nobis sternimus ad tertiam Revelationis epocham, seu ad Religionem christianam clare, et solide pertractandam. — Argumentum ex vaticiniis V. T. pro veritate Religionis christianae petitum summi fecerunt viri doctissimi, inter quos eminet Daniel Huetius in sua demonstratione evangelica. Ipsa quoque dignitas, et excellentia Religionis christianae clarissime patescit, si intimus hujus cum Religione patriarchali, et mosaica nexus ostendatur.

Articulus I.

De promissionibus Messiae.

§. 87.

Variis temporibus variae promissiones venturi Messiae ceu novi legislatoris, perfectioris Revelationis praeconis, et totius generis humani liberatoris factae fuerunt.

1. Magnifica promissio jam Protoparentibus statim post peccatum, quod a serpente seducti patrarunt, (Gen. 3.) facta legitur. Deus enim serpentem i. e. malignum spiritum sub serpente latitantem ita affatus est: *Inimicitias ponam inter te, et mulierem, et semen tuum, et semen illius, ipsa* (juxta textum hebraicum, versiones judaicas, et Patres legitur: *ipse*) *conteret caput tuum.* (Gen. 3, 15.) Hisce verbis promittitur unus ex posteris Adami, et Evae, qui fastum, et potentiam daemonis conculcaret, damna ab ipso hominibus illata repararet, et humanum genus a Deo abductum ad hunc reduceret. Hunc profecto sensum ipsae jam circumstantiae exigunt, ut protoparentes sensu miseriae jam imbuti, et justitiam Dei experti, spe erigerentur, et divi-

nam misericordiam agnoscerent. Tali quoque sensu hunc locum intellexerunt tum Judaei, uti testantur tres paraphrases antiquissimae Jonathani, Onkelosi, et Hierosolymitana, tum SS. Patres, qui citatum locum *Protoevangelium* nominare consueverunt. (v. Calmet, Dan. Huet. Pr. VII. n. 7.)

2. Promissiones venturi Messiae repetitae sunt Abrahamo, Isaaco, et Jacobo, cum Deus futurum ipsis spopondit, ut benedicantur in iis, et in semine eorum cunctae tribus terrae (Gen. 12, 3. 18, 18. 22, 10. 26, 4 et 28.) Ex quibus verbis apparet, unum ex posteris praedictorum Patriarcharum non ut Moysen solis Hebraeis, sed omnibus terrae gentibus benedictionem allaturum esse, quamobrem in benedictione Judae a moribundo Patre Jacobo praenuntiata, ille qui mittendus erat, *exspectatio gentium vocatur.* (Gen. 49.)

3, Novum Legislatorem, et novae Revelationis praeconem claris verbis promisit Deus, ita Moysen affatus: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia, quae praecepero illi. Qui autem verba ejus, quae loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam.* (Deut. 18, 18 et 19.) Agitur hic de propheta aliquo singulari, ab omnibus aliis prophetis V. T. distincto; ex his enim nullus, fatentibus ipsis Judaeis, Moysi similis haberi potest, quia nullus ex ipsis dux populi fuit, aut legislator, aut novi foederis auctor. Ideo citatus locus ab ipsis Judaeis antiquioribus de Messia intellectus fuit, qui Propheta sit excellentissimus, et sicut Moyses dux, et liberator populi sui, legislator, et novi Testamenti mediator fiat. (Cf. Euseb. Demonst. evang. l. 3.)

4. Mosaicae legi aliam legislationem - et quidem auctoritate divina successuram esse, apertissime praenuntiatur

Jer. 31, 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel et domui Juda foedus novum, — non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, — sed hoc erit pactum: — — dabo legem meam in visceribus eorum* etc. Hanc vero legislationem, et revelationem ad omnes gentes extendendam esse, in variis S. Scripturae locis traditur. Sic (Ps. 2.) Deus ad Messiam loquitur: *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae.* — (Is. 55.) Deus de Messia dicit: *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac praeceptorem gentibus.* — (Is. 66) Messias ipse ait: *ecce ego venio, ut congregem ex omnibus gentibus, et linguis, et venient, et videbunt gloriam meam, et assumam ex eis Sacerdotes et Levitas.* Lex ergo mosaica caeremonialis abroganda erat per Messiam, et novum Sacerdotium instituendum, quia Sacerdotes antiquae legis non poterant assumi nisi ex familia Aaronis.

5. Notatu quoque dignissimus est locus Malachiae (c. 1. v. 10 et 11.) *Non est,* dicit Dominus, *non est mihi voluntas in vobis, et munus non suscipiam de manu vestra; ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda:* ex quo loco iterum infertur, legem mosaicam caeremonialem abrogandam esse, juxta quam solummodo in templo hierosolymitano sacrificia offerre licuit, et manifeste apparet, veram Religionem ad omnes gentes propagandam esse, ut ubique oblatio munda, seu sacrificium Deo acceptum offerri possit.

6. Ex locis citatis, aliisque multis factum est, ut Judaei in omni tempore non solum unanimi consensu exspectarent, sed et ardentissime desiderarent. Hinc frequentes erant illae veterum justorum ad Deum preces: *Domine! mitte, quem missurus es* (Ex. 4, 13.) *Emitte agnum*

Domine, Dominatorem terrae. (Is. 16, 1.) *Rorate coeli desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra, et germinet Salvatorem.* (Is. 44, 8.) Hodierni quoque Judaei non deffitentur, Messiam vere promissam esse, at in eo errant, quod illum adhuc exspectandum putent, quia tempus, pro illius adventu a Prophetis determinatum, et characteres de illo assignatos non recte attendunt.

Articulus II.

De tempore adventus Messiae.

§. 88.

Deus O. M. qui Messiam benignissime promisit, tempus quoque pro ipsius adventu satis clare per prophetas determinare dignatus est. — Id variis temporibus vario modo factum fuit. Tempus enim pro adventu Messiae determinarunt 1. *Jacob*, Patriarcha, 2. *Daniel*, 3. *Aggaeus*, et *Malachias*, 4. aliique Prophetae, qui *dispersionem Judaeorum*, et 5. *vocationem gentium* praenuntiarunt.

§. 89.

I. Vaticinium Jacobi.

Jacob, morti appropinquans, filios suos coram se collegit, *benedixitque singulis benedictionibus propriis* (Gen. 49, 28.) Judam vero his verbis allocutus est: *Juda, te laudabunt fratres tui; manus tuae in cervicibus inimicorum tuorum, laudabunt te filii patris tui. — Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, et ipse erit exspectatio gentium.* (ib. v. 8 et 10.): quo in vaticinio, ut tempus pro Messiae adventu determinetur, sequentia rite sunt attendenda:

1. In vaticinio hoc vere sermo est de Messia; nam a) vox, quae adhibetur ad eum, qui praedicitur, indigi-

tandum, id satis probat; vocatur enim *Schiloh*, cujus equidem sensus etymologicus non satis certe determinari potest, quia juxta Vulgatam *mittendum*, juxta Samaritanum *pacificum*, juxta tria Targumim *Regem*, juxta Schulthensium *natum de muliere* designat; omnes autem istae denominationes Messiae in aliis S. Scripturae locis tribuuntur, siquidem *mittendus* (Ex. 4, 5.) pacificus (Is. 9, 6.) *Rex* (Ps. 2.) *semen mulieris* (Gen. 3, 15.) dicitur. b) Idem apparet ex contextu; nam qui praedicitur, appellatur *exspectatio gentium*, quae denominatio optime convenit ei, *in quo benedicendae sunt omnes gentes*, i. e. Messiae. Vocatio gentium ad cognitionem veri Dei, et ad viam salutis communiter a Prophetis Messiae adscribitur. c) Judaei locum citatum semper de Messia intellexerunt, e. g. paraphrasis chaldaica, hierosolymitana, Onkelosi, Jonathani, Talmud etc. (V. D. Huet. prop. 9. c. 4.)

2. In vaticinio Jacobi praedicitur, potestatem rectoriam, seu principatum, et dominatum in tribu Judae futurum esse, quod indigitatur per sceptrum, illi promissum. Vox enim *Schebeth*, etsi simpliciter virgam, et quandoque afflictionem, seu oppressionem significet, (ubi tamen epitheton adjici solet utl fit Ps. 2, 9.); saepius, et praecipue si nude ponatur, supremam potestatem exprimit (e. g. Zach. 10, 11. Amos. 1, 13.); et hoc in sensu sceptrum in isto loco sumendum esse, apparet ex eo, quia a) Jacob filio suo Judae prospera, et laeta, victorias de inimicis, honorem, et gloriam praenuntiat, b) sceptrum cum duce, seu legislatore conjungitur, atque c) in hunc sensum veteres Versiones, et Rabbini consentiunt; sic e. g. In versione 70 locus praedictus ita legitur: *non deficiet princeps ex Juda*. (v. Calmet. in hunc locum.)

3. Sceptrum juxta vaticinium non solum accedere debuit ad tribum Judae, sed et in illa perdurare, *donec ve-*

niat, qui mittendus est, i. e. usque ad Messiam. Cessante ergo sceptro in Juda Messias advenire debuit; sic enim vaticinium Ipsi Judaei intellexerunt, e. g. paraphrasis chaldaica, Rabbini Salomon, Kimchi etc. Josephus Flavius, et alii. Imo universalem fuisse de tali expositione persuasionem ex eo elucet, quia cum a Romanis subjecti fuerint, et ab Herode alienigena regerentur, communi consensu Messiam tunc exspectarunt, quare etiam ad S. Joannem Baptistam nuntios miserunt, qui interrogarent, an ipse sit Messias.

A nonnullis recentioribus Judaeis vaticinium Jacobi non ad Messiam, sed ad alios e. g. ad Moysen, ad Davidem, ad Nabuchodonosorem, ad Cyrum etc. relatum fuit. Sed, qui ita sentiunt, satis refutantur ex adductis argumentis; citatique viri *exspectatio gentium* dici nequeunt, et illorum tempore sceptrum in Juda vel non adfuit, vel non fuit ablatum. Graviter etiam errant, qui vel de accessione, vel de perduratione sceptri in vaticinio sermonem esse putant. Plane enim sibi opposita sunt: *non accedet - donec* etc. et *non auferetur, donec* etc. Et si in priori sensu vaticinium sumatur, saltem sub Davide, primo Rege ex tribu Juda, Messias adventare debuisset. Si autem de perduratione Sceptri, quod per mille, et amplius annos in tribu Juda permansit, vaticinium intelligendum esset, nullo modo tempus pro Messiae adventu determinatum fuisset; et nunc perdurare nequit, quod jam ante 18 saecula penitus cessavit.

§. 90.

II. Vaticinium Danielis.

Appropinquante ultimo captivitatis babylonicae anno, cum fervidas preces funderet Daniel, ut triste exilium propter peccata populi non prolongaretur, missus a Deo Archangelus Gabriel sic ipsum alloquitur: *Daniel! nunc egressus sum, ut docerem te, et intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo, — ego autem veni,*

ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergo animadverte sermonem, et intellige visionem: quibus verbis declarat Angelus, se ex decreto divino adesse, ut Danieli futura praediceret, et ideo tam magnifico exordio attentionem Danielis excitat. Postea sic prosequitur: *Septuaginta hebdomades abbreviatae* (i. e. determinatae) *sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio, et prophetia, et ungatur Sanctus Sanctorum. — Scito ergo, et animadverte. Ab exitu sermonis ut iterum aedificetur Jerusalem usque ad Christum ducem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duae erunt, et rursus aedificabitur platea, et muri in angustia temporum; et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, et in dimidio hebdomadis deficiet hostia, et sacrificium, et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem, et finem perseverabit desolatio.* Dan. 9, 22. etc. Ut praeclarum hoc vaticinium rite intelligatur, plura investigare, et dilucidare oportet.

1. Agitur hic vere de Messia, quod aperte colligitur a) *ex nominibus*, quibus praenuntiatus insignitur; appellatur enim *Dux, Christus, Sanctus Sanctorum* (in hebr. *Sanctitas Sanctitatum*), quibus Messias etiam in aliis Scripturae locis insigniri solet; b) *ex praeclaris effectibus* de consummanda praevaricatione, de fine imponendo peccato, de delenda iniquitate, de adducenda justitia sempiterna, de implenda omni prophetia etc. qui omnes effec-

tus soli Messiae adscribi possunt: c) *ex fatis* ducis praedicti, qui dicitur non agnoscendus a suis, negandus, et occidendus, quae omnia saepius de Messia in V. T. praenuntiantur (Ps. 21. Ps. 68. Is. 53.): d) *ex magnitudine poenae* ob occisionem Christi irrogandae; dicitur enim urbs cum templo evertenda, et desolatio perpetua inducenda, qualis poena ob mortem, aliis Prophetis illatam, nullibi annuntiatur: e) *ex consensu Judaeorum,* qui teste Josepho Flavio semper crediderunt, per hoc Danielis vaticinium tempus advenientis Messiae designatum esse.

2. Tempus, quod in vaticinio pro adventu Messiae determinatur, complectitur 70 hebdomades. Non possunt autem hic intelligi hebdomadae dierum, intra quas omnia, quae Angelus praedixerat, evenire haud poterant, quia, historia teste, pluribus annis opus erat, ut Jerusalem aedificetur, et muris cingeretur; — neque intelligi possunt hebdomadae mensium, jubilaeorum, vel saeculorum, quae Judaeis notae non fuerunt; sed intelligendae sunt hebdomadae annorum, quia uti dies septimus, sic etiam annus septimus apud Judaeos sabbathicus erat, et ideo apud ipsos sicut septem dies hebdomadem dierum, sic septem anni hebdomadem annorum conficiebant; hasque hebdomades a Gabriele indigitatas esse, constans fuit antiquorum Judaeorum fides. — Istae vero 70 hebdomades conficiunt 490 annos. Tempus hoc ab Angelo determinatum dividitur in tres partes: *prima pars* constat ex 7 hebdomadibus, seu ex 49 annis, quibus lapsis *aedificabitur platea, et muri,* i. e. ad finem perducetur urbis, et murorum aedificium: *secunda pars* continet 62 hebdomades, quarum in exitu ungendus erit Christus, seu Messias apparebit ut Christus, seu unctus a Domino: *tertia pars* complectitur unam, et quidem ultimam hebdomadam, in cujus *dimidio-occidetur Christus,* et *deficiet hostia, et sacrificium.*

3. Summi profecto momenti est, ut cognoscatur, quandonam septuaginta hebdomadarum calculus incipiendus sit, ut istarum finis, seu tempus pro Messiae adventu determinatum certo innotescat. Id autem satis clare in vaticinio indigitatur, juxta quod exordium hebdomadarum *ab exitu sermonis, ut iterum aedificetur Jerusalem*, i, e. ab edicto regio de reaedificanda urbe duci debet. — Quatuor autem edicta extant, quae a Regibus Persarum in favorem Judaeorum emanarunt. Primum edidit Cyrus (I. Esdr. 1.) secundum Darius filius Histaspis (I. Esdr. 6.) tertium Artaxerxes Longimanus anno septimo (I. Esdr. 7,6.), et quartum idem anno vigesimo regiminis sui (II. Esdr. 2.). Exinde gravis inter eruditos agitatur quaestio, a quonam horum edictorum computatio hebdomadarum incipi debeat.— Celebriores autem Chronologi, uti Dionisius Petavius, Dan. Huetius, Bossuetus, Rondetus, et alii docent, hebdomadarum initium ducendum esse ab ultimo edicto Artaxerxis — et quidem non sine gravi ratione. Nam in hoc unico edicto sermo occurrit de urbe aedificanda, et muris cingenda, cum in reliquis non de aedificanda urbe, sed solum de erigendo templo agatur. Sed (II. Esdr. 2.) narratur, Nehemiam a Rege Artaxerxe gratiam petiisse (v. 5.) ut possit aedificare urbem, eamque obtinuisse (v. 6.) quare tanquam laetus nuntius rediens clamavit: *Venite, et aedificemus muros Jerusalem, et non simus ultra opprobrium* (v. 17.)— Hic ergo revera exivit sermo de aedificanda urbe, et ideo ab hoc edicto incipienda est computatio 70 hebdomadarum; in quarum fine Messias advenire, et occidi debuit.

Varias difficultates contra hoc vaticininm motas proponit, et solvit. (Cl. Perrone T. IV. P. I. C. II. §. 2.)

§. 91.

III. Vaticinium Aggaei, et Malachiae.

Judaei a captivitate babylonica soluti, et in patriam reversi, multis difficultatibus superatis, novo templo aedificando insudarunt. Cum autem probe noscerent, hoc-templo Salomonis structurae magnitudine, magnificentia, et opulentia multo inferius futurum, animo ceciderunt, et valde contristati sunt. Quos ut erigeret Deus, et soleretur, pollicitus est, multo majorem fore gloriam hujus templi, quam primi, eoquod in illud venturus sit Messias. Id duo Prophetae satis clare praedixerunt. a) *Aggaeus* cap. 2. ita loquitur: *Haec dicit Dominus Deus exercituum: adhuc unum modicum est, et ego commovebo coelum, et terram, et mare, et aridam. Et movebo gentes* (i. e. inter gentes magna bella excitabo) *et* post haec *veniet desideratus cunctis gentibus* (i. e. Messias, per quem gentes benedicendae sunt) *et* tunc *implebo domum istam* (i. e. templum modo aedificatum) *gloria, dicit Dominus exercituum.* — — *Meum est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus* (i. e. hoc templum equidem non scatet argento, et auro, quo ego non indigeo, et quod meum est, ubicunque inveniatur,) sed tamen *magna erit gloria domus istius novissimae, quam primae, et in loco isto dabo pacem* (nimirum per Messiam, reconciliatorem, qui ideo frequenter princeps pacis vocatur.) b) *Malachias*, postquam cap. I. oblationem mundam in omni loco offerendam, et nomen Dei in omni loco, et in gentibus magnificandum praedixit, hortatur cap. III. ad sanctificationem templi, et sic Deum loquentem inducit: *Ecce ego mitto angelum meum, et praeparabit viam ante faciem meam,* (quibus verbis, fatentibus ipsis Judaeis, Messiae praecursor intelligitur, quem etiam Isaias (4, 3.) praedixit,) *et statim veniet ad templum suum dominator, quem vos quaeritis, et angelus*

testamenti, quem vos vultis i. e. Messias, qui est dominator, et angelus, seu nuntius novi testamenti, quem Judaei tamdiu quaesierunt, et desiderarunt, ad templum suum venturus esse praedicitur. — Juxta hoc duplex vaticinium constat, Messiam stante templo secundo advenire debuisse, quod per praesentiam suam gloria impleturus erat.

Vaticinia adducta de Messia explicabant veteres Judaei, sed diruto templo in aliam sententiam abierunt. Id testatur Hugo Grotius, qui in citatum Aggaei locum dicit: „Messiam appariturum in templo secundo credidere Judaei. omnes, qui ante excidium vixere. Ex eo tempore comminiscuntur interpretationes novas, violentas, varias ad haec loca clarissima." — Horum commenta, quae inter Protestantes praecipue asseclas invenerunt, jammodo diluenda sunt.

Obj. 1. Vaticinium Aggaei intelligendum est, non de Messia, sed de copia auri, et argenti afferenda a gentibus, per quam gloria secundi templi major futura erat, quam primi. Nam in textu hebraico legitur: *tunc veniet desiderium* i. e. venient res desideratissimae, atque pretiosissimae *omnium gentium*. Ita Rosenmüller.

Resp. a) Admissa hac, veteri Synagogae omnino ignota expositione, vaticinium divinum nullo modo fuisset verificatum. Munera enim, vel a Regibus Persarum, vel ab aliis, vel praesertim ab Herode ad ornamentum templi collata, aequiparari non poterant cum divitiarum copiis, a Salomone structurae templi impensis. b) Neque Deo dignum videtur, majorem gloriam templi repetere ex donis gentium idololatrarum, quibus non licitum erat, templum ingredi. c) Absonus etiam sensus ex allata interpretatione prodiret; Deus enim diceret: *meum est argentum*, *et meum est aurum*, quia illud et hoc a Gentibus in templum meum allatum est, cum tamen in tota Scriptura Deus absolutus rerum omnium Dominus nominetur, qualis etiam revera est. d) Verba subsequentia: *et in loco isto dabo*

pacem, tempora Messiae assignant; nam de pace civili, et temporali intelligi nequeunt, cum exstructo jam templo secundo multa bella – praecipue per Antiochum, et per Romanos sustinere debuerit Judaea. — e) Demum ipse Rosenmüller non diffitetur, Aggaeum quae hic praedicit, temporibus messianis eventura sperasse; et in cap. III. 1. Malachiae, immemor eorum, quae scripserat in scholiis ad Aggaeum, haec scribit: *„veniet ad templum suum*, nempe secundum, quod per Messiae adventum gloriosius primo templo futurum esse *praedixerat etiam Aggaeus.*" Tanta veritatis vis est, ut vel ab invitis testimonium extorqueat. (v. Perrone l. c. n. 122.)

Obj. 2. Praedictus ab Aggaeo non potest esse Messias, quia dicitur *desideratus cunctis gentibus*; non poterant autem gentes Messiam desiderare, et exspectare, quem non cognoverunt.

Resp. a) Propheta per synecdochen loquitur, et ponit: *desideratus* pro: *desiderandus*, uti etiam Jacob Messiam vocat *exspectationem gentium, quae in illo benedicendae erant.* b) Gentes saltem implicite desiderarunt Messiam, quia naturali stimulo benedictionem, felicitatem, beatitudinem concupiere: neque negari potest, ipsas ex traditione, vel ex commercio cum Judaeis aliquam ideam de Messia promisso hausisse. c) Rem penitus declarat locus parallelus Malachiae, in quo ad templum suum venire dicitur Dominator, quem Judaei quaerunt etc.

Obj. 3. Major gloria templi secundi repetenda est ab ingressu Alexandri M. et Pompeji, vel ex eo, quia diutius stetit, quam primum.

Resp. a) Alexander M. et Pompejus, Ethnici, ipsa Sancta Sanctorum ingressi, templum non jam gloria affecerunt, sed temerario ausu profanarunt, et neuter dici potest *desideratus cunctis gentibus*, quarum plures ab

illis misere debellatae sunt. b) Levis laus est diuturnitas; — praesertim spatium decem annorum, queis secundum templum diutius stetit, tanti non est, ut propterea primo praeferri mereretur: neque de hac diuturnitate in vaticinio verbum occurrit. (v. Klüpfel T. II. §. 43. N. 7.)

§. 92.

IV. Vaticinia de dispersione Judaeorum.

Si vaticinia veteris Legis rite attendantur, haud obscure colligitur, Messiam advenire debuisse, cum populus judaicus adhuc in patria unitus, et in tribus, ac stirpes divisus esset; frustra enim alias inter characteres Messiae reponeretur, quod ex tribu Juda, et e stirpe Davidis oriundus sit. — At Prophetae etiam praedixerunt, Messiam a populo judaico non agnoscendum, imo injuriis afficiendum, et occidendum esse, atque in poenam ingentis hujus delicti templum cum urbe devastatum, et populum e patria ejectum, et misere dissipatum iri. — Id praeprimis probat locus Danielis jam antea citatus. Dicit enim: *Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est:* i. e. non agnoscent Judaei Messiam, imo occident. Statim autem subjungitur poena, seu ultio Dei propter tantam caecitatem, et impietatem: subjungitur enim: *et civitatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio*, i. e. destructis urbe, et templo, Judaeis statuta est vastissima dispersio, et omnimoda desolatio. Demum adjicitur: *Confirmabit pactum* Messiae, Christi, seu novum testamentum, *multis hebdomada una, et in dimidio hebdomadae deficiet hostia, et sacrificium* i. e. nullius virtutis, et utilitatis erunt sacrificia V. T. et tandem penitus cessabunt, *et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad*

consummationem, et finem perseverabit desolatio. — Cum hoc Danielis vaticinio consonant ea, quae leguntur in 68. Psalmo, qui, ut dicit Calmetus, nonnisi aegerrime alteri quam Messiae aptari potest. Praeprimis Messias loquens, et lamentans inducitur his verbis: *dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto,* et postmodum vindicta Dei describitur: *Obscurentur oculi eorum, ne videant; dorsum eorum semper incurva. Effunde super eos iram tuam, et furor irae tuae comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. Quoniam quem tu percussisti* (Messiam) *persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* (v. 26 etc.) Ergo propter injurias gravissimas Messiae illatas maxime erant Judaei puniendi, et dispergendi ita, ut eorum habitatio deserta fiat. — Idem praenuntiat Jeremias cap. 31. ubi aperte Messiae tempora indigitat, cum de novo pacto cum domo Israel ineundo, et de alia lege, cordi eorum inscribenda loquitur (v. 32, 33 etc.) et dein (v. 36.) addit: *Si defecerint leges istae coram me, dicit Dominus: tunc et semen Israel deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus:* ergo propter spretam, et rejectam legem Messiae cessaturi erant Judaei, gentem constituere (v. Braun in l. c.) Huc spectare videtur etiam locus Isaiae cap. 6. Praenuntiatur hic populi excaecatio, et impoenitentia ad vocem Prophetae, a Deo missi, eaque perduratura dicitur, *donec desolentur civitates absque habitatore, et domus sine homine et terra relinquetur deserta. Et longe faciet Dominus homines, et multiplicabitur, quae derelicta fuerat in medio terrae* (v. 11 et 12.) Multi equidem per Prophetam, a Deo missum, nonnisi Isaiam, et per desolationem praenuntiatam captivitatem vel assyriacam regni Israel, vel babylonicam regni Judae intelligunt. Sed neutra expositio satis apta videtur,

quia ad praedicandum regno Israeli Isaias primarie missus non fuit, et captivitas babylonica sesqui circiter saeculo post Isaiam secuta est. Multo melius, et planius hoc vaticinium (si non in sensu litterali, certe in sensu mystico) exponitur de Messia, a Deo misso, de caecitate, et duritia populi judaici ad vocem ipsius, de desolatione ideo secutura, et de Ecclesia Messiae in medio terrae multiplicanda (v. Calmet in istud caput. Cf. Matth. 13, 14 etc. et Rom. 11, 11.) Juxta adducta vaticinia Messias ergo advenire debuit, antequam populus judaicus e patria expelleretur, et dispergeretur, quia lugenda haec calamitas ceu poena non agniti, et occisi Messiae praenuntiata est.

§. 93.

V. Vaticinia de vocatione Gentium.

Juxta promissiones jam patriarchis factas in Messia *benedicendae* erant *omnes gentes terrae.* (Gen 22, 38.) Sub nomine autem gentium intelliguntur omnes populi a Religione revelata alieni, et Polytheismo, ac Idololatriae dediti. Hos igitur Messias doctrina sua coelesti, abolito Polytheismo, et propulsa Idololatria, ad agnitionem, et cultum veri Dei, et ad salutem spiritualem perducere debuit. Ideo Messias dictus est *exspectatio gentium* (Gen. 49, 10.) *Lux gentium* (Isa. 42, 6.) *Dux atque praeceptor gentium* (Is. 55, 4.) *Desideratus cunctis gentibus* (Agg. 2, 8.) — Prophetae porro sicut obcaecationem, et indurationem Judaeorum, ita et conversionem gentium temporibus Messiae sat frequenter praedixerunt. Sic Isaias cap. 2. describens Ecclesiam a Messia instituendam dicit: *Erit in novissimis diebus* i. e. temporibus Messiae *praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes* (Cf. Mich. 4, 1.) Alio in loco nonnullae gentes, doctrinam Messiae,

seu veram Religionem sibi antea ignotam suscipientes, expresse nominantur. Nam Isa. 66, 18 etc. Messias ipse ita loquens inducitur: *Ecce ego venio ut congregem ex omnibus gentibus, et linguis, et venient, et videbunt gloriam meam. Et ponam in eis signum, ut mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad gentes, in mare, in Africam, et et Lydiam, — in Italiam, et Graeciam, ad insulas longe, ad eos, qui non audierunt me, et non viderunt gloriam meam — — et assumam ex eis Sacerdotes, et Levitas:* ex quibus ultimis verbis denominatarum gentium conversio satis clare indigitatur. — Hanc etiam Jeremias praedicit, qui, postquam de abrogatione veteris legis locutus fuerat, dein de Ecclesia a Messia instituenda dicit: *Congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Jerusalem, et non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.* (Jer. 3, 17.) — Idololatriae abrogationem clarissime praedixit Zacharias dicens: *Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, disperdam numina idolorum de terra, et non memorabitur ultra, et Pseudoprophetas, et Spiritum immundum auferam de terra.* Zach. 13. — Huc etiam nonnulli revocant locum Ezechielis cap. 30: *Haec dicit Dominus: disperdam simulacra, et cessare faciam idola de Memphis.* — Ex his, aliisque vaticiniis patet, per Messiam fuisse idololatriam abrogandam, et gentes ad agnitionem, et cultum veri Dei perducendas. Ergo Messias advenire debuit, cum gentes - praecipue expresse denominatae - adhuc polytheismi, et idololatriae tenebris involutae essent.

§. 94.

Si vaticinia in hoc articulo adducta rite attendantur, sole clarius apparet, tempus pro adventu Messiae a Prophetis determinatum jam dudum praeterlapsum esse. Nam

Messias debuit advenire cessante sceptro in Juda, ad finem vergentibus hebdomadibus Danielis, stante adhuc templo secundo, seu zorobabelico, antequam Judaei dispergerentur, et gentes, propulsa idololatria ad rectam fidem converterentur. — Sed jam ante octodecim saecula, subjugata a Pompejo Judaea, sceptrum in Juda penitus cessavit; eodem fere tempore ad finem venerunt hebdomadae Danielis, licet ab ultimo Artaxerxis decreto computatae; haud multo post templum cum urbe Jerusalem destructum est, Judaei e patria expulsi undique dispersi sunt, et pedetentim gentes - praecipuae expresse denominatae - rejecta idololatria ad agnitionem veri Dei pervenerunt. Ergo certe Messias jam advenit, atque ideo abrogata lege mosaica nova revelatio hominibus facta est, quae sollicite est investiganda: tutissime autem invenitur, si ex characteribus, a Prophetis praesignatis, verus Messias dignoscatur.

Inter Judaeos eruditiores nonnulli negare non sunt ausi, tempus pro adventu Messiae stabilitum, jam praeterlapsum esse. Ne autem Christum ceu Messiam declarare cogerentur, dixerunt, promissiones divinas de Messia designato tempore venturo, conditioni fuisse alligatas, si Judaei legem mosaicam stricte observaverint; hac autem conditione non adimpleta, Messiae adventum dilatum esse, quod juxta ipsorum commentum jam in Ps. 88, v. 39 praedictum fuit, ubi legitur: ***Distulisti Christum tuum.*** — Ast omnino absonum est, quod Judaei veritati nimis clarae opponunt, horumque cavilla facile confunditur. Nam: a) vaticiniis absolute prolatis non licet pro libitu conditiones apponere; alias nihil certi ex illis erui posset: constat autem ex dictis, vaticinia, tempus Messiae determinantia, absolute, sine conditione annexa, prolata fuisse. b) Absurda quoque est conditio a Judaeis apposita: Messias enim venire debuit in remedium peccati; absonum ergo est dicere, ejus adventum ob peccata patrata fuisse dilatum, sicut absonum foret, adventum medici differri ob morbum ingravescentem. — c) Messias venturus erat non solum in salutem Judaeo-

rum, sed et omnium gentium: quis ergo ob peccata unius populi omnes gentes promisso redemtoris sui adventu privatos fuisse dicat? — d) De Judaeis utique jam praedictum erat, ipsos adveniente Messia ita corruptos, et obcaecatos fore, ut liberatorem suum non agnoscerent, sed occiderent. Nil ergo vaticiniis divinis magis repugnat, quam assertio, ob Judaeorum depravationem promissum antea, et quoad tempus designatum Messiae adventum dilatum esse. e) Et-si ita esset, dicant, qui talia effutiunt, quando ergo Messias adventurus sit? — citent alia vaticinia, in quibus id determinatur! — cum id nequeant, circa rem summi momenti in perpetuis dubiis fluctuaremus, omnesque priores divinitus hac de re factae prophetiae irritae dicendae essent. f) Commentum de dilatione Messiae ob peccata Judaeornm, illis temporibus, quibus Christus apparuerat in terris, ignotum erat. Ipsi enim Judaei tunc omnino persuasi erant, juxta oracula Prophetarum Messiam modo advenire debere. Id testatur Josephus Flavius l. 7. de bell. jud. c. 12. ubi dicit, nil magis sollicitasse animos Judaeorum ad defectionem a Romanis, et ad obstinatissimam urbis defensionem, quam fidem, ex vaticiniis praepostero sensu acceptis haustam, quod Messias illo tempore ceu Rex potentissimus advenire debeat, qui eos liberet ab Ethnicorum jugo. — Haec Judaeorum persuasio tanta erat, ut ubique divulgaretur, et ipsis ethnicis Scriptoribus innotesceret. Ideo Suetonius in vita Vespasiani scribit: „Percrebnerat in Oriente toto vetus, et constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Jndaea profecti rerum potirentur.“ — Et Tacitus lib. 5. Annal. ait: „Pluribus persuasio inerat, antiquis Sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret Oriens, profectique Judaea rerum potirentur.“ —

Articulus III.

De Characteribus Messiae a Prophetis praesignatis.

§. 95.

Ut homines Messiam, pro ipsorum salute missum, certo dignoscerent, Deus pro infinita bonitate sua non solum tempus pro illius adventu determinari, sed etiam cha-

racteres ipsius per Prophetas assignari voluit. Plurimae ideo in S. Scriptura V. T. prophetiae messianae reperiuntur, quorum *existentiam* probare, *distinctionem* declarare, *criterium* assignare, et *classes* enumerare oportet.

1. Fuerunt enim nostris temporibus nonnulli, qui omnino negarunt, in S. Bibliis V. T. veras de Messia prophetias inveniri. — Sed qui ita sentiunt, gravissime haluccinantur. Nam a) multa in S. Scriptura inveniuntur, quae nulli hominum nisi soli Messiae applicari queunt, e. g. verba Dei in Ps. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, et Ps. 109. *dixit Dominus Domino meo: — — ex utero ante luciferum genui te*, et Mich. 5. *egressus ejus ab initio a diebus aeternitatis;* — hi, et plurimi alii similes textus vel nullum, vel absurdum sensum haberent, si ad Messiam non referantur. — b) Ipsi antiqui Judaei de existentia prophetiarum messianarum omnino persuasi fuerunt. Hinc commune ipsis axioma erat: „Omnia, quaecunque memorantur in Lege, Prophetis, et Hagiographis, indicant Sapientiam, hoc est Christum.“ (v. Daniel. Huet Prop. VII. n. I.) Principes Sinagogae, et scribae populi, interrogati ab Herode, ubi Christus nasceretur, responderunt: in Bethlehem (Matth. 2.) citantes locum Michaeae 5. Praeconceptas quoque suas opiniones de regno Messiae temporali ex vaticiniis sinistro sensu intellectis collegerunt: de existentia ergo prophetiarum messianarum nullatenus dubitarunt. c) Ideo Christus, et Apostoli coram Judaeis - ad verum Messiae regnum ostendendum - sat fidenter ad Prophetarum eloquia provocarunt, ut Evangelia legenti patet. Tolerari autem non potest, quod nonnulli asserunt, Christum, et Apostolos accommodatitio solum sensu V. T. loca citasse. Id enim repugnat *characteri* ipsorum, qui non jam eruditionem, aut elegantiam stili jactare, sed veritatem affirmare studuere; repugnat *fini*; ideo enim

vaticinia citabant, ut Christum verum Messiam ostenderent, ad quod probandum accommodatio non valet; repugnat communi, et constanti *antiquitatis persuasioni*; repugnat tandem *verbis* s. scriptorum, qui expresse dicunt, citata oracula *impleta* fuisse, quod de accommodatis dici nequit.— d) Christus et Apostoli theoretice quoque, prophetias messianas existere, docuerunt. Sic Christus ad Judaeos dixit: *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in illis vitam aeternam habere; illae sunt, quae testimonium perhibent de me.* (Jo. 5. 39 etc.) — Et ad discipulos suos ait: *Necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi, et Psalmis, et Prophetis de me.* (Luc. 24, 44.) Petrus publice coram Judaeis dixit: *Deus - praenuntiavit per os omnium Prophetarum, pati Christum* (Act. 3, 18.) et iterum: *Omnes Prophetae a Samuel, et deinceps, qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos* (ib. v. 24.). Coram Cornelio Centurione ait de Christo: *huic omnes Prophetae testimonium perhibent.* (Act. 10, 43.) Paulus eandem tradit fidem *nihil extra dicens, quam ea, quae Prophetae locuti sunt, futura esse, et Moyses.* (Act. 26, 22.) — e) SS. Patres quoque, viri doctissimi, et piissimi, qui S. Scripturarum studio diligentissime insudarunt, prophetiarum messianarum existentiam non solum crediderunt, sed et propugnarunt. Sic S. *Justinus M.* Apol. I. n. 31. scribit: „In libris Prophetarum invenimus, Christum venire, nasci ex virgine, hominem fieri, omnem infirmitatem, et omnem languorem curare, mortuos resuscitare, suis invisum, nec cognitum esse, crucifigi, mori, resurgere, et in coelum ascendere, et esse, et vocari filium Dei, et mitti ab ipso aliquos ad suam doctrinam praedicandam, et gentes in eum vel maxime credere: haec omnia ab illis praenuntiata sunt. — *Athenagoras* in sua legat. dicit: „nos eorum, quae novimus, et credimus, Prophetas testes habemus. — *Tertullianus*

librum suum adversus Judaeos hac absolvit clausula: „Haec aut prophetata nega, quae coram videntur, aut adimpleta, quum leguntur: aut si negas utrumque, in eo erunt adimpleta, in quem sunt prophetata.“ — *Origenes* l. 2. c. Cels. probationem, quae fit per Prophetarum praedictiones, „validissimam demonstrationem“ appellat. — S. *Augustinus* Ep. 232. ad Madaur. tractans de historia Redemtionis subjungit: „Haec omnia Scripturae divinae, quae in manus omnium jam venerunt, ante longissima tempora futura esse, testatae sunt. Haec omnia tanto robustiore fide laetamur fieri, quanto majore auctoritate praedicta esse, in S. Litteris invenimus. (Plura loca citat Dan. Huet. Prop. VII. n. 4.)

2. Prophetia dupliciter fieri potest, nimirum *verbis*, et *signis*, *seu figuris*. Antiquissimus enim in Oriente, et praecipue inter Judaeos viguit mos, cogitationes internas, praecipue de futuris, externis formis, et figuris significandi. Sic Ahias Silonita palii novi in duodecim partes scissi, decem segmina Jeroboamum colligere jussit, ut ipse futuram regni salomonici scissuram significaret. (III. Reg. 11.) Sic Sedecias, cum Syros ab Hebraeis profligatum iri significare vellet, *fecit sibi cornua ferrea, et ait: haec dicit Dominus: his ventilabis Syriam, donec deleas eam.* (III. Reg. 22.) Sic Elisaeus moriens Joaso Israelitarum Regi victorias adversus Syros jactu Sagittarum, et terra repetitis ictibus percussa praenuntiavit. Sic Jeremias per subligaculum lineum in Euphrate putrefactum Hierosolymae, Judaeorumque superbiam depressum iri portendit. Sic Ezechiel imminentes Judaeis calamitates per capillorum, et barbae suae rasuram Dei jussu praemonstravit. — Quodsi res futurae minoris momenti variis modis praefiguratae fuerunt, dubitari vix potest, rem quoque summi momenti, i. e. regnum Messae sua signa, suasque figuras habuisse.—

Plurimi sane in S. Bibliis V. T. tum eventus, tum ritus occurrunt, qui nude spectati inanes, et vix non frivoli videntur, et ex sola relatione ad Messiam summam dignitatem, maximumque pretium acquirunt. — Communis ideo Judaeorum persuasio fuit, futurum Messiae regnum non solum praenuntiatum, sed et praefiguratum esse. Quamobrem Paulus, in Religione patrum suorum optime versatus non dubitavit, legem veterem appellare *umbram futurorum* (Col. 2, 17.) et *paedagogum nostrum in Christo* (Gal. 3, 24); imo, de Israelitis loquens, diserte pronuntiat: *Omnia in figuris contingebant illis*, (I. Cor. 10, 11.); nam, ait: *finis legis Christus* (Rom. 10, 4.). Ejusdem sententiae subsequentes etiam Ecclesiae Doctores fuerunt. S. *Augustinus* egregie in rem loquitur: „Omnes, ait non solum prophetiae, quae in verbis sunt, nec tantum praecepta vitae, quae mores, pietatemque conformant, atque illis litteris continentur, verum etiam Sacra, Sacerdotium, Tabernaculum, sive templum, altaria, sacrificia, caeremoniae, dies festi, et quidquid aliud ad eam servitutem pertinet, quae Deo debetur, ea significaverunt, et praenuntiaverunt, quae propter aeternam vitam fidelium in Christo et impleta credimus, et impleri cernimus, et implenda confidimus." (l. 7. de Civ. Dei c. 32.) S. *Hieronymus* rationem addit, cur figuris quoque futura magni momenti praesignentur: „Vult, ait, Scriptura divina non solum auribus doceri populum, sed et oculis: magis enim mente retinetur, quod visu, quam quod auditu ad animum pervenit." (in Jer. 19.) Figurae distingui solent in *personales*, et *reales*, prout vel in personis, vel in aliis rebus, aut ritibus consistunt. Cum figuris, praecipue personalibus in S. Bibliis vaticinia conjungi solent, quibus proin duplex sensus inest, *proximus* seu *litteralis*, qui figuram, *remotus*, seu *mysticus*, qui figuratum attinet. Hunc duplicem sensum in

variis Scripturae locis necessario admittendum esse, agnovit S. *Hieronymus*, qui dicit: „Hic est mos Scripturae Sanctae, ut futurorum veritatem praemittat in typis, juxta illud, quod de Domino Salvatore in septuagesimo primo Psalmo dicitur, qui praenotatur Salomonis, et omnia, quae de eo dicuntur, Salomoni non valent convenire. Nec enim permansit ille cum sole, et ante lunam generationis generationum, neque dominatus est a mari, usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum, nec omnes Gentes servierunt ei, neque ante Solem permansit nomen ejus, nec benedictae sunt in ipso omnes tribus terrae, neque omnes gentes magnificaverunt eum. Ex parte autem, et quasi in umbra, et imagine veritatis in Salomone praemissa sunt, ut in Domino Salvatore perfectius implerentur. (in Dan. 11, 12.) — Nimium autem procedunt, qui ubique duplicem sensum statuentes, cum *Hug. Grotio* asserunt, nullum dari vaticinium, quod proxime, et litteraliter, respiciat Messiam. Dantur enim in S. Scriptura loca, quae soli Messiae applicari possunt e. g. Ps. 2, 7. Ps. 109, 1 et 4. Nec Davidi tribulato applicari possunt, quae dicuntur in Psalmo 21: *dederunt in escam meam* fel etc. *foderunt manus meas et pedes meos* etc. *diviserunt sibi vestimenta mea* etc. (Cf. Dan. Huet, Prop. VII. n. IV.)

3. Quod numerum prophetiarum messianarum attinet, duplex scopulus vitandus est. Nonnulli enim post Origenem ingentem prophetiarum messianarum numerum pie magis, quam solide allegare consueverunt: alii vero, interpretationi historicae nimis addicti vix ullo in loco V. T. vaticinium de Messia reperiunt: quae duo extrema ut vitentur, *criteria* statuenda sunt, ex quibus vaticinia messiana tuto cognoscantur. Talia autem criteria certa praebent: 1. *argumentum* ipsum, quod si sublimius sit, quam ut prophetae tempori, ac statui tribui queat, jure ad sublimius

aevum Messiae trahitur. 2. *consensus veteris synagogae*, cui Deus vaticinia concessit, et absque dubio rectam eorum cognitionem procuravit, ne finis eorundem frustraretur: veteribus ideo Judaeis, quibus prophetiae notae erant, nullumque earum corrumpendarum illicium suppetebat, major utique debetur fides, quam recentioribus, qui sensum litteralem, et traditionem pervertunt: 3. *auctoritas Christi*, et *Apostolorum*, quibus Christus *aperuit Sensum, ut intelligerent Scripturas* Luc. 24, 45.; 4. *consensus SS. Patrum*, qui doctrina, et pietate conspicui, qui rectas S. Scripturae interpretationes, ab Apostolis traditas, collegerunt, et conscripserunt. (Cf. Dobmayr. T. III. §. 96.)

4. Vaticinia, in quibus characteres Messiae praenuntiantur, commode in quatuor classes dividi possunt: a) alia enim referuntur ad ejus *ortum et nativitatem*, b) alia ad ejus *vitam*, *resque ab eo gerendas;* c) alia ad ejus *passionem*, *et mortem*, d) alia demum ad ejus *statum post mortem*, et ad *fata Ecclesiae*, seu regni ab ipso instituti.

§. 96.

I. Vaticinia Messiae ortum, et nativitatem spectantia.

1. Messias nasciturus praedicitur ex Abrahamo, Isaaco, et Jacobo. Dictum enim est Abrahamo: *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae* (Gen. 22, 15—18.) idem repetitum est Isaaco (Gen. 26, 4.) et Jacobo (Gen. 28, 14.)

2. Messias oriri debuit ex stirpe Davidis, uti praedixit Isaias dicens: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum spiritus Domini . . . In illa die radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum Gentes deprecabuntur* (Isai. 11, 1 et seq.) Per radicem Jesse domum Davidis intelligi, nemo dubitat, et locum ad Messiam spectare, non solum

S. Patres, sed communiter etiam Judaei docent, uti Chaldaeus, Hebraei apud S. Hieronymum, R. Kimchi, Solomon, Abarbanel, et alii.

3. Messias nasci debebat in urbe Bethlehem Judae juxta prophetiam Michaeae: *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda*; *ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, et egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis* (5, 2.) Hoc in loco de Messia sermonem esse, ipsa verba ostendunt. Ideo principes Sacerdotum, et scribae populi, interrogati ab Herode, ubi Christus nasceretur, dixerunt: *in Bethlehem Judae* - ad citatum locum provocantes. (Matth. 2, 5 etc.)

4. Messiam in Aegyptum deferendum, et exinde reversurum esse, indigitatur ab Osea dicente: *Ex Aegypto vocavi filium meum* (11, 1.) quae verba gentem israeliticam proxime spectare, non negatur; sed Hebraei ex Aegypto egredientes figura tantum erant Christi ex ea regione redeuntis ut S. Hieronymus, S. Cyrillus Alex. Hugo Grotius, et alii animadvertunt. (v. Calmet.)

5. Messiam concipiendum, et pariendum esse a virgine, praedixit Isaias his verbis, Achaz regem Juda allocutus: *Dabit Dominus ipse vobis signum: ecce virgo concipiet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel* (Isa. 7, 14.) quo in loco de Messia sermonem esse, apparet ex eo, quod *Emmanuel*, i. e. Deus nobiscum dicatur is, quem virgo erat paritura. Accedit, quod maxime opportunus is locus fuerit disserendi de Messia, tum quod veritus sit rex Achaz, a duobus regibus oppugnatus, internecionem domus suae, ac familiae davidicae, tum quod rege Achazo, cultui idolorum addicto, vera religio, atque fides in venturum Messiam plurimum periclitabatur. — Per virginem autem concepturam, et parituram talem intelligi,

quae virum passa non sit, solidis rationibus probari potest. Nam hebraica voce *Halma* virginem designari, colligitur tum ex radice, unde vocabuli origo est, significatque *absconditam*, sive eam, quae latuit, tum ex locis aliis, ubi eadem vox occurrit, notante Hieronymo, designans virginem, tum ex versione 70, qui reddunt παρθένος; unde consequens est, neque ad uxorem prophetae, neque ad regis conjugem trahi vocabulum controversum posse. Sermo sane est de signo, i. e. de re mira, supra naturam posita. Occurrit enim vox - *Haot* - quae etiam Ex. 4, 8. proprie dictum miraculum designat. Eandemque vocem non aliter hoc loco intelligi posse, elucet tum ex dicto Prophetae: *Pete tibi signum, sive in excelsum supra, sive in infernum deorsum*, tum ex responso regis: *non tentabo dominum.* Ideo SS. Patres in citato Isaiae loco vaticinium de virginea Messiae matre unanimi consensu invenerunt, ut S. *Justinus* Dial. c. Tryph. *Tertullianus* l. c. Judaeos c. 9. *Origenes* c. Cels. *Eusebius* l. 1. dem. ev. S. *Hieronymus* in Isa. 7 et 8. S. *Ambrosius* l. 1. in Luc. S. *Augustinus* l. 17. de Civ. Dei cap. ult. Haec fuit etiam sententia veteris synagogae, et antiquorum Rabbinorum, apud quos viguit antiqua traditio de supernaturali Messiae conceptione, et nativitate ex virgine; — et sane nulla erat ratio Evangelistis referenda Jesu Christi nativitatem ex virgine, nisi receptum apud omnes tunc temporis fuisset, talem fore ortum promissi Messiae. — Ea, quae Isa. cap. 8. de filio prophetae in signum dato habentur, confundi non debent cum iis, quae cap. praec. dicuntur. Insolitum enim non est prophetis, ab una re, vel persona ad aliam rem, vel personam transire; inde enim S. Hieronymus repetit eorundem obscuritatem (in Jer. 8.) In capite ergo Isaiae octavo confirmatur promissum factum capite praecedenti, novo signo a priori omnino diverso. (Cf. Dan. Huet. Prop. IX. cap.

9. Klüpfel. T. II. §. 45. n. 4. Perrone T. IV. P, II. cap. 2. Prop. II. Calmet. dissert.)

6. Messias juxta Prophetarum effata est filius Dei, verus Deus. Ideo Ps. 2, 7. Messias loquens inducitur: *Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te*, et Ps. 109, legitur: *Dixit Dominus Domino meo: . . . ex utero ante luciferum genui te.* Idem probat citatum jam Michaeae dictum: *egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis.* (5, 2.) Ex eadem ratione Isaias Messiam *Emmanuelem* i. e. Deum nobiscum nominat (Is. 7. 14.) et (9, 6.) dicit: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis — et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri saeculi* etc.

7. Adveniente Messia in mundum pax magna praedicta est a Prophetis. Nam Ps. 71, 7. dicitur: *Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis.* Isa. cap. 2. apertissime loquens de regno Messia ait: *de Sion exibit lex . . . et conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces; non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad praelium*, Idem c. 11. dicit: *Egredietur virga de radice Jesse . . . habitabit lupus cum agno, et pardus cum hoedo accubabit . . . . non nocebunt, et non occident in universo monte sancto meo . . . in illa die radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.*

§. 97.

II. Vaticinia Messiae vitam, resque ab eo gerendas spectantia.

1. Messiam praecursorem habiturum esse, praenuntiavit Malachias, sic Deum loquentem inducens: *Ecce ego mitto angelum meum, et praeparabit viam ante faciem meam* (3, 1.) quo in loco de Messia sermonem esse, ap-

paret tum ex Judaeorum doctoribus, qui huic potissimum loco innixi futurum Messiae praecursorem exspectabant, tum ex contextu, quia citatis verbis immediate subjungitur: *et statim veniet ad templum suum dominator, quem vos quaeritis, et angelus testamenti, quem vos vultis.* — Isaias quoque Messiae praecursorem vaticinatus est, dicens: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini!— rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.* (Is. 40, 3.) quibus verbis praedicitur, praecursorem - praecipue in deserto - Messiae adventum annuntiaturum, hominesque ad poenitentiam excitaturum fuisse.

2. Messias futurus erat *Propheta* juxta ea, quae Deus dixerat ad Moysen: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum tuorum, similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia, quae praecepero illi; qui autem verba ejus, quae loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam.* (Deut. 18, 15 et seq.) Messias ergo, ut Propheta fieret, Moysi similis, debebat, ut Moyses, populum docere, misssionem suam miraculis confirmare, novamque legem promulgare, quae omnia etiam sigillatim variis in locis praedicta fuerunt.

3. Messiam *munere docendi* functurum esse, variis in locis praedictum fuit. Ps. 2, 6. Messias ait: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, praedicans praeceptum ejus.* Ps. 21, 3. *Narrabo nomen tuum fratribus meis; in medio Ecclesiae laudabo te.* — Isa. 55, 4. Deus de Messia inquit: *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac praeceptorem gentibus.* Messias vero dicit: *Ducam coecos in viam, quam nesciunt, et in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam ponam tenebras coram eis in lucem, et prava in recta* Isa. 42, 16. et iterum: *Ad annuntiandum misit me, ut*

praedicarem captivis indulgentiam, *et clausis apertionem.* Isa. 6. 1.

4. *Locus* a Prophetis determinatus fuit, in quo primitus Messias coelestem suam doctrinam annuntiaturus sit. Legitur enim Isa. 9. 1 etc. *Primo tempore alleviata est terra Zabulon*, *et terra Nephtali*, *et novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galilaeae gentium. Populus, qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbrae mortis*, *lux orta est eis.*

5. Messiam multis, stupendisque miraculis divinam suam missionem confirmaturum esse, testatur Isaias, qui etiam varia patranda miracula denominat. Nam c. 9. v. 4 et seq. Judaeis acclamat: *Confortamini, et nolite timere . . . Deus ipse veniet, et salvabit vos. Tunc aperientur oculi coecorum, et aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum.*

6. Messiam non solum doctorem; sed etiam verum *Legislatorem*, novique pacti, seu testamenti institutorem esse, varia Prophetarum effata commonstrant. Doctrina enim ipsius dicitur lex, ipseque legislator: e. g. Isa. 2, 3. *de Sion exibit lex.* Isa. 42, 4. *Legem ejus insulae exspectabunt.* Isa. 33, 22. *Dominus judex noster, Dominus legifer noster*, *Dominus rex noster ipse salvabit nos.* Institutio autem novi foederis indigitatur praecipue in Jeremia c. 31, 31 et seq. ubi dicitur: *Ecce dies venient, dicit Dominus*, *et feriam domui Israel*, *et domui Juda foedus novum, non secundum pactum*, *quod pepigi cum patribus eorum*, ... *sed hoc erit pactum . . . dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam:* quibus verbis non solum novi foederis institutio praedicitur, sed id quoque indigitatur, novam legem ad internam praecipue tendere sanctitatem.

7. Messiae *munus sacerdotale* adscribitur in Psalmo

109 v. 4. his verbis: *Juravit Dominus, et non poenitebit eum; tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*: ergo messias praenuntiatur a) ceu *Sacerdos*, b) *in aeternum* i. e. per longissimum tempus, seu usque ad finem mundi; c) *secundum ordinem Melchisedech*, i. e. juxta modum, quem servavit in sacrificando Melchisedech, qui proferebat panem, et vinum. Gen. 14.

8. Messias saepissime a Prophetis *Rex* nuncupatur; at illi regnum spirituale, et aeternum adjudicatur. Sic Ps. 2, 6. Messias ait: *Fgo autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum ejus; praedicans praeceptum ejus.* Ps. 71, 1. etc. dicitur: *Deus judicium tuum Regi da, et justitiam tuam filio regis: judicare populum tuum in justitia, et pauperes tuos in judicio . . . judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum, . . et permanebit cum sole, et ante lunam in generationem, et generationem* etc. Isa. 9, 6. etc. *Parvulus natus et nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus . . . princeps pacis: multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis: super solium David, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, et corroboret in judicio, et justitia, amodo, et usque in sempiternum.*

9. Messias *vitam pauperem*, et inopem acturus erat. In Psalmo enim 39, in quo apertissime de Messia sermo est, hic dicit: *ego autem mendicus sum, et Pauper*, quae verba vix ad Davidem Regem referri possunt, nisi in quantum figura fuit Messiae (Cf. Ps. 69, 5. Ps. 68, 30. Ps. 87, 16.—) Zacharias de Messia, Rege venturo, dicit: *ipse pauper* etc. Zach. 9, 9.

10. Messias Hierosolymam intraturus erat asina pullo comitata vectus. Exclamat enim Propheta: *Exulta satis filia Sion! jubila filia Jerusalem! ecce rex tuus venit*

tibi justus et Salvator: ipse pauper, et ascendens super asinam, et super pullum, filium asinae. Zach. 9, 9. quo in loco de Messia sermonem esse, ostendunt characteres, quibus insignitur; dicitur enim *Rex, justus, Salvator*; ideo ipsa Synagoga antiqua hoc vaticinium ad Messiam retulit.

11. Messias ingredi debuit templum secundum, sub Zorobabele exstructum juxta citata jam verba Malachiae: *veniet ad templum suum dominator, quem vos quaeritis, et angelus testamenti, quem vos vultis.* (Cf. Agg. 2. §. 91.)

12. Messias maximum zelum pro domu Dei, i. e. pro honore templi ostensurus erat: ipse enim in Psalmo 68. v. 12 dicit: *Zelus domus tuae comedit me, et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me* i. e. injuriae tibi, o Deus! illatae, me quoque intime afficiunt. Hunc vero Psalmum necessario ad Messiam referri, indubium est (v. Calmet, Braun etc.) Ipse David, pro honore domus Dei zelans non fuit nisi figura Messiae.

§. 98.

III. Vaticinia Messiae passionem, et mortem spectantia.

1. Messiam plurima passurum esse - et quidem ad tollenda hominum peccata, clare praenuntiatur in celeberrimo capite 53. Isaiae, quod nonnisi de Messia exponi potest, cujus unius generationem nemo enarrare valet (v. 8.) De illo autem dicitur: *Non est species ei, neque decor, et vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum: despectum, et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem, et quasi absconditus vultus ejus, et despectus, unde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit; et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum. Ipse autem vulneratus est*

propter scelera nostra: disciplina pacis nostrae super eum, et livore ejus sanati sumus. (v. 2—5.) Hisce verbis quasi in nucleo Messiae passio, hujusque finis exhibetur: variae autem Messiae aerumnae singillatim quoque in variis Prophetarum locis praedictae leguntur.

2. Contra Messiam Reges, et Principes congregandos, in illo condemnando consensuros esse, praenuntiatum fuit a Davide: *Adstiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus.* Ps. 2, 2. Alibi Messias lamentatur: *adversum me laetati sunt, et convenerunt.* (Ps. 34, 15.)

3. Messias inique tradendus erat a commensali, uti ipse conqueritur: *Homo pacis meae, in quo speravi; qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem* (juxta Hebr. *erexit super me calcaneum* i. e. me calce petere conatus est, uti equus recalcitrans.) Ps. 40, 10. Similis Messiae questus legitur Ps. 54, 13 etc. *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero homo unanimis, dux meus, et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu*: si citata loca litteraliter ad Davidem spectant, perfidiam vel filii, vel amici sui accusantem, in sensu certe mystico ad Messiam referuntur, cujus David typus fuit.

4. Messias vendi debebat triginta argenteis, et haec pecunia ad figulum erat deferenda, sicut praedixit Zacharias: *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: projice illud ad Statuarium* (hebr. *ad figulum*) *decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, et projeci illos in domum Domini ad statuarium.* (11, 12.) Cum hic, ut patet, Dominus ipse se dicat appretiatum triginta argen-

teis, id intelligi non potest nisi de Messia, qui verus Dominus, et Deus est. Ps. 109.

5. Proditoris Messiae funesta mors, tremendusque interitus graphice describitur in Ps. 108. 1 et seq. *Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, et os dolosi super me apertum est . . . Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet a dextris ejus. Cum judicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum. Fiant dies ejus pauci, et Episcopatum ejus alter accipiat . . . pro eo quod non est recordatus facere misericordiam. Et persecutus est hominem inopem, et mendicum, et compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem, et veniet ei, et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.* Haec contra proditorem Messiae dicta esse, SS. Patres passim docent, neque immerito; ex magnitudine enim poenae ad enormitatem delicti recte concluditur.

6. Messiam maxima tristitia, singularique timore, ac moerore conficiendum esse, in duobus Psalmis legitur, in quibus ejusdem proditio indigitatur. Messiae enim injustissime traditi haec sunt verba: *Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me: timor, et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebrae.* Ps. 54, 4 etc. *Libera me, quia egenus, et pauper ego sum, et cor meum conturbatum est intra me: sicut umbra, cum declinat, ablatus sum, et excussus sum, sicut locusta.* Ps. 108, 22.

7. Messiam tempore passionis deserendum esse a suis, variis in locis praedictum fuit. Nam Ps. 68. legitur: *Extraneus factus sum fatribus meis, et peregrinus filiis matris meae* (v. 9.) *Improperium exspectavit cor meum, et miseriam, et sustinui, qui simul contristaretur, et non fuit, et qui consolaretur, et non inveni* (v. 21. Cf. Ps. 21, 12, Ps. 87, 9 etc. 141, 5.) Isaias quoque sic Messiam

loquentem inducit: *Circumspexi, et non erat auxiliator, quaesivi, et non erat, qui adjuvaret.* Isa. 53, 5. Demum Zacharias 13, 7. haec habet: *Framea suscitare super pastorem meum, et super virum cohaerentem mihi, dicit Dominus exercituum: percute pastorem, et dispergentur oves*: de Messia in hoc capite sermonem esse, nemo dubitare potest, qui primos versiculos considerat; et per pastorem, quem Deus suum, sibique cohaerentem dicit, non alius, quam Messias intelligi potest.

8. Messiam a falsis testibus accusandum esse, praenuntiatum est in Psalmis: *Insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi.* Ps. 26, 18. — *Surgentes testes iniqui . . . dilataverunt super me os suum, dixerunt: euge, euge, viderunt oculi nostri.* Ps. 34, 11 etc. *Adversum me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala mihi; verbum iniquum constituerunt adversum me.* Ps. 40, 6 etc. quae verba, si litteraliter de figura, i. e. de Davide, persecutionibus agitato, mystice saltem de figurato i. e. de Christo sunt intelligenda.

9. Messiam accusatum silere, et gravissimas calumnias patientissime tolerare, asseruit Isaias, de Messia scribens: *Oblatus est, quia ipse voluit, et non aperuit os suum; sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum.* Is. 53, 7.

10. Messiam alapis, et flagellis caedendum, conspuendum, aliisque injuriis afficiendum esse, clare vaticinia produnt. Ps. 34, 15. *Adversum me laetati sunt, et convenerunt, congregata sunt super me flagella.* Ps. 68, 27. *Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* — Isa. 40, 6. *Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus; faciem meam non averti ab increpantibus, et*

conspuentibus in me. Thren. 2, 30. *Dabit percutienti se maxillam; saturabitur opprobriis.*

11. Messiam mortis supplicio adficiendum esse, praedixit Daniel 9, 26: *Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus.* Genus autem mortis, nimirum crucifixio, satis clare indigitatur in Psalmo 21, quem de Messia explicandum esse, apparet ex eo, quia varii ipsius versus (v. 17, v. 19 etc.) litteraliter de Davide intelligi non possunt, et v. 28, et 29 de conversione gentium sermo est. (v. Dan. Huet. Prop. 9. c. 123 et c. 127.) — Dicit autem ibi Messias: *Foderunt manus meas, et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea: ipsi vero consideraverunt, et inspexerunt me.* v. 17 etc. Convenit cum hoc vaticinio dictum Zachariae 12, 10. qui, postquam gratiam spiritualem novae Ecclesiae, in Jerusalem collectae, large collatam commemoravit, sic pergit: *et aspicient ad me, quem confixerunt, et plangent eum planctu quasi super unigenitum, et dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti.*

12. Messiam dum mortis supplicio afficitur, cum iniquis reputandum, illisque consociandum esse, praenuntiavit Isaias 53, 12: *Tradidit in mortem animam suam, et cum iniquis reputatus est.*

13. Messias, in cruce pendens, maximo despectui habendus, deterrimisque contumeliis afficiendus erat; sic enim lamentatur: *Ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis: omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis, et moverunt caput: Speravit in Domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum.* Ps. 21, 7 etc. (Cf. Ps. 31 etc. Ps. 34, 14 etc.)

14. Messiae, mortis supplicio addicto fel, et acetum propinandum esse, praedictum fuit Ps. 68, 22 his querulis

verbis: *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.*

15. Quid de Messiae vestimentis futurum sit, legitur in Ps. 21 v. 19: *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.*

16. Messias moriens pro adversariis suis precaturus erat, dicente Isaia de eo: *ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit.* 53, 12. Idem insinuatur Ps. 108, 3. Ps. 34, 11 etc.

17. Messias, aerumnis confectus Deum inclamans exhibetur Ps. 68, 1 etc. *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquae usque ad animam meam* et Ps. 21, 1. *Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?*—

18. Messiam vere moriturum esse, clare Isaias vaticinatus est, dum de eo dicit: *Oblatus est, quia ipse voluit; . . sicut ovis ad occisionem ducetur . . . de angustia, et de judicio sublatus est . . . quia abscissus est de terra viventium, propter scelus populi mei percussi eum . . . . Dominus voluit eum conterere in infirmitate: si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum* etc. (Is. 53. v. 7 et 8 et 10.)

§. 99.

IV. Vaticinia statum Messiae post mortem spectantia.

1. Messiae crura confringenda non esse, praefiguratum fuit in agno paschali, circa quem Israelitis praeceptum fuit: Ex. 12, 44. *Nec os illius confringetis*, et Num. 9, 9. *Os ejus non confringent.*

2. Messiae inter iniquos reputati, et in cruce mortui sepulchrum gloriosum praedicitur ab Isaia 11, 10: *In illa die radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, et erit sepulchrum ejus gloriosum.* Ad idem collineare videtur alius ejusdem Prophetae locus

53, 9: *Et dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua, eoquod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus.*

3. Messiae animam ad inferos descensuram esse, praenuntiatur Ps. 15, 10. quo in loco Messias dicit: *non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem;* quae verba de Davide intelligi non possunt, sed cum S. Petro (Act. 2, 25 etc.) et cum D. Paulo (Act. 13, 36.), Messiae applicari debent.

4. Messiae mortui, et sepulti gloriosa resurrectio, in Jona Propheta praefigurata, non obscure etiam praenuntiata fuit. Corpus enim Messiae in sepulchro non corrumpendum, sed cum anima iterum uniendum esse, colligitur ex Ps. 15, 9 et seq. *Propter hoc laetatum est cor meum, et exultavit lingua mea, insuper et caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitae, adimplebis me laetitia cum vultu tuo; delectationes in dextera tua usque in finem.* Messiae mors ideo somno comparatur, cum ipse dicit: *ego dormivi, et soporatus sum, et exsurrexi, quia Dominus suscepit me* Ps. 3, 6. (Cf. Ps. 70, 20. Ps. 114, 8. Ps. 141, 8. quae loca saltem in sensu mystico recte Messiae applicantur v. Dan. Huet. Prop. 9. c. 142. Calmet etc.)

5. Messiae summa exaltatio, ascensio in coelum, et sessio ad dexteram Patris egregie praedicitur Ps. 67, 5 etc. *Cantate Deo, Psalmum dicite nomini ejus: iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi . . . . Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus . . . Regna terrae cantate Deo, psallite Domino, psallite Deo, qui ascendit super coelum coeli ad Orientem. Ecce dabit voci suae vocem virtutis, date gloriam Deo super Israel, magnificentia*

ejus, et virtus ejus in nubibus. Psalmum hunc 67. cum D. Paulo Eph. 4, 8, graeci, et latini Patres de Messia intelligunt; nec magnifica, quae in illo dicuntur, alio modo apte exponi possunt. — Dan. 7, 13 etc. ait: *Aspiciebam ergo in visione noctis, et ecce cum nubibus coeli quasi filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient: potestas ejus potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum ejus, quod non corrumpetur.* — Ps. 109, 1 etc. *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.*

6. Doctrinam, seu Legem Messiae praeprimis Hierosolymis praedicandam, et exinde propagandam esse, testatur Isaias 2, 3. scribens: *de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem.*

7. Religionem a Messia institutam celerrime inter populos propagandam esse, indigitatur in eodem capite 2. Isaiae v. 1 et 3. ubi dicitur: *et ibunt populi multi, et dicent: venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus.* (Cf. §. 93.)

8. Gentibus magno numero in Ecclesiam Messiae convenientibus, Judaei maxima ex parte in incredulitate persistent, et ideo destructo templo, eversaque urbe undique per orbem dissipabuntur. (§. 92. Dan. Huet. Pr. 9.c. 161 etc.)

9. Regnum Messiae in aeternum duraturum esse, Prophetae praedixerunt. Daniel 2, 44 ait: *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur; ipsum stabit in aeternum:* et Michaeas c. 2. dicit v. 1: *In novissimo dierum erit mons domus Domini praeparatus in vertice montium . . .*

et fluent ad eum populi . . . v. 7. et regnabit Dominus super eos in monte Sion ex hoc nunc, et usque in aeternum: de regno Messiae sermonem esse, ostendit commemorata conversio gentium; neque de alio regno duratio aeterna praedicari potest.

§. 100.

Conclusio hujus Capitis.

1. Multa ergo, et praeclara vaticinia in S. Bibliis V. T. leguntur, variis temporibus prolata, ac conscripta, et ad unum nobilissimum thema collineantia - nimirum ad venturum Messiam, et ad instituendum ab ipso regnum. Mirum sane est, non paucos nostrorum temporum interpretes arbitrariis, et hinc inde ineptis expositionibus vaticinia messiana ex S. Bibliis maxima ex parte eliminare tentasse. Quo in temerario conatu novitatis studio decepti totius antiquitatis sonsensui contradixerunt, auctoritatem tum antiquae Synagogae, tum Christi et Apostolorum, tum SS. Patrum laeserunt, ipsam S. Scripturam vera interna dignitate, summoque pretio privarunt, hominibusque maxima emolumenta eripuerunt.

2. Vaticinia messiana dicenda omnino sunt a) *Deo dignissima,* qui per illa suam praescientiam, atque providentiam manifestavit; c) *Messiae convenientissima;* nam „quanto major Judex veniebat, tanto praeconum series longior praecedere debebat," ait S. *Augustinus* Tr. 13. in Jo. c) *hominibus utilissima;* illorum enim prolatio, successive facta, in Judaeis fidem in Messiam, ad salutem necessariam (Gal. 2, 16.) conservabat, et vivificabat; illorum autem adimpletio pro omni tempore invictum factae divinitus revelationis argumentum suppeditat.

Inter characteres Messiae hunc praecipuum reponunt Judaei, quod advenire debeat ceu Rex potentissimus, qui populum israeli-

ticum ab adversariis suis liberet, super alias gentes exaltet, omnique felicitate temporali referciat. — Ast falsam prorsus hanc ideam esse, multa sunt, quae commonstrant. Nam a) praeconcepta Judaeorum opinio ipsis promissionibus divinis contradicit, juxta quas Messias non solis Judaeis, sed cunctis gentibus benedictionem allaturus dicitur (§. 87.) b) Si magnifica de Messia, ipsiusque regno in Prophetis leguntur, multa quoque praedicantur de illo, quae cum idea Regis temporalis potentissimi conjungi nullatenus possunt. Dicitur enim *vir dolorum* Isa. 53. *pauper* Zach. 9, 9. *negandus, et occidendus a suis* Dan. 9. *vermis, et non homo; opprobrium hominum, et abjectio plebis* Ps. 21. quae omnia magnificentiae terrenae, et felicitati temporali e diametro opposita sunt. c) Ideo ut oracula Prophetarum simul conjungantur, necessario asseritur, Messiam futurum fuisse Regem, sed non temporalem, verum spiritualem. Id in ipsis vaticiniis non obscure indigitatur. Messias enim dicit: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion, montem sanctum ejus, praedicans praeceptum ejus* Ps. 2, 6. Et in Isaiae 9. dicitur: *Super solium David, et super regnum ejus sedebit* (Messias) *ut confirmet illud in judicio, et justitia amodo usque in sempiternum.* Arma quoque, quibus Messias Gentes vincet, sibique subjiciet, spiritualia praedicantur. Isaias enim de Messia inquit: *Percutiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium, et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus* Is. c. 11. Effectus quoque, quos Messias *super populum* judaicum, et *super urbem sanctam* producturus erat, mere spirituales recensentur. Ideo enim a Deniele advenire dicitur, ut *consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna.* — Ex his omnibus apparet, Messiam ut regem mere spiritualem a Prophetis praedictum fuisse. d) Opinio demum Judaeorum nulli solido fundamento innititur. Loca enim, quae ipsi ex Prophetis pro re sua citant, vel ad Messiae tempora non spectant, et solum ad liberationem ex captivitate babylonica referuntur, uti est locus Jeremiae cap. 29, v. 14 vel ad regnum Messiae spiritnale spectant; quod ad

omnes gentes extendendum dicitur, ut habetur Ps. 71, 8. aliisque in locis. (Cf. Perrone T. 4. n. 178 et n. 179.)

Caput IV.

De Religione christiana.

§. 101.

Praeterlapsis jam circiter quatuor mille mundi annis, cum foedus politheismus sub variis formis late dominaretur, et deterrimam morum corruptionem inter Gentes produceret; apud Judaeos autem vera Religio tum per sectas Pharisaeorum, Saducaeorum, et Essenorum, tum per praeposteros conceptus de Messia terrestri, ac nationali valde corrupta esset; nova Religio exorta est, quae a Jesu Christo, celeberrimo auctore suo, *christiana* dicta, jam per octodecim saecula totum per orbem terrarum disseminata florescit. — Summi profecto momenti est, ut Jesu Christi, cujus *tota vita mirabilis,* et *character insignis fuit, Religionem* attentissime consideremus, eamque ceu *vere divinam* probemus.

Quae de Christo, ipsiusque religione dicenda sunt, potissimum ex sacris N. T. libris petuntur, quos genuinos, integros, et omni fide dignos esse, in studio biblico probatur.

§. 102.

Vita Christi mirabilis.

Si Jesu Christi sive *infantiam,* sive *adultam aetatem* consideramus, vitam ipsius eventibus miris, planeque singularibus refertam videmus.

Chrisus enim non ordinario modo, sed interveniente virtute Altissimi conceptus, et ex purissima virgine Maria natus est. (Mat. 1, 16. et Luc. 1, 26 etc.) Ad Christum, in stabulo natum, canentes Angeli pastores sub dio cum grege suo commorantes advocarunt. (Luc. 2, 8 etc.) Eodem

tempore stella apparuit Magis in Oriente, quae illis nativitatem exspectati novi regis Judaeorum significabat, eosque postea Bethlehemum, ut illum venerarentur, perduxit. (Matth. 2, 1 etc.) Octava post nativitatem die Christus more legali Judaeorum circumcisus, et nomen *Jesus*, Angelo illud praenuntiante, ipsi datum fuit (Luc. 2, 21.) Praesentatum in templo Simeon senex, et Anna Prophetissa ceu promissum Messiam agnoverunt, et praedicarunt. (Luc. 2, 25 etc.) Monente Angelo Josephum, Christus ab horrendo puericidio bethlehemitico per fugam in Aegyptum eripitur; (Matth. 2, 13 etc.) et defuncto Herode in patriam reversus in civitatem Nazareth se confert. (Matth. 2, 19.) Duodecimo aetatis suae anno Christus ad festum Paschatis Hierosolymam perrexit, et per triduum in templo commoratus singularis sapientiae specimina Judaeorum doctoribus, inter quos sedebat, exhibuit. (Luc. 2, 46 etc.) Postea privatam vitam duxit, subditus parentibus, et proficiens aetate, sapientia, et gratia apud Deum, et homines. (Luc. 2, 52.)

2. Trigesimo aetatis suae anno Christus publice prodiit, et a Joanne Baptista, qui populum pro adventu Messiae praeparaverat, et ob eximiam sanctitatem, ac efficacissimam praedicationem in maxima erat auctoritate, quasi digito ceu promissus mundi Redemtor ostensus fuit. (Matth. 3. Marc. 1. Luc. 2. Jo. 1.) Et cum ab eodem in Jordane baptizaretur, coeli aperti sunt, Spiritus S. in columbae specie descendit, et vox de coelo audita est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (Matth. 3, 13 etc.) A Jordane regressus quadraginta dierum jejunium in deserto servavit, quo transacto, tribusque diaboli tentationibus superatis, ad ipsum *Angeli accesserunt, et ministrabant ei* (Matth. 4, 11.) Ex solitudine redux Galilaeam profectus est (Matth. 4, 11 etc.) discipulos aliquos sibi elegit

(Matth. 4, 18. Luc. 5, 1 etc.) Ab eo tempore circuibat Jesus totam Galilaeam, docens in Synagogis eorum, et praedicans Evangelium regni (Matth. 4, 23.) Postmodum transiit etiam in Judaeam, et praecipue Hierosolymam, ubi *erat docens quotidie in templo.* Egregiam vero praedicationem benefacta plurima, atque stupenda comitata sunt. Christus enim coecis visum, surdis auditum, mutis loquelam, claudis sanum membrorum usum praebuit, omnis generis aegrotos sanavit, mortuos suscitavit; mari, et ventis imperavit, panes bis multiplicavit, daemones e corporibus hominum ejecit. (Matth. 4, 23. 8, et 9. Luc. 11, 14 etc.) Mirum proinde non est, Christum a populo ubique maximo honore habitum esse. Nam secutae sunt eum turbae multae de Galilaea, et Decapoli, et de Hierosolymis, et de Judaea, et de trans Jordanem. (Matth. 4, 25.) Christi enim tum egregii sermones, tum mirabilia facta id effecere, ut mirarentur omnes in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius (Luc. 4, 22.) et dicerent, modo: *unde huic sapientia haec, et virtutes?* (Matth. 13, 54.) modo: *nunquam locutus est homo, sicut hic homo* (Jo. 7, 46.) modo: *quia Propheta magnus surrexit in nobis, et quia Deus visitavit plebem suam.* (Luc. 7, 16.) — Quemadmodum autem Christus, publice docens, et miracula patrans, multorum adplausum, ita et multorum invidiam, et odium retulit. Pharisaei scilicet, et alii iis similes ferre non poterant, quod Christus magnam ubique consequeretur auctoritatem, ipsorum vero fama obscuraretur, et hypocrisis detegeretur. (Jo. 11, 47.) Praesertim autem illos offendebat, quod se promissum Messiam diceret quin Regis terreni splendorem affectaret, id quod eorum praejudiciis maxime repugnabat. Hac de causa omni qua poterant ratione Christo insidias struxerunt, nec quieverunt, donec tandem Christus qua malefactor captus, ad tribunalia raptus, plurimis

injuriis, doloribusque obrutus, ad mortem damnatus, in medio duorum latronum crucifixus obiit (Luc. 23, 32 etc.) At sicut Christus, dum caperetur, unico verbo satellites prostravit, (Jo. 18. 6.) ita, dum in cruce spiritum emitteret, sol obscuratus, et velum templi scissum est, terra tremuit, et petrae confractae sunt. (Luc. 23, 44 etc. Matth. 27, 51.) Stupens ideo Centurio exclamavit: *vere filius Dei erat iste!* (Matth. 27, 54.) Judaei autem sepulchrum Christi sollicite obsignabant, et militum excubiis muniebant; ne quis corpus Christi auferre posset, (Matth. 27, 62 etc.) quod tamen post tres dies in sepulchro amplius inventum non est. (Matth. 28, 6, 13 etc.) Christus autem redivivus suis discipulis apparuit, saepius cum ipsis conversatus est, ipsosque docuit, (Jo. c. 20 et 21.) donec tandem ipsis videntibus in coelum elevaretur. (Marc. 16, 19. Luc. 24, 51.) (Cf. Wiest. T. II. §. 118 et Schnappinger T. I. §. 33. et Dobmayr T, III. §. 70 etc.)

Quae de vita Christi narrata sunt, hominem plane singularem ostendunt, omnemque fidem merentur tum ob monumenta authentica, in quibus leguntur, tum ob interiorem nexum, quo tum inter se, tum cum effectibus postmodum per Christum productis optime cohaerent. Veritati ergo historicae, et philosophicae repugnant, qui cum Dr. Straussio, aliisque effervescenti potius phantasiae, et genio saeculi indulgentes, quam solidis rationibus nixi vitam Christi corrumpunt, quidquid mirum redolet, expungunt, vel ipsam personam Christi in mythum convertunt. (Dobmayr l. c. n. V.) Uberiorem mysticae expositionis Straussii criticam vide in Appendice §. 147.

§. 103.

Character Christi insignis.

Charactere Christi nil excellentius excogitari potest. Christus enim, prout in Evangeliis breviter, simplicique calamo repraesentatur, ab *omni vel minimo defectu longe*

remotus, atque *omnibus virtutibus perfectissime ornatus* fuit.

1. Christus sane ab omni labe ita immunis erat, ut publice in conspectu adversariorum suorum exclamare potuerit: *quis ex vobis arguet me de peccato?* (Jo. 8. 46.) Neque adfuit, qui ipsum redargueret. Ipsi infensissimi inimici, qui vitae ejusdem insidiabantur, non habebant, quod contra ipsum expostularent, praeterquam quod leges caeremoniales, quarum spiritum ipsi non intellexerunt, non observaret, et regnum sibi arrogaret, consilium, et scopum Messiae sinistre interpretati. Etiam Judices ipsius, Pilatus, et Herodes, ipsius innocentiam confessi sunt: Ille publice protestatus est: *nullam invenio in eo causam* (Jo. 19, 4.) et - *innocens ego sum a sanguine justi hujus.* (Mat. 27, 24.) Proditor autem illius desperans palam dixit; *Peccavi, tradens sanguinem justum.* (Mat. 27, 4.) Denique - post mortem quoque Christi, licet Religio ipsius plurimos adversarios nacta sit, tamen innocentia ipsius nunquam per malevolam accusationem suspecta reddita fuit. Ideo Paulus sine haesitatione in Epistola ad Hebraeos (7, 26.) Christum *sanctum, innocentem, impollutum, segregatum a peccatoribus* proclamavit.

2. Si perfectio moralis hominis in eo consistit, ut omnia *officia erga Deum, erga alios homines,* et *erga se* exacte adimpleat, Christus profecto perfectissimum sanctitatis prototypon, omniumque virtutum exemplar praestantissimum nominandus est. a) Enituit enim in eo summa in Deum Patrem pietas, ad cujus gloriam omnia referebat. Jam ut puer duodennis, cum per triduum in templo commoratus fuerat, coram parentibus professus est: *in his, quae patris mei sunt, oportet me esse.* (Luc. 2, 49.) Ideo per omnem vitam suam semper aut orationi vacavit,

aut operi, quod ipsi Pater dederat perficiendum, neque alium cibum habuit, quam ut voluntatem patris faceret (Jo. 4, 34.) omnique jure asserere potuit: *Ego, quae placita sunt ei, facio semper.* (Jo. 8, 29.) Imo voluntatem suam voluntati Patris tam perfecte subjecit, ut amarissimum passionis calicem, sibi a Patre oblatum, forti animo acceperit (Luc. 22, 42.) *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* (Phil. 2.) b) Officia quoque erga alios homines Christus admirabili modo implevit. Erga *parentes* suos obedientiam, et reverentiam exhibuit (Luc. 2, 51.) rogante matre primum miraculum patravit (Jo. 2, 3 etc.) illamque in cruce pendens Joanni commendavit. (Jo. 19, 27.) Quoad *publicam societatem* se optimum civem ostendit, in negotia temporalia se non ingerens, (Luc. 12, 14.), tributum Caesari solvendum mandans (Matth. 22, 21.) ipseque pro se, et pro Petro tributum solvens (Matth. 17, 26.) Erga *discipulos suos* maximam solertiam monstravit, dum ipsos diu, noctuque instruxit, eorum praeconceptas opiniones emendavit, stupiditatem, aliosque defectus toleravit (Luc. 22, 24 etc.) necessaria ipsis suppeditavit (ib. v. 36.) et pro ipsorum incolumitate tempore passionis paternam curam gessit (Jo. 18, 8.). Erga *maximos peccatores* clementissimus, cum his, non obstantibus Pharisaeorum cachinnis, amice conversari, et manducare non erubuit (Luc. 15, 1 etc.) et poenitentes benignissime excepit (Luc. 7, 48.). Erga *miseros* omnis generis summam misericordiam manifestavit: nullum a se repulit unquam, nullum sine solatio, sine auxilio dimisit: id ipsi statutum, nemini nocere, omnibus prodesse, ita, ut jure de ipso dictum sit: *pertransiit benefaciendo et sanando omnes.* (Act. 20, 38.) Denique *inimicos* quoque suos, in eum impiissime saevientes ab immensa, qua homines omnes complectebatur, charitate non exclusit, sed ipsum proditorem suum osculari, et pro per-

secutoribus suis publice orare non dubitavit. (Luc. 23, 35.) — c) Cum eximia erga alios beneficentia Cruistus maximam vitae austeritatem conjunxit. In nulla re propriis serviens commodis nec opes, nec dignitates, nec famam apud homines quaesivit. Tanta erat humilitate, ut diceret: *Filius hominis non venit ministrari sed ministrare.* (Matth. 20, 28.). Ab omni rerum temporalium cupiditate tam longe aberat, ut ne haberet quidem, quo caput reclinaret. (Matth. 8, 20.) Tam parum ambitione tenebatur, ut, cum populus eum regem constituere vellet, celeri fuga in montem se subduxerit. (Jo. 6, 15.) Tandem incredibilis in eo fuit, et plane inaudita mansuetudo, ac patientia in perferendis atrocissimis injuriis, et doloribus; nam ad occisionem quasi ovis ductus est, quin ullum in eo exulcerati animi apparuerit indicium, et si quas inter patiendum edidit voces, spirabant pietatem, charitatem, et mansuetudinem. (Cf. J. Schwarz H. d. Rel. n. IV. pag. 76 etc. J. M. Sailer Grundl. d. Rel. 19. Vorlesung M. Dobmayr T. III. §. 73.)

Characterem Christi plane singularem, et ita eximium, ut nullus alius illi comparari queat, ipsi increduli admirati sunt. Inter alios J. J. Rousseau in suo Aemilio l. 4. non satis laudare potest in Christo - mansuetudinem, — puritatem morum - suavitatem in docendo - sublimitatem in principiis - sapientiam in loquendo - libertatem, et prudentiam in respondendo - perfectum dominatum in omnes passiones etc. dein dicit: Si vita, et mors Socratis Sapientem ostendit, vita, et mors Christi Deum commonstrat: ac demum concludit, talem characterem fingi nullatenus potuisse. (Integrum istum locum exhibet germanice Ild. Schwarz l. c. pag. 81. gallice vero Liebermann T. I. P. II. not. 10. ad Cap. III. Perrone T. I. in not. ad n. 329.)

§. 104.

Religio Christi divina.

1. Sicut Christus ipse sanctissime vixit, sic et alios homines, quos corruptos, et a fine suo aberrantes cognovit, emendare, et ad salutis viam perducere omni modo sategit. Consilium hoc benevolentissimum saepius satis clare manifestavit. Ideo enim se in mundum missum esse, protestatus est, *ut omnis, qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam aeternam:* (Jo. 3, 16.) et alibi ait: *non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam* (Luc. 5, 32.) et iterum de se ita loquitur: *venit Filius hominis quaerere, et salvum facere, quod perierat.* (Luc. 19, 10.) Huic fini nobilissimo promovendo totus semper incubuit. Ideo ante omnia homines ad veram cordis conversionem excitavit, ubique praedicans, et dicens: *Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum coelorum* (Matth. 4, 17. Marc. 1, 15.). Ideo etiam sanctissimam doctrinam annuntiavit, addita magnifica promissione: *Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in aeternum* (Jo. 8, 51.); et: *qui credit in me, habet vitam aeternam.* (Jo. 6, 47.) — Neque Christus solummodo V. T. praecepta declaravit, et inculcavit; sed licet publice professus sit, se non venisse *solvere legem, aut prophetas, sed adimplere*, tamen nova quoque, ac multo perfectiora documenta, et mandata proposuit, quod apparet praecipue ex celeberrimo sermone, in monte habito. (Matth. c. 5, et 6, et 7.) Ideo Christus saepius de mandatis novis (Jo. 13, 34.) sibique specialiter propriis (Jo. 14, 21.) locutus est. Consilium ergo Christi fuit, novam Religionem proponere, novumque foedus statuere, quod in institutione Eucharistiae satis clare expressit. (Matth. 26, 28. Luc. 22, 20.) — Institutam vero a se Religionem Christus non pro uno populo, sed pro cunctis totius mundi gentibus destinavit,

quas in unam societatem, seu in unum regnum - non politicum, sed morale, non temporale, sed spirituale (Jo. 18, 36,) coadunare decrevit. Consilium hoc suum, amplum, et sublime, quod ante ipsum nemini in mentem venerat, Christus manifestavit dicens: *Ego sum pastor bonus*, — — *et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili* (i. e. gentes, per orbem terrarum dispersas); *et illas oportet me adducere, et fiet unum ovile, et unus pastor.* (Jo. 10, 16.) Hac de causa antequam mundum relinqueret, Apostolos *docere*, et *baptizare omnes gentes* (Matth. 28, 20.) et *euntes in mundum universum* praedicare Evangelium omni creaturae jussit.

2. Si Christi tum vitam mirabilem, tum characterem rite perpendimus, jam exinde concludere debemus, Religionem, a viro tam singulari, et eximio institutam, omnem attentionem, et aestimationem mereri. At multo magis haec religio et attentissime consideranda, et summi aestimanda, et libentissime suscipienda est, quia ex certissimis, et plane invictis argumentis constat, illam non esse ingenii mere humani partum, sed Dei revelantis opus. In religione enim christiana tum internos, tum externos characteres Revelationis ita invenimus, ut dubium nullum superesse possit, eam esse divinitus revelatam. Id enim luculentissime probatur 1. *ex doctrina Christi;* 2. *ex miraculis a Christo patratis*, 3. *ex prophetiis a Christo prolatis*; 4. *ex prophetiis V. T. in Christo adimpletis;* 5. ex Religionis christianae *celerrima propagatione, summa efficacia*, et *mira conservatione.*

Non defuerunt, qui asserere non erubescerent, Christum non tam societatem religiosam instituere, novumque regnum morale fundare voluisse, sed potius principatum terrenum, regiamque apud Judaeos dignitatem ambiisse. Ast - quae isti effutiunt, omni prorsus fundamento carent, neque ex sacris, neque ex profanis scriptoribus ullo modo probari queunt, Christi cha-

racteri, modoque et docendi, et agendi penitus contraria sunt, optimeque per omnia argumenta refutantur, quae in sequentibus articulis pro Religionis christianae divinitate afferuntur. (Cf. Klüpfel T. II. L. II. §. 101. Dobmayr T. III. §. 74.)

Articulus I.

De doctrina Christi.

§. 105.

Ut ostendatur, Religione a Christo traditae characteres Revelationis internos inesse, utque exinde positivum pro ejusdem Religionis divinitate argumentum exurgat, *doctrinae chistianae synopsis* proponenda, *excellentia* commonstranda, et *divina origo* probanda venit.

§. 106.

A. Doctrinae christianae synopsis.

Christus, ut sapientissimum consilium suum exequeretur, novamque Religionem introduceret, per quam omnes homines ad veram, ac aeternam felicitatem pervenire possint, non solum veritates theoreticas, seu credendas proposuit; nec tantum officia, a quolibet adimplenda praescripsit, sed etiam ministros sacros constituit, qui toti religiosae societati invigilent, illiusque bonum promovere satagant: i. e. Christus ad regnum divinum morale constituendum (§. 49. n. 4.) nobis tum *Symbolum*, tum *Codicem*, tum *Hierarchicon* benignissime concessit, quae quoad summa saltem capita exponenda sunt.

1. In *Symbolo Christi* veritates jam in religione patriarchali, et mosaica divinitus patefactae non solum haud infringuntur, sed tum declarantur, tum confirmantur, illisque nova dogmata adjiciuntur. a) Deus dicitur *unus* (Marc. 12, 28. I. Cor. 8, 4.), *Spiritus* (Jo. 4, 24.) ab omni materia longe remotus (Act. 17, 29.), omnipraesens, *in*

quo vivimus, movemur, et sumus (Act. 17, 27.) et qui ubique coli potest, et debet (Jo. 4, 23.), omniscius, in cujus *conspectu nulla creatura invisibilis est* (Hebr. 4, 13.) imo *capilli capitis omnes numerati sunt* (Matth. 10, 29.), *omnipotens, apud quem omnia possibilia sunt* (Marc. 10, 27.), sepientissimus, cujus *judicia incomprehensibilia, et viae investigabiles sunt* (Rom. 11, 33.), sanctissimus, cujus summa perfectio omnibus ceu prototypon proponitur (Matth. 5, 48.), justissimus, qui *reddit unicuique secundum opera ejus.* (Rom. 2, 6.). — Praecipue autem Dei bonitas praedicatur, quae ex ejusdem operibus elucet. Deus enim non solum omnia creavit (Jo. 1, 3.) sed etiam omnia conservat, et gubernat: ideo Deus proponitur ceu benignissimus Pater, qui *scit, quid opus sit nobis,* (Matth. 6, 8.) qui volucres coeli pascit, et foenum agri vestit, sed multo majorem curam de hominibus gerit (ib. v. 25 etc.) *qui solem suum oriri facit super bonos, et malos, et pluit super justos, et injustos* (Matth. 5, 45.) qui etiam filium ingratum, et prodigum, dum poenitens revertitur, cum maximo gaudio amplectitur, et in domum suam recipit. (Luc. 15.) Maximum autem divinae bonitatis argumentum est opus redemtionis, ad quod rite intelligendum nobis mysteria, rationi humanae prorsus impervia, revelari debuerunt. Primum est summum mysterium Trinitatis, vi cujus Deus unus in essentia dicitur, trinus in personis, scilicet Pater (Jo. 17, 1 et 3.) Filius (Jo. 1, 1. 5, 20. Rom. 9, 5.) atque Spiritus Sanctus (Matth. 3. 16. Luc. 3, 22. Cf. Matth. 3, 19. I. Jo. 5, 7.) b) Alterum non minus incomprehensibile mysterium concernit tristissimum hominum statum, in quem per peccatum originale pervenerunt. Nam *per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et sic in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* (Rom. 5, 12.) Per funestum

hunc lapsum libertas quidem hominibus sublata non fuit, (Luc. 10, 42. I. Cor. 7, 37.) sed tamen vires animae debilitatae sunt, prava concupiscentia progenita (Rom. 7, 14 etc.) imago divina extincta, jus ad aeternam beatitudinem perditum est: *eramus* enim *omnes natura filii irae* (Eph. 2, 3.), neque nosmetipsos ex tanta miseriarum abysso liberare potuissemus. — Sed *sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam* (Jo. 3, 16.). Hic filius Dei unigenitus, secunda Trinitatis persona carnem humanam assumsit (Jo. 1, 14.) *ac dedit redemtionem semetipsum pro omnibus* (I. Tim. 2, 6.) Ideo atrocissimam in cruce mortem sustinuit, non solum ut *repropitiaret peccata populi* (Hebr. 2, 17.) nosque Deo reconciliaret (Rom. 5, 10.) sed etiam ut copiosa auxilia nobis suppeditaret, quibus adjuti in tristi quoque naturae lapsae statu bonum perficere possimus. Si enim sine gratia Christi nihil omnino possumus (Jo. 15, 5.) omnia tamen possumus in eo, qui nos confortat. (Phil. 4, 13.) c) Status alterius vitae in symbolo christiano clarissime exponuntur. Anima immortalis dicitur, quae cum corpore occidi non potest (Matth. 10, 28.) sed ab hujus vinculis soluta statim *judicium* subit (Hebr. 9, 27.), in quo etiam de verbo otioso rationem reddere debet (Matth. 12, 36.), et ob leviores quoque culpas - nondum expiatas - purgatorii poenis mundari debet (Luc. 12, 58. I. Cor. 3, 15.): si autem gravibus onusta peccatis e vita migraverit, in infernum detruditur (Matth. 7, 19. Luc. 16, 22.) si vero pura, gratia Dei ornata, meritisque referta sit, in coelum collocatur (Matth. 5, 8. Luc. 16, 22.) Ast in mundi consummatione futura erit omnium mortuorum resurrectio (Matth. 24, Jo. 5, 28.), quam sequetur judicium extremum (Matth. 25.)— quo peracto ibunt reprobi *in suplicium aeternum*, *justi autem in vitam aeternam*. (ib. v. 46.)

2. *Codex* christianus officia Religionis tum *internae*, tum *externae* praescribit. a) Tanquam omnis moralitatis fundamentum, et summam Christus proponit dilectionem Dei, et proximi, dicens: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc est maximum, et primum mandatum; secundum autem simile est huic: diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet, et prophetae* (Matth. 22, 37 etc.) Huic fundamento Christus integrum doctrinae suae practicae aedificium superstruxit, et exinde fluentia officia erga Deum, erga alios homines, et erga se optime declaravit. — Quoad *officia erga Deum* Christus eum non tam externis, quam internis actibus colendum esse docuit; nam *Spiritus est Deus, et qui adorant eum, in spiritu, et veritate oportet adorare.* (Jo. 4, 24.) Cum amore Dei timorem quoque ilium salubrem, qui a peccatis retineat, conjungendum esse, ostendunt illa verba: *Timete eum, qui potest animam, et corpus perdere in gehennam.* (Matth. 10, 28.) Multo magis autem Christus homines excitavit ad spem firmam, et filialem fiduciam in Deum collocandam, qui multo magis quam homines *dabit bona petentibus se* (Matth. 7, 11.) Imo omni anxia sollicitudine rejecta homines primum regnum Dei quaerere, et necessaria sibi a paterna Dei providentia exspectare jubentur. (Matth. 6, 24—33.) Neque illis desperandum esse dicitur, qui per peccata a Deo recesserunt, sed cum corde contrito, et humiliato his ad misericordiam Patris recurrendum est, quod in parabola de filio prodigo egregie proponitur. (Luc. 15.) Caeterum Deus honorandus proponitur animo grato pro divinis donis (Luc. 17, 15 etc.) sedula imitatione divinarum perfectionum (Matth. 5, 48.) atque praesertim accurata divinae legis observatione (Jo. 14, 21.) In omnibus autem, quae fiunt, ab inani gloria

cavendum, quae ipsa opera bona corrumpit, (Matth. 6, 1.) et sola gloria Dei quaerenda est (Matth. 5, 16.). — *Officia erga alios homines* adimplenda, seu charitatem proximi Christus summopere inculcavit. Debemus proximum diligere sicut diligimus nosipsos, et sicut Christus dilexit nos. Legem hanc Christus mandato primo aequiparavit (Matth. 22, 38.), *mandatum novum* (Jo. 13, 34.) et specialiter mandatum suum (Jo. 15, 12.) appellavit, ac illius observationem ceu signum distinctivum discipulorum suorum proposuit (Jo. 13, 35.) Ut autem hoc mandatum perfecte observetur, Christus interdicit non solum omnem offensam externam, sed etiam omne verbum, charitati contrarium, imo et quamlibet iracundiam, contra proximum in corde conceptam (Matth. 5, 22.) vel sinistrum de eo judicium. (Luc. 6, 37.) Et haec charitas non ad amicos solum, et benefactores, sed ad omnes homines extenditur (Matth. 6, 46 etc.) Neque inimici excluduntur, circa quos non solum omnis vindicta prohibetur, sed et grave praeceptum personat: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, et orate pro calumniantibus, et persequentibus vos, ut sitis filii patris vestri, qui in coelis est, qui solem suum oriri facit super bonos, et malos, et pluit super justos, et injustos.* (Matth. 5, 44 etc.) Erga tribulatos, et pauperes misericordia (Matth. 5, 7.) et eleemosina (Luc. 6, 38.), magnis additis promissionibus injungitur. Atque pro omnibus hominibus haec regula praescribitur: *omnia, quaecunque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis* (Matth. 7, 12.) Major autem cura de bono proximi spirituali, quam de corporali praescribitur, quare scandalo severissime interdicto (Matth. 18, 7.) bonum exemplum, aliis praebendum, omnibus inculcatur (Matth. 5, 16.).— Officia quoque pro varietate statuum specialia, in codice christiano satis clare proponuntur. Filiis erga parentes

obedientia, et reverentia (Eph. 6, 1 etc.) parentibus officium educandi filios *in disciplina, et correptione domini* (ib. v. 4.), servis subjectio erga dominos (ib. v. 5.) heris benigna servorum tractatio (ib. v. 9.) conjugibus mutuus amor (Eph. 5, 22 et 25.) erga principes terrenos obedientia *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam* (Rom. 13, 1 etc.) atque tributum ipsis praestandum (Matth. 22, 21.) praescribitur. — Quoad *officia erga nosmetipsos* Christus vult, ut nonnisi ad veram perfectionem moralem (Matth. 5, 48.) et per hanc ad aeternam beatitudinem tendamus. (Matth. 7, 13.) Ideo monet nos, ut, spretis thesauris terrenis, coelestes quaeramus (Matth. 6, 19 etc.) ut mundi honores fugientes humilitati studeamus (Matth. 18, 3. Luc. 22, 25 etc.) ut concupiscentiam, omnium malorum fomitem, reprimamus, abnegantes nosmetipsos (Matth. 16, 24.) nii immundi cogitantes, aut desiderantes (Matth. 5, 28.), illecebras, et occasiones ad malum, etiamsi tam gratae, et utiles forent, sicut oculi, vel manus, et pedes, a nobis removentes (Matth. 5. 29 etc.) charissimos nostros, nosmetipsos, ipsamve vitam odio habentes, si destinationi nostrae consequendae obstant (Luc. 14, 26.). Caeterum Christus mandat, ut majorem usque justitiam, seu sanctitatem esurientes, et sitientes (Matth. 5, 6.) ipsasque adversitates, et persecutiones patientes (ib. v. 10 etc.) ad regnum aeternum pervenire mereamur. — b) Quoad *officia Religionis externae* Christus praecepit, ut fides interna, si opus fuerit, externe quoque sine timore, et erubescentia manifestetur. Ait enim: *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est; qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est.* (Matth. 10, 32. etc.) Christus quoque ipse orationis formulam proponere dignatus est (Matth. 6, 9 etc.) quae,

licet brevis, omnia tamen continet, quae a Deo petenda sunt. Praecipue vero oratio publica, et communis, ceu efficacissima commendatur. (Matth. 18, 19.) De caetero Christus, abrogatis legibus Moysis caeremonialibus, paucos ritus praescripsit, et quidem tales, quorum celebratio copiosissimas hominibus gratias confert. Instituit enim sacrificium praestantissimum (Matth. 26, 26 etc.) et Sacramenta, per quae homines vel in statum gratiae redeunt, ut per baptismum (Matth. 28, 19.) et poenitentiam (Jo. 20, 23.) vel in gratia firmantur, ut per confirmationem (Act. 8, 15.) per Eucharistiam (Jo. 6, 57 etc.) per extremam unctionem (Jac. 5, 14 etc.) et reliqua.

3. *Hierarchycon* christianum ministrorum sacrorum tum statum, tum jura, et officia determinat. Christus enim vocavit ad se discipulos, et ex illis elegit duodecim Apostolos, quibus specialiter munus docendi imposuit (Matth. 10, 5. 28, 19.) usque ad consummationem saeculi continuandum, adjecta pro tanto negotio assistentiae suae promissione (Matth. 28, 20.). Iisdem potestatem tribuit, et obligationem injunxit, homines baptizandi (Matth. 28, 19.) Eucharistiam conficiendi, (Luc. 22, 19.) peccata vel remittendi, vel retinendi (Jo. 20, 23.) et reliqua sacra peragendi. Denique Christus Apostolis omnibus amplissimam potestatem ligandi, et solvendi (Matth. 18, 18.) i. e. leges ferendi, judicandi, et coercendi dedit, ita tamen, ut unus ex ipsis praerogativam potestatis, seu primatum obtinuerit (Matth. 16, 18 etc.). Christus ergo in regno suo spirituali instituit *magisterium authenticum, sacerdotium legale,* et *imperium sacrum,* quod audire, et cui se submittere omnes homines jubentur (Luc. 10, 16. Matth. 18, 17.): Cf. Dobmayr T. III. §. 75, et 76. T. IV. §. 137 et seq. Fejér §. 55—59.)

Nonnulli doctrinam Christi, quam cum principiis, et systematibus suis philosophicis conjungere tentarunt, haud recte proposuerunt, sed valde corruperunt; quod a Philosophis quoque criticis factum esse, lamentantur *Des Cortes, Koestner, Herder*. et alii (Dobmayr T. III. pag. 408.) Minime autem tolerari potest *Hegel*, dum asserit, philosophiam suam cum Christianismo penitus convenire. Ipsius enim notiones de Deo, de Religione, de Revelatione etc. a doctrina christiana longissime distant. (v. Staudenmaier. Darstellung des Hegel'schen Systems. n. 2.)

§. 107.

B. Doctrinae christianae excellentia.

Si doctrinam a Christo nobis traditam philosophice consideramus (§. 61.), in illa characteres Revelationis *internos* tum *negativos*, tum *positivos* inveniri, dubitare non possumus.

1. Nihil sane in Religionis christianae doctrina invenitur, quod vel cum rectis rationis principiis, vel inter se pugnet, vel Deo indignum sit, aut hominis naturae, finique adversetur. Longa enim, et saepe hostili octodecim saeculorum crisi nihil tale unquam detegi potuit, difficultatesque, hac in re ab adversariis Religionis christianae motae, solidissime semper solutae fuerunt.

Quae contra specialia Religionis christianae capita ab incredulis objici solent, in decursu studii theologici solvuntur. Difficultates in genere contra sanctissimam Christi doctrinam propositas solvunt Klüpfel T. II. L. II. §. 65, Liebermann T. I. L. I. Sect. II. art. I. Perrone. T. I. P. I. C. IV. Pr. II.

2. Doctrina christiana, positive considerata, Deo dignissima est, hominibusque maxime accommodata. In *Symbolo* enim attributa divina optime proponuntur, et illa praecipue, quae homini ad recte vivendum ut norma, vel ut motivum inserviunt. Deus ut providentissimus hominum *Pater* repraesentatur, quae notio – sublimis simul, et po-

pularis, — tum Philosopho, tum idiotae accepta esse debet, quia ad moralitatem promovendam, et ad cordis tranquillitatem producendam aptissima est. — Egregie quoque traduntur veritates, quae scitu necessariae, et rationi imperviae sunt (§. 59.) Origo enim corruptionis nostrae non a Creatore Deo, non a malo principio, non a natura, homini noverca, sed a peccato originali repetitur, per quod eximia privilegia, homini a Deo benignissime concessa, deperdita, et plurima mala producta fuerunt. Hujus autem tristissimae corruptionis remedium invenimus in Christo redemtore, qui per munus propheticum ignorantiae intellectus subvenit, per munus sacerdotale pro peccatis nostris plenissime satisfecit, et per munus regium coercet depravatam, corroborat infirmam voluntatem nostram. Quid jam Deo dignius, et nobis salubrius excogitari potest hoc opere redemtionis? — In hoc apparet infinita justitia, quae pro offensis infinitam satisfactionem exigit, et infinitam misericordiam, quae illam praestat, quorum divinorum attributorum nexum philosophia nunquam tam dilucido modo explicare valuisset. In hac porro doctrina, sicut et in omnibus, quae in symbolo christiano de Dei attributis, et operibus, ac de statibus alterius vitae traduntur, efficacissima exhibentur motiva, quibus homines ad moralitatem sectandam excitentur. — *Codice christiano* nil excellentius cogitari potest, qui nonnisi ad perfectam moralitatem, veramque felicitatem hominis promovendam tendit. — Ethica in illo contenta longe abest ab omnibus gentiliis, et judaicae moralis defectibus, — egoismo nempe politicorum, apathia Stoicorum, eudemonismo Epicureorum, mysticismo Essenorum, sensualismo Sadducaeorum, mechanismo Pharisaeorum etc. caeremonialem autem, et inanimum Dei cultum, timorem servilem, philautiam crassam etc. corrigit. Ipsa sana ratio non potest nisi approbare praeceptum

Evangelii, quo Deum super omnia diligere, et ideo patrem, et matrem, uxorem, et filios, fratres et sorores posthabere (Luc. 14, 26. Cf. Matth. 10, 37.) jubemur, si primo, et maximo mandato observando impedimentum ponant. — De caetero nihil magis inculcatur, quam praeceptum diligendi proximum sicut seipsum, per quod ipsi felicitati temporali tum hominum privatorum, tum familiarum, tum communitatum, et integrorum regnorum optime consulitur; plurima enim mala, quietem, et felicitatem temporalem destruentia, ex solo debitae charitatis defectu nascuntur, ut egregie ostendit Muratorius (Tr. de char. chr. cap. 2.) Ut autem officia erga Deum, et proximum rite adimpleantur, et vitia illis contraria arceantur, securis ad radicem arboris ponitur, et sapientissime praescribitur, ut inordinatae ad mundi honores, terrae divitias, et carnis delicias, caeteraeque malae passiones, quae ex peccato originali ortae cor hominis perturbant, ac in devia pertrahunt, continuo reprimantur. — *Hierarchicon* quoque sapientissime a Christo est constructum. Per magisterium enim authenticum, divina assistentia praeditum, tum unitas in fide, tum persuasio de fide producitur, et sic finis Religionis, et Ecclesiae promovetur, illudque hominibus, qui plerumque auctoritate dirigi solent, optime convenit. Per imperium autem sacrum gliscentes inordinationes, et irrepentes abusus tolli, et quae ad bonum societatis necessaria sunt, ordinari possunt. Et - quia imperium sacrum ex Christi institutione ab imperio civili prorsus distinctum est, ideo Religio christiana finibus politicis, quos non impedit, sed promovet, non subordinatur, nec loco, aut tempori adstringitur, sed omnino apta est, ut omnia regna mundi in se recipiat, et regnum Dei morale universale constituat, ad cujus unitatem ostendendam, et conservandam praecipue Primatus inservit.

Religionis christianae excellentiam non pauci ejusdem adversarii magnis laudibus extulerunt. Ammianus Marcellinus, historicus gentilis fatetur, christianam religionem nihil nisi justum, et lene suadere (Lib. 22, cap. 11.) Plinius junior (L. 10. Epist. 97.) et ipse Julianus Apostata doctrinam, moresque Christianorum laudarunt. — Impius auctor Epistolarum persicarum fatetur, moralia Evangelii praecepta infinite praestare iis, quae a sapientissimis totius antiquitatis philosophis tradita fuerunt, atque perfectum esse philosophum, qui sit vere Christianus. J. J. Rousseau: „Scripturarum majestate, inquit, fateor in admirationem me trahi. Evangelii sanctitatem intimo quodam animi sensu percipio: videte philosophorum libros cum omni sua pompa, quam exigui illi sunt, si cum hoc conferantur. Fierine potest, ut liber adeo sublimis simul, et simplex opus humanum sit? (in Emil. l. 4.) Idem in Epist. III. ex mont. evangelicae moralis pulchritudinem, sanctitatem, veritatem, profunditatem ita extollit prae doctrina philosophorum, ut hanc saepe erroribus contaminatam dicat, illam vero unam esse confirmet, quae sit semper tuta, semper vera, semper unica, sibi semper constans. Inde vero concludit, adeo certam hanc esse, atque infallibilem divinae revelationis notam, ut alio nullo opus sit criterio, vel argumento. — Kantius quoque pro doctrina morali evangelica magna encomia protulit (in der Vorrede zum Streit der Fakultäten.) (De doctrinae christianae excellentia legi merentur Dohmayr T. III. §. 78. Cl. Frint T. III. §. 182—188, et §. 192—208.)

§. 108.

C. Doctrinae christianae origo divina.

Doctrinam christianam excellentissimam non viribus mere naturalibus, sed divinae Revelationi adscribendam esse, *ratio* suadet, *Christus* ipse asseruit, et *Deus* insigni testimonio confirmavit.

1. Ipsa profecto ratio, quae pro quolibet effectu rationem sufficientem exposcit, tam sublimis, et salutiferae doctrinae originem altius repetere tenetur, si luculenter appa-

reat, Christum illam mere naturaliter *neque per se* invenire, *neque ab aliis* haurire potuisse. Id autem facile ostenditur. a) Christus enim ex proprio ingenio mere naturali tam excellentem doctrinam invenire non potuisset. Experientia enim docet, praeclarum quoque, a singulare ingenium, nisi circumstantiae loci, temporis, et educationis faveant, vix ultra mediocritatem eniti. Ipsi Philosophi ethnici, maximo ingenio praediti, ab optimis magistris instructi, et in oppidis, scientiarum laude florentibus constituti doctrinam tam sanctam, et ab erroribus liberam invenire haud potuerunt, quomodo id naturaliter valuit vir Nazaraenus, ab humilibus parentibus natus, quorum laus fuit a justitia, et probitate, non a litteris, ac scientia, in loco ignobili habitans, et inter rudes eruditus? — b) Neque Christus doctrinam suam ab aliis haurire potuit. Eam certe non repetiit *a Gentilibus*, quibuscum consortium non habuit. Licet enim qua infans a parentibus delatus sit in Aegyptum, mox Herode defuncto in patriam reductus fuit. Postea vero nec minimum vestigium apparet, Christum in exteras regiones peregrinationes instituisse, et cum Ethnicis conversatum esse: neque eorum libros, inter Judaeos maxime raros, utpote pauper, sibi comparare potuit, et si potuisset, tam sanctam, et erroribus expertem doctrinam nullibi invenisset. — Etiam *a Judaeis* eam haurire non valuit. Religio enim mosaica, licet divinitus revelata, perfectionem tamen doctrinae christianae non attigit. Praeterea ipsa religio mosaica illo tempore valde corrupta fuit per falsas traditiones, et spurias doctrinas tum Pharisaeorum, tum Sadducaeorum, tum Essenorum; quomodo solus vir Nazaraenus dispersas veritates colligere, ab omnibus nationis suae praejudiciis liberare, et ad universalem generis humani religionem elevare potuisset? — Profecto - ipsa ratio excellentissimae doctrinae christianae originem

sine singulari divini Nominis interventu explicare non potest, et ideo ceu divinitus revelatam statuere tenetur.

2. Origo doctrinae in mente alicujus absque dubio est factum, quod non tam per ratiocinia, quam potius per authentica testimonia ostendendum est. Nemo autem melius cognoscere, et apertius contestari potest, undenam doctrina hausta fuerit, quam ejusdem auctor, et praeco. — Ast Christus ipse saepe contestatus est, se doctrinam suam non per vires mere naturales acquisivisse, sed a Deo, Patre suo, accepisse, a quo se ad homines erudiendos, et salvandos missum esse asseruit. Sic Jo. 7, 16 etc. ait: *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a me ipso loquar.* Jo. 8, 26. inquit: *Qui me misit, verax est, et ego, quae audivi ab eo, haec loquor in mundo;* v. 38. *Ego, quod vidi apud Patrem, loquor;* v. 40. *veritatem locutus sum, quam audivi a Deo.* — (Cf. Jo. 15, 15. 17, 8.) Christus ergo satis clare se ceu legatum divinum professus est, atque doctrinam suam a divina petiit revelatione. — Testimonium vero hoc Jesu Christi de origine suae doctrinae omnem meretur fidem, utpote a) editum ab eo, qui ab omni vel fraudis, vel fanatismi suspicione immunissimus fuit, ut ex ipsius charactere apparet (§. 103.); b) confirmatum tum mirabili vita, (§. 102.) tum atrocissima morte, in testimonium veritatis tolerata (Jo. 18, 37. I. Tim. 6, 13.) c) consentiens cum persuasione coaevorum, qui stupore abripiebantur, cum eum docentem audierunt, et dicebant: *unde huic Sapientia haec?* (Matth. 13, 54.) vel: *quomodo hic literas scit, cum non didicerit?* (Jo. 7, 15.) et (Luc. 4, 22.) legitur: *omnes testimonium dabant illi, et mirabantur in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius, et dicebant: nonne hic est filius Joseph?* — per quae

verba satis ostenditur, coaetaneos, qui vitam Christi noverant, ejusdem sapientiam naturaliter sibi explicare non potuisse.

3. Deus visibili, et mirabili signo Christum ceu Legatum suum declaravit; dum enim Jesus a Joanne baptizatus esset, *apertum est coelum, et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum, et vox de coelo facta est: Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi;* (Luc. 3, 21 etc.) Alia vice Christus coram Petro, Jacobo, et Joanne *transfiguratus est. — Et resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyses, et Elias cum eo lonquentes — et nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube dicens: hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite!* (Matth. 17, 2 etc.) quibus verbis Christus, Moysi, et Eliae non solum comparatus, sed qua Filius illis longe praelatus, ceu singularis Legatus Dei, ac divinae revelationis praeco magnificentissimam sanctionem obtinuit. (Dobmayr §. 79—83.)

Quae in baptismo, et transfiguratione Christi mira contigerunt, nonnulli per fulmen, et tonitru explicare tentarunt; at - tali modo a clara, et consentienti trium Evangelistarum (Matth. l. c. Marc. 1, 9 etc. et c. 9. Luc. 3, 22, et c. 9.) narratione longe recesserunt, totius antiquitatis persuasioni contradixerunt, et adversantia rationi protulerunt, quae neque in tonitru articulatas voces admittere, neque, si miri nil contigit, in praesentibus - praecipue apud baptismum Christi - cogitationem de dilecto filio Dei statuere potest.

Articulus II.

De miraculis a Christo patratis.

§. 109.

Cuilibet Evangelia legenti patet, Christum, dum doctrinam suam praedicaret, plurima, atque stupenda miracula

patrasse, aquam in vinum mutando, panes multiplicando, omnis generis aegrotos sanando, daemones ejiciendo, mortuos vitae restituendo, se ipsum resuscitando etc. — Ut autem exinde solidum pro Religionis christianae divinitate argumentum petatur, eorundem miraculorum *veritas historica, philosophica,* et *relativa* probanda est. (§. 66.)

Tractatio haec summi momenti est, nostro praecipue aevo, quo haud infrequens nisus invaluit, omnia, quaecunque supernaturalia, et mira dicuntur, naturaliter explicandi, quocunque id modo fiat.

§. 110.

A. Miraculorum Christi veritas historica.

Facta, quae a nobis miracula dicuntur, in sacris N. T. libris leguntur, quos genuinos, integros, et fide dignos esse, in studio biblico probatur. — Eorundem autem scriptores praecipue dum facta Christi mira enarrant, omnem fidem mereri, facile probatur. Pollent enim in summo gradu illis dotibus, quas juxta regulas criticas pro auctoritate fide digna testium ratio exposcit, nimirum *dexteritate,* vi cujus de factis requisitam notitiam habuerunt, et *sinceritate,* qua nonnisi vera enarrare voluerunt.

§. 111.

I. Testium dexteritas.

Testes, qui facta non solum nosse potuerunt, sed et debuerunt, et contra quorum rectam notitiam nihil omnino excipi potest, certissime requisita dexteritate pollentes dicendi sunt. Haec autem de testibus miraculorum Christi apertissime obtinent.

1. Apostoli enim, et Evangelistae Christo coaevi fuere, eodem loco, et tempore commorantes, quo facta mira contigerunt. Tres ex ipsis - *Petrus*, *Matthaeus*, et *Joannes*,

per triennium individui Christi comitesfuerunt, omnia ipsius verba audientes, et actiones videntes. — *Marcus*, et *Lucas*, qui probabilius ex 70 discipulis fuerunt, perpetuo cum Apostolis conversati sunt, quibus dictantibus, et approbantibus scripta sua exararunt. — *Paulus* ante conversionem Hierosolymis degens, et Pharisaeus absque dubio notitiam de publica Christi doctrina, et historia habuit, et puriorem, ac pleniorem post conversionem suam tum ex superno auxilio (Act. 9, 1 etc.) tum ex conversatione cum discipulis, Damasci habitantibus (ib. v. 19.) tum ex commercio cum Apostolis hausit, a quibus ceu collega agnitus fuit (Gat. 2, 9.)

2. Neque ex eo, quod Apostoli, et Evangelistae, exceptis Paulo, et Luca, *homines rudes, et idiotae* erant, aliquid excipi potest contra dexteritatem ipsorum. Licet enim in iis, quae subtiliora sunt, et magnum eruditionis apparatum requirunt, testis doctus praestet indocto, attamen in iis, quae a solis sensibus dependent, et non requirunt, nisi sensus sanos, eorumque usum, non minoris auctoritatis est testis indoctus, quam doctus, (qui sua hincinde placita factis observatis immiscet.) — Miracula autem Chrisii in talibus externis factis consistunt, quae a quolibet, etiam maxime rudi homine per rectum sanorum sensuum usum cognosci poterant. Apostolos autem, et Evangelistas facultate sua rite usos esse, apparet tum ex gravitate rei, cui, relicta religione avita, toto animo adhaerebant, tum ex natura factorum extraordinariorum, de quibus omnes stupebant, tum ex eorum narratione, qua minutas quoque circumstantias saepe describunt.

3. Nimia quoque *credulitas* Apostolorum scientiam suspectam reddere non potest. In ipsorum enim historia nullum nimiae credulitatis vestigium apparet; sed saepius se nimis incredulos ostenderunt, praecipue cum ageretur

de Christi resurrectione, quam ex magistri sui promissione exspectabant, et maxime desiderabant, sed ad quam credendam satis tardi erant. (Matth. 28, 17. Luc. 24, 41.) Praecipue Thomas se maxime incredulum monstravit. (Jo. 20.)

4. Multo minus Apostolis attribui potest *fanatismus*, qui hinc inde imaginationis partus pro veritate venditat. Apostolos enim, et S. Scriptores hoc morbo non laborasse, commonstrat tum ipsorum doctrinae, et testimoniorum unitas, et concordia, quae inter plures fanaticos certe non servatur, tum stilus eorum simplex, fanatismo penitus contrarius, tum denique character eorum uniformis, et constans, qui veritatem intrepide quidem defendit, sed non caeco modo se periculis objicit.

5. Nil dexteritati testium magis obest, quam *deceptio*; frustra enim veritas ab illo quaeritur, qui ipsemet in errore cubat. — Nullo autem modo dici potest, Apostolos circa miracula Christi deceptos fuisse. Talis enim deceptio locum habere non potuit, quod constat a) *ex charactere Christi*, qui, cum sanctissime vixerit (§. 103.), nemini palpaverit, omnibus aeque veritatem praedicaverit, Apostolorum quoque defectus saepe reprehenderit, certe inter deceptores numerari nequit; b) *ex natura factorum*, in quibus, cum externa fuerint, et sine praeparatione, plena luce, multis spectantibus, contigerint, deceptio impossibilis fuisset; c) *ex indole Apostolorum*, qui, cum propter Christum sua relinquere, et multa pati debuere, absque dubio probe attenderunt, an non in ipsius factis extraordinariis aliqua deceptio subsit; d) *ex genio adversariorum*, qui, zelo, et livore ducti, omnes Christi actiones non solum diligentissime observarunt, sed et de illis forenses inquisitiones instituerunt, atque ideo pro sua sagacitate fraudem

si quae fuisset, certissime detexissent. (Frint. T. II. §. 530—536.)

6. Dubitari ergo nullo modo potest, Apostolos, et Evangelistas factorum, quae enarrant, requisitam scientiam habuisse. Neque exinde difficultas oritur, quod facta Christi serius nimirum post plures annos, e memoria labili, vel ex traditione, facile corrumpenda (ut ait *Ekermann*) scriptis mandarint. — Etiamsi enim a divina assistentia (qua S. Scriptores praediti fuerunt) abscindamus, facta externa, publica, et extraordinaria ex Apostolorum memoria excidere non poterant, praesertim cum absque dubio de illis saepissime tum cogitaverint, tum inter se, et cum aliis disseruerint. Traditio quoque viventibus tot testibus oculatis corrumpi non potuit. (Cf. Dobmayr. T. III. §. 19.)

§. 112.

II. Testium sinceritas.

Veracitas in teste supponi debet, donec contrarium evincatur. Cum enim homini innatus sit veritatis amor, nonnisi extrinsecum motivum ipsum ad mendacia proferenda inflectit: tale autem extrinsecum motivum, cum habeat rationem facti, non jam inaniter supponi potest, sed ex genuinis monumentis probari debet: quod quamdiu non fit, sinceritas testis admittenda est. (Frint T. II. §. 484.) Cum autem agatur de re summi momenti, operae pretium est, eorum, qui miracula Christi contestantur, *sinceritatem* quoque probare, quae clarissime illucescit, sive *ipsi sacri Scriptores*, sive *eorum scripta* debito modo considerentur.

1. Si sacros Scriptores, Apostolos, et Evangelistas consideramus, multa sunt, quae ostendunt, ipsos nonnisi vera proferre. a) Fuerunt enim, plerique saltem, non astuti Philosophi, non magno eruditionis, et dialecticae apparatu instructi, sed homines idiotae, quibus vix in mentem venire

potuit, tum Judaeos, tum Gentiles in re summi momenti decipere. b) Vitam egerunt integerrimam, ita, ut nullus eorum ab infensissimis adversariis de aliquo crimine accusatus fuerit: ipsorum enim vivendi ratio cum sanctissima, quam praedicaverunt, doctrina, omnino consensit. Quam temerarium jam est, de tantae probitatis viris in summo Religionis negotio fraudes, et mendacia suspicari? — c) Ex falso testimonio nullum omnino emolumentum sibi comparare, et neque divitias, neque honores, neque voluptates exspectare poterant: neque mercedem pro altera vita sibi polliceri fas erat, cum mendacium in re gravissima aeternis suppliciis mulctandum esse, et scirent, et profiterentur. Quis ergo negabit, ipsos solo veritatis amore ad miracula Christi enarranda adductos fuisse? d) Accedit, quod Apostoli plurima incommoda perpeti debuerint, ut muneri suo, doctrinam, et miracula Christi hominibus annuntiandi, satisfacerent. Debebant enim ideo patriam, parentes, amicos deserere, nullo otio, aut securitate, nec certa sede frui, in itineribus non solum famem, et sitim frigus, et aestum, sed et opprobria, et maledicta, verbera, et carcerum squalorem perpeti. Quis vero sanae mentis sibi persuadeat, potuisse, aut voluisse Apostolos sine ulla spe lucri tot adversitatibus gravissimis se subjicere, ut falsa, et fictitia annuntiarent? — e) Denique miraculorum Christi testes pro veritate sui testimonii non solum varias aerumnas, sed ipsam quoque mortem tolerarunt. Id constat ex ipsa S. Scriptura de S. Jacobo Maj. (Act. 12, 1 etc.), de SS. Petro, et Paulo ex monumentis plurimis, et etiam de caeteris Apostolis tum ex authenticis Scriptis, tum ex constanti traditione, ut prudens dubium superesse non possit. S. Joannes Evang. quoque martyrium subiit, in quo tamen mortuus non est. (v. Sandini. Historia apost.)

Majus autem sinceritatis argumentum pro teste haberi non potest, nisi mors pro veritate sui testimonii tolerata.

2. Si Apostolorum, et Evangelistarum *scripta* recta mente inspiciantur, elucet undique ipsorum veritatis amor. a) Argumentum enim, quod proponunt, est - Jesus Christrus crucifixus, Judaeis scandalum, et gentibus stuititia, — ac Religio Christi, utrisque exosa: ad tale autem argumentum, ut viva voce praedicandum, ita litteris consignandum solus veritatis amor impellere potuit. — b) Accedit stilus eorum omnino simplex, quo facta magistri sui, licet gloriosissima, breviter sine emphasi, et sine verborum ornatu proponunt. — Tales vero scriptores multo majorem semper fidem merentur, quam illi, qui in narrationibus suis stili elegantiam, et dictionis ornatum anhelare cognoscuntur. c) Praeterea S. Scriptores ea quoque narrant, quae illo tempore Christo parum honorifica videri poterant e. g. ejus agoniam ante passionem, quam - utpote unici illius testes facile reticere potuissent. Eodem modo proprias infirmitates, natalium vilitatem, ignorantiam suam, praejudicia sua, passiones suas, fugam suam, dum Christus caperetur, negationem Petri, incredulitatem Thomae etc. candide fatentur. Talia vero non scripsissent, si quid aliud quam solam veritatem quaesiissent. d) Neque principibus Synagogae, aut potenti Pharisaeorum sectae, aut gentilibus ullo modo blandiri studuerunt, sed acerrimos a Christo contra illos habitos sermones fideliter referunt, sed intrepide narrant, et scribunt, Pharisaeos, et Principes Judaeorum ex invidia, et odio, Pilatum vero ex inani timore Christum morti tradidisse. — Quis talem S. Scriptorum sinceritatem non admirabitur? — — e) Magni quoque momenti est, quod plures scriptores, per varias regiones dissiti, historiam Christi ita enarrent, ut nullibi sibi contradicant, sed circa dicta, et facta magistri sui consentiant.

Nec, unum alterum descripsisse, dici potest, quod patet tum ex diversitate stili, tum ex occurrentibus antilogiis, quas reales non esse recta exegesis ostendit. Multo minus asserere licet, scriptores in unanimem deceptionem conjurasse: id enim repugnat tum ipsorum characteri, tum rectae rationi, quae tantae malitiae causam assignare nequit. f) Demum deceptio impossibilis fuisset: nam S. Scriptores enarrant facta publica, in conspectu plurimorum coaevorum patrata, loco et tempore accurate assignato, appositis quoque variis circumstantiis, et adjunctis, quae si non ita contigissent, deceptio statim detegi, et in Apostolorum maximum opprobrium vergere debuisset. Jure ergo pro conclusione hoc dilemma proponi potest: Apostoli - vel deceptores fuerunt, vel non: si primum, certe talia facta, tamquam publice patrata non narrarunt, quae haud contigerunt; si secundum, — ergo omnem fidem merentur. (Frint. T. II. §. 537—546.)

Magni profecto momenti est, quod ex nullo antiquo monumento ostendi possit, Apostolos, dum verbis, et scriptis miracula Christi annuntiarunt, de falsitate testimonii unquam accusatos fuisse. Eorum praedicationem equidem adversarii Christi omni modo prohibere studuerunt, sed Apostolos falsa, et fictitia protulisse, nunquam asseruerunt. Judaei ergo et gentiles coaevi - saltem silentio suo - veritatem historicam miraculorum Christi confirmant. Imo Judaei de hac publice testimonium tulerunt, dum de Christo in cruce pendente clamarunt: *alios salvos fecit!* (Matth. 27, 41. Luc. 23, 35.) — Adsunt quoque testimonia exterorum, qui miraculorum Christi veritatem historicam confirmant. — Inter Scriptores judaeos eminet *Josephus Flavius*, qui l. 18. antiq. jud. cap. 3. commemorans ea, quae sub Pontio Pilato acta sunt, haec scribit: „Eo etiam tempore fuit Jesus, vir sapiens, si tamen virum eum appellare fas est. Fuit enim mirabilium operum effector, magister hominum, qui verum cum voluptate accipiunt, multosque Judaeos, multos etiam Gentiles ad se pellexit. Hic erat Christus; quem cum

Pilatus ab hominum nostrorum primis delatum crucis supplicio addixisset, eum tamen amare non desierunt, qui primum amaverant. Apparuit autem eis tertio die redivivus, divinis vatibus et haec, et mille alia de eo miranda effatis. Atque ab eo denominata Christianorum natio durat usque ad hunc diem." — Hunc vero locum genuinum esse, Critici jure ex eo probant, quia a) in antiquissimis codicibus invenitur, et in nonnullis crasus apparet, quod a Judaeis factum esse recte putatur, b) quia ab Eusebio l. 3. dem. ev. et l. 10 hist. eccl. c. 11. a S. Hieronymo in Cat. Script. ab Isidoro Pelusiota l. 4. Epist. 225, a Sozomeno l. 1. hist. eccl. c. 1. et ab aliis citatur, et c) quia Josephus Flavius, hoc loco expuncto, de Christo, undique jam noto, et memoratu dignissimo, mentionem nullam faceret, cum tamen de S. Joanne Bapt. et de Jacobo, fratre Domini, cum laude loquatur. (Klüpfel T. II. §, 45. not. 6,) — Ethnicos scriptores de miracnlis Christi haud multa commemorare, mirum non est, quia illa vel ob distantiam loci ignorarunt, vel non crediderunt, vel contra se testimonia proferre noluerunt. Nonnulla tamen hic adduci possnnt. Teste enim Justino M. (Apol. I, n. 48.) et Tertulliano (Apol. c. 21.) Pilatus in actis, ad Imperatorem missis miracula Christi enarravit. — Celsus, Philosophus epicureus, teste Origene (c. Cels. l. I. n. 6. etc. l. II. n. 47. etc.) plurium miraculorum Christi veritatem historicam admisit. Idem de Porphyrio, Philosopho platonico, testatur Cyrillus Alex. (c. Julian l. 10.) Plotinus omnia, Hierocles multa miracula Chrissi ut historice vera declararunt. (Eus. c. Hicr.) De aliis Philosophis ethnicis Arnobius (adv. Gent. l. 1. n. 43.) et Lactantius (div. instit. l. 4. c. 13.) testantur, ipsos miracula Christi non negasse, sed magiae adscripsisse. (Cf. Frint. T. II. §. 546—556. Beda Mayr. T. III. seu P. II. Sect. II. §. 209—220.)

§. 113.

B. Miraculorum Christi veritas philosophica.

Facta extraordinaria, quae de Christo in Evangeliis narrantur, talia sunt, ut facile sit probare, illa per vires mere naturales perfici non potuisse, sed per virtutem di-

vinam producta esse, ac ideo veram miraculorum naturam in se habere. Ut id pateat, facta, quae ut miracula proponuntur, philosophice consideranda sunt. Possunt autem ista commode in quinque classes distingui nimirum I. *in facta circa naturam inanimatam patrata*, II. in *sanationes aegrotorum*, III. in *curationes daemoniacorum*, IV. in *resuscitationes mortuorum*, et V. in *miracula, quae Christus patravit in semetipso.* (Cf. Frint. T. III. §. 102 etc.)

In factis inquirendis, et dijudicandis non licere, phantasiae indulgere, et ex hac adjuncta mutare, aut circumstantias affingere, sed scriptorum fide dignissimorum narrationi stricte insistendum esse, ratio jubet, et Philosophia docet.

§. 114.

I. Miracula in natura inanimata.

Christus varia miracula patravit, quibus se Dominum naturae ostendit. a) In Cana Galilaeae ad nuptias invitatus, deficiente vino, aquam, a ministris in sex hydrias lapideas infusam derepente in vinum sat generosum mutavit, (Jo: 2, 1 etc), cujus mirabilis mutationis tum Architriclinus, et sponsus, tum ministri, hospites, et praecipue discipuli Christi testes fuere, qui ideo et *crediderunt in eum* (ib. v. 11.) Momentanea autem unius substantiae in aliam mutatio per vires naturales certe perfici non potest. Neque occulta, et subdola aquae effusio, et vini infusio in sex hydrias lapideas possibilis fuisset, quin a circumstantibus animadverteretur. (Cf. S. Chrysostom. Hom. 22. in Jo.) — b) Cum motus magnus factus esset in mari, ita, ut navicula, in qua erat Christus cum discipulis, jam operiretur fluctibus, et discipuli, imminens naufragium pertimescentes, exclamarent: *Domine! salva nos, perimus!* — Christus, e somno expergefactus *imperavit ventis, et mari, et facta est tranquillitas magna.* (Matth. 8, 23 etc.

Marc. 4, 37 etc. Luc. 8, 22 etc.) Naturaliter haec contingere non poterant, cum nullius hominis imperium ventos sedare valeat; et si ex casu contigisset, ut ad imperium Christi ventus quiesceret, oscillationes tamen maris vehementer commoti juxta leges physicas successive tantum deficere potuissent. Repentinam ideo tum aeris, tum maris tranquillitatem omnes eventui praesentes mirati sunt, dicentes: *quis est hic, quia venti, et mare obediunt ei?* — c) Alia vice cum discipuli essent in medio mari, eorumque navicula jactaretur fluctibus, Jesus *venit ad eos ambulans super mare.* (Matth. 14, 24 etc.) Petrus quoque a Christo vocatus *descendens de navicula, ambulabat super aquam* (ib. v. 29.) Talis ambulatura naturaliter explicari nequit, quia juxta leges naturae corpus specifice gravius in aquam mergi, necesse est: qui vero dicunt, Christum vel natasse, vel in littore ambulasse, a narratione historica penitus resiliunt. — d) Christus bis panes, et pisces mirabili modo multiplicavit. Prima vice quinque panibus, et duobus piscibus saturavit quinque millia virorum, exceptis mulieribus, et parvulis: et cum tanta hominum multitudo saturata esset, *tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos* — (Matth. 14, 16 etc. Joan. 6, 5 etc.). — Secunda vice saturavit septem panibus, et paucis pisciculis *quatuor millia hominum, extra parvulos, et mulieres*; — et *quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.* (Matth. 15, 30. Marc. 8, 1 etc.) Naturaliter certe tam exiguo panum, et piscium numero nec plurium millium hominum multitudo saturari, nec tanta reliquiarum copia remanere potuit. Vera ergo hic alimentorum multiplicatio contigit, quae soli virtuti divinae est adscribenda. Neque admitti potest, quod Horus effutiit, turbas victum necessarium secum attulisse, cum expresse legatur de ipsis: *non habent quod manducent* (Matth. 15,

32.) et de Christo: *dabat discipulis suis, ut apponerent, et apposuerunt turbae.* (Marc. 8, 6.) Eodem modo insulsum est, asserere, panes jam antea in antris, et cavernis absconditos, et postea a discipulis eductos fuisse; id enim nulli monumento historico innixum, et paupertati Christi vix non impossibile, occulto modo fieri non potuisset. Quomodo ergo Evangelistae id tam audacter ut miraculum enarrare, et turbae sic in admirationem abripi potuerunt, ut Christum regem facere vellent? — (Beda Mayr. l. c. §. 224. n. I.)

§. 115.

II. Sanationes aegrotorum.

Christus plurimos aegrotos, et omnis generis infirmos sanavit, et sic non solum virtutem suam divinam, sed etiam charitatem suam erga homines manifestavit. Nam *circuibat Jesus totam Galilaeam - sanans omnem languorem, et omnem infirmitatem in populo* (Matth. 4, 23.) Ideo *omnis turba quaerebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes* (Luc. 6, 19. Cf. Matth. 14, 35 etc. Marc. 3, 10. Luc. 4, 40 etc.) Cum Jesus esset secus mare Galilaeae *accesserunt ad eum turbae multae, habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, et alios multos, et projecerunt eos ad pedes ejus, et curavit eos: ita ut turbae mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, caecos videntes, et magnificabant Deum Israel.* (Matth. 15, 30 etc.) Istos autem aegros Christus plerumque sanavit vel solo vocis imperio, uti caecum (Marc. 10, 46 etc.) paraliticum (Matth. 9, 6 etc.) vel simplici tactu, ut socrum Simonis febricitantem (Matth. 8, 15.) vel verbo, et tactu simul, ut leprosum (ib. v. 1 etc.) surdomutum (Matth. 7, 33 etc.). — Dantur autem nonnullae infirmorum curationes, praecipue memoratu dignae: a)

Christus enim sanavit diu decumbentes, quos medici curare nullo modo poterant. Sic Christus languidum, triginta et octo annos habentem in infirmitate sua ita curavit, ut audito praecepto Christi surgeret, tolleret grabatum suum, et ambularet (Jo. 5, 8.), quod naturaliter fieri non potuisse, omnes testantur, qui experientia edocti sciunt, quid per plures solum hebdomadas decumbentibus contingat. — Praeterea Christus mulierem, quae erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, et in medicos erogaverat omnem substantiam suam, in eodem momento, quo fimbriam ipsius tetigit, perfecte sanam constituit. (Luc. 8, 43.) Aliam mulierem, quae habebat spiritum infirmitatis annis decem, et octo, et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere, per impositionem manuum illico sanavit. (Luc. 13, 11 etc.) Quis jam sanae mentis tactui fimbriae, vel manuum impositioni talem longaevas infirmitates sanandi virtutem naturalem adscribet? — — b) Christus absentes quoque, et longe dissitos, qui ipsum nec audire, nec videre poterant, sanavit, ut servum Centurionis (Matth. 8, 5 etc.) filium reguli (Jo. 4, 46 etc.) et filiam mulieris chananaeae (Matth. 15, 22 etc.); quaenam autem pro talium gravissimorum morborum curatione momentanea causa naturalis excogitari potest, in qua omnis influxus tum physicus, tum moralis impossibilis fuit? — c) Christus denique etiam tales infirmorum curationes peregit, quarum veritas per inquisitionem forensem, ab infensissimis adversariis institutam, extra omne dubium posita fuit: id contigit circa languidum ad piscinam (Jo. 5, 1—16.) circa hominem habentem manum aridam, et in conspectu adversariorum illam ex praecepto Christi extendentem (Matth. 12, 9 etc.) et praecipue circa caecum a nativitate, quem curaturus Christus *expuit in terram, et fecit lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus, et dixit ei: vade, lava*

in natatoria Siloe: abiit ergo, et lavit, et venit videns. (Jo. 9, 1—34.) Inauditam hanc curationem sagacissimi Pharisaei post laboriosam indagationem negare non poterant, et quis illam naturaliter vel luto, quod oculos obfuscare debuit, vel lotioni per aquam peractae adscribet? Cum in caecis a nativitate essentialis defectus in pupilla oculi adesse soleat, eorundem curatio, quae novae pupillae productionem requirit, mediis naturalibus perfici haud potest.

Verum omnino est, aegros etiam naturaliter sanari posse, sed ad id perficiendum medicamentis, et longiori tempore opus est; vera enim et gravis infirmitas unica prolata voce, aut simplici tactu sanari nequit, quod in confesso est apud omnes, neque repentina gravis aegritudinis sanatio naturaliter contingere potest, quia natura juxta legem continuitatis saltum nescit. — Inepte etiam nonnulli asserunt, Christum in Aegypto arcanas artes didicisse, et per has tot stupendas curationes perfecisse. Nam Christus paucis infantiae annis in Aegypto versatus est, quia ceu puer duodennis jam a Nazareth Hierosolymam venit. Et si Christus in Aegypto tales artes didicit, cur illi illas non didicere, qui in adulta aetate diutius ibi commorati sunt? — Demum ars nulla ipsam naturam superare potest, cum ipsius viribus, legibusque innitatur. — Prorsus absonum quoque est, dicere, per vivam fidem in animo excitatam perturbatum nervorum, et membrorum organismum in ordinem redigi, et sic aegrum sanari posse: experientia enim contraria est, quae ostendit, medicos maxima auctoritate, et eloquentia pollentes tali modo graviter infirmos curare nullatenus posse. Christum non tali modo sanationes perfecisse, apparet ex eo, quia etiam absentes curavit; et in praesentibus quoque, nisi jam stupenda miracula praecessissent, viva, et firma fides excitata non fuisset. — Perperam tandem miraculis Christi opponuntur ea, quae per magnetismum animalem peracta fuisse dicuntur. Per hunc enim caecis visum, surdis auditum, mutis loquelam, graviter, et diu decumbentibus illico perfectam, et constantem sanitatem tributam fuisse, nullo exemplo ostendi potest. Plu-

rima sane commentitia sunt, quae de magnetismi virtute, et effectibus jactitantur. (Cf. Kathol. Blätter aus Tirol 1844. Nr. 10, et 11.) Quae autem naturaliter explicari non possunt, daemoni recte adscribuntur, cujus operatio tum ex consensu voluntatis requisito, tum ex inhonestis actibus, et effectibus, tum ex aliis hincinde circumstantiis elucet. (Cf. Die Religion mit Hilfe der neuern Gelehrsamkeit ꝛc. nachgewiesen 2. B. 11. H. Würzburg 1837. Stachel'sche Buchhandlung.)

§. 116.

III. Curationes daemoniacorum.

Christus saepius dominium suum in spiritus malignos, seu daemones ostendit, quos ex hominum corporibus imperio suo expulit. Duo talis expulsionis exempla praecipue notanda sunt. a) Matth. 8, 28. etc. de Christo narratur: *cum venisset in terram Gerasenorum occurrerunt ei duo habentes daemonia, de monumentis exeuntes, saevi nimis, ita, ut nemo posset transire per viam illam, Et ecce clamaverunt dicentes: quid nobis, et tibi, Jesu fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens. Daemones autem rogabant eum dicentes: si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, et ecce impetu abiit totus grex per praeceps in mare, et mortui sunt in aquis.* — Daemones, spiritus maligni, hominibus potentiores naturali modo per unam emissam vocem: *ite* expelli nullatenus possunt. Christus ergo virtutem, ipsis daemonibus superiorem i. e. divinam ostendit, cum ex istis hominibus non unum, sed *multa daemonia* ejecit, quae se *legionem* vocarunt (Luc. 8, 30.) Permisit autem Christus ipsis in gregem porcorum ingredi, illumque praecipitare in mare, tum ad veritatem miraculi confirmandam, tum ad avaritiam, sensualitatem, legi mosaicae contrariam, atque incredulitatem

Gerasenorum juste puniendam. b) Luc. 11, 14 etc. de Christo legitur: *erat ejiciens daemonium, et illud erat mutum. Et cum ejecisset daemonium locutus est mutus, et admiratae sunt turbae.* Hoc miraculum ita erat evidens, ut nec Pharisaei (Matth. 9, 34.) infensissimi Christi hostes illud negare ausi sint, sed solum virtuti diabolicae illud adscripserint dicentes: *in Beelzebub principe daemoniorum ejicit daemonia.* Christus vero hujus asserti absurditatem ostendens ait: *Si Satanas in se ipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? —— porro si in digito Dei ejicio daemonia, profecto pervenit in vos regnum Dei:* quibus verbis divinam suam virtutem, quam ejiciens daemonia manifestavit, satis clare asseruit.

Non desunt, qui vere a daemone obsessos tempore Christi extitisse negant, et per *daemoniacos* nonnisi tales intelligendos esse putant, qui mania, phrenesi, morbo comitiali, vel simili laborabant. — Ast qui ita sentiunt, longe recedunt a recta interpretatione S. Scripturae, quae apertissime a reliquis aegrotis distinguit daemoniacos, in quorum etiam denominatione varii termini e. g. daemonia (Matth. 4, 24.) Spiritus immundi (Marc. 3, 11.) Beelzebub, (Luc. 11, 15.) Satanas (ib. v. 18.) etc. occurrunt (Cf. Matth. 10, 1.) Praeterea, si per daemoniacos naturali morbo laborantes intelliguntur, maxima vi haud raro narratio evangelica contorqueri debet: sic e. g. nonnisi absono modo dici potest, morbum quemdam tam insolitas per longius tempus vires praebuisse, *ut nemo posset transire per viam illam,* morbum rationabiliter cum Christo locutum esse, eundemque ex hominibus egressum in porcos intrasse etc. — Absonum quoque est, dicere, Christum, qui omnia gentis suae praejudicia, cunctosque errores maxima solertia emendare sategit, se erroneae temporis sui opinioni accommodasse, praecipue cum etiam coram solis discipulis suis persuasionem suam de veris obsessis non solum non retractaverit, sed potius confirmaverit. (Matth. 17. 20, Marc. 9, 28.) Assertio demum, per daemoniacos nonnisi naturali morbo affectos intelligi, totius antiquitatis consensioni contradicit; quae semper contrarium sensit, et de

influxu daemonum in res sublunares, ac praecipue tnm in animas, tum in corpora hominum non dubitavit. — (v. Frint. T. III. §. 112 etc. Goerres christliche Mystik. 4. B. Perrone Tom. III. P. I. Cap. V.)

§. 117.

IV. Resuscitationes mortuorum.

Christus tres vere, ac certe mortuos ad vitam resuscitavit. a) Filia enim Archisynagogi vere mortua erat, quod Pater asseruit (Matth. 9, 18.) servi nuntiarunt (Luc. 8, 49. Marc. 5, 35.) et pueliae defunctae adstantes ita crediderunt, ut Christum deriderent, cum mortem non negans, sed somno comparans diceret: *non est mortua puella sed dormit.* Hanc vero Christus tactu, et verbo ita ad vitam revocavit, ut statim surgeret, et ambuiaret. — b) Juvenis in Naim tam certe mortuus erat, ut jam ad sepulchrum delatus sit: quis vero prudens dubitabit, matrem viduam non omnem sollicitudinem adhibuisse pro unico filio suo, ne apparenter mortuus sepeliretur. Sed Christus funeri obviam factus, et erga matrem plorantem misericordia motus adolescentem tactu loculi, et imperio vocis vitae restituit, quod multi viderunt, et ideo stupore abrepti Christum ut prophetam magnum venerati sunt. (Luc. 7, 11—17.) c) De morte Lazari, quam Christus longe a Bethania dissitus, apostolis annuntiavit, tum plorantes illius sorores, tum omnes, qui ad ipsas consolandas venerant, plenam persuasionem habuerunt. Foetor quoque, e corpore emanans, certissimum mortis indicium erat. Et quomodo in monumento lapide occluso, ligatus institis faciemque sudario velatam gerens per quatuor dies sine nutrimento vivere potuisset? vel quomodo clam ipsi nutrimentum porrigi potuisset, quin adventantium turba id observaret? ipsi adversarii Christi, qui hoc miraculum aegerrime tulerunt, nihilominus de morte Lazari ne minimum quidem dubium

moverunt. — Lazarum vero mortuum Christus in praesentia plurimorum solo imperio vocis ad novam vitam resuscitavit. (Jo. 11, 1—53.) Mortuum autem naturalibus mediis ad vitam revocari non posse, omnis tum recta Philosophia, tum continua experientia testatur. (Cf. Ild. Schwarz T. I. n. IV. §. 33.)

Non defuere, qui miracula Christi, quae naturaliter explicari haud possunt, allegorice, seu mythice exponenda esse dixerint. Sic Woolstonus, Anglus, asserere non erubuit, per Lazarum mortuum, et resuscitatum non intelligi nisi hominem spiritualiter per peccatum mortuum, et per poenitentiam vitae spirituali restitutum. Sententiam suam iste incredulus duplici argumento munire conatus est; nam, ait, ex sensu litterali contradictio oritur, quia de eodem Lazaro dici posset: mortuus est, et vivit, et ipsi SS. Patres per Lazarum mortuum peccatorem, et per Lazarum redivivum poenitentem intelligunt. — Sed misera omnino est Woolstonii argumentatio. Contradictio enim adesset, si Lazarus eodem tempore mortuus, et vivus diceretur, non autem, si, ut refert evangelica historia, asseritur, Lazarum vixisse, dein mortuum, et postea virtute divina iterum vitae restitutum esse. Si vero SS. Patres Lazari historiam pro doctrina morali applicant, ideo tamen sensum litteralem nullatenus negant, sed veritatem miraculi a Christo patrati non solum admittunt, at etiam contra adversarios propugnant, uti constat de Origene, S. Chrysostomo, S. Augustino, et aliis. Generatim Evangelistae stilo simplici, et candido facta historica enarrant, quae, praecipue si adjuncta tum praecedentia, tum subsequentia attendantur, nonnisi cum maximis difficultatibus, et absurditatibus mere allegorice exponi possunt. (v. Beda Mayr. Tom. III. §. 221. n. 4.)

§. 118.

V. Resurrectio Christi.

Omnium miraculorum veluti sigillum est Resurrectio Christi. a) Haec jam *in se aesthetice sublimis* dicenda est, quia in illa e statu infimae exinanitionis gressus ad

statum summae exaltationis conspicitur. b) Resurrectio *Deo est gloriosissima*, cujus Omnipotentia, Sapientia, Justitia, et Bonitas ex illa clare elucent. c) *Pro Christo* resurrectio est optima apologia, et praeclarissimum praemium. d) *Pro Religione christiana* est resurrectio firmissimum fundamentum, ac veritatis sigillum. e) *Omnibus hominibus* resurrectio Christi est solatio, quibus futuram carnis resurrectionem promittit. — Christus non solum coram discipulis resurrectionem suam praedixit (Matth. 16, 4.) sed etiam coram adversariis ad illam, ceu ad miraculum miraculorum provocavit, dicens: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud* (Jo. 2, 19.) et *sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terrae tribus diebus, et tribus noctibus.* (Matth. 12, 40.)— Apostoli quoque maximi fecerunt magistri sui resurrectionem, illamque ceu religionis, a se praedicatae, fundamentum declararunt, ita, ut Paulus diceret: *Si Christus non resurrexit, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra* (I. Cor. 15, 14.), Solidis ideo argumentis resurrectio Christi probanda est.

1. Veritas resurrectionis domininae ex tribus factis, quae negari nullo modo possunt, clarissime eruitur. Christus enim *vere mortuus est*, ipsius corpus exanime *in sepulchrum positum*, et post tres dies *non amplius in illo inventum est*, quod nonnisi *per gloriosam resurrectionem* explicari potest. a) Christum vere mortuum esse, omnes quatuor Evangelistae testantur: Matthaeus ait: *Jesus – clamans voce magna emisit spiritum* (27, 50.); Marcus: *emissa voce magna expiravit* (15, 37.); Lucas: *haec dicens expiravit* (23, 46.); Joannes: *inclinato capite tradidit spiritum* (19, 30). — Praeterea ab eodem Joanne, teste oculari, narratur, milites latronum adhuc

viventium crura fregisse, *ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura, sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis, et aqua* (Jo. 19, 32 etc.) Ipsi ergo milites de vera Christi morte testes extiterunt. Et si Christus ibi vere mortuus non fuisset, jam propter lateris transfixionem mori debuisset, quia effluxus sanguinis et aquae ostendit, ipsum cor, vel pericardium transfixum fuisse, quo vulnerato homo naturaliter vivere non potest. Separatio quoque aquae a sanguine certissimum mortis indicium fuit. Demum Pilatus quoque ex testimonio Centurionis de morte Christi certus fuit; alias corpus ipsius Josepho ab Arimathaea non concessisset. — His rite consideratis nonnisi vesanus dicere potest, Christum, qui jam ante crucifixionem tot, tantaque passus fuerat, apparenter solum mortuum fuisse. — b) Josephus ab Arimathaea, cum corpus Christi exanime a Pilato accepisset, *involvit illud in sidone munda, et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra* (Matth. 27, 60.) et *in quo nondum quisquam positus fuerat* (Luc. 23, 53.). Dein *advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit* (Matth. ib.) *Altera autem die convenerunt Principes Sacerdotum, et Pharisaei ad Pilatum dicentes: Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: post tres dies resurgam. Jube ergo custodire sepulchrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus, et furentur eum, et dicant plebi: surrexit a mortuis, et erit novissimus error pejor priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus.* Tam stulti, et imprudentes Principes sacerdotum, et pharisaei certe non fuerunt, ut sigillum, et custodiam sepulchro apponerent, quin certo scirent, corpus

Christi in illo contineri; vel saltem postmodum imprudentiam suam confessi essent ad resurrectionem negandam, de quo tamen nec verbum legitur. Dubitari ergo non potest, *altera die* corpus Christi vere adhuc in sepulchro fuisse.— c) Sed post tres dies corpus Christi non amplius in sepulchro fuit: hujus quoque facti multi testes adsunt. Piae enim *mulieres* corpus in sepulchro non invenerunt, sed angelum, qui ait ad illas de Christo: *Surrexit non est hic.* (Matth. 28. Marc. 16.) Deinde *Petrus*, et *Joannes*, venientes ad monumentum non invenerunt corpus, sed sola linteamina, quibus Christi corpus involutum fuerat, et sudarium, quod fuerat super caput ejus. (Jo. 20, 3 etc.) *Custodes* quoque sepulchri, terrae motu perterriti, venerunt in civitatem, et *nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia, quae facta fuerant.* Hi autem *congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus dicentes: Dicite, quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus.* (Matth. 28, 11 etc.) Ergo infensissimi Christi adversarii testes sunt, corpus ipsius post triduum in sepulchro haud fuisse; alias illud extractum ostendissent, et apostolos, resurrectionem praedicantes confudissent, et non ad absurdum mendacium confugissent, et in hujus confirmationem *testes dormientes* adhibuissent. — d) Corpus autem Christi e sepulchro evanescere non potuit nisi per gloriosam resurrectionem. — Extiterunt quidem nonnulli, qui asseruerunt, corpus Christi vel a scissa per terraemotum terra absorptum, vel a discipulis, ostium monumenti aperientibus, aut per cuniculos terram effodientibus, aut per occultum aditum accedentibus ablatum fuisse. Sed haec omnia absona sunt. Nam si terra scissa corpus Christi absorpsisset, quomodo linteamina, et sudarium in sepulchro remanserunt? — scissura petrae utique visibilis manere debuit, et

cur illam principes Sacerdotum, et Pharisaei, resurrectionem Christi omni modo negare tentantes, non observarunt? — Discipuli pro timido suo charactere non ausi fuissent, ad sepulchrum accedere, et si voluissent corpus Christi abripere, propter custodes appositos non potuissent. Neque aditus per cuniculos ad sepulchrum aperiri potuit, quod in petra excisum erat, quin custodes id animadverterent. Occultus autem aditus – nullo historico monumento probandus – a Josepho ab Arimathaea certe non antea praeparatus fuit, et in illo triduo sine maximo labore, et rumore praeparari non potuit. Dicendum ergo omnino est, corpus Christi nullo naturali modo e sepulchro evanuisse, sed illud mirabili modo – i. e. per gloriosam resurrectionem sepulchro ereptum esse. (Frint. T. III. §. 120—130.)

2. Christum propria virtute e sepulchro surrexisse testantur Apostoli, et Evangelistae, qui verba Angeli citant, ad mulieres de Christo dicentis: *non est hic; surrexit enim, sicut dixit.* (Matth. 28, 6. Marc. 16, 6. Luc. 24, 6.) Resurrectionem Christi cum variis adjunctis enarrat etiam S. Joannes (c. 20 et c. 21.) Petrus illam intrepide annuntiavit, in prima concione Hierosolymis habita exclamans: *hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus nos omnes testes sumus* (Act. 2, 32.) Idem in prima sua epistola scribit: *Benedictus Deus, qui regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi a mortuis* (1, 3.). Paulus ait: *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiae dormientium.* (I. Cor. 15, 20.) Idem Athenis in Areopago resurrectionem Christi ad probandam veritatem suae doctrinae, dicens, quod Deus sit *fidem praebens omnibus, suscitans eum a mortuis.* (Act. 17, 31.)

3. Apostoli vero cum aliis multis Resurrectionem Christi contestati sunt, non solum quia corpus ipsius e sepul-

chro evanuit, sed multo magis, quia Christum redivivum et viderunt, et audierunt, et palparunt. Christus enim post gloriosam suam Resurrectionem saepius se conspicuum reddidit. Apparuit enim *Mariae Magdalenae* in forma hortulani (Jo. 20, 14.) *mulieribus* a monumento redeuntibus (Matth. 28, 9.) *discipulis duobus* euntibus in Emaus (Luc. 24, 13 etc.) singulariter *Simoni Petro* (Luc. 24, 34.) *Apostolis* omnibus, excepto Thoma, quibus perterritis se palpandum praebuit (Jo. 20, 19—25.) et iterum, cum *Thomas* adesset, quem digitum in fixuram clavorum, et manum in latus mittere jussit (ib. 26 etc.); *pluribus discipulis* ad mare Tiberiadis (Jo. 21, 1 etc.) et *undecim Apostolis* in Galilaea in monte, ubi constituerat illis Jesus (Matth. 28, 16 etc.) Teste Paulo, Christus redivivus *visus est plus quam quingentis fratribus simul.* (I. Cor. 15, 6.) Christus autem non obiter, et momentanee Apostolis apparuit, sed amice cum ipsis conversatus est, cum ipsis manducavit, ipsosquo docuit. Legitur enim: *praebuit se ipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei.* (Act. 1, 3.) Tandem videntibus Apostolis Christus elevatus est, et gloriosissime in coelum ascendit. (Marc. 16, 19 etc. Luc. 24, 50. etc. Act. 1, 10 etc.) Apostoli ergo circa resurrectionem Christi certe non fuerunt decepti, nec voluerunt decipere (§. 112.), et si voluissent, non potuissent, quia per corpus Christi - in sepulchro ostensum, omnino confusi fuissent: ipsorum ergo unanime testimonium omnem fidem meretur.

4. Magni semper momenti est, ut attendatur, qualem effectum testimonium prolatum apud coaevos producat, an ut verum suscipiatur, an ut falsum rejiciatur. Ast - licet rumor de corpore Christi a discipulis abrepto sparsus fuerit, — nihilominus Hierosolymis plurimi Apostolis, resur-

rectionem Christi annuntiantibus crediderunt. Nam in prima Petri concione tria, et in secunda quinque hominum millia fidem susceperunt. (Act. 2, 41. 4, 4.) Principes sacerdotum, et magistratus doluerunt quidem, quod apostoli Jesu resurrectionem annuntiarent, atque hanc praedicationem omni modo prohibere conati sunt (Act. 4, 2 etc.) sed tamen apostolos nec ut violatores sepulchri, nec ut deceptores punierunt; multi quoque ex sacerdotibus amplexi sunt Christi fidem. (Act. 6, 7.) Sic pedetentim fides in Resurrectionem Christi, non obstantibus adversariorum conatibus, universalis facta est ita, ut Ecclesia christiana ab incunabulis resurrectionem Christi tum in symbolis suis professa sit, tum instituto festo Paschatis solemniter celebraverit. (v. Ild. Schwarz Tom. I. n. 35. Waibl Dogm. IV. Abſ. n. 75—77.)

Quo majus, ac firmius argumentum pro religionis christianae veritate ex resurrectione Christi exsurgit, eo magis hanc revelationis adversarii omni tempore impugnare consuevere. Multas difficultates proposuit auctor anonymus, cujus fragmenta edidit Lessingius. Rationalistae quoque, qui sicut a doctrinis supraratioalibus, ita et a factis supernaturalibus abhorrent e. g. G. Paulus, Wegscheider, et alii, Christi resurrectionem vel negare audent, vel naturaliter explicare tentant. Praecipuae saltem difficultates solvendae sunt.

Obj. 1. Narratio de custodia sepulchro apposita fidem non meretur, quia solum Matthaeus illam contestatur; et mulieres, si illa adfuisset, ad sepulchrum accedere ausae non fuissent: ipsi demum Apostoli ad illam nunquam provocabant.

Resp. Silentium trium evangelistarum non est, nisi argumentum negativum: solus Matthaeus est testis fide dignus, eo magis, quia in eadem regione, in qua factum contigit, evangelium suum exaravit, ubi ipsius testimonium facile infirmari potuisset, si falsum fuisset, quod tamen

nunquam factum est. — Mulieres fidenter ad sepulchrum accesserunt, quia de custodia - altera die sepulchro apposita - nihil cognoverunt. — Apostoli ad custodiam noluerunt provocare; quoniam certius ipsis videbatur esse, quod experimento sensuum didicerant: quare dixerunt, nos eum vidimis, cum eo sumus locuti, eumque contrectavimus.

Obj. 2. In historia resurrectionis Christi, variae contradictiones inter Evangelistas inveniuntur: e. g. nullatenus inter se conveniunt in assignando tempore, quo mulieres ad monumentum venerunt, in determinando eorum numero, et in describendis Angelorum apparitionibus.

Resp. Antilogiae istae non sunt nisi apparentes, saepe jam tum a S. Patribus e. g. S. Augustino, S. Chrysostomo, et aliis, atque a recentioribus Exegetis e. g. Schnappinger, Stolberg T. V. §. 34 etc. Frint T. III. §. 133—137. solide solutae: egregiam earundem solutioni animadversionem adjecit Klüpfel, dicens: „ex apparentibus id genus antilogiis firmatur potius resurrectionis veritas. Si enim Evangelistae, et Apostoli ex condicto egissent, nil fuisset facilius, quam apparentes istas antilogias evitare, quemadmodum solent, qui fallere cupiunt.“ (Cf. Beda Mayr. T. III. seu P. II. G. II. §. 227 et 228.)

Obj. 3. Si Christus vere resurrexit, cur solum apostolis, et amicis suis apparuit? cur non populo, principibus sacerdotum, pharisaeis, et aliis inimicis suis se conspicuum reddidit, per quod resurrectio extra omne dubium posita fuisset? —

Resp. Huic quaestioni varia reponi possunt. a) Praeprimis sufficiens responsio datur, dicendo, Christum inimicis suis non apparuisse, quia noluit, se ipsis conspicuum reddere: nam, ait *Origenes* Celso, hoc idem objicienti (l. 2. n. 63.) „non ad homines pertinet patrandorum miraculorum modum, seu ordinem praestituere. Satis

sit nosse, ipsum primum Petro, tanquam Apostolorum principi, deinde undecim Apostolis, ac demum plusquam 500 fratribus simul apparuisse. b) Judaei post tot vaticinia, et miracula in incredulitate perseverantes indigni omnino erant, quominus Christum in statu exaltationis viderent. c) Neque certo dici potest, Judaeos incredulos, viso Christo redivivo, rectam fidem suscepturos fuisse: Sicuti enim, quia praejudiciis, ac passionibus obcaecati fuerant, reliqua stupenda miracula, ita etiam ipsam resurrectionem virtuti daemoniacae adscripsissent. d) Magnum quoque detrimentum enasci potuisset, si Judaei, praejudiciis suis de Messia, rege temporali potentissimo inhaerentes, Christum in statu exaltationis conspexissent. Facillime enim contingere potuisset, ut, eo viso, et pro Messia habito, confestim contra Romanos rebellionem agerent; ab his autem pressi, et victi Hierosolymis includerentur, quam tristem sortem tunc etiam Apostoli experti, et sic in praedicatione evangelii maxime impediti fuissent. Sapientiae ergo divinae, quae, ut ait S. Bernardus, non solum potenter, sed et prudenter omnia perficit, maxime consonum fuit, Christum redivivum Judaeis, inimicis suis non visibilem fieri. e) Jam vero Judaei tum ex eo, quia corpus Christi non obstantibus custodibus e sepulchro evanuit, tum ex Apostolorum unanimi testimonio satis certi esse poterant de Resurrectione Christi. Hanc autem. ut praecipuam religionis christianae veritatem, voluit Deus manifestam fieri per Apostolos, quos ceu doctrinae suae praecones praeordinavit. Ideo Petrus (Act. 10, 41 etc.) dicit de Christo: *hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri, — non omni populo, sed testibus praeordinatis a Deo, — nobis, qui manducavimus, et bibimus, cum illo, postquam surrexit a mortuis. Et praecepit nobis praedicare populo, et testificari, quia ipse est,*

qui constitutus est a Deo judex vivorum, et mortuorum. — —

Obj. 4. Christus praenuntiaverat se resurrecturum *post tres dies* (Marc. 8, 31.) tum mansurum *in corde terrae tribus diebus, et tribus noctibus.* (Matth. 12, 40.) Atqui nonnisi per integrum diem juxta evangelistas fuit Christus in corde terrae.

Resp. Christus non quidem tribus diebus completis, sed tamen incompletis in sepulchro fuit. Sepultus enim fuerat in parasceve, per totum Sabbathum in corde terrae permansit, et prima hebdomadae die, instante jam ortu solis surrexit. Hebraei autem, qui noctem diei initium computabant, duas noctes cum partibus primi, et tertii diei tres dies, et tres noctes vocabant, tempus incompletum pro completo habentes, ut in omnibus fere linguis pars diei, mensis, anni, dies, mensis, annus per synedochen dici solet. (Gen. 42, 17 et 18. Deut. 14, 28. Esther 4, 16 coll. c. 5, 1.) Christus ergo Hebraeorum morem secutus est, cum de tribus diebus locutus fuerit: neque difficultatem facessit, quod tribus diebus etiam tres noctes jungantur, quia adest Hebraeismus, qui idem significat quod graeca vox Νηχϑήμερον, et juxta Rabbinos sive pro sola die, sive pro sola nocte usurpatus fuit. Christum praedictionem suam sic intellexisse, apparet ex locis parallelis. Alibi enim de filio hominis dixit: *tertia die resurget.* (Luc. 18, 33.) Neque aliter verba Christi ipsi Judaei intellexerunt, qui ad Pilatum dixerunt: *Jube custodiri sepulchrum usque ad diem tertium.* (Matth. 27, 64.) (Cf. Stolberg G. d. R. J. T. V. §. 35. Perrone T. I. n. 322 etc.)

Obj. 5. Non potest admitti, Christum in sensu stricto resurrectionem suam praedixisse, quia in ultimo cum discipulis suis colloquio (Jo. c. 13. c. 17.) de ista nec verbum protulit, et ipsi Apostoli eandem credere noluerunt,

licet sepulchrum vacuum vidissent, et mulierum testimonium audivissent. Imo - quia Christus, januis clausis ad Apostolos intravit, omnino dicendum est, ipsum post resurrectionem non corpus verum, sed phantasticum habuisse, de quo ipsi Apostoli persuasi erant. Ideo narratio de Christi resurrectione pro mytho poetico, vel ad summum historico - poetico habenda est. Ita Rationalistae recentiores.

Resp. Silentium Christi de sua resurrectione in ultimo cum discipulis colloquio non est nisi argumentum negativum, quod positiva, quae adsunt, infringere nequit. Sed non obscure resurrectio in praedicto colloquio indigitatur, cum Christus ad Apostolos ait: *Modicum, et jam non videbitis me, et iterum modicum, et videbitis me* (Jo. 16, 16.) et - *nunc quidem tristitiam habetis; iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum* (ib. v. 22.) Si Apostoli in credenda Christi resurrectione ab initio duriores erant, id ipsorum culpae imputandum est, quia vel Christi praedictiones non rite intellexerunt, vel a firma in ipsius verba fide defecerunt, ab ipso Christo ideo reprehensi. (Marc. 16, 14.) Christus autem post resurrectionem verum corpus materiale, et palpabile habuit, quod ideo a corpore phantastico penitus distinxit. (Luc. 24, 39.) Si autem januis clausis ad discipulos ingressus est, id supernaturali modo factum est. — In historia autem resurrectionis, ad quam Apostoli ut ad praecipuum Religionis christianae argumentum provocant (I. Cor. 15, 14 etc.) mythum poeticum, vel historico - poeticum invenire, vanissimum figmentum est, cui tota antiquitas contradicit, et quod refutatione non indiget. (Plures objectiones solvunt Beda Mayr T. III. §. 225—231. Frint l. c. §. 132—140. Perrone l. c. n. 285—325.)

§. 119.

C. Miraculorum Christi veritas relativa.

Christum ad ostendendam suam divinam missionem, et ad confirmandam doctrinam suam, quam ut divinitus acceptam proposuit, (§. 108.) miracula patrasse, apparet ex clarissimis *ipsius verbis*, quibus *in genere*, et *in specie* ad illa provocavit, et *ex testimonio Apostolorum*, qui eundem finem illis assignarunt.

1. Discipulis S. Joannis Baptistae, quaerentibus, an ipse sit dudum promissus, et exspectatus Messias, Christus, qui *in ipsa hora multos curavit a languoribus, et plagis*, etc. respondit: *Euntes renuntiate Joanni, quae audistis, et vidistis, quia coeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur: et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.* (Luc. 7, 19 etc. Cf. Matth. 11, 4 etc.) Miracula in hoc loco apertissime in testimonium divinae missionis adducuntur. — Alibi cum Christus Judaeis, ipsum de violato Sabbatho falso accusantibus reposuisset, se omnia simul cum Patre operari (Jo. 5, 17 etc.) et cum hoc intime unitum esse, postea addit: *ipsa opera, quae ego facio, testimonium perhibent de me.* (Jo. 5, 36.) Iterum cum Judaei ipsi acclamarent: *quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam: respondit eis Jesus: loquor vobis, et non creditis. Opera, quae ego facio in nomine Patris mei, haec testimonium perhibent de me.* (Jo. 10, 25.) *Si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, et credatis, quia Pater in me est, et ego in Patre.* (ib v. 38.) Hoc idem discipulis suis in ultima coena dixit: *Pater*, ait, *in me manens ipse facit opera. Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? alioquin propter opera ipsa credite.* (Jo. 14, 10 etc.) Redarguens denique Judaeorum

incredulitatem ait: *Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem et viderunt, et oderunt et me, et Patrem meum.* — (Jo. 15. 24.) — Nullo autem modo admitti potest, per opera, ad quae Christus provocavit, solummodo actiones bonas, seu vitam sanctam intelligi. Nam inter opera Christi etiam miracula continentur, ergo ad haec quoque provocatio extenditur. Imo haec praecipue intelligenda esse, variae rationes commonstrant. Nam Christus provocat ad opera, *quae nemo alius fecit*, haec pro se in testimonium adducit, cum de malis actionibus perperam accusatur (Jo. 5.) inter opera Patri, et Filio propria suscitationes mortuorum recenset (ib v. 21.) et in loco parallelo (Luc. 7. 19.) ipsa miracula expresse nominat.

2. Dantur quoque varia miracula, in quibus patrandis Christus finem suum specialiter declaravit. De primo miraculo legitur: *Hoc fecit initium signorum Jesus, in Cana Galilaeae, et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus.* (Jo. 2. 11.) In sanatione paralytici dixit ad Judaeos: *ut sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.* (Matth. 9. 6.) Antequam curaret caecum a nativitate, inquit: *neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo: me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est.* (Jo. 9. 3. etc.) Resuscitaturus Lazarum *Jesus elevatis sursum oculis dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, quoniam semper me audis, sed propter populum qui circumstat, dixi, ut credant, quia tu me misisti. Hoc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare! veni foras.* (Jo. 11. 41 etc.) — Cum Judaei signum peterent, ex quo divinam Christi missionem agnoscant, hic ad

resurrectionem suam-ceu ad signum praestantissimum provocavit dicens: *generatio mala, et adultera signum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae etc.* (Matth. 12, 39.) Quis jam neget, Christum per haec miracula suam divinam missionem ostendere voluisse? —

3. Hunc fuisse miraculorum finem, individui Christi discipuli optime agnoverunt. Ideo in Christum ob signa, quae fecerat, credendum esse, perpetuo asseruerunt. Jam Nicodemus ad Jesum dixit: *Scimus, quia a Deo venisti magister; nemo enim potest haec signa facere, quae tu facis, nisi Deus fuerit cum eo.* (Jo. 3, 2.) Petrus ut divinam Christi missionem probet, provocat ad ejus transfigurationem, et vocem e coelo delapsam, *quam*, ait, *nos audivimus de coelo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto.* (II Petr. 1, 18.) Paulus resurrectionem Christi ceu publicum, et irrefragabile veritatis testimonium affert. (I. Cor. 15, 14. etc.) — Generatim Apostoli praedicarunt, et Evangelistae conscripserunt miracula, ut fidem in Christum producerent, et firmarent. Quare S. Joannes ait: *Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quae non sunt scripta in libro hoc; haec autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* — (Jo. 20, 30. etc.) Exinde patet, Apostolis quoque persuasum fuisse, miracula a Christo in confirmationem doctrinae traditae patrata esse.

Non defuerunt, qui relativam miraculorum Christi veritatem impugnantes, asseruerunt, Christum per miracula, quae fecit, nullatenus suam doctrinam ut divinam probare voluisse. — Rationes autem, quas pro asserto suo proposuerunt, nullius sunt ponderis, et facile confutantur.

Obj. I. Christus hinclude vetuit miraculi a se patrati propalationem. Sic. e. g. leproso sanato dixit: *vide, ne-*

mini dixeris. (Matth. 5, 4.) Et cum surdo muto aurium, et linguae usum concesserat-*praecepit illis, ne cui dicerent* (Marc. 7, 36.) Sed si in doctrinae confirmationem miracula patrata fuissent, eorundem publica manifestatio promoveri debuisset.

Resp. Christum plurima miracula patrasse, et quidem ad suam divinam missionem ostendendam, et doctrinam confirmandam jam ostensum fuit. Non opus fuit, ut cuique miraculo iste finis praefigatur. Rationes esse poterant, ut de miraculo patrato silentium sapientissime injungatur. Nam illius publica manifestatio pro certis temporis, loci, et personarum adjunctis noxia magis, quam proficua esse potuit. Dein Christus, qui non solum verbis, sed et exemplis nos docere voluit, silentium de patratis a se miraculis imponens, ostendit nobis, quomodo nos benefacta nostra in oculis hominum celare potius, quam propalare debeamus. Denique juxta notam indolem mentis nostrae, qua nitimur in vetitum, ipsa prudens silentii impositio majoris manifestationis causa fieri potuit, quod actu contigit post surdo muti curationem, quia legitur: *quanto autem eis praecipiebat, tanto magis plus praedicabant, et eo amplius admirabantur dicentes: bene omnia fecit.* (Marc. 7, 37.)

Obj. 2. Christus noluit per miracula divinam suam missionem, et doctrinam probare. Ilios enim reprehendit, qui ad hoc miracula exigebant. Sic Regulo dixit: *Nisi signa, et prodigia videritis non creditis* (Jo. 4, 48.) Sic pariter nullum miraculum perficere voluit, cum Pharisaei signum de coelo petierunt, (Matth. 12, 38.) cum Herodes sperabat signum aliquod ab eo fieri (Luc. 23, 8.) et cum ipsi in cruce pendenti multi acclamarent: *Si rex Jsrael est, descendat nunc de cruce, et credimus ei.* (Matth. 27, 42.) Christus ergo noluit per miracula homines ad fidem perducere.

Resp. Si Christus illos reprehendit, qui non credunt, nisi signa viderint, hisce verbis arguit tum regulum de infirma fide, qua corporalem Christi praesentiam ad sanandum puerum necessariam putavit (Greg. M. Hom. 28. in Ev.) tum Galilaeos, qui facta in Capharnaum audiverant, et tamen nova miracula propriis oculis videnda exigebant (Luc. 4, 23. etc.) de incredulitate. Jure autem Christus miracula negavit Pharisaeis, Herodi, et aliis, qui petierunt ex mera curiositate, vel ex malo animo, ut ipsum calumniarentur, et qui propter duritiam cordis prorsus indigni erant, ut miracula viderent. — Neque divinae sapientiae consonum esset, placitis hominum patrandorum miraculorum modum relinquere. Ideo Christus miracula perfecit, quando voluit, et quomodo voluit, ut divinam suam missionem probaret. A cruce descendere noluit, ut statum exinanitionis compleret, et morte sua nos redimeret, sed per solem obscuratum, per velum templi scissum, per terram commotam, et per resurrectionem gloriosam Divinitatem suam satis ostendit. (Frint. l. c. §. 145 — § 449.)

§. 120

Continuatio.

Certo jam constat de veritate historica, philosophica, et relativa miraculorum Christi, ex quo jure concluditur, Religionem christianam vere esse divinitus revelatam. Vera enim miracula nunquam edi in confirmationem falsitatis possunt. Quam parum enim Deus mentiri, tam parum vel levissimum mendacium sua auctoritate interposita, aut quod idem est, auctoritate miraculi confirmare potest; utrumque divinis perfectionibus Sanctitati, Bonitati, Providentiae adversum est, et praesertim summo amori veritatis, quem in Ente infinito pariter sine fine, sine mensura statuere debemus.

Firmissimo huic argumento increduli sequentia adhuc opponere solent.

Obj. 1. Si miracula vere ita contigissent, ut in Evangeliis narrantur, omnes Judaei fidem in Christum amplecti debuissent. Sed contrarium accidit. Nam plurimi ex Judaeis, praecipue doctiores, et nobiliores, Principes Synagogae, Pharisaei etc. in incredulitate permanserunt: ergo miracula tam firmum argumentum pro religione christiana non constituunt.

Resp. a) Si multi ex Judaeis in Christum non crediderunt, non pauci tamen fidem in Christum amplexi sunt, inter quos etiam nobiles, et docti e. g. Nicodemus, Zachaeus, Josephus ab Arimathaea, Gamaliel, Paulus, multi ex principibus viris, et ex ordine sacerdotali (Jo. 12, 42. Act. 6, 7.) Primae Ecclesiae christianae tum Hierosolymis, tum in aliis Judaeae regionibus fundatae ex Judaeis potissimum constabant. Si miracula ementita fuissent, horum fides maximum miraculum dicendum foret. b) Facile quoque est, incredulitatis reliquorum Judaeorum rationem assignare. Praeconceptam enim opinionem habebant de Messia, quem ceu regem potentissimum adventurum esse credebant, qui eos a Romanorum jugo liberaret: ideo Christo pauperi, et humili adhaerere recusarunt. Praeterea Christus principum Synagogae, et Pharisaeorum, quorum hypocrisin redarguit, odium, et invidiam incurrit. Quis autem nescit, homines per praeconceptas opiniones, et per inordinatas passiones ita obcaecari, ut plena luce non videant? — c) Ipsi sane Judaei miracula Christi non negarunt, sed pro malo suo in Christum animo virtuti magicae, seu diabolicae adscripserunt, dicentes: *Jn Beelzebub principe daemoniorum ejicit daemonia* (Luc. 11, 15.) Ideo stupenda quoque miracula in ipsis fidem rectam non produxerunt. d) Demum ad hanc rite concipiendam gratia superna requiritur, qua plurimi ex Judaeis, uti jam a Prophetis praedictum erat, per legis mosaicae praevaricationes se indignos reddide-

runt. Eorundem ergo incredulitas nullo modo veritatem miraculorum Christi labefactare potest.

Obj. 2. Magi quoque in Aegypto miracula patrarunt, de quorum veritate historica, et philosophica dubitari nequit, quia in S. Scriptura (Ex. 7.) enarrantur, et miraculis Moysis aequiparantur. Neque dubitandum est, ipsos haec mira patrasse, ut contra Moysen auctoritatem suam tueantur. Sed tamen per haec miracula ipsorum doctrina ut vera et divina probata non fuit. Ergo neque per miracula Christi veritas Religionis ab ipso traditae probatur, praecipue si attendatur, quod Christus per virtutem daemoniacam mira peregerit, quod de ipso Judaei passim asserebant. (Luc. 11, 15.)

Resp. a) Magos in Aegypto vera miracula patrasse, jure a plerisque negatur. Non enim idem, sed quid ***similiter*** fecisse cum Moyse dicuntur, et quidem per arcanas, et occultas artes (Ex. 7, 11.) — Maxime profecto distabant ea, quae Magi perfecerunt, ab iis, quae a Moyse, et Aarone patrata sunt. Serpens enim Aaronis devoravit serpentes Magorum, quos in sinu absconditos projecerant. Conversae sunt per Moysen aquae omnes, et fluvii, et paludes, et rivi in sanguinem: magi nonnisi parvam aquarum mensuram, — colore rubro probabilius tinctam-in sanguinem specietenus mutarunt. Ranas aliquas captas, et occultatas produxerunt, sed non ut Moyses tam copiosas, quae operuerunt terram Aegypti. Quartum Moysis miraculum imitari nullo modo poterant, quia scyniphes vivos capere, obscondere, et producere non valebant. Ex quo jam apparet, magos nonnisi per artes occultas naturales miracula Moysis imitari conatos fuisse. Eccur Rex non ad magos confugit, ut mala pellerent, sed semper Moysen interpellavit, ut finis imponatur? — ipsi utique magi infirmitatem suam, et Moysis supernaturalem virtutem fassi

sunt, dum stupentes exclamarunt: *Digitus Dei est hic.* — b) Si autem etiam concederetur, quod post nonnullos Patres quidam Theologi asseruerunt, magos supernaturalia prodigia perfecisse, ideo tamen vis argumenti, ex miraculis Christi petiti, nullo modo infringitur. Dicendum enim tunc est, magos virtute diabolica illa prodigia perfecisse, et Deum id permisisse, tum quia doctrina magorum, idololatriae deditorum jam talis erat, ut nemo in necessarium errorem impingeret, tum quia ipsa prodigia daemoniaca per Moysen confusa veris miraculis majorem splendorem addiderunt. Quod autem de Magis dictum est, de Christo certe dici non potest. Christum enim non virtute daemoniaca, sed potestate divina miracula sua patrasse, apparet ex ipsius tum vitae (§. 102 et 103.) tum doctrinae (§. 106 et 107.) sanctitate, qua posita homines in necessarium errorem impingere deberent, quod Deus nunquam permittit. (§. 66. Obj. 3. etc.) Imo talia miracula Christus perfecit, quae a daemone nunquam perfici possunt, ut est e. g. resuscitatio mortui. (Cf. Klüpfel T. I. §. 20. Not.)

Articulus III.

De Prophetiis a Christo prolatis.

§. 121.

Quoniam Moyses, et prophetae non solum doctrina, et miraculis, sed etiam vaticiniis inclaruerant, conveniens omnino erat, ut et ultimus, et maximus propheta, ac perfectissimae revelationis praeco eodem charactere insigniretur. — Christus autem revera prophetias protulit; nam varia praedixit tum circa *fata sui ipsius*, tum circa *fata discipulorum suorum*, tum circa *fata urbis Hierosolymae, et nationis judaicae*. Prophetiae autem istae tales sunt, ut omni jure ex illis argumentum pro Religionis christianae divinitate petatur.

Harum prophetiarum veritas historica quoad debitum tempus, quo prolata fuerunt, iisdem argumentis probatur, quibus veritas historica miraculorum probata fuit. Veritas autem historica quoad eventum rite secutum, uti etiam veritas philosophica, et relativa commonstranda venit. Ideo prophetias a Christo prolatas jam indagare oportet.

§. 122.

I. Prophetiae de fatis Christi.

1. **Christus suam futuram passionem, et mortem, sicut etiam gloriosam resurrectionem clare praedixit.** Ascendens enim Hierosolymam ad discipulos suos ait: *filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et scribis, et condemnabunt eum morte, et tradent eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum, et tertia die resurget.* (Matth. 20, 17 etc.): idem locus sic refertur in Marco: *Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et scribis, et senioribus, et damnabunt eum morte, et tradent eum gentibus, et illudent ei, et conspuent eum, et flagellabunt eum, et interficient eum, et tertia die resurget,* (10, 32 etc. Cf. Luc. 18, 31.): gloriosam autem resurrectionem Christus praedixit etiam coram adversariis (Jo. 2, 19. Matth. 12, 4.) ita quidem, ut isti de facta praedictione nullatenus dubitantes custodiam sepulchro apponendam a Pilato petierint (Matth. 27, 62.).

2. **Omnia autem, quae Christus praedixit, ad amussim impleta sunt.** Nam Christus a Juda principibus sacerdotum traditus fuit (Matth. 26, v. 15 et v. 48.), et ministri *tenentes Jesum duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi scribae et seniores convenerant;* (ib. v. 57.) *qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis* (Marc. 14, 64.). *Mane autem facto vinctum adduxerunt eum, et tradiderunt Pontio Pilato praesidi* (Matth. 27, 2.),

qui *Jesum flagellatum tradidit eis, ut crucifigerent,* (v. 26.) *et expuentes in eum acceperunt arundinem, et percutiebant caput ejus* (v. 30.) *et postquam illuserunt ei-duxerunt eum, ut crucifigerent* (v. 31.). Cum autem Christus post tot, et tam acerba tormenta in cruce mortuus fuisset, tertia, sicut praedixerat, die a mortuis resurrexit (§. 118.).

3. Quae Christus de sua passione, et morte praedixit, naturali sagacitate praevideri non poterant. Verum equidem est, Christum novisse animum principum sacerdotum, et pharisaeorum, qui persaepe machinabantur ipsius mortem, a qua autem inferenda absterrebantur a plebe, Christo singulariter favente (Luc. 22, 2.). Quamdiu igitur favor populi perdurabat, tamdiu pro vita Christi nil timendum esse videbatur. Sed paulo post factam praedictionem (Matth. 20.) populus Christum, Hierosolymam ingressum cum ingenti gaudio excepit (Matth. 21.). Quis jam tam subitaneam populi mutationem, et tam varia, sibi succedentia passionum genera naturaliter praevidere potuisset? — Praecipue certum genus mortis ingenium mere humanum determinare non valuisset. Judaei enim jus gladii non habuerunt, sed toleratum fuit a Romanis, ut Religionis causa impetu facto aliquem extra urbem raperent, et lapidarent; quod circa Christum jam tentaverant (Jo. 10, 31.) et in Stephano actu perfecerunt (Act. 7, 57.). Naturaliter ergo lapidatio, et non crucifixio Christi praevidenda erat. Resurrectio autem per vires naturales non perfici, et ideo nec praevideri potuit. Christus autem certe non ex alio fine fata sua discipulis praedixit, nisi ut omniscientiam suam ostendendo ipsos in fide firmaret, et spe futurae resurrectionis consolaretur. Imo nobis quoque se Christus per has prophetias ut verum legatum divinum monstravit, qui non obstantibus passionibus plurimis praevisis intre-

pide tamen Hierosolymam petiit, *ut testimonium perhibeat veritati.* (Jo. 18, 37.) (Cf. Zimmer. S. I. 222 etc.).

§. 123.

II. Prophetiae de fatis discipulorum Christi.

Christus circa fata futura discipulorum suorum varia praedixit. a) Licet enim fidelitatem suam protestati essent (Marc. 14, 31.) tamen ipsorum infidelitatem, et fugam instante passione sua clare praenuntiavit dicens: *Omnes vos scandalum patiemini in ista nocte: scriptum est enim: percutiam pastorem, et dispergentur oves.* (Matth. 26, 31.) b) Et cum, his auditis, Petrus responderet: *Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor* (ib. 33.) ait illi Jesus: *Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis* (v. 34.). — c) Magnas persecutiones Christus discipulis Evangelium suum praedicantibus praedixit; ait enim: *tradent vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos; et ad praesides, et ad reges ducemini propter me in testimonium illis, et gentibus; — — et eritis odio omnibus propter nomen meum* (Matth. 10, 17.). d) Petrum crucifigendum esse, Christus praedixit, sic ipsum affatus: *Amen dico tibi: cum esses junior, cingebas te, et ambulabas, ubi volebas; cum autem senueris, extendis manus tuas, et alius te cinget, et ducet, quo tu non vis* (Jo. 21, 18.): in quae verba addit Evangelista: *hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset dicit ei: sequere me*: i. e. eandem ut ego, mortem sustine. — d) De Joanne autem Christus vaticinatus est, eum non ut Petrum crucifigendum, sed vitam suam usque ad excidium urbis Hierosolymae protracturum esse: ideo dixit: *Sic eum volo manere, donec veniam* ad ultionem de Judaeis sumendam (Jo. 21, 22.).

In textu graeco locus citatus ita legitur: ***Si eum volo manere donec veniam, quid ad te: tu me sequere:*** sed de efficaci Christi voluntate, Joannem conservandi usque ad adventum Christi haec verba intellexerunt discipuli, inter quos ***sermo exiit, quod discipulus ille non moritur*** (Jo. 21, 22.). Errarunt quidem, dum verba Christi de ejusdem ultimo adventu in die judicii intellexerunt; ac ideo candide S. Joannes dicit: ***non dixit ei Jesus: non moritur*** (ib. v. 23.) sed non errarunt, dum de longaeva Joannis vita verba Christi interpretati sunt. (v. Cornelium a Lap. in h. l.)

2. Quae Christus de discipulis suis praedixerat, actu evenerunt. a) Cum enim Jesus ab inimicis suis comprehenderetur, *tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt* (Matth. 26, 56.). b) *Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi sacerdotis, et cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum ait: et tu cum Jesu Nazareno eras. At ille negavit dicens: neque scio, neque novi quid dicas: et exiit foras ante atrium, et gallus cantavit. Rursus autem cum vidisset illum ancilla coepit dicere circumstantibus: quia hic ex illis est. At ille iterum negavit. Et post pusillum rursus qui astabant, dicebant Petro: vere ex illis es, nam et Galilaeus es. Ille autem coepit anathematizare, et jurare: quia nescio hominem istum, quem dicitis. Et statim gallus iterum cantavit.* (Marc. 14, 66 etc.). c) Apostoli jam in initio praedicationis suae ad principes Sacerdotum, et magistratus ducti (Act. c. 4, v. 1 et 6. c. 5, v. 26 etc.) carceribus mancipati (ib. 4, 3. 5, 18.) flagellis caesi (Act. 5, 40.) contumeliis affecti sunt (ib. v. 41.). Et multo plura, atque acerbiora Apostolos in decursu praedicationis suae ubique locorum sustinuisse, historia ecclesiastica testatur. (v. Sandini hist. aplica.) d) Petrum Romae cruci suffixum esse, testantur Tertullianus (Scorp. c. 15.) Eusebius (l. 2. Hist. eccl. c. 24.) Athanasius (Apol.

de fuga sua) Hieronymus (catal. de script. eccl.) multique alii. e) Joannem super vixisse excidium urbis Hierosolymae usque ad tempora Trajani scribunt Irenaeus (l. 2. adv. haer. c. 39.) Eusebius (l. 3. hist. eccl. c. 3.) Epiphanius (haer. 51. §. 12.) Hieronymus (in Daniel. c. 9.) et alii. —

3. Quae Christus de discipulis suis praedixit, consistunt in actionibus libere, et contingenter futuris, quae naturaliter praevideri non poterant. a) Quis enim vel probabile solum putare potuisset, discipulos magistrum suum, cujus tot miracula stupenda viderant, statim ac comprehensus esset, ad unum omnes derelicturos esse? — b) cognitus quidem erat Christo Petri sat inconstans, et volubilis animus, sed tamen nulla sagacitate naturali tum numerus, tum tempus negationum determinari potuit. c) Idem dicendum est de persecutionibus Apostolorum, quae praevideri poterant in genere, sed non in specie, prout Christus illas praedixit. d) Nullo autem naturali modo praevideri poterat, post plures annorum decades Petrum praecise per crucifixionem vitam finiturum esse. e) Et quis per vires mere naturales longaevam alicui vitam praenuntiare potest, cum haec a millenis circumstantiis pendeat, quae praevideri non possunt? minime id de Joanne dici naturaliter potuisset, qui ut Apostolus, et Evangelista in medio lupurum constitutus nulla die de morte violenta securus erat. — Allatas autem de fatis discipulorum prophetias Christus non nisi ex saluberrimo consilio protulit, ut illis, quos ad propagandam religionem suam destinavit, se ut verum Prophetam ostenderet, ipsosque tentationis tempore in fide solidaret. Ideo post praedictas diras persecutiones ait: *Haec locutus sum vobis, ut non scandalizemini.* (Jo.16,1.).

§. 124.

III. Prophetiae de excidio urbis Hierosolymae.

1. Christus horrenda tum urbis Hierosolymae, tum nationis judaicae fata cum circumstantiis praecedentibus, concomitantibus, et subsequentibus clarissime praenuntiavit. Praecipua hujus celeberrimi vaticinii capita sunt sequentia. a) Ante urbis excidium *consurget gens in gentem, et regnum in regnum, et erunt pestilentiae et fames, et terrae motus per loca* (Matth. 24, 7.) *terroresque de coelo, et signa magna erunt* (Luc. 21, 11.) *Haec autem omnia initia sunt dolorum* (Matth. 24, 8.). b) *Tunc tradent vos in tribulationem, et occident vos* (ib. v. 9.) ergo Apostoli ante ruinam urbis occidendi praedicuntur, excepto Joanne, de quo contrarium praedictum fuit (Jo. 21, 22.). c) Sed tamen *praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe* (romano), *in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio* (Matth. 24, 14.). d) *Multi Pseudoprophetae surgent, et seducent multos* (ib. v. 11.) — et *Pseudochristi dabunt signa magna, et prodigia ita, ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi* (ib. v. 24.). e) *Abominatio desolationis* videbitur *stare in loco sancto* (ib. v. 15.). f) Breve tempus tunc aderit, quo discipuli Christi per fugam in montes se salvent. (ib. v. 16 etc.) g) Postmodum tota urbs ab exercitu inimico circumdabitur (Luc. 21, 20.) imo etiam vallo circumcingetur, et ex omni parte coangustabitur (Luc. 19, 43.). h) *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet* (Matth. 24, 21.). i) Tandem urbs expugnabitur, et penitus destruetur: ait enim ad illam Christus: *ad terram posternent te, et filios tuos, qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem* (Luc. 19, 44.)

et hoc idem de templo in specie praedixit (Matth. 24, 1 et 2.). k) Expugnata autem urbe, et eversa Judaei *cadent in ore gladii, et captivi ducentur in omnes gentes, et Jerusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum* (Luc. 21, 24.). l) Tempus denique praedictarum calamitatum his verbis determinatur: *Amen dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, donec omnia haec fiant.* (Matth. 24, 34. Luc. 21, 32.)

2. Vaticinio Christi eventus exacte respondit. a) Mortuo enim Nerone in variis provinciis maximi tumultus, rebelliones, praelia, et bella exarserunt, praecipue quia plures imperialem Romanorum dignitatem ambierunt. (Tacit. Hist. Sueton. in Vitellio.) Judaei quoque contra Romanos insurrexerunt, sed illorum plura millia Hierosolymae, Caesareae, et Alexandriae necata sunt, ut refert Josephus Flavius (de bello jud.). Pestis anno p. Ch. n. 66 grassata est per Italiam teste Tacito (Annal. 15.). Fames sub imperatore Claudio quater adfuit, nempe Romae anno secundo, in Palaestina (Act. 11, 28.) anno quarto, in Graecia anno nono, et iterum Romae anno undecimo imperii sui (Suet. in vit. Tacit. Annal.). Terrae motus in Campania, et apud Idumaeos refert Josephus Flavius (de bello jud. l. 4. c. 7.) qui etiam terrores de coelo et signa, excidium urbis praecedentia contestatur, ut e. g. exercitus visos in aere pugnantes, auditas lamentabiles voces circa templum: *abeamus hinc* etc. b) Omnes Apostolos, excepto Joanne, jam ante urbis excidium post plurimas tribulationes occisos fuisse, antiquissima monumenta ostendunt (v. Sandini Hist. apostolica). c) Evangelium autem tunc in toto orbe romano, et extra illum praedicatum fuisse, historia ecclesiastica docet: ideo Paulus scripsit ad Romanos: *fides vestra annuntiatur in universo mundo* (Rom. 1, 8.). d) Plures seductores, et Pseudochristos recenset

Josephus Flavius tum. l. 20. antiq. jud. c. 5, c. 6. et c. 8. tum. l. 2. de bello jud. c. 22. quos inter praecipue notat aliquem Aegyptium, impostorem, qui multa millia Judaeorum falsis vaticiniis, et promissione variorum signorum deceperat. Idem Josephus testatur, etiam obsidionis tempore Judaeos praecipue per seductores, qui se divinos legatos jactitabant, ad tam obstinatam contra Romanos resistentiam exstimulatos fuisse (de bello jud. l. 6. c. 5.). e) Jam ante obsidionem urbis, a Tito susceptam, Romanorum dux Cestius Gallus Hierosolymam cum exercitu intravit, duas urbis partes cepit, et aquilas romanas, quae variis idolorum imaginibus ornatae fuerant, non solum in media urbe, verum etiam prope ad ipsos templi muros erexit. (de bello jud. l. 2. c. 22.) Has autem Deorum imagines scripturae Hebraeorum passim *abominationem* appellant, quam ideo Judaei *stantem in loco sancto* viderunt. f) Hoc ergo signo apparente omnes Christiani fugam capiunt, atque versus montana in oppidum Pellam, vicinum deserto, quod est in finibus Syriae se recipiunt, uti narrant Eusebius (Hist. l. 3. c. 5.) Epiphanius (haer. 7. et. haer. 41.) Josephus (de bello jud. l. 2. c. 41.). Ne unus quidem Christianus tempore obsidionis in urbe interceptus esse legitur. g) Postea tota urbs ab exercitu romano circumdata, et ingenti vallo circumcincta fuit. (v. Stolberg. G. d. R. J. t. 7. §. 29. n. 3. in nota.) h) Ingentes aerumnas, afflictiones, calamitates, quas Judaei in hac obsidione perpessi sunt, legimus apud Josephum (de bello jud. l. 5 — l. 8.). Externis armis, internis dissidiis, horrenda fame, et aliis malis ita cruciabantur, ut tribulatio major cogitari non possit. i) Urbs demum expugnata, et, licet Titus magna cura tum urbem sibi, tum templum urbi conservare studuisset, sic tamen incendiis devastata, et instrumentorum vi destructa fuit, ut solo aequaretur, ac si, ut dicit

Josephus Judaeus, aedificia ibi nunquam extitissent. (de bello jud. l. 7.) k) Eodem teste in bello multo plures quam decies centena millia Judaeorum caesa, et reliqui captivi abducti, et ubique locorum dissipati sunt, quorum dispersionem inter omnes populos, atque in toto terrarum orbe propriis oculis videmus. l) Excidium urbis secutum est 37 annis post mortem Christi, ergo antequam praeteriret generatio, quae communiter ad 30—40 annos computatur. —

3. Licet tempore Christi ex cognita Judaeorum indole, Romanis infesta, et libertatis avida ad futuram quandam rebellionem naturaliter concludi potuisset, haec tamen humano solum ingenio nec quoad tot circumstantias, nec quoad tempus tam praecise praevideri, et praenuntiari potuit. Insolita prorsus res fuit tam obstinatus animus Judaeorum, ut omnia potius mala perpeti, quam Romanis se dedere voluissent. Insolitum quoque fuit Romanis, urbes sibi subjéctas tali modo penitus destruere, quare ipse Josephus Flavius fatetur, tale infortunium nulli urbi contigisse. Praecipue sub Tito clementissimo tanta ruina secuta haud fuisset, nisi divina ultio illam disposuisset. Teste Josepho Flavio ipse Titus, expugnata urbe, illiusque munimentis inspectis, fassus est, per virtutem tantum divinam se Hierosolymam expugnare potuisse. — Vaticinium autem adductum intimam cum Religione christiana connexionem habet, quia excidium Hierosolymae cum dispersione gentis judaicae secuta praedictum fuit ut poena non agniti, et occisi Christi. (Luc. 19, 44. Matth. 23, 37.) (Cf. Frint. l. c. §. 152—153. J. M. Sailer G. d. Rel. 28. Vorl.).

Cum Christus excidium urbis Hierosolymae praedixit, simul, ut communis fert interpretum sententia, de mundi consummatione locutus est, cujus praeludium, et imaginem nobis exhibent extremae gentis judaicae calamitates. Id enim omnibus Pro-

phetis solemne est, ut res temporibus disjunctas, sed in Dei mente adunatas conjungant, idque quam maxime cum una alterius typus est, et figura. Difficile tamen non est ea, quae ad Judaeorum cladem pertinent, ab iis distinguere, quae in saeculi consummatione suum habitura sunt complementum, inprimis in ea narrationis serie, quae a S. Marco refertur; nam de urbis Hierosolymae destructione agitur cap. 13 a v. 1-24, et de totius orbis subversione a v. 24-27. Utroque eventu praenuntiato Christus respondet ad hanc discipulorum interrogationem: *dic nobis, quando haec erunt?* et quidem v. 28 ad primum eventum rediens eum tanquam propinquum annuntiat v. 30 . . . *non transibit generatio haec, donec omnia fiant* . . . quod autem tempus attinet extremae mundi consummationis, ait v. 32. illud ad occulta Dei judicia pertinere: *de die autem illo, vel hora nemo scit.* (Liebermann. Tom. I. pag. 494.)

§. 125.
Continuatio.

Christus ergo veras edidit prophetias, quia multa praedixit, quae nulla creata intelligentia praescire potuit: ergo vel Deus fuit, vel certe divino spiritu repletus, quare in eum nulla fraudis, et fallaciae suspicio cadere potest. Necessario ergo illi credendum est, cum se dixit a Patre ad homines missum, atque religio ipsius habenda est ut divinitus revelata.

Increduli prophetiis adductis auctoritatem, et fidem denegarunt, quia post eventum conscripta fuerunt. — Ast licet id de nonnullis Christi prophetiis verum sit, notandum tamen est, aliud esse, prophetiam proferre, et aliud prophetiam jam ante eventum prolatam conscribere. Evangelistae vero-testes omni exceptione majores-narrant, Christum eventus tali tempore protulisse, quo futuri erant, nec naturaliter praevideri poterant. — Imo celeberrima de excidio Hierosolymitano prophetia jam ante eventum conscripta fuit a Matthaeo, Marco, et Luca, qui jam ante praedictum excidium mortui erant. — *Herdero* dicenti: qui a legato divino prophetias exigit, similis est militibus,

Christum percutientibus, et interrogantibus: ***prophetiza nobis, quis est, qui te percussit?*** —— **Dobmayr** respondet: qui legati divini praedictiones non credit, similis est Judaeis, Christum propter has accusantibus, et dicentibus: ***hic dixit, possum destruere templum hoc, et in triduo reaedificare illud:*** neque nos exigimus a Christo prophetias, sed factas laeta mente, et firma fide suscipimus. — Indignum quoque Christo, hominum redemptori, non fuit, Judaeis incredulis infortunia praedicere; nam legatum Dei, non solum infinite misericordis, sed et infinite justi semper decet, tum bonis praemia, tum malis poenas praenuntiare. (Dobm. T. III. §. 81.)

Articulus IV.

De vaticiniis in Christo adimpletis.

§. 126.

Messias non solum Judaeis ut Propheta magnus, legatus divinus, hominumque redemtor promissus fuit (§.87.) sed et tempus pro ipsius adventu determinatum est, atque characteres ipsius assignati sunt (§. 88 etc.) Christus autem tum *statuto tempore venit*, tum *omnes characteres Messiae evidentissime in se complexus est:* ergo est verus Messias, legatus divinus, ac divinae revelationis praeco.

A. Prophetiae tempus Messiae respicientes.

§. 127.

Christus illo praecise tempore venit, quo Messiae adventus a prophetis praenuntiatus fuerat (§. 88 — §. 94.). Ergo prophetiae, tempus Messiae respicientes, in ipso adimpletae sunt, quod facillimum est probare. Nam

1. Ex morientis *Jacobi* oraculo Messias advenire debuit cessante sceptro in Juda (§. 89.). Sed cum Jesus Nazarenus nasceretur, jam Judaei, a Pompejo devicti sceptro, seu suprema potestate privati erant, et Herodes alie-

nigena regnum Judaeae a senatu, et populo romano acceperat. Paulo post Herodis mortem Judaeae regio Idumaeis erepta, et in provinciam romanam redacta est. Ideo Judaei, Pilato dicentes: *non habemus regem, nisi caesarem* (Jo. 18, 11.), eoipso sceptrum Judae cessasse, et Messiam advenisse professi sunt. Demum diruta urbe, et dispersa gente omnis umbra potestatis a Judaeis sublata est.

Nonnulli ex Judaeis dixerunt, Messiam, si vaticinium in sensu Christianorum exponatur, jam tempore captivitatis babylonicae advenire debuisse, quia etiam tunc sceptrum Judae cessavit. Sed perperam. Cum enim captivitatis babylonicae finis post 70 annos jam praedictus fuit (Jer. 29, 10.) sceptrum Judae non penitus ablatum, sed potius interruptum dicendum erat. Imo aliquo modo sceptrum, licet dependens, in ipsa captivitate permansit, quia Rex Babyloniae Jechoniae *thronum posuit super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone* (IV. Reg. 25, 28.). Praeterea Judaeis permissum erat, ut juxta patrias leges viverent, et ideo suos pontifices, suos prophetas, ac suos judices habebant, quibus jus gladii concessum erat, uti apparet ex historia Susannae (Dan. 13.). Tunc ergo sceptrum non omnino cessavit. — Post reditum ex captivitate equidem Reges in Juda non amplius fuerunt, sed forma regiminis mutata est a monarchica in aristocratico-democraticam: populus enim regebatur a Senatu, cujus membra maxima ex parte erant de tribu Juda, quia tribus Benjamin minima fuit, et de caeteris decem tribubus, jam maturius in captivitatem assyriacam abductis, teste Josepho Flavio (Ant. jud. l. 11. c. 5.) et S. Hieronymo (in Ose. 1, 6.) paucissimi redierunt. Ideo qui in Palaestinam reversi sunt, communi nomine *Judaei* nominati sunt. Sceptrum ergo, seu summa potestas tunc in tribu Juda aderat. — Machabaei equidem, qui gerebant bella Domini, erant ex tribu Levi; sed isti non erant reges, sed belliduces, qui non auctoritate propria, sed nomine Senatus, populique omnia peragebant. — Si dicitur in vaticinio, quod perduret usque ad Messiam non solum *sceptrum*, sed et *dux de femore* Judae, vox hebraica *mecoquet* non

stricte belliducem, sed potius Judicem, Legislatorem seu magistratum significat. — Non desunt, qui sceptrum, et ducem non ad solam tribum Judam, sed ad totam gentem israeliticam referant, et vaticinium ita explicent, sceptrum a gente israelitica non esse auferendum usque ad Messiam (in quacunque demum tribu geratur). Dicunt autem, vaticinium in benedictione Judae prolatum esse, quia ex hac tribu Messias oriundus, et quia haec tribus diutissime sceptrum gestura erat. Ita senserunt Justinus M (Dial. c. Tryph.) Eusebius (l. 8. dem. evang. et l. 1. Hist. eccl. c. 6.) Chrysostomus (Hom. 67. in Gen.) Augustinus (l. 18. de civ. Dei c. 45.) et alii. (Cf. Klüpfel T. II. §. 43. not. 1.)

2. Hebdomadae 70 Danielis, a quocunque regum Persarum decreto earundem calculus incipiatur (§. 90.) jam dudum ad finem pervenerunt. Ergo Messiam jam advenisse indubium est. — Si autem computatio hebdomadarum ab ultimo Artaxerxis Longimani decreto, in quo unico de **reaedificanda urbe agitur, incipiatur, Christum in dimidio ultimae hebdomadae occissum esse comperimus. Nam, ait** doctissimus Bossuetus: **Artaxerxes imperium aggressus** est anno mundi 3531, **et edictum secundum promulgavit** anno vigesimo imperii **sui seu anno mundi 3551, ergo 453** annis ante Christum natum. **Si vero his 453 annis addantur** 30 anni, quibus Christus **vitam privatam duxit, habetur summa** 483 annorum, **seu habentur 69 hebdomadae; quibus** transactis incipit **septuagesima, seu ultima hebdomada.** Christus vero **trigesimo aetatis suae anno, hebdomadae hujus primo a Joanne baptizatus est, ubi tanquam divinus mundi Redemtor, seu ut *Christus dux* publice apparuit: anno autem aetatis suae trigesimo tertio, hebdomadae septuagesimae quarto a populo suo non solum negatus, sed et occisus est. Sic ergo vere in dimidio hebdomadae defecit hostia, et sacrificium per obitum Christi Messiae. (Discours sur l' hist. univ. P. I. Epoq. VIII.)**

Quae post mortem Messiae futura praedicta sunt, post mortem Christi actu evenerunt. Nam *civitatem, et sanctuarium dissipavit* exercitus romanus sub duce Tito; *abominatio desolationis in templo* adfuit, ct *desolatio,* seu dispersio populi durat usque ad hanc diem (§. 124.). Verum equidem est, post mortem Christi per plures annos sacrificia adhuc in templo oblata fuisse, sed tamen jure dicitur, in dimidio hebdomadae defecisse hostiam, et sacrificium. Nam sacrificia V. T. non fuerunt nisi figurae sacrificii a Messia offerendi: uti ergo figura deficit adveniente veritate, et uti umbra fugit micante sole, ita sacrificia V. T. defecerunt in morte Christi, quae fuit omnium sacrificiorum complementum. Ideo S. Hieronymus (in Dan. 9.) dicit: ,,quidquid in templo post mortem Christi factum est, non fuit sacrificium Dei, sed cultus diaboli." — — Si autem in vaticinio Danielis praedictum est, consummandam esse praevaricationem, finem accepturum esse peccatum, delendam iniquitatem, et adducendam justitiam sempiternam, non id ita intelligendum est, ac si hominibus libertas adimenda sit, qua peccare, et iniquitatem facere possint, sed id dictum est de Messia, qui plenam Deo pro peccatis satisfactionem praestiturus, et per doctrinam, per exempla, et per alia media salutis homines aptos redditurus erat ad peccata vitanda, et justitiam exercendam. Haec autem omnia Christus perfectissime praestitit, uti ex iis elucet, quae de doctrina Christi (§. 106 etc.) dicta sunt, et quae de satisfactione Christi, atque de mediis salutis in Theol. dogm. spec. probantur.

3. Christus in hoc mundo vixit, cum adhuc staret templum secundum, sub Zorobabele aedificatum (§. 91.), cum etiam Judaei in sua patria collecti essent (§. 92.) et cum Idololatria longe, lateque vigeret praecipue in regionibus speciatim nominatis, in Lydia, Italia, Graecia etc. (§. 93.) Sed quatuor circiter post Christi mortem decenniis templum dirutum, et gens judaea a patria expulsa ubique locorum dispersa fuit, et statim idololatria per Evangelii praedicationem propelli coepit, ita, ut illa – praecipue ex regionibus nominatis – jam ante plura saecula

penitus evanuerit. Dubitari ergo nequit, Messiam ante octodecim saecula certa jam advenisse, quia alias vaticinia, tempus ipsius adventus determinantia, in ipso verificari nullatenus possent.

Dicunt nonnulli, tempore Christi non amplius secundum templum, sed tertium extitisse, ab Herode, ut testatur Josephus Flavius, novis effossis fundamentis aedificatum. — Sed id verum haud est: Herodes enim equidem nonnulla aedificia templi restauravit, alia muneribus suis ornavit, et forte aliqua nova adjecit, sed non jam totum templum de novo extruxit, quod dum Josephus Flavius asserit, ceu Herodis assentator per exaggerationem loquitur; domum enim restaurare, ornare, vel etiam amplificare non idem est, ac novam erigere. Eodem scriptore judaeo teste, sacrificia nunquam interrupta fuerunt, quod tamen fieri debuisset, si secundo templo tertius successisset. Judaei semper quidem templum salomonicum, et zorobabelicum, sed non zorobabelicum, et herodicum distinxerunt; sed hunc semper domum secundam appellaverunt, nuspiam templi tertii mentione facta. — Dispersio Judaeorum post ruinam urbis, et templi praedicta fuit a prophetis ut poena non agniti, et occisi Messiae. Eventum ergo, qui jam ab octodecim saeculis cernitur, causam praecessisse, necesse est. Si autem mortis sententiam in Christum praecipue principes Sacerdotum, scribae, et pharisaei promoverunt, a culpa tamen etiam populus immunis non fuit, clamans: ***Crucifige eum,*** et ***sanguis ejus super nos, et super filios nostros.*** Generatim quoque Judaei, qui Messiam toties promissum, et tam clare praenuntiatum non agnoscunt, sed odio habent, jure majorem poenam experiuntur, quam reliquae gentes, quae in incredulitate persistunt. **Judaeos jam ante lugendam dispersionem suam, dum Christus in terris versabatur, in firma persuasione fuisse, tempus pro adventu Messiae a prophetis determinatum modo adesse, testantur Josephus Flavius, Suetonius, Tacitus, et alii. (Cf. §. 94.) (Cf. Klüpfel T. II. L. II. §. 43. n. 6 etc.)**

B. Prophetiae characteres Messiae praesignantes.

§. 128.

Cum Deus pro infinita sua sapientia, et bonitate non solum tempus pro adventu Messiae determinare, sed etiam ejusdem notas characteristicas per prophetas praesignare dignatus est, dubitari omnino non potest, illum solum esse verum Messiam, cui omnes characteres a prophetis praesignati conveniunt. Si autem ea, quae in antiquo foedere de Messia praenuntiata sunt (§. 96—§. 99.), cum iis conferamus, quae in Evangeliis de Jesu Christo Nazareno referuntur, sole clarius videmus, ipsi omnes characteres, de Messia praesignatos, ad amussim convenire, ex quo certissime sequitur, esse Jesum Christum verum Messiam, promissum patribus, atque a prophetis praenuntiatum.

Notae Messiae characteristicae in *negativas*, et *positivas* distingui solent. Negativae dicuntur eae, quae ostendunt, non quod ille, cui hae competunt, sit Messias, sed quod ille, in quo hae desiderantur, Messias non sit; quia Messias cum aliis eas communes habet, velut tempus, natale solum, genus familiae, et caetera hujusmodi: positivae appellantur, quae affirmativae, ac asseverantius commonstrant, eum, in quo sunt, vere Messiam esse; istiusmodi sunt nativitas ex virgine, miraculorum patratio, determinatum passionis, et mortis genus, resurrectio etc. Tum has, tum illas Christo competere jam modo ostenditur juxta quatuor classes, quibus vaticinia, characteres Messiae praesignantia (§. 96—99.) recensita fuerunt.

§. 129.

I. Christi ortus, et nativitas.

1. Ortus est Jesus ex Abrahamo, Isaaco, et Jacobo, quemadmodum manifestum est ex genealogia ipsius, descripta Matth. 1, 1 etc. *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham. Abraham genuit Isaac, Isaac*

genuit Jacob. Et Paulus loquens de iisdem Patribus ait: *ex quibus est Christus secundum carnem* (Rom. 9, 5.).

2. Christus etiam ex stirpe Davidis ortum habuit. Nam *filius Davidis* dicitur (Matth. 1, 1.) et David nominatur ipsius pater, dicente Angelo ad Mariam; *vocabis nomen ejus Jesum, et dabit illi dominus sedem David, patris ejus* (Luc. 1, 31.). Quamvis porro tum in Matthaeo, tum in Luca genealogia tantum Josephi exhibeatur, cum tamen hic ut *vir justus* laudetur, ideo certe juxta legis praescriptum ex eadem tribu, stirpe, et familia uxorem duxit. Ipsi Christi adversarii nunquam de ipsius ortu ex stirpe davidica dubia moverunt.

3. Christus natus est Bethlehemi; legitur enim, Matth. 2, 1. *Cum ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda etc.* et Luc. 2, 4 etc. *Ascendit autem et Joseph a Galilaea de civitate Nazareth in Judaeam, in civitatem David, quae vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo, et familia David, ut profiteretur cum Maria, desponsata sibi uxore praegnante. Factum est autem, cum esset ibi, impleti sunt dies ut pareret; et peperit filium suum primogenitum.*

4. Jesus fugit in Aegyptum, et post diuturnam moram in patriam rediit. Nam Joseph *consurgens accepit puerum, et matrem ejus nocte, et secessit in Aegyptum, et erat ibi usque ad obitum Herodis* (Matth. 2, 14 etc.). *Defuncto autem Herode ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Aegypto, dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem ejus, et vade in terram Israel; defuncti sunt enim, qui quaerebant animam pueri. Qui consurgens accepit puerum, et matrem ejus, et venit in terram Israel.* (ib. v. 19 etc.)

5. Jesus de virgine natus est. Maria enim eum non ex consortio maritali, sed per virtutem Spiritus S. conce-

pit. Nam *Christi generatio sic erat: cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto . . .* Joseph autem *non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum, et vocavit nomen ejus Jesum* (Matth. 1, 18 etc.). Cum Angelus Gabriel Mariae conceptionem Christi annuntiaret, *dixit Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? et ait* Angelus ei: *Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* (Luc. 1, 26 etc.)

6. Christus est filius Dei, verus Deus. Nam in ipsius baptismo (Matth. 3, 17.) et in transfiguratione (Matt. 17, 5.) *facta est vox de coelis dicens: hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Et cum *Petrus* ad Jesum *dixit: tu es Christus Filius Dei vivi; respondens Jesus dixit ei: Beatus es Simon Bar Jona, quia caro, et sanguis non revelavit tibi, sed pater meus, qui in coelis est,* (Matth. 16, 13 etc.). Joannes cap. 1. de Verbo, quod *caro factum est*, i. e. de Christo dicit: *Deus erat Verbum* (v. 1.) Christus ipse ait: *Ego, et Pater unum sumus* (Jo. 10, 30.) Thomas, ab incredulitate sua resipiscens dixit Christo: *Dominus meus, et Deus meus.* (Jo. 20, 28.). Paulus de Christo loquitur, *qui est super omnia Deus benedictus in saecula* (Rom. 9, 5.)

7. Cum Christus sub imperatore Augusto nasceretur, omnes belli tumultus cessaverant, et altissima pace genus humanum fruebatur, atque ideo Romae Jani templum clausum fuerat, quod testantur Suetonius (in Augusto c. 22.) Orosius, qui citat etiam Cornelium Tacitum (Lib. 6, c. 22.) Eusebius (Dem. Evang. l. 8.) Virgilius (Aeneid. l. 1.) et alii. (Cf. Dan. Huet. T. II. Prop. 9. cap, 8. n. 3.)

§. 130.

II. Christi vita, et res gestae.

1. Christus praecursorem habuit Joannem Baptistam, cui applicantur vaticinia Prophetarum (Mal. 3, 1. Jsa. 40. 3.) In hujus jam nativitate *Zacharias, pater ejus, repletus est spiritu sancto, et prophetavit dicens . . . . tu puer, propheta Altissimi vocaberis; praeibis enim ante faciem Domini parare vias ejus* (Luc. 1. v. 67 et v. 76.) — Joannes etiam munera praecursoris exacte adimplevit; erat enim *praedicans in deserto Judaeae, et dicens: poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum coelorum* (Matth. 3, 1 etc.) Porro *baptizavit baptismo poenitentiae populum dicens: in eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent* (Act. 19, 4.) Demum digito quasi ostendit Christum exclamans, cum eum ad se venientem videret: *Ecce agnus Dei, ecce, qui tollit peccatum mundi. Hic est, de quo dixi: post me venit vir, qui ante me factus est, qui prior me erat.* (Jo. 1, 29.) Ideo de ipso dicitur: *fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes; hic venit in testimonium, ut testimonium* perhiberet de lumine (i. e. de Messia) (Jo. 1, 6.)

2. Christus Propheta dictus est a Philippo: *quem scripsit Moyses, et prophetae, invenimus Jesum* (Jo. 1, 45.) a populo: *hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum* (Jo. 6, 14) et *propheta magnus surrexit in nobis* (Cf. Matth. 21 v. 11 et v. 43.) a muliere samaritana: *video, quia propheta es tu* (Jo. 4, 19.) a discipulis euntibus in Emmaus: *de Jesu Nazereno, qui fuit vir propheta* (Luc. 24, 19.) a seipso: *Jesus dixit eis: non est propheta sine honore, nisi in patria sua* (Matth. 13, 57.) Et Christus non tantum veras prophetias fecit (v. art. praec.) sed et reliquas prophetici muneris partes obivit.

3. Christus post jejunium in deserto *coepit praedicare, et dicere: poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum coelorum* (Matth. 4, 17.) Ab hoc tempore cum maxima assiduitate docuit in monte. (Matth. 5—7,) in synagogis (Matth. 4, 23.) noctu (Jo. 3.) in templo, in quo *erat docens quotidie* (Luc. 19. 47.) jure igitur *magister* (Jo. 13, 13 etc.) et *praeceptor* (Luc. 5, 5.) dictus. Ipsi adversarii de Christo dixerunt: *commovet populum, docens per universam Judaeam, a Galilaea usque huc.* (Luc. 23, 5.)

4. Christus praedicationem suam incepit in Galilaea. Nam *cum audisset Jesus, quod Joannes traditus esset, secessit in Galilaeam, et relicta civitate Nazareth venit et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, et Nephtali* (Matth. 4, 12 etc.) *et circuibat Jesus totam Galilaeam docens in synagogis eorum, et praedicans Evangelium regni.* (ib. v. 23.)

5. Christum plurima, atque stupenda miracula patrasse, ostensum fuit articulo II. §. 109 etc.

6. Christus non solum doctor, sed verus quoque Legislator fuit. Ideo Christus doctrinam suam proferens non loquebatur, uti Prophetae V. T., qui dicere consueverunt: *haec dicit Dominus*, sed ipse ait: *Ego autem dico vobis* (Matth. 5, v. 22, 28, 32, 39.) docuit ergo, de quo et turbae admirabantur, *sicut potestatem habens* (Matth. 7, 29,) Ipse sane leges in V. T. ignotas, et ad salutem necessarias dedit tum de suscipiendo baptismo (Jo. 3, 5. Matth. 28, 19.) tum de sumenda Eucharistia (Jo. 6, 54.), et alias plures. Ideo dixit: *qui habet mandata mea, et servat ea, ille est, qui diligit me.* (Jo. 14, 21.) et ad Apostolos ait: *Euntes docete omnes gentes . . . docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis* (Matth. 28, 20.) Ipsi Apostoli doctrinam Christi ut veram legem considerarunt:

ideo Paulus dicit: *cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi* (I. Cor. 9, 21.) et: *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.* (Gal. 6, 2.)

7. Christus vere munere sacerdotali functus est. Paulus enim ait: *Habentes Pontificem magnum, qui penetravit coelos, Jesum Filium Dei, teneamus confessionem.* (Hebr. 4, 14.) et de eodem Christo dicit: *Talis decebat, ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior coelis factus, qui non habet necessitatem, quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi; hoc enim fecit semel, seipsum offerendo.* (Hebr. 7, 26. etc.) — Christus etiam vere sacrificium instituit secundum ordinem Melchisedech, dum in ultima coena accepit panem, et vinum, et gratias agens, in corpus, et sanguinem suum transmutavit, gladio verborum, et tenore specierum corpus a sanguine dividens, et sic mortem suam repraesentans. — Cum autem hoc idem in commemorationem suam, *donec veniat* ad judicandum, faciendum praeceperit, hujusque sacrificii incruenti ipsemet semper primarius minister maneat; ideo vere dicitur, et est *sacerdos in aeternum*, vel ut dicit Paulus (Hebr. 7, 24.) *sempiternum habet sacerdotium.* (Cf. Klüpfel T. II. L. III §. 83—90.)

8. Regiam Christi potestatem jam Angelus Gabriel praenuntiavit dicens: *Dabit illi Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis* (Luc. 1, 32 etc.) Eandem agnoverunt Magi ab oriente venientes, et interrogantes: *ubi est, qui natus est rex Judaeorum?* — (Matth. 2, 2.) Nathanael Christum in hunc modum compellat; *Tu es filius Dei, tu es Rex Jsrael* (Jo. 1, 49.) Christus ipse

Pilato interroganti, an rex sit, respondit: *tu dicis, quia rex sum ego* (Jo. 18, 37.) cum jam antea (v. 36) dixisset: *regnum meum non est de hoc mundo,* i. e. non est regnum temporale, sed spirituale. — Christus enim per Apostolos suos, quos ad praedicandum *evangelium salutis* (Eph. 1, 13) in universum mundum misit (Matth. 28, 19. Marc. 16, 15) magnam societatem instituit, quae regnum coelorum, seu ecclesia dicitur, et cujus ipsemet supremus rector est: *caput corporis Ecclesiae* (Col. 1, 18.) *Pastor magnus ovium* (Hebr. 13, 20.) *Princeps pastorum* (I. Petr. 5, 4) dicitur.

9. Christus natus est pauper *in praesepio*, quia non erat eis locus in diversorio (Luc. 2, 7.), et vixit quoque in summa paupertate, ita, ut diceret: *vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos; filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.* (Matth. 8, 20. Cf. Luc. 9, 57. etc.) Nudus demum mortuus, et in alieno monumento sepultus est.

10. Cum Jesus Hierosolymam ingressurus esset, *discipuli-adduxerunt asinam, et pullum, et posuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via; alii autem caedebant ramos de arboribus, et sternebant in via: turbae autem, quae praecedebant, et quae sequebantur, clamabant dicentes: benedictus, qui venit in nomine domini; hosanna in altissimis.* (Matth. 21, 6 etc.)

11. Christus ceu infans in templo praesentatus fuit; (Luc. 2, 21—27.) eundemque ceu puerum duodennem parentes ejus *invenerunt in templo sedentem in medio doctorum* (ib. v. 46) qui postmodum *erat docens quotidie in templo.* (Luc. 19, 47.)

12. Christus maximum zelum pro domo Dei, i. e. pro honore templi ostendit; nam *ingressus in templum*

coepit ejicere vendentes, et ementes, dicens illis, scriptum est: quia domus mea domus orationis est; vos autem fecistis illam speluncam latronum. (Luc. 19, 45.) Fusius idem narratur a Matthaeo (21, 12 etc.) et a Joanne (2, 13 etc.)

§. 131.

III. Christi passio, et mors.

1. Christus, ut ex historia evangelica constat, plurima passus, et mortuus est, et quidem ad finem saluberrimum, ut pro peccatis hominum satis faceret, eosdemque redimeret. Ipse enim ait: *Filius hominis venit-dare animam suam redemtionem pro multis* (Matth. 20, 28.). Et in ultima coena inquit: *hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (Matth. 27, 28.) Petrus dicit: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo.* Paulus ait: *Deus proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (Rom. 8, 32.) *in quo habemus redemtionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum.* (Eph. 1, 7.)

2. *Congregati sunt principes sacerdotum, et seniores populi-et consilium fecerunt, ut Jesum dolo tenerent, et occiderent* (Matth. 26, 3 etc. — *Pilatus autem — ut cognovit, quod* Jesus *de Herodis esset potestate, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Hierosolymis erat illis diebus -- Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici Herodes, et Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem.* (Luc. 23, 6 etc.)

3. *Abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes ad principes sacerdotum, et ait illis: quid*

vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quaerebat opportunitatem, ut eum traderet. (Matth. 26, 14 etc.) — *Adhuc eo loquente ecce Judas unus de duodecim venit, et cum eo turba multa cum gladiis, et fustibus, missi a principibus sacerdotum, et senioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Jesum, dixit: Ave Rabbi, et osculatus est eum.* (ib. v. 47 etc.)

4. *Judas — poenitentia ductus retulit 30 argenteos principibus sacerdotum, et senioribus . . . principes autem sacerdotum acceptis argenteis . . . emerunt ex illis agrum figuli.* (Matth. 27, 3 etc.)

5. *Judas projectis argenteis in templo, recessit, et abiens laqueo se suspendit* (Matth. 27, 5,) In ipsius vero locum successit Mathias, qui Apostolatum, seu Episcopatum pro Juda accepit. (Act. 1, 15—26.)

6. Christus *assumto Petro, et duobus filiis Zebedaei coepit contristari, et maestus esse. Tunc ait illis: tristis est anima mea usque ad mortem.* (Matth. 26, 37 etc.) *Et progressus pusillum procidit in faciem suam, orans, et dicens: Pater mi! si possibile est, transeat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* (ib. v. 39.) *Et factus in agonia prolixius orabat; et factus est sudor ejus, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram.* (Luc. 22, 43 etc.)

7. Christus cum in horto Gethsemani moerore afficeretur, inter suos consolatorem non invenit. Nam *venit ad discipulos suos, et invenit eos dormientes, et dicit Petro: sic non potuistis una hora vigilare mecum?* (Matth. 26, 40.) Et cum a Judaeis comprehenderetur, *tunc discipuli omnes, relicto eo fugerunt.* (ib. v. 56.)

8. *Summi Sacerdotes, et omne concilium quaerebant adversus Jesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant. Multi enim falsum testimonium dicebant adversus eum, et convenientia testimonia non erant.* (Marc. 14, 55 etc.)

9. *Surgens princeps sacerdotum, ait illi: nihil respondes ad ea, quae isti adversum te testificantur? — Jesus autem tacebat.* (Matth. 26, 62.) *Cum accusaretur a principibus sacerdotum, et senioribus nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: non audis, quanta adversum te dicunt testimonia? et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur praeses vehementer.* (Matth. 27, 12 etc.) *Herodes viso Jesu gavisus est valde . . . interrogabat autem eum multis sermonibus; at ipse ei nihil respondebat.* (Luc. 23, 8. etc. Cf. II. Petr. 2, 23.)

10. Cum Princeps sacerdotum Christum reum mortis declaravit, *tunc expuerunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt.* (Matth, 26, 67.) Postea *sprevit illum Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum.* (Luc. 23, 11.) *Tunc apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit.* (Jo. 19, 1.) et *milites praesidis . . exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei, et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput ejus, et arundinem in dexteram ejus. Et genuflexo ante eum, illudebant ei dicentes: Ave rex Judaeorum. Et expuentes in eum acceperunt arundinem, et percutiebant caput ejus.* — (Matth. 27, 28 etc.)

11. *Pilatus Jesum flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur* (Matth. 27. 26.) et *induerunt eum vestimentis ejus, et duxerunt eum, ut crucifigerent* (ib. v. 31.) et *venerunt in locum, qui dicitur Golgatha, quod est Cal-*

variae locus (v. 33.) et *crucifixerunt eum* (v. 35.) (Cf. Luc. 24. 20. Act. 2, 36. 1. Cor. 1, 23.)

12. *Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, unus a dextris, et unus a sinistris.* (Matth. 27, 38.)

13. *Praetereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua, et dicentes: Vah, qui destruis templum Dei, et in triduo illud reaedificas, salva temetipsum; si Filius Dei es, descende de cruce. Similiter et prinsipes sacerdotum illudentes cum Scribis, et Senioribus dicebant: alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere: Si Rex Jsrael est, descendat nunc de cruce, et credimus ei: confidit in Deo, liberet nunc, si vult eum: dixit enim, quia Filius Dei sum. Idipsum autem latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.* (Matth. 27, 39 etc. Cf. Marc. 15, 28. Luc. 23, 35 etc.).

14. *Priusquam Jesus crucifigeretur dederunt ei vinum bibere felle mistum, et cum gustasset, noluit bibere:* (Matth. 34, 38.) Et cum in cruce pendens siti torqueretur, *currens unus, et implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei.* (Marc. 15, 36. Cf. Jo. 19. 28—30.)

15. *Milites ergo, cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus, et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad invicem: non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cujus sit . . . et milites quidem haec fecerunt.* (Jo. 19, 23. etc.)

16. *Jesus autem dicebat: Pater dimitte illis; non enim sciunt, quid faciunt.* (Luc. 23, 34.)

17. *Clamans voce magna Jesus ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum,* (Luc. 23, 46.)

18. *et haec dicens expiravit* (ibid.) i. e. vere mortuus est (Cf. §. 118. n. 1. l. a.)

§. 132.

IV. Christi status post mortem.

1. *Judaei ergo, (quoniam parasceve erat,) ut non remanerent in cruce corpora sabbatho (erat enim magnus dies ille sabbathi) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, et tollerentur. Venerunt ergo milites, et primi quidem fregerunt crura, et alterius, qui crucifixus est cum eo. Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura.* (Jo. 19, 33. etc.)

2. Joseph ab Arimathaea, postquam *permisit Pilatus, venit, et tulit corpus Jesu. Venit autem et Nicodemus ferens mixturam myrrhae, et aloes quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judaeis sepelire.* (Jo. 19, 38. etc.) *Et accepto corpore Joseph involvit illud in sindone munda, et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in Petra.* (Matth. 27, 59. etc.)

3. Petrus in prima sua concione, Hierosolymis habita ait: *Providens* David *locutus est de resurrectione Christi, quia neque caro ejus vidit corruptionem.* (Act. 2, 31.) Ideo Ecclesia in symbolo suo antiquissimo articulum fidei professa est: *descendit ad inferos.*

4. Christus tertia die resurrexit a mortuis (§. 118.)

5. *Dominus Jesus, postquam locutus est eis, assumtus est in coelum, et sedet a dextris Dei.* (Marc. 16, 19.) Christus *videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum; cumque intuerentur in coelum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis, qui et dixerunt: Viri Galilaei, quid*

statis aspicientes in coelum? hic Jesus, qui assumtus est a vobis in coelum sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum. (Act. 1, 9. etc. Cf. Luc. 24, 50. etc.) Deus suscitavit Christum a mortuis, et constituit ad dexteram suam in coelestibus super omnem potestatem, et principatum, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. (Eph. 1, 20 etc. Cf. Rom. 8, 34. etc.)

6. Apostoli post ascensionem Christi in coelum regressi sunt in Jerusalem (Luc. 24, 52.) ibique post acceptum Spiritum Sanctum praedicationem Evangelii i. e. doctrinae, et legis Christi inceperunt. (Act. 2.)

7. Ad primam concionem Petri tria hominum millia fidem christianam, et baptismum susceperunt (Act. 2, 41.) Et post secundam *multi eorum, qui audierant verbum, crediderunt, et factus est numerus virorum quinque millia.* (Act. 4, 4.) Haud multo post, Philippo praedicante, et signa faciente recepit *Samaria verbum Dei.* (Act. 8, 14.) Petrus Antiochiae, et postea Romae Ecclesias fundavit; idem Paulus, et reliqui Apostoli in variis orbis partibus peregerunt, et sic Religio christiana celerrime ubique propagata fuit.

8. Stephanus Judaeis publice inclamavit: *Dura cervice, et incircumcisis cordibus, et auribus, vos semper spiritui sancto resistitis; sicut patres vestri, ita, et vos.* (Act. 7, 51.) Judaeis blasphemantibus, et persecutionem excitantibus Paulus, et Barnabas dixerunt: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sèd quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis vitae aeternae, ecce convertimur ad gentes.* (Act. 13, 46.) Historia ecclesiastica commonstrat, Judaeos magna ex parte in incredulitate permansisse, et gentes, idololatriae deditas rectam fidem suscepisse.

9. Regno Christi, seu Ecclesiae a Christo institutae duratio perpetua adscribitur. Angelus enim Christi conceptionem annuntians Mariae dixit: *regni ejus non erit finis.* (Luc. 1, 33.) Christus ipse ad Petrum dixit: *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam* (Matth. 16, 18.) Et ad Apostolos, quos ad docendum misit, ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* (Matth. 28, 20.)

§. 133.

Continuatio.

Itaque in Jesu Christo Nazareno omnes characteres, qui de Messia praedicti fuerant, adimpleti sunt. In nullo autem alio illos adimpletos cerni, ipsi Judaei, qui ideo Messiam adhuc exspectant, contestantur. (Cf. Perrone T. 4. n. 161.) Jesus Christus est ergo verus Messias, qui a Deo ut propheta, legislator, et novae revelationis praeco mittendus erat (§. 97.) Atque sicut vaticinia, quae unius viri fata, a libera Dei hominumque voluntate dependentia cum minutis circumstantiis ante plura saecula praedicebant, nonnisi virtute divina prolata sunt, sic in Christo adimpleta Religioni ab ipso traditae sigillum divinitatis imponunt. Neque enim humano solum ingenio, vel naturali industria fieri potuisset, ut omnes prophetiae messianae in Christo adimplerentur, quod praecipue de illis dicendum est, quae characteres positivos assignant e. g. conceptionem ex virgine, patrationem miraculorum, varia passionum genera, resurrectionem etc. Ex adimpletis in Christo vaticiniis dignitas quoque, et excellentia Religionis christianae maxime conspicua redditur, quae, quantum ad substantiam, diversa haud est a religione patriarchali, quae mox coepit inde a primorum hominum lapsu; neque discrepat, substantiam si spectes, a religione in V. T. Judaeis praes-

cripta. (Cf. Klüpfel T. I. §. 22. Prol.) Christus enim omnis revelationis, hominibus concessae, Centrum est, quo posito omnia in optimo nexu, pulcherrimoque ordine consistunt, quo sublato, omnia, quae divinam erga homines bonitatem ostendunt, perturbata, atque subversa conspiciuntur. (Cf. Dobmayr T. III. §. 108, Frint P. II. T. I. §. 76—86.)

1. Christus etiam *figuras* V. T. tum *personales*, tum *reales* (§. 95. n. 2.) adimplevit. a) Variae, profecto in V. T. personae extiterunt, quae miram cum Christo analogiam praeseferunt: e. g. sexto die creatur *Adamus*, sexto die mortem subit Christus; dormiente Adamo, sumta ex latere ipsius costa, creatur Eva, moriente Jesu ex percusso latere ipsius nascitur Ecclesia: ex Adamo et Eva nascuntur homines, ex Christo, et Ecclesia renascuntur homines. — *Abel* fuit pastor ovium, Jesus hominum; Abeli justo mortem paravit Cain ex invidia, Jesu innocentissimo mortem pararunt Judaei ex livore, et odio; Abelem foras ad mortem ducit Cainus, Jesum Judaei ad supplicium extra Hierosolymam rapiunt; ob patratam caedem Cain vagus, et profugus erat super terram, (Gen. 4, 12.) Judaei ob patratam caedem Christi ex patria ejecti vagi, et profugi sunt super terram. — *Melchisedechum*, panem et vinum offerentem figuram fuisse Christi, Eucharistiam instituentis, jam antea dictum est. — *Josephum Aegyptiacum* in plurimis vitae suae circumstantiis Christum praefigurasse, egregie ostendit C. de Stolberg G. d. R. J. Chr. T. I. §. 49. — *Moses* aliis Hebraeorum pueris trucidatis incolumis servatus, Jesus a caede puerorum bethlehemitica liberatus est; Moses ductor, legislator, et liberator populi israelitici, Christus ductor, legislator, et redemtor omnium hominum fuit; Moses duodecim exploratores in terram Chanaan, Christus duodecim Apostolos in universam terram misit; Moses splendida facie descendit de monte, Jesus conscenso cum tribus Apostolis monte *transfiguratus est ante eos, et resplenduit facies ejus sicut sol* (Matth. 17, 2.) Mosi successit *Josue,* (seu *Jesus*), qui populum israeliticum in terram promissam introduxit, in figura ostendens, legem veterem homines salvare

non posse, legem vero novam homines ad veram, atque perpetuam beatitudinem perducere. — Matre sterili, Angelo nuntiante, natus est *Samson*, matre virgine, Angelo nuntiante conceptus, et natus est Jesus (Jud. 13, 3 etc. Luc. 1.) Manue, Samsonis patri de filii ortu dubitanti, visus est Angelus; apparet et Angelus Josepho patri Jesu conjugis pudicitiam suspectam habenti. Uxorem philistaeam ducit Samson, eique intimos animi sensus aperit; Ecclesiam ex Ethnicis cogit, ac sibi adjungit Christus, eamque decretorum suorum interpretem constituit. Samson ad uxorem visens obvium leonem interficit, in cujus ore post aliquot dies favum mellis reperit: Jesus Ecclesiam constituens ait· *Confidite, ego vici mundum* (Jo. 16, 33.); atque hic quidem mundus adversus Jesum prius ferox, ab eo tandem domitus suave ipsius accepit jugum melleamque Evangelii dulcedinem degustavit. Samson sitiens valde clamavit ad Dominum (Jud. 15, 18.) Jesus animam agens sitire se dixit. Samson Gazae dormit ad mediam noctem, tum expergefactus postmodum ipsas portae fores detrahit, et humeris impositas defert ad verticem montis: Jesus lethi somno excitus de mortis exit potestate. — *David*, Bethlehemi natus, per plures annos vitam ignobilem agens, tandem Goliathum vincens, sed postea diris persecutionibus agitatus, et in persecutores benevolus, Christum exinanitum, diu vitam privatam agentem, Satanam vincentem, sed a Judaeis diris persecutionibus agitatum, et pro inimicis orantem praesignavit: David feliciter regnans Christi exaltati typus fuit. Scissio regni davidici sub Jeroboam lugendas dissensiones, et sectas in Ecclesia Christi oriundas, et a praescripto Dei cultu, atque a recta salutis semita abducentes haud obscure praefiguravit. b) Multae sunt quoque figurae reales, quae in Christo adimpletae conspiciuntur e. g. *Agnus paschalis,* qui tempore Paschatis Hierosolymae comedendus erat, quo tempore, et loco Christus immolatus fuit. Agnum mactari oportuit sine macula, ut Christum innocentem, et impollutum praefiguraret. Agni, et Christi Jesu mors cruenta, utraque in gratiam populi. Sanguis agni domorum foribus aspersus Hebraeis saluti fuit, perinde ut Jesu sanguis universis hominibus, quicunque eo abluuntur. Ne agni ossa confringerentur lege cau·

tum erat; Jesu mortui non fregerunt crura. Agni reliquias ullas in crastinam servare nefas erat: Christus de cruce depositus est, et in monumentum conditus ipso mortis suae die. Ab agni esu polluti, ac incircumcisi arcebantur: ad sacrum corporis Christi epulum nonnisi corde puro accedere licet. Post agni paschalis esum aegyptiaca statim servitute exemti sunt Jsraelitae; per corporis Christi esum a vitiorum, daemonum, ac mortis tirannide liberamur. — ***Serpens aeneus***, a Mose in deserto erectus, Christi in cruce exaltati typus fuit; — quemadmodum enim serpentis hujus aspectus homines a venenato serpentium morsu sanavit, sic per fidem in Christum, cruci affixum, a morsu daemonis, i. e. a peccato liberamur. (Jo. 3, 14.) — ***Hircus emissarius***, cujus capiti mala imprecabatur Pontifex, quique Jsraelitarum noxis velut onustus in loca deserta abigebatur, Christum denotavit, ***qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo*** (I. Petr. 2, 24.) nam ***posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum*** (Jo. 53, 6.) ***Sacrificia cruenta***, sat frequenter a Judaeis oblata, praefigurabant sacrificium cruentum a Christo in cruce offerendum, a quo omnem vim suam repetebant. — E coelo depluens Manna, panis coeli, et panis Angelorum dicta (Ex. 16, 4. Ps. 77, 24 etc.) figura fuit panis eucharistici a Christo instituendi, cujus perpetuam in templis Dei asservationem ***panes propositionis*** praefigurabant. — ***Petra*** in deserto a Mose percussa, ex qua ad sedandam Jsraelitarum sitim aqua scaturiit, Christum praesignavit, ex cujus percusso latere copiosae gratiae effluxere, quae homines in squalida mundi hujus solitudine siti spirituali tabescentes reficiunt (1. Cor. 10, 1 etc.) Summus Pontifex semel in anno, post mactatam victimam in sancta sanctorum ingrediens, praefiguravit Christum (Hebr. 9, 12.), qui post oblatum in cruce sacrificium in coelum gloriose ascendit. (Cf. Friut l. c. §. 87 et. Dan. Huet. Prop. 9. cap. 170. Mart. Becani Analogiam V. etc. N. Testamenti.) —

2. Mirum nonnullis videtur, cur Judaei, qui oracula prophetarum in manibus habebant, maxima ex parte Christum, cujus fata propriis oculis cernebant, ceu Messiam agnoscere detrectarint. Nihil autem exinde contra veritatem prophetiarum messianarum in Christo adimpletarum colligi potest, dummodo nationis

judaicae indoles rite perspecta habeatur. Quovis enim tempore Judaei, uti historia docet, erga prophetas a Deo missos animum durum, ingratum, et rebellem ostenderunt (Matth. 23, 37.) Praecipue autem tempore Christi natio judaica valde corrupta extitit, atque ideo multi oracula prophetarum vel omnino non legebant, vel non intelligebant, vel etiam per spurias variarum sectarum expositiones, et traditiones, ac praecipue per falsam Messiae ceu regis terrestris potentissimi notionem penitus corrumpebant. — Negari autem non potest, haud paucos melioris indolis Judaeos vaticinia messiana recte intellexisse, ipsa in Christo adimpleta agnovisse, atque ideo religionem christianam suscepisse (§. 120.) Majorem vero gentis judaicae partem in Messiam non credituram fore, ipsi prophetae jam dudum praedixerant; atque ideo ipsa obstinata Judaeorum incredulitas, quae ad nostra usque tempora durat, pro nobis argumentum affert. (Cf. Frint l. c. §. 92. Perrone tom. IV. n. 178 et seq.)

Articulus V.

De Religionis christianae propagatione, efficacia, et conservatione.

§. 134.

Si attente consideremus, quomodo Religio, a Christo tradita in mundo propagata sit, quantum corruptos hominum mores emendaverit, iisque stupendam in perferendis tribulationibus fortitudinem tribuerit, et quam mire inter plurimos sibi adversantes tumultus per octodecim saecula conservata fuerit, nova, atque sat solida ad ipsius divinitatem vindicandam argumenta invenimus. Nam in Religionis christianae *celerrima propagatione*, *stupenda efficacia,* et *mira conservatione* occurrunt vera miracula in ordine morali, i. e. eventus tales extraordinarii, qui licet nihil habeant, quod cum legibus naturae physice pugnet, tamen specialem Dei operationem, ac divinae providentiae

ordinationem probant prorsus singularem, quia praeter exspectationem, et communem rerum cursum contingunt, atque spectatis hominum moribus, et naturali rerum humanarum cursu contingere non potuissent. Itaque sicut miracula, prius allata (Artic. II.) physice impossibilia sunt, ita haec eventus complectuntur moraliter impossibiles. In illis se Deus Dominum naturae ostendit, in his se Dominum gratiae commonstrat. Utriusque autem generis miracula, sive in ordine naturali, sive in ordine supernaturali patrata, causalitatem divinam, seu immediatum, ac supernaturalem influxum Numinis divini ostendunt, et sic Religionem divinitus revelatam esse probant. (Cf. Liebermann T. I. P. II. Cap. II. Art. IV. §. II. Observ. etc.)

§. 135.

A. Religionis christianae celerrima propagatio.

Si rite perpendamus praeprimis *impedimenta fortissima*, Religionis christianae propagationi obstantia, dein *media*, ad hanc promovendam destinata, (naturaliter sumta) *maxime infirma*, ac demum *eventum splendidissimum*, naturaliter nullo modo explicandum, omnino necesse est, ut *supernaturalem divini Numinis influxum* statuamus.

1. Impedimenta fortissima tum *interna*, tum *externa* Religionis christianae propagationi obstiterunt. a) Praecipuum enim praedicationis evangelicae argumentum erat *Jesus crucifixus, Judaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitia* (I. Cor. 1, 23.) — In parte sua *theoretica* Religio christiana credendum proponit Deum unum in essentia, et trinum in personis, Filium Dei incarnatum, peccatum originale, quod omnes homines corrupit, carnis resurrectionem, aliaque mysteria, captum humanum longe superantia. Quis autem nescit, quantum superba hominis mens illa credere refugiat, quae non solum in comprehen-

sibilia sunt, sed et sibi adversantia videntur? — Accedit, quod eadem haec Religio in parte sua *practica* omnibus cupiditatibus bellum indicat, jubeat voluptates fugere, injurias condonare, omnesque pravos animi motus comprimere, mundum odisse, honores, et alia commoda parvi ducere, et alia multa, quae ita sunt comparata, ut naturam humanam exterreant, et odium pariant ejus, quae ea praecepit, Religionis. b) Praedicanda autem erat haec Religio tum *Judaeis*, tum *Gentilibus;* sed inter hos, et illos maxima obstacula inveniebantur. Judaei enim Religioni patrum suorum, quam a Deo revelatam sciebant, et caeremoniis externis, per Moysen praescriptis, tenacissime inhaerebant, et ad has dimittendas vix adigi poterant. Ex carnali suo corde, et ob praeconceptas suas opiniones Messiam ut regem potentissimum, qui ipsos a jugo Romanorum liberaret, et desiderabant, et exspectabant, atque ideo a Christo humili, et paupere abhorrebant. His accessere plurimae, atque horrendae calumniae, quibus Principes synagogae, Sacerdotes, et Pharisaei Christum ut impostorem, daemonium habentem, et omni jure crucis supplicio addictum coram plebe denigraverunt. Ac demum iidem infensissimi Christi inimici sicut Apostolos, Evangelium praedicantes, dire vexaverunt, ita omnibus, qui Christo nomen darent, maximas poenas minati sunt. — Gentiles, apud quos in Latio praecipue, et in Graecia scientiae, artesque florebant, quoad mores tamen, ipsis ethnicis scriptoribus fatentibus, valde illo tempore corrupti, deliciis, voluptatibusque dediti, ac ideo prorsus inepti erant ad Christi religionem suscipiendam. Praeterea Philosophi ethnici Religionem christianam, cujus mysteriis offendebantur, et per quam inania sua systemata confundi intelligebant, tum verbis, tum scriptis exagitarunt. Sacerdotes gentiles, quorum auctoritas, sustentatio, et lucrum ab idolorum cultu dependit, omni modo populum a fide in Christum avertere

conati sunt: ideo omnia, quae tunc temporis contigere mala, omnesque adversitates neglecto idolorum cultui, novaeque Religionis professioni adscripserunt. Denique Imperatores Romani inhumanas, crudeles, barbarasque persecutiones in Christianos excitarunt, ut idololatriam, antiquam Religionem tam arcte cum bono civitatis, ut arbitrabantur, connexam, ac simul summi Pontificatus apud Romanos honorem, et jus principibus delatum sibi conservarent, quod per novam religionem everti cernebant. Inaudita ideo, et cogitatu horrenda tormenta excogitata, et ubique locorum adhibita sunt, ut homines a suscipienda Religione christiana deterrerentur.

2. Media, ad Religionis christianae propagationem destinata, si naturaliter considerentur, *maxime infirma*, imo et *inepta* dici debent. a) Ad praedicandum enim Evangelium missi sunt duodecim Apostoli, qui maxima ex parte erant piscatores, homines nullis litteris exculti, nullis armis, nullis divitiis instructi, nullo principum favore adjuti, pauperes, simplices, obscuri. Una iis scientia, scire Christum, et hunc crucifixum; una eloquentia, verbum crucis aperte, ac simpliciter exponere; una prudentia, quidquid injuriae inferebatur, patienter sustinere, ac pro malis bona reddere. Sectatoribus suis non tantum bona temporalia nulla proponunt, sed ignominiam, aerumnas, supplicia. Quis jam sanae mentis dicat, tales viros naturaliter Synagogam superare, idolorum templa destruere, pro iis vexillum crucis erigere, novamque Religionem toto in mundo propagare potuisse? — b) Quod si ad patriam Apostolorum respiciamus, plerosque ex Galilaea fuisse comperimus (Act. 1, 11.). Judaeis autem sat communis persuasio inerat, neque Christum (Jo. 7, 41.), neque prophetam, i. e. legatum divinitus missum a Galilaea venire (Jo. 7, 52 Cf. Jo. 1, 46.) Quam arduum ergo erat, ut viri ignobiles-Galilaei-a

Judaeis ut divini praecones reciperentur? — Ethnicis equidem distinctio inter Judaeos, et Galilaeos satis nota non fuit; sed illi generatim Judaeos, ut osores idolorum, spernebant, et ut gentem devictam, sed contumacem, et rebellem vilipendebant. Quantae ergo difficultatis erat, ut superbi Gentiles a praeconibus, ex Judaea venientibus, religionem Christi, in humili Judaeae loco nati, assumerent? —

3. Eventus praedicationis evangelicae omnem exspectationem longe superavit. Religionem enim christianam celerrime ubique locorum propagatam fuisse, tum *sacri*, tum *profani* Scriptores contestantur. a) Paulus (Rom. 10, 18.) Religionis christianae praeconibus Psalmi (18, 4.) verba attribuit: *in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.* Et ad Colossenses (i, 6.) ait: *Evangelium pervenit ad vos, sicut et in universo mundo est, et fructificat, et crescit, sicut et in vobis.* Ad Romanos scribit, fidem eorum annuntiari in universo mundo (1, 8,) et seipsum replevisse a Jerusalem per circuitum usque Illyricum Evangelium Christi (4, 19.) Constat quoque ex Actibus Apostolorum, Paulum Palaestinam, Syriam, Asiam minorem, Thraciam, Macedoniam, Graeciam, atque praecipuas insulas Aggaei, et mediterranei maris peragrasse, usque in Italiam pervenisse, et ubique Ecclesias fundasse. Similiter de S. Petro constat, ex prima ejusdem epistola, quod in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia (minore), Bithynia Evangelium promulgarit. Reliquos Apostolos aliis populis, ut Parthis, Medis, Persis, Aethiopibus, imo et Indis Evangelium praedicasse, partim ex antiquis monumentis, partim ex constanti traditione cognoscimus. Praedicatio autem Apostolorum plurimos ad fidem christianam perduxit. Id testatur *S. Clemens* Rom. in prima ad Corinthios epistola scribens: „Hisce viris (Petro, et Paulo) aggregata est multitudo ingens electorum, qui multa martyria,

et tormenta sustinuerunt, nobisque praeclara exempla facta sunt.“ *S. Ignatius M.* ad Philadelphios „Ecclesiam Christi a terrae fine usque ad finem dilatatam esse“ scribit. *Justinus M.*, qui medio saeculo secundo floruit, testatur, „nullum esse genus hominum sive barbarorum, sive graecorum, sive etiam aliorum omnium quocunque appellentur nomine, sive in plaustris degentium, vel domo carentium, inter quos non fiant preces, et gratiarum actiones patri, et creatori omnium per nomen Jesu Christi crucifixi (Ap. II. Cf. Dial. c. Tryph.) — Hujus viri testimonium confirmat *S. Jrenaeus* paulo post secutus, qui in catalogo Ecclesiarum enumerat Germaniam, Galliam, Hispaniam, Aegyptum, Lybiam, eodem lumine fidei illustratas, et pari omnium concordia, sicut uno solis lumine universus terrarum orbis illustratur. (l. 1.adv. haer. c. 3.) *Tertullianus* cum emphasi dicit: „Hesterni sumus, et vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum; sola vobis relinquimus templa (Apologet. c. 37.) *Eusebius* enarrat, Apostolorum discipulos integras nationes ad christianam fidem perduxisse (l. 3. Hist. eccl. c. 37.) b) *Tacitus* suo tempore, i. e. in fine saeculi primi, „ingentem Christianorum multitudinem inventam fuisse“ testatur (l. 15. Annal. c. 44.). *Seneca*, qui Christianos cum Judaeis confundit, inquit: „Cum interim usque eo convaluit consuetudo sceleratissimae gentis, ut per omnes jam terras recepta sit; victi victoribus leges dederunt“ (ap. August. l. 6. de civ. Dei. c. 11. n. 36.) *Plinius* junior, Asiae proconsul ad Trajanum scripsit: „Visa est mihi res digna consultatione propter periclitantium numerum; multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum, et vocabantur; non civitates tantum, sed vicos etiam atque agros christianae superstitionis contagio pervagata

est; prope jam desolata templa deorum, et solemnia diu intermissa.“ (l. 10, Epist. 97.) Post tam luculenta et christianorum, et ethnicorum scriptorum testimonia negari prorsus non potest, Religionem christianam jam tribus primis saeculis sub Imperatoribus infidelibus celerrime, atque latissime propagatam fuisse.

4. Celerrimam autem hanc Religionis christianae propagationem non esse opus humanum, sed divinum, *ratio* probat, et *historia* confirmat. — a) Certum enim rationis principium est, non dare effectum sine causa sufficienti. Quodsi effectus certus per causas supernaturales explicari nequit, ad causam supernaturalem, seu ad omnipotentis Dei influxum recurrere necesse est. — Tale quid autem occurrit in celerrima Religionis christianae propagatione, quae naturaliter explicari nequit, cum impedimenta fortissima per media maxime infirma, ac inepta superari non possint. Jure ideo *Hooke* ait: „facilius concipitur per turbam puerorum regnum quoddam expugnari, quam per duodecim piscatores mundum circa Religionem reformari. Idemque judicium jam in initio praedicationis evangelicae sapientissimus *Gamaliel* tulit, qui, cum Apostolis praedicatio severissime interdiceretur, publico in concilio dixit: *Sinite illos abire, quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur, si autem a Deo est, non poteritis dissolvere illud.* (Act. 5, 38.) Ex hoc sat solido dilemmate jam modo omni jure ratio sana concludit: Religio, ab Apostolis annuntiata, non dissoluta, sed mirifice propagata est, ergo non fuit ex hominibus, sed a Deo consilium hoc, aut opus. b) Juxta regulas criticas uti ipsa facta, ita et eorundem causas non tam per ratiocinia, quam potius per authentica monumenta declarare oportet. Talia autem ostendunt, non naturali, sed supernaturali modo miram Religionis christianae propagationem perfectam esse. —

Supernaturalem enim assistentiam jam Christus ipse Apostolis promiserat dicens: *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus S. in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae* (Act. 1, 8.) Idem miracula praedixit in fidei confirmationem patranda; ait enim: *Signa eos, qui crediderint, haec sequentur: in nomine meo daemonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit; super aegros manus imponent, et bene habebunt.* (Marc. 16, 18.) — Quae Christus praedixerat, etiam mox adimpleta fuere. Nam cum complerentur dies Pentecostes, Apostoli *repleti sunt omnes Spiritu S.* qui visibili modo super ipsos venit, *et coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus S. dabat eloqui illis* (Act. 2, 4.) Ab hoc tempore *illi profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis* (Marc. 16, 20.). Petrus cum Joanne ascendens in templum claudum a matris utero, invocato nomine Jesu sanavit (Act. 3.) Postea ad Petrum afferebant *aegros, et vexatos a spiritibus immundis, qui curabantur omnes* (Act. 5, 16.) Sic etiam per sudaria, et semicinctia Pauli *recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur* (Act. 19, 12.) Neque dubitari potest, pari modo et reliquos Apostolos miracula patrasse In genere enim de Apostolis dicitur: *Multo tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiae suae, dante signa, et prodigia fieri per manus eorum.* (Act. 14, 3.) Et Paulus ait, Apostolos ea, quae audierunt, praedicasse, *contestante Deo signis, et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus S. distributionibus secundum suam voluntatem* (Hebr. 2, 4.) Ipsi ergo Apostoli candide fassi sunt, se non naturalibus suis conatibus, sed spiritualibus auxiliis Religionem

christianam propagasse. Neque res aliter concipi potest; nam, ut satis solide ait *S. Augustinus* de incredulis: „si miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod terrarum orbis sine aliis miraculis credidit.“ (de civ. Dei l. 22. c. 5.) (Cf. *S. Chrysostom.* Orat. 5. c. Gentil. Hom. quod Christus est Deus. *Segneri* L'incredulo senza scusa P. 2. 19, P. Zimmer Ver. Rel. chr. T. I. §. 236 etc.)

1. Non desunt, qui cum *Gibbon*, aliisque incredulis prolatum argumentum impugnare, et celerrimam Religionis christianae propagationem naturaliter explicare conati sunt. Hanc, ajunt, maxime promoverunt a) tot populorum conjunctio sub una imperii romani auctoritate, quo factum est, ut fama longe, lateque propagaretur novae istius religionis; b) indoles philosophiae, quae illo tempore in mysticismum, et rerum externarum contemtum declinaverat: c) communio bonorum, et mutua charitas, inter Christianos tunc temporis conspicua, per quam pauperibus de necessaria sustentatione abunde provisum erat; d) assertio Christianorum, quae omnem spem salutis aliter sentientibus ademit, credentibus vero, et baptismum suscipientibus veniam omnium peccatorum, et aeternam felicitatem promisit; e) demum allegata a Christianis miracula, quibus plerique caecam fidem adhibuerunt. — Sed causae istae assignatae ad mirabilem Christianae Religionis propagationem naturaliter explicandam nullatenus sufficiunt, quia per illas nec impedimenta fortissima e medio sublata, nec media maxime infirma fortiora reddita sunt. Nam a) Apostolis equidem, quod favente divina providentia factum est, ad varias unius, ejusdemque imperii provincias facilius patuit via, sed non ideo minoris difficultatis erat, doctrinam, mysteriis, gravibusque praeceptis refertam praedicare, praecipue cum per tria saecula Imperatores ipsi non solum antiquo errori tenaciter inhaererent, sed et religionem novam dire persequerentur. b) Philosophiae, ut communiter fit, paucissimi operam navarunt, et qui illius studio addicti fuerunt, quae ex suis principiis recta cognoverunt, admiserunt, reliqua negavere: teste S. Augustino (de Verit. relig. c. 7.) philosophi ethnici christianae religionis

infensissimi adversarii fuerunt, praecipue Stoici, et Epicuraei. c) Communio bonorum, et mutua charitas post propagationem factam, seu in jam fundatis Ecclesiis christianis conspicua fuit. Et si illa pauperes allicere potuit, divites naturaliter absterrere debuit; his vero absentibus, quomodo pauperes de necessaria sustentatione sibi blandiri poterant? — d) Judaei quoque idololatras damnarunt, veri autem Dei cultoribus salutem adjudicarunt, an ideo multos ad partes suas traxerunt? — Christiani autem peccatorum veniam, aeternamque salutem illis tantum promiserunt, qui vere contriti pravos sensus suos mutant, inordinatasque passiones abnegantes evangelica praecepta adimplent. Firma autem de veritate religionis persuasione, jam aliunde hausta, opus est, ut quis talibus promissionibus credat, conditionesque requisitas adimpleat. e) Quod miracula attinet a Christianis allegata vel illa revera patrata sunt, vel non; si primum, fatendum est, quod volumus, nempe mediis supernaturalibus religionem christianam propagatam esse; si secundum, intelligi non potest, quomodo orbis, hominibus obscuris, et idiotis fidem adhibuerit, sibique novam, ac corruptae naturae gravissimam Religionem imponi passus sit.

2. Inepte allato argumento opponitur celerrima propagatio Islamismi; in hac enim impedimenta maxime infirma, et media naturalia fortissima observamus. Nam Religio mahumetana, quae cupiditatibus favet, et per epicuraeae felicitatis pollicitationes allicit, non persuasione, sed vi armorum, atrocibus minis, terroribusque belli propagata fuit. — Idem fere dicendum est de celeri Protestantismi propagatione, quae sat naturaliter explicari potest. Agebatur enim de reformatione, quae ad majorem in moribus, ac disciplina licentiam homines alliciebat, et laicos a peccatorum confessione, et a praeceptis Ecclesiae, presbyteros a coelibatu liberavit, et principibus bona ecclesiastica adjudicavit etc. (Cf. Beda Mayr P. II. S. II. §. 192 etc. Liebermann l. c. arg. adv. sol. Perrone T. I. n. 374 etc.)

§. 136.

B. Religionis christianae stupenda efficacia.

Religio christiana, ab Apostolis praedicata, stupendos in orbe terrarum effectus produxit, dum *mores corruptos*

emendavit, *homines quoque pessimos quasi in momento in sanctos mutavit*, *plurimisque imbecillibus personis invictam ad atrocissima martyria perferenda fortitudinem ingessit*. Isti autem effectus, qui sine divini numinis influxu explicari nequeunt, miraculis in ordine morali patratis jure accensentur, ac ideo Religionis christianae divinitatem probant.

1. Mores hominum ante Evangelium praedicatum corruptissimos fuisse, omnis historia testatur. Neque id mirum fuit apud Gentiles, qui Numina flagitiis dedita colebant, et in eorundem honorem scelera committebant. Ideo ubique errores, injustitiae, foedae libidines, atrocesque caedes praevaluerunt (v. *Stolberg* G. d. R. B. II. Beil. III.) Qui autem Religionem christianam susceperunt, ita mox mutati sunt in alios, ut non tantum a vitiis temperarent, sed etiam exempla exhiberent maximarum virtutum. Et haec exempla non rara fuerunt, et aliquorum tantum, sed generatim in Christianis ita conspicua, ut magnam etiam paganis injecerint Christiani nominis reverentiam. Communiter ideo Fideles ab ipsis Apostolis *sancti* appellati sunt (Rom. 1, 7. I. Cor. 1, 2. Ephes. 1, 1.) *Justinus M. Athenagoras*, et *Tertullianus* in suis apologiis publica de incontaminata Christianorum vita testimonia tulerunt, nec fuit, qui haec enervaret. *Plinius* quoque junior in Epistola ad Trajanum Christianorum mores maxime laudavit. — Talis vero morum emendatio nonnisi divinae virtuti adscribi potest. Nemo enim nescit, quantae molis sit vel unius hominis mentem immutare, et ex flagitioso homine vere probum, et sanctum efficere. Non est hoc humanae virtutis opus, sed miraculum gratiae in ordine morali, sicut resuscitatio mortui in ordine naturali. Quis jam, cum viderit, tam mirabiles effectus non in uno, aliove, sed in multitudine prope infinita, ubique terrarum contigisse, ita,

ut fere juxta prophetica verba facta sit nova creatio, novi coeli, et nova terra, quis, inquam, haec videns non exclamare cogitur: *a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris?* (Ps. 117, 23.) Nil tale Philosophi praestiterunt, licet hinc inde sat bonas doctrinas morales tenerent, et discipulis suis in scholis diligentissime traderent. Genuinam tamen morum mutationem perficere, et veram vitae sanctitatem producere non valuerant. Imo de Philosophis M. T. Cicero conqueritur, „eos non obtemperare ipsos sibi, nec ea facere, quae docebant.“ (Cf. Zimmer T. I. §. 228—235. Liebermann l. c. Prop. II.)

2. Summi sane momenti est hominum, in profundum errorum, ac vitiorum barathrum immersorum, subitanea, et perfecta conversio, cujus in primis praecipue Religionis christianae temporibus plura exempla inveniuntur. Maximam autem admirationem meretur conversio Pauli, qui in schola Gamalieis educatus, Judaismo in secta Pharisaeorum pertinaciter inhaerens, Christianos dire persequebatur. — Cum autem spirans minarum, et caedis in discipulos Domini Damascum pergeret, luce coelesti perfusus, et in terram prostratus, audita voce: *ego sum Jesus*, *quem tu persequeris* (Act. 9, 1—12,) derepente in alium omnino hominem ita mutatus est, ut eruditus ab Anania baptismum susciperet, religionem christianam ipse defenderet, et praedicaret, Apostolus gentium fieret, pro fide Christi plurimas aerumnas et persecutiones, ac demum ipsam mortem sustineret. Talis autem subitanea, et constans mutatio Sauli in Paulum, lupi in agnum, Pharisaei maxime obstinati in Christianum maxime ferventem, persecutoris in Apostolum non jam naturae adscribi potest, quae saltum nescit, sed supernaturalis gratiae opus dici debet, uti Lucas narrat (Act, 9.) et Paulus ipse fatetur (Act. 22, 10—16. Phil. 3, 4—8. I. Tim. 1.) (Cf. Sailer Grundl. d. Rel. 29. Vorles.)

3. In decem diris persecutionibus, ab Imperatoribus romanis motis, ingentem Christianorum multitudinem martyrium pro fide Christi sustinuisse, tum ex Apologetis christianis, tum ex testimonio *Eusebii* (Hist. eccl. l. 8. c. 4.) *Lactantii* (de mort. persec. c. 16.) *Sulpitii Severi* (l. Hist. l. 2.) *Taciti* (Annal. l. 15, n. 44.) et aliorum constat. — Ex iisdem monumentis, et ex genuinis Martyrum Actis (quorum plurima collegerunt *Ruinart*, *Assemmannius*, et alii) certo liquet, exquisitissima fuisse supplicia, quibus Christiani ubique subjecti fuerunt. Ad hos enim cruciandos inhumani persecutores adhibuerunt tauros aeneos candentes, ferreas laminas, faces, sarmenta, pectines ferreos, equuleos, forcipes, rotarum varia genera, torcularia, nervos, cruces, compedes, ungulas, plumbata, uncos, lebetes, sartagines, craticulas, aliaque innumera, quae sine maximo horrore legi, aut cogitari non possunt. — Haec autem Christiani plurimi cujuscunque conditionis, aetatis, ac sexus, delicati, nobiles, servi, senes ac decrepiti, et infirmi, fragiles foeminae, pavidi pueri, et tenerae puellae in toto, qua patet terrarum orbe tolerarunt. — Data enim optione, an a fide deficientes delicias, et honores aucuparentur, an in fide constantes supplicia experirentur, haec potius eligebant, ac saevos quosque cruciatus ea fortitudine, et alacritate subibant, ut retineri aliquando vix possent, quo minus ipsi se sponte ad immania quoque offerrent, „quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur, scribit *Sulpicius* (Hist. l. 2.) multoque avidius tunc martyria gloriosis mortibus quaerebantur, quam nunc Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur;“ et dum latrones, subdit *Lactantius*, et robusti corporis viri ejus modi lacerationes perferre nequeunt, et gemitus edunt victi dolore, pueri, et mulierculae tortores suos tacite vincunt, et exprimere illis gemitum nec ignis potest. (Div. Inst. l. 5, c. 15.). —

Quis jam talem animi fortitudinem, et alacritatem naturaliter explicabit? — Certe-sive martyres naturalem tormentorum vim senserint, sive non, divinus influxus negari haud potest. Constat enim, naturam humanam a violentis cruciatibus, et tormentis maxime abhorrere. Id patet praecipue in cruentis operationibus chirurgicis, quae licet cum omni possibili lenitate ad salutem corporis suscipiantur, tamen piis quoque, et robustis hominibus praevium horrorem incutiunt, et sine gemitibus, clamoribus, vel et convulsionibus vix perficiuntur. Imo non raro contingit, his adstantes deliquia pati, solum aspectum perferre non valentes. Quis jam naturae viribus illam fortitudinem, alacritatemque adscribet, quam martyres in perferendis saevissimis tormentis ostenderunt? — in ipsis profecto natura non mutata, sed per gratiam corroborata fuit. Si ergo martyres naturalem tormentorum vim senserunt, extraordinarium auxilium divinum, seu gratiae supernaturalis operatio negari nequit. Si vero naturalem tormentorum vim non senserunt, vel si a voracibus belluis, a vehementissimo igne, et ab aliis tormentis, ut saepius contigit, nullam prorsus jacturam passi sunt, id sane naturaliter explicari non potest, sed ut veri nominis miraculum est agnoscendum. — Inter ipsos Ethnicos, propriis oculis martyres considerantes, plurimi supernaturalem Divinitatis influxum agnoscebant, et ideo religionem christianam suscipiebant. Exinde potissimum factum est, ut id, quod naturaliter homines a fidei christianae professione absterrere debuisset, ad hanc promovendam maxime conferret. Mirum hunc martyriorum effectum jam admirati sunt patres, illumque ceu argumentum ad religionis christianae veritatem probandam adduxerunt. Sic *Tertullianus* praesides alloquitur: „Cruciate, torquete, damnate, atterite nos . . . plures efficimur, quoties metimur a vobis; semen est sanguis Christianorum . . .

nec quidquam proficit exquisitior quaeque crudelitas vestra, illecebra est magis sectae." (Apol. c. 37.) Idem testantur *Arnobius* (c. Gent. l. 2. n. 3.) *Lactantius* (div. inst. l. 5. c. 23.) nec non *Theodoretus*, qui praeclara hac utitur comparatione: „Sicut lignatoribus silvam caedentibus multo plures pullulant propagines ab radicibus, quam sint rami, qui inciduntur, ita tunc quoque, piis compluribus interfectis, multo plures quotidie ad doctrinam evangelicam accedebant." (Serm. 9. de legib.)

Absonum est, quod nonnulli increduli argumentationi nostrae opposuerunt, dicentes, martyres ex stupiditate, vel ex insaniente fanatismo tot tormenta tolerasse. Constat enim, doctos quoque, et sat eruditos viros pro Christo sanguinem fudisse. Neque in imperio romano, quod illo tempore optime adhuc excultum erat, tanta barbaries, stupiditasque inter homines fuit, ut optione data inter delicias, et supplicia, inter libertatem, et carceres, inter vitam, et mortem discernere non valuissent, aut coeco prorsus modo dura pro amoenis elegissent. Ipsa sapientissima responsa, quibus a martyribus imo et a femellis, Judices ethnici confusi sunt, sat ostendunt, illos stupidos haud fuisse. — Eodem modo insanientis fanatismi suspicionem longe a martyribus removent - quies, animique tranquillitas, quam in cruciatibus acerbissimis praeseferebant, doctrina sanctissima, quam non solum intrepide profitebantur, sed saepe etiam solidis rationibus confirmabant, amor, quo complectebantur inimicos suos, preces, quas pro persecutoribus fundebant, et alia beneficia, quae hincinde illis, a quibus cruciabantur, praestabant. — Neque argumenti nostri vis ex eo enervatur, quod inter infideles quoque, et haereticos nonnulli inventi fuerint, qui pro superstitione, seu errore suo cruentam mortem tolerarint. Horum enim numerus cum multitudine martyrum pro fide christiano-catholica occisorum comparari nequit. Infideles, et haeretici pro suis opinionibus, circa quas imaginatio saepe fallit, mortui sunt, martyres autem vere christiani facta sensibilia, et publica, i. e. miracula patrata, de quibus omnino persuasi fuerant, morte sua confirmarunt. Inter

illos multi non tam propter fidem, quam profitebantur, quam potius propter falsa, et bono civitatis penitus contraria principia, quae spargebant, vel propter impias seditiones, quas excitabant, morte mulctati sunt. Neque in istis virtutes mansuetudinis, patientiae, et charitatis erga inimicos tam conspicuae fuerunt, ut in martyribus christianis. Demum in illorum favorem nec unum ex miraculis assiguari potest, quae frequenter in gratiam martyrum christianorum contigerunt, uti ex genuinis eorundem actis patescit. (Perrone. T. I. n. 411—437.)

§. 137.

C. Religionis christianae mira conservatio.

Divina Providentia, quae se in conservanda Religione mosaica manifestavit, etiam in conservanda Religione christiana satis conspicua est. — Religionis enim christianae *perpetua inter vehementissimas persecutiones stabilitas, funestus persecutorum ejus interitus, ac supernaturalia charismata*, quibus genuinae doctrinae christianae perfecti sectatores quovis in saeculo exornati apparuerunt, singularem divinam opem, seu constans miraculum in ordine morali ostendunt.

1. Christus Religioni, et Ecclesiae a se institutae non obstantibus plurimis persecutionibus perpetuam stabilitatem promisit, dicens: *Portae inferi non praevalebunt adversus eam* (Matth. 16, 18.) Quod autem Christus praedixit jam per octodecim saecula verificatum est. — Religio enim christiana in tribus prioribus saeculis dirissimis in toto imperio romano agitata est persecutionibus. — His vero cessantibus ex ipsius gremio aliud saevissimorum adversariorum genus enatum est, nimirum haeretici, ac inprimis Ariani, qui imperatorum favore suffulti vehementissimos motus excitarunt, ad rectam Christi fidem labefactandam. His successerunt Donatistae, Pelagiani, Nestoriani, Eutychiani, Monothelitae, Iconomachi, aliique, quorum

in Christianos recte sentientes insultus historia ecclesiastica exhibet. Quot dein turbines posterioribus saeculis produxerunt Albigenses, Hussitae, et praecipue saeculo decimosexto Novatores, qui sub specioso reformationis nomine omnem lapidem moverunt, ad genuinam doctrinam Christi corrumpendam. Ultimis demum temporibus quot extiterunt increduli, athei, rationalistae, qui sub Philosophiae larva, qua incautos deceperunt, conatus suos nonnisi eo direxerunt, ut omnis religio positiva, praecipue christiano-catholica e mundo eliminaretur. Hanc tum verbis, tum scriptis publice editis insectati sunt; ab hac homines per falsa sophismata, per apparentes antilogias, per malignas calumnias, per temerarias irrisiones, per S. Scripturae, et historiae corruptiones, ac per alia inordinata media avertere studuerunt; adversus hanc foedera, et societates inierunt, quibus sese singuli jurejurando obstrinxere, ut nullis parcerent sumtibus, nullis incommodis, itineribus, nullisque mediis ad finem assequendum. — Sed nihilominus vera Christi religio, et ecclesia, licet internum, et externum permanens bellum sustinere, ac per vicissitudines saeculorum modo prosperas, modo adversas transire debuerit, ac debeat, quotidie cernit ex inimicis suis cadere a latere suo mille, et decem millia a dextris suis, et novis insurgentibus veteres deficere, semper sibi constans, semper victrix, ex sua virtute fortis, semper una, semper foecunda, ac majestate plena. — Quod si serio perpendamus, quam incertae, et immobiles sint omnes res humanae, cum nihil sub sole permaneat, sed innumeris casibus in omnem partem cuncta agitentur, si inprimis omnium humanarum institutionum, potentissimorum etiam regnorum, imo et systematum philosophicorum, et variarum sectarum vicissitudines et continuas mutationes attendamus, hisque opponamus invictam religionis christianae firmitatem, quae inter res

torrentis instar cum impetu decurrentes sola permansit immota, dubitare profecto non possumus, divinam illam esse, et ejus potentia sustineri, qui res omnes nutu suo moderatur, et gubernat. (Cf. Perrone T. I. Pars I. Cap. 4. Prop. 4. Adr. Gretsch Rede vom stäten Siege der Wahrheit in der kath. Kirche 1. Theil pro D. 4. p. Eph.).

2. Jam in Psalmis praedictum fuit, inimicos Messiae conterendos esse (Ps. 2, 9. Ps. 71, 9.) Et Christus comparans regnum suum morale iapidi, ait: *Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum* (Matth. 21, 44.) Funestam hanc sortem praeprimis experti sunt Judaei, qui ob atroces injurias Christo illatas maximas calamitates, ruinam urbis et templi, ac tristissimam dissipationem experti sunt. (§. 127.) Imperatores quoque romanos, in Christianos saevientes, omnes miserrime vitam suam finiisse, testatur Lactantius (l. de morte persec.) et cum ipsius testimonio ethnici quoque scriptores consentiunt. — Julianus Apostata in flore juventutis misere periit, et testibus Theodoreto, Philostorgio, et S. Gregorio Naz. (Or. 4.) inter execrandas blasphemias animam exhalavit. Sapor quoque, et Chosroe, Reges Persarum, Christianis infensi, multis repleti calamitatibus vitam finierunt. Sic in omnibus saeculis, ad nostra usque tempora exempla sat lucuienta eorum occurrunt, qui, eoquod genuinam Christi religionem persecuti fuerint, a statu felicitatis suae dejecti magnis calamitatibus contriti sunt. (Cf. Adrian Gretsch l. c. 2. Th.)

3. Ad Religionis christianae divinitatem probandam non solum tempore Christi, et Apostolorum, sed etiam posterioribus temporibus stupenda miracula patrata fuerunt. Ad Constantinum M. e tenebris idololatriae ad lucem Evangelii perducendum splendida crux in coelo apparuit

cum inscriptione: „in hoc signo vinces“ cujus miri eventus totus exercitus testis fuit (v. Euseb. de vit. Const. c. 28 etc.) Hippone in Africa per reliquias *S. Stephani* stupenda miracula contigerunt, quae utpote publice coram magna populi multitudine patrata *S. Augustinus* contestatur (de civ. Dei l. 22. c. 8. Serm. 320 et seq.). Saeculo quinto exeunte Typasa in Mauritania multis lingua ob christianae religionis intrepidam professionem radicitus exsecta fuit, qui tamen per plures annos sine lingua perfecte loqui potuerunt, et per varias provincias dispersi multos tanti miraculi, quod ipse Voltairius naturaliter explicare non valuit, testes oculares constituerunt (*Victor Ut.* de Vand. persec. *Procopius* l. 1. de bello Vandal. *Marcellinus* in Chronico, *Justinianus* Im. l. 1. Cod. de off. P. P. Afric.) Quis satis nota miracula *S. Gregorii Neocaesareensis*, *S. Martini Turonensis*, et plurimorum aliorum negabit, quin turbae testium, omni fide dignorum contrădicat, et omnem fidem historicam labefactet? — Posterioribus saeculis judicium de Beatis, et Sanctis publice colendis sibi rectissime reservavit Ecclesia romana, quae ad beatificationem duo, ad canonizationem quatuor miracula requirit. (v. egregium opus *Benedicti XIV.* de serv. Dei Beatif. et Canon.) In horum autem inquisitione cum tanto rigore procedit, ut inter ipsos heterodoxos jam multi hunc admirati sint. Ast hoc non obstante quovis in saeculo plures tum beatificati, tum canonizati sunt, atque ideo negari non potest, in omni aevo inter Christianos recte sentientes, et pie viventes tales existere, qui supernaturalibus charismatibus exornati Religionis, quam colunt, veritatem confirmant. (Cf. Al. Waibl Dogmatik d. Rel. J. Chr. 1. B. 4. Abth. 5. Hauptst. 2. Absch.)

§. 138.

Conclusio capitis.

Ex hactenus dictis sole clarius apparet, in Religione christiana characteres divinae revelationis tum internos, tum externos inveniri, ex quo concludendum est, ipsam vere divinitus revelatam esse. Id argumenta tam clara, et tam solida probant, ut nisi quis praejudicis captus, et passionibus obcaecatus sit, illis rite perpensis de religionis christianae divinitate dubitare non possit. Quodsi de hac constat, fluit exinde omnium hominum strictissima obligatio, Religionem christianam suscipiendi, et juxta sanctissima ipsius documenta vitam instituendi. Cum enim Religio omnibus hominibus necessaria (§. 44.), naturalis autem insufficiens sit (§. 55 etc.) ideo omnes, ut finem suum assequantur, religionem extraordinario modo a Deo revelatam amplecti tenentur. Ex hac ratione Christus Apostolos *ad docendas omnes gentes* misit (Matth. 28, 19,) addita generali sententia: *qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur* (Marc. 16, 16.) Omnes ergo homines, ut salutem consequantur *symbolum* a Christo traditum, *codicem*, a Christo praescriptum, et *Hierarchicon* a Christo statutum non solum revereri, et recipere, sed etiam in sensibus, et actibus suis sequi obligantur. Sic religio christiana destinata est, ut fiat religio *universalis* mundi, ipsaque constituit illud *regnum divinum morale,* in quo via salutis patet.

1. Nonnulli *argumentum ab experientia* maxime extollunt. Putant enim, hominem ad firmam de Religione, divinitus patefacta, persuasionem nullo alio aptiori modo pervenire posse, quam si illius salubria documenta accurate observet, et per hanc observantiam se meliorem, perfectiorem, magisque beatum fieri sentiat. Hoc posito, ajunt, aliis argumentis non indiget ad veritatem Revelationis factae probandam. — Sed ani-

madvertendum est, quod assiduum Religionis exercitium, licet persuasionem de ejus veritate mirifice firmet, solum tamen non sufficiat, sed alia argumenta supponat. — Nam a) cum religionis revelatae praecepta suiipsius strenuam abnegationem requirant, huic homines pro nota naturae suae infirmitate, et corruptione se non subjicient, nisi aliunde jam de veritate Religionis, et de motivorum ab hac propositorum realitate certi existant, atque ideo ad praefatam experientiam sine aliis argumentis non pertingent. b) Praeterea, quamvis homines praecepta Religionis accurate observent, et sic se perfectiores, et feliciores fieri sentiant, non jam ideo ad supernaturalem Dei revelationem concludere possunt, quia etiam ratio practica salutaria documenta praebet, quorum observatio accurata hominem magis perfectum, magisque tranquillum, et felicem reddit. Ad obtinendam ergo firmam de facta divina revelatione certitudinem aliis semper argumentis opus est. — Caeterum negari non potest, per legitimam divinorum observantiam fidem, seu persuasionem de veritate revelationis firmari, vivificari, et contra tentationum pericula praeservari. Vita enim recta hominem ad veritatem cognoscendam aptiorem reddit, sicut e contra cor passionibus repletum, ac libidini inserviens ita saepissime intellectum obfuscat, ut clarissimam veritatis lucem non agnoscat. Ideo Christus ad Judaeos, praejudiciis, et passionibus obcaecatos dixit: ***Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a me ipso loquar*** (Jo. 7, 17.), neque tamen destitit, vaticiniis, et miraculis divinam suam missionem probare. (Frint P. II. T. I. §. 189—191.)

2. Argumentis pro Religionis christianae divinitate allatis nova lux accedit, si cum argumentationibus adversariorum, et cum characteribus falsarum religionum conferantur. Increduli enim, qui immerito se Philosophos dicunt, vel cum Humio, et Baylio omnia inanibus dubiis perturbare tentant, vel cum Voltairio futilibus derisionibus, ac impiis jocis sanctissima instituta contemtui exponunt, vel cum Rousseau per falsa sophismata, et ementitas historiunculas incautos fallunt, vel cum Hegelio per longas - juxta omnes formas logicas ordinatas - inductiones de-

cipiunt, quas autem ex falsis principiis ordiuntur, ex tripode pronuntiatis, et nullibi probatis. — Quodsi ad alias religiones a Christianismo alienas — oculos convertamus, illasque juxta theoriam characterum revelationis dijudicemus, sole clarius apparet, illas cum religione christiana comparari non posse, sed ut falsas rejiciendas esse. (Perrone T. I. P. I. n. 446 etc.)

Caput V.

De Gentilismo, Judaismo recentiori, et Muhammedanismo.

§. 139.

Operae pretium est, ut Religiones illae, quae ob majorem, quam nactae sunt, extensionem, ac per durationem celebriores factae sunt, et quae divinam sibi originem, et auctoritatem attribuerunt, justo examini subjiciantur. Inter istas autem praecipue recensere oportet *religionem Gentilium, religionem Judaeorum*, post Christum soli Mosaismo inhaerentium, atque *religionem muhammedanam*. — Si autem hae religiones juxta theoriam, de revelationis characteribus propositam, (P. I. Sect. II. Cap. IV.) examinentur, sicut illarum falsitas clare patet, ita christianae Religionis veritas confirmatur.

Articulus I.

De Gentilismo.

§. 140.

Gentilismi notio, et origo.

1. Post religionem Patriarchis revelatam omnium antiquissima fuit religio Gentilium, seu Ethnicorum, quo nomine intelliguntur omnes superstitiosi falsorum Numinum cultores. Horum religio ante Christum ad omnes populos, solis Hebraeis exceptis, extensa fuit, sed pro diversitate gentium semper fuit diversa, adeo, ut in quavis fere regione alii Dei haberentur, nec iisdem semper modis cole-

rentur. In hac autem tum fidei, tum cultus externi discrepantia in eo tantum Gentiles convenerunt, quod, ut Apostolus ait, *veritatem Dei commutaverint in mendacium, et coluerint, et servierint creaturae potius quam creatori.* (Rom. 1, 25.) Turpis horum superstitio dicitur *Polytheismus* ob pluralitatem Deorum, quorum existentia credebatur, et *Idololatria* ob cultum divinum, rebus creatis, ac finitis impensum. Polytheismus pro varietate Deorum, qui coluntur, varia nomina sortitur: cultus enim divinus, Soli, Lunae, astris, et igni exhibitus dicitur *magismus;* cultus hominum, qui per Apotheosin ad Deos extolluntur, vocatur *sabismus;* cultus divinus rebus terrestribus, ratione carentibus e. g. animalibus, plantis, fluminibns, vel sculptili etc. Impensus, nuncupatur *fetischismus;* cultus demum, quo cum supremo Numine Aeones, Logos, et Demijurgus adorantur, est *Gnosticismus.* — Polytheistae autem non omnes Deos ejusdem ordinis, et dignitatis esse censuerunt, sed varias inter illos classes distinguentes unum caeteris excelsiorem crediderunt. Romani distinxerunt *Deos majorum gentium, Deos minorum gentium, et Semideos.* Inter Deos majorum gentium eminebant Jupiter, qui coelo, et terrae, Neptunus, qui mari, et Pluto, qui inferno praeesse credebatur. Tantus autem erat Deorum, Dearumque numerus, ut, teste Eusebio, jam ab Hesiodo triginta eorum millia recenserentur.

Nonnulli autumarunt, Gentiles idolis suis cultum non absolutum, sed relativum exhibuisse, quem ad prototypon i. e. ad ipsam divinitatem direxerint. — Sed contrarium testantur tum sacri, tum profani scriptores antiquissimi. Jeremias reprehendit idololatras, dicentes ligno: *Pater meus es tu, et lapidi: tu me genuisti* (Jer. 2, 27) Isaias graphice describit idololatriae stupiditatem, dum ait: *Artifex lignarius sumsit ex eis* (lignis:) - - *medium ejus combussit igni - reliquum autem ejus Deum fecit, et sculptile sibi; curvatur ante*

illud, et adorat illud, et obsecrat dicens: libera me, quia Deus meus es tu. (Js. 44, 13 etc.) Auctor libri sapientiae dicit: ***Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, et de his, quae videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes, agnoverunt, quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, et lunam rectores orbis, terrarum Deos putaverunt.*** (Sap. 13, 1 etc.) Huc spectant etiam verba Pauli (Rom. 1. 23 etc.) — Ipsi ethnici Poetae hanc idololatriae insaniem deriserunt. Horatius Lib. 1. Sat. 8. Deum loquentem inducit: „Olim truncus eram, ficulnus, inutile lignum, cum faber incertus, scamnum faceretne Priapum, maluit esse Deum: Deus inde ego." — Juvenalis ita lepide Aegyptiis irridet: „Quis nescit, qualia demum Aegyptus portenta colat! Crocodilon adorat, -- porrum, et cepe nefas violare, ac frangere morsu. O sanctas gentes, quibus haec nascuntur in hortis numina!" — Eodem modo antiqui Ecclesiae Patres, qui melius quam neoterici Gentilium sensa cognoverunt, clare contestantur, cultum idolorum non relativum, sed absolutum fuisse. (v. Perrone Tom. II. P. I. Cap. II. Prop. II.)

2. Polytheismum, ac idololatriam ante diluvium non extitisse, S. Thomas Aq. ex eo colligit, quia in S. Scriptura inter scelera, propter quae poena diluvii humano generi inflicta fuit, non commemorantur. Licet autem Noe, *vir justus* (Hebr. 11.) et *justitiae praeco* (II. Petr. 2, 6.) doctrinam a Deo revelatam posteris suis fideliter tradiderit; haec tamen in genere humano, valde iterum multiplicato, et in omnes regiones disperso, pedetentim oblivioni data fuit, ita, ut corruptioni morum, jam ante diluvium invalescenti, maxima quoque polytheismi, et idololatriae crimina adderentur. Horum praecipua causa in ipsa corrupta hominis natura invenitur. Cum enim humana ratio per peccatum corrupta esset, et sensualitas praevaluisset, qua de causa homines difficulter se a sensibilibus ad

mere spirituales conceptus elevant; ideo factum est, ut Deum quoque, quem existere intime senserant, in sensibili natura videre voluissent. Erroneum hunc conceptum maxime promovit corruptio voluntatis, in sensuales voluptates inordinate diffusae. Egregie id declarat *S. Athanasius*, qui in Orat. adv. Gent. scribit: „Percepta voluptatum multiplici specie, et retenta divinarum rerum oblivione, dum in corporeis affectibus voluptatem sentiunt, -- persuadent sibi, ultra visibilia nihil esse, sed sola ista naturalia, et corporea boni naturam habere; hinc ex rebus corporeis, et sensibilibus non unum jam Deum sibi confinxere, sed plures . . . Et primo quidem coelo, soli, lunae, reliquisque stellis divinos honores consecraverunt.“ Hoc idem testatur *Eusebius* (Praev. ev. l. 1. c. 6. etc. 9.) cui persuasum est, astrorum cultum in Aegypto incoepisse, et exinde ad Phoenices, et in Graeciam transiisse; antiquissima anim fuisse Graecorum numina Solem, Lunam, Astra, Coelum, et Terram *Plato* (in Cratylo ap. Euseb.) fatetur. — Mox etiam homines in Deorum numerum relati, et cultui divino consecrati sunt, quod ex variis causis contigit. Homines enim, ingenio, et dexteritate eminentes, vel etiam, ut majori auctoritate aliis imponerent, singularem cum Diis familiaritatem simulantes, post mortem a rudiori populo ceu divina Numina habiti sunt. Apotheosi etiam hinciude ansam praebuit mutuus conjugum amor, timor erga reges potentissimos, vel gratitudo in principes beneficos, et pietas parentum in filios, ac filiorum in parentes. Ideo persaepe statuae in ipsorum memoriam erectae, et in magno honore habitae sunt, ita, ut paulatim divinum quid ipsis inesse crederetur. (v. Calmet. dissert. de origine idololatriae ad lib. Sap.) — Sic autem mox hominum stupiditas, morumque corruptio excrevit, ut etiam animalia, plantae, flumina, metalla, lapides etc. ceu divina numina colerentur.

— Neque praetereundum est, mala quoque tum physica, tum moralia, quibus mundus abundat, novum polytheismi genus produxisse. Ut enim illorum causam, et originem homines explicarent, cum principio bono principium malum conjunxerunt, duos Deos, bonum, et malum, auctorem lucis, et auctorem tenebrarum statuentes, quorum error, jam a Zoroastro, Persa traditus, ***Dualismus***, et cum a Manete, Persa, aevo christiano renovaretur, ***Manichaeismus*** nominatur.

Inter recentiores multi, philosophicis reflexionibus originem idololatriae evolventes, primo homines in statum naturae, seu omnimodae feritatis reponunt, a quo dein ad fetischismum, postea ad magismum, ac demum ad sabismum, seu ad agnoscendos deos personales ascendunt. (v. Staudenmaier Encyklopaedie 1. B. 1. Th. 1. Abth. Analyt. Th. II. Abth. §. 219 ꝛc.) Sed isti historiae contradicunt. Cum enim divina revelatio jam in primordiis mundi facta, et per Noemum propagata fuerit, status naturae, seu omnimodae feritatis imaginarius est, saltem in populis, proxime a Noemi familia descendentibus, in quibus, ut solet, solummodo pedetentim doctrinae revelatae memoria obliterari coepit. Dein monumenta historica ostendunt, primo Solem, Lunam, et astra, quae ob fulgorem, et regularem motum animata, ratione praedita, ac personalia credebantur, ceu divina numina adorata fuisse. Turpis fetischismus, rebus prorsus materialibus inhaerens, serius per lugendam morum corruptionem introductus fuit. Ideo apud populos, quorum cultura cum illa Gaecorum, et Romanorum comparari non poterat, ;qui autem puriorem vitam agebant, inventus haud est. Sic *Tacitus* de antiquis Germanis testatur, ipsos Deorum simulacra non habuisse. (de mor. German. ed. Venet. Tom. 4. p. 32.) Et *S. Augustinus* de ipsis Romanis ex Varrone refert: „Romani per annos plusquam 170 Deos sine simulacris coluerunt, quod si adhuc mansisset, castius dii colerentur, qui enim primi simulacra Deorum populis posuerunt, et metum sustulerunt, et errorem addiderunt, quia existimant, Deos facile posse in simulacrorum stoliditate contemni.“ (l. 4. de civ. Dei. cap. 31. n. 2.)

§. 141.

Gentilismo desunt Revelationis a) characteres interni.

Si Gentilismus juxta recta rationis principia examinetur, facile apparet, doctrinam Religionis, in ipso traditam neque Deo dignam, neque hominibus accommodatam esse, sed rectae rationi prorsus repugnare, atque ideo divinitus revelatam dici nullatenus posse. Nam

1. *Symbolum* Gentilium primarium religionis articulum de uno, et vero Deo, evertit, et contra omnem rationem plures Deos, eosque non ortos tantum, sed et sceleribus contaminatos, ac orco potius, quam coelo dignos assumit, et alterum de futura retributione articulum aut ignorat, aut fabulis pervertit.

2. *Codex* eorundem non moralitatem religiosam, non amorem erga Deum, et proximum, sed cultum externum vel superstitiosum, vel obscoenum, vel crudelem praescripsit. Ritus enim externi sine devotione interna exercebantur, in honorem Deorum, Dearum, variis passionibus inservientium, turpissima scelera committebantur, imo et victimae humanae offerebantur (v. Stolberg. G. d. Rel. J. II. B. III. Beilage.)

3, *Hierarchicon* non ad fines religiosos, sed mere politicos dirigebatur, et statum sacerdotum concernebat, qui non ad populum instruendum, et moraliter perficiendum, sed ad idola custodienda, alenda, et ineptis ritibus colenda distinati erant. Ex his jam abunde patet, religionem gentilium revelatam minime esse, sed ut falsissimam rejici penitus debere.

Tolerari nullo modo potest impia Hegelii assertio, qua Deos Graecorum humaniores, et praestantiores Deo Hebraeorum, et illorum superstitionem meliorem horum mosaismo esse dicit. — Qui talia effutit, vel historiae ignarus, vel sanae mentis expers jure censetur. — Sed blasphema Hegelii dicteria fluunt ex pantheistico ipsius systemate, quo ad divinitatem extollun-

tur omnes res naturales, omnes hominis cogitationes, affectiones, et passiones, cum quibus, quomodocunque inordinatis melius sane conveniunt Dii Graecorum, illis faventes, quam Deus Hebraeorum, illas debito modo coercere praecipiens. — sana ratio sicut Pantheismum (§. 38.) ita et, quae ex eo deducuntur jure rejicit, et detestatur.

§. 142.

b) Characteres externi.

Cum Gentilismus internis Revelationis characteribus careat, et Deo indigna, ac rationi contraria contineat, fieri omnino non potest, ut externis characteribus i. e. *miraculis*, et *prophetiis* confirmetur: id etiam nullibi factum esse, historia docet.

1. Et quidem inprimis nullum pro Gentilismo allegari potest miraculum, cujus veritas historica, philosophica, et relativa certis argumentis probata sit. Nonnulli equidem legislatores e. g. Minos Cretae, Zaleucus Spartae, Numa Romae commercium cum numine divino jactabant, quod autem nullus eorum signis authenticis probavit. — Miracula Apollonii Tianaei, jam in se ridicula, et absurda, coaevis ignota fuerunt, et nonnisi a Philostrato, qui plusquam centum annis post Apollonium vixit, conscripta sunt: citat ille quidem cujusdam Damidis, Apollonii discipuli, opus, de cujus autem authentia merito dubitatur, cum prioribus temporibus penitus ignotum fuerit: Lucianus, saeculi secundi scriptor, de Apollonio loquitur, sed de ejusdem miraculis nullam mentionem facit. — Vespasianus in Aegypto, mandante Deo Serapide, et coecum, et claudum curasse dicitur a Tacito et Suetonio. Sed celebres isti historici a facto, quod examinare debito modo non poterant, longe dissiti, falso rumore decepti sunt. Ex horum narratione enim, et ex adjunctis facile conjicitur, illos, qui Vespasi-

anum Imperatorem fieri exoptabant, fraudem ita compegisse, ut per simulatum morbum, et ementitam curationem, aegyptiacae Deitatis jussu factam, Vespasiani auctoritas in Aegypto firmaretur. Idem dicendum est de miraculis Hadriani Imp. quae Aelius Spartianus narrat, sed in fine adjicit, „quamvis Marius Maximus haec per simulationem facta commemoret. — Sic jam dudum a Criticis ut falsa, et fictitia ostensa sunt, quae de miraculis Pythagorae, Apuleji, Aescuiapii, et de genio Socratis circumlata fuerunt. Denique si quid miri ab Ethnicis patratum fuisset, id nonnisi virtuti daemoniacae adscribendum foret, ac illorum religionem, rationi prorsus contrariam nunquam confirmare posset. (Cf. Wiest Tom. II. §. 276 et seq. Cl. Frint l. c. §. 159—181.)

2. Nullum quoque vaticinium pro Gentilismo afferri potest, cujus veritas historica, ac philosophica, et eventus respondens, et nexus cum religione plane liqueat. Viguit equidem apud omnes fere gentes divinatio, et celebratissima pluribus in locis fuere oracula, quae futura praedicere tentabant. — Sed quae ista proferebant, verarum prophetiarum nomine insigniri non possunt. Nam multa, quae praedicta fuere, naturali sagacitate praevideri poterant, et de caetero oraculorum responsa erant obscura admodum, et aequivoca, ut, quod inde colligendum esset, plerumque ignoraretur. Ipse *Lucianus* Apollinem, perspicuitatem laudantem, reprehendit, quod in responsis suis tam obscure loquatur, ut ad illa intelligenda novo interprete opus sit (in Jove tragaed. T. II.). Teste *Eusebio* ipsi Ethnici in oraculis omnia fraudibus tractari, ac peragi fassi sunt (Praep. ev. l. 2. c. 4.) *Origenes* (c. Cels. l. 8.) ait: „Ea (oracula) non credunt etiam graecorum Philosophorum sectae, praesertim qui sequuntur Democritum, Epicurum, Aristotelem. Quodsi per oracula quid praedictum

fuit, quod naturaliter cognosci non poterat, id malignorum spirituum influxui adscribendum est, quem S. Scriptura (Act. 16, 16 etc.) haud obscure indigitat. Licet enim daemones veri nominis prophetias edere nequeant, possunt tamen, ut ajunt SS. Patres, praedicere mala, quorum futuri sunt auctores, possunt ea, quae modo fiunt, in alia regione remota eodem fere tempore manifestare, possunt ex praesentibus sua sagacitate quaedam proxime futura conjicere: ideo S. *Cyprianus* de daemonibus ait: „Hi ergo spiritus sub statuis, atque imaginibus delitescunt, hi afflatu suo vatum pectora inspirant, oracula efficiunt etc.“ (de idol. vanit.) Libros sibyllinos Romae asservatos, et in magno honore habitos esse, constat, sed in illis vaticinia vera contenta fuisse, Critici sat solide negant. Etiamsi vero admitteretur carminum sibyllinorum, quae modo extant, authenticitas, quam nonnulli probare tentant, (v. Waibl Dogm. 1. Bd. 4. Abh. 3. Hptst. 2. Absch.) per illa non pagana, sed christiana religio confirmatur. Ideo libenter, et cum laude sibyllarum oracula citarunt nonnulli SS. Patres e. g. Origenes (l. 5. c. Cels.) Clemens Alex (Strom. 1, 1.) Tertullianus (l. de pall. c. 2.) Augustinus (de civ Dei l. 18. c. 23.) (Cf. Frint. l. c. §. 94—100.).

In odium Religionis christianae Voltairius maxime extulit Religionem *Sinensium*. Sed in Sina crassam de rebus divinis ignorantiam inveniri, maxima ex parte polytheismum, et idololatriam vigere, expositionem, et caedem infantium admitti, aliasque gravissimas inordinationes conspici, multi jam, qui in illis regionibus fuerunt, contestati sunt. Meliorem religionis notitiam habent, qui librum Schu-King, et doctrinam Confucii sequuntur. Sed de illo libro dissentiunt eruditi. Juxta *de Guignes* liber ille polytheismum, et multa alia absurda et falsa tradit, et licet officia erga parentes, principes, et aequales recte determinet, nihil tamen de Deo remuneratore, de fine hominis ultimo, et de vita futura proponit. — Juxta *Marti-*

nium vero, et *Du Haldium* in illo doctrina de Deo uno, de attributis divinis, de Dei providentia, de timore, et amore Dei recte statuitur, et genuina pro moralitatis officiis motiva assignantur. Quodsi ita est, in praedicto libro Religio naturalis quoad summa capita pura traditur, illiusque auctor veri nominis Philosophus dicendus est, licet animadvertendum sit, non omnia, quae recte proposita sunt, soli rationi adscribenda, sed potius ex revelatione, Patriarchis facta, per Noemum propagata, et fidelius conservata, derivanda esse. — Idem dicendum est de *Indis*, qui aliquando rectam de Deo notionem habuisse dicuntur, quem sub nomine Parabrahmae ceu ens a se, absolutum, sanctum, aeternum, immutabile coluerunt. Sed mox a recto isto conceptu defecerunt, pro idea creationis emanationes ex substantia divina statuerunt, Deo supremo tum uxorem, tum Deos inferiores adjunxerunt, metempsychosin, et alia fabulosa, absurda, et obscoena docuerunt. — Antiquos *Persas* in montibus Soli, et Lunae sacrificasse, ignem sacrum coluisse, et dualismo adhaesisse, ex Herodoto, et Xenophonte, aliisque scriptoribus constat. Zoroaster equidem, Philosophus, nonnulla bona documenta tradidit, quibus tamen multa falsa adjunxit, dum duo summa principia docuit, doctrinam moralem maxima ex parte neglexit, et amorem ad solos concives restrinxit etc. Quamobrem nonnisi ex praejudiciis, et passionibus fieri potuit, ut Religiones istae cum Religione christiana comparentur, vel etiam huic praeferantur. (Cf. P. Zimmer Ver. Rel. chr. T. I. §. 86 — §. 96. Dobmayr T. III. §. 117. Staudenmaier Encyclop. T. I. P. I. §. 296 etc.)

Articulus II.

De Judaismo post Christum.

§. 143.

Religionem mosaicam, quam Judaei colebant, divinitus revelatam esse, sat solidis argumentis (Cap. II.) probatum est. Religionem vero, cui modo Judaei sunt addicti, ut falsam rejiciendam esse, facile probari potest. Judaei

enim post Evangelium promulgatum *novam a Deo datam Revelationem contemnunt, antiquam vere a Deo factam corrumpunt, eorumque hodierna Religio externis Revelationis characteribus penitus destituta est.*

1. In V. T. Revelatione, quam Judaei venerantur, Messias ceu novae revelationis praeco, novaeque legis auctor promissus, et praenuntiatus fuit (Cap. III.), quem Judaei audire, et sequi ab ipso Moyse jussi sunt (Deut. 18, 18 et 19.) Messiam autem actu jam advenisse, et nullum alium esse, nisi Jesum Christum Nazarenum, argumenta invicta ostendunt (C. IV. Art. IV.). Hunc ergo audire, ipsiusque doctrinam, et legem evangelicam, relictis caeremonialibus Moysis, sequi oportet. Longe ergo a veritate aberrant Judaei, ipsamque legem mosaicam gravissime violant, dum Jesum Christum ceu Messiam non agnoscunt, plenam Revelationis lucem, ab ipso allatam spernunt, et mosaismo jam abrogato obstinate inhaerent.

2. Religio judaica, quae jam ante Christum per sectas Pharisaeorum, Sadducaeorum, et Essaeorum corrumpi coepit, multo magis post excidium hierosolymitanum gentisque dispersionem per Thalmudistas corrupta fuit. Hi enim, arbitrarias S. Librorum expositiones, et spurias traditiones secuti, religioni suae sat crassos addiderunt errores. Nam a) quoad *Deum* dicunt, hunc quotidie tres horas legi thalmudicae discendae impendere, et totidem cum pisce Leviathan ludere, quotidie ob excidium Hierosolymae, et templi lacrymari, venturo Messiae monstruosum convivium parare, et verum Israelitam in altero mundo ultra duodecim menses non puniturum esse. b) *Messiam* plerique exspectant ceu nationalem, et terrestrem regem, qui Judaeos in Palaestinam reducat, et exaltet. Alii duplicem discernunt Messiam vel officio, unum Gentium, alterum Judaeorum, vel sorte, unum humilem, filium Joseph ex Ephraim, alium sublimem

ex familia Davidis: circa hujus adventum, neglectis, et contortis clarissimis V. T. vaticiniis vel inanes traditiones sequuntur, vel indeterminatum esse censent tempus ipsius, et anathema intentant omnibus, qui illud computare velint. c) *Legem mosaicam* secundum omnes suas leges actu obligare, et usque ad finem mundi perduraturam esse docent. Huic plerique addunt antiquas traditiones, a R. Jehuda Saec. II. in Mischna collectas, quibus eandem cum lege scripta per Moysen auctoritatem tribuunt. d) *Codicem* quoque, seu doctrinam moralem pessumdant; nam in Thalmude multo magis externae caeremoniae, quam internae virtutes inculcantur, ac multa maledicta in Jesum Christum, religionemque, et fideles ipsius continentur. — Errores autem tam absurdi, fini hominis, ac spiritui religionis adversi, satis ostendunt, religionem, quam modo Judaei profitentur, a Deo revelatam non esse.

3. Externis etiam Revelationis characteribus hodierna Judaeorum religio penitus caret. Cum enim ante Christum quovis fere tempore viros insignes habuerint, qui miraculis, et prophetiis divinam suam missionem ostenderunt, post Christum neque ullum miraculum, neque ullam prophetiam ostendere possunt, quo fides ipsorum confirmaretur. (v. Wiest. T. II. §. 237 — §. 249. Dobmayr T. III. §. 110 — §. 113.)

Articulus III.

De Muhammedanismo.

§. 144.

Cum ineunte saeculo septimo in Arabia nonnulli Judaei, et Christiani, plurimi autem foedo adhuc polytheismo, summae ruditati, ac superstitioni juncto, addicti essent,

Muhammedes, anno Christi 571 Meccae natus, vir litterarum quidem rudis, natura tamen facundus, et disertus, haud parva sagacitate praeditus, et formae elegantia conspicuus, anno aetatis suae quadragesimo Prophetam agere coepit, hominibusque persuadere conatus est, ad emendandam religionem sese a Deo missum esse, utque sibi auctoritatem conciliaret, colloquia cum Angelo Gabriele, imo cum ipso Deo instituta jactavit, paroxismos morbi epileptici, quo laboravit communi auctorum sententia, raptos divinos dictitans. — Muhammedis religionem exhibet liber, *Koranus,* seu (praeposito articulo) *Alcoranus* dictus, cujus contenta ab ipso Deo per Archangelum Gabrielem spatio 30 annorum sibi manifestata esse jactitavit Muhammedes. — Hunc vero librum non ipse Muhammedes scripsit, sed eo vivente tantum illius contenta in variis schedulis fuerunt descripta, atque Muhammedis socer, et successor in regno *Abukeker* schedulas istas primum collegit, atque ex illis volumen, quod Alcoranum vocamus, confici curavit. — Praeter coranum habent etiam Muhammedani *Sonnam,* seu *Sunnam,* i. e. legem traditam, quae varias relationes, ad dicta, vel facta prophetae pertinentes continet, sed pari consensu a Muhammedanis non suscipitur, at sunt inter eos *Sonnitae,* qui eam acceptant, et Schiitae, qui reprobant. — Si jam Religio muhammedana rationali censurae subjiciatur, manifeste apparet, illam divinitus revelatam non esse, quia nec *interni,* nec *externi* Revelationis characteres in illa inveniuntur.

1. Liber Muhammedanorum symbolicus, i. e. Alcoranus opus, Deo revelante, dignum dici nullatenus potest. Non enim continet nisi rerum diversissimarum farraginem, compilatam ex doctrina religionis judaicae, saracenicae, christianae, et proprii Muhammedis cerebri figmentis. Varia quoque in illo prorsus erronea, rationi, et fini hominis

contraria, ac Deo indigna proponuntur. c) Licet enim *in symbolo* Unitas Dei statuatur, cum hac fide tamen gravissimi errores conjunguntur. Dicitur enim, cuncta decreto divino absoluto ita evenire, ut non possint non evenire, ac ideo, sublata libertate, ineluctabilis necessitas, seu fatum inducitur (Sura 17, 13. et 9, 53.) Docetur praeterea, Deum creasse multos homines ad gehennam (Sur. 7, 180.) qua sententia Deo despotismus, et origo peccati tribuitur. Asseritur quoque, Deum creasse genios, medios inter Angelos, et homines, qui cum his coire possint: ex illis fuisse diabolum, ejusque culpam, quod primum hominem adorare recusaverit. — Primi hominis corpus firmatum esse dicitur ex argilla, animam autem esse particulam essentiae divinae. — Judicium extremum juxta Alcoranum duraturum est per 50000 annos, et paradisus, in quo justi recreandi sunt, exhibetur tanquam locus deliciarum, et voluptatum carnalium, in quo etiam libidinosae corporum commixtiones sint. — b) Quod attinet *codicem,* in hoc equidem inculcatur dilectio Dei, et amor proximi; hic autem ad religionis muhammedanae asseclas restringitur, ita, ut etiam odium, et caedes infidelium, i. e. a professione muhammedana alienorum praecipiatur (Sur. 47, 4.). Jejunium - toto mense Rhamadamtale praescribitur, quod moralitatem non promoveat, sed potius destruat: est enim hoc jejunium diurnum duntaxat, ab ortu solis usque ad occasum, nocte in diem vertenda, et in comessationibus insumenda, cum interdiu dormiant. — Oratio, pro quolibet die ter, vel juxta traditionem quinquies praescripta, licet quandam laudationem Dei contineat, egoismum tamen Muhammedis prodit; illius enim formula est: Deus est excelsus, Deus est excelsus: testor non esse Deum praeter Deum: bis testor, Muhammedem esse legatum Dei. — Rectae rationi etiam maxime repugnat, atque mentem de doctrinae suae soliditate male

consciam manifestat prohibitio studiorum, philosophicae Alcorani inquisitionis, et omnium disputationum de rebus ad religionem pertinentibus sub poena capitis. Nec minus a recta ratione abhorret praeceptum bellandi pro religione, atque hanc vi armorum propagandi, quasi fides, seu internus mentis assensus per externam coactionem elici possit. — c) Circa *historiam* quoque graves in Alcorano errores reperiuntur. Sic e. g. Maria, soror Moysis, ob nominis consonantiam cum Maria, Matre Christi, turpiter confunditur, et generatim ea, quae in genuinis monumentis de Patriarchis, de Moyse, et de Christo narrantur, misere contorquentur.

2. Externis Revelationis characteribus Muhammedanismus omni ex parte caret. a) *Persona* enim Muhammedis talibus sanctitatis notis insignita non est, quae Legatum divinum, sive Prophetam, ad emendandam religionem a Deo missum, decent. Licet enim pietatem quandam simulaverit, ostendit tamen ex altera parte indomitam ambitionem, quae ad fines suos promovendos fraudibis, et caedibus non parcit; simulque foedam libidinem, ad quam explendam novas sibi semper uxores junxit, speciales hac de re revelationes a Deo habitas praetexens. — In immensum ergo distat character Muhammedis a charactere Christi, Apostolorum, et Prophetarum V. L. (v. Hug. Grot. de ver. Rel. chr. l. 6. §. 4.). b) Nullis quoque *miraculis* religio muhammedana confirmata fuit. Nam Muhammedes saepius a Meccanis, Judaeis, aliisque provocatus, ut missionem suam divinam, de qua continuo gloriabatur, aliquo signo confirmaret, variis semper subterfugiis ipsos elusit, responditque: „miraculis non semper fidem adhibitam fuisse, vel-se non fuisse missum ad miracula patranda, sed solum ad praedicandum. — Fuerunt nihilominus, qui Muhammedi miracula tribuerunt, et qualia? Nempe, quae aut arte hu-

mana facile possunt effici, ut de columba ad aurem volante; aut quorum nulli sunt testes, ut de camelo, nocte ei locuto; aut quae sui absurditate refelluntur, ut de magna lunae parte in manicam ipsius delapsa, et ab ipso remissa ad reddendam sideri rotunditatem. — Generatim - cum Muhammedes non solum ad miracula nullibi provocet, sed potius hanc divinae legationis probationem quindecim vicibus in Corano rejiciat, ex hoc solo testimonio sat clare patet, omnes posteriorum Arabum scriptorum, integris saeculis a Muhammede distantium, de hujus miraculis narrationes fidem nullatenus mereri. — c) Idem dicendum est de *prophetiis*, quae ab iisdem scriptoribus sine solido argumento Muhammedi adscripta fuerunt. Ipse enim Muhammedes ad prophetias provocare noluit. Asseruit quidem, Moysen, et Christum de se prophetasse, sed praedictiones has per Judaeos, et Christianos corruptas, aut deletas fuisse. Ast corruptio haec, seu mutilatio, quam nullibi probavit, rationi contradicit; antequam enim Muhammedes apparuit, causam nullam habuit, et post ejusdem adventum ob dispersa in toto orbe exemplaria fieri non potuit. Neque Muhammedes ullo inclaruit vaticinio, a se prolato, cujus veritas historica, philosophica, et relativa certo constet. Tentavit quidem praedicere fata tum sua, tum suorum; verum eventus praedictionibus non responderunt. Praedixerat enim, se semper illaesum ab hominibus fore; — et certum est, eum in bello saepe vulneratum, et veneno per concubinam oblato mortuum esse. Praedixerat quoque suorum tum concordiam inter se, tum perennes de hostibus victorias; ast paulo post Muhammedis mortem Islamismi asseclae in sectas abierunt, nec raro gravissimas clades perpessi sunt. Nonnulla, quae Muhammedes praedixisse fertur, et quae actu contigerunt, talia sunt, ut naturali sagacitate praevideri potuerint, uti est illud, quod dixit, Chos-

roem aliquando a Graecis (Romanis) superandum esse. d) Ipsa etiam celeris Religionis muhammedanae propagatio pro ejusdem veritate ne minimam quidem probationem affert, cum satis facile naturaliter explicari possit. Magna enim sagacitate praetentam religionis emendationem sic construxit, ut a plurimis libenter reciperetur. Nam, ut post *Humfr. Prideaux* Cl. *J. L. Froereisen* de Muhammede observat: „ne rerum gerendarum nervus deficeret, divitem quendam mercatorem in partes suas trahebat. Ut Judaeis placeret, Christianorum Trinitatem rejecit, quod et Arianis placuit, circumcisionemque illorum retinuit. — Ut Philosophis se commendaret, Polytheismo Deismum, vel potius Stoicismum praetulit. Ut sanctus videretur, vini usum prohibuit. Ut spe mortalium pectora alliceret, elysios post mortem pollicitus est campos. Ut complices alere possit, sub eleemosinarum praetextu magnas undique collegit summas. Ne Christianos offenderet, maximis Christum, et Apostolos nominibus insignivit, et elogiis condecoravit, ac praescripsit, quae scopo suo maxime proficua arbitrabatur etc."; quibus addi potest, Muhammedem, ut effoeminatis Orientalibus adsentaretur, polygamiam sat amplam introduxisse. Demum fraudibus, minis, et terrore gladii religio muhammedana propagata fuit. Neque mira est favens Saracenis fortuna in bello, cum hi, Muhammedis pollicitationibus decepti, maximam virtutem in pugnando ostenderint, Romani autem, et Persae, diuturnis bellis jam defatigati, et fere exhausti fuissent. Cum ergo Religio Muhammedis tum internis, tum externis Revelationis characteribus destituta sit, merito ut falsa rejicitur. (Cf. Wiest T. II. §. 229—236. et §. 251, ac §. 279. Dobmayr T. III. §. 119 et seq.).

Islamismi historiam prolixe exhibet Cl. *Frid. de Kerz* (Gesch. d. Rel. J. Chr. von Stolberg Forts. 22. Bd. 1. Abthlg.)

qui egregie dicit, in Muhammedanismo haberi Prophetam sine miraculis, ideoque sine argumentis suae missionis, Religionem sine articulis fidei, sine mysteriis, sine sacrificio, sine sacramentis, doctrinam moralem, quae passionibus indulget, libidinem explet, vindictam cruentam approbat etc., et coelum, a quo mens honesta et pudica abhorret. (l. c. §. VII. n. 11.) — Egregiam quoque Cl. Dobmayr comparationem instituit dicens: „Jesus regnum morale, Muhammedes politico-religiosum instituit. Jesus loquitur ad rationem, et ad cor, Muhammedes ad sensualitatem, et ad phanthasiam. Jesus operatur per virtutem veritatis, Muhammedes per arma. Jesus est optimus homo, Muhammedes multa mala perficit. Jesus homines sanat, Muhammedes plurimos occidit. (l. c. §. 122.)

§. 145.

Conclusio.

Ex hactenus probatis clarissime patet, nullam Religionem divinitus revelatam in mundo inveniri, nisi illam, quae in Patriarchis incoepit, in lege a Moyse scripta incrementum accepit, et a Christo ad summam perfectionem perducta est. Ad hujus Revelationis divinitus factae veritatem confirmandam ex ipso *Gentilismo, Judaismo recentiori*, et *Muhammedanismo* testimonia exhibere licet.

1. Varia in Gentilismo inveniuntur, quae Revelationis divinitus factae veritatem confirmant. a) Ipsa antiquissima, maximeque universalis idea commercii Deum inter, et homines, seu institutionis coelitus factae, ad cujus notionem populi rudes per se assurgere non potuissent, Revelationis factum jam omnibus notum supponit (v. *Frint* I. Th. 2. B. §. 309—311.) Oracula quoque, fere omnibus gentibus communia, factas jam divinitus prophetias insinuant. b) Fides de originario humani generis lapsu, qui miseriarum causa extitit, apud plerosque populos, et praecipue apud illos reperitur, qui doctrinae revelatae traditionem melius con-

servarunt i. e. apud Sinenses, Indos, Persas etc. (v. *Staudenmaier* Encyklop. 1. Bd. 1. Th. §. 230 etc. etc.) c) Historia diluvii, per quod totum fere genus humanum periit, licet persaepe corrupta, antiquissimis tamen populis nota fuit. (Stolberg Gesch. d. Rel. 1. B. 2. Beil.) Post diluvium autem genus humanum ex Chaldaea in omnes regiones propagatum fuisse, pervetusta nationum monumenta ostendunt. (idem ibid. 3. Beil.) d) Vestigia quoque fidei de SS. Trinitatis, Incarnationis, et Redemtionis, divinitus factae, mysteriis apud ipsos ethnicos populos deteguntur (idem ibid. 5. Beil.). e) Mythologia quoque Gentilium, quanquam fabellis referta, varia tamen facta biblica, a quibus narrationes, postmodum corruptae, initium sumserunt, haud obscure confirmant. Sic *Daniel Huetius* plurimis, et sat solidis comparationibus institutis ostendit per Mercurium Moysen, et per Herculem Josuam intelligendum esse. (v. Dem. ev. Prop. IV. Cap. IV. n. I et II etc.) f) Persuasio, Ethnicis sat vulgaris, de invidia Deorum ex historia lapsus primorum hominum, quibus serpens dixit: *Scit Deus, quod in quocunque die comederitis ex eo aperientur oculi vestri, et eritis sicut Dii, scientes bonum, et malum* (Gen. 3, 5.) repetenda est, eademque verba Apotheosi viam parasse videntur. (Staudenmaier l. c. §. 340 et 341.) Ideo idem citatus doctissimus auctor contra Hegelium solide ostendit, historiam universalem gentium philosophice concipi, et tradi non posse, nisi, admissa revelatione Christus ceu historiae centrum constituatur. (v. Darstellung u. Kritik des Hegel'schen Systems n. 18. die Philosophie der Geschichte.)

2. Judaei, licet inviti, pro veritate religionis christianae duplex testimonium ferunt. a) Ipsi enim librorum S. V. T. codices in manibus tenent, et magna solertia conservant, ita, ut prophetiarum V. T. corruptio impossi-

bilis facta fuerit Christianis. Idcirco Judaei Christianorum librarii appellati sunt. Egregie dicit S. *Augustinus:* „Propterea adhuc Judaei sunt, ut libros nostros portent ad confusionem suam. Proferimus codices ab inimicis, ut confundamus alios inimicos, paganos. (Enar. in Ps. 56.) Et alibi dicit: „Ipsa prophetia (de Christo) quid aliud nisi a nostris putaretur conficta, si non de inimicorum codicibus probaretur? Ideo *ne occideris eos,* ne ipsius gentis nomen extinxeris, *nequando obliviscantur legis tuae* (Ps. 58, 12.) . . . veluti quereretur, quid de illis esset faciendum, ut in aliquos usus testimonii veritatis non occidantur i. e. non consumantur, neque obliviscantur legis Dei; continuo subjunxit: *disperge illos in virtute tua* (Ps. 58, 13.) Si enim in uno loco essent terrarum, non adjuvarent testimonio praedicationem Evangelii, quae fructificat toto orbe terrarum. Ideo *disperge illos in virtute tua,* ut ejus ipsius, cujus fuerunt negatores, persecutores, interfectores, ubique sint testes per ipsam legem, quam non obliviscuntur, in qua est ille prophetatus, quem non sequuntur. (Epist. 149 ad Paulinum.) Idem proponit S. Caesarius (Serm. 4. n. 3.) b) Praeterea Judaei post destructionem templi, et urbis ubique dispersi hac ipsa sua calamitate contestantur, Messiam actu jam advenisse, et hunc alium non esse, quam Jesum Christum, quem ipsi negarunt, et occiderunt, quia juxta oracula Prophetarum ob negatum, et occisum Messiam haec lugenda dispersio secutura erat. Quamobrem recte, sapienterque S. Chrysostomus ait: „omnipotentis sapientiae Dei opus esse, ut inimici veritatis fiant ipsi testes veritatis.“ (Hom. 57. in Gen.)

3. Muhammedes, quamvis ut pseudopropheta multa falsa docuerit, ac insipidam suam superstitionem religioni christianae praeferendam esse putaverit, de Christo tamen maxime honorificia testimonia tulit. Docuit enim a) Christum

per divinam virtutem miraculose conceptum, per Gabrielem annuntiatum, et ex immaculata Maria Virgine natum, b) eundem fuisse verum Prophetam coelitus missum, qui docuit veram salutis viam; c) eundem vitam sanctam egisse, et multa miracula perpetrasse, quorum nonnulla in Alcorano recensentur; d) eundem plura edidisse vaticinia, ascendisse ad coelum, et aliquando ad judicium venturum esse. e) Docet quoque, Apostolis Christi omnino credendum esse, ut Evangelio Christi, ac legi Moysis omnibusque Prophetis. f) Denique Christus in Alcorano *Ruh-Allah* i. e. spiritus, seu anima Dei vocatur. Atque haec observantes nonnulli occasionem sumserunt, religionem christianam probandi ex ipso Korano, id quod prae aliis praestare conatus est Dominicus de Colonia e S. J. (in opere: Character Mahometis, et religionis chr. argumenta ex Korano hausta.) (Cf. Wiest. tom. 2. §. 233.)

§. 146.

Doctrinae usus.

Si Religio christiana, ut invicta argumenta probant, est unica vere divinitus revelata, ergo ab omnibus hominibus suscipienda est; neque enim aliter ad finem suum, i. e. ad perfectam moralitatem, et aeternam felicitatem pervenire possunt. Omnes autem, qui religioni isti jam addicti sunt, pro beneficio coelitus accepto continuas gratias agere, omnibusque viribus adlaborare tenentur, ut juxta religionis suae sanctissima praecepta vitam instituant, moresque componant.

§. 147.

Appendix de mythica Evangeliorum expositione.

Religionis christianae fundamenta evertere tentavit *Dr. D. F. Strauss* per mythicam Evangeliorum expositionem.

In omnibus enim, quae de Jesu Christo mira narrantur, nonnisi *mythos* intelligendos esse contendit. Per mythos autem intelligit facta, quae narrantur, et vera putantur, sed tamen non ita contigerunt, verum ex dicteriis hominum fallacibus originem duxere. — Ast haud difficile est, impium hoc systema refutare. Nam a) rationes, quas Dr. Strauss pro mythica sua expositione adducit, sunt futiles, et inanes; b) rationes vero, quae ipsius expositioni opponuntur, sunt validissimae.

A. Dr. Strauss ad temerarias suas assertiones probandas sequentibus potissimum utitur argumentis: 1. In Evangeliis facta occurrunt, plane opposita legi continuitatis, vi cujus omnia necessario per causas intermedias evolvuntur, quae ideo, utpote intrinsece impossibilia historice admitti nequeunt, sed mythice exponi debent. 2. Quaelibet Religio, historia teste, praecipue in sua origine mythos habet; idem ergo de christiana quoque Religione sentiendum est. 3. Tempore, quo Evangelia exarata sunt, apud nationem praecipue judaicam, genius historicus neutiquam adfuit, sed omnia mythis, atque allegoriis replebantur. 4. Judaeis porro magnae ideae inerant de desiderato, et exspectato Messia, quem omnibus aliis eminentiorem arbitrabantur; ideo, quidquid ipsis de illustribus V. T. viris notum erat, cum Christo, quem Messiam putarunt, conjungere tentavere: has autem ideas Evangelistas collegisse, et scriptis suis exarasse, frequentes V. T. citationes ostendunt. 5. Recta Philosophia jam dudum viam mythicae Evangeliorum expositioni stravit, et haec jam *per multa saecula* semper magis magisque evoluta est. (v. Introductionem ad vitam Jesu critice elaboratam, in qua mythorum fontes, criteria, origo etc. assignantur.).

Argumenta haec allata omni soliditate carent

Ad 1. Straussius enim, qui se a praeconceptis opi-

nionibus prorsus liberum jactitat, praejudicio maximo, ex Philosophia hegeliana hausto, laborat, quo putat, Deum personalem, a mundo distinctum non existere, atque ideo omnia naturali necessitate per causas intermedias evolvi: falso hoc principio refutato, et miraculorum possibilitate probata (§. 65.) corruit totum ipsius argumentum. — Immerito autem Theologos orthodoxos de praeconceptis opinionibus incusat. Falsum enim est, ipsos docere, in negotio religionis alias leges vigere, quam in caeteris entibus. Omnes enim admittunt legem summam, ac inprimis principium causalitatis, quo dicunt: *nihil fit sine causa sufficiente*: hoc principium etiam ad facta, quae ad religionem spectant, applicant, et si miracula statuunt, ab hac lege minime recedunt, sed causam sufficientem in omnipotente, ac independente Dei voluntate inveniunt. Etiam in naturalibus hincinde, praetermissis causis intermediis, per vim fortiorem quasi per saltum effectus produci potest. Sic juxta legem continuitatis homines pedetentim per infirmitates morti adproximant, sed gladio perculsi in momento vitam finiunt. Si homines legem continuae evolutionis superare valent, an Deus id non poterit? — —

Ad 2. Non negamus, omnem Religionem falsam mythis, spuriis narrationibus, falsis principiis etc. refertam esse, eamque eoipso secernendam esse dicimus a Religione vera, quae ementita facta pro veris venditare non potest. — Magni momenti veritates jam in mundi primordiis humano generi revelatae fuerunt e. g. de Deo Creatore, de hominum lapsu, de promisso Redemtore etc. Quo magis autem inter homines corruptos harum veritatum memoria obliterata est, eo magis mythi, fabulae, falsaque dicteria invaluerunt. Sic inter Gentiles enata est Mythologia non ex religionis natura, sed ex verae Revelationis neglectu. — In Religione vero patriarchali, et mosaica mythos in sensu

Straussii adfuisse, nullo modo probari potest. Constat potius, Israelitas in iis, quae in libris ipsorum sacris narrata leguntur, vera semper facta agnovisse: imo, licet saepius a Deo defecerint, et ad idololatriam deflexerint, nunquam tamen eo temeritatis venerunt, ut veritatem historicam librorum sacrorum negarent, quos semper in maximo honore habuerunt, et non mythice, sed litteraliter exposuerunt. — Equidem in V. T., in quo Messias adhuc exspectabatur, omnia in figuris contingebant illis. Sed figurae istae, seu typi longe discrepant a mythis, quas adstruit Strauss. Figurae enim non in fictis, sed in veris factis constiterunt, et ideo in illis duo secernenda sunt, nimirum eventus realiter praesentes, et symbola futurorum. Cum autem finis Legis Christus fuerit, ideo in Religione christiana sicut figurae cessarunt, sic multo minus mythi assumi possunt.

Ad 8. Tempore, quo Evangelia exarata fuerunt, apud nationem praecipue judaicam genium historicum non viguisse, sed omnia mythis, et allegoriis repleta fuisse, Straussius asserit, sed non probat. Contrarium historia testatur. Aevo enim Christi, et Apostolorum genius historicus etiam apud Orientales maxime invaluit, et multi illorum temporum scriptores historici citari possunt. Sic e. g. *Manetho* historiam Aegypti conscripsit, quem saepius citat Plutarchus (Is. et Osir.) *Berosus* historiam chaldaicam exaravit, ad quem saepius provocat Josephus Flavius; eodem teste (Ad Appion. l. 1. c. 17.) *Hecataeus ab Abdera* de populo judaico multa scripsit. *Dios*, et *Menander* historiam Phoeniciae elaborarunt; *Nicolaus Damascenus*, saepius citatus a Jos. Flavio, de temporibus Pompeji scripsit; *Ptolomaeus Mendesius* historiam tum populi sui, tum Herodis litteris mandavit (v. Clem. Alex l. I. Strom. c. 28.). In medio tot scriptorum historicorum Evangelistae historiam Jesu Christi elaborarunt; nonne maxime absur-

dum est, tale tempus mythicum, et a genio historico alienum dicere, ac exinde pro Evangeliorum expositione canonem petere? — —

Ad 4. Judaeis omnino persuasum erat, Messiam promissum, praefiguratum, et praenuntiatum fuisse; et utinam promissiones, figuras, et prophetias rite attendissent, absque dubio Christum ceu verum Messiam agnovissent. Sed maximo illis temporibus praejudicio laborabant, putantes, Messiam ceu regem temporalem potentissimum venturum esse, qui debellatis Romanis Judaeos exaltet. Hanc ideam cum Messia conjungentes in Christo humili, et paupere Messiam agnoscere detrectarunt. Ipsi quoque discipuli diu eadem falsa idea infecti erant; ideo Christum interrogarunt: *quando restitues regnum Israel.* (Act. 1, 6.) — Quod cum nunquam factum sit, ipsi profecto discipuli cum reliquis asseclis a Christo recessissent, nisi ex aliis argumentis certis, i. e. ex visis miraculis de divina ipsius missione, et auctoritate persuasi fuissent. — Quodsi Evangelistae vaticinia messiana citarunt, hoc ideo fecerunt, quia facta magistri sui viderant, et in his illa adimpleta cognoverant: non ergo propter vaticinia facta finxerunt, sed propter facta certa vaticinia analoga applicanda esse censuerunt. — Christo autem ideo solum facta mira afficta esse, ut caeteris V. T. illustribus viris eminentior fieret, Strauss dictitat, sed nullo modo probat.

Ad 5. Straussius, ut probet, expositionem mythicam, lucem praeferente philosophia, *per multa saecula* magis magisque evolutam esse, provocat praeprimis ad mythologiam Graecorum, dein saltat ad *Philonem* Judaeum, ac demum adducit *Origenem*, post quem usque ad lugenda tempora reformationis nullum citare potest mere mythicae, seu allegoricae expositionis patronum. Quis autem non videt, talem probationem irrisionem potius mereri, quam

confutationem? — Ipse *Philo* Straussio non patrocinatur: licet enim historiam creationis allegorice exponat, non sic tamen procedit, cum de subsequentibus temporibus agitur, sed cum Abrahamo veram historiam incipit, ac ea, quae de Patriarchis, de Moyse etc. leguntur, non ut mythos, sed ut vera facta assumit. — *Origenes* magnus equidem allegoriarum amator fuit, sed sensum litteralem nullatenus ut Straussius negavit, sed in multis etiam miris factis admisit. Sic historiam Noachi (Hom. 3. in Gen.) historiam Lothi (Hom. 5. in Gen.) decem plagas Aegypti (Hom. 4. in Ex.) transitum maris rubri (Hom. 5. in Ex.) omnino litteraliter exposuit. Itaque omnes rationes, pro mythica Evangeliorum expositione allatae, futiles sunt, et inanes.

B. Rationes, quae mythicae expositioni opponuntur, eamque non solum orthodoxae fidei, sed etiam rectae Philosophiae prorsus contrariam ostendunt, sunt solidissimae.

1. Recta enim Philosophia docet, facta nonnisi ex monumentis authenticis, et fide dignis desumenda, et juxta haec dijudicanda esse. Evangelia autem genuina, et ab auctoribus fide dignis conscripta esse, in studio biblico sat solidis argumentis probatur, et contra omnes objectiones vindicatur. Imo Christi discipulos, praecipue dum facta mira enarrant, omnem fidem mereri, specialibus argumentis (§. 110—112.) probatum est, quae Dr. Strauss enervare nullatenus valuit. — Ipse de sinceritate Evangelistarum dubitare non videtur, cum dicit, hos bona fide, seu inscios (unbewußt) hominum dicteria pro veritate venditasse. Talis autem assertio omnino absona est. Christi enim discipulis maximi interesse debuit, an facta mira, quae de ipsorum magistro narrabantur, vera sint, nec ne; dubitari ergo non potest, ipsos tanti momenti rem sedulo indagasse; neque ad tale negotium criticum capacitas illis

abnegari potest, qui, fatente ipso Straussio, doctrinam magistri sui bene proposuerunt. Anne scriptor saeculi deciminoni facilius dicteria hominum a veris factis discernere valet, quam scriptores coaevi, et oculati? — —

2. Mythica Evangeliorum expositio totius antiquitatis consensui repugnat. Ecclesiae enim Patres, doctrina, et sanctitate conspicui, miracula Christi litteraliter acceperunt, iisque ad confundendos Judaeos, atque Gentiles quovis aevo usi sunt, cum praecipue ex realitate miraculorum Christi christianae religionis divinitatem probarent. Neque aliter primos Christianos, Apostolis coaevos, sensisse, sat manifestum est. Quomodo enim, non obstantibus diris persecutionibus, tot ex Judaeis, et ex Gentilibus Religionem christianam assumsissent, si facta mira Christi nonnisi ementita, et ex vanis hominum dicteriis orta fuissent, et a fabulis non discrepassent? — Celerrima Propagatio Religionis christianae, quae totius quasi mundi faciem mutavit, tunc esset factum, cujus rationem sufficientem nulla Philosophia explicare valeret, et quod ideo miraculum miraculorum dicendum esset. (Cf. §. 135 etc.)

3. Demum haud difficile est ostendere, totum Straussii systema non tantum soliditate carere, sed et contradictionibus involvi, si decantatorum mythorum origo inquiratur. Straussius enim perpetuo clamitat, per vana hominum dicteria, et fallacia encomia vitam Jesu mirifice exornatam fuisse, et sic mythos in Evangelia irrepsisse. — Historia autem docet, et continua experientia testatur, solummodo magni momenti facta, et praeclari nominis viros, praecipue si de ipsorum fatis ex certis monumentis non constabat, splendidis hominum dicteriis, illustribus amplificationibus, et honorificis mythis ansam dedisse. — Quid autem, admisso Straussii systemate, in Christo tam splendidis mythis viam aperuit? — Juxta Straussium nihil aliud de

Christo historice verum est, nisi quod Nazarethi habitaverit in juventute, a Joanne baptizatus fuerit, discipulos collegerit, in Galilaea, et Judaea docens circumierit, Pharisaeismo se ubique opposuerit, ad regnum Messiae invitaverit, sed in fine odio, ac invidiae pharisaicae sectae succumbens in cruce obierit. Quid autem adest in his omnibus, quod rationem sufficientem mythorum assignet? — nonne eadem, vel etiam majora alii quoque viri illustres praestiterunt, qui non tantum odium tum pharisaeorum, tum populi incurrerant, nec tam ignobilem finem sumserant? nonne etiam Joannes Baptista discipulos collegit, poenitentiam praedicavit, (Matth. 3.) Pharisaeis se acerrime opposuit, et ad regnum Messiae invitavit? — cur pro subjecto mythorum non potius electus est Joannes, qui fuit e genere sacerdotali, in deserto maxime mortificatam vitam gessit, baptismum plurimis imo ipsi etiam Christo contulit, ob eximiam sanctitatem a Sacerdotibus, et Principibus Judaeorum maximo honore habitus fuit, et ob veritatem libere dictam ab Herode, Judaeis inviso, necatus gloriosum martyrium subiit? Si Christus non talia opera fecit, quae nemo alius fecit, si, ut Straussius vult, vera non sunt miracula ipsius, quomodo fieri potuit, ut Joanni longe praeponeretur, Christus ut Messias undequaque glorificaretur, et Joanni munus, multo inferius, praecursoris adscriberetur? — tanta difficultas, et tam aperta contradictio, quae in systemate Straussii solvi nullatenus potest, mythicae expositionis absurditatem sole clarius ostendit. (Cf. Mack, Bericht über das Leben Jesu von Strauß: theol. Quartalschrift von Tübingen 18 B. . Hug: Gutachten über das Leben Jesu von Strauß: Zeitschrift für Theologie 1839 1. Bd. 1. Heft ꝛc. Wilhelm Hoffmann, das Leben Jesu, kritisch bearbeitet von Strauß, geprüft ꝛc.)

1. Strauss, ut factorum in Evangeliis enarratorum veritatem historicam neget, et mythicam suam expositionem vindicet, totam vitam Christi crisi suae subjiciens, ubique antilogias, seu apparentes contradictiones invenit, quas recensere, et refutare non tam ad theologiam dogmaticam generalem, quam potius ad studium biblicum spectat. — De caetero pleraeque ab ipso motae difficultates jam a SS. Patribus, et Theologis solutae sunt, et in specie eaedem refutatae legi possunt in operibus supra citatis.
2. Impietate omnes incredulos superat *Bruno Baur*, qui asserere non erubuit, in Evangeliis talem Christum proponi, qui omnibus horrorem incutere debet, et Religionem christianam naturae, libertati, et felicitati hominis prorsus opponi. — Tales autem blasphemiae, nonnisi ex perversis principiis scaturientes, quibus, omni moralitate sublata homo ad conditionem brutorum deprimitur, confutatione non indigent, et jam satis refutantur per ea, quae de charactere Christi (§. 103.) et de doctrinae christianae excellentia (§. 107.) dicta sunt.

Sectio II.

De fontibus Religionis christianae.

§. 148.

Si Christus, ut divinus humani generis Redemtor, Religionem suam instituit, ut omnium locorum, et temporum homines ad finem suum, i. e. ad perfectam moralitatem, et aeternam felicitatem pervenire possint, dummodo coelestia ipsius documenta et fide teneant, et opere exerceant; summi profecto momenti est, nosse, ex quibus potissimum fontibus pura, ac genuina christianae religionis dogmata haurienda sint. Quod si recto modo inquiratur, facile patet, hunc in finem libros existere, divina auctoritate exaratos, in quibus multa doctrinae revelatae capita exponuntur. Ex eadem autem sine praejudiciis, et sine

partium studio suscepta inquisitione constat, non omnia, quae a Christo revelata fuerunt, in praedictis libris sacris contineri, sed multa religionis christianae capita per aliam viam, i. e. per traditionem nobis communicari. — Ut ergo integra Christi religio cognoscatur, duplex ejusdem fons assignandus venit; — nimirum 1. *S. Scriptura*, et 2. *Traditio*.

Cl. *Dobmayr* sat erudite ostendit, juxta ipsa rectae rationis dictamina, ad Religionem revelatam, et pro omnibus hominibus destinatam propagandam, et conservandam neque solam scripturam, neque solam traditionem medium sufficiens constituere, sed ceu medium optimum, maximeque congruum dignosci, si divinae scripturae, et traditioni status doctorum adjunctus sit, qui divina assistentia, et auctoritate suffultus praedictos fontes perpetuo custodiat, et authentice exponat. (Tom. II. §. 139—142.) — Ast res tanti momenti non jam a priori determinari potest. Quicunque enim modus ad revelationem propagandam, et conservandam a ratione aptissimus dignoscatur, non jam ideo Deus illo uti tenetur: sicuti enim nobis totam revelationem non debet, sic modus quoque revelationem benignissime factam propagandi, et conservandi ipsi praescribi nequit, sed ab ejus liberrima, et sapientissima voluntate dependet. Nec etiam medium, quod humanae rationi maxime arridet, in se semper optimum est, cum saepe ratio finita omnia adjuncta rite considerare, et perspicere non valeat. Ex historicis ideo monumentis indagandum est, quid Christus pro sua infinita sapientia, et bonitate fecerit, et ordinaverit ad Religionem suam propagandam, ac incorrupte conservandam.

Caput I.

De sacra Scriptura.

§. 149.

Ex historia constat, variis gentibus, et populis libros quosdam sacros jam a multis saeculis quodammodo pro-

prius fuisse, uti Sinensibus *Schu-king*, Indis *Vedam*, Persis *Zendavesta*, Muhammedanis *Koranum*, Judaeis *Pentateuchum, et reliquos libros antiqui*, Christianis vero tum *hos*, tum *libros novi testamenti*, et quamlibet nationem, et gentem ea persuasione duci, quod in his libris divina, a Deo profecta, i. e. revelata religio comprehendatur. Idipsum crediderunt Graeci, et Romani de suis tum divinationibus, tum et praecipue oraculis, quae quasi totidem responsa Deorum, et divinas instructiones tenuerunt. — Libros autem Gentilium in genere, et in specie Sinensium, Indorum, Persarum, et Muhammedanorum divina auctoritate nullatenus pollere, ex defectu characterum tum internorum, tum externorum patet. (S. I. C. V.) — Aliter disserendum est de libris tum Judaeorum, tum Christianorum, in quibus vere divinae revelationis et historiam, et doctrinam contineri ex characteribus internis, et externis probatum est (Sect. I. C. 2. et C. 4.). Hosce ergo libros, qui ut fontes revelationis considerandi sunt, propius cognoscere, eorumque auctoritatem divinam, seu inspirationem, canonem, et usum accuratius determinare oportet.

Articulus I.

S. Scripturae notio, et divisio.

§. 150.

1. S. Scripturae nomine intelligitur collectio librorum, quibus doctrina salutaris ad religionem pertinens per auctores, a Deo inspiratos, adjutos, et directos nobis tradita est.

Variis nominibus collectio horum librorum in ipsis hagiographis scriptis insignitur: sic nominatur Ex 32, 16. *Scriptura Dei*, Rom. 1, 2. *Scripturae sanctae*, II. Tim. 3, 15. *sacrae litterae*, Jo. 5, 39. absolute *Scripturae*. — In veteri prae-

cipue testamento libri sacri saepe appellantur *eloquia, oracula Dei, verbum, lex, doctrina, testimonium, foedus, testamentum Dei* etc. — Communi autem, ac ecclesiastico usu sacrorum librorum collectio nuncupatur *Biblia sacra*, vel simpliciter per antonomasiam *Biblia*.

2. Ex dictis colligere pronum est, in duas potissimum partes S. Scripturam distribui. Prior complectitur doctrinam Religionis a Deo revelatam Israelitis, praecipue Moysis, et Prophetarum ministerio; — posterior pleniorem Religionis christianae institutionem exhibet, traditam a Christo, et ab Apostolis, et Evangelistis litteris mandatam. Illa vocatur *lex*, aut *vetus testamentum*, haec *evangelium* dicitur, seu *novum testamentum*.

3. Ratione materiae, seu argumenti libri sacri dividi consueverunt a) in *legales*, in quibus variae leges, a Deo latae, interpositis tamen pluribus historiis consignantur, uti sunt in V. T. libri quinque Moysis, et in N. T. quatuor Evangelia; b) in *historicos*, qui variarum personarum vitam, et gesta, praesertim vero populi israelitici, atque Apostolorum fata describunt, ad quos referuntur in V. T. libri Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, duo Esdrae, Tobias, Judith, Esther, Job, et duo Machabaeorum, ac in N. T. Acta Apostolorum; c) in *sapientiales*, qui doctrinam fidei, ac morum pertractantes, verae sapientiae, seu recte vivendi regulas proponunt, quibus accensentur in V. T. Psalmi, liber Proverbiorum, Ecclesiastes, liber Sapientiae, et Ecclesiasticus, et in N. T. quatuordecim Epistolae Pauli, et septem Epistolae catholicae, ab aliis Apostolis conscriptae; d) *in propheticos*, qui eventus futuros praesignant, quales sunt in V. T. quatuor Prophetae majores, et duodecim minores, et in N. T. *Apocalypsis*. (vid. *Widmann* Instit. Theolog. T. I. C. II, Art. II. §. 52. *Goldhagen* Introductio in S. Script. P. I. Quaest. II. §. V.)

Divisio haec licet nitida videatur, in sensu tamen stricte logico sumi non potest, cum libri legales historias, et historici leges proponant, sapientiales, praecipue Psalmi, multas prophetias, et prophetici saluberrima documenta contineant.

4. Cum index librorum, quibus tota S. Scriptura constat, *Canon* nominetur, ideo libri, in illo contenti *canonici* dicuntur, et quidem *protocanonici*, de quorum auctoritate divina nunquam in Ecclesia dubitatum fuit, et *deuterocanonici*, qui a nonnullis coetibus ecclesiasticis ceu divini aliquamdiu agniti non fuerunt: ad hos pertinent in V. T. libri: Tobias, Judith, Esther quoad ultima septem capita; liber Sapientiae, Ecclesiasticus, et Baruch; ex libro Danielis historia Susannae, historia Belis, et draconis, et canticum trium puerorum, ac demum libri Machabaeorum: in N. T. libri deuterocanonici sunt epistola ad Hebraeos, epistola Jacobi, secunda epistola Petri, secunda, et tertia epistola Joannis, epistola Judae, et Apocalypsis.

A libris deuterocanonicis omnino distinguendi sunt libri *apocryphi,* qui in canone Ecclesiae non sunt recepti, quia de iis non certo constat, quod sint divini: hujusmodi sunt Oratio Manasse, libri tertius, et quartus Esdrae, appendix continens genealogiam Job, Psalmus 151, prologus Ecclesiastici, praefatiuncula Threnorum, liber tertius, et quartus Machabaeorum: his accensenda sunt in N. T. Pseudoevangelia sub nomine Apostolorum venditata, sed ab Ecclesia nunquam in canone recepta.

Articulus II.

De sacrorum librorum inspiratione.

§. 151.

S. Libros tum V. tum N. Testamenti genuinos, integros, atque ab auctoribus dexteritate, et sinceritate pollentibus confectos esse, in studio biblico probatur. Exinde fluit, ipsos ut certa monumenta historica omnem fidem

mereri. — Ast non solum humana, sed vere divina auctoritas S. Libris inest: neque id ideo solum asseritur, quia argumentum supernaturale, i. e. divinam revelationem proponunt, quod ex characteribus internis, et externis jam Sect. praec. C. II. et Cap. IV. probatum est, sed multo magis ex alia ratione, quia nimirum Deum ipsum auctorem habent, quo inspirante confecti sunt. Hujusce jam inspirationis 1) *notio* evolvenda, 2) *possibilitas* vindicanda, ac demum 3) *realitas* probanda venit.

§. 152.

I. Inspirationis notio.

Licet omnes Christiani, orthodoxe sentientes, sacros libros ceu divinitus inspiratos venerentur, nullatenus tamen consentiunt, cum de inspirationis natura, modo, et extensione agitur. — Hanc enim nonnulli nimium dilatare, alii nimium restringere videntur, inter quas sibi adversantes sententias media via incedendum est.

1. Sunt nonnulli, qui dicunt, omnia, non solum res, et sententias, sed et singula S. Scripturae verba, usque ad minimos apices, fuisse a Spiritu S. dictatas. Sententia haec, cui plures SS. Patrum loci suffragantur, teste Calmeto (Diss. de Inspir. ad II. Pet. Art. II.) etiam inter Theologos communis fuit usque ad saeculum decimum sextum. — Ast plura sunt, quae huic sententiae jure opponi possunt; ac 1) quidem *consueta divinae providentiae ratio*, quae sicut non deest in necessariis, sic neque abundat in superfluis; superfluum autem videtur, ipsa verba ubique suggerere, ad quae seligenda naturalis scriptoris facultas sufficit; 2) *styli varietas*, quae in diversis scriptoribus hagiographis pro diverso unius cujusque cultu, ingenio, atque indole elucet; incongruum quippe videtur affir-

mare, Deum accommodasse verba vario singulorum scriptorum ingenio; 3) diversa ratio, qua scriptores sacri rem eandem narrant; certum namque est e. g. Christum in ultima coena una, eademque formula consecrationis verba protulisse, quae tamen, dum de calice agitur Matth. 26, 28. Marc. 14, 24. Luc. 22, 20. I. Cor. 11, 25. diversis verbis exhibetur; 4) *major, minorve difficultas*, quam in opere suo concinnando expertos se esse hagiographi scriptores ipsi professi sunt, uti e. g. auctor secundi Machabaeorum libri c. 2, v. 27 fatetur, se negotium plenum vigiliarum, et sudoris assumsisse. (v. Perrone Vol. IX. P. II. C. II. n. 100. Liebermann T. II. P. II. C. 1. §. II. Prop. II.)

2. Alii ad inspirationem sufficere contendunt, si Spiritus S. talem scriptoribus assistentiam praebeat, qua in scribendo ab omni errore immunes fiant. Imo non defuere qui dicerent, ad Scripturam sanctam efficiendam satis esse, si testetur Spiritus S. nihil falsi in aliquo libro esse, quamvis liber ille humana plane industria sine ullo Spiritus S. afflatu exaratus fuerit. — Sic *Lessius*, et *Hamelius* S. J. Theologi anno 1586 sequentes theses proposuerunt: 1) Ut aliquid sit Scriptura sacra, non est necessarium singula ejus verba inspirata esse a Spiritu S. 2) Non est necessarium, ut singulae veritates, et sententiae sint immediate a Spiritu S. ipsi Scriptori inspiratae: 3) Liber aliquis (qualis forte est liber secundus Machabaeorum) humanâ industria sine assistentia Spiritus S. scriptus, si Spiritus S. postea testetur, nihil ibi esse falsum, efficitur Scriptura sancta. — Has propositiones Lovaniensis, et Duacensis academia damnavit; sed censuram istam orbis catholicus *circa duas priores propositiones* non adoptavit; has enim jam ante Lessium, et Hamelium jam alii celebres Theologi e. g. Cornelius a Lapide, Bonfrerius,

Mariana, Bellarminus, et alii propugnarunt, licet circa tertiam thesin nullatenus consentirent: ipsi quoque Lessius, et Hamelius annexam huic thesi parenthesin postea delendam esse confessi sunt. — Caeterum, si Spiritus S. testetur, librum quemdam, humana industria elaboratum, ab erroribus immunem esse, tale testimonium nos equidem certiores reddit, librum omnem fidem mereri, sed ideo liber divinus, seu qui Deum auctorem habeat, dici non potest. Neque ad hoc assistentia illa sufficit, qua Spiritus S. ita solum scriptoribus assistit, ut in scribendo non aberrent. Tali enim assistentia etiam concilia oecumenica gaudent, et ideo effata Scripturae non distinguerentur a conciliorum generalium definitionibus, quae, licet ab omni errore immunes sint, inspiratae tamen non dicuntur. Verae ergo inspirationis notionem plura exigere, conspicuum est.

3. Ut Deus s. Scripturae auctor jure dicatur, omnino actio divina requiritur, quae ad s. librorum existentiam efficaciter concurrat. Id autem variis modis fieri potest. Libri enim alicujus scriptio est actio admodum composita, utpote quae cognitionem materiae scribendae, tum voluntatem scribendi, ac demum verba, et ordinem, quo omnia proferuntur, importat. Plures idcirco gradus divini influxus distingui possunt. Deus enim efficaciter influere potest in scribentis a) *intellectum* vel revelando ea, quae ignota sunt, vel suggerendo illa, quae, licet nota sint, memoriae tamen non obversantur, vel saltem ita assistendo, ut omnis error praecaveatur, b) in *voluntatem* excitando ad scribendum vel jussu aperto, vel motione occulta; c) in *verba, et ordinem* vel dictando, vel adjuvando, ne quid falso modo proferatur. — — Imo ut quis liber vere divinus, seu a Deo inspiratus dici possit, omnino necesse est, ut in illo conficiendo aliquis hujus triplicis divini influxus gradus obtingat. Ideo, qui inter duas priores sententias

mediam teneut, ad veri nominis inspirationem requirunt 1) *excitationem divinam* ad scribendum, 2) *revelationem divinam* circa ea, quae scriptori naturaliter nota esse non possunt; 3) assistentiam divinam in reliquis talem, qua scriptor non solum ab erroribus praecaveatur, sed etiam ita dirigatur, ut, quae Deus vult, recto modo proponat. Juxta haec requisita *Inspiratio* dici potest - speciale adjutorium, quo Deus scriptores sacros ad scribendum excitat, eisdem veritates absconditas revelat, aut si aliunde cognitae sint, eis manifestat, quibus potissimum cum adjunctis rem efferri oporteat, assistitque, ac dirigit, ne in scribendo errent. (Klüpfel T. I. Proleg. §. 35. not. 2.)

Protestantes ab initio reformationis toti erant in asserenda Scripturae divina auctoritate, ideoque conceptum inspirationis ad singula verba extendebant. Nec mirum, id a viris factum esse, qui nullam praeter Scripturas fidei regulam agnoscebant, seque a Deo excitatos jactabant, ut suum libris sacris honorem, suam dignitatem vindicarent. —. Sed jam *Hugo Grotius* ab hac sententia recessit, talem solummodo scriptoribus sacris Spiritus S. directionem, et praesentiam adjudicans, qua ab erroribus praecaverentur. Multo magis a religiosa Patrum suorum erga libros sacros veneratione recesserunt non pauci Protestantium doctores, qui, Arminianorum, et Socinianorum principiis imbuti, docuerunt, Scripturam ea tantum ratione divinam esse, quod in genere divinum argumentum contineat, Religionem scilicet, Dei nomine, et auctoritate hominibus revelatam. — Nostris temporibus ex Protestantibus nonnulli eousque pervenerunt, ut inspirationem vel cum *Tieftrunk* prorsus impossibilem, vel cum *Ekermann* fini religionis, et genio hominis nullatenus accommodatam dicerent, vel saltem cum *Haenlein* assererent, inspirationem nullo unquam modo probari posse. Contra aberrantes istas sententias ipsam inspirationis possibilitatem vindicare oportet. (v. Calmet dissert. de Script. inspirat. Art. II. Dobmayr tom. IV. Append. pag. 19 etc. Liebermann Adnot. I. ad P. II. C. I. Art. I.)

§. 153.

II. Inspirationis possibilitas.

Gravissime errant, et rectae Philosophiae principiis adversantur, qui Inspirationem impossibilem, ac rationi contrariam esse autumant. Inspiratio enim omnino possibilis est

a) *logice* in conceptu, qui nullam contradictionem involvit;

b) *physice* ex parte Dei, et scriptoris. *Deus* enim pro sua omnipotentia, et sapientia infinita absque dubio in voluntatem, et intellectum hominis efficaciter influere, ac scribenti verba quoque, et ordinem suggerere potest: si Rex per ministrum litteras pro aliis exarare potest, anne Deo abnegabitur facultas, homine ceu instrumento utendi, quo litteras ad nos dirigat? — neque id impedit (quod absone dicit Wegscheider) perfectissima spiritualitas Dei: si enim Deus ceu simplicissimus Spiritus agit in materiam, multo magis in spiritus, quos creat, et conservat agere potest; imo ipsa inspiratio, ut actio personalis, naturam spiritualem expostulat. *Homo* autem, a Deo undequaque dependens, influxum divinum recipere potest: nam si homo ab homine instrui, ad scribendum excitari, et in scribendo dirigi potest, anne a Numine divino, in quo omnes vivimus, movemur, et sumus, idem experiri non valebit? — Neque in eo difficultas adest, qua ratione scriptor de praesentia, et assistentia divina certior fiat; si enim homo homini praesentiam, et assistentiam suam ostendere potest, multo magis Deus vel interno, vel externo modo praestare valet. Nos quidem, nil tale experti, modum sat clare concipere, et explicare non possumus, quo Spiritus infinitus in spiritum finitum agit, sed nil magis a recta ratione abhorret, quam ob ignorantiam modi certam veritatem, seu ipsam possibilitatem facti negare.

c) *moraliter* - quoad *Scriptorem*, cujus facultates non destruuntur, nec minuuntur, sed extolluntur, dum ipsius libertas non restringitur, sed sicut per gratiae supernae operationes perficitur, intellectus autem vel novis, vel clarioribus cognitionibus donatur; — quoad *religionem revelatam*, cujus indoli, finique, uti ipse Tieftrunk, et Reinhold fatentur, libri, divinitus inspirati, omnino accommodati sunt; — quoad *genus humanum*, cui in re summi momenti monumenta authentica, i. e. auctoritate divina exarata, maximopere accepta esse debent; — quoad *Deum*, qui sacros libros per inspirationem suam conficiendo omnipotentiam, sapientiam atque bonitatem extraordinario modo manifestat.

Sicut qui inspirationem in se impossibilem dicunt, sic et illi aberrant, qui putant, fieri nullatenus posse, ut homines de vera uni, vel alteri facta inspiratione subjective certi reddantur. — Inspiratio enim est factum historicum, quod sicut alia facta historica per idoneos testes probari potest. Neque media desunt, quibus se quis ceu verum legatum divinum ostendat; sicut enim obtenta a Deo revelatio, sic etiam acquisita inspiratio per miracula, et vaticinia satis certo probatur. Omnem ergo fidem meretur, qui librum vel a se, vel ab alio divina cum inspiratione conscriptum esse testatur, et qui testimonium suum per miracula, vel vaticinia confirmat. — Medium denique maxime congruum, homines de facta inspiratione certos reddendi, tunc habetur, si certis argumentis probatur, existere magisterium, divinitus institutum, quod circa ea, quae fidem concernunt errare non potest. Si enim tale magisterium libros quosdam divinitus inspiratos esse declaret, tunc omnes illi credere tenentur, ac tuto acquiescere possunt. (Cf. Linzer Monatschrift I. Jahrg. II. Bd. u. 16. Dobmayr l. c. §. 18.)

§. 154.

III. Inspirationis realitas.

Libros V. et N. Testamenti omnes ab auctoribus a Deo inspiratis conscriptos esse, fides Christianorum tenet.

Ad id autem probandum argumenta rationalia, seu philosophica adduci nequeunt. Ratio enim factam inspirationem neque a priori, neque a posteriori probare potest. Nimis enim temerarium esset, Deo praescribere modum, quo Revelationem, quam ex gratuita bonitate concedit, hominibus tradere, ac inter illos conservare debeat, praecipue cum ipsa ratio cognoscat, id etiam per solam traditionem, et per perenne magisterium infallibile, vel etiam aliis mediis sibi absconditis, et infinitae sapientiae notis fieri posse. Neque ratio sibi relicta ex S. librorum indole ad divinam eorundem inspirationem concludere potest. Licet enim doctrinam in illis contentam ab omnibus erroribus immunem, Deo dignam, et ad moralitatem, ac felicitatem hominis promovendam maxime accommodatam esse cognoscat, ideo tamen probari nequit, Deum, extraordinario modo agentem illorum auctorem esse, cum talis doctrina, absolute loquendo, per vires quoque naturales proponi possit. — Ad inspirationis realitatem probandam aliis ergo argumentis opus est, quae peti non possunt, nisi vel ex ipsa S. Scriptura, vel ex consensu Ecclesiae publico, et universali. Ideo pro S. Librorum inspiratione duplicis generis argumentum - nimirum *biblicum*, et *ecclesiasticum* afferri solet. Prius autem, licet pro divina s. librorum auctoritate non spernenda momenta contineat, ad rem tamen omni ex parte evincendam non sufficit, sed posterius requiritur, ex quo unico s. librorum inspiratio divina solide probari potest.

§. 155.

A. Argumentum biblicum.

Ad S. Librorum tum *veteris*, tum *novi testamenti* divinam inspirationem probandam, Theologi ad ipsam S. Scripturam recurrere, variasque ex illa probationes deducere tentarunt.

1. Pro divinitate S. librorum V. T. sequentia momenta afferri solent. — *Moyses* per miracula et vaticinia se seu verum legatum divinum ostendit. Quodsi verba, quae ad Hebraeos locutus est, divinam habuere auctoritatem, quanto magis scripta, quae ad populi instructionem reliquit? passim in istis occurrit: *locutus est Dominus ad Moysen, dicens* etc. seu *Locutus est Dominus ad me* etc. De Moyse praeterea legitur: *ore enim ad os loquor ei, et palam, et non per aenigmata Deum videt* (Num. 12, 8.) Ipseque memorat, se mandatum accepisse, ut victoriam adversus Amelec (Ex. 17, 14.) et canticum: *Audite coeli* etc. (Deut. 31, 19.) scriberet. *David*, vir secundum cor Dei, Spiritum Domini per. os suum locutum esse dicit (II. Reg. 23, 2.) *Salomon, amabilis Domino* nuncupatus, *eoquod diligeret eum Dominus* (II. Reg. 12, 25.) miram sapientiam, quam in scriptis suis manifestavit, a Deo petiit, et obtinuit (III. Reg. 3, 9—13. I. Paral. 22.) *Prophetae*, miraculis, et vaticiniis clari, passim dicunt: *Haec dicit Dominus* etc. *factus est sermo Domini ad me* etc. ut Is. 5. Jer. 13 et 14. Ezech. 6. Amos 2. Ose. 3. Abdias 1. Imo Prophetae Isaias 8, 1. Jeremias 30, 2. Ezechiel 24, 2. Habacuc 2, 2. *partes*, et Daniel 12, 4. *totum librum* se jussu divino scripsisse innuerunt. Ex his, aliisque rationibus orta est maxima Judaeorum aestimatio erga libros sacros, quos etiam quoad verba, et apices a Deo dictatos fuisse censuerunt, uti testantur *Aristaeus* (ap. Jos. Flav. l. 12. antiq.) *Philo* (l. 2. de vita Moysis,) *Jos. Flavius* (C. 1. contra Appionem.) — — Christus, novae Revelationis et auctor, et praeco Judaeorum de S. Scripturae divinitate persuasionem non solum non reprehendit, sed et confirmavit: ait enim Matth. 5, 17 etc. *Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere. Amen quippe*

dico vobis, donec transeat coelum, et terra, jota unum, aut unus apex non praeteribit a lege donec omnia fiant. Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno coelorum; qui autem fecerit, et docuerit, hic magnus vocabitur in regno coelorum. Simili modo Jo. 10, 35. testatus est, *Scripturam solvi non posse*, quibus verbis haud obscure innuit, S. Scripturam ut divinam habendam esse, utpote quae mutari non possit. Christus praeterea ad divinam suam missionem probandam saepe ad S. Scripturam V. T. uti firmissimum argumentum provocat. Sic Jo. 5, 39 ad Judaeos ait: *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis, in illis vitam aeternam habere; illae sunt, quae testimonium perhibent de me.* Christus etiam coram discipulis suis ad effata S. Scripturae, uti ad eloquia Dei, quae fallere non possunt, provocavit; ait enim: *haec sunt verba, quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est, impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas; et dixit eis: quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die.* Luc. 24, 44 etc. — Apostoli, et discipuli ad exemplum Magistri non tantum ad V. T. frequenter provocant, sed divinam S. librorum V. T. inspirationem haud obscure adstruunt. Sic Lucas Zachariam, Joannis Baptistae patrem, inducit laudantem Deum, qui *locutus est per os Sanctorum, qui a saeculo sunt, prophetarum ejus.* (1, 70.) Idem, referens ex libris Moysis legem purgationis post partum, inquit: *sicut scriptum est in lege Domini* (Luc. 2, 23.); nominat ergo Pentateuchum legem Domini, seu legem, quam ipse Dominus, et non Moyses spiritu suo tulit. — Paulus, enumerans Judaeorum praerogativas, hanc primam ponit,

quia credita sunt illis eloquia Dei (Rom. 3, 2.) libros ergo sacros, quos Judaei summa solertia custodiebant, et de quibus maxime gloriabantur, vocat eloquia Dei i. e. scripta divina, Dei assistentia exarata. Timotheo, commendans sacras litteras ab infantia ipsi notas, ait: *Omnis scriptura difinitus inspirata utilis est ad docendum* etc. (II. Tim. 3, 16.) Ac ad Hebraeos (1, 1.) scribit: *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis.* Petrus demum dicit: *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati loquti sunt sancti Dei homines* (II. Petr. 1, 20 etc.) Exinde apparet, in sacris N. T. libris pro divina S. Scripturae V. T. inspiratione satis clara testimonia contineri, quae firmissimum argumentum praebent, si divina s. librorum N. T. inspiratio probetur.

2. Scriptores s. librorum N. T. inspiratos fuisse, per promissiones a Christo Apostolis suis factas probari solet. Christus enim suam, et Spiritus S. assistentiam Apostolis docentibus promisit. Dato enim gravissimo Evangelii praedicandi praecepto magnificam statim adjecit promissionem: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (Matth. 28, 20.) Eodem modo Spiritus S. assistentiam illis pollicitus est dicens: *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum; vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit* (Jo. 14, 16 etc.) et iterum: *Paraclytus Spiritus S. quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecunque dixero vobis.* (Jo. 14, 26.) ac demum: *adhuc*

multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo; Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem; — — ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. (Jo. 16, 12 etc.) Magnificae istae Christi promissiones solemni modo verificatae sunt in die Pentecostes, quo Spiritus S. se ita Apostolis communicavit, ut de his legatur: *repleti sunt omnes Spiritu S., et coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.* (Act. 2, 4.) Repletos autem fuisse Apostolos non transeunter, sed permanenter, manifeste apparet, si Spiritus S. missio conferatur cum promissionibus Christi (Jo. 14.) juxta quas mittitur Spiritus S., *ut maneat* cum Apostolis *in aeternum.* Apostoli ergo in docendo perenni Spiritus S. assistentia gavisi sunt: cum autem vel verbis, vel scriptis doctrina proferri possit, et institutio scripta, quae semper manet, majoris sit momenti, quam institutio, ore solum prolata, dubitari omnino nequit, Apostolos etiam in scribendo assistentiam Spiritus S. habuisse. — Hanc vero assistentiam talem esse, ut Apostolorum scripta a Spiritu S. veluti dictata censeri queant, haud obscure colligitur ex dicto Christi: *cum tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis* (Matth. 10, 19 etc. Cf. Luc. 12, 11 etc. Jo. 15, 27.) Si Apostolis ad judices praeteritura verba facturis, adflatu divino prospectum est, ne inepta loquerentur, quanto magis mansura ad omnem posteritatem scripta edituris, ne humano generi gravissimorum errorum auctores existerent; nempe quantum in illo genere momentum habebat periculi praesentia, tantum in hoc habuisse gravitas censenda est. — Ideo Scriptores sacri, promisso hoc Spiritus S. auxilio freti, institutiones suas uti effata

divina proponere non dubitarunt. Sic Paulus I. Cor. 2, v. 10: *Nobis*, ait, *Deus revelavit per Spiritum suum;* et — (v. 12 etc.) *Nos non Spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis, quae et loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.* Idem scribit (Gal. 1, 11 etc.): *notum vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est me, quia non est secundum hominem; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.* Ac tandem I. Thess. 2, 13. *Cum accepissetis*, inquit, *a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.* Paulus ergo testatur, se nomine Dei, seu per inspirationem divinam docere.

Argumenta haec rite ponderanti conspicuum erit, facilius, firmiusque s. librorum veteris, quam novi testamenti inspirationem ex S. Scriptura probari posse. Licet enim, quae ex V. T. citata fuere nullatenus sufficiant ad omnium V. T. librorum inspirationem probandam, cum id potius solummodo quoad nonnullorum partes praestent, nihilominus auctoritas Christi, et Apostolorum, qui circa doctrinam revelatam errare, aut falsam fidei regulam statuere non possunt, solidum pro S. Scripturae V. T. divinitate argumentum praebet. — Quoad N. T. equidem promissiones Christi citatae invicte probant, Apostolos, doctrinam revelatam sive oretenus, sive scriptotenus proponentes, divinam assistentiam habuisse, ita, ut quoad dogmata fidei, et morum ab omni erroris periculo immunes fuerint. Sed ad id sufficit directio divina, quae loquentibus, vel scribentibus invigilat, et non requiritur inspiratio in sensu stricto, quae ad omnia in libro scripta extenditur. — Imo cum Christus suam, et Spiritus S. assistentiam promittens, omnes Apostolos simul congregatos, seu totum collegium apostolicum allocutus sit; ideo ex sola Scriptura sacra certo determi-

nari non potest, an assistentia promissa sit generalis, ita ut totum collegium aberrare non possit, vel an sit singularis, ita ut quilibet singillatim dono infallibilitatis praeditus sit. — Magna quoque difficultas oritur circa Marcum, Lucam, et Paulum, qui coetui Apostolorum non leguntur interfuisse, dum magnificae ipsis promissiones factae sunt, vel dum in die Pentecostes Spiritum S. acceperunt. Adductum ergo argumentum biblicum nullatenus valet ad istorum inspirationem probandam. Quodsi dicatur, Marcum, et Lucam aequalia cum Apostolis dona, et privilegia accepisse, vel ipsorum Evangelia dictantibus, aut assistentibus, vel saltem approbantibus Apostolis conscripta esse, neutrum ex Scriptura probari potest. — Quae ex Paulo citantur, tenore verborum de praedicatione, et non de scriptis ipsius dicta sunt, et doctrinam revelatam non reliqua, e. g. epistolam ad Philemonem, afficiunt. Clare exinde patet, s. librorum N. T. inspirationem omni ex parte per solam S. Scripturam probari haud posse; sed ad id argumentum ecclesiasticum requiritur, et sufficit. (v. Dobmayr T. IV. Append. §. 21 — §. 24. Perrone T. 9. P. II. Cap. II. Prop. II.)

§. 156.

B. Argumentum ecclesiasticum.

Apostoli, Spiritu S. repleti, certe cognoverunt, quinam libri vere divinitus inspirati sint. Cum autem talem cognitionem certam in omni tempore bonum religionis exposcat, ne fideles vel scripta divina repudient, vel scriptis spuriis seducantur, absque dubio Apostoli, ne officio suo deessent, fidelibus in genere, ac praecipue illis, quos Ecclesiarum praesules constituebant, clare manifestarunt, quosnam libros ceu divinitus inspiratos venerari oporteat. — Quoniam autem in scriptis apostolicis id determinatum nullatenus legitur, omnino dicendum est, Apostolos hoc praetenus praestitisse, quod et ipsa historia confirmat. Nam consensus Ecclesiarum publicus, et universalis circa s. libro-

rum inspirationem non aliunde repeti potest, nisi ex unanimi institutione, ab Apostolis accepta. — Consensus autem Ecclesiae publicus, et universalis circa s. librorum inspirationem probari potest tum *ex Ecclesiae praxi,* tum *ex testimoniis S. S. Patrum,* tum *ex definitionibus conciliorum.*

1. S. Libros ut divinitus inspiratos habitos fuisse, probat ipsa summa veneratio, quam Ecclesia illis omni tempore exhibuit. Ipsis enim jam in primis saeculis usa est ad fidelium institutionem; quare in publicis Christianorum coetibus magna cum pietate et praelegebantur, et explicabantur. Ad haereticorum quoque confutationem Ecclesia semper ad s. libros provocavit, et per istorum effata illorum errores confudit. Ecclesia demum semper cum maxima solertia invigilavit, ne Scriptura sacra ullo modo corrumpatur, omnemque ejusdem vel interpolationem, vel mutilationem ut gravissimam injuriam in Spiritum S. damnavit, uti solide probatur ab iis, qui fusius de S. Bibliorum authentia, et integritate tractant.

2. *SS. Patres* unanimi, et perpetuo consensu affirmant, totam Scripturam, sine discrimime inter substantialia, et accidentalia, non tantum religionem revelatam continere, sed sub inspiratione divina scriptam esse. Sic *Clemens Rom.* Epist. I. ad Corinth. c. 45 ait: „Scripturas diligenter inspicite, quae sunt Spiritus Sancti oracula: scitote, quia nil injusti, nil falsi aut simulati in illis scriptum est.“ — *Justinus M.* Admonit. ad Gent. n. 8. dicit, scriptores sacros ad sonscribenda sua volumina nihil aliud necesse habuisse, nisi... „puros seipsos divini Spiritus operationi praebere;“ et (Dial. c. Tryph. n. 65.) aperte profitetur, contradictionem in S. Scriptura inveniri nullatenus posse, et sacros libros non intelligere, qui putat, sibi repugnantia in illis contineri. — *Clemens Alex.* docet, „tum vete-

ris, tum novi testamenti scriptores, tum quae a Deo didicerant, tum quae vel ex se ipsis noverant, vel omnibus comperta erant, divino afflante Spiritu scripsisse (Cohort. ad Gent. p. 66. —) — *Tertullianus* sive Catholicus, sive Montanista constanter credidit, et docuit, libros tum V. tum N. Testamenti esse verbum Dei, et omnem Scripturam, aedificationem habilem, divinitus inspirari.“ (de hab. Mui. cap. 3.) *Irenaeus* scripsit, „scripturae quidem perfectae sunt, quippe a Verbo Dei, et Spiritu ejus dictatae.“ (l. 2. adv. haer. c. 47. Cf. l. 4. c. 20. et l. 5. c. 20.) *Origenes* lib. 4. de princ. haec habet: „Ipsae divinae Scripturae sunt Dei spiritu inspiratae, ... iique sermones non prolati humanitus, sed Dei sunt sermones.“ — *Theophilus Antiochenus* l. 2. ad Antolycum s. scriptores nominat „Dei homines, et a Deo inspiratos - - - ut essent organa Dei“ etc. — *Cyprianus* pluribus in locis S. Scripturam Spiritus S. dictatum appellat, atque ideo eandem „divinam“ dicit. (l. de op. et eleem.) — *Athanasius* in Epist. ad Marcellinum ait: „Omnis nostra Scriptura cum vetus, tum nova divinitus inspirata, utilisque est ad doctrinam.“ — *Hilarius* tract. in Ps. 135. de s. Scripturis asserit, „quidquid in eis continetur, excelsum, divinum, rationabile, et perfectum est.“ — *S. Basilius* aperte confitetur „Scripturam divinitus inspiratam dici, eo quod afflatu Spiritus S. scripta sit.“ (l. de Spir. S. cap. 21.) *Gregorius Nysenus* Orat. 6. cont. Eunom. inquit: „Quaecunque S. Scriptura dicit, Spiritus S. sunt voces, sive effata.“ — *Ambrosius* de s. scriptoribus ait: „non secundum artem scripserunt, sed secundum gratiam, quae supra omnem artem est. Scripserunt enim, quae Spiritus S. iis loqui dabat.“ (Epist. 8. n. 1.) — *Chrysostomus* de S. Scriptura loquens ait: „Nihil hic scriptum est, quod non multas habeat sensuum divitias, quandoquidem divino Spiritu afflati Prophetae

locuti sunt; neque vel syllaba, vel apiculus est in s. litteris, in cujus profundo non sit magnus thesaurus." (Hom. 21 in Gen. Cf. Hom. 22.) — *Hieronymus* „omnes Scripturae sanctae libros a Spiritu S. conscriptos, et editos esse" dicit. (L. 2. c. 7. Mich.) — *Augustinus* Epist. 14. profitetur, „se nullius hominis libris tantum deferre, quantum divinis litteris, non ob veritatem, quae par est in utrisque, sed ob verba, phrasinque dictantis, qui est Spiritus S." — *Gregorius M.* Lib. 4. epist. 31 dicit: „Quid est Scriptura sacra, nisi quaedam epistola omnipotentis Dei ad creaturam suam? — et in Praefat. ad lib. Job. cum dixisset, Spiritum S. hujus libri auctorem esse, memoratu digna verba adjungit: „Ipse haec scripsit, qui scribenda dictavit." — Sic ergo SS. Patres in agnoscenda s. librorum divina inspiratione consentiunt, licet circa inspirationis gradum, seu modum dissentire videantur.

8. In concilio Carthaginensi III cap. 47. dicitur: *Placuit, ut praeter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum:* nominatis dein libris canonicis, ratio additur, cur scripta ista in maximo honore sint habenda, *quia a Patribus ista deceptimus in Ecclesia legenda.* Decreta vero hujus concilii confirmata fuerunt in pluribus conciliis particularibus, et in synodo VI. gen. in Trullo celebrata. Eadem Ecclesiae circa libros divinitus inspiratos consensio colligitur ex concilio Romano I anno 494 sub Gelasio I. habito. In decreto Eugenii IV. pro Armenis dicitur: *Unum, atque eundem Deum veteris, et novi testamenti, hoc est, legis, prophetarum, atque Evangelii profitemur auctorem; quoniam eodem Spiritu inspirante utriusque testamenti Sancti locuti sunt: quorum libros suscipit, et veneratur Ecclesia.* Eodem modo Concilium tridentinum declaravit, *se scripturas, et traditiones - - pari reverentia susci-*

pere, et juxta exemplum orthodoxorum Patrum sub anathemate definire, libros sacros integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris, et canonicis habendos esse. **Sess. IV.**

1. Consensus Ecclesiarum publicus, et universalis circa divinam s. librorum inspirationem maximam venerationem meretur ob ejus ***antiquitatem***, qua Apostolis coaevus est, ob ***consensionem***, qua sibi ubique concors est, ob ***durationem***, quae ab origine Ecclesiae ad nostram usque aetatem pervenit. — Imo consensus iste certum, et decretorium pro divinitate S. Scripturae efformat argumentum, si constet, quod in re tanti momenti ratio ipsa maxime exoptandum esse agnoscit, et quod inferius solide probabitur, Ecclesiam in tali judicio errare nullo modo posse.

2. Divina s. librorum inspiratio tum antiquioribus, tum recentioribus temporibus vario modo impugnata fuit. Sed haud difficile est, motas contra illam difficultates solvere.

Obj. 1. **Idea inspirationis supernaturalis orta est apud populos incultos, qui omnia, quorum rationem sufficientem pro sua ruditate sibi explicare non poterant, immediatae causalitati divini Numinis adscripserunt. Ideo vix ulla Religio fuit, quae libros sacros, seu divinitus inspiratos non jactaverit. Hanc eandem opinionem primum Hebraei, dein Christiani habuerunt, de quorum libris idcirco non aliud judicium ferri potest, quam de reliquorum populorum hagiographis scriptis, quae, fatentibus omnibus, spuria sunt.**

Resp. **Antiquissima, et universalis de libris divinitus inspiratis persuasio clare commonstrat, rationem inspirationis possibilitatem agnoscere. Cum autem vix intelligi possit, quomodo homines, praecipue rudes, ad ideam inspirationis actu existentis per solam rationem pervenerint, populorum hac in re consensio ex facto, cunctis aliquo**

modo noto, desumenda est. Et sane - historia testatur, sicut revelationem, ita etiam inspirationem, vere divinitus factam, antiquissimam esse. Omnes enim libros sacros, de quibus gentes gloriantur, Pentateuchus antiqutate praestat. Jure ergo asseritur, multos populos, quibus ex commercio cum Hebraeis divina librorum Moysis auctoritas innotuit, pro sua quoque Religione libros sacros aemulanter affectasse. Si autem libri spurii dantur, de quibus jam falsa doctrina, quam continent, ostendit, ipsos divinos haud esse, non ideo idem judicium de libris ferre licet, quorum divina auctoritas criteriis internis et externis probatur.

Obj. 2. Ipsi s. Scriptores testantur, se facta, quae narrant, non a Spiritu S. sed aliunde vel per se, ut I. Jo. 1, 1. vel per alios, ut Luc. 1, 2. agnovisse. Fatentur quoque, se laborasse, et in conscribendis libris sacris desudasse ut II. Mach. 2, 27. quod, posita inspiratione, factum non esset.

Resp. Admittendum omnino est, revelationem, quae est manifestatio rerum incognitarum, sacris scriptoribus necessariam non fuisse quantum ad facta, aut dicta, quae aliunde comperta habuerant; negandum tamen non est, edoctos ipsos fuisse revelatione coelesti, quibus potissimum cum adjunctis oporteret ea exprimere, quae noverant: confitendum est praeterea, excitatos eos fuisse ad scribendum, et munitos directione, vel assistentia divina peculiari, qua fieret, ne in errores prolaberentur, aut scriptura humana pro oraculis divinis obtruderetur hominibus. — Haec autem praesentia, seu directio divina scriptoris conatum, industriam, meditationem, (idem dicendum de stylo) non tollit, aut excludit, sed solum impedit, ne falsa sint, quae scribuntur, efficitque, ut sint auctoritatis divinae, et infallibilis.

Obj. 3. In s. litteris nonnulla haesitanter proponuntur; sic e. g. dicitur Ezech. 3, 11. *Si forte audiant, et*

quiescant; ,Matth. 27, 46 *circa horam nonam exclamavit,* Luc. 3, 23 *erat quasi annorum triginta.* Talis autem ambiguus loquendi modus Deo, qui omnia certissime cognoscit, adscribi nequit. Imo S. Scriptores eadem facta enarrantes, hincinde inter se non conveniunt, sed sibi invicem contradicunt: Deus autem sibi contradicere nequit.

Resp. Phrases, quae ambiguitatem praeferre videntur, loquendi modi sunt hominum idiomati familiares, et si hincinde in Scripturis sacris occurrunt, Dei, ut nos erudiat, nostri idiomatis infirmitati suas sententias accommodantis erga homines benevolentiam ostendunt. Caeterum, — quae dubitanter proposita sunt, tales res concernunt, quarum accuratior cognitio nobis neque necessaria, neque utilis est, atque ideo Deus reprehendi nullo modo potest, si tales res tam stricte determinare noluit, prout illas determinare potuisset. — — Contradictiones autem inter scriptores sacros non sunt nisi apparentes, quod solidissime jam ostenderunt, qui exponendis sacris libris ex professo operam navarunt. Plurimos equidem conatus Religionis christianae adversarii jam adhibuerunt, et adhuc adhibent, ut in libris sacris loca sibi repugnantia invenirent, sed nunquam apertam contradictionem evincere potuerunt: incautos quidem, et indoctos deceperunt, ast homines vere eruditos, ac a praejudiciis, et passionibus liberos a recta fide avertere haud valuerunt. Jure igitur cuilibet, repugnantias in s. libris suspicanti cum S. Augustino dicimus: „Ibi (i. e. in s. scripturis) si quid velut absurdum moverit, non licet dicere: auctor hujus libri non tenuit veritatem; sed aut codex mendosus est, aut interpres erravit, aut tu non intelligis. (Lib. II. c. Faust. cap. V.)

Obj. 4. In s. libris hincinde talia minuta adjuncta referuntur, quae inspiratione divina indigna censentur, velut de catello Tobiae (Tob. 11, 9.) de penula Pauli (II.

Tim. 4, 13.) Huc referri possunt salutationes epistolis paulinis appositae, totaque epistola ad Philemonem. — Multo magis inspirationi divinae repugnant alia, quae frequenter in scripturis occurrunt, e. g. sermones hominum impiorum, mendacia, blasphemiae, calumniae, quae verbum Dei esse non possunt.

Resp. Minima quaeque in Scriptura, ait *S. Hieronymus* (in proëm. ad Philem.) sunt Deo tribuenda: ejusdem Dei parva sunt, cujus et magna, neque alius est vermium, alius Angelorum conditor. Quae nobis videntur villa, utilitate non carent: vel enim rem pingunt vividius, et nativam quandam sermoni aspergunt simplicitatem; vel juvant ad morum institutionem, cum mutuam fidelium charitatem nobis exhibeant, et Apostoli exemplo paupertatem, et s. litterarum studium commendent in eodem ministerio laborantibus. — Ubi sermones impii, et similia proponuntur, s. scriptores non ex propria sententia loquuntur, sed historicorum more ea, quae contigerunt, referunt, in quibus veritas relationis a veritate, et bonitate dicti vel facti secerni debet. — Imprecationes, et maledicta proprie sumta, quae hincinde praecipue in Psalmis, et Prophetis leguntur, sunt vel admonitiones, et increpationes vehementiores, ex zelo, et charitate ad maiorum emendationem prolatae, quales etiam in Evangeliis reperiuntur, vel sunt impendentium malorum praedictiones; Hebraeis enim familiare erat, ut imperativo, vel optativo modo uterentur pro futuro tempore, et vicissim. — Idem ad propositam difficultatem reposuerunt SS. Patres, ut *S. Hieronymus* in Ps. 1. *S. Augustinus* in Ps. 48. *S. Basilius* in Ps. 27. *S. Gregorius M.* lib. 14. Moral. Difficultates, quae contra argumentum ecclesiasticum, seu contra Ecclesiae auctoritatem moventur, inferius solvuntur, dum de Ecclesiae judicio agitur.

Articulus III.

De S. Scripturae Canone, et versionibus.

§. 157.

De S. Scripturae canone.

Canon idem est ac regula. Quando de Scripturis agitur, per canonem intelligitur collectio, et catalogus librorum, qui tanquam sacri, et divinitus inspirati habentur. — Dicitur canon, tum quia sacri codices fidei, morumque regula sunt, tum quia ejusmodi codex auctoritate legitima confectus fidelibus tamquam regula dabatur, qua libros sacros ab aliis secernere poterant. Idcirco libri, in catalogum divinorum scriptorum relati, *canonici* appellantur, et in *proto - canonicos*, ac *deutero - canonicos* dividuntur, (§. 150 n. 4.) a quibus secernendi sunt libri *ecclesiastici*, qui auctoritate ecclesiae, etsi divini non essent, praelegi tamen in publicis fidelium coetibus poterant, et *apocryphi*, quales primum erant libri occultam sapientiam continentes, postea autem tales, qui vel ob dubiam authentiam, vel ob argumentum ab usibus publicis arcebantur. Operae jam pretium est, ut aliqua de Canone tum *Judaeorum*, tum *Catholicorum*, tum *Acatholicorum* dicantur.

1. Non constat, qualis ante captivitatem babylonicam canon Judaeorum fuerit. Certum est, libros quinque Moysis, ad latus arcae reconditos, ceu sacros, et divinos habitos fuisse, quod tum ex Deut. Josue, et I. Reg. tum ex consensu Samaritanorum colligitur. Pentateucho alios libros historicos, propheticos, et morales accessisse, ex Ecclesiaste 12, 9, aliisque monumentis patet. Inter istos quoque libros multi vel ob auctores - prophetas, aliosve praeclaros viros, vel ob argumentum pium, grave, theocraticum in maxima auctoritate apud Judaeos fuerunt. Neque dubitari

potest, Judaeos ex constanti Synagogae traditione edoctos fuisse, quinam inter illos libros, qui post Pentateuchum conscripti fuerunt, ut divini habendi essent. — Statim post captivitatem babylonicam sacros libros collectos, et in indice aliquo conscriptos fuisse, constans fert Judaeorum, et Christianorum consensio. Communis quoque sententia est, Esdram hujus collectionis auctorem fuisse, quod testimonio Jos. Flavii l. 1. c. Appion. confirmatur. Ita tamen in hoc magno, et difficili opere Esdram versatum fuisse credimus, ut omnia jussu et auctoritate magnae synagogae facta fuerint, quae conquirendorum, et instaurandorum liborum sacrorum provinciam Esdrae demandaverat, et peracto labore expensum opus comprobavit, et publico usui consecravit. (v. Dan. Huet. Prop. IV. de can. libr. sacr.) Teste Josepho Esdras Scripturam in viginti duo volumina distinxit. Quinam autem hi viginti duo libri fuerint, accurate definiri non potest. Josephus summatim tantum libros enumerat, scilicet 5 libros Moysis, 13 Prophetas, et 4 libros morales. Communior sententia huic canoni eosdem libros tribuit, quos protocanonicos antiqui foederis vocamus, in nostris hodiedum bibliis hebraicis contentos: pro hac sententia stant praeter versiones LXX interpr. Aquilae, Theodotionis, ac Symmachi, etiam Origenes, Hieronymus, et Melito Sardensis saeculi II. Scriptor. (qui tamen librum Ester omisit.) — Praeter hosce libros alios, nimirum deuterocanonicos, extitisse, indubium est; sed istos Judaei, in Palaestina degentes et canoni ab Esdra confecto, stricte adhaerentes, in canonem non retulerunt; Judaeos autem Hellenistas, atque Alexandrinos, qui per totum late Orientem diffusi erant, omnes illos V. T. libros, quos Catholici admittunt, sine discrimine pro canonicis habuisse, jam plures eruditi asseruerunt, et solidis argumentis probavit doctiss. Turneminius. (Cf. Waibl Dogmatik 7. Abhandl. 1. Beil. n. II.)

2. Canon Catholicorum clare proponitur a Concilio Tridentino, quod septuaginta tres libros enumerat, hosque omnes ut canonicos habendos esse decernit Sess. IV., quin inter protocanonicos, et deuterocanonicos discrimen instituatur. Concilium autem tridentinum in canone texendo nonnisi perpetuam, et communem Ecclesiarum consensionem secutum esse, facile probari potest. Nam a) Concilium Carthaginense III. anno 397. a 44 Episcopis congregatum, in canonem suum eosdem libros retulit, quos canon tridentinus habet, addita ratione: *a Patribus ista accepimus in Ecclesia legenda.* b) Cum ex votis concilii Carthaginensis index ad occidentales Episcopos delatus esset, ut ab illis, praecipue a romano Pontifice confirmaretur, Innocentius I. eum suo, et sedis apostolicae, imo et totius occidentalis Ecclesiae nomine approbavit, uti constat ex ejusdem epistola ad Exuperium Episcopum Tolosanum anno 405 data, ipseque similiter doctrinam hanc ex traditione se hausisse ait. c) Eundem librorum Canonem recenset Concilium romanum anno 494 sub Gelasio celebratum. d) S. Augustinus l. 2. de doctr. christ. cap 8. positis ante regulis ad discernendas scripturas sacras, Canonem subnectit, qui eosdem nec plures, nec pauciores libros complectitur, quam in Concilio Tridentino numerati sunt. e) Quam generalis fuerit a primis saeculis Ecclesiarum consensus circa libros non solum protocanonicos, sed etiam deuterocanonicos, probatur ex antiqua versione itala, quae Apostolorum fere temporibus confecta creditur, et a latinis Ecclesiis universaliter fuit usurpata: in illa versione omnes libri deuterocanonici inter divinas scripturas numerantur. f) Magnum his argumentis pondus accedit ex consensu Ecclesiarum orientalium, quae omnes eundem, ac Concilium Tridentinum Scripturarum canonem admittunt, quamvis inter eas reperiantur, quae a quinto jam saeculo ab

Ecclesia catholica scissae sunt, quales sunt Nestorianorum, Jacobitarum, vel Eutychianorum sectae. In Concilio, quod anno 692 Constantinopoli in Trullo habitum est, et cui quatuor Patriarchae cum plusquam 200 Episcopis adfuerunt, in numerum Canonum orientalis Ecclesiae recepti quoque sunt Canones Conciliorum Carthaginensium, inter quos et ille continetur, quem superius citavimus. Quod autem Ecclesia orientalis in hac doctrina constanter perseverarit, patet ex illa responsione, quam Synodus Hierosolymitana anno 1672 sub Dositheo Patriarcha celebrata Protestantibus dedit, qui Graecos ad partes suas trahere tentarunt: numeratis libris iisdem, quos in Tridentini decreto legimus, addit Synodus: *Hos omnes judicamus esse canonicos, et sacram Scripturam confitemur, quoniam eos tradidit antiqua consuetudo, seu magis Ecclesia catholica.* Concilium ergo Tridentinum nihil innovavit, sed solum quoad libros divinitus inspiratos solemniter declaravit, quod perpetuo tenuit Ecclesiarum fides: haec autem constans Ecclesiarum consensio nonnisi ex institutione Apostolorum repeti potest.

3. Qui ab Ecclesia recesserunt, ipsiusque judicio acquiescere detrectarunt, plerumque etiam plures, vel pauciores S. Scripturae libros rejecerunt, praecipue quos falsae doctrinae suae minus favere senserunt. De tali haereticorum temeritate jam lamentati sunt antiqui Ecclesiae Patres, ut Tertullianus (de praescr. c. 17.) Irenaeus (l. 1. adv. haer. c. 20.) Cyprianus (l. de unit. Eccl.) Basilius (in Hexaem. hom. 5. n. 5.) Augustinus (l. contr. Adimant. c. 13.) Eodem fere modo processerunt Protestantes. — Lutherani enim ab initio rejecerunt ex sacrorum Bibliorum censu libros omnes tum V. tum N. T., quos deuterocanonicos vocamus. Calviniani repulerunt pariter libros omnes deuterocanonicos V. T., cum tamen libros deuterocanonicos N. T. retinerent. Successu temporis inter ipsos Luthe-

ranos multi eruditi viri libros deuterocanonicos - saltem N. T. (sola Apocalypsi a nonnullis rejecta) in Canonem divinorum librorum retulerunt. Retentioribus autem temporibus nonnulli cum Odero, et Semlero libros etiam protocanonicos aut rejiciunt, aut in dubium vocant, potissimum historicos, quos ad ordinem salutis haud pertinere censent. (v. Dobmayr l. c. §. 34.)

Libri deuterocanonici ideo solum non universaliter ut divini habebantur, quia non satis constabat de Apostolorum traditione. qua post pacem Ecclesiae redditam melius cognita ubique ut divini habiti sunt. Vindicias librorum deuterocanonicorum Theologi catholici passim solide susceperunt. (v. Melchior Can. de locis theol. l. 2, cap. 9, 10, et 11. Bellarmin. Tom. I. Controv. lib. I. cap. 8 et seq. Slolberg 4. Bd. 2. Beilage. Liebermann. l. c. Art. II. §. II. et III.

§. 158.

De S. Scripturae versionibus.

Cum Revelatio, quam Christus mundo attulit, non, ut lex mosaica, pro uno tantum populo, sed pro omnibus terrae gentibus, quae variis linguis utuntur, destinata fuerit; - S. Scriptura, ut ceu fons Revelationis omnibus pateret, in varias linguas vertenda erat. Plures idcirco S. Bibliorum versiones confectae sunt, de quibus fusius in studio biblico agitur. Pro usu autem Theologiae dogmaticae aliqua *de auctoritate versionis graecae 70 Interpretum*, et *de auctoritate Vulgatae latinae* dicenda veniunt.

1. De tempore, et modo, quo inclita versio 70 confecta fuerat, non satis convenit inter eruditos. Narratur, Ptolomaeum Philadelphum, Regem Aegypti ab Eleazaro impetrasse 72 vivos, legis doctores, qui spatio 72 dierum mirabili consensione versionem absolverunt: id asserunt

Aristaeus, et Josephus Flav. l. 12. ant. c. 2. Sed an singuli separatim in diversis cellulis an bini, et bini, an inter se conferentes interpretati sint, est incertum, aliis Patribus affirmantibus, aliis negantibus. Probabilius tamen est, omnes inter se contulisse, tum quia nec Josephus, nec Philo, historiam versionis describentes harum cellularum mentionem fecerunt, tum quia Aristaeus aperte asserit, 70 interpretes simul usque ad horam nonam conferendo versionem inter 72 dies absolvisse; unde *S. Hieronymus* (Praef. in Pentat.) ait: „Nescio, quis primus auctor 70 cellulas Alexandriae mendacio suo extruxerit, quibus divisi eadem scripserint.“ — Quocunque vero tempore et modo haec versio confecta fuit, magna est ipsius in Ecclesia auctoritas, a) quia Christus, et Apostoli ea usi fuerunt, b) quia utriusque Ecclesiae graecae, et latinae judicio, et usu consecrata est; c) quia non sine Spiritus S. assistentia facta videtur; nam *S. Irenaeus* de hac versione dicit: „per aspirationem Dei expositae sunt scripturae“ (l. 8 adv. haer. c. 15.), et *S. Augustinus*: „Spiritus, ait, qui in prophetis erat, quando illa dixerunt, idem ipse erat in 70 viris, quando illa interpretati sunt“ (Lib. 18. de Civ. D. c. 43.); d) demum quia Sixtus V. illam authenticam declaravit: in suo enim diplomate praefixo versioni 70, quam publicam fecit juxta exemplar, temporibus S. Hieronymi prius ac ideo a multis mendis liberum, ita loquitur: „Volumus, et sancimus ad Dei gloriam, et Ecclesiae utilitatem, ut vetus Testamentum juxta 70 recognitum, et expositum ab omnibus recipiatur, non autem quomodocunque, sed ut authentica versio . . . prohibentes, ne quis de hac nova graeca editione audeat in posterum vel addendo, vel minuendo, aliquid immutare.“ — Magna quoque providentia divina ex hac versione elucet. Cum enim per Alexandrum M. imperium Graecorum maxime dilatatum fuerat,

etiam linguae graecae notitia apud multos populos incrementa cepit. Ideo Apostoli, hisce populis Evangelium praedicantes, ad versionem V. T. graecam, quam legere, et intelligere valuerunt, provocare potuerunt. Et haec versio trecentis, vel saltem ducentis annis ante Christum confecta, et Judaeis, Ethnicisque nota fuit, ne sacri V. T. libri a Christianis conficti, aut interpolati dici possint. (v. Stolberg Gesch. d. Rel. J. 4. B. §. 47.)

2. Primis jam Ecclesiae saeculis, testibus *S. Augustino* (Lib. II. de doctr. christ. c. 11.) et *S. Hieronymo*, (Praef. in Josue) multae S. Bibliorum versiones latinae circumferebantur, inter quas eminuit una, a S. Augustino *itala*, a S. Hieronymo *communis*, seu vulgata, a S. Gregorio M. *vetus* appellata: haec ab incerto auctore juxta exemplar 70 adornata fuit. Cum autem Christiani ex eo carperentur, quod nonnisi ex graeco compilatam V. T. versionem haberent, *S. Hieronymus* jussu Damasi Papae fere totum V. T. transtulit in Latinum, exceptis nimirum libris *Baruch*, *Sapientiae*, *Ecclesiastici*, et *Machabaeorum*: libros *Judith*, et *Tobiae* transtulit ex originali chaldaico, et duo posteriora capita Danielis, quae in textu hebraico non inveniebantur, desumsit ex versione Theodotionis. *Psalterium*, licet a S. Hieronymo versum, attamen retentum est juxta antiquam versionem italam, quia jam a longo tempore illius usus invaluerat in Ecclesia. *Novum Testamentum* non vertit S. Hieronymus, sed antiquam italam versionem a mendis, quae vel per imprudentiam, vel per Librariorum incuriam irrepserant, emendavit. — Sic enata est Vulgata nostra, quam Concilium Tridentinum ut authenticam declaravit; ait enim Sess. IV. decr. 2. *Sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quae circumferuntur, sacrorum libro-*

rum, quaenam pro authentica habenda sit, innotescat, statuit, et declarat, ut haec ipsa vetus, et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, et in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus, et expositionibus pro authentica habeatur; ut nemo illam rejicere quovis praetextu audeat, vel praesumat. Ex hujus decreti verbis apparet, Concilium tridentinum nullatenus versionem latinam textui hebraeo, vel graeco praeferre aut aequiparare, neque ut ad hunc recurrant, Catholicis prohibere, sed solum ex latinis versionibus hanc, quae vulgata nuncupatur, ut authenticam declarasse. Neque Concilium tridentinum Vulgatam eo sensu authenticam declaravit, quod nulla omnino errata, seu menda in ea reperiantur, sed eo tantum sensu, quod in iis, quae sunt alicujus momenti, non discrepet a primario, et vero divinae scripturae sensu, et quod currupta non sit in capitibus, quae ad fidem, aut mores pertinent. Hunc esse decreti tridentini sensum docuit cel. Melchior Canus, qui ipse concilio tridentino adfuit. (l. 15. in Conc. trid. c. 9.) Caeterum inter ipsos Protestantes nonnulli, ut Lutherus, Calvinus, Beza, Hugo Grotius, Michaelis et alii vulgatam magni fecerunt, et illam aliis versionibus latinis praeferendam esse judicarunt. (v. Dobmayr l. c. §. 40. Waibl Dogm. VII. Abh. I. Beil. n. XVIII.)

Articulus IV.

De S. Scripturae usu.

§. 159.

Non sufficit solam Scripturae theoriam tenere, sed oportet ea rite uti ad fines, ad quos singulari Dei beneficio data, et inde a sua origine semper apta fuit. Ut autem hujusce usus tum motivum, tum modus patescat, *de sacrae*

Scripturae praestantia, et utilitate, de ejusdem multiplici sensu, ac *de lectione illius* omnibus vel commendanda, vel limitanda disserendum est.

§. 160.

De S. Scripturae praestantia, et utilitate.

S. Scripturam in se praestantissimam, nobisque utilissimam esse, facile cognoscemus, sive *ejusdem indolem* consideremus, sive *Patrum testimonia* audiamus.

1. Cum S. Scriptura non solum doctrinam divinitus revelatam contineat, sed etiam inspirante Spiritu S. exarata sit, dubitari haud potest, ipsam tum ratione argumenti, tum ratione originis praestantissimam esse. Et sane - S. Biblia doctrinas saluberrimas continent, quibus tum fides illustratur, ac firmatur, tum mores corriguntur, et ad perfectionem diriguntur. Dei infinitae perfectiones, innumeraque beneficia egregie nobis ante oculos ponuntur, et sic ad Deum colendum, timendum, et amandum excitamur. Optimus quoque Deum laudandi modus nobis in S. Bibliis, praecipue in Psalmis exhibetur. Historiae quoque, quae tum de Religione in genere, tum de integris populis, tum de singulis hominibus in s. libris leguntur, varia emolumenta praestant. Ostendunt enim nobis divinam providentiam, quae Religioni revelatae invigilat, pios probat quidem, sed et adjuvat, protegit, ac liberat, impios vero, licet eos aliquamdiu patienter sustineat, justis tandem suppliciis afficit. Jure igitur de tota s. Scriptura dicitur, quod legitur Ps. 18, 8 etc. *Lex Domini immaculata convertens animas, — testimonium Domini fidele, sapientiam praestans parvulis; praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Paulus autem S. Bibliorum praestantiam, et utilitatem commendat, dicens: *quaecunque scripta sunt, ad nostram*

doctrinam scripta sunt, ut per patientam, et consolationem scripturarum spem habeamus. (Rom. 15, 4.) Et iterum: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* II. Tim. 3, 16 etc.

2. Mirum proinde non est, SS. Patres emolumenta, quae ex lectione, et meditatione s. Bibliorum redundant, maxime extulisse. Sic *S. Cyprianus* S. Scripturam vocat „vocem coelestem, qua servi Dei corroborantur“ (de lapsis) et „thesaurum indefectibilem, quo divina sapientia multiplex per multos distribuitur.“ (Ep. 75.) *Origenes* ait: „Nutrimentum spiritus est divina lectio, his alitur cibis, his convalescit, his victor efficitur.“ (Hom. 9. in Lev.) *S. Hilarius* de scriptis hagiographis dicit: „quidquid in eis est, excelsum, divinum, rationabile, et perfectum est: ista nunc innocentis vitae institutionem afferunt, nunc scientiam Dei intimant, nunc originis, naturaeque nostrae cognitionem tribuunt, nunc futurorum intelligentiam non spe tantum, sed ratione praestant.“ (in Ps. 135. n. 1 et 2.) *S. Basilius* inquit: „Omnis scriptura divinitus inspirata hac una ratione a Spiritu S. conscripta adstruitur, ut ex ea, haud secus, atque ex communi quapiam curandarum animarum officina medelam suo quisque morbo salutarem, et accommodam queat seligere: medicina enim scriptura sedabit magna delicta. (Praef. in Psalm.) *S. Chrysostomus* exponens verba Apostoli: *Verbum Christi habitet in vobis abundanter*, – assiduam s. Scripturarum lectionem commendans ait: „parate vobis libros medicamenta animae. Si non alios vultis, novum quidem certe Testamentum vobis parate, Apostolorum actus, Evangelia magistros perpetuos; si dolor acciderit, tanquam in medicamentorum apothecam aspice“ etc. (Hom. 6. in Ep. ad Col.). *S. Am-*

brosius scribit: „Omnes aedificat scriptura divina; in ea invenit unusquisque, quo aut vulnera sua curet, aut merita confirmet.“ (in Ps. 48.) *S. Hieronymus*: „Hoc solum, ait, habemus in praesenti saeculo bonum, si vescamur carne Christi, et cruore potemur non solum in mysterio, sed etiam in Scripturarum lectione. Verus enim cibus, et potus, qui ex verbo Dei sumitur, scientia Scripturarum est.“ (Comment. in Eccles.) *S. Augustinus* dicit: „De illa civitate, unde peregrinamur, litterae nobis venerunt; ipsae sunt Scripturae, quae nos hortantur, ut bene vivamus“ (in Ps. 90. S. 2.) *S. Gregorius M.* inquit: „Studete fratres charissimi Dei verba meditari, nolite despicere verba nostri Conditoris, quae ad nos missa sunt. Multum valde est, quod per ea animus refricatur ad calorem, ne iniquitatis suae frigore torpescat.“ (Hom. 15. in Ezech.) *S. Jo. Damascenus* scribit: „Hoc afferunt Scripturae sanctae, ut ad bonas actiones, et ad puram contemplationem nos componant; in eis namque cohortationem ad omnem virtutem, et ab omni vitio dissuasionem invenire est. (de fid. orthod. c. 17.) Similiter alii Patres, et Doctores magnificentissime de SS. Bibliis loquuntur, eorundemque usum commendant. (v. Schanza Mor. christ. T. I. §. 219.)

§. 161.

De S. Scripturae sensu.

1. Duplex S. Scripturae sensus *litteralis*, et *mysticus* a Theologis secernitur. *Litteralis* est ille, quem verba sive proprie, sive metaphorice accepta immediate significant; *Mysticus* est ille qui non verbis ipsis, sed rebus per verba significatis indicatur; et hic triplex distinguitur, nimirum *tropologicus*, seu moralis, qui est rei ad morum instructionem significatio per aliam rem Scripturae verbis

immediate significatam; *allegoricus*, qui res, facta, et dicta veteris testamenti ad Christum, et ecclesiam refert; et *anagogicus*, qui ea, quae in hac vita geruntur, aut dicuntur, refert ad futuram, et aeternam vitam. Omnes isti sensus una cum litterali sequenti versiculo exprimi solent:

Littera gesta docet, quid credas *Allegoria*, *Moralis*, quid agas, quo tendas *Anagogia*.

2. Neque aliquid absurdi occurrit, dum varius in S. Scriptura sensus adstruitur. Duplex enim distinguendus est scripturarum auctor, homo scribens, et Deus inspirans; sensus igitur scripturae compositus est; Dei enim sensum continet, et auctoris. Sensus scribentis non potest sensui divino contradicere; potest tamen sensus Dei inspirantis illi, quem auctor habüit, longe esse foecundior, sicque in s. litteris contineri sensus, quem scriptor sacer non cognovit, nec exprimere intendit. — Imo negare nullo modo licet, in s. scriptura sensum mysticum contineri. Christus enim ipse, et Apostoli interpretatione mystica usi sunt, huncque sensum adhibuere tanquam sensum a Spiritu S. intentum. Sic Christus cum Nicodemo de sua in cruce exaltatione loquens, eam per serpentem a Moyse erectum praefiguratam fuisse affirmat (Jo. 3.). Alibi resurrectionem suam in Jona propheta figuratam esse asserit (Matth. 12.) — Joannes c. 19. in Christo impleta fuisse ait, quae Ex. 12. de agno paschali dicuntur: *Os non comminuetis ex eo.* In Apostolorum scriptis nil frequentius occurrit, quam ejusmodi mysticae explicationes. Sic e. g. I. Cor. 9, 9 in sensu tropologico, seu morali explicantur verba Deut. 25: *non alligabis os bovi trituranti.* Imo Paulus quasi rationem hujus mysticae explicationis reddit, cum de veteri Testamento loquens ait: *Omnia in figuris contingebant illis.* I. Cor. 10, 11: Neque dici potest, Christum et Apostolos accommodatitio solum modo alium Scripturae

sensum applicasse; nam verba Scripturae in sensu mystico ad rem suam contra Judaeos probandam citarunt, et Evangelistae passim dicunt: *ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetam* (Matth. 2, 15.) vel *facta sunt haec, ut scriptura adimpleretur.* (Jo. 17, 19.) Ideo mysticum sensum, tanquam a Spiritu S. intentum semper agnovit Ecclesia, illoque sat frequenter SS. Patres usi sunt. Egregie *S. Gregorius M.* dicit: S. Scriptura est liber scriptus intus, et foris (Apoc. 5, 1.) Est autem intus scriptus per allegoriam, foris per historiam; intus per spiritualem intellectum, foris autem per sensum litterae simplicem. (Hom. 9. in Ezech.) Cf. *S. Hieronymum* (ad II. Ezech. Augustinum de doctr. chr.)

3. Uterque sensus tum litteralis, tum mysticus constituit locum vere theologicum, ita ut ex illo Theologia argumenta depromere queat, si de eo certo constat: uterque enim est a Spiritu S. intentus, quo inspirante s. libri conscripti sunt. Non solum autem de sensu litterali, sed etiam de sensu mistico certo constare potest vel ex alio Scripturae loco, vel ex traditione, vel ex Ecclesiae definitione. Si autem talis sensus sit solummodo humani ingenii partus, nil ex eo probari potest. Neque opinandum est, in quovis Scripturae S. textu praeter sensum litteralem etiam mysticum contineri. Contrarium ipsi SS. Patres docent. Sic e. g. S. Augustinus Quaest. 2. sup. Gen. ait: „in quibusdam locis solus sensus litteralis quaerendus est.“ Et S. Epiphanius l. 2. Haer. 61. inquit: „Non omnia verba divina opus habent Allegoria, sed prout se habent, accipienda sunt.“ — Et quis jam sensus mysticus ex verbis: *non furtum facies* etc. *diliges Dominum Deum tuum* etc.

4. A sensu mystico prorsus differt *accommodatitius*, quo ea, quae litterali, aut mystico sensu alia occasione in Scriptura dicuntur, per quandam extensionem, et similitu-

dinem ad aliquid aliud applicantur. Hic sensus nullo modo a Spiritu S. intentus est, et nihil ex co probari potest. (Cf. Liebermann. l. c. Art. III.)

§. 162.

De S. Scripturae lectione.

S. Scripturae lectionem in se utilissimam, ac omnibus commendandam esse, ex dictis patet. — Nullatenus tamen dici potest, eam necessariam esse ad salutem; nullum enim Scripturas legendi praeceptum vel divinum, vel ecclesiasticum citari potest, et teste Apostolo *fides ex auditu* concipitur (Rom. 10, 17.) atque ad Religionis doctrinam cognoscendam, ac pietatem fovendam alia media suppetunt. Ideo S. Augustinus dicit: „Homo fide, spe, et charitate subnixus, eaque inconcusse retinens, non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaque multi per haec tria etiam in solitudine sine codicibus vivunt.“ (de doctr. christ. l. 1. c. 45.) Imo cum S. Scriptura multis in locis obscura sit, et sine variis adminiculis recte intelligi non possit, ideo ex ignorantia vel malitia hominum fieri potest, ut ex illius lectione plus detrimenti, quam emolumenti capiatur. Princeps jam Apostolorum de tam pestifero S. Scripturae abusu lamentatus est: de Epistolis enim Paulinis dicit: *in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti, et instabiles depravant ad suam ipsorum perditionem.* II. Petr. 3, 16. Negari ergo non potest, lectionem S. Scripturae, licet in se utilissimam, tamen indoctis, et instabilibus, i. e. in fide non sat firmis, perniciosam fieri posse. Cautela ergo opus est in illa commendanda, vel etiam permittenda. Sapientissime igitur in Ecclesia catholica circa communem S. Scripturae lectionem limites constituti sunt. Regula enim quarta indicis, a Pio IV. editi, ita sonat: *Cum*

experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri; hac in parte judicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur, ut cum consilio Parochi, vel Confessarii Bibliorum a catholicis auctoribus versorum lectionem vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint, ex hujusmodi lectione non damnum, sed fidei, atque pietatis augmentum capere posse; quam facultatem inscriptis habeant etc. — Protestantes hanc regulam acri stilo exagitarunt, clamitantes, Catholicis essentiale jus S. Scripturam legendi ademtum esse. Talem autem criminationem omnino injustam esse, regulam rite consideranti patet. a) Lectio enim S. Scripturae in lingua hebraica, graeca, et latina nemini prohibetur; sed sermo est solummodo de versionibus *in linguam vulgarem* factis, quarum illis temporibus multae corruptae, et erroribus refertae circumferebantur. b) In hac prohibitione illi tantum comprehenduntur, qui detrimentum potius, quam utilitatem inde haurire possent, utpote necessariis mediis ad S. Scripturam recte intelligendam destitutis; non autem lectio interdicitur doctis, et requisitis ad intelligenda Biblia subsidiis instructis. c) Imo neque laicis absolute S. Scripturae lectio interdicitur, sed legitimae potestatis judicio committitur, ut S. Scripturae lectio in lingua vulgari illis permittatur, quibus utilis esse possit. Regula ergo omnino juste, et sapienter constituta est.

1. De praefata regula indicis etiam inter catholicos Theologos varii varia senserunt. *Engelb. Klüpfel* (T. I. Proleg. §. 41 n. 2.) clare pronuntiat, regulam hanc non constituere obligatoriam legem universalis Ecclesiae. Nam, ait, „compertum est, indicem librorum prohibitorum, atque regulas indici praefixas concilii tridentini partes non esse: absoluta enim synodo, indicem demum confectum, probatumque esse, apparet ex Bulla Pii IV. praemissa indici anno 1564. Idem majori jure statu-

endum est *de observatione* regulam quartam attinente, quae in antiquioribus concilii editionibus non invenitur." — Haec Klüpfelii argumentatio solida haud est. Admitti equidem debet, regulas indicis partes concilii tridentini non esse: concilium enim jam fini suo appropinquans causam de inhibitione librorum primo selectis viris discutiendam, et dein Romano Pontifici definiendam reliquit: ideo Pius IV. nomine, et auctoritate totius Ecclesiae regulas indicis promulgavit. Quis ergo Catholicorum negabit, obligatoriam vim istis regulis inesse, cum romanus Pontifex jam per se supremam potestatem legislativam in universam Ecclesiam habeat, et speciatim hoc in negotio a concilio oecumenico ipsi auctoritas tradita fuerit? — Legem hanc multis in provinciis (praecipue in Germania) receptam non esse, aut per contrariam consuetudinem abrogatam fuisse, varii Theologi docent (e. g. Layman Comp. Theol. Mor. l. 2. tract. 1. c. 15. Wiest Tom. 3. §. 325 in Nota.) — Sed tamen notandum est, per consuetudinem abrogari non posse legem naturalem, quae prohibet lectionem, ex qua plus detrimenti, quam utilitatis oritur. Neque negari potest, nostris praecipue temporibus, quibus societates biblicae plurimas S. Scripturae versiones, in lingua vulgari ab heterodoxis exaratas spargunt, circa lectionem S. Bibliorum in lingua vulgari magna cautione opus esse.

2. Klüpfel (cit. §. 41.) etiam propugnare conatur, a S. Scripturae lectione neminem Christianorum arcendum esse. Sed contra allata ipsius argumenta varia excipi possunt. Ait enim — 1. „Apud Hebraeos hebraice, apud Graecos graece, apud Latinos latine (quae quidem linguae gentibus illis, quibus datae sunt, vernaculae fere fuerunt) primum prodierunt divini libri; non alio certe consilio, nisi ut legerentur, atque intelligerentur ab omnibus." *Resp.* Libri sacri lingua quadam, et quidem scriptoribus nota, exaranda fuerunt. Id vero eo consilio factum esse, ut indiscriminatim ab omnibus legerentur, et intelligerentur, probandum esset, sed probari haud potest. Majori jure dicitur, s. libros hebraice, graece etc. exaratos fuisse, ut ii, quibus munus docendi incumbit, eos intelligant, illosque fidelibus explicare queant. Et sane – cum ante inventam artem

typographicam libri sat rari, et fere solum in manibus hominum doctorum fuerint, ac praeterea pauci artem legendi, et scribendi callerent, inepte omnino dicitur. s. Scriptores eo consilio libros suos lingua tunc temporis vulgari exarasse, ut ab omnibus legerentur, et intelligerentur. Utique nostris quoque temporibus libri juridici, et medici lingua vulgari conscribuntur; anne autem id eo consilio fit, ut sine discrimine omnes iis utantur ad jus sibi dicendum, vel ad medicamenta sibi praescribenda? — — 2. „Sicut verbum Dei audierunt omnes, praedicatum a prophetis, et apostolis, excluso nemine: ita nemo repellendus est ab eodem Dei verbo legendo, postquam relatum est in Scripturas.“ — *Resp.* Aliud omnino est, verbum Dei praedicatum audire, aliud est, verbum Dei scriptum legere. Dum verbum Dei praedicatur, ea quae proponuntur, etiam declarantur, et auditorum captui accommodantur, quod non fit in scriptis divinis, quae saepe obscura sunt, et difficilia intellectu, ac ideo sine magno eruditionis apparatu recte intelligi non possunt. Contingere ergo omnino debet, ut homo rudis, et indoctus multa vel omnino non intelligat, vel male intelligat, et ut sic s. librorum lectio ipsi partim inutilis, partim noxia fiat. Porro-sicut pastores non ad scribendum, sed ad docendum, sic oves non ad legendum, sed ad audiendum in Evangelio obligantur (Matth. 28, 19. Jo. 10, 16.) — 3. „S. Scriptura est norma fidei, agendique regula, quam omnes nosse oportet, et sequi, quaeque viam monstrat ad felicitatem, quo omnibus est eluctandum.“ — *Resp.* S. Scriptura, solummodo recte intellecta, dici potest norma fidei, agendique regula. Talis autem non est pro homine rudi, et indocto, qui, requisitis subsidiis destitutus eam vel non intelligit, vel male exponit. Sicut ergo pueri, ita etiam homines rudes, et indocti aliena institutione indigent, quam etiam Christus ut ordinarium medium instituit, hominibus monstrandi viam salutis. Primis praedicationis evangelicae annis, ubi N. T. libri non fuerunt exarati, et etiam posterioribus saeculis apud populos barbaros, arte legendi, et scribendi, vel ipsis etiam libris expertibus, multi viam salutis invenerunt, quin ipsimet legerent Scripturas, normam fidei, vivendique regulam tutius ex sola institutione, quam a praeconibus Evangelii audierunt, haurientes. 4. „Eam

ob rem inscripserunt Apostoli epistolas suas non episcopis duntaxat, aut clericis aliis; sed universis Ecclesiis, velut ***Romanae, Corinthiorum, Galatarum*** etc. eaque re indicaruut, jus, et officium legendi scripturas sacras competere universis.“ — ***Resp.*** Inscriptio pro Ecclesiis integris jure dicitur facta, non ut omnes Epistolam legerent, sed potius, ut omnes eam audirent, utpote saluberrima monita pro omnibus continentem. Nullum sane vestigium apparet, quod tot statim Epistolarum exemplaria coufecta fueriut, ut in omnium manus venirent. Historia autem docet, Epistolas ad Ecclesiarum Antistites missas fuisse, qui illas fidelibus congregatis et praelegerunt, et declararunt. 5. „Hortatus praeterea est Christus auditores suos, nullo personarum delectu habito, ut legerent, atque scrutarentur Scripturas, dicens: ***Scrutamini Scripturas*** Jo. 5, 39. — ***Resp.*** Christus haec dicens non idiotas allocutus est, sed Principes Synagogae, Pharisaeos, et Legisperitos, quod apparet ex verbis praecedeutibus: ***vos misistis ad Joannem*** (v. 33.) collatis cum Jo. 1, 19. 6. Apostoli pariter studium legendi sacras litteras non improbarunt in Baerensibus. Act. 17, 11. ***Resp.*** Jam ipse s. textus confutationem hujus argumenti in se continet; nam legitur ibi: ***Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicae, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si haec ita se haberent.*** Ergo ***nobiliores***, necessaria eruditione praediti, et jam per praedicationem apostolicam circa rectum Scripturae sensum instructi laudantur, quod et ipsi S. Scripturas scrutati fuerint. 7. „Vix demum dici potest, quam gravibus verbis Scripturarum divinarum studium, legendique assiduitatem Christianis omnibus, etiam foeminis inculcarint veteris Ecclesiae Patres, ***Chrysostomus*** praecipue, et ***Hieronymus***. — ***Resp.*** SS. Patres scripturas legendas commendarunt vel in textu originali, vel in Vulgata latina, ab Ecclesia approbata. Praeterea Patres loquuntur ad Christianos, optime in fide-per quotidianas fere institutiones, homilias, et exhortationes-instructos, ac ideo ad intelligendas scripturas idoneos: Sic ***S. Hieronymus*** foeminis, scientia, et pietate conspicuis, quotidianam S. librorum lectionem commendat. Demum aevo Patrum ubique moris erat, ut S. Scrip-

turae libri publice in homiliis exponerentur, et salutari fidelium usui accommodarentur. Eminuit hac in re *S. Chrysostomus*, qui ideo sat frequenter fideles adhortatur, ut domi, quae ex Scriptura audierunt, relegant, et sic cum Scripturae verbis ejusdem expositiones, et deductas exinde exhortationes firmius cordi imprimant. — Ex dictis apparet, quam male asserta Patrum nostris temporibus indiscriminatim accommodentur. (Cf. Perrone de loc. theol. P. II. cap. V. — Tom. 9.)

§. 163.

Usus doctrinae traditae.

a) Coeleste S. Scripturarum donum cum magna reverentia, et cum debito gratitudinis sensu recipiendum est *non ut verbum hominum, sed sicut est vere, verbum Dei.* b) Pastorem animarum, cui munus docendi incumbit, continuo decet S. Scripturam legere, scrutari, et meditare, *ut potens sit, exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere* (Tit. 1, 9.). c) Laicis quoque s. librorum lectio, et meditatio non satis commendari potest, dummodo necessariis ad S. Scripturam intelligendam subsidiis instructi sint, vel expositionibus, et commentariis orthodoxis utantur. d) Omnis autem sollicitudo habenda est, ut versiones in lingua vulgari ab heterodoxis confectae, et sparsae a fidelibus penitus removeantur.

Caput II.

De Traditione.

§. 164.

Magni momenti quaestio est, an S. Scriptura sit unicus Revelationis christianae fons, vel an alius quoque fons existat, et necessario admittendus sit, ut omnia doctrinae a Christo nobis revelatae capita habeantur. Hac in re Protestantes a Catholicis dissentiunt. Illi enim, duce ipso

Luthero, rejecta traditione, S. Scripturam ceu unicum fontem assignant, ex quo dogmata christiana haurienda sunt: et licet successu temporis nonnulli, ac praecipue Episcopales in Anglia, de traditionibus divinis melius senserint, in eo tamen plerique conveniunt, quod pro certo statuant, quaecunque ad fidem, ac salutem necessaria sunt, sacris fuisse litteris consignata; caetera vero, quae scripta haud sunt, veluti adiaphora esse spectanda. Catholici vero dicunt, praeter s. Scripturam ceu Revelationis christianae fontem agnoscendam etiam esse Traditionem, quae tum dogmata a Christo revelata, sed in s. Scriptura non contenta proponit, tum de divinitate ac recto sensu S. Scripturae nos certos reddit. Hujusce jam Traditionis *notio, et divisio evolvenda, existentia* probanda, *conservatio, et propagatio* ostendenda est, ac demum *characteres* assignandi sunt, ex quibus certo dignosci possit.

Articulus I.

Traditionis notio, et divisio.

§. 165.

Traditionis nomen amplissimam habet significationem; adhibetur enim ad denotandam quamlibet institutionem, sive haec scripto, sive viva voce fiat. Sic Paulus II. Thess. 2, 14. ait: *Tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* — Usu autem ecclesiastico, et theologico factum est, ut per traditionem illa solum doctrina intelligatur, quae primum oretenus tantum aliis communicata, et non per sacram Scripturam, sed aliis mediis conservata, et propagata fuit. Haec etiam traditionis *significatio latior*, et *strictior* distingui potest.

1. In sensu latiori Traditio omnes complectitur veritates, ad Religionem pertinentes, quas non per s. Scriptu-

ram, sed aliis mediis addiscimus. — Ratione originis haec traditio dividitur in *divinam*, et *humanam*. Divina est, quae ex revelatione Dei descendit, seu quae proponit veritates, et leges, a Deo revelatas. Humana dicitur, quae non a Deo revelante, sed ab hominum institutione originem sumsit: haec subdividi solet in *apostolicam*, quam primi tradidere Apostoli, a Christo, vel Spiritu S. non acceptam, et in *ecclesiasticam*, quam ab Apostolis non acceptam alii ex prioribus Ecclesiae rectoribus posteris communicarunt. Probe autem notandum est, Apostolos sub duplici respectu considerandos esse, nempe ut praecones Revelationis, et ut Praesules Ecclesiae; quae ut praecones Revelationis docuerunt, ad divinam traditionem spectant; quae vero non ex Christi mandato, sed propria potestate ut Praesules Ecclesiae ordinarunt, humanam traditionem constituunt: in hoc sensu traditio *divino-apostolica*, et *humano-apostolica* distinguitur. Ratione materiae, seu argumenti traditio dividitur in *historicam*, quae circa facta, in *ritualem*, quae circa ritus, et disciplinam, et in *dogmaticam*, quae circa veritates religionis, seu circa doctrinam fidei, et morum versatur.

2. Quoniam traditio in isto tractatu ut fons Revelationis consideratur, solum de traditione divina, et quidem de traditione dogmatica sermo instituitur. In hoc autem sensu strictiori traditio est doctrina divinitus revelata, quae vero a canonicis scriptoribus litteris non consignata, sed viva voce ab Apostolis praedicata, et in Ecclesia semper conservata fuit. — Talis traditio divina duplex secernitur, nimirum *constitutiva*, seu *stricte dogmatica*, quae proponit dogmata, in S. Scriptura non contenta, et *hermeneutica*, seu *declarativa*, quae S. Scripturam, multis in locis obscuram declarat, illiusque sensum, a Spiritu S. intentum determinat.

Traditio non est nisi alius modus, quo nobis sicut per Scripturam S. veritates a Deo revelatae communicantur. Sicut ergo S. Scriptura auctoritatem non habet ex eo, quod scripta sit, sed quia vere est verbum Dei, sic etiam traditiones divinae, quae, ut ex definitione patet, nonnisi verbum Dei proponunt, ejusdem sunt auctoritatis, eandemque fidem merentur. — Ipsi Protestantes fatentur, traditiones divinas, si existant, eodem pietatis sensu, quo prosequimur Scripturas, excipiendas, et venerandas esse. Egregie hanc in rem loquitur Hugo Grotius (contra Rivetum): „Deo, ait, gratias ago, quod ea, quae singulis Christianis sunt necessaria, apostolici viri non docuere tantum, sed et perscripsere, sed si eo tempore vixissem, tam dicentibus illis credidissem, quam scribentibus; et sicut de iis, quae scripserunt, sequor plurium, et antiquissimorum codicum fidem, ita in iis, quae dixere, plurium, et antiquissimorum testium consensum.“ — Communiter tamen Protestantes Traditionis divinae existentiam negant, atque ideo illam ceu Revelationis fontem, a S. Scriptura distinctum admittere recusant. Summi idcirco momenti est, ut contra ipsos Traditionis divinae existentia probetur.

Articulus II.

Traditionis divinae existentia in V. T.

§. 166.

Traditionem divinam possibilem esse, et Revelationis fontem constituere posse, jam ex ipsa rei natura patet, quia Deus omnipotens, ac sapientissimus certe Revelationem hominibus concedere, eandemque per continuatam hominum eruditorum, et piorum seriem propagare, ac incorruptam conservare potest. Multo magis autem id ex ipso facto apparet. Traditio enim ut divinae Revelationis fons actu jam existit tum *in Religione patriarchali*, tum *in Religione mosaica*.

1. Graviter errant, qui putant, Patriarchas Religionem solummodo naturalem coluisse. Justificati enim sunt per

fidem in Messiam, cujus promissionem a Deo revelante acceperant, et in Abrahamo legem divinam positivam de puerorum circumcisione obtinuerunt. Circa alia quoque a Deo ipso edocti fuerunt, ita, ut eorum Religio omni jure revelata dicatur (vide P. II. Sect. I. Cap. I.) Constat autem, Patriarchas ab Adamo usque ad Moysen Scripturam canonicam nullam habuisse; dogmata ergo fidei, et morum conservata, et propagata fuerunt per oralem traditionem, quae unicum Revelationis, Patriarchis concessae, fontem constituebat.

2. Moyses equidem primus fuit, qui libros sacros conscriberet, nimirum Pentateuchum. Cum ipso ergo lex scripta incepit. Sed etiam in lege scripta traditionem non penitus cessasse, sed cum libris divinis hunc quoque revelationis fontem perseverasse, sat solidae rationes probant. Nam a) Plura dogmata tenuerunt Judaei, quae in Pentateucho non proponebantur. Sic e. g. immortalitatem animae, resurrectionem carnis, futurum judicium, praemiorum, et poenarum aeternitatem crediderunt (§. 78.), licet veritates istae in libris Moysis diserte expositae non legerentur. Necessario ergo admittitur alius fons, ex quo Judaei ista dogmata hauserunt, nimirum traditio oralis, ex qua ea didicerunt, quae a Deo Patriarchis revelata, sed a Moyse conscripta non fuerunt. b) Per longius tempus unicum divini Pentateuchi exemplar extitit, in arca reconditum; quare ea quoque, quae in illo continebantur, per solam institutionem oralem conservari, et propagari debebant. Nec unquam tot divinorum librorum exemplaria extiterunt, ut omnes Israelitae illa legendo sibimet ipsis doctrinam fidei, et morum comparare potuissent; sed s. Scripturae a Sacerdotibus praelegi, et explicari consueverunt. c) Demum in S. Scriptura V. T. tales loquendi formulae occurrunt, quae traditionem ceu praecipuum notitiarum religiosarum

fontem ostendunt. Crebro enim de rebus ad Religionem pertinentibus legitur: *Narrabis filio tuo, interroga generationem pristinam, investiga patrum memoriam, narraverunt patres nostri, patres nostri annuntiaverunt nobis* etc.

Moyses, cum dicit: Deut. 4, 2. ***Non addetis ad verbum, quod ego loquor, nec auferetis ex eo,*** et 12, 32 ***nec addas quidpiam, nec minuas*** non excludit traditiones divinas, sicut non rejicit libros divinos, qui post Pentateuchum canoni S. Sripturarum adjecti fuere: Moyses ergo in citatis verbis solummodo interdicit interpolationem, vel mutilationem librorum suorum divinitus inspiratorum. — Inepte etiam contra divinas V. T. traditiones citatur locus Isaiae, in quo Israelitae monentur, ut se teneant ***ad legem magis, et ad testimonium: quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.*** (Is. 8, 20.) Hisce enim verbis Israelitis tantummodo inculcatur, ut abstineant ***a pythonibus, et a divinis, qui strident in incantationibus suis*** (v. praec.), et ut nonnisi ea credant, quae in lege scripta sunt, et testimonio divino confirmantur: duplicem hic Isaias Revelationis fontem assignare videtur, quia per legem S. Scriptura, et per testimonium traditio aptissime intelligitur. — Dum Christus dicit: ***quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?*** (Matth. 15, 3.) Pharisaeos alloquitur, ipsorumque spurias, corruptas, et falsas, non autem divinas traditiones rejicit. — Demum si alicubi lex Domini ***perfecta*** dicitur, id referendum potius est ad puritatem, et praestantiam doctrinae, quam ad perfectionem illius, quasi omnes fidei articulos plene complecteretur. Omnia equidem opera Dei perfecta dicenda sunt, quatenus ad fines sibi a Deo praefixos aptissime constructa sunt, sed ideo non ad omnia sufficientia dici possunt. In hoc sensu etiam S. Scripturam perfectam dicimus, licet admittamus, Deum alio quoque modo nos ad veritatum fidei cognitionem perducere velle.

Articulus III.

Traditionis divinae existentia in N. T.

§. 167.

Religionem christianam illi tantum recte colunt, qui solam, et integram doctrinam Christi tenent. Si ergo omnia, quae Christus docuit, in S. Litteris continentur, ita, ut nullo alio fonte divinae ipsius doctrinae opus sit, Catholici aberrant, traditionibus inhaerentes, et sic humana divinis miscentes. Sed si non omnia, quae Christus docuit, conscripta sunt in libris divinis, et si hi ipsi authentica declaratione indigent, quae ab Apostolis promanans usque ad nos pervenit, Protestantes aberrant, traditiones divinas respuentes, atque ideo non integram doctrinam Christi assumentes. Exinde apparet, quanti momenti sit controversia, quae inter Protestantes, et Catholicos circa existentiam divinarum traditionum in N. T. agitatur. Solidissime autem ostendi potest, etiam in Religione christiana traditionem ceu fontem divinae Revelationis assumendam esse. Id enim a) tum *argumenta biblica,* b) tum *argumenta historica* invicte probant.

A. Argumenta biblica.

§. 168.

Tantum abest, ut S. Scriptura traditiones divinas vel rejiciat, vel excludat, ut potius traditionibus repulsis ipsa quoque S. Scripturae auctoritas infringatur. Nam traditionis divinae in Religione christiana existentiam 1) *origo S. Scripturae manifestat,* 2) *verba S. Scripturae probant,* 3) *indoles S. Scripturae postulat.*

§. 169.

I. Ex origine S. Scripturae.

Si rite indagemus, *quo tempore*, et *qua occasione* libri divini N. T. conscripti sint, traditionis divinae in Religione christiana existentia clare nobis manifestatur.

1. Christus enim ipse nihil scripto reliquit, imo, quantum legimus, ne praecepit quidem, ut aliquid scriberetur. Non ait: euntes scribite, sed *praedicate Evangelium omni creaturae*. Si autem Christo propositum fuisset, verbum Dei coarctandi, et restringendi ad Scripturam, inprimis rem tanti momenti Apostolis indicasset, eisque praecepisset, ut scriberent, ne unquam Ecclesia unico a se constituto Revelationis fonte destitueretur. Apostolos autem tale divinum praeceptum non habuisse, ex ipsorum agendi modo patet. Constat enim, Apostolos plerosque nihil scripsisse, caeteros autem post promulgatum Evangelium. Matthaeus inter N. T. scriptores primus octo annis post incoeptam evangelicam praedicationem Evangelium suum exaravit; Paulus primam suam epistolam (I. ad Thess.) sexdecim annis post Christi ascensionem in coelum conscripsit; reliqua N. T. scripta multo tardius prodierunt. Attamen multae variis in provinciis Ecclesiae fundatae sunt, et credentium numerus in dies augebatur. (§. 135. n. 3.) Tunc temporis ergo, Scriptura N. T. nondum confecta, haud alius religionis christianae fons assignari potest, quam oralis traditio. Per hanc doctrina christiana cognoscenda, et enatae circa rectam fidem controversiae dirimendae erant. Et cum - fatentibus ipsis Protestantibus - Apostoli ab ordinationibus Christi non recesserint, sed, utpote Spiritu S. repleti illis accuratissime inhaeserint, omnino dicendum est, Christum ipsum traditionem ceu primum, et ordinarium Religionis christianae fontem ordinasse.

2. Si traditio, uti a nemine negari potest, ab initio Ecclesiae christianae fons revelationis fuit, idem etiamnum manet, nisi ostendatur, priori fonti abrogato alium per S. Scripturam substitutum fuisse. Ut autem id ostenderetur, probandum foret, omnia ea, quae ab Apostolis oretenus praedicata fuerunt, postmodum in libris canonicis conscripta esse. Id autem probari nullatenus potest. Nam non *unus* integram doctrinam Christi complexus est, quod ipsi Protestantes non diffitentur, et s. libros legenti, ac conferenti patet. Neque probari potest sacros N. T. scriptores *omnes simul sumtos* omnia a Christo, et Apostolis oretenus tradita dogmata litteris consignasse. Id enim tantummodo vel per Apostolorum conventionem, vel per specialem Spiritus S. ordinationem, et directionem fieri potuisset. Ast nullibi legitur, Apostolos inter se convenisse, dum scriberent, et statuisse, ut unus haec, alter alia doctrinae Christi capita litteris consignaret. Contrarium potius ex ipsa s. librorum origine apparet. Pro data enim occasione s. N. T. libri conscripti sunt: sic e. g. Matthaeus a Judaeae incolis rogatus Evangelium suum exaravit; Joannes suum erroribus Cerinthi, et aliorum haereticorum, de divinitate Christi male sentientium opposuit; Epistolis Paulinis exorta variis in Ecclesiis dissidia, aut sparsae falsae doctrinae ansam praebuere. Ex quo patet, Apostolos non ex conventione quadam ad scribendum accessisse. Neque dici potest, Spiritum S. hagiographos N. T. scriptores ita inspirasse, et direxisse, ut omnia doctrinae christianae capita simul sumti complecterentur; talis enim assertio neque ex s. Scriptura ipsa, neque aliunde probari potest. Imo cum nonnulla Christi dicta, et facta fere ab omnibus enarrentur, et alia, licet gravissima, ab uno tantum brevissime indigitentur e. g. de forma baptismi, de modo remissionem peccatorum obtinendi etc., manifeste apparet, neque conven-

tionem, neque Spiritus S. directionem admitti posse, qua factum sit, ut omnia doctrinae christianae capita litteris consignentur. Qua propter traditio semper ut necessarius Religionis Christianae fons est agnoscenda.

Adversarii, cum neque ex Scriptura, neque ex aliis monumentis probare possint, omnia doctrinae christianae capita in s. Scriptura contineri, ad rationes philosophicas confugiunt, et ajunt: Deus, qui imperfecta non operatur, si per libros a se inspiratos nos instruere decrevit, hos certe ita comparavit, ut ad instructionem nostram sufficiant. Nam et sapiens Princeps, qui scriptum legum codicem promulgat, non ita eum efformat, ut unam tantum legum partem contineat, et aliam viva solum voce propositam hominum memoriae relinquat. Praeterea admitti non potest, Deum, qui non deest in necessariis, sed non abundat in superfluis, duplicem revelationis fontem constituisse. Nulla sane ratio assignari potest, cur Deus voluerit, nos aliqua essentialia Religionis capita per Scripturam, alia vero per solam traditionem cognoscere. Demum non sine maximo absurdo dici potest, S. Scripturam, quae et accidentalia multa refert, in necessariis, et essentialibus deficere. (Ita Palmer Tract. de Eccles. vol. II. c. 1.) — Ad similes adversariorum argutias reponendum est, humanis ratiociniis, dum de factis divinis agitur indulgendum non esse. Deus, qui liberrime Revelationem nobis concessit, liberrime etiam modum, quo ad illius cognitionem perveniamus, determinare potest. Neque infinitae sapientiae decreta per limitatam. et caecutientem rationem humanam dijudicare licet. Optima, et sapientissima sunt omnia, quae Deus vult, et non aliunde, nisi quia vult. — S. Scriptura, divinitus inspirata, opus in se imperfectum, et medium inadaequatum jure diceretur, si Deus reipsa sibi proposuisset omnia ad salutem necessaria immediate ad nos per illam transmittere, et nihilominus ea nonnisi ex parte contineret. Sed nullatenus probari potest, hunc sibi finem Deum praestituisse, cum contrarium tum ex scriptura, tum ex aliis monumentis patescat. — Exemplum legislatoris humani non est ad rem, siquidem huic non suppetit legislationis suae depositarius, et custos indefectibilis, et infallibilis, prout suppetit Deo

in Ecclesia a se constituta, (quod inferius probatur). Caeterum nil absurdi contingit, si hincinde princeps legato, a se mittendo, mandata sua partim scriptis, partim viva voce committat, quod non raro ex occultis, sed justis causis ipsa prudentia exigere potest. Et quis mortalium Deo inconveniens judicabit, ut duplicem fontem statuat, quo ad revelationis, ab ipso benignissime concessae, cognitionem perveniamus? — Male profecto lex parsimoniae Deo ibi praescribitur, ubi summa ipsius benignitas, ac sapientia laudanda venit. In naturalibus quoque nonnulla supervacanea nobis videntur, quae tamen a Deo sapientissimo ordinata esse, negare non possnmus. — Ratio etiam assignari potest, cur non omnia essentialia Religionis capita ex Scriptura haurire queamus. Deus enim sic Religionem christianam instituit, ut qui illi per fidem inhaerent tum per mutuam charitatem inter se, tum per humilem obedientiam erga magisterinm statutum, seu erga Ecclesiam docentem colligentur, a qua proinde tum dogmata in divinis libris non contenta, tum et rectum Scripturarum sensum repetere debent. Mirum proinde non est, si s. Scriptura, licet accidentalia contineat, necessaria tamen non cuncta proponat. Haec enim omnia cum sapientissimo Dei consilio optime cohaerent. Allatae ergo rationes philosophicae nos nullatenus retinere possunt ab assumenda traditione divina, dummodo illius existentia in N. T. rite probetur. (Cf. Perrone de loc. theol. T. 9. P. II. Sect. 2. c. 1.)

§. 170.

II. Ex verbis S. Scripturae.

Ex variis S. Scripturae effatis clare apparet, Apostolorum mentem non fuisse, omnia, quae a Christo audierant, et oretenus praedicaverant, litteris consignare, sed ipsos oralem institutionem summopere commendasse, et ut praecipuam fidei normam statuisse. Ideo *saepe enarrant, Christum docuisse, quin doctrinae propositae capita recenseant,* et ad fidem stabiliendam, erroresque propul-

sandos *ad oralem institutionem, seu ad traditionem provocant.*

1. In Evangeliis non raro legitur, Christum docuisse, quin ea, quae docuit, nobis exponerentur. Sic Matth. 4, 23 dicitur: *circuibat Jesus totam Galilaeam, docens in synagogis eorum, et praedicans Evangelium regni,* sed doctrinae praedicatae capita non exhibentur. Idem fit Matth. 9, 35. Marc. 6, 2. Luc. 19, 47. Imo Marc. 6, 30. dicitur de Jesu: *coepit illos docere multa,* quin unicum coplosae hujus doctrinae caput recenseretur. Post resurrectionem suam Christus 40 dierum spatio frequenter Apostolis apparuit, *loquens de regno Dei* (Act. 1, 3.), et tamen perpauca de ipsius sermonibus, et instructionibus scripto relicta sunt. Discipulis euntibus in Emmaus Christus *incipiens a Moyse, et omnibus Prophetis interpretabatur in omnibus scripturis, quae de ipso erant;* (Luc. 24, 27.) nihil autem de divina hac expositione in S. Litteris legimus. Demum Joannes, qui ultimo Evangelium suum conscripsit, aperte testatur, multa superesse, quae de Christo conscripta non fuerunt. Ait enim: *Sunt et alia multa, quae fecit Jesus, quae si scribantur per singula nec ipsum arbitror mundum capere posse, qui scribendi sunt, libros.* (Jo. 21, 25. Cf. Jo. 20, 30.) Exinde apparet, Apostolos non omnia, quae de dictis, et factis Christi cognoverunt, litteris consignasse.

2. Tantum praeterea abest, Apostolos solam Scripturam ut Revelationis fontem assignasse, ut potius saepissime ad doctrinam oretenus traditam provocaverint, eamque pro criterio ad dignoscendam omnem aliam doctrinam declaraverint. Sic Paulus ad Thessalonicenses scribit: *Rogamus vos fratres, - - ut non cito moveamini a vestro sensu - neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam - - non retine-*

tis, quod, cum adhuc essem apud vos, haec dicebam vobis? (II. Thess. 2, 1 etc.) Et inferius, commemorans gratiam, qua ad Evangelium vocati sunt (v. 12 et 13.) verba notatu dignissima addit: *Itaque fratres! state, et tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram* (v. 14.). Eodem ergo modo tenenda esse dicit, quae *per sermonem* seu per oralem institutionem didicerunt, prout ea, quae per epistolam canonicam acceperunt, duplicem doctrinae revelatae fontem manifeste assignans. Ex hoc loco jam SS. Patres traditionis divinae existentiam probarunt: sic in eundem *S. Chrysostomus* dicit: „Hinc est perspicuum, quod Apostoli non omnia tradiderunt per litteras, sed multa sine scriptis, et ea quoque sunt fide digna. Quamobrem Ecclesiae quoque traditionem censeamus fide dignam. Est traditio, nihil quaere amplius." Idem Apostolus I. Cor. 11, 2 sic ad fideles scribit: *Laudo vos, fratres, quod per omnia mei memores estis, et sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis.* Cum apud Galatas circa observantiam legalium falsae doctrinae sparsae fuerint, Paulus, ut ipsos ad rectam fidem reduceret, ad praedicationem suam provocat, quam ceu certam regulam semper sequi teneantur. Ait enim: *Miror, quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi in aliud Evangelium, -- Sed si nos, vel angelus de coelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* (Gal. 1, 6.) Ad Romanos scribens totam fidem ex auditu repetit, nimirum ex audita praedicatione Apostolorum, dicens: *Fides ex auditu, auditus per verbum Christi. Sed dico: nunquid non audierunt? et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.* (Rom. 10, 17 etc.) Timotheo traditionem caute servandam commendans scribit: *Formam habe sanorum verborum,*

quae a me audisti - - bonum depositum custodi per Spiritum S. qui habitat in nobis (II. Tim. 1, 13 etc.): quae verba *S. Chrysostomus* interpretans ait: „non modo per litteras, sed etiam verbis discipulo, quae essent agenda, dictavit.“ Imo Paulus etiam Timotheum instruit, quomodo traditionem conservare, et propagare oporteat; ait enim: *quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt, et alios docere.* (II. Tim. 2, 2.) Apostolo ergo maxime cordi fuit, ut doctrina, oretenus tradita per idoneos ministros iterum aliis communicetur. — S. Joannes, qui omnes s. N. T. scriptores supervixit, nullibi tamen ad eorum scripta provocat, sed traditionem ut normam fidei maxime inculcat. Ait enim: *Vos, quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Si in vobis permanserit, quod audistis ab initio, et vos in Filio, et Patre manebitis.* Eundem Apostolum maxime oralem institutionem aestimasse, eamque scriptae praeposuisse, apparet ex sequentibus verbis: *Plura habens vobis scribere, nolui per chartam, et atramentum: spero enim, me futurum apud vos, et os ad os loqui.* (II. Jo. 12. Cf. III. Jo. 13 et 14.) — Ex citatis jam locis clarissime patet, quantum Apostoli distent ab eorum principio, qui S. Scripturam ceu unicum Revelationis fontem, et solam fidei normam statuunt.

1. Inania sunt conamina, quibus nonnulli ex Protestantibus argumentum desumtum ex verbis Pauli II. Thess. 2, 14. impugnant. Nam dicere, particulas disjunctivas mutandas esse in conjunctivas, et Paulum ea tenenda commendare, quae et docuit, et scripsit, non est interpretari, sed corrumpere scripturam: certe non sine absurdo dici potest, Paulum Thessalonicenses nil aliud docuisse, nisi ea, quae in prima sua epistola scripsit, in qua etiam nonnulla fundamentalia fidei dogmata non inveniuntur. Ideo absonum quoque est, asserere, per ea, quae *per sermonem* tradita fuere, accidentalia solum intelligenda esse,

cum Thessalonicenses circa essentialia oretenus instrui debuerint, ne imperfecta eorum fides maneret. Denique admitti non potest, praeceptum Apostoli de tenendis traditionibus oralibus eousque tantum obligasse, donec integra S. Scriptura confecta fuerit. Praecepta enim divina. ab Apostolis promulgata, pro omni tempore obligant, et non omnia conscripta esse, quae oretenus a Christo, et Apostolis tradita fuerunt, argumenta jam allata probant.

2. Sicut nos ex S. Scripturae verbis pro traditionis divinae existentia argumenta petimus, sic Protestantes nobis effata biblica opponunt, ut ostendant, nonnisi ex S. Bibliis dogmata christiana probanda esse.

Obj. 1. Christus ipse jubet nos ad Scripturas accedere, et exinde fidei dogmata haurire: ait enim: *Scrutamini Scripturas, – illae sunt, quae testimonium perhibent de me.* (Jo. 5, 39.)

Resp. Christus Judaeis persuadere voluit, quod ipse verus Messias sit; ideo ad S. Scripturas appellavit, in quibus sat luculenta de ipso vaticinia leguntur. Ad unum autem fontem appellare, non est excludere alium fontem. — Praeterea Christus ad Judaeos loquens non potuit indigitare s. libros N. T. qui nondum existebant, sed solum intellexit s. libros V. T. *in quibus* Judaei putabant, *se vitam aeternam habere* (v. eod.).

Obj. 2. Paulus solam Scripturam ut praestantissimum medium ad docendum assignat, scribens: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus* (II. Tim. 3, 16 etc.)

Resp. Paulus utilem Scripturam dicit, non sufficientem. Et si adversarii ex ultimis verbis probare tentant, sufficere Scripturam ad constituendum virum perfectum, et ad omne opus bonum instructum; jure reponimus, ideo Pau-

lum hoc asseruisse, quia S. Scriptura praecipit, traditiones per sermonem acceptas tenendas, formam sanorum verborum habendam, et oralem institutionem ut bonum depositum custodiendam esse. Praeterea ex loco Pauli, in sensu adversariorum intellecto absurdum sequeretur. Apostolum enim, nonnisi de scriptura V. T. loqui, patet ex verbis praecedentibus; ait enim: *Et quia ab infantia s. litteras nosti, quae te possunt instruere ad salutem per fidem, quae est in Christo Jesu.* Jam vero, cum Timotheus adhuc infans erat, nullae extabant Scripturae N. T. Ergo lectio librorum V. T. sufficeret ad constituendum virum christianum perfectum, et ad omne opus bonum instructum?

Obj. 3. Paulus omnino excludit traditiones, cum ad Corinthios scribit: *ne supra quam scriptum est, discatis* I. Cor. 4, 6, et Colossenses monet: *Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam secundum traditionem hominum* (Col. 2, 8.) Soli ergo Scripturae inhaerendum, et a traditionibus cavendum est.

Resp. Si ita Paulus sensisset, sibi ipsi contradixisset, traditionem, ut vidimus, maximopere commendans. Aliter ergo textus citati exponendi sunt. Et sane-quae Paulus ad Corinthios scribit, traditionibus divinis non opponuntur. Scopus Apostoli est, ut superbiam nonnullorum retundat, qui ideo se extollebant, quia vel a Paulo, vel a Cepha, vel ab Apolline baptizati fuerant. Ideo dicit: *in nobis,* qui nos *ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei* vocamus (v. 1.) *discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio:* per id vero, quod scriptum est, alludit ad sacros textus in priori capite citatos, ex quibus ipse concluserat: *Nemo itaque glorietur in hominibus* (I. Cor. 3, 19—21.) Ergo de traditione hoc in loco non fit sermo, et si de illa verba Pauli intelligenda essent, jure diceremus, praeceptum Apo-

stoli a nobis non violari, sed adimpleri, quia scriptum est, tenendas esse traditiones. — Per ea autem, quae ad Colossenses scripta sunt, non traditiones divinae, sed *traditiones hominum*, ex falsa philosophia, et inani fallacia haustae, interdicuntur: Paulus nimirum Colossenses praemunire studuit a doctoribus judaizantibus, qui legum ritualium, et consuetudinum pharisaicarum obligationem in Religionem christianam introducere conabantur. (Cf. Rosenmüller in c. 1.)

Obj. 4. Omnia, quae de Christo cognoscenda sunt, conscripta esse, Lucas testatur, qui statim ab initio Evangelii sui dicit: *Visum est et mihi, assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere* (Luc. 1, 3.) Ergo non opus est traditione, sed, quae credenda sunt, ex Scriptura peti et possunt, et debent; quod clare Joannes innuit, in fine Evangelii sui dicens: *Haec scripta sunt, ut credatis* etc. (Jo. 20, 31.)

Resp. Lucas dicit, se notitiam omnium, quae tradiderunt Apostoli (v. 2.), adsecutum esse, sed non dicit, se omnia, sed se *ex ordine* scribere. Significat ergo, se omnem adhibuisse diligentiam ad accuratam sibi eorum notitiam comparandam, quae erat scripturus; nec disjecta aliqua dicta, aut facta, sed continenti serie se Christi vitam, et doctrinam expositurum esse ad illorum discrimen, ad quos versiculo primo alludit, qui memorabilia Christi in commentaria redegerant, quique veris falsa intermiscebant. Sic Lucae verba jam *S. Ambrosius* intellexit, qui in Expos. in Luc. l. 1. n. 11 haec praeclare inter caetera scribit: „Adsecutum se non pauca dicit, sed omnia, et adsecuto omnia visum est scribere non omnia, sed ex omnibus. Non enim scripsit omnia, sed adsecutus est omnia.“ — Et sane ex Evangelii Lucae cum reliquis Evangeliis, ac praecipue cum Evangelio Joannis collatione, apertissime

colligitur, plura eum praetermisisse ex dictis, factisque Christi Domini. — Joannes, dum dicit: *haec autem scripta sunt* etc., loquitur de signis, seu miraculis, ac profitetur, se plura alia signa, quae Christus fecerat, in sua narratione praetermisisse, cum ea, quae in Evangelio retulerat, sufficerent ad id, quod sibi proposuerat obtinendum, nempe ad probandum, tum Jesum esse Messiam ac Filium Dei, tum nonnisi per fidem in ipsum posse obtineri salutem. Imo - si etiam in sensu adversariorum verba Joannis intelligerentur, attamen traditiones non excluderentur, quia scriptum quoque est, tenendas esse traditiones. (Cf. Perrone l. c. n. 357 etc.)

§. 171.

III. Ex indole S. Scripturae.

Indolem S. Scripturae si spectemus, hanc ita comparatam esse cognoscimus, ut *authentica interpretatione indigeat*, *quam ab Apostolis oretenus fidelibus communicatam fuisse*, dubitari non potest.

1. Documenta enim N. T. tam disertis verbis neque consignata sunt, neque consignari poterant, ut satis clare quovis tempore quisque perfacile intelligat, quis sit verborum sensus, sive quas ideas Jesus et Apostoli cum his verbis conjunxerint. Obscuram potius, ambiguam, et variis interpretationibus obnoxiam S. Scripturam esse, luculentissima argumenta probant. S. Petrus de epistolis paulinis, quae magnam N. T. partem constituunt, dicit: *in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti, et instabiles depravant ad suam ipsorum perditionem.* (II. Petr. 3, 16.) — Obscuritatem S. Scripturae etiam SS. Patres agnoverunt, et praecipue illi, qui maximo studio s. litterarum lectioni, et expositioni insudarunt. Sic *Clemens Alex.*

l. 6. Strom. dicit: „Neque enim prophetia, neque ipse Salvator adeo crasse, et generaliter est elocutus divina mysteria, ut ea facile capi possent a quibuslibet,“ — Deinde subjungit, scripturam intelligere eos, „qui ab ipso (Christo) declaratam Scripturarum expositionem ex ecclesiastica regula retinentes conservant.“ — *Origenes* l. IV. c. Cels. n. 21. ait: „Multi cordati viri in scrutando Scripturam intellectum ejus invenire potuerunt, licet multis in locis sit obscura.“ — *S. Hieronymus* lamentatur, „Scripturam sanctam difficultatibus contextam esse, ex maxime Prophetas, qui aenigmatibus pleni sunt, ut difficultatem sensuum difficultas quoque sermonis involvat (in cap. 3. Nahum). Tota Epistola D. Pauli ad Romanos nimiis obscuritatibus involuta est, nonnisi Spiritus S. auxilio, qui eam Apostolo dictavit, intelligenda (Ep. ad Algas.). Apostoli Petrus, Jacobus, Joannes, et Judas septem Epistolas ediderunt tam mysticas, ut rarus sit, qui non in earum lectione caecutiat. Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta, quot verba“ (Ep. ad Paul. 5.) *S. Augustinus* l. 2. de doctr. christ. c. 6. ait: „Spiritum S. S. Scripturam ita modificasse, ut locis apertioribus fami occurreret; obscurioribus autem fastidia detergeret.“ — Demum obscuritatem S. Scripturae agnoscit, et necessitatem traditionis exinde eruit *Vincentius Lirinensis*, qui in suo commonitorio cap. 2. ait: „Quia Scripturam S. pro ipsa sua altitudine non uno, eodemque sensu universi accipiunt, sed ejusdem eloquia aliter, atque aliter alius, atque alius interpretatur, ut paene, quot homines sunt, tot illinc sententiae erui posse videantur: Aliter namque illam Novatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit; aliter Arius, Eunomius, Macedonius, aliter Photinus, Apollinaris, Priscillianus, aliter Jovinianus, Pelagius, Coelestius, aliter postremo Nestorius. Atque idcirco multum necesse est, propter tantos tam varii erroris

anfractus, ut propheticae, et apostolicae interpretationis linea secundum ecclesiastici, et apostolici sensus normam dirigatur." — Ipsi quoque Protestantes S. Scripturae obscuritatem practice fatentur, dum ad illam rite intelligendam varia subsidia requirunt, voluminosa commentaria conscribunt, et in expositionibus suis persaepe valde dissentiunt. Imo non desunt in variis Protestantium familiis, qui theoretice S. Scripturae obscuritatem profitentur. (vid. Klüpfel T. I. Proleg. §. 62. Not. 3. Perrone l. c. n. 159.)

2. Apostoli, Spiritu S. repleti, certe optime S. Scripturam intellexerunt, et absque erroris periculo exponere potuerunt. Et cum a Christo ad docendum missi fuerint, ne officio suo deessent, absque dubio fidelibus, ac praecipue discipulis suis rectum Scripturae sensum communicarunt. Non enim aliunde nisi ab Apostolis universalis jam primorum saeculorum mos repeti potest, s. libros in publicis Christianorum coetibus praelegendi, et exponendi. Haec vero authentica Apostolorum interpretatio, quae ab hagiographis authoribus conscripta non fuit, per traditionem conservata, et propagata est: ac ideo omni jure asseritur, traditionem quoque hermeneuticam in Ecclesia existere. (Cf. Jarry Abhandlung von der Ueberlieferung §. II. Stolbergs G. d. Rel. J. Chr. 8. Bd.

Protestantes systema suum variis rationibus probare conantur, quas refutare oportet.

Obj. 1. Sacros libros satis claros esse, ipse Spiritus S. testatur. Nam Ps. 18, 9. dicitur: ***Praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos***; et Ps. 118, 105. ***Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis.*** II. Petr. 1, 19. ***Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernae ardenti in caliginoso loco.*** Quodsi Prophetiae clarae sunt, tota Scriptura obscura non est.

Resp. Citatis locis alia S. Scripturae verba opponimus, quae illius obscuritatem indigitant. Propheta regius a Deo legis suae intelligentiam efflagitat, dicens: *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam* (Ps. 118, 34.), in quae verba concinne S. Hieronymus ait: „Si tantus Propheta tenebras ignorantiae fatetur, qua nos putas parvulos, et pene lactentes inscitiae nocte circumdari? — (Ep. ad Paulin.) In Epistolis autem Paulinis *multa difficilia intellectu* esse, S. Petrus testatur. Ne ergo contradictio S. Scripturae adscribatur, omnino dicendum est, S. Scripturam in nonnullis claram esse e. g. in historiis, praeceptis moralibus, vel etiam ut Petrus i. e. innuit, in Prophetiis de Christo; in aliis autem esse obscuram. — Praeterea sacri libri lucerna, seu lumen etc. vocantur ex effectu, quia fideles, a legitimo magisterio eruditi, ex illis, quae agenda, et vitanda sunt, clare percipiunt. Non autem ideo S. Scriptura privato cujuslibet spiritui exponenda committitur, sed contrarium potius in V. et N. T. praescribitur. Nam Deut. 17. praecipitur populo, ut Sacerdotes tanquam legis interpretes consulat, et Eccli. 8. inquit Sapiens: *Non te praetereat narratio seniorum; ipsi enim didicerunt a patribus suis: quoniam ab ipsis disces intellectum.* Et II. Petr. 1, 20 grave monitum legitur: *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit.*

Obj. 2. S. Scriptura in levioribus, et accidentalibus obscura, sed in essentialibus, seu necessario credendis uti sunt articuli fundamentales, satis clara est, ita, ut quilibet ex illa fidei dogmata haurire possit.

Resp. Tritae huic objectioni multa sunt, quae opponi possunt. Nam a) distinctio inter essentialia, et accidentalia in sensu adversariorum, seu inter articulos fundamentales, et non fundamentales toti antiquitati ignota fuit.

Argumenta allata in genere probant, S. Scripturam obscuram esse, quin inter essentialia, et accidentalia distinctio fiat. Imo S. Petrus apertissime essentialia indigitat, cum de talibus loquitur, quae indocti, et instabiles depravant ad propriam ipsorum perditionem. b) Protestantes inter se nullatenus consentiunt, dum quaeritur, quaenam sint necessario credenda, et quaenam non, seu quinam sint articuli fundamentales: ex quo apparet, etiam illa, quae necessario credenda dicuntur, tam clara non esse, ut veluti in omnium oculos incurrant. c) Id vel maxime per ipsam experientiam confirmatur. Constat enim inter varias Christianorum familias, quae omnes S. Scripturam ut fidei regulam venerantur, etiam in necessariis, et gravissimis veritatibus maximam dissensionem existere, e. g. circa modum Deum placandi post commissam culpam, circa opera bona, et ad salutem requisita, circa media salutis, praecipue circa Eucharistiae Sacramentum etc. Ergo etiam in necessariis, et essentialibus S. Scriptura satis clara dici non potest.

Obj. 3. Si quae in S. Litteris obscura sunt, satis clara fieri possunt, si ab illis exponautur, qui regularum hermeneuticarum cognitione, linguarum orientalium peritia, et archaeologiae studio muniti sunt.

Resp. Subsidia ista biblica, nunquam sane spernenda, nullatenus tamen sufficiunt ad debitam S. Scripturae intelligentiam comparandam. Nam a) quocunque modo quis illis instructus sit, attamen, si S. Scripturam exponit, non habetur nisi interpretatio auctoris privati, cui se nemo subjicere tenetur, nec omnino tuto fidere potest. b) Experientia docet, in cunctis Christianorum familiis plures variis temporibus extitisse, qui maximo labore subsidia sibi biblica compararunt: ast nihilominus in S. Litteris exponendis maxime discrepantes clare ostendunt, subsidia biblica

non sufficere ad rectum S. Scripturae sensum rite determinandum. c) Si ad priora Christianismi saecula respiciamus, comperimus, SS. Patres, Concilia, et Ecclesiam generatim, dum de recto locorum S. Scripturae sensu agebatur, non ad subsidia biblica, sed semper ad traditionem recurrisse.

B. Argumenta historica.

§. 172.

Dum controversia de existentia traditionis divinae in N. T. agitur, stricte loquendo de facto historico quaestio movetur. Quaeritur enim, an Apostoli omnia, quae oretenus praedicaverant, conscripserint, vel non. Facta autem historica ex monumentis authenticis, et testibus fide dignis probanda sunt. Omni ergo jure ad traditionis divinae existentiam probandam argumenta historica adducuntur, quae 1) *ex sanctis Patribus*, 2) *ex sensu Ecclesiae*, et 3) *ex ipsis adversariis* peti possunt.

§. 173.

I. Ex sanctis Patribus.

An Apostoli, et Evangelistae omnia, quae Christus docuit, conscripserint, vel non, optime nosse potuerunt celeberrimi illi viri, qui aevo apostolico proximiores, doctrina, et pietate conspicui, scriptis suis Ecclesiam illustrarunt, et qui ideo jam ut testes historici omnem fidem merentur. Isti autem uno quasi ore, non omnia, quae ad fidem spectant, conscripta esse, testantur, et hac de causa traditiones orales maxime commendant. Sic jam *Ignatius M.* monuit teste Eusebio (l. 3. hist. eccl. c. 36.) fideles, „ut sibi a pravis haereticorum opinionibus praecaverent, hortatusque est, ut Apostolorum traditionibus tenaciter in-

haererent.« — *Dionysius Areop.* sive quisquis est auctor antiquissimi operis de ecclés. Hierarchia c. 1. de Apostolis loquens dicit: „Primi illi nostri muneris sacerdotalis duces ..... summa illa, et supersubstantialia documenta partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis nobis reliquerunt.« — *Irenaeus* l. 3. adv. haer. c. 2. lamentatur, „haereticos neque scripturae jam, neque traditionibus consentire:« quibus verbis aperte duplicem cognoscendorum dogmatum fontem assignat. Et ibid. cap. 3. dicit: „Traditionem Apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni Ecclesia adest respicere omnibus, qui vera velint videre.« Imo ibid. cap. 4. clare asserit, si Apostoli Scripturas non reliquissent, per solam traditionem fidem rectam instrui posse, quod et actu fieri testatur apud multos populos barbaros, „qui in Christum credunt sine charta, et atramento, scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, et veterem traditionem diligenter custodientes.« — *Tertullianus* de praescript. c. 21 ait: „Christus Apostolis non revelavit doctrinam, nisi quam a Patre accepit; quaenam autem sit haec doctrina non aliter probari debet, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsis eis praedicando tam viva (quod ajunt) voce, quam per epistolas postea. Quae si ita sunt constat proinde, omnem doctrinam, quae cum illis Ecclesiis Apostolicis conspirat, veritati deputandam, id sine dubio tenentem, quod Ecclesiae ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit: porro nostra doctrina de Apostolorum traditione censetur; communicamus enim cum Ecclesiis apostolicis; quod nulla diversa doctrina, hoc igitur est testimonium veritatis.« — *Origenes* l. c. Periarch. n. 2. dicit: „Servetur ecclesiastica praedicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, et usque ad praesens in Ecclesiis permanens: illa sola credenda est

veritas, quae in nullo ab ecclesiastica discordat traditione" *Cyprianus* tanquam axioma certum constituit, „ut si in aliquo nutaverit, et vacillaverit veritas, ad originem dominicam, et evangelicam, et apostolicam traditionem revertamur" (Epist. 74 ad Pompej.) — *Eusebius* Caes. lib. 1. dem. ev. c. 8. ait: „Ad imbecillitatem multorum se demittentes Apostoli partim litteris, partim sine litteris, quasi jure quodam non scripto servanda commendarunt." — *Basilius* l. de Spir. S. cap. 27. n. 66 scribit: „ex asservatis in Ecclesia dogmatibus alia quidem habemus e doctrina scripto prodita, alia vero recepimus ex traditione Apostolorum, quorum utraque vim eandem habent ad pietatem, nec iis quisquam contradicet." *Gregorius Nyss.* Orat. III. c. Eunom. inquit: „Sufficit ad nostri sermonis demonstrationem, quod habemus a Patribus venientem ad nos traditionem, velut haereditatem quandam per successionem ab Apostolis per Sanctos sequentes transmissam." — *Chrysostomi* testimonia jam (§. 170) adducta fuerunt. — *Epiphanius* haer. 61. inquit: „Sed et traditione quoque opus est; neque enim ex Scripturis peti possunt omnia; idcirco alia scripto, traditione alia sanctissimi Apostoli reliquerunt." — *Hieronymus* Dial. c. Luciferianos c. 4. dicit: „Etiamsi Scripturae auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar praecepti obtineret; nam et multa alia, quae per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptae legis usurpaverunt." — *Augustinus* Epist. 54 ad Januar. scribit: „Illa autem, quae non scripta, sed tradita custodimus, quae quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis . . . commendata, atque statuta retineri." Idem Epist. 164 ad Evod. ait: „Si Ecclesia fere tota consentiat, non inaniter eam credidisse censendum est, undecunque illud traditum sit, etiamsi canonicarum scripturarum hinc ex-

pressa non proferatur auctoritas.“ — *Vincentius Lirin.* in suo Commonit. haec habet: „Duplici modo fidem munire quisque debet, primo scilicet divinae legis auctoritate, tum deinde Ecclesiae catholicae traditione.“ Sic passim Patres traditionis divinae existentiam agnoscunt.

Adversarii varias Patrum sententias nobis objiciunt, quibus vel traditiones rejicere, vel solam Scripturam ut revelationis fontem assignare videntur. Ad tales autem difficultates solvendas, sequentia monet Cl. Klüpfel (l. c. §. 51. not.): „Notandum est generatim 1) Patres, dum rejiciunt traditiones, loqui non de divinis, sed spuriis, et commentitiis; 2) dum asserunt, esse ab Apostolis scripta, quae praedicarunt, sensum esse, non contraria scripsisse, et praedicasse; 3) dum scribunt, nihil esse asserendum sine Scripturarum testimonio, referri id genus dictiones oportere ad peculiare argumentum, in quo versabantur, non ad omnia fidei dogmata. 4) Idem respondendum est, dum affirmant, Scripturam satis esse. 5) Largiendum est, quod Patres indigitant, inveniri in Scripturis sacris omnia dogmata fidei, et morum, quae videlicet credenda sunt ab omnibus fide explicita;“ vel (quod addendum est,) ipsorum sensus est, omnia *mediate* in Scripturis contineri, quia ipsa S. Scriptura traditionem ut revelationis fontem assignat. (Cf. *Nat. Alex.* diss. in Saec. II. *Billuart* Curs. theol. T. 7. Diss. 2. Art. 2. *Perrone* l. c. qui n. 357 etc. objecta Patrum dicta singillatim explanat. *Zimmer* Sect. II. cap. III.)

§. 174.

II. Ex sensu Ecclesiae.

Sicut Patres singuli, sic Ecclesia generatim omni tempore consuevit, non ex sola Scriptura, sed potissimum ex traditione fidei dogmata stabilire. Id probat clarissime historia Conciliorum, quae ideo praecipue coacta fuerunt, ut cognoscatur, quaenam traditio vel constitutiva, vel hermeneutica in Ecclesiis vigeat. Quanti momenti traditio in sacris synodis habita fuerit, antiquissima monumenta pro-

bant. Sic e. g. *Stephanus* R. P. controversiam cum Cypriano in synodo romana diremit dicens: *nihil innovetur, nisi quod traditum est.* — In *Concilio Nicaeno* ex traditione definitiones depromtas fuisse, testatur *S. Athanasius*, qui in Epist. de Syn. Nic. decretis sic Arianos alloquitur: „Ecce nos quidem a Patribus ad Patres per manus traditam fuisse hanc regulam demonstravimus, vos autem novi Judaei, et filii Caiphae quem auctorem doctrinae vestrae nominare potestis?" — *Concilium Ephesinum* declarat, *valde catholicum, et fidei consonum, optimumque esse Patrum testimonia proferre, quorum nonnulli Martyres, alii Confessores, omnes catholici Presbyteri fuerunt, et in vera fide permanserunt.* — *Concilium Calcedonense* Eutychen non condemnavit, nisi prius plurima loca ex latinis, et graecis Patribus legisset, et declarasset, consentiendum esse cum doctrina Patrum. — In *concilio Constantinopolitano III.* Macarius, Monothelita, qui, ut errorem suum defenderet, SS. Patrum, et Conciliorum codices corrumpere ausus est, hoc de crimine convictus, et depositus est: S. Synodus vero (Act. 18.) dogma catholicum *secundum SS. Patrum doctrinam* definivit. — *Concilium Nicaenum II.* contra Iconomachos dogmata de Sanctorum, et sacrarum imaginum cultu ex traditione potissimum hausit, et definivit, cum hac de re sat perspicua Scripturarum testimonia non haberentur. — Concilium generale VIII. Constantinopolitanum IV. Act. 10, can. 1. expresse statuit: *sanctiones apostolicas Ecclesiae catholicae per traditionem acceptas servandas esse, et custodiendas tenemus.* — Huic universali, et constanti Ecclesiae consensui inhaerens *Concilium tridentinum*, se eodem modo, ut S. Scripturas, etiam traditiones divinas suscipere, et venerari. Ait enim Sess. IV. *Omnes libros tum V. quam N. T. cum utriusque unus Deus sit auctor, nec*

non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu S. dictatas, et continua successione in Ecclesia catholica conservatas pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit, et veneratur S. Synodus: additque: ***Si quis traditiones praedictas sciens, et prudens contemserit, anathema sit.***

Male nonnulli Concilii tridentini verba intelligunt, dicentes, concilium non definivisse, traditiones divinas actu existere, sed solum declarasse, has, si existant, suscipiendas, et venerandas esse. — Contrarium sane ex ipsis concilii verbis apparet. Concilium enim cum s. Scripturis V. et N. T. actu existentibus conjungit traditiones, quas se pari pietatis affectu, ac reverentia suscipere, et venerari profitetur. Imo jam in praecedentibus verbis, loquens de divina Revelatione, a Christo per Apostolos nobis communicata, expresse dicit: ***hanc veritatem, et disciplinam contineri in libris scriptis, et sine scripto traditionibus, quae ab ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu S. dictante, quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt.*** — Hic sane Concilium non hypothetice, sed absolute loquitur, et divinarum traditionum existentiam contestatur. Ideo in citata Concilii verba animadvertit D. Pallavicini Hist. Conc. trid. l. 6. c. 8. „Duo per illam sanctionem intendit Synodus; — alterum palam facere, fidei catholicae fundamenta non modo esse divinas litteras, quod recentes haeretici pertinaciter contendebant, sed non minus etiam traditiones, a quibus denique dependet, quidquid certi obtinemus de legitima ipsarum Scripturarum auctoritate.“ Denique S. Synodus etiam practice Traditionum divinarum existentiam professa est, dum varia dogmata e. g. de invocatione Sanctorum, de cultu Reliquiarum, et s. Imaginum etc. ex Traditione stabilivit. Ideo etiam canon, in traditionum impugnatores vibratum, inane, et vanum fulmen dici nullatenus potest. (Cf. Klüpfel T. I. Proleg. §. 55.)

§. 175.

III. Ex adversariis.

Historia docet, priscis jam temporibus haereticos e. g. Valentinianos, Novatianos, Pelagianos, Monothelitas non solum ad Scripturas, sed etiam ad traditiones appellasse, ut falsa sua dogmata tuerentur: quorum temeraria conamina ostendunt, duplicem Revelationis fontem tunc temporis agnitum fuisse. Recentioribus temporibus Protestantes se acerrimos Traditionum adversarios ostenderunt, solam scripturam ut Revelationis fontem agnoscentes; ast nihilominus ipsi quoque *practice*, et hincinde etiam *theoretice* divinarum traditionum existentiam admittunt, et confirmant.

1. Protestantes enim varia dogmata nobiscum tenent, quae tamen ex S. Scriptura peti nequeunt. Sic admittunt divinam s. librorum inspirationem, quae tamen ex sola Scriptura haud sufficienter probatur (§. 155 Not.). Canonem quoque, qui ex ipsa Scriptura nullo modo determinari potest (v. Moehler Symbolik §. 41.), nonnisi juxta regulam traditionis statuunt; nam ideo ab initio libros deuterocanonicos rejecerunt, quia non constabat, hos semper, ubique, et ab omnibus ut divinos agnitos fuisse. Protestantes ergo primarium, et unicum, quem agnoscunt, Revelationis fontem traditioni debent. — Licet juxta ea, quae in Evangeliis leguntur, in lotione pedum, a Christo peracta, et Apostolis commendata omnia ad Sacramentum constituendum requisita adesse videantur, tamen Protestantes aeque ac Catholici in illa Sacramentum non agnoscunt, traditionem sequentes, quae sola nos edocet, gratiam cum isto ritu externo non pro omni tempore conjunctam fuisse. — Praeterea legem quoad abstinentiam a sanguine, et suffocato non divinam, sed apostolico - humanam fuisse, atque ideo abrogari potuisse, et diei sabbati diem dominicam

substitutam fuisse, tum Catholicis, tum Protestantibus ex sola traditione innotescit. Admittunt demum Protestantes, exceptis Anabaptistis, valorem paedobaptismi, et credunt cum Catholicis, valere baptismum ab haereticis, vel infidelibus collatum, quod tamen ex S. Bibliis probari haud potest. Ergo Protestantes in his, aliisque dogmatibus practice traditionem amplectuntur, quam theoretice rejiciunt.

2. Imo non desunt inter Protestantes, qui etiam theoretice Traditionis existentiam, et necessitatem professi sunt. Ipse *Lutherus* suae quasi doctrinae oblitus in Epist. ad Marchionem Brandenb. scribit: „Periculosum, et horrendum est, quidquam audire, vel credere, quod adversatur unanimi testimonio fidei, et doctrinae sanctae, et catholicae Ecclesiae, quam illa inde ab initio per annos plus mille quingentos servavit.“ — *Melanchton* ad Cratonem medicum Uratislaviensem ait: „Existimo, ad confirmandas mentes consensum vetustatis plurimum valere, et optimi magistri, et duces esse possunt Irenaeus, Tertullianus, Augustinus, qui plurima hujus generis posteritati reliquerunt: ex his monumentis quivis cognoscere poterit, ipsos inprimis adhibuisse fidei regulam. Huic adjungebant piorum, atque eruditorum suffragia, consensumque Ecclesiarum apostolicarum, quas ab ipsis Apostolis, vel apostolicis viris originem duxisse constabat.“ — *Hugo Grotius* inquit: „Quae Protestantes tuentur, ea non sunt omnia ad verbum in S. Litteris. Dicunt, admittendas esse consequentias, et ipsi consequentias admittunt ex privato cujusque ingenio; unde tot, et tam gravia apud ipsos dissidia, et quotidiana divortia. — Catholici vero eas admittunt consequentias, quas admisit vetus Ecclesia antiquo, et universali consensu. Atque ita stat omne verbum in duobus testibus - in Scriptura, et traditione, quae mutuo facem sibi adlucent.“ (in Annot. ad Consultat. Cassandri.) — *Gerhardus Molanus*

suam, aliorumque sui coetus sententiam de traditione exponens ait: „Protestantes moderatiores admittunt, non solum Scripturam sacram ipsam nos traditioni debere. sed et in articulis fundamentalibus genuinum, et orthodoxum Scripturae sensum ut multa alia Calixto, Hornio, Chemnitio dudum memorata ex traditione duntaxat cognoscibilia taceam.“ — Plura ejusmodi Acatholicorum testimonia referunt Wiest T. 3. §. 94. — Klüpfel l. c. §. 54. Perrone l. c. n. 354.)

Contra traditionem, ut Revelationis fontem consideratam maxima difficultas ex ejusdem natura, et incommodis peti solet. Ajunt enim: cum memoria humana labilis, et fallax sit, et cum ea, quae de ore ad os transeunt, facile mutentur, amplificentur, corrumpantur, vel etiam pedetentim in omnimodam oblivionem veniant, traditio oralis aptum medium non est ad revelationem divinam conservandam, et propagandam, et si qua talis statuatur, janua omnibus erroribus aperta erit. — — Ad hanc autem difficultatem solvendam, plura responderi possunt. — Nam 1) eadem fere difficultas contra S. Biblia moveri posset: scripta enim monumenta etiam saepissime corrumpuntur. Sola igitur, ut omnes fateri tenentur, divinae providentiae protectio efficere potuit, ut libri divini post tot conatus tum Ethnicorum ad illos delendos, tum haereticorum ad illos corrumpendos, nobis puri, et integri servarentur. Eadem ergo omnipotentis, et sapientissimi Dei providentia efficere potest, ut traditiones quoque purae, et integrae ad nos perveniant. Neque de hac divinae providentiae actione dubitari potest, si jam ex certis argumentis constat, Deum voluisse pro revelatione, benignissime concessa, praeter Scripturam etiam Traditionem ut fontem constituere. 2) Admissa Traditione ut Revelationis fonte erroribus janua aperiretur, si media apta ad illam puram conservandam, et propagandam non darentur, et si regulae certae non adessent, quibus traditiones vere divinae a spuriis, et falsis secernerentur: talia autem media apta, et tales regulas certas dari in sequentibus articulis ostendetur. 3) Mota ab adversariis difficultas falso supposito innititur, ac si traditio solum per privatorum hominum, seu plebis sermocinationes

propaganda sit. Aliter omnino res concipienda est, cum traditio ab illis praecipue propaganda dicatur, qui, utpote doctrina, et pietate conspicui, ceu Rectores Ecclesiarum statuuntur, et qui publice doctrinam revelatam christianis coetibus proponere tenentur. Neque id asseritur, doctrinam revelatam, quam traditam vocamus, nullo modo conscriptam esse. Negatur tantum, illam in libris canonicis contineri, sed non negatur, illam conscriptam fuisse a doctis, piisque viris, qui certe non minorem quam alii scriptores historici fidem merentur. 4) Omnis demum difficultas solvitur, omneque periculum, erroribus propter traditiones, ut divinas habitas januam aperiendi penitus removetur, si certo constet, Ecclesiam talem esse doctrinae revelatae custodem, et interpretem, qui falli, et fallere non possit. Id autem inferius probabitur. (Cf. Perrone l. c. n. 408–428.)

Articulus IV.

De Traditionis divinae conservatione, et propagatione.

§. 176.

Doctrina pro omnium temporum, et locorum hominibus revelata, sed in canonicis libris non contenta, aliis mediis sat aptis, et securis in Ecclesia conservata, et propagata fuit. — Hujusmodi media praecipua sunt: 1. *continua Episcoporum in Ecclesiis successio,* et 2. *scripta SS. Patrum,* quibus 3. *alia inferioris generis media addenda sunt.*

§. 177.

1. De continua Episcoporum successione.

Cum Apostoli felicissimo successu Evangelium praedicarent, multas variis in regionibus Ecclesias fundarunt, quibus sacros Rectores praefecerunt, qui *Episcopi* nominati sunt. Sic Paulus Timotheum Ephesi, et Titum Cretae Episcopum constituit. Hinc factum est, ut quaelibet sin-

gularis Ecclesia Praesulem suum, seu Episcopum haberet, cui defuncto alius substituebatur. Exinde enata est in Ecclesiis nunquam interrupta series Episcoporum, ad quos munus docendi praecipuo modo spectabat. Haec autem ipsa continua Episcoporum successio aptissimum, et maxime securum medium constituit ad traditionem divinam puram conservandam, et propagandam, quod *ipsa rei natura probat*, et *tota antiquitas agnovit*.

1. Apostoli certe non alios ceu Ecclesiarum Antistites posuerunt, nisi illos, quos circa doctrinas revelatas probe eruditos, et pietate conspicuos cognoscebant; nam, ut testatur *S. Clemens* Rom. „primitias eorum, quos per spiritum comprobaverant, Episcopos instituebant.“ (Ep. I. ad Cor. c. 42.) Post mortem Apostolorum idem mos conservatus fuit ita, ut plerumque viri, doctrina, et pietate illustriores societatibus Christianorum praeficerentur. Ideo saltem maxima ex parte, qui ad Episcopatum promovebantur, docti, piique viri erant, qui certe genuinam Christi doctrinam corrumpere *non voluerunt*, sed sicut continuo vigilarunt pro integritate S. Scripturae (quod ipsi Protestantes fateri coguntur,) sic etiam omnem curam adhibuerunt, ne verbum traditum corrumperetur. Ipsis enim persuasum erat, quam pretiosum depositum sit incorrupta doctrina christiana, cujus amore, et existimatione permoti non pauci diras persecutiones, vel ipsam mortem tolerarunt. Hanc ergo doctrinam illi corruperint, qui inter caetera bona hoc primum esse putabant, ut integritatem illius a tot corruptoribus fidei infestatam summa virtute tuerentur? — quale jam motivum ipsos ad corrumpendam fidei doctrinam adigere potuit, cum per tam nefarium scelus nonnisi orthodoxorum contemtum, et odium, vel etiam suspensionem, excommunicationem, degradationem in hac, et horrendum judicium in altera vita exspectare debebant? — Imo etiam si voluis-

sent, tamen *non potuissent* traditionem corrumpere. Nam in Ecclesia, in qua Episcopus docebat, semper adhuc tales aderant, qui antecessorem audierant, et probe in Religionis veritatibus instructi erant, qui ideo non tacuissent, sed reclamassent, si nova dogmata prioribus adversa audivissent. Sic in Ecclesia Alexandrina ob Doctrimam Arii, et in Ecclesia Constantinopolitana ob doctrinam Nestorii plebs vehementer commota, et pene ad rebellionem concitata fuit; pluraque alia turbarum, et tumultuum exempla in documentis historiae occurrunt. Ergo Episcopus ne in propria quidem Ecclesia sine tumultu traditionem corrumpere potuisset; et multo minus id in aliis Ecclesiis, quibus alii Episcopi praeerant, efficere valuit. Imo nec plures Episcopos, in unum errorem conspirantes, apostolicam traditionem infringere posse, ostendunt conciliabula Arianorum, et vana conamina Pelagianorum, Donatistarum, Monothelitarum etc. Ex qua consideratione patet, continuam Episcoporum in Ecclesiis successionem medium satis aptum, et securum esse ad traditionem divinam puram conservandam, et propagandam. (Zimmer Sect. II. Cap. 4. §. 71 et §. 72.)

2. Legitima successio Episcoporum, ad quos munus docendi primo loco spectat, semper ut praecipua, ac ordinaria via habita est, qua doctrina divinitus tradita pura conservetur, et propagetur. Ipse Paulus hanc viam assignat, dum ab Episcopo requirit, *ut potens sit, exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere,* (Tit. 1, 9.) et dum Timotheo inculcat, ut traditam sibi doctrinam *ut bonum depositum custodiat* (II. Tim. 1, 14.) et postea addit: *quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt, et alios docere* (ib. 2, 2.). Ideo antiquissimi Patres ad hanc Episcoporum continuam successionem appellant, quam

pro norma statuunt, veram doctrinam dignoscendi. Sic *S. Irenaeus* Lib. III. adv. haer. c. 3. dicit: „Traditionem itaque Apostolorum, toto mundo manifestatam, in omni Ecclesia adest respicere omnibus, qui vera velint videre.“ — Cujus asserti redditurus rationem, subdit: „Habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his (haereticis) deliratur.“ Quod confirmat inductione successionis in Ecclesia Romana, Smyrnensi, Ephesina, aliisque ab Apostolis, vel apostolicis viris fundatis; ac tandem praecipit Lib. IV. cap. 26: „Eis, qui in Ecclesia sunt, presbyteris obedire oportet, his, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt: reliquos vero, qui absistunt a principali successione, et quocunque loco colligunt, suspectos habere, vel quasi haereticos, et malae sententiae.“ — Idem sentit *Tertullianus*, qui eodem argumento sui temporis haereticos impugnat, et Lib. de Praescript. cap. 32. sic eos provocat: „Edant origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit auctoritatem, et antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiae apostolicae census suos deferunt. Sicut Smyrnaeorum Ecclesia habens Polycarpum a Joanne collocatum refert; sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit. Proinde utique et caeterae exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatu constitutos apostolici seminis traduces habent.“ — *Origenes* in Matth. Serm. 46. ait: „Nos illis (haereticis) credere non debemus, nec exire a prima, et ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem ec-

clesiae Dei tradiderunt nobis. — Huc spectat etiam locus Gregorii Nyss. (§. 173.) citatus.

Episcopi vel in concilio collecti, vel per orbem dispersi per consensum extraconciliarem dogmata catholica proponere, et controversias dirimere possunt. De hoc vero duplici modo consensum legitimorum Episcoporum cognoscendi agitur inferius in tractatu de subjecto ecclesiasticae infallibilitatis. (Cf. Wiest. T. III. §. 329.)

§. 178.

II. De scriptis SS. Patrum.

Scriptorum ecclesiasticorum, qui SS. Patrum nomine veniunt, *notio* declaranda, *auctoritas* ostendenda, et rectus in Theologia dogmatica *usus* monstrandus est.

1. Nomine SS. Patrum intelliguntur celeberrimi illi viri, qui doctrina, et sanctitate conspicui in prioribus christianis saeculis scriptis suis Ecclesiam illustrarunt. Ad Sanctum Patrem ergo constituendum tria requiruntur, nimirum *antiquitas*, ut aevo apostolico proximior fuerit, — *doctrina*, seu *scientia*, qua dogmata ab Apostolis tradita rite perspexerit, et - *sanctitas vitae*, ut constet, eum nonnisi vera conscribere voluisse. In sensu strictiori solummodo sex primorum Ecclesiae saeculorum Scriptores docti, et sancti usque ad Gregorium M. inclusive Patres nominantur: in sensu vero latiori usque ad saeculum duodecimum Scriptores religiosa scientia, et pietate excellentes Patres nuncupantur, quorum praeclarum agmen S. Bernardus claudit. — Patres, quorum scripta quoad dogmata fidei, et morum ab Ecclesia approbantur, et commendantur, per antonomasiam Ecclesiae Doctores appellantur. Tales sunt quatuor in Ecclesia orientali, nempe *S. Athanasius*, *S. Basilius*, *S. Gregorius Naz.* et *S. Jo. Chrysostomus*: olim etiam in Ecclesia occidentali quatuor numerabantur,

nimirum *S. Ambrosius*, *S. Augustinus*, *S. Hieronymus*, et *S. Gregorius M.*; his autem duo appositi sunt, videlicet a Benedicto XIV. *S. Leo M.* et a Pio VIII. *S. Bernardus*.

2. Auctoritatem SS. Patrum tum *rectae rationis judicium*, tum *S. Scripturae effatum*, tum *universalis Ecclesiae consensus* commendant. Nam ipsa sana ratio dictat, illis testibus credendum esse, qui debita scientia, et veracitate polient. Tales autem sunt SS. Patres, uti ex eorundem notione apparet; pro sua enim scientia dicta, et facta Christi, ac Apostolorum, Religionem revelatam concernentia probe cognoverunt, et pro sua sanctitate nonnisi vera posteris communicare voluerunt. Recte igitur Melchior Canus ait: „In SS. Patribus mendacium suspicari, quod ad memoriam sempiternam transferre illi scribendo voluerint, piaculum est. Magnis quippe, praeclarisque virtutibus viri sanctissimi, atque optimi id consequi meruerunt, ut in rebus ejusmodi, quas vel spectasse se, vel ab aliis fide dignis, qui spectarint, se audiisse testati sunt, fides omnino illis habeatur.“ (de loc. theol.) — Magnam esse in rebus fidei SS. Patrum auctoritatem ipsa S. Scriptura testatur: nam S. Paulus Eph. 4, 11. dicit: *Ipse* (Deus) *dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, et doctores - donec occurramus omnes in unitatem fidei, — ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae.* — Deus ergo non solum Apostolos, Evangelistas, Prophetas, Pastores, i. e. Episcopos, sed etiam Doctores, i. e. SS. Patres adesse voluit ad unitatem, et firmitatem fidei obtinendam. — Ideo universalis Ecclesia in rebus fidei maximi semper fecit auctoritatem Patrum. Sic Concilium Ephesinum declaravit, posteris nihil aliud credendum esse, quam quod *sacra sibi*

consentiens SS. Patrum tenuisset antiquitas. Concilium Calcedonense P. III. C. 1. ait: *Sequimur SS. Patres, et Doctores S. Ecclesiae, et omnia, quae ab his de fide recta, et ad condemnationem haereticorum conscripta sunt, suscipimus.* Concilium Constantinopolitanum III. Act. 10. Patrum decreta, ut regulas fidei proponit, eorumque dicta *secunda eloquia Dei* appellare non dubitat. Concilium Toletanum decimum quintum docuit: *Quidquid creditur contra SS. Patres, intelligitur aberrare a regula rectae fidei.* Concilium Nicaenum II. ita conclamat: *His, qui rejiciunt SS. Patrum voces, quae ad confirmationem rectorum dogmatum Ecclesiae Dei pronuntiatae sunt . . . Anathema sit.* (apud Gennad. p. 317.)

3. Pro recto SS. Patrum in Theologia dogmatica usu sequentia potissimum notanda sunt: — a) Sicut Apostoli sub duplici respectu considerandi sunt, nimirum ut *Praecones Revelationis*, et ut *Praesules ecclesiastici*, sic etiam, ut egregie monet Cl. *Perrone* (l. c. n. 451 etc.), duo in Patribus apprime secerni debent, quae passim permisceri consueverunt, qualitas nempe, ut ita dicam, *testis*, et qualitas *doctoris*. Interdum enim Patres suis in scriptis se testes exhibent traditionis, et doctrinae Ecclesiae, quae aetate, qua quisque floruit, obtinebant; interdum vero disputatoris, ac theologi partes sustinent, qui fidei articulos enarrant, tuentur, ac multiplici ratione vindicant, doctrinam etiam Ecclesiae illustrant, consecutiones deducunt, comparant, modum denique, quo eadem doctrina ab ipsis subjective concipiatur, tradunt, uti a doctoribus nostris theologiae explanatoribus fieri solet. — Si ut testes doctrinae revelatae, et ab Ecclesia ad credendum propositae loquuntur, consensus eorum certum ad dogma probandum argumentum praebet. Si autem tanquam doctores privatos se gerunt, venerationem quidem merentur tantam, quantam uniuscujus-

que eorum antiquitas, doctrina, ac sanctitas exposcit; talis nihilominus non est illorum auctoritas, ut, si graves praesertim rationes id postulent, piaculum sit, debita semper reverentia, ab eorum placitis discedere, ut e. g. in nonnullis, quae in Patrum scriptis inveniuntur, privatis opinionibus, et exegeticis Scripturarum expositionibus, quae non omnibus probantur. — Indicia, ex quibus judicari potest, Patres ut testes Revelationis loqui, sunt potissimum sequentia: 1) si id expresse affirment, uti fit, dum adhibent verba professionem fidei exprimentia, e. g. credimus, confitemur, Christus dixit, vel jussit, Apostoli tradiderunt, credit, vel tenet Ecclesia: 2) Si aliquod doctrinae caput tanquam certum, et exploratum, et in Ecclesia receptum exhibent: 3) si in Catechesibus, et Sermonibus, praecipue ad Catechumenos, vel Neophitos habitis, haec adseruerint Patres, haecque illis inculcaverint ut credenda: 4) si vix nova exorta sententia in illam statim exurgant tanquam in errorem, aut haeresin, receptae in Ecclesia doctrinae adversantem: 5) si omnes, aut plerique saltem ejusdem aetatis conspirent in proponendo aliquo articulo uti Ecclesiae, ac fidei doctrina, aut in dogmatica alicujus Scripturae textus expositione afferenda, quod et de moribus similiter, seu de doctrina morali debet intelligi. (Perrone l. c. Wiest. T. III. §. 335.) b) Ex dictis apparet, ad dogma ex SS. Patribus certo probandum, duo requiri: 1) ut eorum consensus sit uniformis, et universalis, et 2) ut non tanquam doctores privati, sed tanquam fidei testes dogma proponant. Dum vero consensum Patrum unanimem requirimus, consensus iste non *mathematice*, sed *moraliter unanimis, et universalis* intelligitur, i. e. talis, qui sufficienter docet, et probat in aestimatione hominum, qualis fuerit Ecclesiae fides; atque indubitatum est, quod sufficienter constet de Ecclesiae fide, si sequens obtinet *Cardinalis Perronii*

(in resp. ad Regem Angliae) regula, quae etiam a Benedicto XIV. approbata est, scilicet: „Tunc unanimis consensus Patrum cumulate probatus aestimari debet, cum singularum nationum eminentissimi in alicujus rei adsertione consentiunt, ita, ut inter illos nemo, qui semper orthodoxus, semper orthodoxis adhaesit, dissentiat.“ Juxta hanc regulam non sufficit, unum, vel alterum Patrem citare, sed ad dogma probandum plurium consensus ostendendus est. Magni autem momenti est, ut consensus Doctorum Ecclesiae orientalis, et occidentalis monstretur. Unius quoque Patris auctoritas maximi ponderis est, si constet, ipsius doctrinam ab universa Ecclesia receptam, et approbatam fuisse, uti e. g. constat de iis, quae *S. Athanasius* contra Arium, *S. Augustinus* contra Pelagium, *S. Cyrillus Alex.* contra Nestorium scripserunt. c) Si Patres dissentiunt circa doctrinam, ad Religionem spectantem, et si neutra pars ab Ecclesia damnata fuit, signum est, hac in re certam Revelationem non dari, et doctrinam ad fidei dogmata non spectare. In tali autem sententiarum diversitate non tam ad Patrum numerum, et auctoritatem, quam potius ad pondus argumentorum, quae pro sua sententia afferunt, attendendum est.

1. Uberior de notione, auctoritate, et usu SS. patrum pertractatio traditur in Patrologia.

2. Dantur nonnulli, qui ob defectum Sanctitatis stricte loquendo Patribus adnumerari non possunt, uti sunt e. g. *Tertullianus, Origenes, Eusebius Caesariensis,* et alii. Juste tamen ipsorum testimonia in Theologia dogmatica adducuntur ratione habita tum antiquitatis, tum doctrinae, qua eminuerunt. Neque sanctitas Tertulliano defuit, antequam in haeresin Montani laberetur, atque ideo ipsius libri ante lapsum conscripti tuto citari possunt. Origenem quoque vitam sanctam egisse, historia tradit; imo fides quoque ipsius theoretica a multis defenditur,

qui ab ejusdem discipulis scripta magistri corrupta. et interpolata fuisse contendunt. Eusebius in historia aevi christiani, Arianismo prioris, juxta omnes eminet.

§. 179.

III. De reliqnis mediis.

Praeter recensita alia quoque media dantur, fidem veteris Ecclesiae, doctrinamque primis jam in saeculis vigentem cognoscendi. Ad hoc sequentia haud parum inserviunt.

1. *Acta Martyrum*, quorum plurima collegit, ac genuina probavit Cl. *Ruinart*, nobis exhibent fidem, quam omnis generis, aetatis, et conditionis Christiani publice coram Judicibus ethnicis professi sunt. Acta ista magnae sunt auctoritatis, quia plerumque publica auctoritate confecta, et in sacris Christianorum coetibus, Praesulibus inspectantibus, praelecta fuerunt. Ex istis ergo dogmata cognosci possunt, quae illis temporibus firmissime crediderunt Christiani: sic e. g. ex confessionibus Martyrum Christianorum in tribus primis saeculis fides de divinitate Christi invicte probatur. (v. Klüpfel Lib. I. Theol. dogm. §. 29.)

2. *Symbola*, vel pro Ecclesia universali, vel pro Ecclesiis particularibus orthodoxis confecta, cum non contineant nisi brevem expositionem praecipuorum dogmatum, ad explicite credendum propositorum, plurimum conferunt, ad Ecclesiae traditionem cognoscendam: Sic e. g. ex symbolis apertissime colligitur, Christianos orthodoxos semper credidisse in Deum, qui est unus in essentia, et trinus in personis.

3. Ad dogmatum notitiam in animis fidelium conservandam magno etiam emolumento sunt *ritus*, et *festa*, quibus certae quaedam doctrinae annectuntur, et quorum occasione populus christianus circa easdem veritates instrui

consuevit. Tali modo plurimorum dogmatum fides in viva Christianorum memoria conservata fuit. Sic e. g. *baptismus* in remissionem peccatorum etiam infantibus collatus doctrinam de transfusione peccati originalis in mentem revocat, *Eucharistiae* perceptio tum fidem de reali Christi in hoc Sacramento praesentia, tum memoriam passionis, et mortis Christi excitat, *Festum Paschatis*, et diei *dominicae* pro Sabbatho celebratio Resurrectionem Christi ante oculos ponit, *Festum Pentecostes*, missionis Spiritus S. et gratiarum ab ipso effusarum solemnis recordatio est etc. (Cf. Frint T. III. §. 272.)

4. *Libri* publica Ecclesiarum auctoritate editi optime earundem fidem testantur. Tales sunt *libri symbolici*, qui summam doctrinae christianae exhibent, *libri rituales*, *et liturgici*, qui publicas Ecclesiae orationes modumque Sacrosanctum Eucharistiae Sacramentum offerendi continent, et *libri sacramentales*, seu *Sacramentaria*, in quibus materia, forma, et numerus Sacramentorum, ritusque in eorum administratione observandi determinantur. — Jam *S. Augustinus* ex publicis Ecclesiae orationibus dogma de efficacia, et necessitate gratiae contra Pelagianos probavit. Sic pariter ex variis liturgiis ratio sacrificii in Eucharistia, dogma de Transsubstantiatione, perpetuusque pro defunctis orandi usus ostendi potest. Legendi sunt hac de re *Muratorius* (de rebus liturg.), *Mabillon* (de liturgia gallicana), *Renaudotius* (Liturgiarum orientalium collectio), *Assemanus* (Codex liturgicus Ecclesiae universae) *Card. Bona* (rerum liturg. lib.) *Binterim* (Denkwürdigkeiten der christkath. Kirche.)

5. *Haeretici* quoque traditionis, et fidei in Ecclesia vigentis testes sunt tum in eo, quod retinent, cum sese ab Ecclesia separant, tum in eo, quod impugnant. Etenim haeretici ante proprias innovationes in Ecclesia catholica instituti sunt, ac enutriti; cum vero nonnisi in quibusdam

peculiaribus articulis, quos aut negant, aut invehunt, a veritatis semita aberrent, his demtis, reliqua profiteri pergunt cum Ecclesia catholica. Quapropter in articulis omnibus, quos communes cum Ecclesia habent, testes sunt avitae illius fidei, quae in Ecclesia obtinebat, quando ipsi ab ea digressi sunt, aut ab ea fuerunt expulsi. Hinc quo antiquiores haeretici sunt, eo illustrius testimonium perhibent veritatum, quas Ecclesia professa est. Verum non minus luculentum antiquae Ecclesiae catholicae fidei, et avitae Traditionis argumentum suppeditant haeretici in ea parte doctrinae, quam ipsi adorti sunt. Quandoquidem nisi illa doctrina in Ecclesia uniuscujusque sectae aetate invaluisset, eam nunquam impugnassent haeretici, neque ut novatores ab Ecclesia damnati fuissent, et rejecti. Sic e. g. Ariani fidem Ecclesiae tum de unitate Dei, tum de Divinitate Christi ostendunt; nam in priori dogmate, in quo cum Catholicis consenserunt, a nemine impugnati sunt, in posteriori vero, quod negarunt, acerrimos adversarios inter Catholicos nacti, et ideo ceu haeretici damnati sunt. Hanc ob causam *historia ecclesiastica*, et praecipue *historia dogmatum* ad Ecclesiae traditionem cognoscendam magna emolumenta affert.

6. Denique *antiquissima monumenta*, uti e. g. epigraphia, seu inscriptiones, picturae, statuae vetustae, numismata priorum temporum, et alia hincinde inservire possunt, ad veteris Ecclesiae fidem cognoscendam. (Cf. Perrone de locis theol. P. II. Sect. II. Cap. II. et III.)

Articulus V.

Traditionis divinae characteres.

§. 180.

Sicut magni momenti est, ut non Scripturas apocryphas pro canonicis veneremur, sic etiam plurimum interest, ut non traditiones humanas, et spurias pro divinis suscipiamus. Quemadmodum autem characteres, seu règulae extant, Scripturam apocrypham a divina secernendi, sic etiam characteres, seu regulae dantur, quibus traditiones divinae ab humanis, et spuriis dignoscantur. Ad id dijudicandum duae regulae statui solent, quarum prior *positiva*, altera *negativa* dici potest.

§. 181.

Regula positiva.

Regulam positivam, quae certa traditionis divinae criteria assignat, statuit *Vincentius Lirin.*, dum in suo Commonitorio dicit, id absque ulla dubitatione esse credendum, atque ceu dogma, divinitus revelatum, ad divinam traditionem meritissime referri oportere, „quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Quod quidem fit, si sequamur universalitatem, antiquitatem, et consensionem.“ Cum hoc effato convenit etiam sententia *S. Augustini*, qui lib. 4. de bapt. cap. 24. n. 31. dicit: „Quod universa tenet Ecclesia, nec a Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.“ — Ratio hujus regulae est, quia constans, et universalis Ecclesiae consensio circa aliquam doctrinam explicari non potest, nisi dicatur, ipsos Apostolos hanc praedicasse, et ad credendum ut fidei dogma proposuisse. — Imo statuta regula infallibilem Traditionis characterem ex-

hibet, si attendatur (quod inferius probatur) fieri non posse, ut Ecclesiae omnes omnium temporum, et locorum in errorem, fidei oppositum prolabantur, vel ut tanquam verbum Dei venditent opiniones humanas, institutave mere ecclesiastica: quod nunquam fore, certi sumus ex divinis promissionibus Matth. 16, 18. *Portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Regula autem Vincentii Lirin. ut recte applicetur, declaratione indiget. (v. Klüpfel Proleg. §. 53.)

1. Ut doctrina divinitus tradita censeatur, ante omnia opus est, ut a Christo, et Apostolis originem ducat. Ideo in regula dicitur, id pro traditione divina habendum esse, „quod semper creditum est" et antiquitatem nos sequi debere. Non autem opus est, ut omnium saeculorum a Christo usque ad nos fides ostendatur, sed sufficit, ut consensus Patrum aut Ecclesiarum trium, aut quinque priorum saeculorum evincatur, quibus traditio divino - apostolica optime innotuit. Quodsi probatum sit, eandem fidem, quae in istis saeculis viguit, nostris quoque temporibus vigere, jam exinde constat, doctrinam revelatam in saeculis intermediis corruptam non fuisse. Caeterum traditio omnium saeculorum usque ad saeculum decimumquartum circa pleraque dogmata exhibetur in *thesauro Coccii*. Idem fere usque ad S. Bernardum praestat Bibliotheca manualis SS. Patrum a *Tricaletio* edita.

2. Ut constet, aliquid „semper, et ubique creditum esse," non requiritur, ut omnes ad unum Patres, et omnes omnino Ecclesiae consentiant. Non enim singulis concessum est non errandi privilegium, sed Ecclesiae universae. Quare ipse Vincentius Lirin. universalitatem, et consensionem in doctrina explicans subdit: „Consensionem sequimur, si in ipsa vetustate omnium, vel certe pene omnium sacerdotum, et magistrorum definitiones, sententiasque sectemur. — Quodsi in ipsa vetustate duorum, vel trium ho-

minum, vel certe civitatis unius, aut etiam provinciae alicujus error deprehendatur, tunc omnino curabit, ut paucorum temeritati, vel inscitiae ecclesiae universalis decreta praeponantur.“ — Neque opus est ad consensum evincendum, ut omnes Patres, et Ecclesiae in testimonium adducantur, sed sufficit, ut ex variis regionibus quidam citentur, de quibus constat, ipsorum doctrinam non solum non reprehensam, sed potius in honore habitam, laudatam, et receptam fuisse: tunc enim fides Ecclesiae in illis temporibus jam satis secure colligi potest (Cf. §. 178. n. 3. l. b.). — Ut autem ostendatur, aliquid ab omnibus, et ubique creditum esse, validissimum argumentum praebet *Ecclesiae orientalis, et occidentalis consensus.* Jam enim mature universalis Christi Ecclesia in duas veluti partes divisa fuit, nempe in Ecclesiam orientalem, seu graecam, et in Ecclesiam occidentalem, seu latinam. — Prior gaudebat praerogativa antiquitatis, quia de Sion exivit lex, et verbum Domini de Jerusalam, et Apostoli in Oriente jam Ecclesias fundaverant, quando in Occidentem pervenerunt. Posterior vero insignita erat praerogativa jurium, et potestatis, quia totius orbis christiani primatem in se continebat. Ideo hae duae unius Ecclesiae partes, licet per plura saecula per fidem, et charitatem conjunctae, nihilominus ad se invicem aemulae extiterunt, sibi invicem invigilarunt, ac se invicem, ut historia docet, propter quamlibet mutationem, vel innovationem liberrime reprehenderunt, quapropter una Ecclesia ab altera nova dogmata certe non suscepisset. Si ergo pro quadam fidei doctrina Ecclesiae orientalis, et occidentalis consensus probatur, invictum habetur pro traditione divino - apostolica argumentum. Idem praestat etiam *consensus Ecclesiae graeco - schismaticae cum Latina.* Graeci enim schismatici post lugendam scissionem certe novum dogma a Latinis confictum non sus-

cepissent. Dogmata ergo, in quibus modo cum Ecclesia latina consentiunt, absque dubio jam tunc cognoverunt, et crediderunt, cum ab Ecclesia catholica recesserunt, et sic eorundem consensus pro doctrinae antiquitate, et universalitate egregium testimonium praebet. (Dobmayr l. c. §. 108.) Sic e. g. antiquitas, et universalitas fidei de necessitate confessionis auricularis ex consensu, et praxi Ecclesiae graeco - schismaticae probatur.

3. Traditio divina cognosci, et ab humano - apostolica, seu ecclesiastica distingui potest tum *ex modo*, quo ut divinitus revelata, et de fide credenda proponitur, (Cf. §. 178. n. 3.) tum persaepe etiam *ex ipsa materia*, quae constanti, et universali veterum consensu divulgatur. Si enim tali modo dogma sit propositum, cujus institutio humanae potestatis limites excedit, et si in verbo Dei scripto diserte non habetur, omnino ex traditione divina istud repeti debet. Minime enim est opinandum, cum novae post Christum revelationes agnoscendae non sint, arrogasse sibi, aut usurpasse Ecclesiam jus statuendi ea, quae solius divinae sunt potestatis. Haec regula valet inprimis, cum de Sacramentis agitur, quorum institutio, materia, et forma ecclesiasticam transgreditur potestatem.

Notatu digna sunt, quae circa regulam Vincentii Lirin. animadvertit Cl. Perrone. Ait enim: „Celeberrimum Vincentii Lirinensis effatum, quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est, esse tenendum, - - non est intelligendum nisi in sensu, ut dicunt, *positivo*, quatenus nempe, quod semper, ubique, et ab omnibus creditum est, non possit non esse verum, aut non ex traditione apostolica descendere; non autem in sensu *negativo*, ita ut verum, aut certum non sit censendum quidquid semper, ubique, et ab omnibus creditum saltem explicite minime fuerit; alioquin actum esset de authenticitate, et canonicitate omnium librorum, quos deuterocanonicos dicimus, quod prorsus absurdum est, atque a Vincentii Lirin.

mente omnino alienum, qui profecto non ignorabat agitatas adhuc sua aetate, vel paulo ante controversias circa sacrorum librorum canonicitatem, et aliunde constat, sexcenta fuisse ab Ecclesia definita, quae prius, nondum ortis haeresibus, quae solemnes hujusmodi definitiones provocarunt, nonnisi implicite credebantur." (Tom. I. Pars altera Prop. III. Not. ad n. 58.) Fieri sane omnino potuit, ut doctrina quaedam, licet ab Apostolis tradita fuerit, tamen in nonnullis Ecclesiis particularibus non satis cognosceretur, vel e fidelium memoria elapsa fuerit: haec autem nihilominus saltem implicite credebatur, quoniam Ecclesiae orthodoxae ita affectae erant, ut implicite crederent omnia, quae tanquam divinitus revelata tenet Ecclesia universalis docens. — Hincinde etiam contingit, ut nobis solummodo monumenta desint ad Ecclesiarum consensum, quamvis actu adfuerit, evincendum. Nulla enim causa urgente quandoque dogmata, quae ut revelata cognoscebantur, et credebantur, scriptis non exarabantur, nec publicis monumentis inserebantur, quod tunc demum factum est, cum ab heterodoxis impugnari coeperunt.

§. 182.

Regula negativa.

Ad traditiones divinas referri ea nullatenus possunt, quae vel S. Scripturae, vel rectae rationi, vel antiquiori traditioni aperte repugnant, vel quorum origo humana certo ostendi potest.

1. Cum enim Deus sibi contradicere non possit, nullo modo admittendum est, eum alia per S. Scripturam proponere, alia per rationem dictare, alia per traditionem docere. Doctrinae ergo S. Scripturae, et rectae rationi aperte repugnantes ut spuriae sunt rejiciendae.

2. Cum traditio divina a Christo, et Apostolis repetenda sit, antiquiori semper traditioni insistendum est. Recentiorem ergo traditionem rejicere oportet, quae antiquiori repugnat. Hanc regulam non attendit, atque ideo in gra-

vem errorem prolapsus est *Cyprianus*, qui circa valorem baptismi, ab haereticis collati, traditionem, ante 40 circiter annos sub Agrippino praedecessore suo incipientem, secutus, antiquiorem rejecit.

3. Demum si certo constat, doctrinam quandam vel institutionem longe post aevum apostolicum incoepisse, et non a Christo, et Apostolis sed ab aliis auctoritate tantum humana, vel ecclesiastica introductam fuisse, apertissimum signum est, eandem ad traditionem divinam non spectare.

Si consideramus jam tum modos satis securos traditiones divinas conservandi, et propagandi, tum regulas satis certas, divinitus tradita ab humanis, et spuriis secernendi, manifesto apparet, perperam Protestantes clamitare, admissa traditione, ut divinae Revelationis fonte, cunctis erroribus januam aperiri. Sicut enim ad distinguendas Scripturas canonicas ab apocryphis, sic etiam ad distinguendas traditiones veras a falsis, genuinas a spuriis, divinas ab humanis media, et regulae dantur. Ast non negamus, rationi humanae exoptatissimum esse, ut magisterium publicum, Spiritus S. assistentia directum, existat, quod, sicut de S. Librorum canonicitate, ac recto sensu, sic etiam de traditionibus divinis judicium infallibile ferat.

§. 183.

Usus doctrinae.

Ex proposita jam doctrina sequentia nostra officia manant: a) Grato animo agnoscamus benignitatem Dei, providamque illius curam, quod non una, sed duplici via, nimirum sacra Scriptura, et traditione ad coelestium dogmatum notitiam adducere nos voluerit, ut de divinis veritatibus certiores effecti non haesitemus in fide, neque in evangelicis promissionibus diffidamus. b) Summo, quo par est studio, parique pietatis affectu amplectamur, quaecunque Apostoli tradiderunt sive viva voce, sive calamo: his enim

ex fontibus omnis sanctioris doctrinae cognitio accuratior ad nos dimanavit. c) Veteres christiani populi magistros, traditionis testes, de omni re christiana, nostrisque de commodis praeclare meritos, ut par est, revereamur, et quia Deus cum S. Scriptura Traditionem ut alterum Revelationis fontem conjunxit, nos quoque cum lectione S. Scripturae lectionem SS. Patrum conjungamus. Magna profecto emolumenta affert assidua SS. Patrum lectio, ex qua rectam S. Bibliorum expositionem, doctrinas tum dogmaticas, tum morales, tum asceticas, ac demum genuinam sacrae eloquentiae indolem addiscere possumus. Ad hoc commendari praecipue merentur homiliae, quas S. Chrysostomus in varios S. Scripturae libros exaravit.

THEOLOGIAE GENERALIS

PARS III.

De Ecclesia, et de recto rationis usu in negotio Religionis revelatae, et Theologiae.

§. 184.

Probata jam divinae Revelationis existentia, illiusque genuinis fontibus assignatis, summo studio inquirendus est modus, quem observare oportet ad coelestia dogmata tuto, et recte ex praedictis fontibus haurienda, seu, — cognito Religionis christianae *principio constitutivo*, in quo doctrinae a Christo revelatae continentur, indagandum est ejusdem *principium regulativum*, per quod doctrinae a Christo revelatae recte percipiuntur, et pertractantur. Investigandum ergo venit, an, et qualem modum divinus Religionis christianae Auctor praescripserit, quo omnes ad genuinam doctrinarum coelitus patefactarum notitiam pertingere possint, ac debeant. In hac vero inquisitione patebit, Christum Ecclesiam instituisse, et in illa magisterium sacrum ordinasse talibus conspicuis dotibus exornatum, ut, sicut omnes se illi subjicere tenentur, sic ipsi etiam tuto acquiescere possint. Nullatenus autem Christus omnem rationis usum in Religionis a se revelatae negotio interdixit, sed sapientissime humanae rationi hac in re tum varia jura concessit, tum debitos limites stabilivit. Sicut ergo

Religionis christianae principium constitutivum est verbum Dei scriptum et traditum, sic ejusdem *principium regulativum primarium* est *Ecclesia, principium vero regulativum secundarium* dici potest *humana Ratio.* De utroque hoc principio regulativo in hac Theologiae generalis parte disserendum est. (v. Fejer Inst. theol. dogm. T. I. §. 4.) —

Ex dictis colligitur, quomodo ad claram, completam, solidam, et efficacem Religionis christianae cognitionem perveniatur: scilicet - auctoritas Dei theologiam constituit, Ecclesia dirigit, ratio adjuvat. Quam in rem egregie S. Augustinus (l. 4. de Trin. cap. 6.) ait: „Contra rationem nemo sobrius, contra Scripturam nemo Christianus, contra Ecclesiam nemo pacificus senserit.“ (Cf. Dobmayr. T. IV. Append. §. 5.)

Sectio I.

De Ecclesia.

§. 185.

Omnes homines ad Religionem colendam obligari, ad hanc junctis viribus tendere, et hanc ob causam in societatem visibilem, in regnum divinum morale, seu in Ecclesiam coalescere debere, jam in theoria rationali de Religione (§. 49.) probatum est. Ipsa ideo ratio convenientissimum esse judicat, ut etiam in Religione revelata, quae Religionem naturalem non destruit, sed perficit, eundemque Deum auctorem habet, hoc idem contingat, et ut propterea in illa praeter Symbolum, et Codicem - Hierarchicon quoque divina auctoritate statuatur. — Id autem Religionis christianae divinum auctorem actu perfecisse, argumenta lucuientissima probant. Christus enim 1) *regnum divinum morale, seu Ecclesiam in terris vere fundavit,* 2) *in hac non solum magisterium authenticum, et infalli-*

bile; 3. sed etiam imperium sacrum instituit; 4. eandem visibilem esse voluit, ita, *ut membra dignoscerentur*, ac denique 5. *talibus notis eam insignivit, ut vera Ecclesia semper a qualibet falsa secerni possit.* — Haec jam omnia in sequentibus capitibus exponenda, probanda, et contra adversariorum conamina vindicanda sunt.

Ecclesia, nomen graecum, ethymologice non significat nisi *convocationem, concionem, coetum.* Ideo pro quacunque hominum congregatione sumi potest: sic e. g. sumitur pro turba: Act. 19, 32 *erat Ecclesia confusa, et plures nesciebant, qua ex causa convenissent,* - et pro conventu improborum Ps. 25, 5: *Odivi Ecclesiam malignantium.* Pervetusta autem consuetudine factum est, ut Ecclesiae nomen solummodo coetibus religiosis, seu collectionibus hominum, eandem Religionem profitentium, attribueretur. Ideo hoc nomine etiam coetus heterodoxe sentientium appellari consueverunt: e. g. *Ecclesia Anglicana, Ecclesia graeca* etc. Imo in ipsa S. Scriptura, etiam dum de orthodoxe sentientibus sermo est, Ecclesiae nomen non in eodem sensu, seu potius non in eadem extensione adhibetur. Significat enim vel populum, et pastores simul ut I. Cor. 1, 2. et II. Cor. 1, 1., vel populum solum, ut Act. 20, 28. vel pastores solos, ut Matth. 18, 17., vel universam fidelium multitudinem, ut Matth. 16, 18., vel ejusdem partem ut I. Petr. 5, 13., vel singulares familias, ut Rom. 15, 5. Col. 4, 15. Phil. 2. — In praesenti autem tractatu de Ecclesia universali sermo est, quae a *Bossueto* dicitur „Societas hominum veram Christi Religionem profitentium", a *Bellarmino* vero, et communiter a Theologis catholicis definitur: „coetus hominum unius, et ejusdem fidei christianae professione, et eorundem Sacramentorum participatione conjunctus, sub regimine legitimorum pastorum, ac praecipue Romani Pontificis, a Christo institutus." Hanc definitionem rectam esse, et quoad omnes suas partes legitimam ex iis ipsis apparebit, quae in sequentibus capitibus de vera Christi Ecclesia dicuntur. Caeterum tractatio ista eo majoris momenti est, quo plures, et quo graviores circa theoriam de Ecclesia errores nostris temporibus circumferuntur.

Caput I.

De Ecclesiae Institutione, atque divisione.

§. 186.

Ecclesiae Institutio.

Christus, dum santissimam Religionem suam hominibus annuntiaret, voluit quoque, ut in externam societatem coalescant, et quidem in societatem talem, quae pro maxima sua extensione *regnum*, et pro fine suo spirituali *societas religiosa*, seu *regnum divinum morale*, seu *Ecclesia* dici debet. Ecclesiam hoc in sensu a Christo institutam esse, tum *ex vaticiniis V. T.* tum *ex Christi verbis*, tum *ex Christi factis*, tum et *ex ipsa historia* probari potest,

1. **Messiam societatem magnam, imo regnum amplissimum instituturum esse, quod non tam ad temporalem quam ad spiritualem hominum felicitatem dirigatur, prophetae V. T. satis clare praedixerunt.** Sic e. g. Ps. 2, 6. Messias ait: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem Sanctum ejus, praedicans praeceptum ejus;* et Deus ad ipsum dicit: *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae: reges eos in virga ferrea* (v. 8 etc.) Et Isaias cap. 2. v. 2 et 3 loquens de temporibus Messiae dicit: *Erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini* (i. e. Ecclesia Messiae) *in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, et dicent: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus, quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem.* His verbis Ecclesiae a Messia instituendae maxima amplitudo, ejus-

demque finis spiritualis clare indigitatur. Hujus autem amplissimae societatis Rex supremus, et quidem spiritualis ipse Messias dicitur: Isa. 9, 7. *Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis: super solium David, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, et corroboret in judicio, et justitia amodo, et usque in sempiternum.* Juxta vaticinia V. T. ergo Messias Ecclesiam instituturus erat (Cf. §. 97. n. 8 et §. 100 Not.). Sed Christus est verus Messias in V. T. praenuntiatus (P. II. Cap. IV. Art. IV.), ergo Christus Ecclesiam instituit, seu regnum divinum morale fundavit.

2. Christus, cum in terris versaretur, saepius vel expressis verbis, vel sub parabolarum involucro de Ecclesia a se instituenda locutus est. Nam Matth. 16, 18 ait: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* Et Matth. 18, 16 etc. de correctione fraterna agens inquit: *si te non audierit (frater tuus) adhibe tecum adhuc unum, vel duos -- quodsi non audierit eos, dic Ecclesiae, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, et Publicanus.* — Christus praeterea se pastorem vocat, illos autem, qui vocem ejus audiunt, oves in ovili congregatas Jo. cap. 10, v. 14. et dein addit v. 16: *et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor.* Christus autem ovibus suis, quarum summus pastor, et rector existit, non temporalem, sed spiritualem felicitatem promittit; ait enim ibidem v. 27 etc. *Oves meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me: et ego vitam aeternam do eis.* — In variis quoque parabolis Christus Ecclesiam nominat *regnum* propter multitudinem congregatorum, et *regnum coelorum* ob finem spiritualem. Sic e. g. regnum coelorum, i. e. Ecclesiam militantem in terris assimilat (Matth.

13, 24 etc.) *agro*, in quo zizania crescunt cum tritico, (ib. 20, 1 etc.) *patrifamilias*, qui conducit operarios in vineam suam, (ib. 22, 2 etc.) *regi* ad nuptias filii congreganti multos in domum suam. Denique Christus *interroganti Pilato*, *an Rex esset*, *respondit: tu dicis*, *quia Rex sum ego.* (Jo. 18, 37.) sed jam antea declaraverat: *Regnum meum non est de hoc mundo.* (ib. v. 36.)

3. Si magnus hominum numerus congregatur, ut ad finem spiritualem, i. e. ad Dei glorificationem, ad moralem perfectionem, aeternamque salutem conjunctis viribus tendant, si ideo ipsis non solum Symbolum, et Codex, sed etiam Hierarchicon praescribitur, et si tandem omnes uni summo Rectori subsunt; omnia profecto requisita adsunt ad societatem religiosam, i. e. ad Ecclesiam, seu ad Regnum divinum morale constituendum. — Haec autem omnia a Christo vere peracta fuisse, ipsa S. Scriptura testatur. Christus enim statim ab initio praedicationis suae plures sibi discipulos adjunxit, quibus praecepit, ut conjunctis viribus ad Dei glorificationem, ad moralem perfectionem, aeternamque salutem tendant. Ait enim ad illos: *Sic luceat lux vestra coram hominibus*, *ut videant opera vestra bona*, *et glorificent patrem vestrum*, *qui in coelis est* (Matth. 5, 16.), atque inferius (v. 48.) inquit: *Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester coelestis perfectus est*, et (Matth. 6, 20.) *thesaurizate vobis thesauros in coelo*, et (Matth. 7, 13.) *intrate per angustam portam, quae ducit ad vitam.* Ad hunc nobilissimum finem tum Symbolum, tum Codex Christi dirigitur (§. 106 et §. 107.). — Christus porro etiam Hierarchicon proposuit; nam *vocavit ad se discipulos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominavit* (Luc. 6, 13.). His gravissimum munus docendi omnes gentes, et baptizandi (Matth. 28, 19.) imposuit; his potestatem ligandi, et solvendi (Matth.

18, 18.) peccata remittendi, et retinendi (Jo. 20, 22 etc.) concessit, reliquis vero fidelibus ipsos audiendi praeceptum dedit (Luc. 10, 16.). Sicut autem Christus universae hujus spiritualis societatis est auctor, sic ejusdem semper manet supremus Dominus, et Rector. Ideo Paulus, qui saepius Ecclesiam cum corpore comparat, hujus caput Christum dicit. Ait enim Coloss. 1, 18. *et ipse* (Christus) *est caput corporis Ecclesiae;* ac ad Ephes. 1, 12. *et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius.* Si jam haec facta Christi rite perpendantur, dubitari haud potest, ipsum Ecclesiam instituisse, seu regnum divinum morale vere fundasse.

4. Ecclesiam christianam existere, et a temporibus Christi usque ad nos semper extitisse, historia testatur. Ex Actibus enim Apostolorum (c. 2, v. 42—46. c. 4, v. 23 etc. c. 5. v. 12 etc.) discimus, primos statim fideles in coetum peculiarem adunatos fuisse, cui Apostoli praeerant. Errant ergo, qui dicunt, primos Christianos a Synagoga distinctos non fuisse. Nam Act. 8, 1. dicitur, post mortem s. Stephani persecutionem magnam factam esse *in Ecclesia*, quae erat Jerosolymis, et (ib. v. 3.) Saulum *Ecclesiam* devastasse. An forsan in Synagoga facta est haec persecutio, aut an Saulus Synagogam devastabat? — Christianos semper non solum per fidem internam, sed etiam per signa externa a Judaeis, et Gentilibus distinctos fuisse, et specialem Societatem constituisse, omnes historici sacri, et profani testantur, atque ipsae persecutiones in Ecclesiam christianam motae, sectae, ab ipsa recedentes, concilia, in illa habita, et multa alia antiquitatis monumenta confirmant. Ideo autem haec hominum, eandem Religionem profitentium societas in omni tempore *Ecclesia christiana* nuncupata est, quia Christum ipsum ceu auctorem, et rectorem suum semper venerabatur.

plures discipulos sibi aggregasset, ex his aliquos speciali auctoritate insignivit. Nam *vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominavit* (Luc. 6, 13.). Apostolus autem juxta vocis significationem *Missum*, seu *Legatum* denotat. Hos specialiter alloquens dixit: *vos estis sal terrae; quod si sal evanuerit, in quo salietur? -- vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supram montem posita; neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt* (Matth. 5, 13 etc.) quibus verbis clare indicatur, Apostolos in eminentiori gradu in Ecclesia constitutos esse. Christus ideo his varia privilegia concessit. Nam *convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem* (Matth. 10, 1 etc.). *Hos duodecim misit Jesus praecipiens eis, dicens . . . euntes praedicate dicentes: quia appropinquavit regnum coelorum* (ib. v. 5.). Quantae porro sint auctoritatis, declaravit dicens: *qui vos recipit, me recipit, et qui me recipit, recipit eum, qui misit me* (ib. v. 40.). His duodecim dedit potestatem ligandi, et solvendi (Matth. 18, 18.) peccata remittendi, et retinendi (Jo. 20, 23.) docendi, et baptizandi (Matth. 28, 19.). His quoque dixit: *Sicut me misit pater, et ego mitto vos* (Jo. 20, 21.) et alibi: *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis, et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israel.* (Luc. 22, 28 etc.) Imo Christus ipsos quoque Apostolos non omnes aequales, sed unum caeteris eminentiorem esse voluit, scilicet Petrum, quem fundamentum Ecclesiae constituit, (Matth. 16, 18.) cui claves regni coelorum tradi-

dit (ib. v, 19.) et cui soli dixit: *pasce agnos meos*, — *pasce oves meas* (Jo. 21, 15 etc.). Dubitari ergo nullatenus potest, Christum Ecclesiam ut societatem inaequalem instituisse.

2. Hoc idem testantur Apostoli, qui ex divina ordinatione discrimen inter Ecclesiam docentem, et discentem, imperantem, et obedientem repetunt. Sic Paulus I. Cor. 12, 28 etc. scribit: *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores* - - et dein quaerit: *numquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetae? nunquid omnes Doctores?* — Idem alibi docet, in Ecclesia varios gradus distinguendos esse, prout in corpore humano varia membra secernuntur. Ait enim Rom. 12, 4 etc. *Sicut in uno corpore multa membra habemus; omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Paulus praeterea, sicut Ecclesias fundavit, sic iisdem etiam Rectores, seu Episcopos praefecit, (Act. 14, 22.) quorum potestatem a divina ordinatione repetit, iisdem acclamans: *vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* (Act. 20, 28.) De se ipso autem dicit: *se esse Apostolum non ab hominibus*, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem. (Gal. 1, 1.) Petrus munus pascendi non omnibus, sed Senioribus i. e. Episcopis, atque presbyteris adjudicat; ad hos enim scribit: *Pascite qui in vobis est gregem Dei.* (I. Petr. 5, 2.). Ergo et Apostoli Ecclesiam ut societatem inaequalem proponunt.

3. Historia docet, semper, ubique, et ab omnibus creditum fuisse, Ecclesiam ex ipsa institutione Christi sic ordinatam fuisse, ut docentes a discentibus, imperantes ab obedientibus distinguerentur. Ideo ubique semper Pastores, et Doctores constituti sunt, et magna cura habita fuit, ut

Episcoporum in Ecclesiis sibi succedentium series nunquam interrumperetur. Qui legitimis Pastoribus se subjicere recusarunt, ceu schismatici habiti, et damnati sunt. Imo Aerius saeculo quarto ut haereticus damnatus fuit, quia discrimen inter Episcopos, aliosque presbyteros negare est ausus. Continua ergo inter fideles persuasio fuit, Ecclesiam ex ipsa Christi institutione societatem inaequalem esse.

Variae divisiones Ecclesiae in Theologis occurrere solent. Ecclesia, si ut universum regnum Christi morale consideretur, quod etiam illos complectitur, qui gratia divina ornati e vita jam excesserunt, dividitur in *triumphantem*, quae est coetus beatorum in coelo, in *militantem*, quae est coetus fidelium in terra, et in *purgantem*, quae est coetus animarum in purgatorio detentarum, ut a maculis suis laventur. — In praesenti autem tractatu nonnisi de Ecclesia militante sermo instituitur. Haec autem dividitur in *repraesentativam*, quae est coetus Pastorum, qui in concilio uniti universam Ecclesiam repraesentant; et in *syntheticam*, quae totam fidelium multitudinem designat. Quid Ecclesia *universalis*, quid *particularis* sit, ipsa nomina satis declarant. Dividi quoque solet Ecclesia in *externam*, et *internam*. Ad externam Ecclesiam omnes pertinent, qui rectam fidem tenent, et profitentur, de Sacramentis participant, et legitimis pastoribus subsunt; internam autem Ecclesiam illi constituunt, qui praeter notas praedictas etiam gratia sanctificante ornati sunt. Ex quo apparet, neminem esse in Ecclesia interna, qui non spectet ad externam, licet multi sint in Ecclesia externa, quin pertineant ad internam. Haec ergo divisio longe differt ab illa Protestantium, qui Ecclesiam in *visibilem*, et *invisibilem* ita dividunt, ut dicant, homines ad Ecclesiam invisibilem spectare posse, quin Ecclesiae visibili adscripti sint: quam divisionem in tali sensu admitti non posse, capite quarto ostendetur. (v. Klüpfel T. II. Lib. II. §. 114.)

Caput II.

De Ecclesiae infallibilitate.

§. 188.

Momentum doctrinae.

Cum Ecclesia societas legalis sit, in qua omnia ab auctoris ipsius institutione, et ordinatione repetenda sunt, maximi profecto momenti est, ut cognoscatur, an, et qualem Christus doctrinae suae, e coelis allatae, interpretem, ac controversiarum fidei judicem statuerit. Sicut enim ad lites componendas ante omnia opus est, ut legitimus judex cognoscatur, cui utraque pars se subjicere teneatur, sic etiam, cum de doctrinis revelatis, seu de fidei dogmatibus disceptatur, nil magis necessarium est, nisi ut legitimum tribunal, seu magisterium inquiratur, cui omnes se submittere teneantur. Hoc statuto, et ab omnibus admisso controversiae finirentur, imo et erroribus aditus praecluderetur. Ast hac in re Protestantes, et omnes heterodoxae sectae a Catholicis penitus dissentiunt, atque ideo controversiae, quae cum ipsis circa fidem aguntur, vix dirimi possunt, nisi ante omnia systematis catholici veritas vindicetur. Solidissimis autem argumentis probari potest, veram esse sententiam Catholicorum, qui dicunt, Christum in Ecclesia *magisterium authenticum*, et quidem *magisterium infallibile* instituisse, cui omnes se subjicere tenentur, et tuto acquiescere possunt, quod ex dicendis clare apparebit.

§. 189.

Propositio prima.

In Ecclesia adest magisterium authenticum.

Tribunal authenticum illud dicitur, quod a legitima potestate e. g. a Caesare, Rege, Principe ad exortas in

societate lites dirimendas constitutum est, cui ideo omnia societatis membra se subjicere tenentur. Sicuti autem in qualibet bene ordinata societate civili pro causis temporalibus tribunalia authentica, ab omnibus audienda constituuntur, sic etiam Christus in sua societate religiosa *tribunal*, seu *magisterium* constituit, quod Religionem ab ipso revelatam doceat, ejusdem fontes interpretetur, et exortas circa fidem controversias dirimat. Id autem *ex variis Christi effatis, ex doctrina, et praxi Apostolorum*, et *ex omnium saeculorum, aevo apostolico succedentium persuasione* probatur.

1. Christus, quamdiu in terra versatus est, ipsemet doctrinam suam coelestem hominibus annuntiavit. Cum autem in coelum ascensurus esset, munus docendi non omnibus tradidit, sed selectis a se viris, i. e. Apostolis, quos plurium annorum spatio erudierat. Ad hos enim dixit: *Euntes docete omnes gentes -- docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis*. Dubitari ergo non potest, jus, et officium docendi ea, quae Christus docuit, traditum fuisse Apostolis, qui personam moralem, collegium, seu magisterium constituebant, usque ad consummationem saeculi, uti ipsa Ecclesia perduraturum. In ipso autem munere docendi etiam jus, et officium continetur, Revelationis fontes interpretandi, et fidei controversias dirimendi. Quid enim est, Revelationem interpretari, et fidei controversias dirimere, nisi docere ea, quae Christus docuit? — Sicut ergo magisterium, in Apostolis fundatum, et in successoribus continuandum, jus, et officium docendi a Christo accepit, sic etiam authenticus Revelationis interpres, et legitimus fidei controversiarum judex constitutus fuit.

2. Id maxime confirmatur ex obligatione gravissima, quam Christus reliquis fidelibus imposuit, magisterium a

se institutum audiendi, seque illi subjiciendi. Ad illos enim, quos ad docendum misit, dixit: *Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me* (Luc. 10, 16. Cf. Matth. 10, 40.). Quis igitur hoc magisterium authenticum esse negabit, cum ipsius Christi personam exhibeat? — Ideo solum gravissimi criminis reus declaratur, qui se Ecclesiae judicio non subjicit, dicente Christo: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, et Publicanus.* (Matth. 18, 17.)

3. Idem confirmatur ex munere pascendi, Apostolis commissum. Petro enim Christus dixit: *Pasce agnos meos, — pasce oves meas,* et ad Seniores Petrus scribit: *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei* (Jo, 21, 15 etc. I, Petr. 5, 2.) Dantur ergo ex divina ordinatione in ovili Christi, seu in Ecclesia Pastores. Pastoris vero in societate religiosa est, fidelibus pabulum doctrinae praebere, et ab ipsis lupos arcere, i. e. falsas doctrinas spargentes dignoscere, judicare, et condemnare. Ad Apostolos ergo, eorumque successores ex Christi ordinatione spectat munus docendi, Revelationis fontes interpretandi, ac fidei controversias dirimendi.

4. Magisterium a Christo institutum esse, ut Sancti consummentur, i. e. ut Christiani ad perfectam Religionis notitiam perducantur, et sic corpus Christi i. e. Ecclesia aedificetur, claris verbis docet Paulus, de Christo scribens Eph. 4, 11 etc.: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, et doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in aedificationem Corporis Christi* etc.

5. Apostoli, voluntatis Christi optimi interpretes, factis ipsis ostenderunt, munus docendi ad se pertinere. Me-

mores enim mandati a Christo accepti (Marc. 16, 15.) *profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis* (ib. v. 20.). Praedicationem quoque suam ut unicam credendi normam proposuerunt (Gal. 1, 6 etc. I. Jo. 2, 24.) et contra doctores, quibus ipsi non mandaverant, protestati sunt (Act. 15, 24.). Et cum inter Christianos ex Judaismo, et Gentilismo conversos magni momenti controversia enata esset, an legalia Moysis adhuc obligent, nec ne, Apostoli, licet singuli infallibiles fuissent, tamen pro norma futurorum saeculorum Concilium Hierosolymis habuerunt, controversiam diremerunt (Act. 15, 28.) et ab omnibus subjectionem exegerunt: nam paulo post Paulus *perambulabat Syriam, et Ciliciam confirmans Ecclesias, praecipiens custodire praecepta Apostolorum, et Seniorum* (ib. v. 41.) Sic ergo Apostoli per ipsam praxin ostenderunt, ad quosnam spectet, dogmata christiana definire, et controversias fidei dirimere.

6. Ut magisterium authenticum, perenne in Ecclesia maneat, Apostoli munus docendi, quod a Christo acceperant, in alios transtulerunt; ideo *constituerunt per singulas civitates presbyteros* (Act. 14, 22.), quibus Paulus dixit: *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei* (Act. 20, 28.) Ad rectum autem Ecclesiae, societatis religiosae, regimen jus et officium, genuinam doctrinam proponendi, et fidei controversias dirimendi praecipue pertinere, dubitari nequit. Ipse sane Paulus iisdem Episcopis vigilantiam inculcat, ne doctrina Christi per fallaces doctores, quos *lupos rapaces, non parcentes gregi* vocat, corrumpatur. (ib. v. 29 etc.). Idem Timotheo, cui Ecclesiam ephesinam regendam tradidit, munus docendi maxime commendat, dicens: *Praedica verbum, insta opportune, importune* --

opus fac Evangelistae, ministerium tuum imple (II. Tim 4, 2 etc.). Titum vero, quem Episcopum Cretae constituerat, monet, *ut potens sit, exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere.* (Tit. 1, 9.) Imo ab Apostolis caute provisum est, ut illi, quos ipsi ad munus docendi destinaverant, iterum idoneos sibi successores eligerent. Ideo Paulus ad Timotheum scribit: *quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.* (II. Tim. 2, 2.) Ad Titum autem ait: *Ideo reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.* (Tit, 1, 5.) Ex his omnibus clare apparet, ex Christi ordinatione magisterium authenticum, in Apostolis fundatum perpetuo perdurare debere.

7. Idem confirmatur ex perpetua Ecclesiae persuasione, et praxi. In omnibus enim saeculis christianis jus, et officium docendi, Revelationis fontes interpretandi, ac fidei controversias dirimendi Episcopi cum suo Primate sibi vindicarunt. Quotiescunque enim agebatur de dogmatibus definiendis, de S. Scripturae locis legitime exponendis, ac de fidei controversiis dirimendis, nunquam quaestio solvenda omnibus fidelibus relinquebatur, sed, uti ex historia ecclesiastica satis notum est, Episcopi primitus, cum persecutionum procellae saevirent, per litteras formatas communicantes, et postea in conciliis aecumenicis collecti controversias diremerunt, et dogmata credenda proposuerunt. Prius circa Valentinianos, Montanistas, Sabellianos, et posterius vero in causa Arianorum, Macedonianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, et subsequentium haereticorum obtinuisse, antiqua monumenta ostendunt. Ecclesia autem pro suo judicio in rebus fidei talem semper subjectionem exegit, ut omnes, qui eam recusarent, anathemate percelleret, et salutis exortes declararet, quod fieri haud potu-

isset, nisi communis persuasio viguisset, Ecclesiam esse magisterium authenticum, ab ipso Christo institutum.

Contrariam huic propositioni doctrinam propugnavit Lutherus, qui asseruit, quemlibet Christianum a Spiritu S. doceri, et tali interna unctione repleri, ut fidem rectam concipiat, et de illa certus fiat. (de ministr. eccl. instit. T. II. fol. 584.) Contrarium equidem Protestantes statuisse videntur in articulis anno 1541 editis (super Artic. a Caes. propos.) in quibus Ecclesiae triplicem potestatem attribuunt, nimirum potestatem testandi de scriptis apostolicis, divinam scripturam recte intelligendi et interpretandi, et judicia de doctrina instituendi. — Idem etiam legitur in Confessione Theologorum Wittenbergensium (Conc. Trid. exhibita anno 1552). — Melius etiam, quam Lutherus, sensit, et scripsit Calvinus, qui in suis institutionibus (l. 4. c. 1. §. 11.) dicit: „Ejus (satanae) arte factum est, ut pura verbi praedicatio aliquot saeculis evanuerit, et nunc eadem improbitate incumbit ad labefactandum ministerium, quod tamen sic in Ecclesia Christus ordinavit, ut illo sublato, hujus aedificatio pereat.“ Mirum ideo non est, si etiam inter Protestantes Theologi inveniuntur, qui dicunt, controversiarum fidei judicem ministerialem esse Ecclesiam, et praecipue pastores, et doctores in Ecclesia, ut loquitur Gerhardus, vel si etiam cum Turretino admittunt, in foro externo quemlibet privatum se subjicere debere synodicis decisionibus. — Cum autem Protestantes nihilominus permittant, ut quilibet per spiritum suum privatum Scripturam exponat, cum porro rectum conceptum de Ecclesia non sistant, quam ut congregationem Sanctorum recte sentientium, sed non externis, et visibilibus notis distinctorum proponant, et cum denique pro suis pastoribus, ac doctoribus legitimam missionem ostendere non valeant, ideo semper verum manet, ab ipsis magisterium docendi authenticum i. e. ab ipso Christo institutum negari. Haec ipsa negatio maxime promota fuit per invalescentem rationalismum, qui spreta omni auctoritate rationi omnia indulget, et in perfectum Socinianismum inclinat. (Cf. Moehler Symbolik 1. B. 5. H. §. 44 rc. Klee 1. B. 2. Th. I. H. II. Abschn.)

§. 190.

Propositio secunda.

In Ecclesia adest magisterium infallibile.

Ut Revelatio, quam Deus ex summa bonitate pro hominum salute concessit, in omni tempore incorrupta permaneret, institutum est in Ecclesia magisterium non solum authenticum, quod omnes audire tenentur, sed etiam infallibile, cui omnes tuto acquiescere possunt. — Haec autem propositio ab omnibus impugnatur, qui, spreto Ecclesiae judicio, vel sua, vel sectariorum placita sequntur. Imo nonnulli, quibus juxta hodierni rationalismi principia cuncta supernaturalia exosa sunt, eousque devenerunt, ut ipsam possibilitatem infallibilitatis, magisterio humano concessae, negarent. Ast, qui ita sentiunt, facile refelluntur. Sicut enim Revelatio, ita etiam praefata infallibilitas undequaque possibilis est dicenda. Possibilis sane est *logice*, quia in ejusdem conceptu nulla contradictio reperitur. *Physice* quoque possibilis est, sive ex parte Dei, sive ex parte hominum consideretur. Si enim Deus scriptores hagiographos ita dirigere potuit, ut ab omni errore praeserventur, èt nonnisi vera doceant, cur pro sua omnipotentia, et sapientia infinita non hoc idem etiam in magisterio a se instituto perficere poterit? — Deus, qui non solum integrum mundum materialem modo pathologico, sed et mundum moralem modo libertati consentaneo sapientissime gubernat, et qui praecipue in variis israelitarum fatis providentiae suae virtutem luculentissime ostendit, certe homines, qui magisterium constituunt, ita gubernare potest, ut salvis rationis, et libertatis juribus finem sibi praefixum consequantur, et veritatem infallibiliter proponant. Nimiam profecto temeritatem ostendunt, qui operationes divinas dijudicare, vel etiam negare praesumunt

ideo tantum, quia illas per rationem suam limitatam non comprehendunt. Homines autem, qui omnimodo a Deo dependent, supernaturalis influxus divini recipiendi capaces sunt. *Moralis* denique infallibilitatis possibilitas luculentissime patet. Infallibile enim Religionis magisterium maxime convenit *hominibus*, ut in gravissimo salutis suae negotio debitam certitudinem acquirant, *Revelationi*, quae, sicut a Christo infallibili facta, et ab Apostolis infallibilibus promulgata fuit, sic etiam a magisterio infallibili conservanda est, et *Deo*, qui tam benefico instituto omnipotentiam, sapientiam, et bonitatem suam egregie manifestat. — Quae cum ita sint, sedulo jam investigandum est, an Christus actu infallibile magisterium in Ecclesia instituerit, quinam sint, qui hoc infallibile magisterium constituunt, et in quibus rebus docendis dono infallibilitatis praediti sint: agendum ergo est 1. *de infallibilitatis existentia*, 2. *de infallibilitatis subjecto*, et 3. *de infallibilitatis objecto*. (Cf. Dobmayr tom. 4. §. 157. Ziegler Das kath. Glaubens-Prinzip §. 12.)

Articulus I.

De infallibilitatis existentia.

§. 191.

Christus Ecclesiae docenti, seu magisterio a se in Ecclesia instituto infallibilitatis praerogativam ita pro omni tempore concessit, ut nunquam in docendo aberrare possit, et semper nonnisi vera proponat. Veritas haec summi momenti tum *ex S. Scriptura*, tum *ex traditione*, tum ex *ratione per fidem illustrata* solidissime probatur.

A. Argumenta biblica.

§. 192.

I. Ex verbis Christi.

Magnifica sunt, quae jam in V. T. de Ecclesia, a Messia instituenda, leguntur, quam de omnibus inimicis

triumphaturam (Ps. 2 et Ps. 9.) specialiter a Deo diligendam, et protegendam (Is. 49, 15. 66, 1. 62, 1.) ac ideo perpetuo duraturam (Can. 7, 14.) Prophetae praedixerunt. Ex his, aliisque, quae de regno messiano gloriosissima praenuntiata fuerunt, recte concludi potest, Ecclesiam Christi tali divina protectione gaudere, ut aberrare, et deficere non possit. Clarissime autem id ipse Christus asseruit, qui Ecclesiae docenti, seu magisterio a se instituto *suam et Spiritus S. assistentiam promisit*, ideo *pro illius judicio summam reverentiam, et plenam subjectionem exegit*, ac demum *ipsam Ecclesiam indefectibilem declaravit*. Ex his Christi verbis pro Ecclesiae infallibilitate certissima argumenta fluunt.

1. Ecclesia docens certe infallibilis est, si in docendo gaudet perpetuo assistentia Christi, et Spiritus Sancti. Si enim ob eandem assistentiam Scriptores hagiographi omni jure infallibiles dicuntur, idem, posita eadem conditione, de magisterio authentico, seu de Ecclesia docente statuendum est. — Atqui Christus suam, et Spiritus S. assistentiam magisterio a se instituto, seu Ecclesiae in docendo vere promisit. Jam enim ascensurus in coelum ad Apostolos dixit: *Data est mihi omnis potestas in coelo, et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus S., docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis, et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* (Matth. 28, 18. etc.). Christus ergo ut supremus regni divini moralis, seu Ecclesiae auctor, et rector Apostolis gravissimum munus imposuit docendi omnes gentes, et docendi omnia, quaecunque ipse revelaverat (Cf. Marc. 16, 15.) Ut autem tanto muneri perficiendo, a quo hominum salus dependeat (Cf. Marc. 16, 16.), pares essent, invisibilem suam assistentiam pro-

mittit, licet corporali praesentia jam ab ipsis separetur. Imo hanc suam assistentiam in docendo promittit usque ad finem mundi, ait enim: *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Ista vero promissio non potuit verificari in Apostolis, qui communi fato obeuntes omnibus diebus usque ad consummationem saeculi non docuerunt. Ne ergo dicatur, Christum id, quod promisit, non adimplevisse, necessario admittendum est, Christum in hac promissione Apostolos considerasse non ut homines individuos, sed ut personam moralem, quae semper in suis successoribus vivit, nempe ut magisterium a se pro omni tempore institutum, seu ut Ecclesiam docentem, usque ad finem mundi perduraturam. Huic ergo omni tempore in docendo assistentia Christi promissa est, sicut jus, a Principe concessum, collegio manet, licet, aliis substitutis, omnia illa membra individua moriantur, quibus primitus concessio facta fuerat. — Eodem modo Ecclesiae in docendo promissa est assistentia Spiritus S.; nam Christus in ultima caena, ubi cor suum majori charitate effudit, Apostolis de suo abitu maestis, et de sua doctrina sollicitis promissionem de Spiritu S. fecit, eamque saepius repetiit: Ait enim Jo. 14, 16 etc. *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis, qui apud vos manebit, et in vobis erit ...* v. 26. *Ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecunque dixero vobis.* (Cf. Jo. 15, 26. et 16, 12 etc.) Christus ergo Apostolis suis permanentem Spiritus S. assistentiam in docendo promisit, ut in praedicando Evangelio errare nullatenus potuerint. Haec autem promissio facta est *in aeternum*, et cum haec vox ubique saltem longissimum tempus indigitet, assistentia Spiritus S. non ad solos Apostolos restringi potest, sed et ad eorum successores extendi

32 *

debet, quod confirmatur tum ex oratione Christi pro omnibus in eum credituris (Jo. 17, 20.) tum ex sensu Apostolorum, qui directionem Spiritus S. etiam ad Episcopos extendebant (I, Tim. 1, 14, et Act. 20, 28,) tum ex ipsa Ecclesiae constitutione, quae, uti ipsi Protestantes volunt, eandem semper manere debet, prouti in Apostolis fundata fuit. — Itaque magisterio a Christo instituto, seu Ecclesiae pro omni tempore in docendo promissa fuit Christi, et Spiritus S. assistentia, ac ideo semper infallibilis est.

2. Magni Momenti sunt verba, quibus Christus fidelibus obligationem imposuit, magisterium a se institutum, seu Ecclesiam docentem audiendi. Ad Apostolos enim inquit: *Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit* (Luc. 10, 16.) Aequiparatur in istis verbis judicium Apostolorum judicio ipsius Christi. Ipsa autem sana ratio docet, judicium fallibile, et infallibile ejusdem auctoritatis dici non posse. Cum autem infallibilitas Christi docentis, et judicantis ab omnibus Christianis non negetur, qua ratione infallibilitas Ecclesiae docentis, et judicantis negari poterit? — Certe non ex alia ratione, nisi quia magisterium a Christo institutum ob assistentiam divinam infallibile est, ille, qui Ecclesiam non audit, gravissimi criminis reus declaratur, dicente Christo: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus.* (Matth. 18, 17.) Tanti criminis reus profecto dici non potest, qui judicio, erroribus obnoxio, assensum non praestat, et subjectionem negat. Christus ergo in his quoque verbis Ecclesiae docentis infallibilitatem clare asseruit. Neque dici potest, dicta Christi ad solos Apostolos spectare. Cum enim doctrina Christi sit pro omnibus locis, et temporibus, cum Ecclesia eadem semper perdurare debeat, quae in Apostolis fundata fuit, et cum juxta ipsos Protestantes regulae practicae de correctione fraterna semper obligent;

etiam illa, quae de magisterii ecclesiastici auctoritate dicta sunt, semper valere debent.

3, Christus demum Ecclesiae suae indefectibilitatem clare pronuntiavit. Nam Matth. 16, 18. dicit: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Loquitur hic Christus de Ecclesia sua visibili, quam ideo aedificio comparat, firmae petrae insistenti. De hac dicit: *Portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Nomine portarum potentia designatur juxta morem Judaeorum, et aliorum Orientalium, qui in portis civitatum judicia exercere consueverunt. — Per portas inferi ergo potestas inferorum, i. e. malignorum Spirituum, seu regnum Satanae intelligitur, quod regno Dei e diametro opponitur, et pro veritate falsitatem obtrudere conatur. Cum autem Christus dicit, ipsam potentiam Satanae contra Ecclesiam nunquam praevalituram esse, eo ipso significat, a nulla alia potestate Ecclesiam labefactari posse. Ideo ipse *Rosenmüller* per portas inferi intelligendas esse censet tartareas potestates, consultationes, et molimina diabolorum, tirannorum, et hostium Ecclesiae (Schol. in cit. l.) Promittit ergo Christus, Ecclesiam suam contra omnes hostiles assultus fore victricem, ac proin eam non solum perduraturam usque in finem, sed etiam a veritate Religionis a Christo traditae nunquam aberraturam esse. (Dobmayr. T. IV. §. 158.)

Contra argumenta ex verbis Christi deducta ab infallibilitatis adversariis varia objici solent.

Obj. 1. Christus assistentiam suam solis Apostolis, non autem eorum successoribus promisit, quia per *consummationem saeculi* non finem mundi, sed interitum synagogae, excidium urbis Hierosolymae, seu consummationem status judaici intelligit.

Resp. Expositio haec falsa, et absurda est, nam a)

Synagoga jam moriente Christo interiit, quia in ejusdem sanguine Novum Testamentum firmatum est. Status Judaeorum civilis jam vivente Christo finierat, quia Judaea Romanis penitus subjecta erat. Urbis Hierosolymae excidium dicitur quidem *consummatio* (Matth, 24, 14.) sed non *consummatio saeculi.* b) Christum vero per consummationem saeculi (Matth. 23, 20.) finem mundi intelligere apparet ex parallelismo verbali (Matth. 13, 4.), ubi Christus de paleis comburendis loquens ait: *Sic erit in consummatione saeculi,* quo in loco nonnisi finis mundi, seu dies judicii intelligi potest, quo impii a justis separantur. — Idem confirmatur ex parallelismo reali, quia regnum Christi dicitur perdurare usque ad finem mundi, dicente Angelo: *et regni ejus non erit* finis (Luc. 1, 35.) Adde, Christum non sine emphasi omnes dies usque ad consummationem saeculi complecti, et in scriptura finem oeconomiae christianae cum fine mundi conjungi. c) Denique magnum ex praedicta interpretatione absurdum sequeretur. Nam plerique Apostolorum usque ad excidium urbis Hierosolymae non vixerunt, Joannes autem illud supervixit: ergo in illis Christi promissio non fuisset impleta, hic autem post eversam Hierosolymam non amplius assistentiam Christi habuisset, licet etiam hoc tempore et doceret, et scriberet.

Obj. 2. Tenore Promissionum Christi de sua, et Spiritus S. assistentia Apostoli singuli infallibiles constituti sunt, quod et catholici Theologi admittunt, qui ex iisdem promissionibus S. Librorum N. T. inspirationem probant. Si ergo promissiones istae ad successores transiissent, etiam hi, nempe Episcopi singuli infallibiles esse deberent. Id vero ipsi Catholici non admittunt, quare et concedere debent, promissiones praedictas ad successores non transiisse.

Resp. Catholici infallibilitatem tum Apostolorum, tum

successorum, licet sub varia ratione, omni tamen jure admittunt. Nam a) Christus suam, et Spiritus S. assistentiam certe Apostolis promisit, ad quos verba promissionis primitus direxit: sed eadem certitudine constat, Christum etiam Apostolorum successoribus suam, et Spiritus S. assistentiam promisisse, quia promissiones *usque ad consummationem saeculi* et *in aeternum* extendit, quae impleri non poterant in Apostolis ceu personis individuis, sed tantum in Apostolis consideratis ceu persona morali, in suis successoribus semper seu usque ad consummationem saeculi existenti. — Qualem autem assistentiam Christus promisit? an singulis membris? an toti magisterio unito? — verba Christi id non satis explicant, et omnes hermeneuticae regulae id apodictice decernere non possunt. Imo cum Christus, promissiones faciens omnes Apostolos simul, seu integrum magisterium alloqueretur, negari posset, tenore harum promissionum Apostolos singulos infallibiles constitutos esse (Not. ad §. 155.): hoc autem negato objectio soluta est. b) Sed ad hanc solvendam juxta Catholicorum systema alia quoque responsio dari potest. Quia enim ex S. Scriptura non satis liquet, qualem assistentiam Christus sive Apostolis, sive eorum successoribus promiserit, confugiendum ideo est ad aliam lineam, quam Vincentius Lirinensis assignat, nimirum ad Traditionem, quam esse authenticum S. Scripturae interpretem jam probatum est (§. 171 etc.). Considerata autem hac linea comperimus, semper, ubique, et ab omnibus creditum esse, promisisse Christum Apostolis assistentiam singularem, ita, ut nullus aberrare potuisset, et singuli infallibiles essent, - Successoribus vero generalem, ita, ut omnes simul errare non possent, sed in docendo infallibiles essent. Talem Traditionem probant loca pro S. librorum inspiratione citata (§. 156.) et loca pro Ecclesiae infallibilitate

inferius citanda; — idemque confirmat constans fides ab omnibus fidelibus praestita tum S. Scripturae, tum etiam oecumenicorum Conciliorum decretis. c) Facile quoque est, genuinae hujus distinctionis rationem afferre. Apostolis enim per totum orbem dispergendis singulis assistentia necessaria fuit, quia non semper convenire, vel communicare poterant ad fidei controversias dirimendas, sed separatim Evangelium praedicare, et Ecclesias fundare debuere, quamobrem singuli dono inerrantiae indigebant: haec autem singularis assistentia necessaria non est eorum successoribus, qui convenire, et communicare possunt ad fidei dogmata stabilienda, quare pro conservanda unitate, et puritate fidei sufficit assistentia generalis, ita, ut omnes simul sumti infallibiles sint. Sicut ergo juxta ipsos Protestantes ad successores non transiit potestas Apostolis concessa miracula patrandi, pro infidelibus tantum necessaria, transiit vero potestas baptizandi, et S. Coenam administrandi, pro bono fidelium semper necessaria; sic jure dicimus, tenore promissionum Christi transiisse ad Apostolorum successores assistentiam Christi, et Spiritus S. generalem, quae pro bono fidelium semper necessaria manet, licet non transierit assistentia singularis, quae jam modo necessaria amplius non est. Et sane si generalis assistentia Apostolorum successoribus denegaretur, promissiones Christi factae *usque ad consummationem saeculi* et *in aeternum*, nullo modo verificarentur, quod nullus Christianorum sine blasphemia dixerit. — Neque dici potest, promissiones Christi in justis omni tempore existentibus, seu in Ecclesia invisibili adimpleri, cum apertissime magisterio visibili, ab omnibus audiendo factae sint, et Ecclesia mere invisibilis omnino non existat, quod inferius, nimirum capite quarto probabitur.

Obj. 3. Promissiones Christi hypotheticae sunt, Chri-

stus enim suam, et Spiritus S. assistentiam promisit Apostolis, eorumque successoribus, quamdiu verae, et purae doctrinae inhaeserint, ex quo non sequitur, id semper futurum esse, illosque omni tempore infallibiles fore. Ita Claudius contra Bossuetum argumentatus est.

Resp. Facile est, magno Bossueto duce, objectionem istam solvere. a) Christus enim promissioni suae nullam conditionem apposuit, ergo et nobis illam apponere non licet. Promissio Christi de perpetua Ecclesiae duratione absoluta est, ergo et promissio de Ecclesiae infallibilitate absoluta sit, oportet; una enim cum altera intimo nexu cohaeret. b) Conditio apposita scopo Christi adversatur. Ideo enim Christus assistentiam divinam promisit, ut Apostolos de suo discessu solaretur, ipsosque ad gravissimum praedicationis munus idoneos efficeret. Nullum autem pro rudibus, et timidis Apostolis solatium fuisset, scire, Christum, et Spiritum S. sibi adesse, si vera teneant, et doceant, non autem ut vera teneant, et doceant. Sibimet ipsis relicti semper timere debuissent, ne aberrent, et divinam assistentiam amittant. c) Christus praeterea promissiones praedictas fecit non solum pro bono Apostolorum, sed pro bono omnium fidelium, ut omni tempore certam fidei regulam habeant, imo et pro ipso bono Revelationis, ut ipsa semper incorrupta maneat. Uterque autem finis per promissiones hypotheticas non obtineretur; neque enim fideles docentibus tuto acquiescere possent, si prius investigandum foret, an recta doceant, nec ne.

Obj, 4. Per *portas inferi* (Matth. 16, 18.) intelligenda est mors, uti constat ex locis paralielis (Is. 38, 10. Ps. 9, 15.) Cum ergo Christus dicit de Ecclesia: *portae inferi non praevalebunt adversus eam*, his verbis pollicetur, mortem contra Ecclesiam non praevalituram esse, quia fideles resurgent gloriose...

Resp. In locis parallelis citatis per portas inferi intelligitur mors corporis, et descensus in sepulchrum; si ergo parallelismus valeret, promissio Christi de morte corporali contra fideles non praevalitura intelligenda esset, quod nemo sanae mentis concedet. Neque verba Christi de praeservatione fidelium a morte aeterna, seu de gloriosa resurrectione intelligi possunt; Christus enim loquitur de Ecclesia visibili, quam ideo aedificio a se exstruendo comparat: ast non omnes, qui Christi divinitatem profitentur, et verae Ecclesiae adnumerati sunt, a morte aeterna praeservari, et gloriose resurrecturos esse, in confesso est apud omnes. — Sicut nomine inferorum varia intelliguntur, sic etiam portae inferi non in uno semper sensu accipiendae sunt. Indigitant sane mortem, seu sepulchrum, quoniam, qui moritur vadit ad portas inferi i. e. venit in ditionem, seu potestatem inferorum. Cum autem in verbis Christi *portae inferi* non in hoc sensu accipi possint, certe non indigitant, nisi potestates inferorum i. e. daemonum, qui regno divino morali maxime adversantur.

Obj. 5. Daemones Ecclesiae membra non solum in errores pertrahere, sed etiam in peccata praecipitare conantur. Si ergo portae inferi adversus Ecclesiam nunquam praevalerent, fideles etiam ad peccata per daemones non inducerentur: id vero saepissime fieri, Catholici ipsi fatentur.

Resp. Christus in loco adducto sine dubio Ecclesiae indefectibilitatem promisit. Ecclesia autem deficeret, si in errores doctrinae Christi oppositos prolabetur; non deficit autem, si aliqua ipsius membra in peccata prolabuntur. Sane Ecclesiae membris libertas non adimitur, qua a bono deficere possint, et saepe deficiant. Christus ipse praedixit, in Ecclesia sua peccatores quoque futuros esse, ideo eam agro comparavit, in quo cum tritico zizania crescunt. (Matth. 13, 24.) Verba ergo Christi praecipue intelligenda

sunt de concesso Ecclesiae privilegio non errandi circa doctrinam fidei, et morum, quod et confirmatur ex locis parallelis, antea adductis, in quibus Christus suam et Spiritus S. assistentiam in docendo promisit. Caeterum omni jure etiam asseritur, portas inferi etiam quoad peccata nunquam sic praevalituras esse, ut tota Ecclesia iis contaminetur, quae inferius probabitur, semper etiam Sanctos in se complectitur.

§. 193.

II. Ex dictis Apostolorum.

Apostolos de concessa Ecclesiae infallibilitate persuasos fuisse, clare apparet ex iis, quae Paulus ad Ephesios, et ad Timotheum scribit, et quae Apostoli Hierosolymis collecti pronuntiarunt.

1. Paulus Ephes. 4, 11 etc. magisterii a Christo instituti finem assignat, qui sine infallibilitate obtineri haud potest. Ait enim: *Et ipse* (Deus) *dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, et doctores, in opus ministerii, ad consummationem sanctorum, in aedificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis filii Dei in virum perfectum - - ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae.* Magisterium ergo in Ecclesia institutum est, ut homines perfectam doctrinam acquirant, qua consummati Sancti, et digna mystici Christi corporis membra reddantur, ut porro omnes in unam eandemque fidem conspirent, et ut demum in rebus fidei certam regulam habeant, cui tam firma persuasione inhaerere possint, ita, ut per astutiam iniquorum hominum in errores non petrahantur. Hic triplex autem finis per magisterium, quod ipsummet aberrare potest, non obtinetur; si e-

nim ignorantiae, errorlbusque subjacet, perfectam doctrinam fidelibus tradere nequit; cum porro fallibili magisterio non omnes interno assensu se subjicere teneantur, unitas in fide non prodibit, neque firma in fide persuasio, et certum contra fallacias seductorum praesidium obtinetur, ubi ex parte docentium, et judicantium aberrationes timendae sunt. Cum autem Paulus expresse dicat, Deum ad praedictos fines magisterium instituisse, certe hoc etiam infallibilitate donavit. Et sicut magisterium in Ecclesia stabile esse debet, ita etiam inerrantiae privilegium, non solis Apostolis, sed et *pastoribus*, et *doctoribus*, qui Apostolis succedunt, permanere necesse est, ut idem semper finis, a Deo intentus, obtineatur.

2, Idem Paulus I. Tim. 3, 15. post varia monita, dilecto discipulo suo tradita ait: *Haec scribo*, - *ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna, et firmamentum veritatis.* — Paulus ergo Ecclesiam columnam, et firmamentum vocat, cui veritas, seu vera Religio insistit; et sicut columnae, et firmamenta efficiunt, ut domus non corruat, sic Ecclesia efficit, ut veritas, seu vera religio non pereat: id autem Ecclesia efficere non posset, si in docendo infallibilis non esset. Absonum sane esset, Ecclesiam nuncupare columnam, qua attollitur, et firmamentum, quo sustentatur veritas, si a veritate deficere, et falsa docendo fideles in errorem inducere posset. Hac in hypothesi certe egregiam denominationem nullatenus mereretur, quam tamen Spiritus S. ipsi attribuit, et quae ideo semper vera esse debet; scriptum est enim: *Coelum, et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt.* (Matth. 24, 25.)

3. Cum Apostoli in concilio hierosolymitano controversiam de legalium observantia dirimerent, sententiam suam tanquam Spiritus S. oraculum proposuerunt, dicentes:

Visum est Spiritui Sancto, et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris etc. (Act. 15, 28.) Nullatenus ergo dubitarunt, se in judicando assistentiam Spiritus S. habere, atque ideo definitionem suam infallibilem esse, ita, ut omnes se illi subjicere teneantur. Et si hoc concilium, uti jam declaravit Synodus oecumenica quinta, est norma futurorum saeculorum, Ecclesia ergo universalis docens, et de fidei controversiis judicans semper definitiones suas, ut oracula Spiritus S. proponere potest.

1. Argumentum, quod ex loco Pauli I. Tim. 3, 15. attulimus, uno quasi ictu nonnulli ex Protestantibus concidere tentarunt. Dixerunt nempe, post verba: *quae est Ecclesia Dei vivi* figendum esse punctum, et nomina substantiva: *columna, et firmamentum veritatis* ad comma sequens esse referenda, ita, ut legendum sit: *columna, et firmamentum veritatis, et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod apparuit in carne* etc. Mirum praecipue est, hanc novam lectionem etiam a nonnullis catholicis S. Scripturae expositoribus e. g. a Carolo, et Leandro Van Ess, a Bonif. Schnappinger adoptatam fuisse. — Ast multa sunt, quae hanc novam lectionem falsam, absurdam, ac penitus rejiciendam ostendunt. Nam a) sine gravi, et solida ratione interpunctiones mutare aut levis animi, aut desperatae causae indicium est. Pro adducta vero interpunctionis mutatione nulla solida ratio afferi potest. Si enim post punctum nova constructio incipit per *et: et manifeste* etc. nemo ideo offendi debet, cum id saepius in S. Bibliis contingat: imo Propheta Ezechiel totum suum volumen incipit per *et: et factum est* etc. b) in vetustissimis autem codicibus S. Bibliorum N. T. punctum sicuti in vulgata positum invenitur. Neque Lutherus in germana, neque Beza, Calvini et discipulus, et amicus in sua latina, neque Martinius in sua gallica, neque anglicanus interpres in sua anglicana versione de nova hac syntaxi aliquid sciunt, sed in puncto figendo Vulgatam sequuntur. — c) Hugo Grotius se illis, qui interpunctionem praedicto modo mutarunt, acerrime, et solidissime opposuit. Ait enim: „Honorifica sunt haec

Ecclesiae nomina *(columna, et firmamentum veritatis.)* Mirum est, quomodo illi, qui Ecclesiae hoc privilegium invident, haec verba cum periodo sequenti conjungere tentent:" quibus dictis ostendit, talem interpunctionis mutationem contextui repugnare, quia Paulus apertissime continuat similitudinem *de domo Dei,* in qua veritas docetur, et quae columnis, et basibus insistit, - atque his probatis concludit: „Veritatem attollit, et sustentat Ecclesia, ne animis excidat, et ipsa est, quae facit, ut longe, lateque videatur" etc. (Cf. Stolberg Gesch. d. Rel. J. Chr. V. Band 3. Beil. Note.) d) Praeterea - admitti non posse hanc novam interpunctionis mutationem, apparet etiam ex genio linguae graecae, in qua epistola ad Timotheum scripta est. Nam post verba: *Θεϋ ζωντος* (Dei vivi) mox *ςυλος* (columna) sine articulo ponitur, unde apparet *ςυλος* ad anterius substantivum referendum esse: econtra post verba: *και ὁμολογουμενος μεγα εςιν* articulus *το της ευςεβιας* ponitur, qui articulus *το*, uti Grotius, et Dathe advertunt, novum subjectum denotat: et quis admittet, tria substantiva ita conjungi, ut articulus ultimo tantum praeponatur. — e) Idem ex contextu eruitur, juxta quem si columna, et firmamentum cum manifeste magno pietatis sacramento, quod apparuit in carne, i. e. cum Christo in carnato, conjungerentur, veritas esset veritatis columna, quod non satis sanum sensum referre videtur. f) Tandem novam interpunctionem rejiciendam et antiquam retinendam esse, extra omne dubium ponitur ex consensu veterum, qui nomina substantiva: *columna, et firmamentum veritatis* semper cum Ecclesia conjunxerunt. Sic e. g. *Origenes* tr. 30 in Matth. respiciens praedicta verba Pauli ait: „Ecclesia, quae plena est fulgore ab oriente usque ad occidentem, est columna, et firmamentum veritatis." — *Cyrillus Hier.* Catech. 5. n. 12 docet, „illam solam servandam esse fidem, quae ab Ecclesia traditur, quae est Ecclesia Dei viventis, columna, et firmamentum veritatis." — *Hilarius* Ps. 64, n. 6 vocat Ecclesiam „Sponsam Christi, columnam, et firmamentum veritatis." *Augustinus* in eundem locum dicit: „Ecclesia non inclinabitur in saeculum saeculi: ipsa est praedestinata columna, et firmamen-

tum veritatis.[44] Eodem modo sentiunt *Chrisostomus, Theophylactus, Beda,* et alii, ita, ut Calmetus dicat, ante proximos haereticorum contra Ecclesiam tumultus neminem unquam locum istum aliter interpretatum esse. (*Cf.* Dobmayr tom. IV. §. 159.)

2. Verba Pauli non possunt restringi ad Ecclesiam ephesinam, cujus Episcopus Timotheus erat. Nam de infallibilitatis praerogativa huic ecclesiae particulari in specie concessa, tota antiquitas silet. Paulus loquitur de domo Dei, et de Ecclesia Dei vivi, quam non soli Ephesii constituerunt, sed sicut Apostolus in Timotheo omnes episcopos docuisse, jure censetur, sic etiam universalem Ecclesiam indigitasse censendus est. — Inepte etiam locus Pauli de Ecclesia discente intelligitur, ad quem non spectat, attollere, et sustentare, sed audire, et assumere veritatem: quod si Ecclesia discens infallibilis sit, multo magis docens esse debet, a qua illa pendet. — Magis absonum est, verba Pauli de Ecclesia materiali, seu de templo explicare. Paulus enim loquitur de Ecclesia, quacum Timotheus conversari debuit, et templum sane non ex alia ratione columna, et firmamentum veritatis dici posset, nisi quia illi, qui in eo praedicant, solam veritatem docent. — Minime autem dictum Pauli ad Ecclesiam Christi mere invisibilem referri potest, quae, ut inferius probabitur, omnino non datur. — Errant denique, qui dicunt, Paulum Ecclesiam vocare columnam et firmamentum veritatis, quamdiu veritati inhaeret, et nonnisi vera docet, ex quo non sequitur, id semper futurum esse: nam Paulus absolute Ecclesiae encomium enuntiat, et de adjecta hypothesi nec vola, nec vestigium ullo loco apparet. In sensu adversariorum quilibet homo, recte sentiens columna, et firmamentum veritatis dici posset, quod ab sit; plus enim requiritur ad veritatem sustentandam, et firmandam, quod de Ecclesia praedicatur. — Sicut ergo locus parallelus Matth. 16, 18. Ecclesiae indefectibilitatem absolute enuntiat, sic et locus Pauli de Ecclesiae infallibilitate absolute est intelligendus.

3. Contra argumenta biblica, pro infallibilitate Ecclesiae allata, trita est Protestantium objectio, qua dicunt, Catholicos in sua argumentatione circulum vitiosum committere, quia infallibilitatem Ecclesiae ex infallibilitate Scripturae, et infallibi-

litatem Scripturae ex infallibilitate Ecclesiae probare conantur: talis autem omnino falsa argumentatio nihil probat. — Male vero haec nobis objiciunt Protestantes. Nam a) ut in argumentatione circulus vitiosus committatur, utrumque disputationis membrum aeque incertum sit oportet, aut saltem positum in controversia: hoc autem non cadit in praesentem nos inter et Protestantes controversiam, si quidem dum ex S. Scriptura infallibilitatem Ecclesiae probamus, nos inter, et Protestantes circa infallibilitatem Scripturae prorsus convenitur: in disputatione ergo cum Protestantibus ex uno membro certo, i. e. ex infallibilitate S. Scripturae, quam adversarii admittunt, argumenta certa petere licet. b) Sed et solidius ostendi potest, in Catholicorum systemate circulum vitiosum non committi Catholici enim, priusquam ad Ecclesiae infallibilitatem provocent, ex regulis criticis ostendunt, S. Scripturam genuinam, integram, et omni fide dignam esse: dein ex Scriptura, ceu ex monumento authentico probant, Christum per miracula, et vaticinia se ut praeconem divinum manifestasse, ipsumque Ecclesiam docentem instituisse, eique talem in docendo assistentiam promisisse, ut in rebus fidei errare non possit. — Nullus ergo circulus vitiosus in argumentatione Catholicorum committitur, quia authentia Scripturae probatur, quin ad infallibile Ecclesiae judicium praevie recurratur. — c) Circulus vitiosus in argumentatione Catholicorum etiam ideo non committitur, quia Ecclesiae infallibilitas, quin ad S. Scripturam recurratur, ex sola quoque traditione probari potest. Ecclesia enim a Christo instituta anterior est quavis N. T. Scriptura. Nam, ut verbis Lessingii (in opp. postb. theolog.) utar, „non solum Jesu Christi historia cognita erat, priusquam vulgaretur in Evangeliis; sed universa christiana religio jam tenebatur, et exercebatur, cum nullum adhuc Evangelium scriptum erat. Recitabatur Pater noster (oratio dominica) quin legi posset in Evangelio Matthaei. Adhibebantur in collatione baptismi verba a Christo Jesu praescripta, antequam ea litteris Apostoli consignassent." Eodem modo promissiones Christi de sua, et Spiritus S. assistentia, Apostolis, et eorum successoribus factae, fidelibus notae erant, priusquam Evangelistae illas conscriberent; atque ideo de fide credendum erat, Eccle-

siam docentem infallibilem esse, antequam N. T. libri canonici extarent. Ergo infallibilitas Ecclesiae etiam sine S. Scripturae testimoniis a Catholicis probari potest. — Rem autem ita se habere, et semper, ubique, ac ab omnibus creditum esse, Ecclesiam docentem infallibilitatis dono gaudere, argumenta mox afferenda ostendent. (Cf. Frint Tom. III. §. 300.)

B. Argumenta ecclesiastica.

§. 194.

I. Ex sanctis Patribus.

Universalem, ac perpetuam fidem de Ecclesiae docentis infallibilitate testantur *SS. Patres* tum *Ante-Nicaeni*, tum *Post-Nicaeni*, qui donum inerrantiae Ecclesiae sat perspicue adscripserunt.

1. Antiquissimi Patres infallibilitatis, Ecclesiae docenti a Christo concessae, testes existunt. Sic *Ignatius M.* Ep. ad Ephes. c. 17 ait: „Ob id Dominus accepit unguentum in capite suo, ut Ecclesiae suae spiret incorruptionem": et ad Smyrn. c. 1. n. 18. scribit, „Christum cum Ecclesia catholica semper futurum esse." (Cf. Ep. ad Magn. c. 1.) *Theophilus Antioch.* ad Autol. l. 1. 2, 14. ait: „Navigantibus Deus solatio concessit insulas maris, mundo autem sub peccato fluctuanti dedit ecclesias, in quibus doctrina veritatis asservatur, ad quas perfugiunt, qui salutem consequi cupiunt, veritatis facti amatores." *Clemens Alex* l. 1. Strom. c. 6. affirmat, depositum fidei ab Ecclesia catholica integrum, illibatumque servari, et ita salutem parari in Ecclesia hominibus, quemadmodum Dei voluntate opus ejus, nempe mundus, solidissime consistit: et l. 1. Paedag. c. 6. exclamat: „O miraculum! una sola est mater virgo, mihi autem placet eam vocare Ecclesiam, - Virgo, quia integra, et inviolata, mater, quia suorum amans." *Irenaeus* l. 3. adv. haer. c. 24. scribit: „Vera fides a Spiritu

Dei tanquam praeclarum depositum et commissum Dei donum in Ecclesia ceu in bono vase custoditur, in quo nunquam deterioratur, neque vas deteriorari permittit. Idem Spiritus pignus est indefectibilitatis, et confirmatio fidei; ideo enim Deus in Ecclesia posuit Apostolos, Prophetas, et Doctores cum omni alia operatione ejusdem Spiritus, cujus illi participes non fiunt, qui Ecclesiae non adhaerent, et ideo se ipsos vita spirituali privant.“ Et l. 3. c. 40 dicit: „Ubi Ecclesia, ibi et Spiritus Dei, et ubi Spiritus Dei illic Ecclesia, et omnis gratia; Spiritus autem veritas.“ Et l. 5. c. 20. inquit: „Ecclesiae lumen Dei commissum est; ipsa ubique veritatem loquitur, ipsa est lux Christi, quae lumen fert.“ — *Tertullianus* l. de praescript. c. 27. et 28 acerrime oppugnat haereticos, qui dicebant, Ecclesias Apostolorum doctrinam non rite intellexisse, et inter alia dicit: „Ponamus, omnes Ecclesias errasse, et Spiritum S. nullam suo auxilio dignam existimasse, qui tamen hac mente missus fuit, ut veritatis magister esset; ponamus, hunc procuratorem Dei, et Vicarium Christi munus suum neglexisse, et permisisse, ut Ecclesiae aliud quid opinarentur, quam quod ipse per Apostolos docuerat: tamen verisimile non est, ut tot, ac tantae Ecclesiae in unam fidem erraverint, . . . variasse debuerat error Ecclesiarum, si falsa docuissent; nam quod apud multos invenitur, non est erratum, sed traditum.“ — *Origenes* c. Cels. l. 6. ait: „Sicut anima vivificat, et movet corpus, quod ex se ipso vivum motum non habet, ita verbum mira energia corpus suum incitans ad ea, quae debet facere, movet simul membra Ecclesiae singula.“ Et. Tract. de orat. ac in Periarch. l. 1. n. 2. inquit: „Christus est lux mundi, et Ecclesia hoc suscepto lumine illuminat omnes, — et ipsa quoque lux mundi efficitur illuminans eos, qui in tenebris sedent. — Nam et ad Apostolos dicit Christus: *vos estis lux*

mundi, ipsi enim sunt non habentes maculam - vera Ecclesia.“ (Cf. Hom. I. in Gen. n. 5. 6, 7.) *Cyprianus* l. de unit. Ecclesiae (ed. Maur. p. 195.) dicit: „Adulterari non potest Sponsa Christi (Ecclesia); incorrupta est, et pudica; unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit.“ Idem ait: „nunquam recedendum est ab Ecclesia (Epist. 51.) quia nunquam Ecclesia a Christo recedit.“ (Ep. 69.) *Lactantius* l. 4. de vera Sap. c. 30. scribit: „Sola Ecclesia catholica est, quae verum cultum retinet; haec est fons veritatis, haec est domicilium fidei.“ *S. Alexander* Ep. Alexandrinus de haer. arian. ad Alex. Constantinopolit. n. 12. scribit: Confitemur „unam, ac solam, catholicam, et apostolicam Ecclesiam, quae semper quidem inexpugnabilis est, licet universus orbis eam impugnet, victrix autem et omnis impiae factionis haereticorum, qui adversus ipsam insurgunt.“ *Momillus* in Conc. Carthag. II. anno 252 ait: „Ecclesia Dei inspiratione regitur, ac instruitur,“ quod reliqui Episcopi confirmarunt.

2. Ejusdem sententiae sunt Patres Concilio Nicaeno coaevi, aut posteriores. *Athanasius* Exp. in Psal. (p. 1102.) Ecclesiam vocat, „civitatem munitam, quae Dei virtute circumvallata est.“ Idem Ecclesiae judicio ita rem confectam esse putavit, ut omnem ulteriorem inquisitionem interdiceret: hac de causa reprobat concilia post Nicaenum agitantibus Arianis - habita dicens: „Frustra, et incassum iterum ad examen revocantur ea dogmata, quae jam Patres, qui ex universo orbe Nicaeae convenerant, definiere.“ (de. Syn. Nic. n. 5 et 6.) *Hilarius* de Trin. l. 7. n. 4. ait: „Haeretici omnes contra Ecclesiam veniunt, at dum se invicem vincunt, nihil tamen sibi vincunt, victoria eorum Ecclesiae triumphus ex omnibus est.“ *Cyrillus Hier.* firmiter credidit, et docuit, „Ecclesiam universe, et absque defectu docere omnia, quae in hominum notitiam venire

debent dogmata, et ideo catholica dicitur.“ (Catech. 28. n. 23.) *Theophilus Alex.* Ep. ad Epiphan. ait: „Dominus singulis temporibus eandem Ecclesiae suae gratiam largitur, ut integrum corpus conservetur, et in nullo haereticorum dogmatum venena praevaleant.“ — *Eusebius Caes.* Praep. evang. l. 1. c. 3. inquit: „Christus penitus inconcussum Ecclesiae robur mansurum esse praenuntiavit, utpote, quae vi ejus, ac potestate sic tanquam immoto, ac nullis omnino machinis perrumpendo scopulo, altis devixa radicibus niteretur.“ *Isidorus Pelusiota* l. 1. Epist. 238 scribit: „Per inferi portas divinus sermo impiorum hominum coetus, atque haeresum blasphemias intelligit, quibus omnibus obsistens Dei Ecclesia, eas quidem frangit, et expugnat, ab iis autem vinci non potest.“ Egregie in rem loquitur *Epiphanius* Haer. 59. n. 12 etc. dicens: „Est regia quaedam via, nimirum Ecclesia, Dei ac veritatis iter. Unaquaeque vero haeresum, regia derelicta via ad dexteram, sinistramve deflectens deinceps in immensum errorem sese committens abripitur . . . Agite itaque servi Dei, ac S. Dei Ecclesiae filii, qui certam fidei regulam cognoscitis, ac viam veritatis inceditis, ne vos contrariae voces abstrahant, aut cujuslibet ementitae sectae sermones decipiant.“ S. *Hieronymus* de infallibili Ecclesiae judicio, quo omnes errores propelluntur, ita persuasus erat, ut adv. Lucif. diceret: „Poteram omnes propositionum rivulos uno Ecclesiae Sole siccare.“ — *Augustinus* l. 1. c. Cresconium ait: „Quamvis hujus rei (num valeat baptismus ab haereticis collatus) certe de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod universae jam placuit Ecclesiae, quam ipsarum Scripturarum jam commendat auctoritas: ut quoniam Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit hujus obscuritate quaestionis,

eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat." Praetereundum tandem non est vulgatum illud Augustini: „Ego Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae catholicae commoveret auctoritas." (Cf. Engelberti Klüpfel instit. theol. dogm. recognitas a Gr. Th. Ziegler T. I. §. 68.)

Huc referri possunt omnia loca Patrum, pro auctoritate Conciliorum oecumenicorum, et pro Ecclesiae indefectibililate inferius afferenda. Sed non opus est, ut plura veterum testimonia in medium adducamus, cum ipsi adversarii, quibuscum nobis res est, facile largiantur, magnificentius locutos fuisse Patres de auctoritate Ecclesiae, ut legere est apud Buddeum (instit. theol. dogm. l. 1. c. 2. not. ad (§. 39.). —

§. 195.

II. ex Ecclesiae persuasione, et praxi.

Semper, ubique, et ab omnibus Ecclesiae infallibilitatem creditam fuisse, patet tum *ex modo,* quo Ecclesia docens in fidei controversiis dirimendis processit, tum *ex symbolis,* quae ubique locorum recitata sunt, tum *ex praxi fidelium,* suam fidem stabiliendi, et profitendi.

1. Quotiescunque enim de dogmate definiendo, vel de fidei controversia dirimenda agebatur, Ecclesia docens semper sibi judicium vindicavit, et vel in Concilio oecumenico collecta, vel, ut factum est praecipue tribus primis saeculis, per litteras formatas communicans sententiam dixit. Tali vero Ecclesiae definitioni omnes se submittere debebant, ita ut, quotquot contumaciter parere detrectarunt, anathemate perculsi, a communione resecti, ut haeretici pronuntiati, et a salute extorres declarati fuerint. Id in quovis saeculo factum esse, historia conciliorum abunde probat. Ecclesia vero cum tanto rigore procedere non potuisset nisi ex firma, et universali persuasione, judicium suum infallibile

esse, ita ut omnes illi non solum externum, sed et internum assensum praebere ex divina ordinatione teneantur.

2. Symbolum, vulgo apostolicum, antiquissimum, in maxima auctoritate habitum, et ut certissimam regulam fidei consideratum esse, sancti Patres testantur. (v. Bingham in orig. eccl. I. 10. c. 3 et 4. Nat. Alex. ad I. Saec. D. 12.) In hoc symbolo etiam articulus fidei extat: *credo sanctam Ecclesiam catholicam.* Sicut ergo semper credendum est in Deum Patrem, Filium, et Spiritum S., sic omni tempore credendum est in sanctam Ecclesiam catholicam, quae ergo semper existit, alias in ipsam semper credendum non esset. Sancta vero dici Ecclesia non potest, quae ad minimum in se non continet omnis sanctitatis fundamentum, doctrinam nimirum sanam, erroris expertem, ad moralitatem, et felicitatem ducentem. Talem ergo doctrinam Ecclesia semper proponere debet, ut semper sancta dici possit; id autem sine assistentia divina fieri nequit, quae ideo Ecclesiae semper adscribi debet. — Cum Symbolo apostolico consonat symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum, quo credimus *unam sactam, catholicam, et apostolicam Ecclesiam*, ex qua professione idem argumentum prodit.

3. Sicut Catholici ubique et semper *sanctam Ecclesiam catholicam* in symbolo profitebantur, sic ipsis a primis christianae Ecclesiae incunabulis hoc commune, immotumque principium fuit: „id credendum, agendumque omnibus fidelibus esse, quod credit, atque ceu divinam fidem proponit Ecclesia a Christo fundata, jugiterque ducta Spiritus S. illustratione.“ Hanc fidei normam, sicut Apostoli, ita et Patres sat frequenter inculcant. Hac ex ratione illi solum ut haeretici, damnationi obnoxii proclamati fuere, qui doctrinam negarunt a Deo revelatam, et ab Ecclesia ad credendum propositam. Aberrantes autem in fidei doctrina, circa quam de Ecclesiae sententia, et definitione

non constabat, a formali haeresi excusati sunt. Sic. e. g. Augustinus Cyprianum, circa valorem baptismi ab haeretico collati aberrantem excusavit, „quia nondum solemnis hac de re Ecclesiae definitio prodierat:“ et Vincentius Lirinensis loquens de Chiliastis - hujus erroris auctores catholicos, consectatores vero haereticos vocat (in commonit.), quia illi ante, hi vero post prolatam ab Ecclesia sententiam aberraverunt. — Firma ergo persuasio fuit, solam Ecclesiam infallibiliter dogmata definire, et de necessitate salutis esse, ut omnes se ipsius definitionibus subjiciant.

Perpetuam de infallibilitate Ecclesiae fidem confirmat etiam consensus Graecorum Schismaticorum. Hi enim in Concilio Constantinopolitano anno 1672 habito in causa Protestantium declararunt: *Catholicam, sive Orthodoxam Ecclesiam profitemur esse infallibilem, quoniam a Christo, qui veritas ipsa est, ceu proprio capite dirigitur, et a Spiritu veritatis coelitus eruditur.* (Can. 10.) Iidem in Concilio Hierosolymitano eodem anno, et in eadem causa habito dicunt: *Credimus, a Spiritu S. erudiri catholicam Ecclesiam, ac propterea aliquatenus errare, aut aliquando pro veritate mendacium eligere Chatolicam Ecclesiam non posse, constanter profitemur.* (Can. 12.) Ipse Lutherus, licet Ecclesiae catholicae judicium vilipenderit, nihilominus postmodum contra Anabaptistas Ecclesiae docentis auctoritatem defendit, dicens: Ecclesia mentiri non potest, nec errorem docere, ne in uno quidem puncto. Si unicum mendacium doceret, tota falsa esset. . . . Ipsi adversarii fateri debent, Ecclesiam esse petram, contra quam portae inferi non praevalent, vel, ut Paulus ait, ipsa est columna, et firmamentum veritatis. Tom. 7. pag. 561 etc.) Waibl T. II. p. 23. etc.)

C. Argumentum philosophico theologicum.

§. 196.

Christus Revelationem excellentissimam pro omnibus hominibus attulit, ut Deum debito modo colentes aeternam

salutem consequantur. Ait enim: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam aeternam.* Jo. 3, 16. Ut autem homines ad nobilissimum, et felicissimum istum finem pertingant, doctrinam a Christo revelatam credere, et juxta illam vitam suam instituere debent. Christus enim dicit: Jo. 3, 18. *qui credit in eum* (filium Dei) *non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus est.* (Cf. Marc. 16, 16.) Fidem autem activam requiri, apparet ex eo, quia Apostoli jussi sunt, docere omnes gentes - et quidem *servare omnia*, quae Christus mandavit. (Matth. 28, 20.) Ideo etiam Paulus ad Galatas dicit: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per charitatem operatur.* (Gal. 5.) — Christus autem unam, eandemque doctrinam omnibus et credendam, et observandam proposuit, ita, ut omnes in *unum ovile* congregentur, (Jo. 10, 16.), i. e. ut unam societatem constituant, seu, ut dicit Paulus, *unum corpus*, *et unum Spiritum* efficiant, *unum Dominum*, et *unam fidem* profitentes (Eph. 4, 4 et 5.). Christus ergo apertissime unitatem fidei exigit, quae tunc tantum habetur, si omnes doctrinam Christi uno, eodemque modo, et quidem in vero, ac genuino sensu intelligunt. Summi autem momenti est, ut omnes, sicut de divinae Revelationis existentia, sic etiam de vero, ac genuino ejusdem sensu firmiter persuasi sint, quoniam alias homines pro sua fragilitate ad unanimem, et constantem propositae doctrinae observantiam non impellerentur. Ut ergo finis Revelationis, nimirum gloria Dei, et salus animarum obtineatur, opus omnino est, ut unitas in fide, et firma persuasio de fide habeatur. Ideo autem dubitari nullatenus potest, Christum Ecclesiam docentem infallibilitatis dono insignisse. Nam infallibilitas Ecclesiae omnimode requiritur tum ad

unitatem in fide, tum ad persuasionem de fide in Religione christiana producendam, quod 1) *ratio probat*, et 2) *historia confirmat*.

§. 197.

I. Reflexio philosophica.

Revelatio a Christo hominibus allata in duplici fonte, nimirum in S. Scriptura, et traditione continetur. Isti fontes solummodo in recto sensu accepti genuinam doctrinam Christi exhibent. Ut porro inter omnes unitas in fide exurgat, omnes in uno, eodemque sensu S. Scripturam, et Traditionem intelligere debent, ac demum omnino certi esse debent, hunc unum sensum verum, et genuinum esse, ut firmam de fide persuasionem nanciscantur. Ut autem id inter homines contingat, qui pro vario culturae gradu, et pro maxima ingeniorum, praejudiciorum, et affectionum diversitate libentissime in varias opiniones abeunt, ratio ipsa medium quoddam prorsus necessarium cognoscit, et quidem medium a) *visibile*, *et facile applicatu*, quod omnes cognoscere, et ad revelatarum veritatum agnitionem adhibere queant, ac b) *securum*, *et certum*, cui omnes se non solum per externam professionem, sed etiam per internum assensum se subjicere teneantur, et cui tuto acquiescere possint. Per tale solummodo medium juxta sanae rationis effatum et unitas in fide et persuasio de fide obtineri potest. Tale autem medium, accurata reflexione instituta, ratio *non alibi*, nisi *in infallibili Ecclesiae magisterio* invenit.

1. Philosophia nonnisi tres fontes assignat, ex quibus omnes humanae cognitiones scaturiunt, nimirum *empiriam seu propriam experientiam*, *rationem*, et *auctoritatem*. Ad istos fontes ergo recurrere oportet, ut medium detegatur, quo revelatarum veritatum cognitio uniformis, et

certa acquiratur. Tale autem medium non invenitur in *empiria*, quia non cuilibet revelatio immediate traditur, et veritates fidei per se sensibus haud subjiciuntur; neque invenitur in *ratione*, quae cum in Religione naturali non sufficiat (§. 56 etc.) multo minus sufficit in revelata; licet enim ratio in factis probandis certitudinem moralem summam parere possit, et saepe pariat, non idem tamen praestat in veritatibus speculativis, nisi omnino evidentes sint, et multo minus in transcendentalibus, neque etiam in recto alicujus libri, seu testimonii sensu determinando, qua in re per solam rationem uniformis, et certus consensus non obtinetur. Manet ergo sola *auctoritas*, quae nobis medium ad finem revelationis necessarium suppeditet. Auctoritas autem duplex est, *humana*, et *divina*; humana non sufficit, quia falli, et fallere potest, atque ideo neque omnes se illi subjicere tenentur, neque illi tuto acquiescere possunt, quare auctoritas mere humana unitatem in fide, et persuasionem de fide producere nequit. Requiri ergo in hunc finem auctoritatem falli, et fallere nesciam, i. e. auctoritatem divinam, ipsa ratio dictat.

2. Sicut Deus hominibus veritates ad Religionem pertinentes revelare, et efficere potest, ut in libris seu monumentis, sua auctoritate confectis contineantur, sic etiam hos libros, seu haec monumenta sua auctoritate ita declarare potest, ut omnes in recto eorundem sensu intelligendo ab omni errore praeserventur. Rationi autem tres tantum modi cogniti sunt, quibus id a Deo perficiatur. Vel enim Deus quovis tempore hominibus apparet, singulis per miracula suam praesentiam manifestat, eosque immediate circa ea, quae credenda, et agenda sunt, erudit. Vel Deus per singulas periodos Prophetas, seu Doctores mittit, qui miraculis, et vaticiniis suam divinam legationem ostendentes, homines de genuino Revelationis sensu certos reddant,

Vel tandem Deus magisterium doctorum, sibi invicem succedentium, perenne instituit, ac ita per assistentiam suam dirigit, ut in veritatibus ad Revelationem spectantibus aberrare non possit. — Ast - primum modum ratio admittere nequit; nam revelatio immediata, cuilibet hominum facta, infinitam quodammodo miraculorum seriem exposceret, quae perfectionibus divinis, legem parsimoniae observantibus, repugnat, eademque praescriptam a Christo ab Ecclesia dependentiam e medio tolleret, externaeque membrorum unitati, et charitati obsisteret. Secundum quoque modum ratio pro religione a Christo revelata non satis probare potest. Successiva enim Prophetarum missio conveniens quidem est pro religione revelata, uni nationi destinata, uti fuit revelatio per Moysen promulgata, sed non pro religione christiana, ad omnes gentes dilatanda, quia sicut prophetae, ita etiam miracula maxime multiplicari deberent, et nationes variae, si singulae prophetas, sibi specialiter deputatos haberent, externo unitatis, et charitatis vinculo non conjungerentur, sicut religio christiana exigit. Superest ergo tertius modus, qui consistit in magisterio, divina auctoritate pro omni tempore constituto, et divina assistentia ita directo, ut in veritatibus revelatis declarandis aberrare haud possit. Hujusmodi magisterium, in primis revelationis praeconibus fundatum, in successoribus semper perdurans, ac divinae in docendo assistentiae claras, et certas promissiones habens, est medium aptissimum, imo unicum ad finem a Christo intentum acquirendum. Magisterium enim istud est a) *visibile*, quia ex hominibus constat, et *applicatu facile*, quia omnes homines per auctoritatem vel maxime reguntur, et educantur, et est b) *securum*, et *certum*, quia, cum non solum authenticum, sed et infallibile sit, omnes se illi subjicere tenentur, ac ipsi tuto acquiescere possunt. Per hoc ergo medium et unitas

in fide, et firma de fide persuasio obtinetur: imo hujusmodi magisterium non solum ad docendos omnium locorum, et temporum homines, qui saepe per libros instrui nequeunt, sed etiam ad persuadendum, ad arguendum, ad corripiendum valet.

3. Si ergo Christus benignissimus Revelationis auctor unitatem in fide, et persuasionem de fide poscit, certe etiam medium fini isti accommodatum elegit. Nihil enim sapientiae, et bonitati magis contrarium esset, quam aliis finem egregium praefigere, sed medium ad illius consecutionem necessarium non suppeditare. Ne ergo de Christo haec calumnia proferatur, omnino dicendum est, ipsum magisterium non solum authenticum, sed et infallibile instituisse, per quod omnes, dummodo velint, in unitatem fidei concurrere, et persuasionem de fide sibi comparare possint. Et sane - cum, experientia teste, non singulis hominibus immediata revelatio fiat, neque in religione christiana more V. T. continua prophetarum series mittatur, necessario infallibilitas Ecclesiae admittenda est, ne Christiani omni medio destituti sint, unitatem in fide, et persuasionem de fide producendi. (Cf. Dobmayr T. IV. §. 161. Frint. T. III. §. 285 etc.)

Varia sunt, quae etiam huic argumento opponuntur.

Obj. 1. Ad unitatem in fide, et persuasionem de fide obtinendam, non requiritur infallibilitas, sed sufficit certitudo moralis, quae obtinetur etiam per magisterium non quidem infallibile, sed ex doctis, piisque viris consistens, de quibus suspicari non licet, quod omnes aut fallant, aut fallantur.

Resp. Moralis haec certitudo non sufficit; a) si enim magisterium ex hominibus consistat, viribus suis naturalibus relictis, ipsorum doctrina, et pietas nunquam tam

certa est, ut non ab omnibus examinari possit. Tale ergo magisterium potest quidem per allatas rationes homines convincere, sed non sola auctoritate omnimodam subjectionem exigere. Cum ergo non omnes externo, et interno assensu se illi subjicere teneantur, nec plena securitate illi acquiescere possint, neque unitas in fide, neque firma de fide persuasio obtinebitur. — b) Etiam docti, et pii viri, uti historia tum Theologiae, tum Philosophiae probat, pro ingeniorum varietate vix unquam consentiunt, nisi per infallibilem auctoritatem ad assensum adigantur. Et si varia magisteria dantur, quae dicunt, se genuino modo doctrinam Christi declarare, et tamen maxime inter se discrepant, cuinam credendum erit? — Sane per unum solum, et infallibile magisterium et unitas in fide, et persuasio de fide obtineri potest.

Obj. 2. Unitas in fide, et firma persuasio optime obtinetur statuendo summum Religionis principium, et ex hoc omnes veritates legitime deducendo; sic enim tota Religio in optima harmonia, unitate, et certitudine proponetur.

Resp. Assertio haec admitti nullatenus potest: a) cum enim in Religione christiana veritates supra-rationales, seu mysteria contineantur, non potest summum principium statui, ex quo omnes veritates revelatae philosophico modo deducantur. b) Imo licet tale principium a nobis statui posset, tamen unitas in fide non obtineretur, quia etiam ex uno, eodemque principio varii varia consectaria deducere solent, ut passim fit in Philosophia, et Theologia.

Obj. 3. Ecclesia patriarchalis, et mosaica in una, et firma fidei professione stetit, nec defecit, licet neutra infallibilis fuerit. Nil ergo impedit, quo minus idipsum de Ecclesia christiana statuatur.

Resp. a) Non convenit inter omnes, an Ecclesia patriarchalis, et mosaica infallibilis fuerit, nec ne. Plures

jam Theologi, non levibus innixi argumentis, propugnarunt, Ecclesiam patriarchalem, et mosaicam inerrantiae dono praeditam fuisse usque ad tempora Messiae, in quibus ipsius defectio a Prophetis praedicta fuit. Specialis sane erga Hebraeos providentia Dei negari nullo modo potest (§. 81 et seq.). b) Infallibile magisterium in V. T. tam necessarium non fuit, quia Hebraeis doctrinae tam sublimes, et mysteria tam excelsa, uti in N. T. revelata non fuerunt. c) Deus in V. T. pro unitate fidei, et persuasione de fide alio modo providit. Frequenter enim Patriarchis apparuit, ipsosque paterno modo erudivit; et cum hi longissimam vitam protraherent, unitati, et puritati fidei invigilare potuerunt. — In periodo autem mosaica quolibet fere tempore, ac praecipue, si specialis indigentia id poposcit, missi sunt Prophetae, ob miracula, et vaticinia divina auctoritate pollentes, quorum munus erat, populum in iis, quae religionem spectant, instruere, superstitionem, ac errores evellere, et genuinum cultum divinum restaurare. Hisce autem mediis Deus non utitur in N. T. ad unitatem, et puritatem fidei conservandam, quamobrem alio medio opus est, nimirum magisterio, infallibilitate donato. — Absonum sane esset, dicere, minora esse privilegia Ecclesiae a Messia institutae, quam privilegia Ecclesiae patriarchalis, et mosaicae; et tamen id dicendum foret, negata Ecclesiae infallibilitate! — —

§. 198.

II. Reflexio historica.

Repudiata Ecclesiae infallibilitate unitatem fidei perire, et firmam de fide persuasionem non obtineri, historia commonstrat. Fata Protestantismi id invicte probant. Magnae enim dissensiones inter ejusdem coriphaeos enatae sunt,

quod ostendunt dissidia, quae Lutherus cum Zwinglio, Calvino, Carolostadio, Casparo Schwenkfeldio et aliis habuit; neque aderat apud ipsos legitimum tribunal, quo controversiae istae dirimerentur. Ab isto tempore Ecclesias Protestantium circa fidei doctrinam continuis mutationibus obnoxias fuisse, egregie ostendit doctissimus Bossuetus in celeberrimo opere de variationibus Eccl. protest. — Neque multum profuerunt libri ipsorum symbolici, quos ad speciem quandam unitatis conservandam compilarunt, qui, utpote divina, et infallibili auctoritate carentes perfectam subjectionem exigere, et firmam persuasionem parere non potuerunt. Successu temporis semper magis magisque a prima coryphaeorum Protestantismi doctrina discessum est, dogmata plurima e religione christiana expuncta sunt, vel ita declarata, et modificata, ut, non dicam cum doctrina Christi, sed ne cum doctrina quidem Lutheri, Calvini, et aliorum haeresiarcharum ullatenus convenirent; ac demum eo deventum est, ut Protestantium doctores, in maxima apud ipsos auctoritate habiti, pro Religione christiana nonnisi rationalismum, seu naturalismum traderent. (Cf. Frint. T. III. §. 297 etc. Klee T. I. P. II. Cap. IV. Anhang I.) Neque mira nobis haec Protestantismi fata videri possunt, si attente consideremus systemata, quibus variae ejusdem sectae in exponenda Scriptura, in statuenda revelationis doctrina, et in controversiis fidei dirimendis utuntur. Haec enim talia sunt, ut non solum unitatem fidei producere nullatenus valeant, sed etiam ex aliis rationibus admitti nequaquam possint. Id omni jure tum *de systemate Fanaticorum,* tum *de systemate Socinianorum,* tum *de systemate Protestantium,* sub quo nomine Lutherani, et Calviniani potissimum veniunt, asserendum est.

Systemata haec Acatholicorum jam satis, superque refutantur per argumenta, pro systemate catholico allata. Sed ex illorum

attenta consideratione, et refutatione clarius patescit, unicum systema Catholicorum ceu verum, et legitimum acceptandum esse. —

§. 199.

1. De systemate Fanaticorum.

Fanatici dicunt, cuilibet Christiano praemissa oratione, et recta mente ad S. Scripturae lectionem accedenti concedi a Spiritu S. *lumen internum*, quo rectum verbi divini sensum sine erroris periculo intelligat. Ab hac sententia Lutherus quoque non alienus fuisse videtur, qui, dum de S. Bibliorum interpretatione agebatur, saepius ad hoc internum Spiritus S. lumen provocavit, et hoc cuilibet Christiano adjudicavit (Cf Moehler Symbolik §. 45. not. 2.). — At hoc systema admitti nullatenus potest. Nam a) de tali lumine interno, qua singuli S. Scripturam infallibiliter exponere possint, nihil traditur in sacratioribus litteris; promissiones enim assistentiae Spiritus S. in docendo Apostolis factae sunt, non omnibus fidelibus. b) Frustra sane Christus in Ecclesia pastores, et doctores (Eph. 4, 11.) qui doceant omnem veritatem (Matth. 28, 19.) et quos omnes audire tenentur, constituisset (Luc. 10, 16.), si fidelium unusquisque affulgens sibi haberet divinum lumen, quo edoceretur, quid credendum sit, agendumve. c) Contrarium sane adseverat S. Petrus dicens: *hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit* (II. Petr. 1, 20.). d) Et si cuilibet hoc lumen internum datur, cur Eunuchus reginae Candacis, vir optimae indolis, et veritatis cupidissimus, verba Isaiae non intellexit, donec ipsi Philippus eorundem sensum aperiret (Act. 8, 27.)? — cur viri doctissimi, et piissimi e. g. Chrysostomus, Augustinus, Hieronymus, et alii de

S. Scripturae obscuritate lamentantur? si isti lumine interno caruerunt, quis hoc accipiet? si autem istud habuerunt, cur eorum expositiones spernunt Fanatici? — e) Demum si vera esset Fanaticorum sententia, omnes in S. Scripturae interpretatione consentire deberent, quia Spiritus S. sibi contradicere nequit. Sed contrarium invenitur apud Fanaticos, qui mire in exponenda Scriptura dissentiunt, dum alius has, alius illas inspirationes coelestes venditat. Systema ergo Fanaticorum, qui infallibilitatem, quam toti Ecclesiae denegant, singulis attribuunt, ut falsum, et absurdum repudiari meretur. (Cf. Klüpfel. Prolegom. §. 60.)

Vaticinium Joelis (2, 28): *Prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae,* indigitat equidem, dona extraordinaria Spiritus S. in nova lege fidelibus concedenda esse. Sed id non omnibus, nec pro omni tempore promissum est. Verificatum fuit vaticinium, cum die Pentecostes Apostoli *repleti sunt omnes Spiritu S., et coeperunt loqui variis linguis* (Act. 2, 4.), et cum per impositionem manuum Apostolorum etiam alii fideles dona extraordinaria acceperunt. Quae autem propter infideles necessaria fuerunt, non ad omnes fideles omnium temporum extendi possunt.

§. 200.

2. De systemate Socinianorum.

Sociniani rationem humanam ceu interpretem S. Scripturae, et judicem controversiarum fidei statuunt, et doctrinam revelatam ita humanae rationis judicio subjiciunt, ut negent omnia, aut exponant perperam, quaecunque ratione naturali non plene assequuntur, nec perfecte capiunt. — Ideo omnia sublimiora dogmata, quae quoad internum nexum ab humana ratione non comprehenduntur, i. e. omnia mysteria, ex Revelatione expungunt. Varia autem sunt, quae falso huic systemati recte opponuntur. Nam a) doc-

trina a Christo revelata ita sublimis est, ut captum humanum superet. Ideo Paulus eam nominat *Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est* I. Cor. 2, 6 etc. Christus ipse de allatis a se dogmatibus ad Patrem dicit: *Abscondisti haec a sapientibus, et prudentibus*, qui omnia ratione sua examinant, et inquirunt, *et revelasti ea parvulis*, qui auctoritati credunt, quin intrinsecas rationes cognoscant (Matth. 11, 25.) Christus docuit Jo. 6. Videbatur durus ille sermo Capharneitis, qui scandalizati sunt, et abierunt. Etiam Apostoli titubabant, ad quos Christus: *Nunquid et vos vultis abire?* Respondit Petrus: *Domine ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes*; quasi diceret: Credimus, quia verax es, etsi rem non perfecte intelligamus. — Cum ergo doctrina revelata captum hominis transscendat, judicem illius humanam rationem statuere idem est, ac caeco de coloribus, et surdo de musica judicium tribuere. b) Tantum abest, ut S. Scriptura Socinianorum systemati faveat, ut potius contrarium, nimirum humanae rationis erga divinam Revelationem subjectionem praescribat. Paulus enim dicit, Apostolos esse *in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium fidei.* (II. Cor. 10, 5.) c) Ratio humana obscurata, infirma, et erroribus obnoxia in negotio summi momenti aptus judex esse non potest. Caecutit enim ratio in naturalibus, cespitat in moralibus, suae perspicaciae perviis, quomodo dux erit, et judex in supernaturalibus? d) Unitas in fide nunquam obtineretur, posita ratione ceu revelationis judice; sed sicut systemata philosophica, sic etiam dogmata credenda continuo mutarentur, et pro varia ingeniorum cultura varia quoque fides prodiret. e) Revelatio materialis, quam tamen ipsa ratio necessariam agnoscit, in hoc systemate omnino excluderetur. Dux ergo ille, qui in vera ad felicitatem via nos ibi ulterius dirigere debet, ubi in densis

tenebris nos relinquit ratio nostra limitata nimis, iterum deserendus, et omnis spes salutis amittenda foret. f) Magna quoque injuria in Socinianorum sententia infertur Deo, dum limites ejus perfectionibus ponuntur, quasi revelare non possit, nisi ea, quae naturali ratione demonstrari possint, et dum ea, quae intellectus infinitus revelat, rationi finitae examinanda, et dijudicanda subjiciuntur, neque vera esse creduntur, nisi a ratione humana probentur. g) Ideo Patres unanimi consensu docuerunt ea, quae ad fidem pertinent, non curiose esse examinanda, sed humiliter credenda propter infallibilem Dei revelantis auctoritatem. (Klüpfel Proleg. §. 61.)

Quae ratio in Religionis revelatae negotio praestare possit, vel non possit, fusius exponetur in hujus Partis Sectione secunda. — Atheus certe ope rationis tum de existentia Dei, tum de facta a Deo revelatione convincendus est, si autem hanc cognoverit, rationem suam Deo revelanti subjicere jubetur. — Ratio data est homini ad judicandum ea, quae intra rationis sphaeram continentur, non autem ad judicandum ea, quae rationis limites transgrediuntur. Imo ratio data est etiam homini ad credendum ea, quae per auctoritatem fide dignam, et praecipue quae per auctoritatem infallibilem, qualis est divina, vera esse probantur. — Et certe fides *rationabile obsequium* (Rom. 12, 1.) nominari meretur, si praestatur Deo, falli, et fallere nescio, licet rationes veritatis intrinsecae non perspiciantur.

§. 201.

3. De systemate Protestantium.

Protestantes, sub quo nomine veniunt praecipue Lutherani, et Calviniani, circa interpretem Revelationis, et fidei controversiarum judicem hanc fere doctrinam sequuntur: 1. statuunt, judicem controversiarum infallibilem, ac principalem esse ipsummet Deum; 2. ministerialem, ac in-

feriorem esse Ecclesiam (i. e. pastores, et doctores) erroribus obnoxiam; 3. vocem judicis principalis, et normam judicis ministerialis esse Scripturam S. in qua credenda, et agenda clare proponuntur; 4. neminem obligari ad Ecclesiae judicium amplectendum, sed fidere quemlibet judicio suo posse. (Ita Jo. Gerhardus t. II. loc. theol. §. 452.) In systemate ergo Protestantium, in quo magisterium authenticum, et infallibile desideratur, omnia reducuntur ad S. Scripturam, spiritu privato exponendam. Sed hoc systema penitus rejiciendum esse, variae rationes suadent. Nam a) S. Scriptura non solum in accidentalibus, sed etiam in essentialibus obscura est, et difficilis intellectu (§. 171.) Ipsi Protestantes fatentur, ad S. Biblia rite intelligenda magnum eruditionis apparatum, linguarum, et rerum antiquarum studium, ac regularum hermeneuticarum accuratam cognitionem requiri. — Si ergo spiritui cujuslibet privato illorum expositio committitur, vel quilibet tenebitur, praefatum eruditionis apparatum sibi comparare, vel aliis hominibus, majori doctrina praeditis, fidem adhibere debebit: primum plerisque hominibus impossibile est, secundum eosdem tutos non reddit, quia etiam docti fallibiles sunt, et inter se saepe dissentiunt: itaque apud Protestantes plerique certam fidei regulam non habent, et hac de causa unitas in fide, et persuasio de fide apud ipsos locum non habet. b) Si etiam concederetur, S. Scripturam in essentialibus saltem claram esse, attamen Protestantium systema admitti haud posset. Homines enim saepe praeconceptis opinionibus obcaecantur, et studio partium, ac passionum turbine ita abripiuntur, ut etiam veritates clarissime propositas non recte intelligant, pro modulo suo exponant, et praeposterum sensum pro vero amplectantur. Exemplo sit Synagoga tempore Christi, quae circa clarissima vaticinia messiana turpissime aberravit. Idem etiam ostendunt plu-

rimae, et diversissimae sententiae, quae de sat claris verbis Christi: *Hoc est corpus meum* inter heterodoxos circumferuntur. — c) Sapientes Legislatores, qui codicem promulgant, semper etiam tribunalia constituunt, quae leges authentice exponunt, earundem observantiae invigilant, et enatas circa illas controversias dirimunt. Imprudentissimus censeretur legislator, qui codicem promulgaret, et omnibus permitteret, ut leges in illo contentas pro genio suo explicarent. Et quis id de Christo, sapientissimo Legislatore dicere audebit. d) Ipsi ethnici Philosophi agnoverunt, solum librum ad homines erudiendos, ac emendandos aptum medium haud esse. Sic *Plato* in Phaedro dicit: „Tantum abest, ut scripta Philosophorum lecta homines illuminent, et sapientiores reddant, ut potius inserviant ad ipsos in errores protrahendos, quia facillime cum verbis auctoris proprios erroneos conceptus conjungunt. Ideo qui absque magistro, viva voce docente, et sensum explicante, libros legunt, eruditi videbuntur, reipsa autem saepissime ignorantes erunt.“ — Optime idem Plato librum comparat cum pictura, quae aspici potest, sed interrogantibus non respondet; „centies, ait, interroga librum, - idem semper responsum dabit; eodem modo ab ignorantibus, sicut a sophistis laceratus plurima tolerare debebit et ab istorum petulantia, et ab illorum stupiditate, neque ab istis injuriis liberabitur, nisi libri auctor succurrat, et viva voce rectum sensum determinet.“ Haec Plato de scientiis naturalibus disserit, quae intra rationis spaeram continentur, quid dixisset, si de Religione revelata, et supernaturali sermo fuisset? — e) Ecclesia nunquam S. Scripturam exponendam, et fidei controversias dirimendas cunctis fidelibus reliquit, sed omni tempore hoc negotium summi momenti sibi vindicavit (§. 189 num. 7.) Patres quoque illos temeritatis arguerunt, qui divina oracula per spiritum suum privatum

exponere sunt ausi. Sufficiat audire *S. Hieronymum*, qui Epist. 57 scribit: „Quod medicorum est, promittunt medici, tractant fabrilia fabri: sola scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant (scribimus indocti, doctique poemata passim): hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi praesumunt, lacerant, docent, antequam discant."

Protestantes ad rem suam probandam varia S. Scripturae loca conglomerant, quae autem eorum systemati nullatenus patrocinantur. — Christus enim non judicium de sua doctrina Judaeis permittit, sed justum judicium de sua actione poscit, qua in die sabbati aegrum sanavit, cum dicit Jo. 7, 24: ***Justum judicium judicate.*** — Dictum Pauli I. Cor. 10, 15: ***Vos ipsi judicate, quod dico,*** idololatriam spectat, quam absonam, impiam, rejiciendam esse, cuique naturaliter cognitum est. — Dum Paulus I. Cor. 14, 24 dicit: ***Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, aut idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus,*** non jam judicium de recto S. Scripturae sensu, sed judicium de eo, qui erronea, doctrinae apostolicae contraria docet, fidelibus tribuit, et loquitur de primis Christianis, ab Apostolis optime instructis, et extraordinariis donis Spiritus S. praeditis. In eodem sensu accipienda sunt alia, quae ab adversariis adducuntur, Scripturarum loca, uti I. Cor. 2, 15 Homo ***spiritualis judicat omnia.*** Hebr. 5, 14. ***Exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.*** I. Jo. 2, 20. ***Vos unctionem habetis a Sancto, et nostis omnia, ib. v. 26. non necesse habetis, ut aliquis doceat vos.*** — Hincinde Apostoli non de doctrina Revelationis dijudicanda, sed de ea ad actiones applicanda loquuntur. Sic Paulus Philippenses (1, 10.) hortatur, ut ***probent potiora,*** i. e. ut Grotius exponit, „ut in quacunque rerum circumstantia, quid rectum, quid non sit, intelligant. — Inepte autem pro systemate Protestantium citatur locus Pauli: ***Omnia probate, quod bonum est tenete*** I. Thess. 5, 21; impium enim esset dicere, ea, quae Deus ad nos loquitur, probanda et examinanda esse, an bona, vel mala,

falsa vel vera sint. — Demum si Christus ad Judaeos dicit: *Scrutamini Scripturas* (Jo. 5. 29.) et si fideles laudantur, quod fuerint *quotidie scrutantes scripturas* (V. T. ex quibus Paulus vaticinia pro Christo citavit, et declaravit), non ideo earundem expositio spiritui cujuslibet privato committitur; modus enim, quo S. Biblia scrutari oporteat, in his locis non determinatur. (Cf. Klüpfel Proleg §. 63. Liebermann T. II. P. II. C. III. Art. II. Pr. I.)

§. 202.

Conclusio.

Ex ipsa systematum erroneorum consideratione, et refutatione clarissime apparet, unice verum esse systema Catholicorum, quod solidis argumentis jam probatum est. Christus ergo non solum authenticum, sed et infallibile magisterium instituit, nimirum Ecclesiam docentem, quae ideo est authenticus, et infallibilis Revelationis interpres, ac fidei controversiarum Judex. Et sicut omnes homines Revelationem a Christo allatam amplecti, sic et omnes Ecclesiae docenti se subjicere tenentur.

Restant nonnullae difficultates solvendae, quae Ecclesiae infallibilitati opponi solent.

Obj. 1. In systemate Catholicorum praeponitur auctoritas Ecclesiae auctoritati ipsius divinae Scripturae; nam quidquid Ecclesia ad credendum proponit, infallibile habetur, licet in S. Scriptura testimonium non legatur; si quid autem S. Scriptura doceat, id pro dogmate non habetur, nisi Ecclesiae consensus accesserit; ergo effata hominum fallibilium eloquiis Dei infallibilis praeferuntur.

Resp. a) Auctoritas Ecclesiae a nobis non praefertur auctoritati S. Scripturae, sed quia in hac auctoritas Ecclesiae adseveratur, ut S. Scripturae auctoritatem sequamur, debemus etiam Ecclesiae auctoritatem agnoscere. b) Non

talem Ecclesiae auctoritatem tribuimus ac si novam revelationem afferre possit, sed eam Revelationis a Deo factae infallibilem interpretem adstruimus: quotiescunque ergo Ecclesia aliquid ad credendum proponit, id in S. Scriptura, aut in traditione contentum sit oportet, et Deo revelanti credimus, cum Ecclesiae definitionibus fidem habemus. Ecclesiae judicium id solum praestat, ut nos de facta revelatione, et de ejusdem sensu certos reddat. Sicut ergo ad fidem divinam duo requiruntur, primo ut Deus revelationem dederit, ac dein ut de facta revelatione, et de genuino ejusdem sensu certi simus, sic nos cum auctoritate S. Scripturae auctoritatem Ecclesiae justissime conjungimus. c) Neque hominibus in se spectatis - infallibilitatem tribuimus, cum dicimus, Ecclesiam errare non posse, sed hanc infallibilitatem ex Christi, et Spiritus S. assistentia repetimus: ergo Ecclesiae ex eadem ratione credimus, ex qua scriptoribus hagiographis credendum est.

Obj. 2. Admissa Ecclesiae infallibilitate erroribus et superstitionibus janua aperitur. Nam Ecclesia sua auctoritate abuti, et sub infallibilitatis praetextu falsa, et erronea proponere potest.

Resp. Admissa Ecclesiae infallibilitate etiam admittendum est, ipsam a Christo, et Spiritu S. ita regi, ut sua auctoritate abuti, et in Revelationis negotio erronea pro veris proponere nullatenus possit. Abusus tantummodo pertimescendus est a magisterio, humana solum auctoritate constituto, et ideo erroribus obnoxio.

Obj. 3. Ecclesia, dum fidei controversias dirimit, fit judex in propria causa; tale autem judicium merito rejicitur, quia in confesso est apud omnes, neminem posse esse judicem in propria causa.

Resp. Fallaci hac argumentatione multi ex Protestan-

tibus tempore Concilii Tridentini se Ecclesiae auctoritati subducere tentarunt. Sed perperam: a) Ecclesia enim, fidei controversias dirimens, non fit judex in propria causa, sed potius in causa Dei, et salutis hominum; judicat enim de doctrina a Deo revelata, et pro salute omnium hominum destinata, et pleno jure hoc judicium sibi vindicat, quia a Deo ceu interpres, ac judex statuta est. b) Homines ideo solummodo in propria causa judices esse non possunt, quia tali in negotio per amorem proprium, et per passiones cordis decepti facillime in sinistrum judicium divergunt. Remoto hoc periculo quilibet judicare potest de causa propria, sicut de aliena. Hoc autem periculum omnino alienum est ab Ecclesia ob Christi, et Spiritus S. assistentiam, quamobrem etiam in causa propria sine erroris periculo judicare potest. Quod ergo Christus Pharisaeis dixit, qui aegre tulerunt, quod de se testimonium ferat, id etiam Ecclesia catholica adversariis reponere potest: *Si testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum.* (Jo. 8, 14.) Contra Protestantes potius valet allata objectio, qui in suis cum Catholicis controversiis judices esse non possunt, quia nullum infallibile magisterium habent, et ideo facillime amore proprio obcaecari, ac praeconceptis opinionibus abripi possunt.

Obj. 4. Infallibilitas Ecclesiae tollit libertatem cogitandi, et fidem caecam, seu carbonariam producit, quia audita Ecclesiae definitione dubitare, et rem examinare non licet.

Resp. a) Auctoritas Ecclesiae non magis coercet libertatem cogitandi, quam auctoritas Dei revelantis, quia Ecclesia ea tantum infallibili modo proponit, et credenda praecipit, quae Deus revelavit. b) Homini talis libertas cogitandi non inest, ut divinam Revelationem pro libitu vel acceptare, vel respuere, aut pro genio suo exponere, et in-

telligere possit; sed factam a Deo revelationem homo tenetur quaerere, inventam recte intelligere, et intellectam fideliter observare, quo in negotio Ecclesia infallibilis ipsum ceu pia mater juvat. Nullatenus ergo libertas cogitandi per Ecclesiae infallibilitatem minuitur, sed infirmitati humanae subvenitur. c) Neque caeca fides est, quae Ecclesiae praestatur; quid enim rationi convenientius est, quam auctoritati credere, quae nec falli, nec fallere potest? — hac via docti, et indocti facillime ad rectam, et certam veritatis cognitionem pertingunt. Recte S. Augustinus (de quantit. anim. c. 7.) dicit: „auctoritati credere magnum compendium, et nullus labor, ac animis tardioribus, et imperitioribus utilissimum est, excellentissimae auctoritati credere, et secundum hoc vitam agere." — Protestantium potius fides coeca, et carbonaria dici meretur, quia vel spiritui suo privato fallibili, vel magisterio doctorum fallibilium tuto credunt. (Cf. Klee l. c. pag. 264. Perrone t. P. II. Prop. 7.)

Articulus II.

De infallibilitatis subjecto.

§. 203.

Cognita infallibilitatis existentia, magni momenti est, ut etiam ipsius subjectum rite cognoscatur, seu ut cognoscantur illi, qui Ecclesiam docentem inerrantiae dono praeditam, seu magisterium authenticum, et infallibile a Christo institutum efficiant. Id vero ex hactenus probatis facile determinatur. Subjectum enim infallibilitatis, seu Ecclesiam docentem infallibilem constituunt Episcopi cum suo Primate, i. e. cum romano Pontifice. Id *ex S. Scriptura*, et *ex Traditione* infertur.

1. Christus enim munus docendi Apostolis tradidit,

inter quos eminuit Petrus, iisdemque suam, et Spiritus S. assistentiam in docendo promisit. Haec autem Christi, et Spiritus S. assistentia, *usque ad consummationem saeculi*, et *in aeternum* promissa, in Apostolorum successoribus perpetuo continuari decet. Apostolis autem in munere docendi, et regendi Ecclesiam (Act. 20, 28.) succedunt Episcopi, sicut Petro succedit romanus Pontifex (quod inferius probabitur); iisdem ergo infallibilitatis donum pro omni tempore concessum est. Ideo Paulus loquens de medio, quo *occurramus omnes in unitatem fidei*, et *non circumferamur omni vento doctrinae*, non unum, non aliquos, sed in genere sicut *Apostolos*, sic et *pastores et doctores* a Deo datos esse dicit (Eph. 4.), sub quo nomine Episcopi primo loco intelligendi sunt.

2. In Ecclesia firma semper persuasio viguit, Episcopos, ut Apostolorum successores, cum suo Primate, successore Petri, constituere magisterium authenticum, et infallibile, a Christo institutum. Ideo si agebatur de dogmate definiendo, et de fidei controversia dirimenda, Episcoporum consensus inquirebatur, quo cognito causa finita censebatur. Id historia ecclesiastica omnium saeculorum testatur. Ergo semper, ubique, et ab omnibus Episcopi cum suo Primate pro infallibilitatis subjecto habiti sunt.

1. Theologi duplicem infallibilitatem secernere solent, *activam*, et *passivam*, illa pastoribus, et doctoribus, seu Ecclesiae docenti, haec caeteris quoque fidelibus seu Ecclesiae discenti competit; illa pastores praemunit, ne in docendo aberrent, haec detinet caeteros fideles, ne in errores deducantur, et a fide deficiant. (Cf. Dobmayr T. IV. Append. §. 64.)

2. Ecclesia universalis docens duplici modo infallibiliter dogmata definire, et fidei controversias dirimere potest. Id enim vel *in Concilio generali congregata*, vel *per orbem dispersa consensu extraconciliari* praestare valet. De hoc duplici infallibile judicium manifestandi modo fusius agendum venit.

A. De conciliis generalibus.

§. 204.

Notio.

***Concilium generale*, seu *synodus oecumenica* est conventus praesulum ecclesiasticorum, ex universo orbe catholico congregatorum ad negotia ecclesiastica collatis suffragiis definienda legitime institutus.**

Concilium, ethymologice spectatum, quamlibet congregationem denotare potest. Antiquissimo autem, in Ecclesia recepto, usu concilii nomen illis tantum conventibus tribuitur, in quibus plures praesules ecclesiastici, et quidem ad negotia ecclesiastica pertractanda congregantur; congregationes autem in negotiis civilibus habitae, *comitia* dici solent. Concilium, cui legitima auctoritas deest, *conciliabulum* nominatur.

§. 205.

Auctoritas.

Concilia generalia aberrare non posse, eorumque definitiones infallibilis auctoritatis esse, *ex eorundem notione, ex concilio Apostolorum hierosolymitano, ex consensu SS. Patrum*, et *ex perpetua Ecclesiae persuasione* probatur.

1. Ecclesia enim universalis docens, ut ex dictis liquet, est infallibilis. Sed concilium generale est conventus Praesulum ecclesiasticorum ex universo orbe catholico congregatorum, universam ergo Ecclesiam docentem exhibet. Ideo Patres in concilio Nicaeno I effata sua, ut effata Ecclesiae pronuntiarunt. Dixerunt enim: *hos tales anathematizat catholica, et apostolica Ecclesia*. Concilium Constantiense expresse hanc formulam saepe adhibet: *Sacrosancta Synodus Ecclesiam universalem repraesentans*. Similia in caeteris conciliis generalibus habentur, neque alia sententia inter catholicos viget. Sicut ergo Ecclesia

universalis docens, sic concilium generale infallibilitate in docendo pollet.

2. Singuli ex Apostolis controversiam de legalibus infallibiliter dirimere potuissent. Cur autem Concilium inierunt? — Certe non aptior ratio assignari potest, nisi illa, quam assignat Synodus oecumenica V., quae dicit, Apostolos congregatos controversiam diremisse, ut pro futuris saeculis normam praescriberent, quae in dogmatibus definiendis, et controversiis fidei dirimendis servanda sit. In concilio autem hierosolymitano Apostoli sententiam suam, ut effatum S. Spiritus proposuerunt, dicentes: *Visum est Spiritui S. et nobis*; ergo omnia concilia generalia juxta hanc normam definitiones suas, ut infallibilia Spiritus S. eloquia promulgare possunt.

3. Id ipsum confirmat consensus SS. Patrum, qui Spiritus S. assistentiam conciliis generalibus adscribunt, eorumque definitiones ceu infallibiles, ac irrefragabiles praedicant. Sic *S. Athanasius* Epist. ad African. Concilii Nicaeni definitionem verbum Dei non dubitat appellare: „Verbum Dei, inquit, per oecumenicam Synodum Nicaenam manet in aeternum.“ — S. *Ambrosius* epist. 21. (al. 32.) ait: „Sequar tractatum Concilii Nicaeni, a quo nec mors, nec gladius me separabit.“ — *S. Gregorius Naz.* Orat. 21. ait: „Concilium Nicaenum sanctum est, in quo 318 doctissimos viros Spiritus S. coegit:“ et Or. 52 profitetur, se fidei Nicaenae, quae a SS. Patribus illic edita est, nec quidquam unquam praetulisse, nec praeferre posse, verum in fide illius esse, et Deo adjuvante fore.“ — *S. Basilius* Ep. 114. scribit, „Patres Nicaeni non sine Spiritus S. afflatu locuti sunt.“ — *S. Cyrillus Alex.* tanta veneratione Concilium Nicaenum prosequebatur, ut Epist. ad Joan. Antioch. scriberet: „Nullo modo patimur, ut ab aliquo fides illa, seu fidei symbolum concutiatur, quod a

SS. Patribus Nicaenis quondam editum est. Neque enim aut nobis, aut ullo omnino alteri vel unam voculam ibi positam immutare, aut unam etiam syllabam praeterire permittimus." Idem in Symbol. (T. V. p. 2 pag. 157.) „Nicaeno Concilio ipsum Christum consedisse" dicit. Leo M. Ep. 78. loquens de definitionibus Concilii Nicaeni, et Chalcedonensis scribit: „Nullum audemus inire tractatum, quasi dubia, vel infirma sint, quae tanta per Spiritum S. fixit auctoritas." — Tandem *Gregorius M.* Epist. 25 (al. 24.) scribit: „Sicut S. Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia (Nicaenum, Constantinopolitanum, Ephesinum et Chalcedonense) suscipere, et venerari me fateor . . . quia dum universali sunt consensu constituta, se, et non illa destruit, quisquis praesumit aut solvere, quos religant, aut ligare, quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit."

4. Definitiones Conciliorum generalium in tota semper auctoritate habitae fuerunt, ut fideles non dubitaverint, pro illis exilia, et ipsam mortem pati. Id factum est in Africa, ubi in persecutione Vandalica, teste *Victore Vitensi*, plurimi martyrium sustinuerunt, quia a definitionibus Concilii Nicaeni non recesserunt. Et hi ab Ecclesia ut Martyres coluntur. E contra omnium saeculorum historia testatur, illos, qui definitionibus Concilii generalis se subjicere recusarunt, anathemate perculsos, et salutis exsortes declaratos fuisse.

Si *Gregorius Naz.* Epist. 55. ad Procop. scribit: „Omnem Episcoporum conventum fugio, quoniam nullius concilii finem faustum, et laetum vidi," loquitur de illegitimis, fraude Arianorum collectis, vel corruptis conciliis: longe aliter sensit de Concilio Nicaeno, ad quod Patres a Spiritu S. coactos esse dicit. — Dum vero *S. Augustinus* l. 2. de bapt. c. 3. pronuntiat, „concilia plenaria saepe priora a posterioribus emendari," non loquitur de synodis vere oecumenicis, quoniam

utitur particula saepe? tum enim aetatis post concilium Hierosolymitanum nonnisi concilia generalia duo habita fuerant, videlicet Nicaenum I. et Constantinopolitanum I, quae neutiquam emendata fuerunt; sed per concilia plenaria intelligit concilia nationalia, a totius Africae Episcopis Chartagine haberi solita, e quibus nonnulla sub Cypriano vere aberravere, et emendatione indiguere. — Frustra etiam adversarii, ut ostendant, concilia generalia aberrare posse, provocant ad Concilium Ariminense, in quo Arianismus praevaluit. Hoc enim Concilium generale non fuit: congregatum enim erat tantum ex occidentalibus Episcopis, et ex his quoque, licet numero 385 essent, tamen nec dimidia pars aderat, quoniam, ut ait Com. de Stolberg, tunc temporis plus quam mille Episcopi in Occidente numerabantur. Multi praeterea legitimi Episcopi cum ipso summo Pontifice Liberio in exilio degebant. — Et quod praecipuum est, in hoc concilio libertas suffragiorum desiderabatur. Multi enim Episcopi diu fidei Nicaenae fortiter adhaeserunt, donec persecutionibus, et aerumnis fracti, formulae non aperte haereticae, sed subdole confectae subscriberent, qui vero libertati restituti subscriptionem suam statim reclamarunt. — Exultabant quidem Ariani de victoria relata, et plenis buccis, - licet perperam-clamabant, fidem suam per concilium generale definitam esse, atque ideo nonnullis videri poterat mundus modo arianus factus, licet talis non esset, - et certe nil aliud innuit *S. Hieronymus*, dum Dial. ad. Lucif. dicit: „Ingemuit totus orbis, et se arianum esse miratus est.“ — — Contra auctoritatem Conciliorum generalium etiam ex dissensu concilii Francofurtensis, et Nicaeni II. nil inferri potest. Nam Conc. Nic. II. in sua celebratione Oecumenicum non fuit, quia magna ex parte Episcopi tantum Orientales illi interfuerant, et ideo illud nonnisi ex post-facto, accedente totius Ecclesiae consensu generale factum est. — Concilium porro Francofurtense Synodum Nicaen. II. ideo solum reprobravit, quia *errore facti* credidit, a Patribus Nicaenis absolutum latriae cultum imaginibus decerni. Huic errori occassionem dedit Actorum Synodi Nic. *mendosa* versio in latinum idioma. Nam Constantinus Cypri episcopus catholico certe sensu dixerat: Ego (his decretis) consentio . . . suscipiens et honorabiliter amplectens

sanctas et venerabiles imagines: atque adorationem per latriam . . . soli Trinitati impendo. (Act. 3.) Infidus autem interpres hanc confessionem sic latine reddiderat: Suscipio et amplector sanctas et venerabiles imagines secundum servitium adorationis, quod Trinitati emitto. — Hanc confessionem merito reprobarunt Patres Francofurtenses, sed errore detecto et isti et omnes Occidentis episcopi decreta Conc. Nicaeni II. cum omni veneratione susceperunt.

§. 206.

Conditiones.

Ut concilium vere generale dici possit, requiritur 1. *Episcoporum congregatorum sufficiens numerus*, 2. *legitima convocatio*, 3. *legitima pertractatio*, et 4. *Romani Pontificis confirmatio*.

1. Magnum requiri Episcoporum numerum ad Concilium generale ex ejusdem notione patet, quia conventus Praesulum ecclesiasticorum ex universo orbe catholico congregatorum dicitur. Ergo a) ad Concilinm generale convocandi sunt *omnes, et soli Episcopi*. Nam ii soli, et omnes convocandi sunt, quibus a Christo impositum est munus docendi, et quibus in hoc munere divina assistentia promissa est. Tales autem non sunt, nisi primo quidem Apostoli, et dein eorum successores Episcopi. Ideo in Ecclesia semper persuasio, et praxis viguit, nonnisi Episcopos ad Concilia generalia convocandos esse: unde illud celebre Imperatorum Theodosii, et Valentiniani dictum, Synodi Ephesinae actis insertum: „Nefas est, qui SS. Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis, et consultationibus se immiscere:“ item illud Concilii Chalcedonensis: „Mitte foras superfluos; Concilium Episcoporum est.“ b) Episcopi autem in concilio adsunt ut Judices, et ideo *gaudent jure suffragii decisivi*. Nam etiam in Concilio hierosolymitano post Pe-

trum Jacobus dixit: *propter quod ego judico* (Act. 15, 19.), et sententia synodica his verbis concepta fuit: *visum est Spiritui S. et nobis* etc. Omnes sane Episcopi potestate docendi, ligandi, et solvendi praediti, et ad regendam Ecclesiam a Spiritu S. constituti sunt: ideo Episcopi in Conciliis subscribere solent: *Ego N. N. statuens, vel definiens subscripsi.* Hoc jus etiam concedi solet Abbatibus supremis coenobiorum, et Generalibus Ordinum, tum quia jurisdictione quasi episcopali gaudent, tum quia traditionem suorum Coenobiorum, et Ordinum contestari possunt. Theologi autem, et Canonistae, scientia, et pietate conspicui, ad Concilia vocari solent non cum jure suffragii decisivi, sed ut materias pertractandas examinent, et Episcopos in rebus fidei indagandis, et controversiis dirimendis consiliis suis juvent. c.) Si autem quaeratur *de requisito Episcoporum numero*, non jam exigi potest, ut omnes ad unum ad Concilium generale conveniant. Quo minus enim id fiat, impedimenta physica, et moralia obstare possunt: fieri enim potest, ut nonnulli ex Episcopis aut senio, aut morbo, aut difficultate itineris, aut vi, et armis retineantur; vel ipsorum praesentia necessaria esse potest ad seductionis pericula a gregibus suis removenda. Absonum autem esset dicere, Christum promissionem de sua, et Spiritus S. assistentia conditioni impossibili alligasse, et concilium generale, ac infallibile solum sub hypothesi fieri, quae nunquam verificari poterit. — Si ergo etiam non omnes Episcopi conveniant, concilium nihilominus generale, et infallibile habendum est, dummodo tot ex diversis orbis catholici partibus conveniant, ut *moraliter sufficiant ad universam Ecclesiam docentem repraesentandam.* Ad id autem sufficere jure censentur, si ex singulis regnis, et provinciis orbis catholici tot convenerint, ut valeant doc-

trinam illorum regnorum, ac provinciarum contestari. Tunc enim moralis totius Ecclesiae docentis consensus habetur.

2. Ad concilium generale etiam requiritur, ut a legitima potestate convocetur, et instituatur. Haec autem legitima potestas competit summo Ecclesiae totius Primati, i. e. Romano Pontifici. a) Solius enim Episcopi est, convocare synodum diecesanam, solius Archiepiscopi, convocare concilium provinciale, solius Regis convocare comitia generalia Regni, ergo etiam solius Romani Pontificis est, convocare concilia generalia. b) Et sane ille solus concilium generale convocare potest, cui omnes Episcopi parere tenentur; sed soli romano Pontifici omnes Episcopi subjiciuntur, ergo ad illum solum spectat, concilia generalia convocare. c) Primatus a Christo institutus est ad fidei unitatem, et puritatem in Ecclesia servandam. Qui autem habet obligationem ad finem, habet etiam jus ad media: concilium autem generale hincinde medium necessarium, vel saltem optimum est ad fidei unitatem, et puritatem servandam. d) Ideo constans in Ecclesia persuasio fuit, Concilia generalia a Romano Pontifice convocanda esse. Sic Saec. IV. Julius I. Epist. ad Orient. ap. Socrat. ait: „Canon ecclesiasticus vetat, ne decreta absque sententia romani Pontificis sanciantur" seu (ut legit Cassiodorus in hist. tripart.) „non debere absque sententia romani Pontificis concilia celebrari," et hunc Canonem a Concilio Nicaeno renovatum scribit synodus Alexandrina (Epist. ad Felicem P.) Pelagius II. (Ep. 1. c. 1.) ait: „Multis denuo apostolicis, et canonicis, atque ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia romani Pontificis concilia celebrari." — In Concilio Chalcedonensi Act. 1. Dioscorus prohibitus est sedere inter Episcopos, „quia, inquiunt PP., synodum ausus est facere sine auctoritate

sedis apostolicae, quod nunquam licuit, nunquam factum est.“

3. *Ad legitimam pertractationem* in conciliis generalibus tribus opus est. a) Primo requiritur, ut *romanus Pontifex concilio praesideat*. Ipse enim toti Ecclesiae praeest extra Concilium, ergo etiam in concilio. Neque enim concilium universam Ecclesiam repraesentaret, si hujusce caput, nempe romanus Pontifex deesset. Et jam concilio hierosolymitano Petrus praesedit, qui et primus sententiam pronuntiavit, atque, historia teste, in conciliis oecumenicis semper romani Pontifices vel per se, vel per legatos praesidium gesserunt. — b) Secundo necesse est, ut Episcopi in concilio collecti suffragia decisiva ferant, et in hisce ferendis omnino liberi sint, et nullatenus per vim, metum, aut fraudem in unam, alteramve sententiam flectantur, quia consensus Ecclesiae docentis, cui infallibilitas promissa est, non haberetur, si Episcoporum subscriptio iniquo modo extorqueretur. — c) Tertio demum requiritur, ut Patres in concilio congregati tanquam dogma fidei nihil definiant, nisi praemissis praemittendis, videlicet invocato Spiritus S. maturo consilio, ac discussione materiae in quaestionem adductae, inspectis quoque idcirco Revelationis fontibus, in quibus dogmata continentur, ab Ecclesia, eorundem infallibili interprete, definienda. Nam Lucas Act. 15. testatur, quod etiam in concilio hierosolymitano ab Apostolis ante decisionem magna inquisitio facta fuerit.

4. Ultimo demum requiritur, ut concilium *a romano Pontifice confirmetur*. Neque enim concilium universalem Ecclesiam representare potest, nisi adhaerens, et consentiens capiti suo, et ab hoc quasi vitam, et activitatem suam repetens. Ideo antiquissima est Ecclesiae praxis, conciliorum oecumenicorum decreta ad romanum Pontificem mittendi, et pro iisdem confirmationem petendi, quod jam fac-

tum esse legitur in concilio Ephesino, et in Concilio Chalcedonensi. Equidem si ipse romanus Pontifex concilio personaliter intersit, et praesideat, et si omnia ipso consentiente peracta, et definita fuerint, ulterior confirmatio necessaria non est. Si autem romanus Pontifex praesideat per legatos, ejusdem confirmatio semper requiritur, vel ut declaret, Legatos juxta instructionem ab ipso acceptam processisse, vel ut iis, in quibus Legatis nullam instructionem dederat, sententiam suam edicat, quia hoc in casu sine confirmatione sententia Capitis deesset.

1. Adversarii hac ipsa jam proposita doctrina abuntur, ut contra auctoritatem Conciliorum magnam difficultatem moveant. Ajunt enim: Nemo fide divina certus esse potest, in quodam concilio omnes conditiones adimpletas fuisse, atque ideo nunquam satis certo constare potest, Concilium vere esse generale, et infallibile; ex quo sequitur, nunquam obligationem adesse, definitiones illius fide divina credendi. -- — Ad difficultatem hanc solvendam Theologi catholici varia respondent. a) ***Beda Mayr*** (P. ill. tom. IV. §. 36. n. III.) respondet, eandem difficultatem moveri posse contra fidem divinam S. Scripturae adhibendam. S. Scripturae enim libros genuinos, integros, et fide dignos esse, ope regularum criticarum ex testimoniis humanis probatur; hoc autem probato, ipsi Protestantes asserere non dubitant, ea, quae in S. Litteris inveniuntur, fide divina credenda esse. Eodem modo etiam nos dicimus, ea, quae in concilio definita fuerunt fide divina credenda esse, dummodo ex testimoniis humanis certo constet, omnes conditiones requisitas in concilio vere adimpletas fuisse. Hac de re autem facile est, summam moralem certitudinem obtinere. In Concilio enim omnia debito modo pertractata, et requisitas conditiones adimpletas fuisse, omnes Episcopi, et Theologi, qui concilio aderant, nobis testes existunt, quos omnes in re gravi aut deceptos esse, aut ad nos decipiendos convenisse, ratio judicare vetat. Rem egregie exponit, et Concilio Tridentino adplicat Cl. ***Muratorius***, qui (de ingen. moder. l. 1. c. 14.) ait: „Concordes e. g. in causa fidei fuisse Tridentinos

Patres, et contra ipsam nihil peccatum, atque ab ipsa praedicanda, et tuenda neminem absterritum, et neminem ad ipsam corrumpendam illectum fuisse, Catholici quilibet affirmant, credunt, et certum habent. Si secus contigisset, si malis artibus actum fuisset, revelandi onus incubuisset quibuscunque Tridentini Concilii Patribus, et Theologis. Nam illud in primis apud Catholicos liquet, et Episcopis potissimum exploratum est, sine teterrimo crimine violari non posse doctrinam Christi, et si quis sibi conscius christianos populos in errorem vel praedicando, vel consentiendo, vel connivendo induxerit, hunc sine publica sui criminis confessione decedentem vix, aut nequicquam veniam a Deo sperare posse. Quis autem sibi persuadeat, tot Episcopos, et Theologos conspirasse adversus doctrinam Christi, et neminem, quod sui muneris erat, ausum esse resistere corruptoribus, et nullum inter ipsos Episcopos tantae fraudi, tantoque sceleri personam tandem detraxisse, et confessum palam, se minis, aut artibus iniquis adactum ad veritatem Religionis insigni proditione labefactandam? — — Si autem consulto non errarunt legitima, et probata concilia, eo minus incaute falli potuerunt. Episcopi enim et verae Ecclesiae addicti, et Christi nomine congregati, debitam fidelitatem adhibentes, ab omni erroris periculo, divino Spiritu opem ferente, longe absunt, ut fert catholicum dogma." — b) Idem Cl. ***Muratorius*** ad eandem difficultatem solvendam recurrit etiam ad consensum Ecclesiae dispersae, et hunc pro certissimo infallibilitatis criterio justissime assignat. „Fatemur, ait l. c. Christi opem, et Spiritus S. gatiam, quam Catholici Conciliis tribuunt, ut Christi doctrinam in suis definitionibus intactam servent, esse hypotheticam, i. e. ex quibusdam conditionibus, ac legibus pendere, . . . Sed aeque certum est, immobilitatem Ecclesiae in Christi doctrina non hypotheticam, sed absolutam esse, i. e. ex nullis conditionibus, legibusve pendere, et ideo ipsam Ecclesiam nunquam opiniones adoptaturam verae fidei, ac traditioni contrarias." — — Quare si tota Ecclesia aliquod Concilium ut generale veneretur, ac ejusdem decreta, fidem spectantia, amplectatur, definitiones hujusmodi absque dubio infallibiles sunt, quia tota Ecclesia errare, et falsa commenta humana pro divinis eloquiis, et pro genu-

ina doctrina Christi acceptare non potest. Hac ratione jam *S. Athanasius* auctoritatem Concilii Nicaeni probavit, (in epist. ad Afric. Episc.) scribens: „Huic certe concilio universus orbis assensum praebuit, et quamquam multae habitae sint synodi . . . hanc agnoverunt, et admiratae sunt, et subscriptione approbarunt.“ — Ratio ista optime valet ad difficultatem solvendam, quae forte circa sufficientem Episcoporum numerum, in Concilio congregatorum, moveri posset. Defectus enim, si quoad numerum adfuisset, per consensum Episcoporum, qui Concilio non interfuerunt, sed postmodum hujus definitiones approbant, et ut dogmaticas sequuntur, apertissime suppletur. — c) Hoc argumentum validissimum esse ad auctoritatem conciliorum generalium infallibilem extra omne dubium ponendam, omnes catholici theologi profitentur. Sed nonnulli monent, auctoritatem conciliorum generalium obscurari, aut everti, si eorundem infallibilitas tantum ex consensu Ecclesiae dispersae peteretur (*v. Dobmayr* T. IV. Append. §. 81 in nota). Ideo ad ipsam providentiam divinam provocant, quae pro adimplendis conditionibus requisitis invigilat. Hanc sententiam propugnat *Melchior Canus*, qui (de loc. theol. l. V. cap. V. qu. 3.) ita argumentatur: Qui promisit finem, hoc est, docere nos nonnisi veritatem per os Ecclesiae, dum per Apostolum protestatur, quod Ecclesia sit columna, et firmamentum veritatis, et per os Petri omnes gentes doceri velit, et credere, (Act. 15.) hoc ipso se obligavit ad media, ita, ut Ecclesia nunquam aliquid nobis proponat fide divina credendum, quin modum cognoscendi antea adhibuerit. Ad Dei ergo, et Christi providentiam pertinet, invigilare, ut conditiones impleantur, et qui promisit Episcopis illustrare intellectum, ne ipsi fallantur, certe per gratiam ita etiam movet eorum voluntatem, ut positis ponendis non fallant. Quotiescunque ergo constat, concilium esse generale, ex hoc ipso etiam constat de Christi, et Spiritus S. assistentia, et de concilii infallibilitate.

2. **Definitiones Conciliorum** generalium a romano Pontifice confirmatae, et toti Ecclesiae ad credendum propositae quoad infallibilitatem, et certitudinem fidei sunt ejusdem auctoritatis, uti eloquia S. Scripturae, quia eundem Spiritum S. habent auc-

torem. Quoad modum autem, et extensionem S. Scriptura est majoris auctoritatis, et dignitatis, quia a) in S. Scriptura etiam illa quae immediate, et directe ad dogma non pertinent, certa tamen, et infallibiliter vera esse censentur; e contra definitiones Conciliorum generalium tantum quoad materias dogmaticas, illas nempe, quae immediate fidem, vel mores Evangelio conformes attinent, infallibilitatis praerogativa gloriantur. b) Hagiographi potissimum impulsu et magisterio immediato Spiritus S. absque laborioso studio, vel praevia critica disquisitione purissimam veritatem scripserunt, cum e contra Concilia non possint dogmata definire, nisi praemissa disquisitione, et aliis conditionibus impletis. (Ita Melchior Canus l. c.)

B.) De consensu Ecclesiae extraconciliari.

§. 207.

Notio.

Per consensum Ecclesiae extraconciliarem intelligitur consensus Episcoporum, per orbem catholicum dispersorum, quandam Religionis doctrinam pro divinitus revelatam, et credendam declarantium. Consensus iste non tantum voluntatis, sed et intellectus actum in Episcopis supponit, quo pro imposito sibi munere docendi de doctrina ad Revelationem spectante judicium ferunt. Consensus iste ratione extensionis est vel *universalis*, vel *particularis*, prout vel omnes moraliter, vel aliqui tantum praesules ecclesiastisi consentiunt. — Ratione modi consensus est vel *expressus*, vel *tacitus:* prior est vel *theoreticus*, qui publica, aut omnino solemni doctrina, verbis, aut scriptis ab ipso Episcopo prodita, vel *practicus*, qui factis manifestatur, dum doctrina jubente, vel approbante Episcopo libris symbolicis inseritur, aut in praxin reducitur: tacitus differt a solo silentio, quod ex ignorantia hinciade oritur, vel ex reverentia erga Superioris effata servatur, quo in casu *obsequiosum* dici solet, sed tacitus consensus tunc habetur,

si Episcopus doctrinae promulgatae se nullatenus opponit, cum tamen certo constet, quod se illi opponere deberet, posset, et vellet, si eam ut veram non approbaret.

Ut consensus universalis sit, non opus est, ut omnes ad unum Episcopi consentiant. Singuli enim seorsim spectati infallibiles non sunt, sed errare, et deficere possunt, quod et factum est. Nam Arius, Nestorius, Pelagius suos habuere assec-las–etiam Episcopos: ad consensum ergo universalem non requiri potest, ut omnes, et singuli consentiant, sed sufficit major pars Pontifici adhaerens, cui, qui hactenus repugnarunt, aut numero pauciores, aut auctoritate aliunde inferiores fuerunt. (Dobmayr l. c. (. 86.)

§. 208.

Auctoritas.

Consensus Ecclesiae extraconciliaris universalis est infallibilis, et in dogmatibus definiendis, ac fidei controversiis dirimendis errare nequit. Id *ex S. Scriptura,* et *traditione,* et *ex ratione theologica* probari potest.

1. Argumenta biblica (§. 192 et 193) pro Ecclesiae infallibilitate allata, si ultimum excipiamus, omnia praesentem quoque propositionem probant. Christus enim suam, et Spiritus S. assistentiam Ecclesiae generatim in docendo promisit, neque hanc promissionem ad concilia restrinxit. Sive ergo Ecclesia in concilio, sive extra concilium doceat, ob Christi, et Spiritus S. assistentiam infallibilis est. Ideo Christus quovis tempore sine exceptione Ecclesiam audire jubet. Paulus Ecclesiam per orbem dispersam *columnam, et firmamentum veritatis* nominat. Neque Apostoli, aut Episcopi in concilio collecti fuerunt, cum ad Ephesios Paulus scriberet, a Deo *pastores et doctores* datos esse, *donec occurramus omnes in unitatem fidei, et non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae.*

2. Ecclesia etiam in tribus primis saeculis, licet ob

diras persecutiones concilium generale celebrare non posset, tamen dogmata definivit, et credenda proposuit, ac fidei controversias diremit, ita quidem, ut omnes, qui se tali judicio subjicere recusarunt, ut haeretici damnati, et alieni a salute habiti fuerint, sicut testantur S. *Ignatius M.* Ep. ad Ephes. c. 16. *Tertullianus* l. de bapt. c. 8. *Origenes* Comment. ad Tit. *Cyprianus* l. de unit. Eccl. Ergo jam tunc temporis creditum est, Ecclesiam docentem etiam extra concilium infallibilem esse. Imo ad hunc Ecclesiarum consensum, ceu ad certissimam, et errori haud obnoxiam fidei normam antiquissimi Patres provocarunt. Non alio sane argumento, nisi ex consensu Ecclesiae dispersae petito, contra sui temporis haereticos pugnavit, et veram doctrinam defendit S. *Irenaeus*. Ait enim l. 1. adv. haer. c. 3. „Hanc fidem Ecclesia, et quidem in universum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans, et similiter credit iis, quasi unam animam habens, et unum cor; et consonanter haec praedicat, et docet, et tradit, quasi unum possidens os. Nam etsi in mundo loquelae dissimiles sunt, tamen virtus traditionis una, eademque est. Et neque hae, quae in Germania fundatae sunt Ecclesiae aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hae, quae in Hyberis sunt, neque hae, quae in Celtis, neque hae, quae in Oriente, neque hae, quae in Aegypto, neque hae, quae in medio mundi sunt constitutae; sed sicut sol, creatura Dei in universo mundo unus, et idem est, sic et lumen, praedicatio veritatis ubique lucet, et neque is, qui valde praevalet in sermone, ex iis, qui praesunt Ecclesiis, alia, quam haec sunt, dicet, . . neque infirmus in dicendo deminorabit traditionem.“ — *Tertullianus* l. de praescr. c. 21 ait: „Christi doctrinam, Apostolis revelatam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsis eis praedicando tam viva voce,

quam per epistolas postea.“ Quo principio posito, ita pergit: „Si haec ita sunt, constat proinde, omnem doctrinam, quae cum illis Ecclesiis apostolicis conspirat, veritati deputandam:“ et tandem concludit: „Communicamus cum Ecclesiis Apostolicis, quod nulla diversa doctrina: hoc igitur est testimonium veritatis.“ — *S. Augustinus*, licet contra Pelagianos concilium generale nondum habitum fuisset, sed ipsorum errores tantum in pluribus conciliis particularibus, et a romano Pontifice damnati essent, tamen istos haereticos l. 3. c. Julian. c. 1. ita alloquitur: „Vestra apud competens judicium communium Episcoporum modo causa finita est, nec amplius vobiscum agendum est, quantum ad jus examinis pertinet, nisi prolatam de hac re sententiam cum pace sequamini.“ — Idem Epist. 55. ait: „Nihil Ecclesia Dei, quod est contra fidem, vel bonam vitam approbat, nec tacet, nec facit.“

3. Christus Ecclesiae suae indefectibilitatem absolute promisit. Ait enim: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Matth. 16. Errores ergo nunquam contra Ecclesiam praevalere possunt, sive illa sit in concilio collecta, sive per orbem dispersa. — Et sane Ecclesia deficeret, si a genuina Christi fide recederet. Ast saepe fieri potest, ut concilium generale celebrari nequeat, quod jam in tribus primis Ecclesiae saeculis contigit. Si ergo Ecclesia extra concilium infallibilis non esset, errores in illa praevalere et tota deficere posset. Quo minus autem id fiat, obstat dogma catholicum de Ecclesiae indefectibilitate, quod inferius probabitur.

§. 209.

Modus cognoscendi consensum Ecclesiae extraconciliarem.

Maxima difficultas in eo versari videtur, quo modo consensus Ecclesiae extraconciliaris fidelibus innotescat.

Sed ad id efficiendum varia media dantur. Praecipua sunt 1. *Constitutiones Pontificiae*, quibus omnes Episcopi subscribunt, 2. *Conciliorum particularium decreta*, quae ab aliis Ecclesiis approbantur, et acceptantur; 3. *consensus SS. Patrum*, et *Theologorum scholasticorum*, quibus 4. *alia quoque media* accensenda sunt.

De istis jam mediis plura dicenda sunt, ut eorundem auctoritas, et usus statuatur.

§. 210.

I. De Constitutionibus Pontificiis.

Si controversiae fidei oriuntur, et errores orthodoxae doctrinae contrarii inter fideles sparguntur, Pastori Pastorum, Ecclesiae Primati, i. e. romano Pontifici primaria obligatio incumbit, ut controversiam fidei exortam dirimat, et erroribus disseminatis se opponat. Id quoque passim fieri, historia testatur. Si enim dogmata fidei in dubium trahuntur, et doctrinae illis adversantes proponuntur, romani Pontifices *Constitutiones* (quas et *Bullas* dicunt) edere solent, in quibus genuinam fidei doctrinam definiunt, et ipsi oppositos errores damnant. Istae Constitutiones ad Episcopos per orbem dispersos mittuntur, et si omnes, vel saltem plurimi, ut moralis consensus prodeat, illis subscribunt, illasque assensu suo firmant, omnium Theologorum catholicorum sententia est, ipsas dogmaticas, et infallibiles esse, quia tunc jam constat de totius Ecclesiae docentis consensu, quae circa Revelationem errare non potest. — Alia autem inter Theologos etiam catholicos quaestio agitatur, an praedictae Constitutiones jam ut infallibiles sint habendae, priusquam Ecclesiae docentis consensus accedat, seu quaeritur, an romanus Pontifex, dogmata fidei definiens, per se jam sit infallibilis, nec ne.

Omnes equidem admittunt, romanum Pontificem infallibilitate non gaudere, si ut Doctor privatus loquatur, vel scripta edat. Disputatio ergo versatur circa ipsius infallibilitatem, si ut Primas universae Ecclesiae doctrinam fidei, et morum credendam proponit, seu, ut Theologi dicunt, *si loquitur ex cathedra.* Hoc in casu gravissimi Theologi romano Pontifici infallibilitatem attribuunt. Ad hanc autem sententiam probandam, non (ut opinari videtur Klüpfel T. I. Proleg. §. 71.) illis argumentis utuntur, quibus Ecclesiae docentis infallibilitas probatur. Sed hac adstructa ut de fide credenda, ad pontificiam infallibilitatem aliis omnino argumentis utuntur, — potissimum sequentibus *ex S. Scriptura, ex SS. Patribus, ex historia,* et *ex ratione theologica* petitis:

1. Christus Petrum ut Primatem, in successoribus semper subsistentem alloquens, ait: *Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam.* (Matth. 16, 18.) His verbis Petrus Ecclesiae fundamentum, caput, seu Primas constituitur, et Ecclesiae, quae aedificio comparatur, indefectibilitas promittitur. Sed corruente fundamento necesse est, ut corruat etiam aedificium. Sed aedificium corruere non potest, i. e. non potest a vera Christi doctrina deficere, et in errores prolabi; ergo idem dicendum quoque est de fundamento. — Eidem Petro Christus Luc. 22, 32. dicit: *Rogavi pro te,* Petre, *ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Christus Petrum alloquitur non ut personam privatam, sed ut Pastorem Ecclesiae; ideo ipsi injungit, ut confirmet fratres suos, quod pertinet ad officium Pastoris, et Capitis. Ergo non pro Petro tantum, sed in genere pro Primate id Christus impetravit, ut ejus fides non deficiat; oratio enim Christi semper efficax est (Jo. 11, 42.). — Denique Chri-

stus Petro dixit: *Pasce agnos meos, - pasce oves meas* (Jo. 21.). Petro ergo, ejusque successoribus datum est munus pascendi i. e. docendi agnos, et oves, subditos, et praelatos, Ecclesiam discentem, et docentem: et sicut Primas omnes docere debet, sic omnes ipsum audire obligantur. Jam vero si ipse erraret, et falsa proponeret, maximum semper absurdum sequeretur. Vel enim omnes ipsum audientes, et illius sententiam acceptantes in errorem inducerentur, vel oves in pastorem insurgentes ipsius erroneum judicium corrigerent. Primum ob Ecclesiae indefectibilitatem est impossibile, secundum magnam contradictionem involvit, quia tunc non, ut Christus ordinavit Pastor gregem, sed grex pastorem pasceret.

2. SS. Patres haud obscure inerrantiae donum summo Ecclesiae Primati, et Ecclesiae romanae adscribunt. *S. Irenaeus*, postquam affirmavit, necesse esse, omnes undique fideles convenire cum romanae Ecclesiae fide, addit: „in qua semper ab iis, qui sunt undique, conservata est ea, quae ab Apostolis est traditio.“ (l. 3. adv. haer. c. 3.). — *S. Cyprianus* Ep. 55. loquens de Ecclesia romana, quam Petri cathedram, et ecclesiam principalem nominat, unde unitas sacerdotalis exorta est, inter alia dicit: „eos esse Romanos, quorum fides Apostolo praedicante laudata est, ad quos perfidia non possit habere accessum.“ — *Origenes* in cap. 16. Matth. ait: „Neque adversus Petram, super quam Christus aedificavit Ecclesiam, neque adversus Ecclesiam portae inferi praevalebunt.“ — *S. Hieronymus* l. 2. in Ruffin. n. 12. ait: „Scito, romanam fidem apostolica voce laudatam istius modi praestigias non recipere; — etiam si Angelus aliter annuntiet, quam semel praedicatum est; Pauli auctoritate munitam non posse mutari.“ — *S. Augustinus* in Psalm. c. partem Donati ait: „Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, et in ordine illo Patrum, quis cui

successit videte, ipsa est Petra, quam non vincunt superbae inferorum portae.“ Idem Serm. 2. (nunc 131) de verbis Apostoli c. 10. post approbatum a romano Pontifice concilium Milevitanum ait: „Inde etiam rescripta venerunt, causa finita est, utinam aliquando error finiatur.“ Et c. Julianum l. 2. op. imperf. c. 103. dicit: „Quid adhuc quaeris examen, quod jam factum est apud apostolicam sedem . . . Ergo haeresis ab Episcopis non adhuc examinanda, sed coercenda est potestatibus christianis.“ — *S. Petrus Chrysologus* Epist. ad Eutychetem, quae refertur P. I. Conc. Chalced. dicit: „In omnibus hortamur te, ut his, quae a B. Papa romanae civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quoniam B. Petrus, qui in propria sede et vivit, et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem.“ — *S. Bernardus* Epist. 190. seu tract. c. Abaelard ad Innoc. II. ait: „Dignum arbitror, ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Haec quidem hujus praerogativa Sedis. Cui enim aliquando dictum est: Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua? — Ergo, quod sequitur, a Petri successore exigitur: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.“ —

3. Magnum pro romani Pontificis infallibilitate argumentum ex ipsa historia desumi potest. — Cum enim in omnibus saeculis romani Pontifices saepissime Constitutiones ediderint, in quibus orthodoxam doctrinam exposuerunt, et heterodoxam damnarunt, nihilominus ne uno quidem exemplo ostendi potest, quod romanus Pontifex ex cathedra loquens in fide erraverit. Varia equidem facta adduci solent, quibus nonnulli probare tentant, romanos Pontifices aberrasse, sed haec vel commentitia sunt, ut lapsus Marcellini, subscriptio Liberii arianae formulae etc., vel non spectant ad Primatem, ex cathedra loquentem, quod et de Honorio dici potest, qui in suis ad Sergium episto-

lis profitetur, se nolle fidei definitiones edere, licet etiam aliunde probari queat, ipsum catholice sensisse, vel tandem non concernunt dogmata fidel, et morum, uti sunt nonnulla, quae romani Pontifices in causis Imperatorum, et Principum pronuntiarunt.

4. Ecclesiae non satis provisum esset, si romanus Pontifex infallibilitate non gauderet. Concilia enim generalia non semper celebrari possunt, et ideo fideles essent fluctuantes in fide, vel etiam unitatem fidei perderent, si non daretur judex, cui tuto acquiescere possent, et deberent. Certe ergo Christus, qui dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea, in romano Pontifice, ad quem causae fidei primo deferendae sunt, talem judicem constituit, qui falli, et fallere non possit. (Cf. Billuart. T. VII. Diss. 4. Art. V. P. — Ballerini de vi, ac ratione Primatus Cap. XV. — Maurus Capellari der Triumph des hl. Stuhles — Fr. Xav. Weninger die apostolische Vollmacht des Papstes in Glaubens-Entscheidungen — Perrone T. VIII. S. II. Cap. IV.)

Infallibilitas romani Pontificis, licet multiplici argumento probata, tamen ad fidei dogmata referri non potest. Theologi enim, qui illam negarunt, ut haeretici damnati non sunt. Neque in Ecclesia firma, et constans persuasio viguit, romani Pontificis definitiones omnino infallibiles, et irrefragabiles esse. Quamvis enim romani Pontifices haereses exortas damnaverint, et orthodoxam fidem declaraverint, tamen non sine magnis difficultatibus, et sumtibus concilia generalia celebrata fuerunt, quibus infallibiliter, et irrefragabiliter controversiae dirimerentur, et dogmata definirentur. Id patet ex historia Arianorum, Nestorianorum, Eutychianorum etc. Caeterum-omnes catholici Theologi, etiam pontificiam infallibilitatem negantes, fatentur, definitiones romani Pontificis, quia est summus omnium Pastor, et quia ad ipsum confluunt omnes Ecclesiae, quarum traditionem, et fidem ideo optime nosse potest, summae auctoritatis, et cum reverentia suscipiendas esse, nec nulli licet, ut Gerson ait, contrarium dogmatizare.

§. 211.

II. De conciliis particularibus.

Auctoritas conciliorum particularium tribus propositionibus determinari potest. Concilia enim particularia *per se infallibilia non sunt; sunt tamen magnae auctoritatis*, et *infallibilia* fiunt, si Ecclesiae totius consensus accedat.

1. Concilia particuliaria sunt conventus praesulum ecclesiasticorum ex aliqua tantum Ecclesiae parte congregatorum ad negotia ecclesiastica pertractanda legitime instituti. Christus vero suam, et Spiritus S. assistentiam universali tantum Ecclesiae docenti promisit; argumenta ergo non suppetunt, quibus conciliorum particularium infallibilitas probetur. Horum decreta Ecclesia ut infallibilia, et irrefragabilia non habuit. Quamvis ideo persaepe haereticorum errores jam in conciliis particularibus damnati, et dogmata catholica stabilita fuissent, res tamen nullatenus confecta putabatur, sed in conciliis generalibus omnia de novo examinata, et definita fuerunt; et sic demum res finita censebatur. Concilia particularia infallibilia non esse, apertissime constat ex historia, quae talia exhibet, in quibus contra fidem erratum est. Sic erraront tria Concilia carthaginensia sub Cypriano celebrata, in quibus baptismus ab haeretico collatus invalidus declaratus est.

2. Licet autem Concilia particularia infallibilia non sint, nihilominus magnae sunt auctoritatis, multumque conferunt ad fidei dogmata probanda. Nam: a) Judicium Ecclesiarum particularium magnam praesumtionem veritatis habet, quia annuntiatam in iis doctrinam perdurasse, censendum est, quae praesumtio pro numero, et dignitate Ecclesiarum crescit. b) Episcopi omnes, et singuli ex sui ordinatione, et in vim characteris obtinent speciales aliis,

qui non sunt Episcopi, incommunicabiles gratias, et assistentiam divinam ad recte pascendum, et docendum populum christianum; ergo id, quod isti, qua tales docent, et decernunt, si aliud manifeste non obstet, probabilissime creditur, et nonnisi temerarie negatur. c) Ex innumeris fere conciliis particularibus per totum orbem hucusque celebratis, paucissima afferri possunt, quae in dogmate aliquando erraverint: ex eo autem, quod fere semper veritate nititur, et nonnisi rarissime fallit, probabilissimum ducitur veritatis argumentum.

3. Juxta consuetam Ecclesiae disciplinam acta Conciliorum particularium primum Romano Pontifici, tum et aliis Episcopis communicantur. Jam vero si definitiones fidei, in conciliis particularibus editae, a romano Pontifice confirmantur, et a caeteris Episcopis, qui concilio non interfuerunt, approbantur, et acceptantur, istae infallibiles fiunt propter universalis Ecclesiae docentis consensum, qui nunquam aberrare potest. Tali modo, seu, ut dicunt, *ex post facto* varia jam concilia particularia auctoritatem conciliorum oecumenicorum obtinuerunt. Hujusmodi sunt praecipue duo concilia, a tota Ecclesia acceptata, nimirum *Milevitanum*, et *Arausicanum* II. — Melch. Canus his annumerat quinque concilia Orientalia, i. e. *Ancyranum*, *Neo-Caesariense*, *Antiochenum*, et *Laodicenum*, et etiam Concilia Carthaginiensia Cypriano posteriora. Billuart idem sentit de conciliis *Toletanis*, *Arelatensibus*, et *Hispalensibus*.

1. Concilia particularia vel sunt *nationalia*, si Episcopi unius nationis sub suo Primate congregantur, vel *provincialia*, si Episcopi suffraganei cum suo Metropolita, seu Archiepiscopo conveniunt, vel *dioecesana*, si Episcopus suae dioecesis decanos, parochos etc. colligit, qui autem non gaudent jure suffragii decisivi, sed solum consilia dare possunt.

2. Verba Christi: *ubi sunt duo*, *vel tres congregati in no-*

mine meo, ibi sum in medio eorum (Matth. 18, 20.) nullatenus probant infallibilitatem conciliorum particularium, quia Christus hoc in loco promittit assistentiam suam non in docendo, sed in orando, uti patet ex immediate praecedentibus verbis: *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in coelis est, ubi enim* etc. etc.

§. 212.

III. De consensu SS. Patrum, et Theologorum scholasticorum.

Veteris Ecclesiae consensus cognosci potest ex unanimi testimonio SS. Patrum, de quorum auctoritate, et usu jam (§. 178.) actum est. Post aevum SS. Patrum a saeculo duodecimo, et deinceps Theologia aliam faciem obtinuit. Cum enim Philosophia Aristotelis in scholas introduci coepisset, juxta ejusdem regulas logicas etiam doctrina Religionis in scholis proposita, per antecedentium, et subsequentium declarationem illustrata, conclusionibus, et corollariis ornata, variis argumentationibus probata, et contra adversarios defensa fuit. Qui hac methodo in scholis usitata, doctrinam Religionis scriptis elaborarunt, *Theologi scholastici* nominantur. Inter hos plurimi fuerunt doctrina, et sanctitate conspicui, inter quos saeculo decimo tertio eminent *S. Thomas Aquinas*, et *S. Bonaventura.* Eodem modo etiam subsequentibus saeculis ex variis scholis multi prodierunt, rerum theologicarum scriptores, scientia, eruditione, et pietate conspicui. Isti jam Theologi scholastici contemni, et vilipendi non possunt nisi ab homine ignorante, aut praejudiciis, ac passionibus obcaecato; sed ipsi in honore habendi sunt, quia magna emolumenta afferunt ad veritates Religionis, et Revelationis recte cognoscendas. Ut autem Theologorum scholasticorum usus rite dirigatur, *Melchior Canus* sequentes tres canones, seu regulas statuit, et praescribit.

1. *In contrarias opiniones abeuntibus Theologis scholasticis*, pro neutra parte plus probatur, quam ratio evincat, vel auctoritas privata mereatur; i. e. probabile argumentum sumi potest; certitudo nulla habetur theologica. — Ratio est, quia si ex mera auctoritate uni parti tanquam certae, et indubitato verae assentiremus, oppositam necesse foret apertae falsitatis, et improbabilitatis convincere, quod citra temeritatis notam fieri nequit, quamdiu pro parte contraria stat ejusdem respective ponderis fundamentum, nempe auctoritas aeque, vel quasi aeque gravis. — Neque etiam si rationes ex una parte nobis multum probabiliores videantur, non ideo aliter sentientes superbe contemnamus, qui forte majori ingenio, et majori diligentia omnia examinarunt, et dijudicarunt.

2. Communi sententia Theologorum *in re gravi theologica* (licet non sit de fide) refragari, praesumtuosum est, ita, ut communis opinio tamdiu debeat haberi pro vera, quousque non enervetur manifestis argumentis contrariis. — Ratio est, quia intellectus hominis privati facilius errat, quam Doctorum consensus. Ecclesia ipsa tam in decisionibus pontificiis, quam in Conciliis hunc semper honorem defert communi Theologorum sententiae, ut quousque talis non sit evidenter convicta de falsitate, non solum non declaret contrarium, sed juxta eandem sentire, et operari velit fideles. — — Et si in omni alia disciplina fides habenda est in arte peritis, et expertis, quidni in Theologia? — —

3. Concors, et unanimis omnium Theologorum scholasticorum *de re fidei, ac morum* asseveranter, et constanter propugnata sententia tam firmum fundat judicium theologicum, ut contradicere in hujuscemodi proximum sit haeresi. Variis id rationibus probari potest. a) Quidquid enim concors Theologorum in materia fidei, et morum te-

net sententia, id universalis tenet Ecclesia: a quonam enim nisi a Theologis, aut ab iis, qui perceperunt a Theologis, docentur omnes Christi fideles? — Si ergo omnes Theologi errarent, tota Ecclesia periculo erroris exponeretur: cum autem Deus Ecclesiae in necessariis non desit, certe omnes Theologos errare non sinit. — b) Theologi, qui omnia indagare, omnia judicare, de omnibus disputare consueverunt, certe unanimiter non consentirent, nisi vel per irrefragabilem auctoritatem S. Scripturae, vel per indubitatam traditionem apostolicam, vel per definitionem Pontificum aut Conciliorum ad ita consentiendum adacti fuissent. c) Apostolus (Ephes. 4.) docet, quod Deus Ecclesiae suae dederit non solum Apostolos, Prophetas, et Evangelistas, sed etiam pastores, et doctores, in opus ministerii, et ad servandam unitatem fidei: ergo sicut eadem Christi Ecclesia semper perdurabit, ita ad providentiam Christi pertinet, ut semper habeamus pastores, et doctores, qui proprio ore nos doceant, et nos confirment in unitate fidei. Hoc autem alia via, vel ratione non fit, quam per unanimes Theologorum doctrinas: ergo qui his contradicit, divinae providentiae, et Ecclesiae stabilitati repugnat, et proximus haeresi merito censetur. d) Si omnes Theologi errarent, non posset tacere Ecclesia, quae neque tunc tacere solet, quando pauciores circa fidem errant. Error enim, cui non resistitur, approbatur, et veritas, cum non defenditur, opprimitur, — ait Innocentius (83. dist. c. error.) Ex his ergo apparet, quantus sit Theologorum scholasticorum usus in Theologia dogmatica non solum ad doctrinam Christi melius intelligendam, et ad argumenta depromenda; sed praecipue etiam ad consensum Ecclesiae cognoscendum.

§. 213.

IV. De reliquis mediis.

Praeter ea, quae modo proposita sunt, alia quoque media dantur ad consensum Ecclesiae extraconciliarem cognoscendum. a) In primis Ecclesiae saeculis ad id ordinabantur *literae formatae*, seu *communicatoriae*, in quibus Episcopi sententiam suam manifestarunt, et quas ceu fidei tesseras sibi invicem miserunt. — b) Quid Episcopi circa varias fidei doctrinas sentiant, optime etiam dignosci potest *ex libris* publica auctoritate, i. e. approbante, vel etiam jubente Episcopo editis, uti sunt libri *symbolici*, *rituales*, *sacramentales* etc. (Cf. §. 179. n. 4.) c) Denique etiam *ex universali*, *et constanti persuasione fidelium* doctrinam quandam ceu fidei dogma profitentium, aut etiam *ex praxi fidelium* non solum tolerata, sed etiam approbata, aut praecepta, saepe satis tuto dignosci potest, quid Episcopi sentiant, et doceant. Fides enim Ecclesiae discentis omnino a fide Ecclesiae docentis dependet.

De consensu Ecclesiae extraconciliari plena certitudo per romanum Pontificem obtinenda est. Ad ipsum enim ceu ad unitatis Centrum omnes Ecclesiae confluunt, quarum ideo consentientem fidem nemo melius ipso dignoscere potest. Et sicut romani Pontificis est, concilia generalia confirmare, ita ad eundem spectat, de consensu Ecclesiae extraconciliari testimonium authenticum ferre, quod certe omnem fidem meretur, cum per ipsum - quasi per suum os - Ecclesia universalis docens loquatur. —

Articulus III.

De infallibilitatis objecto.

§. 214.

Momentum doctrinae.

Dum de objecto infallibilitatis quaeritur, veritates inquiruntur, in quibus declarandis, et definiendis Ecclesia

dono inerrantiae gaudet. Magni momenti haec quaestio jure censetur, quia gravia incommoda sequuntur, tum si infallibilitatis objectum nimium extenditur, tum si nimium restringitur. — Si enim Ecclesiae infallibilitas adscriberetur in iis, in quibus hoc privilegio donata non est, error, qui ex hac parte possibilis esset, in maximum Ecclesiae opprobrium, et Religionis detrimentum vergeret. „Quis enim non videat, ait *Muratorius* (de ing. moder. l. 1. c. 13.), si in uno, quod vere ad Ecclesiae judicium pertineat, ecclesiastici judices aberrasse deprehendantur, necesse quoque esse, ut in caeteris omnibus errori obnoxiam Ecclesiam confiteamur? — sic dum incerta, et indebita jura S. Pastoribus conceduntur, etiam certa, et debita in periculum adducuntur. — Si autem infallibilitatis objectum nimis restringitur, et Ecclesiae inerrantia in iis negatur, in quibus divinitus concessa est, injuria fit tum Christo, cujus bonitas, et providentia inique limitatur, et obscuratur, tum Ecclesiae, cujus auctoritati derogatur, tum fidelibus, quibus ex hac parte firma fidei certitudo adimitur. — Summopere ergo allaborandum est, ut in hac quaestione inter duo extrema medium teneatur.

Circa infallibilitatis objectum olim multis nimia extensio, hodie nimia restrictio probatur. Ast hac in re non quid hominibus placuerit, placeatve, sed quid Christus velit, respiciamus: sicuti enim institutio infallibilitatis, ita et extensio, et conditiones a voluntate Christi pendent. (Cf. Dobmayr. T. IV. Append. §. 65. not.).

§. 215.

Regulae.

Infallibilitatis objectum ex principiis, hactenus probatis satis certo determinari potest. Ecclesia enim, ut ex allatis argumentis constat, infallibilis est propter Christi,

et Spiritus S. assistentiam. Ergo infallibilis est in iis, in quibus Christi, et Spiritus S. assistentia promissa est: haec autem promissa est in iis, quae revelata, et mandata sunt a Christo (Matth. 28, 19 etc.). Christus enim plenam Revelationis lucem attulit mundo, et partim V. T. Revelationem confirmavit, partim novam proposuit, ita, ut haec ad salutem omnium hominum promovendam sufficiat, et nulla amplius nova revelatione opus sit. Ut autem saluberrima haec salutis doctrina semper pura inter homines servetur, Ecclesia ut infallibilis ejusdem interpres, custos, et controversiarum circa illam emergentium judex instituta fuit. — Ex his principiis duae regulae ad determinandum infallibilitatis objectum deducuntur, quarum prior *positiva*, posterior *negativa* dici potest. 1. Ecclesia infallibilis est in declarandis, definiendis, et contra omnes errores custodiendis, et conservandis iis, quae divinitus revelata sunt. 2. Ecclesia tenore promissionum Christi infallibilis dici non potest in iis, quae revelata non sunt, et ad fidei conservationem haud requiruntur.

Muratorius duas conditiones requirit, ut Ecclesia infallibiliter dogmata statuere possit, nimirum 1. fidelium necessitatem, ac utilitatem, 2. fundamentum in Revelatione sive scripta, sive tradita. Cum autem omnia, quae sive scripta, sive tradita sunt, ad nostram doctrinam, et utilitatem revelata fuerunt, et cum plurima si non omnibus, saltem multis e. g. praesulibus ecclesiasticis scitu necessaria, caeteris cognitu utilia dici debeant; utique de prima conditione nunquam dubitare licet, et ideo remanet solum secunda, quae coincidit cum regulis prius statutis. — *Cl. Dobmayr* sequenti modo infallibilitatis objectum determinat. Ait enim: Extensio infallibilitatis, seu multitudo objectorum, quibus authentice declarandis Ecclesia sufficit, recte dicitur *integer ordo salutis*, a Christo institutus. — Nam gloria Dei, et salus animarum *finis* est, ob quem Christus venit: ad hunc autem finem promovendum doctrina revelata est *medium proximum*, et Ecclesiae auctoritas *medium*

remotum est. Itaque Ecclesia omnia, quae ad ordinem salutis ex institutione Christi pertinent infallibili judicio declarare, et nullum errorem, ei contrarium, aut difformem assumere, vel docere potest. — Cum autem Christus, quae ad salutem hominum requiruntur, cuncta revelaverit, ita ut nova Revelatione opus non sit, profecto haec regula cum prius allatis convenit, illasque solummodo alia ratione proponit. Ideo ipse Dobmayr (l. c. §. 67.) aliam specialem regulam statuens dicit, ex tenore promissionis Christi Ecclesiae infallibilitatem se extendere ad veritates formaliter revelatas. Monet tamen, infallibilitatem Ecclesiae, cum sit privilegium a Christo, Principe optimo, pro bono Ecclesiae concessum, *latae esse interpretationis,* uti ex conceptu genuino de sapientia, et bonitate Christi, et ex paritate de privilegiis Principum declarari potest.

§. 216.

Regularum applicatio.

Ex principiis, regulisque statutis varia corollaria sequuntur:

1. Ecclesia infallibilis est in *agnoscendis libris divinitus inspiratis,* et in eorum *canone statuendo*; nam si vel librum divinitus inspiratum rejiceret, vel opus mere humanum ut divinum assumeret, in utroque casu circa ipsam Revelationem erraret.

2. Ecclesia infallibilis est *in intelligenda, et exponenda S. Scriptura,* quae utpote divinitus inspirata nonnisi Revelationem continet.

3. Ecclesia etiam errare non potest in judicandis *versionibus S. Scripturae,* ita nimirum, ut authentico judicio definire possit, nullum circa fidem, et mores errorem in illis contineri. — Cum enim Ecclesia infallibilis sit in Revelatione non solum intelligenda, sed et docenda, ac aliis tradenda, quod in variis linguis fieri debet, certe etiam Ecclesia errare nequit in dijudicanda, et approbanda S.

Scripturae versione, quae sicut textus originalis doctrinam revelatam continet. Ecclesia enim in docendo erraret, si spuriam, et fallacem versionem fidelibus ut genuinam, et veracem proponeret. — Exinde apparet, quantae auctoritatis sit Vulgata nostra, quae saltem quoad ea, quae fidem, moresque spectant, ab Ecclesia approbata fuit. — Et sane necesse est, ut authentico, et infallibili Revelationis interpreti, pro omnibus Gentibus constituto, etiam jus adscribatur, authentice, et infallibiliter S. Scripturae versiones dijudicandi, et approbandi.

4. Ecclesia etiam infallibilis est, dum *ex SS. Patrum scriptis* dogmata divinitus tradita eruit. Si enim Ecclesia in intelligenda, et exponenda SS. Patrum doctrina errare posset, etiam in cognoscenda, et explicanda divina Traditione errori obnoxia esset; cum autem id admitti non possit, etiam illud impossibile dicendum est. — Non autem ideo in dijudicandis singulis Patribus Ecclesia infallibilis est, sed in dijudicandis omnibus collective sumtis, prout non singuli, sed omnes collective sumti divinam Traditionem constituunt. Dum ergo de consensu Patrum agitur, Ecclesia circa objectum revelatum versatur, non autem dum de unius Patris sensu quaeritur.

5. Ecclesia etiam infallibilis est in recte intelligendis *S. Canonibus* conciliorum generalium, sive particularium, a tota Ecclesia approbatorum. Cum enim singularia haec monumenta certissimas contineant evangelicae veritatis sanctiones, necesse est, ut ad earum sensus intelligendos opem conferat Deus, ne in necessariis Ecclesia deficiat.

6. Cum in Revelatione non solum *veritates theoreticae*, sed et *praecepta moralia*, atque *consilia evangelica* contineantur, varia *media salutis* indigitentur, *jura*, *et officia ministrorum sacrorum* etc. determinentur, Ecclesia in his omnibus declarandis, et definiendis infallibilis est.

7. **Ecclesia potest** ***symbola fidei*** **conficere, quod saepe necessarium est fidelibus, ut sciant, quid credendum sit,** et ne in errorem ab heterodoxis inducantur. In illis autem conficiendis Ecclesia certe aberrare non potest, quia, dum symbola proponit, nil aliud facit, nisi ut publice - pro fidelium norma - declaret, quid revelatum, et quid credendum sit: in declaranda autem, et docenda Revelatione semper infallibilis est. Omni jure idcirco etiam symbolo jam proposito alios quoque fidei articulos addere potest, quia tunc non jam nova dogmata procudit, sed solum id quod semper implicite creditum est, explicite credendum proponit, quod jam saepe ob haereses enatas necessarium fuit. (Cf. Dobmayr l. c. Muratorius de ing. mod. l. I. cap. 13 etc.)

§. 217.

Quaestiones variae de judicii ecclesiastici auctoritate.

Circa objectum ecclesiasticae infallibilitatis variae quaestiones a Theologis proponuntur, et non uno eodemque modo ab omnibus solvuntur. Has etiam *Klüpfel* innuit, et quasi ex tripode solvit (T. I. Proleg. §. 78. Not. 2.). Ait enim: „Quaestionibus illis, num Ecclesia sit infallibilis in quaestionibus philosophicis? an in factis dogmaticis? an in censura librorum? an in beatificatione, et canonizatione Sanctorum? — — Respondemus paucis, infallibilem non esse, quod res istiusmodi revelatae a Deo non sint, neque admittendae sint novae revelationes, neque necessariae.“ — Haec vero generalis, et sine ulla distinctione prolata responsio approbari nullatenus potest. Sed juxta principia statuta et regulas praescriptas quaestiones solvendae sunt. Et cum in solutione hincinde Theologi dissentiant, si quis uni sententiae subscribit, decet tamen, ut et aliter sentientium rationes expendat.

§. 218.

I. De quaestionibus philosophicis.

Si quaeritur, an Ecclesia in quaestionibus philosophicis infallibilis sit, nec ne; cum distinctione respondendum est. Si enim quaestio philosophica materiam concernit, quae in ipsa revelatione exposita continetur, Ecclesia in illa definienda infallibilis est. Sic e. g. si quaeratur de cosmogenia, de origine hominum, de simplicitate, et immortalitate animae, de libertate etc., in his quaestionibus dirimendis Ecclesia infallibilis est, quia veritates revelatas concernunt: idem dicendum est de judicio Ecclesiae circa praecepta morum, seu Ethicam naturalem, quae etiam Revelationis objectum constituit. Aliter sentiendum est, si agitur de quaestionibus, circa quas nihil in Revelatione invenitur, et in quibus ideo Ecclesiae infallibilitas adscribi non potest. — Monet tamen *Muratorius* (l. c. cap. 21.) Ecclesiam etiam in scientiis, et artibus, non pertinentibus ad fidem, jure damnare posse opiniones, quae S. Literis evidenter repugnant, aut quibus positis S. Scripturae loca apte, et commode explicari nequeunt. Ratio est, quia veritas una est, et ideo nil verum esse potest in Philosophia, quin et verum sit in Theologia, et vicissim: a Deo autem revelata semper vera sunt, ac ideo his contraria certissime falsa.

§. 219.

II. De factis dogmaticis personalibus.

Per facta dogmatica non intelliguntur facta, quae in S. Literis, aut in Traditione continentur, quae ergo revelata sunt, et hac de causa infallibiter ab Ecclesia decerni possunt, sed intelliguntur facta, quae intimo nexu cum dogmate conjunguntur. Haec facta vel *personas*, vel *libros*

concernunt, et ideo in *personalia*, et *doctrinalia* dividi solent. Nexus facti, personam respicientis, cum dogmate clare elucet, si argumentatio instituatur, in qua dogma continetur in propositione majori, factum historicum, dogmati conjunctum, in minori, ex qua ceu conclusio fluit factum dogmaticum: e. g. Qui negat divinitatem Christi, est haereticus; Arius negavit divinitatem Christi, ergo fuit haereticus. — In istis factis dijudicandis nonnulli Theologi Ecclesiae infallibilitatem adscribendam esse censuerunt, duplici ratione ducti, quia nimirum Ecclesia pro munere pascendi lupos sine erroris periculo agnoscere debet, ut ab ipsis gregem custodiat, et quia Ecclesia in conciliis generalibus non solum dogmata definivit, sed etiam personas, a dogmate aberrantes damnavit, et strictissime praecepit, ut omnes huic quoque damnationi assentiant. — Sed tamen alii Theologi, principiis, et regulis allatis insistentes, hoc in judicio Ecclesiae infallibilitatem non adscribunt. Facta enim praedicta personalia revelata non sunt, et ideo ad infallibilitatis objectum non spectant. Hujus sententiae est Muratorius, et etiam *Billuart*, qui (T. VII. Diss. 3. Art. 7. §. 1.) dicit: „Quantum ad facta personalia, et particularia, quae nituntur tantum testimoniis humanis fallibilibus, neque ad regimen totius Ecclesiae, omniumque fidelium salutem pertinent, communis sententia est, Ecclesiae judicium posse errare.“ Unde S. Thomas (quodl. 9. a. 16.) dicit: „In aliis vero sententiis, quae ad facta particularia pertinent, ut cum agitur de possessionibus, vel de criminibus, vel de ejusmodi, possibile est judicium Ecclesiae errare.“ Huc etiam jure refertur id, quod Innocentius III. (Cap. *a nobis* de sent. excommun.) fatetur: „Judicium Dei veritati, quae nec fallit, nec fallitur, semper innititur; judicium autem Ecclesiae nonnunquam (i. e. in factis personalibus non revelatis) opinionem

sequitur, quam et fallere saepe contingit, et falli. Propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est coram Deo, apud Ecclesiam sit solutus, et qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit sententia innodatus." — Neque hac in re Ecclesiae infallibilitas necessaria est, ut heterodoxa sentientes, ac docentes agnoscere, et ab his gregem suum praeservare possit. Ad illud enim vires naturales sufficiunt, praecipue cum nonnisi docti, experti, probatique viri post accuratum examen judicare soleant, et ad hoc efficiendum sufficit concessa a Christo Ecclesiae potestas legislativa, et judiciaria, cui omnes se subjicere tenentur: hanc subjectionem etiam omni jure semper Ecclesia exegit, dum in conciliis haereticos damnavit.

§. 220.

III. De factis dogmaticis doctrinalibus, seu de censura librorum.

Si agitur de factis dogmaticis doctrinalibus, seu de censura librorum, duplex quaestio secernenda est. Quaeri enim potest, an aliqua doctrina, in libro clare, et certe contenta vera sit, nec ne? — et quaeri potest, an doctrina aliqua, quae jam certo vel vera, vel falsa est, in libro contineatur, nec ne. 1) In prima quaestione solvenda Ecclesia absque dubio infallibilis est, si judicat de veritate, aut falsitate propositionum in libro contentarum, et ad fidem spectantium. Ecclesia enim circa doctrinam revelatam erraret, si propositionem Revelationi consonam damnaret, aut propositionem Revelationi contrariam approbaret: tanto errori Ecclesia nullo modo subjecta esse potest. Neque infallibili hac in re Ecclesiae judicio obstat, quod veritas non iisdem verbis, quae in propositione occurrunt, revelata sit, nam etiam in verbis dijudicandis, et adhibendis, sine quibus dogmata enuntiari non possunt, Ecclesia

eo ipso infallibilis est, quia Christi, et Spiritus S. assistentia ipsi *in docendo* (ad quod rectus verborum usus requiritur) promissa est: et sane si Ecclesia in verbis intelligendis, et adhibendis essentialiter errare posset, de omni infallibilitate actum esset. Dubitare ergo non licet de Ecclesiae infallibilitate, dum de veritate, aut falsitate propositionum, ad fidem spectantium, judicium fert. —

2. Circa secundam quaestionem dissentiunt Theologi. Nonnulli Ecclesiam infallibilem dicunt, dum judicat, erronea, et haeretica in libro ipso contineri, et dum ideo librum damnat, ejusque lectionem prohibet. Id autem sequentibus potissimum argumentis probant: a) Christus Ecclesiae suae non deest in omnibus illis, quae ad depositi conservationem, et publicam fidelium salutem necessaria sunt. Atqui ad depositi conservationem, et fidelium salutem necesse est, ut Ecclesia infallibili judicio possit noxia pascua a salubribus, venenum a remedio i. e. libros heterodoxos, et pestiferos ab orthodoxis et utilibus distinguere. Aut quis fidelis posset se tuto Ecclesiae suae auctoritati committere, si haec posset libros haereticos ut orthodoxos approbare, aut vere Catholicos damnare ut perniciosos? — — Omnino ergo Ecclesiae in censura librorum infallibilitas adjudicanda est, ut muneri suo pascendi, regendi Ecclesiam, et depositum fidei custodiendi satisfacere possit. b) Ecclesia omni tempore de libris judicium tulit, et pro hoc plenam ab omnibus subjectionem exegit. Sic in Concilio Nicaeno I. damnavit Arii *Thaliam*, utpote erroribus haeresibusque refertam. Damnavit scripta Nestorii in concilio Ephesino, et Chalcedonensi eadem de causa: contra vero probavit scripta Cyrilli adversus eundem exarata, utpote orthodoxa. In concilio generali V. damnavit tria capitula, et sic in omni saeculo libros haereticos damnavit, ita quidem ut ab omnibus assensum pro hac

damnatione exigeret, et illorum lectionem etiam sub ex communicatione prohiberet. Si autem Ecclesia hoc in judicio falli, et fallere posset, quomodo probaretur fidelibus sat firmo argumento, consensum internum deberi decisionibus, in quibus errare posset Ecclesia? quomodo posset Ecclesia sub poena anathematis ejusmodi obsequium exigere? An non, ut optime ratiocinatur *Bellarminus*, iniquum esset, sub tam gravi poena obligare fideles ad assentiendum rebus incertis, et interdum falsis? — — (Cf. Liebermann T. II. P. II. C. III. Quaest. 3. Perrone T. 8.P. I. C. 4. Prop. II.) Non obstantibus autem his rationibus alii cum *Muratorio* (l. c. cap. 20.) asserunt, Ecclesiam in hoc judicio infallibilem dici non posse, quia, quid hic vel ille auctor senserit, et scripserit, revelatum non est. Neque hac ex parte Ecclesiae infallibilitas necessaria esse videtur. Si enim propositiones libri claris, et perspicuis terminis concipiantur, ad illas intelligendas vires naturales sufficiunt, neque speciali, et extraordinaria Christi, et Spiritus S. assistentia opus est. Si autem propositiones ambiguis, et aequivocis terminis proferantur, quaestio, quae tunc de mente auctoris movetur, ad facta dogmatica personalia referenda est. — Ecclesia autem omni jure talem librum damnare, et prohibere potest pro potestate sua legislativa, et judiciaria, quam omnes venerari, et cui se subjicere debent. Ideo ipse Muratorius (l. c.) dicit: „Licet Ecclesia hoc in judicio infallibilis non sit, - - nihilominus fideles libros, quos Ecclesia proscripsit, et verbis, et anima execrare debent; non enim solum definitionibus Ecclesiae credendum, sed et ejus praeceptis obediendum est." Qui autem talem obedientiam recusant, merito etiam anathemate feriuntur. Gravissime ergo erarunt, et peccarunt Jansenii fautores, qui licet quinque propositiones a romanis Pontificibus proscriptas damna-

runt, tamen fateri noluerunt, has quinque propositiones in libro Jansenii vere contineri, licet etiam hoc romani Pontifices cum magno Episcoporum consensu et judicaverint, et declaraverint.

§. 221.

IV. De Beatificatione, et Canonizatione servorum, et servarum Dei.

Tum Beatificatio, tum Canonizatio est publicum Ecclesiae testimonium de vera sanctitate, et gloria alicujus hominis defuncti. Canonizatio est ultima, et definitiva sententia de sanctitate, et gloria alicujus, non vero beatificatio, post quam requiruntur adhuc novae informationes, ut perveniatur ad Canonizationem: praeterea per Canonizationem Sanctus (vel Sancta) toti Ecclesiae colendus proponitur; Beatificatio autem non tam est sententia, quam indulgentia, seu permissio, ut alicui deferatur cultus religiosus, non in tota Ecclesia, saltem regulariter, sed in aliqua provincia, vel religione. De hoc jam judicio quaeritur, an sit infallibile, nec ne? — Circa hanc vero quaestionem triplex sententia inter Theologos viget.

1. Nonnulli Ecclesiam in beatificatione, et praecipue in canonizatione servorum, et servarum Dei infallibilem esse affirmant. Inter hos *Melchior Canus* (de loc. theol. l. 5. c. 5. concl. 3.) dicit: „Multum refert ad communes Ecclesiae mores, scire, quos debeas Religione colere; quare, si in illis erraret Ecclesia, in moribus quoque graviter erraret, nec differt, diabolum colas, an hominem condemnatum.“ Cum autem id in maximum Ecclesiae opprobrium, in Religionis dedecus, et in fidelium detrimentum cederet, Deus, qui Ecclesiae in necessariis non deest, tantum errorem admittere non potest. — Aliud argumentum M. Canus desumit ex eo, quia nullo exemplo ostendi potest, Ecclesiam per testimonia humana, quorum plurima hisce

in causis audiuntur, deceptam fuisse, et erroneum judicium tulisse, quod reformatione indigeret. Id autem adscribit assistenti in hoc negotio Spiritui S. „cujus, inquit, peculiarissimae providentiae abunde magnum argumentum est, quod nunquam infirmàta est fides ab humanis testibus semel in hujusmodi judiciis suscepta, quod in casibus civilibus saepe accidit. Eandem sententiam propugnat *Billuart* (l. c. art. 8.), qui autem dicit, eam de fide non esse.

2. Alii, statutis regulis stricte insistentes, Ecclesiam tenore promissionum Christi in beatificatione, et canonizatione infallibilem dici non posse, contendunt, quia de sanctitate, et gloria hominum defunctorum, de quibus sermo est, nil revelatum fuit. Id sentit *Muratorius* (l. c. 17.) qui idcirco ad rationes a M. Cano allatas ita fere respondet: Si contingeret ut Sanctus colatur, qui in inferno ardet, error iste non esset nisi materialis, qui nec in Ecclesiae opprobrium, nec in Religionis dedecus, nec in fidelium detrimentum cederet: nàm cultus talis nihilominus in se bonus esset, quia cultus Sanctorum est relativus, et ultimo semper ad Deum dirigitur. Neque mirum est, nullum erroris exemplum in beatificationis, et canonizationis causa ostendi posse. Si enim summa diligentia attendatur, qua in his causis proceditur, et quam ipsi etiam Protestantes saepe jam admirati sunt, et praecipue si consideretur, Ecclesiam hac in re judicium non proferre, nisi de miraculis post mortem patratis ex testimoniis omni exceptione majoribus, certissimo constet, jure concluditur, tale judicium moraliter loquendo errare non posse, et omnem fidem mereri.

3. Nonnulli mediam quasi viam ineunt, dicentes, quod, licet tenore promissionum Christi Ecclesiae hac in re infallibilitas probari non possit, tamen a divina bonitate talis assistentia pro hoc judicio exspectanda sit, ut aberrare omnino non possit. Hujus sententiae est *S. Tho-*

mas Aq., qui cum objecta recensuisset, in quibus Ecclesia est certe infallibilis, et in quibus non est, subjungit: „Canonizatio Sanctorum media est inter haec duo; quia tamen honor, quem Sanctis exhibemus, quaedam professio fidei est, qua Sanctorum gloriam credimus, pie credendum est, quod neque etiam in his Ecclesia errare possit. (Quod lib. l. 9. art. 16.)

Quidquid de Ecclesiae infallibilitate in beatificationis, et canonizationis negotio judicetur, nunquam tamen hoc judicium contemnere licet. Qui enim negaret, ab Ecclesia canonizatum esse Sanctum dicendus foret *temerarius*, quia contradiceret communi Ecclesiae sensui in re fundatissima, et cujus oppositum non habet idoneum fundamentum; sed ut dicit *S. Augustinus* (Epist. 118) „insolentissimae insaniae est, disputare, an sit faciendum', quod tota Ecclesia facit"; esset quoque *scandalosus*, quia retraheret fideles a cultu Sanctorum; esset *impius*, quia faceret injuriam tum Ecclesiae, tum ipsis Sanctis, denique *saperet haeresin* sectariorum, qui vilipendunt Canonizationes, et negant cultum, et invocationem Sanctorum. (Cf. M. Canum lib. 5. cap. 5. Murator. l. c.)

§. 222.

V. De disciplina.

Disciplina a dogmatibus plurimum differt. Dogmata enim, quid credendum sit, proponunt, disciplina vero tradit, quid in externo Dei cultu, in administratione Sacramentorum etc. faciendum sit. Male autem sentiret, qui Ecclesiae omnem circa disciplinam infallibilitatem denegaret. Aliter enim sentiendum esse, ex dicendis apparebit.

1. Aliqua disciplinae capita - nunquam immutanda - Christus ipse praescripsit, e. g. quae ad essentiam sacrificii N. L., ad materiam, et formam Sacramentorum spectant; — alia disciplinae capita Christus Ecclesiae suae jus dedit adjiciendi, eaque rursus mutandi pro locorum, tem-

porum, hominumque indole, quemadmodum prudentiae, pietatis, et optimi regiminis ratio postularet. — Jam ad Ecclesiam spectat dijudicare, quid circa disciplinam Christus praeceperit, et quid Ecclesiae liberum reliquerit, prout etiam an institutio humano - apostolica, an divino - apostolica, an ad tempus, an perpetua sit, quo in judicio certe infallibililis est, quia alias circa ipsam revelationem erraret, putans revelatum, seu a Christo praeceptum, quod tamen revelatum, et a Christo praeceptum non est, aut e contra.

2. Ecclesia pro auctoritate a Christo accepta potest etiam pro varietate locorum, temporum, aliarumque circumstantiarum varia disciplinae capita praescribere. Haec autem decreta disciplinaria, cum revelata non sint, stricte loquendo ad objectum infallibilitatis non spectant. — Sed tamen Spiritum S. etiam in his canonibus disciplinaribus statuendis non deesse, gravis ratio probat. Nam Apostoli in concilio hierosolymitano non solum definitionem fidei, quam ediderunt, sed etiam legem disciplinarem, quam praescripserunt, Spiritui S. attribuerunt, dicentes: *Visum est Spiritui S. et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam haec necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato* etc. (Act. 15.) Cum autem hoc concilium sit norma futurorum, itaque concilia generalia non solum definitiones fidei, sed et canones disciplinares Spiritui S. attribuere possunt. Praeterea Ecclesia nihil contra fidem, et mores statuere potest; ergo etiam disciplinam praescribere nequit, quae fidei, moribusve contraria sit. (Liebermann l. c. Quaest. II.)

3. Hoc etiam inter dogmata, et disciplinam discrimen intercedit, quod in dogmatibus, quae semper eadem manent, nulla dissensio inter Ecclesias esse possit, sed in disciplina pro ratione temporum, et locorum varietas inter-

dum laudanda, interdum toleranda est, ne majus bonum-pax-perturbetur. Id Ecclesia jam saepe exercuit, id SS. Patres suadent, id ratio saepe postulat; modus enim externi cultus multum a moribus, ab educatione nationis, et ab aliis circumstantiis dependet. „Neque diverso modo, ait *Muratorius*, se coli a gente sua indignatur Deus, quando interna charitas ardens, et pura fides, et dogmatum concordia externi cultus honestati respondeat, atque is cultus Revelationi, ac Traditioni minime repugnet.“ — Caeterum-licet disciplina per se mutabilis sit, privatis tamen hominibus nefas est ea abdicare, aut immutare, aut vituperare, quae supremi Ecclesiae capitis decreto, aut Episcoporum consensu stabilita sunt. Ideo impius plerumque censendus est, qui ecclesiasticam disciplinam privata auctoritate violat, aut mutat, vituperat, aut contemnit. (Muratorius l. c. cap. 15.)

Dantur etiam aliae quaestiones, quae circa objectum infallibilitatis moveri solent, quarum solutio in variis Theologis inveniri potest e. g. Billuart T. VII. Diss. III. Art. V. et sequent. Beda Mayr Vertħ. d. Ref. Muratorius, Dobmayr etc.

Caput III.

De potestate Ecclesiae.

§. 223.

Christus Apostolis non solum munus docendi imposuit, sed ipsis etiam potestatem *leges ferendi*, hominum actiones *judicandi*, et refractarios *coercendi*, *seu puniendi* concessit, atque ideo in ipsis veri nominis *imperium* fundavit, quod propter finem spiritualem, ad quem dirigitur, *sacrum* appellandum est, et quod semper in Ecclesia perdurare debet. Ecclesia docens est ergo ex Christi ordinatione etiam imperans. Agendum ergo est in hoc capite 1. *de imperii sacri institutione*, 2. *de imperii sacri per-*

durationе, 3. de Primatu, Petro concesso, 4. de sessione Petri Romae, 5. de Primatu romani Pontificis, 6. de reliquis ad Hierarchiam ecclesiasticam spectantibus.

Triplex potestas in Ecclesia probe secernenda est, nimirum ***potestas magisterii, potestas ministerii*** et ***potestas imperii,*** seu ***regiminis.*** De potestate magisterii, quae ad docendam Religionem revelatam ordinatur, actum est in capite praecedenti. De potestate ministerii, ad quam spectat cultus externus, Sacrificii oblatio, Sacramentorum administratio etc. quae communiter ***potestas ordinis*** dicitur, agendum est in Dogmatica speciali, in qua de mediis salutis a Christo institutis sermo est. Hic ergo solummodo agendum est de potestate imperii seu regiminis, quae etiam ***potestas jurisdictionis*** noniminari solet.

Articulus I.

De sacri imperii institutione.

§. 224.

Sine imperio nullam societatem bene ordinatam consistere posse, Philosophi docent, Juris periti probant, et historia confirmat. Cum autem Christus regnum divinum morale fundaverit, seu societatem religiosam instituerit, eamque bene ordinatam esse voluerit, absque dubio illam etiam sacro imperio instruxit. — Id Protestantes non omnimode diffitentur. Nam et ipsi habent non solum corpus aliquod pastorum ad annuntiandum Evangelium, et administranda sacramenta, sed etiam seniores suos, et doctores, quibus officium committunt legibus regendi disciplinam, judicia instituendi, vel etiam poenas dictandi. Verum in eorum sententia nulla est ex Christi ordinatione inter Clerum, et plebem distinctio; imo omnem potestatem, et jurisdictionem ecclesiasticam radicaliter in populo esse contendunt, eos, qui illam exercent, de consensu tantum, et

nomine populi agere, et si ab hoc munere suo exuuntur, nulla ratione a reliqua plebe distingui. — Haec autem sententia a veritate longe aberrat. Nam Christus non omnibus, non populo, sed Apostolis potestatem 1.) *legislativam*, 2. *judiciariam*, et 3. *coercitivam* concessit, in qua triplici potestate sacrum imperium consistit.

§. 225.

I. De potestate Apostolorum legislativa.

Christum Apostolis potestatem dedisse, leges ferendi, eaque ordinandi, ac praescribendi, quae ad Ecclesiae finem conducunt, ex ipsis S. Litteris probatur.

1. Christus enim Apostolis suis dedit potestatem ligandi, et solvendi, dicens Matth. 18, 18: *Amen dico vobis, quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelis; et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelis.* Hisce verbis Apostolis potestatem legislativam traditam esse, probatur: a) *ex obvio verborum sensu;* nam *ligare* significat impedire, quo minus alius pro libitu agere possit; ligantur autem homines in societate justis legibus, quibus ipsorum libertas coarctatur; *ligare* ergo significat idem, ac prohibere, seu legem ferre, sicut *solvere* idem est ac permittere, seu legem abrogare, vel relaxare; b) *ex modo loquendi Judaeis usitato*, quibus ligare, et solvere idem erat ac leges ferre, et leges abrogare, ut *Ligtfootius* 30 locis parallelis ostendit: in ipso talmude istae voces frequenter in eodem sensu occurrunt; c) *ex locis biblicis parallelis:* Christus, ut ostendat, se divina V. T. praecepta non abrogare velle dicit: *non veni solvere legem, aut Prophetas, non veni solvere, sed adimplere.* (Matth. 5, 17 Cf. v. 19.) De Pharisaeis autem, qui cum maximo rigore nonnulla praecipiebant, et alia interdicebant, Christus ait:

Alligant onera gravia, et importabilia, et imponunt super humeros hominum: (Matth. 23, 4.) in eodem sensu voces istas adhibet Paulus, cum dicit: *Quae sub viro est mulier, vivente viro ligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri* (Rom. 7, 2.); d) *ex contextu*; Christus enim in praecedenti versiculo praecipit, ut delinquens Ecclesiae denuntietur, et si hanc non audierit, ut Ethnicus, et Publicanus habeatur; quorum non aliam rationem reddit, nisi quod Apostolis potestas ligandi, et solvendi competit. Ideo etiam Protestantes moderatiores non negant, his verbis Apostolis protestatem legislativam concessam fuisse: sic *Doederlein* (Instit. theol. l. 2. p. 2. §. 363) ait: „Ligandi, et solvendi potestas ... e decreto Christi complectitur jus, leges pro arbitrio, et commodo Ecclesiarum divina cum auctoritate sanciendi."

2. Christus, priusquam in coelum ascenderet, ad Apostolos dixit: *Sicut me misit Pater, et ego mitto vos* (Jo. 20, 21.). Christus ergo eadem ratione, eadem auctoritate, et potestate misit Apostolos ad propagandam, et regendam Ecclesiam, qua ipse missus fuerat a Patre. Christus autem a Patre potestatem legislativam et habuit, et exercuit; saepe enim de suis praeceptis, et mandatis (Jo. 14, 21. Matth. 28, 19.) locutus est, et in specie praecepta omnino nova de suscipiendo baptismo (Jo. 3, 5.) et de sumenda Eucharistia tulit. (Jo. 6, 54.) Si ergo Apostoli eadem potestate instructi a Christo missi sunt, qua Christus instructus a Patre missus est, certe etiam ipsis potestas legislativa concessa fuit. Certe si quis cum plena potestate, etiam leges ferendi, missus a rege alteri diceret: Sicut me misit rex, et ego mitto te; nemo dubitaret, quod ille huic etiam legislativam potestatem tradere velit.

3. Apostoli, verborum Christi optimi interpretes, potestatem legislativam sibi adjudicarunt, eamque actu exer-

cuerunt. Veram enim legem non ut Praecones revelationis, sed ut Praesules Ecclesiae in concilio Hierosolymitano tulerunt, fidelibus praecipientes, ut *se abstineant ab immolatis simulacrorum, a sanguine, et suffocato* (Act. 15, 28.). Leges istae ubique statim inter fideles propagatae sunt, earundemque observantia ab omnibus exacta fuit. Legitur enim (ib. v. 41.) *Paulus perambulabat Syriam, et Ciliciam, confirmans Ecclesias, praecipiens custodire praecepta Apostolorum, et Seniorum.* Ipse etiam Paulus legem tulit, quod vir aperto, mulier autem velato capite orare debeat; cujus rei etiam rationes affert, et demum addit: *Hoc autem praecipio* etc. (I. Cor. 11, 17.) Apostolos veras leges tulisse, ipse Moshemius contra Böhmerum propugnavit, certissime ergo ipsi a Christo potestatem legislativam acceperunt. (Cf. Dobmayr Tom. IV. §. 141.)

§. 226.

II. De potestate Apostolorum judiciaria.

Apostoli a Christo potestatem acceperunt non solum judicandi in controversiis fidei, sed etiam judicandi de actionibus fidelium, et quidem non solum in foro interno, seu in tribunali poenitentiae, sed etiam in foro externo. Est autem haec potestas judiciaria, quae in foro externo exercetur, legitima facultas, actiones subditorum examinandi, et de earundem bonitate, vel malitia, merito vel culpa authenticum judicium ferendi. — Hanc quoque potestatem a Christo Apostolis concessam esse, S. Litterae testantur.

1. Christus enim ait: *si peccaverit in te frater tuus . . . dic Ecclesiae, quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, et Publicanus* (Matth. 18, 15—17.), ubi per Ecclesiam intelligitur coetus pastorum, non jam

universus populus; agitur enim de Ecclesia, quam audire oportet; agitur de Ecclesia, quae possit ligare, et solvere, ut ex versu sequenti apparet; ergo de Ecclesia imperante agitur, quam soli Praesules ecclesiastici constituunt, sicut hunc locum *S. Augustinus*, *S. Chrysostomus*, *Theophylactus* et alii exposuerunt. Refractarius ergo, si fraternae correctiones irritae sint, denuntiandus est Ecclesiae ex Christi praecepto, quod inutile, et absonum esset, si Ecclesia illum judicare non posset. Christus ergo certe Ecclesiae, quam tunc Apostoli constituerunt, potestatem judiciariam dedit, et ita dedit, ut omnibus strictissimam obligationem imposuerit, se judicio Ecclesiae subjiciendi, nisi ut Ethnici, et Publicani haberi velint.

2. Christus ad Apostolos, qui contentiones de primatu inter se habuerant, paulo ante passionem suam dixit: *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut-sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israel.* (Luc, 22, 29 etc.) Christus per *regnum* sat frequenter Ecclesiam a se in terris institutam intelligit, et eandem significationem regnum etiam in isto loco habere, ex praecedentibus, (v. 24 etc.) et ex subsequentibus (v. 31 etc.) colligi potest. Per *duodecim* autem *tribus Israel* universa credentium multitudo intelligitur, cujus gens israelitica typus fuit. Christus ergo Apostolos omnium fidelium judices instituit, et eandem ipsis auctoritatem concessit, quam ipse a Patre obtinuit (Cf. Jo. 20. 21.) — Multi equidem verba Christi juxta locum parallelum (Matth. 19, 28.) de promissa Apostolis aeterna beatitudine, et de eorundem potestate in die judicii intelligenda esse putant: sed etiam hoc admisso, jure dici potest, quod sicut Christus, disponente Patre, potestatem judiciariam, quam in fine mundi exercebit, jam in terris tenuit, ita et Apostoli, disponente Christo, jam in terris potestatem ju-

diciariam obtinuerint, quam cum Christo solemniter in die judicii exercebunt.

3. Apostoli omnino persuasi fuerunt de tradita sibi judiciaria potestate; ideo hanc sedulo exercuerunt. Sic Petrus judicium tulit de Anania, et Saphira (Act. 5.) et Paulus, cum comperisset turpissimum incestum, Corinthi commissum, zelo justitiae plenus scripsit: *Ego quidem absens corpore, praesens autem Spiritu jam judicavi ut praesens eum, qui sic operatus est etc.* (I. Cor. 5, 3 etc.) quibus in verbis verum judicium occurrit, non ab omnibus, sed ab uno Apostolo latum. Idem Paulus, dum (l. c. v. 12.) scribit: *Quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* satis clare manifestat, se judicare posse de iis, qui intus, i. e. in Ecclesia sunt. — Apostoli ergo in omnimoda persuasione fuerunt, traditam sibi esse a Christo potestatem sicut ligandi, et solvendi, pascendi, et vigilandi, ita etiam judicandi.

§. 227.

III. De potestate Apostolorum coercitiva.

Parum prodest potestas legislativa, et judiciaria, nisi illi addita sit potestas coercitiva, seu punitiva, quae est potestas Superioris subditis inobedientibus, et refractariis irrogandi poenas ad medelam vel publicam, vel privatam. Ordo enim, et bonum societatis solummodo obtinetur per accuratam legum observantiam, quam ideo, considerata corrupta hominum indole, etiam per poenas promovere oportet. Sicuti ergo hanc ob causam in quacunque bene ordinata societate cum potestate legislativa, et judiciaria etiam coercitiva conjuncta existit, sic certe Christus Ecclesiam, quam omnibus ad finem ipsius mediis abunde instruxit, nullatenus hac necessaria potestate destitutam esse voluit.

Imo ex S. Bibliis comperimus, potestatem coercitivam a Christo Apostolis traditam fuisse.

1. Christus enim ipse modum puniendi refractarios docuit, dum de peccatore apud Ecclesiam denuntiato dicit: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, et Publicanus* (Matth. 18, 17.), quae verba ex loci, temporisque adjunctis, in quibus prolata fuerunt, facile intelliguntur. Notum enim est, Judaeos a consuetudine Ethnicorum, quos profanos putabant, et Publicanorum, quos magnos peccatores credebant, abhorruisse; tum vero formulam: *absque Synagoga fieri* (I. Esdr. 10, 8. Jo. 9, 22, et 12, 24.) apud eos exclusionem a communione civili, et religiosa, quae per constitutionem Moysis conjuncta erat, significasse. Dum ergo Christus eum, qui Ecclesiam non audit, pro Ethnico, et Publicano habendum esse dicit, eoipso eundem extorrem a societate Ecclesiae declarat, — et Ecclesiae suae similem, quam Synagoga habuit, potestatem excommunicandi tribuit; quae excommunicatio, dum publica auctoritate fit, et cunctis Ecclesiae bonis, maximo honore habendis, privat, utique gravissima poena est.

2. Paulus, qui parem cum caeteris Apostolis potestatem a Christo obtinuit (Gal. 1, 1.), se potestate coercitiva instructum esse, publice professus est. Nam I. Cor. 4, 2. scribit: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, et spiritu mansuetudinis?* per virgam autem, spiritui charitatis, et mansuetudinis oppositam, rigorem, et poenarum inflictionem intelligi, nemo dubitabit. Idem II. Cor. 10, 6. de Apostolis dicit, quod sint *in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam;* et II. Cor. 13, 10. ait: *Ideo haec absens scribo, ut non praesens durius agam secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus:* poterat ergo Paulus non solum praedicare, et verbis delinquentes corrigere, sed poterat etiam cum istis durius agere, i. e. illos punire,

et quidem *secundum potestatem*, quam ei non populus, non princeps, sed *Dominus dedit.*

3. Paulus potestatem coercitivam actu exercuit, et quidem modo verbis Christi (Matth. 18, 17.) consentaneo. De flagitioso enim Corinthio scribit: *Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu jam judicavi ut praesens eum, qui sic operatus est, in nomine D. N. J. Christi, congregatis vobis, et meo spiritu tradere hujus modi Satanae in interitum carnis, ut Spiritus salvus sit in die D. N. J. Christi.* I. Cor. 5, 3 etc. Occurrit hic publica, et solemnis excommunicatio in nomine Christi, et et auctoritate divina lata. *Tradi* enim *Satanae* nihil aliud est, quam ab Ecclesiae societate segregari, et ejusdem bonis, precibus fidelium, Sacramentis etc. ita privari, ut anima et corpus potestati Satanae relinquantur. Eandem excommunicationem Paulus tulit etiam in Hymenaeum, et Alexandrum, qui errores fidei oppositos spargebant: nam I. Tim. 1, 19 etc. commendat fidem, et bonam conscientiam, *quam quidam repellentes circa fidem naufragarunt, ex quibus est Hymenaeus, et Alexander, quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare.* — Notandum autem est, Deum, ne potestas Ecclesiae undique afflictae vilesceret, eam primis temporibus portentoso interdum effectu sustentasse, et permisisse, ut excommunicatione perculsi a Satana vere obsiderentur, ac morbis, aliisque aerumnis gravissime affligerentur, tum ut hi efficacius corrigerentur, tum ut alii a contumaci inobedientia, aliisque sceleribus deterrerentur. Ex hac sane causa factum est, ut Ananias et Saphira, quos Petrus poena dignos pronuntiavit, praecoci morte abriperentur (Act. 5.) et Elymas magus ad increpationes Pauli derepente coecitate feriretur. (Act. 13, 11.) Quae omnia sat luculenter ostendunt, Apostolos divina

auctorita jus habuisse, refractarios coercendi, et scelera vindicandi.

Ecclesiae docenti ideo potestas coercitiva denegari non potest, qnia gladium non portat, et per se vim physicam adhibere nequit; nam poena vel in irrogatione mali, vel in subtractione boni consistit, et ideo Ecclesia sicut plurima bona dispensare, sic etiam haec refractariis denegare potest. — Haec autem poena refractario infligitur, tum ne bonis ecclesiasticis abutatur, tum ut eorundem jactura perterritus resipiscat, tum ut fideles a scandalo praeserveutur. Talis ergo poena, ex justis causis, et ad optimum finem inflicta, spiritui charitatis, et mansnetudinis, in Evangelio commendato, non opponitur. Christus enim ipse, perfectissimum charitatis, et mansuetudinis exemplar, Pharisaeos, et Scribas, hypocritas, dire, et pnblice corripuit (Matth. 23.), et ementes, ac vendentes e templo ejecit. (Luc. 19, 45.) Dum autem gravium criminum reus ecclesiasticis bonis privatur, non jam aeger a medicina excluditur, quam Ecclesia ipsi libentissime exhibet, dummodo serio emendatus ad ipsam humiliter recurrat. (Cf. *Dobmayr* l. c. S. 142.)

Articulus II.

De sacri imperii perduratione.

§. 228.

Non defuerunt inter Protestantes, qui admitterent, Apostolis vere a Christo sacrum imperium collatum fuisse, sed ita, ut cum ipsorum morte expiraret, sicut alia dona extraordinaria, primis tantum Ecclesiae nascentis temporibus necessaria, cessarunt. (Bossuet Hist. variat. Eccl. prot. l. 14. §. 67.) Id autem admitti nullatenus potest. Nam sacrum imperium a Christo in Apostolis institutum, semper in Ecclesia perdurare debet, atque ideo transiit in Apostolorum successores, qui sunt Episcopi. Esse autem revera

Episcopos legitimos Apostolorum in sacro imperio successores, *ex S. Scriptura*, et *Traditione* probatur.

§. 229.

I. Argumenta biblica.

Imperium sacrum, seu regendae Ecclesiae potestatem cum Apostolorum morte non interiisse, sed ad eorum successores, qui sunt Episcopi, transiisse, tum *ex effatis Christi,* tum *ex factis,* et *dictis Apostolorum* elucet.

1. Christus enim Ecclesiae suae perpetuam durationem satis clare pronuntiavit, dicens: *super petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Matth. 16, 18. Cf. Matth. 28, 20. Luc. 1, 33.) Christus autem absque dubio voluit, ut eadem Ecclesia, quam in Apostolis fundavit, semper perduret. Sed Ecclesiam Christus ita instituit, ut essentialiter in *docentem,* et *discentem* divideretur (§. 187.), et ut illa sacro imperio instructa (Art. praec.) haec vero illi subjecta sit. Ergo ex Christi ordinatione imperium sacrum semper in Ecclesia perdurare debet, nisi adversarii ostendant, Christum voluisse, ut Ecclesia primitus instituta prorsus aliam constitutionem haberet, quam Ecclesia in finem usque mundi perduratura: id vero ostendi nullo pacto potest. — Sane juxta Christi ordinationem Ecclesia ut societas perfecta, et bene ordinata semper perdurare debet: nulla autem societas sine imperio perfecta, et bene ordinata persistere potest, et quidem eo minus, quo major est ipsius amplitudo. Absonum ergo est dicere, Christum tantum pro Ecclesia nascente, non vero pro Ecclesia per integrum orbem dilatata sacrum imperium constituisse.

2. Christus etiam revera Apostolis mandatum dedit, ut potestatem, quam ab ipso acceperant, in alios transferrent. Ait enim ad ipsos: *Sicut me misit Pater, et ego*

mitto vos (Jo. 20, 21.). Missus autem Christus fuerat a Patre, ut Ecclesiam institueret, et potestatem rectoriam, quam visibiliter in terris exercuit, ante ascensionem suam in Apostolos transferret. Apostolis ergo, eodem tenore a Christo missis, eadem obligatio imposita est, ut ex hac vita migraturi potestatem, a Christo obtentam in alios transferrent, ne unquam sacrum imperium in Ecclesia desinat.

3. Apostolos jus, et obligationem habuisse, potestatem sibi traditam aliis communicandi, ex eorundem praxi colligitur, quia id actu praestiterunt. Quia enim oportuit, ut Judae *Episcopatum accipiat alter*, Christus vero hunc non denominavit, ipsi *Mathiam* elegerunt, qui *annumeratus est cum undecim Apostolis*, eadem potestate, et auctoritate donatus. (Act. 1, 26.) Eodem modo, jubente Spiritu S. Paulum, et Barnabam per orationem, et manus impositionem Apostolos crearunt (Act. 13, 2 etc.) Qui autem potestatem ab Apostolis acceperant, eam iterum aliis communicarunt; nam *Paulus et Barnabas constituerunt per singulas Ecclesias presbyteros* (seniores, quo nomine Episcopi intelliguntur, sicut docent Hieronymus, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus et alii). In specie Paulus Timotheum Ephesi, et Titum Cretae Episcopum constituit. Imo Apostoli Ecclesiarum rectoribus a se positis iterum obligationem injunxerunt, ut et ipsi alios rectores statuerent. Paulus enim ad Titum scribit: *Ideo reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.* (Tit. 1, 5.) Per presbyteros autem Episcopos intelligi, ex iis, quae v. 7. sequuntur, apparet: *Oportet enim Episcopum sine crimine esse.* etc. etc.

4. Apostoli autem Episcopis a se constitutis non solum munus docendi, sed etiam potestatem Ecclesiae rec-

toriam, seu sacrum imperium communicarunt. Id clarissime elucet ex iis, quae Paulus ad Episcopos locutus est, qui ex finitimis civitatibus Ephesi convenerant; ait enim: *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* (Act. 20, 28.) Idem colligitur ex iis, quae Paulus ad Timotheum, et ad Titum scribit, quibus sacrum imperium haud obscure attribuit. Ait enim: *Adversus presbyterum accusationem noli recipere nisi sub duobus, aut tribus testibus* (I. Tim. 5, 19.); poterat ergo Timotheus, posita hac conditione accusationem recipere, testes audire, atque ideo vere potestatem judiciariam exercere; imo poterat etiam punire, quod ex subsequentibus verbis patet: *Peccantes coram omnibus argue, ut et caeteri timorem habeant.* Similiter ad Titum scribit cap. 1. v, 9. *Episcopus potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere,* v. 10. *sunt multi etiam inobedientes . . . quos oportet redargui . . .* v. 13. *increpa illos dure, ut sani sint in fide:* cap. 2. v. 15. *Haec loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio.* Apostoli ergo Episcopos non solum simpliciter doctores, sed vere etiam rectores Ecclesiarum esse voluerunt.

§. 230.

II. Argumenta ex Traditione.

Traditionem si inspiciamus, manifeste videmus, *Episcopos semper ut legitimos Apostolorum successores habitos*, et *ideo iisdem s. imperium adjudicatum fuisse, quod etiam Ecclesia omni tempore actu exercuit.*

1. Episcopi, qui, teste historia, in omnibus saeculis non interrupta serie in Ecclesiis sibi succedebant, semper ut legitimi Apostolorum successores habiti sunt. Sic *S. Irenaeus* l. 4. adv. haer. c. 26. dicit: „*Presbyteris* obe-

obedire oportet his qui successionem habent ab Apostolis, et cum Episcopatus successione charisma veritatis certum acceperunt." — *Cyprianus* ait (Ep. 42.) „Episcopi Apostolis successerunt," et (Ep. 74.) „eorum dignitas Apostolorum traditione descendit." *Basilius* (Ep. 42.) scribit: „Episcopi, et Ministri Ecclesiarum a Deo constituti sunt" et (Ep. 197.) „Episcopi in Apostolorum cathedra sedent." — In *concilio Carthaginensi*, anno 255 habito dicunt Episcopi: *Apostolos, quibus nos. successimus, eadem potestate Ecclesiam Dei gubernantes* etc. In alia synodo sub Cypriano habita inquiunt: *Manifesta est D. N. J. Christi sententia Apostolos suos mittentis, et ipsis solis potestatem sibi a Patre datam permittentis, quibus nos successimus, eadem potestate Ecclesiam Dei gubernantes:* quae concilii verba refert *S. Augustinus* l. 7. de bapt. c. Don. c. 43. *S. Ambrosius* Comment. ad I. Cor. 9, 10. inquit: „Episcopus personam habet Christi, vicarius Domini est." *S. Hieronymus* Ep. 41. ad Marcell. ait: „Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent, et Episcopi omnes Apostolorum successores sunt." Denique praecipue citari meretur antiquissimus *Clemens Rom.* qui in prima sua ad Corinthios Epistola scribit: (cap. 44.) „Apostoli acceptis mandatis Episcopos constituerunt, et deinceps futurae successionis regulam tradiderunt, ut cum illi decederent, ministerium eorum ac munus alii viri probati exciperent."

2. SS. Patres Episcopis, seu Ecclesiae docenti potestatem legislativam, judiciariam, et coercitivam passim adjudicant. Sic *Clemens Rom.* ad Corinthios seditiosos scribit: „Vos, qui ad seditionem fundamenta posuistis, subjicite vos presbyteris, et permittite, vos pro correctione vestra puniri (c. 57.) *Ignatius M.* obedientiam erga Episcopum saepe in suis epistolis inculcat (ad Smyrn. c. 8.

ad Ephes. c. 2 etc.) *Basilius* Ep. 55. (al. 198.) dicit: „Ecclesiae leges sancte sunt custodiendae, nec offendiculum ponendum est fratribus." *Gregorius Naz.* Orat. 9. ut ostendat, imperium sacrum non ad omnes, neque ad Principes, sed ad solos Episcopos spectare, ita loquitur: „Oves, pastores non pascite, nec supra fines vestros assurgite: satis enim vobis est, si recte pascamini. Judices non judicate, nec legislatoribus leges praescribite, non est enim confusionis Deus, sed pacis, et ordinis. Ne quis igitur caput sit, qui vix manus, aut pes, aut vilius quoddam aliud corporis membrum est." *Ambrosius* Ep. 21. n. 4. ait: „Nemo abnuit, in causa fidei Episcopos solere de imperatoribus christianis, non imperatores de Episcopis judicare. — Praecipue SS. Patres potestatem coercitivam, quae vel maxime per excommunicationem exercetur, Episcopis, seu Ecclesiae docenti adscribunt. *S. Cyprianus* Ep. 62. ait: „Tunc quidem (in lege mosaica) gladio occidebantur, quando adhuc et circumcisio carnalis manebat . . . nunc autem spirituali gladio superbi, et contumaces necantur, dum de Ecclesia ejiciuntur. *Basilius* Ep. 288 (al. 246) refert, peccatores magnorum reos criminum saepius admonitos fuisse, et addit, „postea, nisi acquiescebant, et obtemperabant, excommunicatione feriebantur, quae sententia omnibus nuntiabatur, ut scirent, non admittendos esse ad ullam rerum ad vitam pertinentium societatem." *Augustinus* l. de unit. Eccl. c. 20. inquit: „Tunc quisque praeciditur (a corpore Ecclesiae), cum visibiliter excommunicatur:" et l. de ver. Rel. c. 6. Alios Ecclesia invitat, alios excludit . . . Exclusi autem aut poenitendo redeunt, aut in nequitiam male liberi defluunt:" et l. I. c. advers. Leg. et Proph. in verba Matth. 18, 17. dicit: „Alligatur homo amarius, et infelicius Ecclesiae clavibus, quam quibuslibet gravissimis, et durissimis ferreis, vel adamantinis nexibus."

3. Ecclesiam in omni tempore potestatem legislativam, judiciariam, et coercitivam exercuisse, historia testatur. Dummodo acta conciliorum tum generalium, tum particularium inspiciantur, fere ubique praeter fidei definitiones etiam leges disciplinares inveniuntur, ad exemplum concilii apostolici pro bono Ecclesiarum praescriptae. Noti sunt cuique canones poenitentiales, in poenam magnorum criminum statuti. Omnes autem tum Clerici, tum Laici ad legum ecclesiasticarum observantiam ita obligabantur, ut propter earundem transgressiones gravissimis poenis subjicerentur. — Ideo etiam Ecclesia semper judicia instituit, et non solum dogmata fidei contra haereticos definivit, sed etiam de personis, aliisque causis ad forum ecclesiasticum pertinentibus inquisitiones suscepit, accusationes audivit, testes audivit, et tandem sententiam tulit; neque fideiibus unquam in mentem venit, talia judicia ecclesiastica reprobare, quae potius, ut plurima monumenta ostendunt, priscis temporibus in maxima auctoritate habebantur. — Quis demum negabit, in Ecclesia semper morem viguisse, refractarios excommunicatione feriendi? — Teste *Eusebio* jam saeculo II. Victor R. P. Episcopis Asiae minoris, circa celebrationem Paschatis dissentientibus, minatus est excommunicationem, a qua ferenda ipsum retinuit *S. Irenaeus*, rogans, „ne vellet ideo (ob rem disciplinarem) tot Ecclesias a corpore universae Christi Ecclesiae amputare." Eandem excommunicationem minatus est *S. Basilius* (Ep. 55. al. 198.) Paregorio presbytero, eoquod mulierem quandam a domo sua removere noluerit. Teste eodem Doctore (Ep. 71. al. 47.) *S. Athanasius* Libyae ducem excommunicationi subjecit, et de hac sententia lata Episcopos certiores reddidit. Tantam autem poenam solummodo pro gravibus criminibus infligendam esse, ipsa Ecclesia censuit. Ideo in concilio Aurelianensi, anno 549 habito, cap.

2. dicitur: *Nullus Sacerdotum quemquam rectae fidei hominem pro parvis, et levibus causis a communione suspendat, praeter eas culpas, pro quibus antiqui Patres ab Ecclesia arceri jusserunt.* Excommunicatus autem ab omnibus vitandus erat: ideo in concilio *Carthaginensi* IV. anno 398 habito, dicitur: *Qui communicaverit, vel oraverit cum excommunicato sive Clericus, sive Laicus excommunicetur.* (cap. 73.) Haec, et innumera alia monumenta ostendunt, a primis Ecclesiae temporibus usque ad nos excommunicationes in usu fuisse. Ecclesia ergo semper triplicem potestatem Apostolis concessam exercuit, quia semper, ubique, et ab omnibus creditum est, imperium sacrum, a Christo institutum ab Apostolis ad eorundem successores, i. e. ad Episcopos transiisse.

Sicut Apostoli immediate a Christo, et independenter a populo sacrum imperium obtinuerunt, ita ut se Apostolos *non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem* (Gal. 1, 1.) omni jure profiterentur, ita Ecclesia semper potestatem suam immediate a Christo repetiit, et independenter a populo exercendam esse credidit. Quod si vero moveatur quaestio, an Episcopi *jurisdictionis* quoque potestatem, sicut potestatem ordinis, immediate a Christo per ordinationem, vel an proxime a Primate, tanquam fonte communi omnis jurisdictionis, accipiant, adstipulandum videtur illis, qui bene distinguentes potestatem in radice a potestatis exercitio, asserunt, potestatem jurisdictionis radicalem conferri per ordinationem, ejusdem vero exercitium, etiam quoad ipsum valorem, dependere a Primate, cujus est mittere pastores eisque assignare gregem.

(Thomas Summ. part. 2. 2. quaest. 39. art. 3. — Conf. Thomasin de vet. et nov. Eccl. discipl. part. 2. l. 1. cap. 45. num. 3.)

De caetero, sicut finis Ecclesiae spiritualis est, sic etiam potestas ejus circa spiritualia versatur, et per se ac directe ad temporalia non extenditur. Christus ipse, cui data est

omnis potestas in coelo, et in terra, negotia temporalia declinavit, dicens: *Homo! quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?* (Luc. 12, 14) et coram Pilato professus est: *regnum meum non est de hoc mundo.* (Jo. 18, 36.) Apostoli autem eadem potestate a Christo missi sunt, qua Christus missus fuerat a Patre. (Jo. 20, 21.) Id autem non impedit, quo minus Ecclesiarum Praesules aliunde potestatem circa temporalia acquirere, et justissimo modo exercere possint. — Sed plura hac de re pertractantur in jure canonico, cujus praecipua tantum fundamenta in Theologia dogmatica generali exponuntur.

Articulus III.

De Primatu Petri.

§. 231.

Cum ipsa ratio in unitatem tendat, et probe cognoscat, societatis ordinem perturbari, et bonum labefactari debere, si plures sint, qui aequaliter, et ab invicem independenter imperium teneant, ideo, sicut in corpore humano unum est caput, in familiis unus rector i. e. pater familias, ita plerique cultiores populi in statu suo civili supremam potestatem uni tradiderunt, quem communiter regem appellarunt. Idem fere etiam in societatibus religiosis contigisse, historia testatur. — In lege mosaica a Deo ipso ordinatum fuit, ut filii Levi ministerio sacro fungerentur, soli vero filii Aaronis sacerdotes fierent, et ex his unus summus Sacerdos, seu Pontifex maximus constitueretur. — Investigandum ergo sedulo est, an Christus Apostolis omnibus omnino aequalem potestatem concesserit, vel an uni ex ipsis potestatem eminentiorem, seu Primatum contulerit. Si autem revelationem inspiciamus, perspicuo videmus, *Christum Petro* eminentiorem, quam reliquis Apostolis, potestatem dedisse, ipsique non solum honoris, et auctoritatis, sed etiam *jurisdictionis Primatum contu-*

lisse. Haec summi momenti veritas ex utroque Revelationis fonte, *ex S. Scriptura*, et *ex Traditione* tam clare elucet, ut mirum sit, circa veritatem tam certam dissentientes inveniri posse. (Cf. Stolberg Gesch. d. Rel. J. Chr. 10. B. Beilage Einleit.)

Primatus in societate est praerogativa uni membo propria, et aliis non communis. Triplex secerni potest, nimirum 1. *primatus honoris*, si praeeminentiam circa actus honorificos e. g. sessionem, vel praecedentiam importat, qualis senioribus in collegiis tribui solet; 2. *primatus auctoritatis*, si quis negotia societatis cum potestate directoria non praeceptoria ordinare potest, qualis viris vel praeclare meritis, vel majori dexteritate conspicuis tribui solet; 3. *primatus jurisdictionis*, qui in praerogativa jurium, et potestatis consistit, et reliquos non tantum suadendo, sed etiam jubendo, ac puniendo cum obligatione compescere potest. — Petro non solum honoris, et auctoritatis, sed etiam jurisdictionis primatum a Christo traditum fuisse, solidis jam argumentis probandum est.

A. Argumenta biblica.

§. 232.

S. Scriptura nos dubitari nullatenus sinit, Petro non solum honoris, sed etiam jurisdictionis Primatum vere a Christo collatum fuisse. Nam 1) Petro in Evangeliis *speciales praerogativae attribuuntur*, 2) Petrus *Ecclesiae fundamentum nuncupatur*, 3) Petro *claves regni coelorum traduntur*, 4) Petrus *agnorum*, *et ovium pastor constituitur*, et 5) Petrus *ubique se ut Primatem ostendit*. Haec vero omnia pro Petri Primatu solida argumenta praebent.

§. 233.

I. Petri praerogativae.

Petro saltem honoris primatum concessum fuisse, apparet ex praerogativis, quibus prae caeteris Apostolis in-

signitus legitur. Contigit jam in prima vocatione Petri, quod cum nullo alio Apostolo factum est. Cum enim ab Andrea, fratre suo, ad Christum adduceretur, nomen ipsius mutatum fuit. Christus enim sic ipsum affatus est: *Tu es Simon, filius Jona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus* (Jo. 1, 42.) Mutatio autem nominis, ab ipso Deo facta, semper singulare quid indicavit, ut *Abram* in *Abraham*, *Jacob* in *Israel* etc. Porro Petrus in catalogo Apostolorum semper primus nominatur; sic Matth. 10, 2. ait: *Duodecim autem Apostolorum nomina sunt haec: primus Simon, qui dicitur Petrus, et Andreas frater ejus* etc. (Cf. Marc. 3, 15 etc. Luc. 6, 14 etc.) Imo frequenter Petrus solus nominatur, et reliqui Apostoli in globo: ita Marc. 1, 36.: *Simon, et qui cum illo erant*, Luc. 8, 45. *Petrus, et qui cum illo erant*, Act. 2, 14. *Stans Petrus cum undecim.* Act. 5, 29. *Petrus, et Apostoli dixerunt.* Nullatenus autem dici potest, quod ratione aetatis primo loco Petrus nominetur, quia Andreas, frater ipsius cum alio discipulo prius jam ad Christum accesserat; Jo. 1, 40. — opus ergo est, ut alia ratio assignetur, cur Petrus inter Apostolos primo loco ponatur. Ratio autem peti non potest nisi a Christo, qui voluit, ut Petrus prae caeteris eminentiorem locum occupet. — Praeterea, sicut in collegio ad propositas quaestiones dignior respondere solet, sic ad interrogationes, quas Christus Apostolis fecit, Petrus respondit: e. g. Jo. 6, 68 etc. *Dixit Jesus ad duodecim: numquid et vos vultis abire? respondit ergo ei Simon Petrus: ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes;* et Matth. 16, 15 etc. interroganti Christo: *vos autem, quem me esse dicitis? — respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, filius Dei vivi.* — Denique ipse Christus Petrum variis modis prae caeteris Apostolis distinxit. Sic in Capharnaum Christus pro se, et pro

Petro tributum solvit, (Matth. 17, 26.) non vero pro reliquis, licet etiam adfuerint (v. 18 etc.) Alibi Christus ascendens *navim, quae erat Simonis* Luc. 5, 3. *docebat de navicula turbas:* postea per miraculum effecit, ut magna piscium multitudo caperetur; cum autem omnes, inter quos Jacobus, et Joannes nominantur, de mirabili captura stuperent, Christus ad solum Petrum dixit: *Noli timere, ex hoc jam homines eris capiens* (ib. v. 10.) Christus singulariter pro Petro oravit, ut ipsius fides non deficiat, eique praecipit, ut aliquando conversus confirmet fratres suos (Luc. 22, 33.) Christus etiam post resurrectionem suam prae caeteris Apostolis Petro apparuit (Luc. 24, 34) Haec si omnia conferantur, clarissime ostendunt, Petrum in eminentiori gradu prae reliquis Apostolis a Christo constitutum fuisse. Licet autem exinde, stricte loquendo, tantum honoris primatus pro Petro probetur, via tamen nobis aperitur, ad jurisdictiotionis primatum pro ipso evincendum.

§. 234.

II. Petrus – Ecclesiae fundamentum.

Cum Petrus coram Apostolis Christi divinitatem professus fuerat, Christus ad eum dixit: *Beatus es Simon, Bar Jona, quia caro, et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam, et partae inferi non praevalebunt adversus eam.* Matth. 16, 18 etc. Christus in his verbis Ecclesiam comparat aedificio, et hujus fundamentum nominat Petrum. Quod ergo fundamentum est in caementitio aedificio, erit Petrus in aedificio spirituali, nempe in Ecclesia a Christo instituenda. Ast fundamentum illud est, cui omnia incumbunt, et quod totum aedificium sustentat, et regit; ergo et Petrus ille erit ex Christi institutione, cui omnis in Eccle-

sia potestas, omnis legum vis tanquam firmo fundamento inniti debebunt. — Quod autem per *petram*, super quam Ecclesia aedificanda dicitur, non Christus, non Petri fides, et confessio, sed ipse Petrus intelligatur, probatur: a) *ex nativa verborum Christi significatione*, nam in textu originali, hebraico - syriaco, qua lingua in Judaea tunc vulgari Christus utebatur, non legitur: *Tu es Petrus*, et *super hanc petram* etc. sed utraque vox in eodem genere, seu verius - eadem vox bis occurrit, ac si dicatur: *tu es petra*, et *super hanc petram* etc. ubi pronomen *hanc* apertissime ostendit, per petram, super quam Ecclesia aedificanda dicitur, eandem petram intelligi, quam allocutus est Christus; allocutus est autem ipsum Petrum dicens: *ego dico tibi:* b) *ex contextu;* Petrus enim prae caeteris Apostolis Christi divinitatem professus fuit, et ideo specialem prae caeteris remunerationem promeruit, quam etiam Christus his verbis promittere voluit. Nulla autem remuneratio Petro facta fuisset, si per petram, seu per Ecclesiae fundamentum Christus, vel fides de Christi divinitate, quae omnibus Christianis inesse debet, intelligerentur. Ex hac ratione Hugo Grotius, Michaelis, et alii Protestantes fassi sunt, per petram, super quam aedificatur Ecclesia ipsum Petrum intelligendum esse: sic c. g. Michaelis (Introduct. ad N. T. §. 14.) dicit „Quaenam connexio daretur inter hanc propositionem: *Tu es Petrus*, et sequentem: *super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam*, si Petra illa non Petrus, sed Christus esset? quaenam remuneratio pro Petro, cui manifeste aliquid remuneratorii dicendum erat? Idem fere esset, ac si Imperator ad nobilem dixisset: tu es nobilis, et hunc (indicando digito suo alium) faciam nobilem, bonaque nobilia ipsi addam, quae nemo ipsi abripiet:“ c) *ex consensu SS. Patrum*, qui per petram, super quam aedificatur Ecclesia, ipsum Petrum intellexerunt.

Sic *Cyprianus* Ep. 71. ait: „Petrum primum Dominus elegit, super quem aedificavit Ecclesiam suam." *Origenes* Hom. 5. in Exod. n. 4. Petrum appellat „magnum Ecclesiae fundamentum, et petram solidissimam, super quam Christus fundavit Ecclesiam." *Hilarius* in Matth. cap. 16. exclamat: „O in nuncupatione novi nominis felix Ecclesiae fundamentum, dignaque aedificationis illius petra, quae infernas leges dissolveret." *Tertullianus* l. de praescript. c. 22. inquit: „Latuit aliquid Petrum, aedificandae Ecclesiae petram dictum? — *Gregorius Naz.* orat. de moder. in disp. ait: „Vides, quemadmodum ex Christi discipulis magnis utique omnibus, et excelsis atque electione dignis hic (Petrus) petra vocetur, atque Ecclesiae fundamenta fidei suae credita habeat." — *Gregorius Nyss.* Serm. 2. de P. Steph. dicit: „In Petro Dei Ecclesia solidatur, qui juxta praerogativam sibi a Domino concessam firma, et solidissima petra est, super quam Salvator Ecclesiam aedificavit." — *Ambrosius* l. 4. de fide c. 5. n. 56 testatur, Christum Petro regnum dedisse, „quem cum Petram dicit, fundamentum Ecclesiae indicavit." — *Hieronymus* adv. Pelag. n. 14. ait: „Ut Plato fuit princeps Philosophorum, ita Petrus Apostolorum fuit, super quem Ecclesia Domini stabili mole fundata est, quae nec impetu fluminis, nec ulla tempestate concutitur." Cf. *Basilium* in cap. 2. Isai. *Chrysost.* Hom. 2. in Ps. 50. *Cyrill. Alex.* l. 2. in Joann. c. 12. *Epiphan.* Haer. 59. n. 7.

Contra argumentum istud variae difficultates moveri solent, quas jam solvere oportet.

Obj. 1. Per petram, supra quam aedificatur Ecclesia non Petrus, sed Christus intelligitur, qui digito extenso se ipsum indicavit, cum diceret: *Super hanc petram* etc. Expresse id docet Paulus, I. Cor. 10, 4 scribens: *Petra autem erat Christus.* Idem Apostolus negat, aliud funda-

mentum admitti posse praeter Christum; nam I. Cor. 3, 11. ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus.* Ideo magno consensu etiam SS. Patres per petram, super quam aedificatur Ecclesia, Christum intelligunt, ut Hieronymus, Theodoretus, Beda, et alii. Imo Augustinus omnino negat, per petram intelligi posse Petrum; nam l. I. Retract. cap. 21. dicit: „Non dictum est illi: *tu es Petra*, sed: *tu es Petrus*, Petra autem erat Christus."

Resp. a) Per petram in loco citato non Petrum, sed solum Christum intelligere, est, ut ex probatis constat, contra omnes grammaticas, et hermeneuticas regulas. Quod Christus digito extenso se indicaverit, nullibi legitur. Ideo Michaelis (l. c.) ait: „Inter Petram, et Petram distinguere, ac dicere, petram esse Christum, ipsumque, dum diceret: *et super hanc petram* etc. digito extenso se indicasse, est interpretatio, horrendam indicans ignorantiam, et digitus maximo partium studio laborantis interpretis." — b) Paulus I. Cor. 10, 4. non loquitur de petra, super quam Christus Ecclesiam aedificavit, sed de petra, ex qua ad percussionem Moysis in deserto aqua scaturiit, et quam Christi figuram appellat: ineptissime ergo verba Pauli ad exponenda verba Christi Matth. 16. adhibentur. c) Quod Paulus I. Cor. 3, 11. dicit, Catholici nullatenus negant: Christus enim est, et manet semper Ecclesiae auctor, et summum caput, atque ideo jure primarium illius fundamentum dicitur, quod nemo mutare potest. Sed id Petri primatui nullo modo opponitur. Christus enim, qui est Ecclesiae auctor, et etiam post ascensionem in coelum manet illius summum caput, et fundamentum invisibile, voluit, ut adsit etiam caput, et fundamentum visibile, et hoc Petrum constituit, ut allatum argumentum probat. d) Neque aliter Patres intelligendi sunt, dum petram Christum esse dicunt. Solemne enim

est Patribus, ut in S. Scripturae locis non negato, sed admisso sensu litterali alium quoque sublimiorem, seu mysticum quaerant. Ideo iidem Patres modo per Petram Petrum intelligunt, uti loca citata probant, modo petram Christum dicunt, quia Christum ut fundamentum primarium, et invisibile, Petrum vero seu fundamentum secundarium, et visibile venerantur, quod omnem suam firmitatem ab illo obtinet. *Augustinus* ex ignoratione linguae hebraico-syriacae aberravit, dum dicit: non dictum est ei: *tu es petra,* sed *tu es Petrus;* nam in textu originali vere legitur: *tu es Petra.* Non autem ita huic interpretationi inhaesit S. Doctor, ut obviam, et litteralem excluderet; nam Enarr. in Ps. 69 scribit: „Petrus, qui paulo ante eum confessus fuerat filium Dei, et in illa Confessione appellatus erat *petra,* super quam fabricaretur Ecclesia.“ Et in Serm. 29 de Sanct. ait: „Solus inter Apostolos meruit audire: Amen dico tibi: tu es *Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam.* Dignus certe, qui aedificandis in domo Dei populis lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum.“

Obj. 2. Per petram, super quam aedificatur Ecclesia, intelligenda est Petri confessio, seu fides in Jesum Christum filium Dei vivi; haec est enim dogma fundamentale Religionis, et Ecclesiae christianae. Ideo plerique patres per petram, super quam aedificatur Ecclesia fidem Petri intelligunt, ut Hilarius, Gregorius Nyss. Ambrosius, Chrysostomus, Cyrillus Alex., Leo, et alii.

Resp. Negari non potest, divinitatem Christi fundamentale dogma Religionis christianae omni jure appellari. Concedendum pariter est, Petrum ob confessionem divinitatis Christi laudatum, et exaltatum esse. Sed aliud est, laudare confessionem, aut fidem, et aliud est laudare, et exaltare credentem, et confitentem. Christus certe indirecte

laudavit fidem, et confessionem, directe vero laudavit, et exaltavit Petrum credentem, et confitentem. Petrum enim allocutus est, dum dicit v. 17. *Beatus es, Simon Bar Jona!* et v. 18. *ego dico tibi:* etc. quamobrem per *petram* non fides, aut confessio in abstracto intelligi potest, sed ipse Petrus cum confessione, et ob confessionem intelligi debet. Per synecdochen tamen ipsa fides, seu confessio de divinitate Christi *petra,* seu fundamentum Ecclesiae dici potest, quoniam ob illam fidem, et confessionem Petrus Ecclesiae caput, et fundamentum constitutus est. Sub hoc respectu SS. Patres per *petram* fidem, et confessionem de divinitate Christi intellexerunt, non in abstracto, sed in concreto, i. e. in Petro credente, et confitente. Frequenter SS. Patres hoc loco usi sunt contra Arianos, qui Christi divinitatem negarunt, et ita argumentati sunt: Fides et confessio de divinitate Christi ita necessaria est, ut etiam Petrus solummodo ob hujus dogmatis fides et confessionem in fundamentum Ecclesiae electus fuerit. Nullatenus ergo Primatum his verbis Petro promissum negant, quod confirmatur ex locis jam citatis, in quibus per petram ipsum Petrum intelligunt.

Obj. 3. Petrus Ecclesiae fundamentum ideo a Christo nominatur, quia ipse primus tum Judaeis (Act. 2), tum Gentilibus (Act. 10) Christum annuntiaturus, et sic pro aedificanda Ecclesia fundamenta positurus erat.

Resp. a.) Si in hoc sensu Christus Petrum fundamentum appellasset, debuisset dicere: *per te*, i. e. per tuam praedicationem, per tuos labores, et non *super te aedificabo Ecclesiam meam;* in Evangelio autem legitur: *super hanc petram* etc. b) Aliud est fundare Ecclesiam, illam instituere, homines illi aggregare, et aliud est, Ecclesiae jam fundatae, et institutae perenne fundamentum esse. Ecclesiam fundavit, seu instituit ipse Christus, qui primus

Judaeis praedicavit, et ex istis duodecim Apostolos, 72 discipulos, aliosque sibi conjunxit; ad docendas autem gentes omnes Apostoli mandatum acceperunt (Matth. 28, 19) quod post acceptum Spiritum S. omnes cum maxima diligentia executi sunt: imo *abundantius illis omnibus laboravit* Paulus (I. Cor., 15, 10) Ergo ratio sufficiens non adest, cur Petrus intuitu praedicationis singulariter Ecclesiae fundamentum dicatur. Necesse est ergo, ut admittatur, quod ipsa verba obvio sensu praeseferunt, Christum constituisse Petrum Ecclesiae a se pro omni tempore institutae, et nunquam deficientis, perenne fundamentum, i. e. necesse est, ut admittatur Primatus Petro collatus.

§. 235.

III. Petrus claviger regni coelorum.

Christus Petrum non solum Ecclesiae futurum fundamentum declaravit, sed in subsequentibus verbis alio modo ipsi supremam in Ecclesia potestatem promisit. Ait enim Matth. 16, 19. *Et tibi dabo claves regni coelorum, et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis.* Per regnum caelorum Christus intelligit Ecclesiam a se in terris institutam, quod apparet ex plurimis locis parallelis Matth. 4, 17. 13, 24. 25, 1. etc. Neque in isto loco de coelo, seu de sede beatitudinis sermo esse potest, quia cum regno caelorum conjungitur potestas ligandi, et solvendi, quae in sede Beatitudinis non exercetur. Christus ergo claves Ecclesiae militantis Petro promittit: per istas autem claves suprema rectoria potestas in Ecclesia, seu primatus jurisdictionis intelligitur, quod probatur a) *ex more loquendi Judaeorum*, apud quos primarius domus, aut civitatis rector-domus, aut civitatis claves gerere dicebatur, et sicut apud alias gentes per traditionem

clavium traditio supremae potestatis intelligebatur. Si ergo Christus Ecclesiae, quam aedificio, seu domui (v. praec.) comparaverat, claves Petro promisit, primariam regendae, et gubernandae Ecclesiae potestatem ei pollicitus est: b) *ex locis parallelis*, in quibus suprema potestas per *claves* exprimitur, uti Isa. 22. futura Eliachimi in summum sacerdotem promotio sic praenuntiatur: *Dabo claves domus David super humeros ejus, et aperiet, et non erit, qui claudat, et claudet, et non erit, qui aperiat.* Eodem modo in Apocalypsi cap. 3. exprimitur suprema Christi potestas: *Haec dicit sanctus, et verus, qui habet clavem David, qui aperit, et nemo claudit, et claudit, et nemo aperit.* Quis ergo negabit, etiam in verbis Christi per claves regni caelorum supremam in Ecclesia potestatem intelligendam esse? Id etiam confirmari potest c) *ex contextu*, ex quo apparet, Petro remunerationis gratia singulare quid prae caeteris Apostolis dicendum fuisse. Si Christus hic Petro non singularem potestatem concessit talis sensus prodiret: Simon! quia prae caeteris Apostolis meam confessus es divinitatem, ideo dabo tibi communem cum reliquis potestatem. Cum autem iste sensus omnino absonus sit, necesse est, ut fateamur, Petro his verbis eminentiorem potestatem promissam fuisse. Ideo per claves segni caelorum tota antiquitas Primatum in Ecclesia institutum, et Petro collatum intellexit.

Vim hujus argumenti vario modo adversarii enervare tentant, sed irrito conatu.

Obj. 1. Per potestatem clavium, cum qua potestas ligandi, et solvendi conjungitur, non intelligitur, nisi facultas homines in Ecclesiam recipiendi, et ab illa excludendi, vel potestas declarandi licita, et illicita.

Resp. a) Si Christus Petro solam potestatem, homines in Ecclesiam recipiendi, vel ab illa excludendi dedisset, debuisset dicere: *quoscunque ligaveris* etc. ast non dixit

quoscunque, sed *quaecunque ligaveris* etc. b) per potestatem ligandi, et solvendi non solam facultatem docendi, licita, et illicita declarandi, sed potestatem legislativam intelligi, jam alibi (§. 225) probatum est, multoque magis iste sensus in verbis Petro dictis admittendus est, quia potestas ligandi, et solvendi cum potestate clavium conjungitur, et ex hac quasi corollarium deducitur. c) Christus alibi omnibus Apostolis simul concedit potestatem homines in Ecclesiam recipiendi (Matth. 28, 19), et ab illa excludendi (Matth. 18, 17) uti etiam facultatem docendi, licita, et illicita declarandi (Matth. 28, 19 et 20). Si ergo non singulare quid Petro ob confessionem remunerando traditum sit, iterum absonus sensus prodit, Petro potestatem promissam esse, quam cum reliquis Apostolis et ipse accepturus erat.

Obj. 2. Si in locis ex Matth. 16 citatis primatus Petro promissus probaretur, haud orta subinde esset inter Apostolos *contentio, quis eorum videretur esse major* (Luc. 22, 24), et Christus ad compescendam ejusmodi contentionem respondisset, litem jam diremtam esse ex promissione principatus Petro facta. Christus autem omnino aliter respondit dicens: *Reges gentium dominantur eorum, — vos autem non sic; sed qui major est in vobis, fiat sicut minor, et qui praecessor est, sicut ministrator* (ib. v. 25 etc.) quibus verbis Christus prohibet primatum.

Resp. a) Quando contentio inter Apostolos enata est, primatus equidem promissus, sed nondum collatus fuit; id enim post Christi resurrectionem factum esse, sequens argumentum probabit. Contentio ergo enasci potuit, quis tunc temporis major esset. b) Apostoli ante adventum Spiritus S. valde rudes erant, et multa, quae Christus dixit, non intellexerunt. Mirum ergo non est, ipsos, cum ageretur, de promissione in futurum adimplenda, et sub figurata

locatione facta, ejus vim assecutos non esse: certe tamen aliquid de futuro Petri primatu suspicati fuerunt; ideo enim inter illos contentionem exortam esse, dicunt Origenes, Chrysostomus, et Hieronymus (in Matth. 18). c) In Christi vero responsione negatio, aut prohibitio primatus nullatenus continetur. Christus enim solummodo interdicit dominationem more Gentium cum fastu, et arrogantia gestam, non autem dominationem, quae cum humilitate, et charitate exercetur. Imo Christus pro illo, qui potestate major futurus erat, regulam praescribit, dicens: *qui major est in vobis, fiat sicut minor, et qui praecessor est, sicut ministrator;* imo et se ipsum ceu exemplar proponit dicens: *Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat* (v. 27) Ad quid autem regulam praescripsisset pro primate, si nullus unquam futurus fuisset? certe ergo primatus his verbis non negatur, sed adstruitur.

Obj. 3. Inepte ex capite 16. Matth. pro Petro primatus vindicatur, in quo v. 23. legitur, quod Christus conversus dixit Petro: *Vade post me Satana! scandalum es mihi* etc. Qua ratione ille potest dici Ecclesiae fundamentum, Primas, et Rector, qui a Christo vocatur Satanas, et scandalum?

Resp. a) Catholici ob honorifica non negant ignominiosa, eidem Petro in eodem capite dicta; ergo etiam adversarii ob ignominiosa nequeunt negare honorifica, in favorem Petri a Christo prolata. b) *Satanas* etymologice non significat, nisi adversarium, qui se alteri opponit: tale autem nomen Petrus merebatur, quia cum amoris affectu abreptus Christum a passione subeunda retinere studeret, divinae providentiae et charitatis consiliis adversabatur. Ex eadem ratione *scandalum* dicitur, quia Christum ab adimplenda voluntate Patris dissuadere tentavit. Quomodocunque autem Petrus hac in re aberraverit, non ideo negari possunt

praerogativae Petro concessae, sed magis charitatem, et clementiam Christi admirari decet, qui sicut non venit vocare justos, sed peccatores, ita etiam eum in primatem Ecclesiae suae eligere voluit, qui non solum se adversarium exhibuit et scandalum posuit, sed nefario modo ter ipsum negavit.

§. 236.

IV. Petrus agnorum, et ovium Pastor.

Christus post resurrectionem suam Petro primatum promissum actu contulit. Christus enim Jo. 21, 15. etc. ter Petrum interrogavit: *Simon Joannis diligis me plus his?* et cum Petrus ter id affirmaret, Christus ad eum dixit: *Pasce agnos meos .... pasce oves meas.* His verbis Petro primatum collatum fuisse, facile probatur. Nam a) haec verba ad solum Petrum spectant. Evangelista enim scribit: *dicit Simoni Petro Jesus*, et Christus ter ipsum designat nomine proprio, et patris: *Simon Joannis!* ac praeterea interrogando excludit caeteros dicens: *diligis me plus his?* ideoque ipse Petrus proprio, et non aliorum nomine respondit: *Tu scis Domine! quia amo te*: unde etiam verba Christi: *pasce agnos meos, pasce oves meas*, ceu remuneratoria pro maximo amore, soli Petro dicta sunt. — — b) Per munus autem pascendi ipsa potestas regendi insignatur. Ad pastoris enim officium pertinet non solum gregi cibum praebere, sed etiam ipsum ducere, reducere, tueri, regere, corrigere etc. Ergo qui in societate religiosa, i. e. in Ecclesia pastor constituitur, debet non solum docere, seu pabulum doctrinae praebere, sed etiam gregem per adaequatas leges dirigere, a deviis arcere, lupos repellere, aberrantes corrigere etc. i. e. *potest, et debet fideles regere.* Id confirmatur ex locis parallelis, in quibus *Pastor, pascere* etc. idem est ac *Rex, regere.* Sic Ezech. 34, 2.

Regibus officium suum non adimplentibus acclamatur: *Vae pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos! nonne qreges a Pastoribus pascuntur?* — Davidis in Regem electio sic ipsi a Deo praenuntiatur II. Reg. 5, 2. *tu pasces populum meum Israel, et tu eris dux super Israel.* Ad regem Cyrum, cujus potestate Deus usus est ad consilia sua perficienda, dicit omnipotens: *Pastor meus es, et omnem voluntatem meam complebis* (Is. 44, 28). Jure ergo dicitur in munere pascendi potestatem regendi Petro traditam esse. c) Pascere autem Petrus debet *agnos, et oves* i. e. omnes omnino fideles. Universalis enim Ecclesia Christi comparatur *ovili* (Jo. 10, 16), in ovili autem non sunt nisi oves, quae generant, et agni, qui generantur; omnes ergo fideles sunt vel oves Christi, vel agni; per agnos significatur populus, per oves pastores. Hoc modo jam SS. Patres verba Christi intellexerunt. Egregie in rem loquitur *Eucherius Lugdunensis* Serm. de Natal. Petri et Pauli: „Prius, ait, agnos, deinde oves commisit ei (Petro), quia non solum Pastorem, sed pastorum Pastorem eum constituit: pascit igitur Petrus agnos, pascit et oves; pascit filios, pascit et matres; regit et subditos, et praelatos: omnium igitur pastor est, quia praeter agnos, et oves in Ecclesia nihil est.“ Et S. *Bernardus* l. 2. de consid. c. 8. ait: „cui, non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute, et indiscrete totae commissae sunt oves? *Si me amas* Petre! *pasce oves meas:* quas? Ilius, vel illius populos civitatis, aut regni? — *Oves meas,* inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? nihil excipitur, ubi distinguitur nihil.“ Cf. *Origen.* in cap. 6. Epist. Roman. *Ambros* l. 10 in Luc. ad cap. 24. *Leo M.* Serm. 3. de assumt. sua. *Gregor M.* l. 4. Epist. 32. Dum ergo Petrus agnorum, et ovium pastor constitutus

est, summam universalem Ecclesiam regendi potestatem, seu primatum jurisdictionis a Christo obtinuit.

Quae conclusioni isti opponi solent, ad sequentia potissimum revocantur.

Obj. 1. Per *oves*, quas pascendas Christus Petro commisit, intelliguntur Judaei, quia etiam Christus Matth. 15, 24. se ad *oves, quae perierunt, domus Israel* missum dicit, quia praeceptum de docendis gentibus omnibus Apostolis datur, et quia Paulus Gal. 2, 8. expresse dicit, sibi inter gentes, et Petro inter Judaeos apostolatum creditum esse.

Resp. a) Dum Christus se ad salvandos Judaeos missum dicit, hos appellat *oves domus Israel*, sed id non apponit, dum Petro oves pascendas tradit, sed in genere dicit: *pasce agnos meos, pasce oves meas.* Christus autem dicendo, se in salutem Judaeorum missum esse, non negat, se etiam in salutem gentium venisse, quam omnibus in ipsum credentibus pollicetur (Jo. 3, 16 etc.) Imo Christus expresse dicit (Jo. 10, 16), se praeter Judaeos et *alias oves* habere, nimirum gentes, et has quoque in unum ovile colligere velle. Si ergo Christus dicit: *pasce oves meas*, omnes- ex Judaeis, et ex Gentibus in unum ovile collectas intelligit. b) Praeceptum docendi, seu Evangelium praedicandi Christus omnibus Apostolis dedit, inter quos tum etiam Petrus adfuit, supremam autem omnes, qui edocti, et baptizati sunt, regendi potestatem soli Petro concessit. c) Paulus in l. c. non de potestate rectoria, sed de praedicatione Evangelii, et de hac nonnisi relative loquitur. Apostoli enim, licet potestate omnes gentes docendi instructi, tamen pro majori christianae fidei progressu orbem Evangelio imbuendum inter se distribuerunt. Et sic Petrus ab initio praecipue pro Judaeis, et Paulus praecipue pro Gentibus destinatus erat. Nihilominus Paulus etiam Judaeis

e. g. Beroeensibus, Galatis etc. praedicavit, et ad Hebraeos Epistolam direxit; et Petrus, licet ab initio Judaeis Evangelium praedicasset, tamen non Hierosolymis, non apud Judaeos, sed inter Gentes primo Antiochiae, et dein Romae sedem suam episcopalem collocavit (v. Dobmayr. t. 4. §. 149. pag. 75.)

Obj. 2. Christus, dum Petro dixit: *Pasce agnos meos, pasce oves meas*, non contulit ipsi *potestatem*, sed *admonitionem* dedit, perinde ac si dixisset: Si tu, Simon! diligis me plus his, id ostende diligenter curando gregem meum. Hoc modo S. Chrysostomus (Hom. 88 in Jo. n. 8) praedicta verba exponit.

Resp. Non inepte dicitur, in verbis Christi admonitionem Petro factam contineri: sed cum admonitione facta etiam potestas collata conjungenda est; neque enim Petrus admoneri potuisset, ut pro eximio amore pascat, seu regat, nisi ob eximium amorem potestatem pascendi, et regendi obtinuisset. Ideo S. *Chrysostomus* l. c. non solum admonitionem Petro factam, sed est potestatem eidem collatam agnoscit; ait enim: „Et cur aliis (Apostolis) praetermissis, de his hunc (Petrum) alloquitur? — Eximius erat inter Apostolos, os discipulorum, et coetus illius caput. Ideo Paulus prae aliis hunc visurus venit. Simul ostendens ei, oportere deinceps fidere, quasi abolita negatione, fratrum ei praefecturam committit ... Dicit autem: si amas me, fratrum praefecturam suscipe.“ Et paulo post docet: Petrum non throni hujus (Hierosolymitani) sed totius orbis doctorem a Christo statutum fuisse.“ (Perrone T. 8. n. 481.)

Obj. 3. Apostoli omnes aequalem cum Petro potestatem acceperunt. Ad omnes enim dixit: *Sicut me misit Pater, et ego mitto vos;* omnes dicuntur *fundamentum,* super quod fideles Ecclesiam constituentes superaedificati sunt (Gal. 2, 20); omnes potestatem *docendi,* (Matth. 28)

ligandi, et solvendi (Matth. 18) etc. a Christo obtinuerunt, omnes demum *pascere* et possunt, et debent, scribente Petro: *pascite qui in vobis est, gregem Dei.* (I. Petr. 5, 2), Petrus ergo eminentiorem potestatem nullatenus accepit. Ideo etiam Patres hincinde dicunt, pares fuisse in potestate Apostolos, et claves regni caelorum omnibus traditas esse etc.

Resp. a) Quando Christus in locis citatis omnibus Apostolis simul potestatem contulit, etiam Petrus adfuit, atque ideo tunc communem cum reliquis potestatem accepit. Sed Petrum Christus etiam singulariter allocutus est: nulli enim alii Apostolorum dixit: *Tu es petra* etc. nulli alii dixit: *tibi dabo claves regni caelorum*, nulli alii dixit: *pasce agnos meos, pasce oves meas.* Sicut ergo Petrus, cum Christus generaliter loqueretur communem cum reliquis Apostolis potestatem obtinuit, ita, cum singulariter ad ipsum loqueretur, singularem quoque potestatem obtinuit: alias, ut vidimus, absonum sensum verba Christi praeseferrent. b) Dum Catholici Petri primatum defendunt, non ideo negant potestatem aliis Apostolis concessam. Omnibus sane Apostolis sacrum imperium traditum est (Art. I.), sed ita ut in illo exercendo subsint Petro, ceu unitatis centro, a Christo constituto. Ideo jure Apostoli dici possunt fundamentum, super quod fideles, qui Ecclesiam constituunt, aedificati sunt: sicut enim Petrus est fundamentum visibile primarium, sic reliqui Apostoli sunt fundamentum visibile secundarium; ipsi enim cum Petro, et sub Petro constituunt tum magisterium authenticum, tum imperium sacrum. c) Varia potestas a Christo Apostolis concessa fuit, potestas docendi, seu Evangelia praedicandi, potestas leges ferendi, judicandi, et coërcendi, quae dicitur *potestas jurisdictionis*, et potestas Sacramenta administrandi, sacrificium offerendi etc. Iam-quoad potestatem jurisdictionis Christus

non omnibus aequalem, sed Petro eminentiorem potestatem dedit, in qua ejus Primatus consistit; sed quoad munus docendi, et quoad potestatem ordinis omnibus parem (licet in exercitio non independentem) potestatem dedit; et de hac potestate loquuntur SS. Patres, dum Apostolos in potestate aequales dicunt; quoad potestatem jurisdictionis autem omnes Petro primatum attribuunt, ut in argumento ex Traditione petito evincetür. (Cf. Perrone l. c. n. 460—468 et n. 471.)

§. 237.

V. Petrus primatum exercens.

Post Christi in caelum ascensionem Petrus statim se ut Primatem gessit. Nam. Act. 1, 15. *Exurgens Petrus in medio fratrum electionem* novi pro Juda Apostoli juxta prophetarum oracula indixit. — Act. 2, 14 post adventum Spiritus S. *stans Petrus cum undecim levavit vocem suam,* Christum annuntiavit, et credentes baptizari jussit. — Act. 3. post patratum insigne miraculum ad populum, — et Act. 4, 8 etc. repletus Spiritu S. ad principes populi, et seniores gravem sermonem habet. — Act. 5. Petrus Ananiam, et Saphiram gravissime reprehendit, et punit, quia nefariam fraudem commiserant. — Act. 8. Petrus Simonem magum, qui per pecuniam sacram Apostolorum potestatem sibi comparare voluit, judicat, redarguit, et damnat. — Act. 9, 32. Petrus universos coetus in Judaea, Galilaea, et Samaria pertransit, tanquam imperator, uti S. *Chrysostomus* Hom. 21 in Act. observat, suas copias recensens. Act. 10. Habita visione comperit, etiam Gentiles ad fidem christianam admittendas esse, et ideo ipse Cornelium cum aliis gentilibus Ecclesiae associat. Act. 12 dum ab Herode Petrus in carcere detinetur,* (v. 5) *oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.* Act. 15. In concilio Hierosolymitano surgens Petrus sermonem habet,

pertractanda proponit, et primus sententiam suam edicit. — Haec omnia ostendunt, Petrum semper ut primatem se gessisse, et cum prioribus argumentis conjuncta non parum conferunt, ad eminentiorem Petri potestatem confirmandam. — Imo licet Apostoli antea circa primatum contentiones habuerint, attamen nec verbum legitur, quod post Spiritus S. adventum Petrum ob praedictum modum agendi reprehenderint, sed potius constat, quod eum in maximo honore habuerint. Sic Paulus Hierosolymam venit, ut videret Petrum, apud quem diebus quindecim mansit (Gal. 1, 18) Imo secunda vice ascendit Hierosolymam, et contulit cum illis (Petro, et Apostolis) Evangelium, quod praedicavit in Gentibus — — ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset. (Gal, 2, 2) et inferius addit: *Cum cognovissent gratiam, quae data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Joannes, qui videbantur columnae esse, dexteras dederunt mihi, et Barnabae societatis; ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem; tantum ut pauperum memores essemus* etc. (v. 9 et 10) Cephas ergo, seu Petrus cum Jacobo, et Joanne Pauli praedicationem approbavit, adjuvit, locum pro ea determinavit, et mandatum de pauperibus adjecit. (Dobmayr l. c.

Ex iisdem S. Litteris adversarii talia proferunt, quae primatui adversari videntur, atque ideo declaratione indigent.

Obj. 1. Act. 8. legitur, Apostolos misisse Petrum et Joannem Samariam; quae agendi ratio Petrum potius inferiorem, quam superiorem ostendit.

Resp. Petrum cum Joanne missus est Samariam ab aliis Apostolis non missione auctoritatis, ut inferior, sed missione consilii, suasionis, ac precis, ut caput, et primas. Scilicet eadem ratione missus est Samariam, qua Phinees, et Principes tribuum missi sunt ab Israelitis (Jos. 22, 13 etc,) et Antiochiae fideles miserunt Paulum, et Barnabàm

ad consulendos Apostolos (Act. 15, 2.) Quia nimirum Samaritani in summo versabantur discrimine ob Simonis magi praestigias, idcirco Samariam missi sunt praecipui inter Apostolos ad detegenda Simonis incantamenta, atque ad impediendam Samaritanorum seductionem.

Obj. 2. In loco citato Gal. 2, 9. Jacobus primo loco ponitur, et Petrus secundo; ergo Paulus Petrum Jacobo inferiorem, aut saltem ipso non superiorem judicavit.

Resp. a) Paulus non ordinem dignitatis, ac eminentiae tenuit, sed ordinem cognitionis, quatenus scilicet, cum Apostolus Hierosolymam petiit, invenit omnium primum Jacobum, quia Petrus absens erat; adeoque Jacobus prius cognovit gratiam Dei, quae data erat Paulo. b) Ostendit Mamachius in antiquis codicibus, quibus usi sunt Chrysost. Ambros. Augustin. Hieron. etc. Petrum primo loco poni. Idem de veteri Itala asserit Sabathier, et de versione Alexandrina Hugo Grotius in h. l.

Obj. 3. Paulus Antiochiae Petro *in faciem restitit, quia reprehensibilis erat* (Gal. 2, 11.) Ergo Paulus auctoritatem primatus in Petro non agnovit.

Resp. a) Inter eruditos multi contendunt, *Cepham* reprehensum a Paulo, alium fuisse a Petro. Sed non opus est, ut id propugnetur. Nam b) haec reprehensio Petri nihil aliud probat, quam quod inferiores subinde possint cum sancta libertate superiores redarguere, modo id res postulet, et debita reverentia conservetur. *S. Cyprianus* ideo Petri humilitatem laudat, quod a Paulo reprehensus non dixerit, se primatum tenere, et sibi potius obtemperare a novellis, et posteris oportere. (Ep. ad Quintum.) Et S. Augustinus (Ep. 82. ad Hieron.) scribit: „Petrus quod a Paulo fiebat utiliter libertate charitatis, sanctae, ac benignae pietate humilitatis accepit.“ — Eodem modo ex eo, quod Petrus Act. 11. accusatus a fratribus, quod ingressus sit ad gentes,

causam suam defenderit, et se coram omnibus purgaverit, prout etiam ex eo, quod I. Petr. 5, 1. Ecclesiae pastores ceu collegas suos allocutus sit, nil sequitur, nisi quod Petrus primas juxta praescriptam humilitatis normam gesserit.

§. 238.

B. Argumentum ex Traditione.

Semper, ubique, et ab omnibus creditum esse, Petrum a Christo eminentiorem inter Apostolos potestatem, seu primatum accepisse, ex unanimi SS. Patrum consensu abunde constat. Varia jam ipsorum testimonia ad confirmanda argumenta biblica inserta fuerunt, alia hic loci proponenda sunt. *Cyprianus* Ep. 14. ait: „Primatus Petro datur, ut Ecclesia una monstretur," et idem repetit l. de un. Eccl. *Tertullianus* in Scorpiac. c. 10. dicit: „Si adhuc clausum putas caelum, memento claves ejus Dominum Petro, et per eum Ecclesiae reliquisse." *Orgenes* in divers. Evang. Hom. 2. loquens de Petro, quaerit: „quis esset altior Apostolorum illo, qui est, et dicitur vertex eorum?" — *Hilarius Pict.* in Matth. 6 inquit: „Petrus primus credidit, et Apostolatus est Princeps. — *Eusebius Caes.* Hist. eccl. l. 2. c. 14. nominat Petrum „fortissimum et maximum inter Apostolos, et virtutis merito reliquorum omnium principem, ac patronum." *Cyrillus Hier.* Catech. 2, 7 et 18 nuncupat Petrum „Apostolorum summum, et Principem, ac regni coelestis clavigerum." *Basilius* Proem. de judic. Dei inquit: „Beatus Petrus omnibus discipulis praelatus fuit, cui soli majora data sunt quam aliis testimonia, qui praedicatus est beatus, cui claves regni caelorum concreditae sunt. — *Gregorius Naz.* Petrum appellat „Principem Apostolorum" (Carm. de seipso et adv. Episc.) ac „Ecclesiae Columen." *Gregorius Nyss.* Serm. 2. de Steph.

ait: „Celebratur Petri memoria, qui Apostolorum est caput, et una cum ipso caetera Ecclesiae membra glorificantur.“ *Optatus Milev.* l. 2. c. Parmen. scribit: Cathedra una est, — ubi sedit omnium Apostolorum Caput, Petrus — in quo uno cathedrae unitas servaretur.“ *Ambrosius* in Luc. l. 10. n. 175. ait: „Petrum interrogat Dominus: diligis me? non ut disceret, sed ut doceret, quem elevandus in caelum amoris sui nobis velut Vicarium relinquebat,“ et . . . „ideo, quia solus profitetur, ex omnibus omnibus antefertur:“ et in I. Cor. 12 scribit: „Prior Andreas secutus est Salvatorem, sed Primatum non accepit, sed Petrus.“ *Epiphanius* in Ancorato post init. dicit: „Hoc testatur princeps Apostolorum (Petrus), quem Dominus constituit primum Apostolorum . . . . cui concreditum est ovile.“ et Haer. 51: „Petrum elegit, ut dux esset discipulorum.“ *Chrysostomus* Hom. 88. in Joann. ait: „Christus Petro fratrum praefecturam commisit, . . . et Petrus totius orbis magister a Christo statutus est:“ — Orat. 8. adv. Judaeos inquit: „Petrus sic abluit illam negationem, ut etiam primus Apostolorum fuerit factus, eique totus terrarum orbis commissus fuerit.“ Aliis in locis Petrum nominat „Chori apostolici principem, os, ac verticem discipulorum, Ecclesiae pastorem, et caput, columnam Ecclesiae, firmamentum fidei, confessionis fundamentum, orbis terrarum piscatorem.“ (Hom. de 10000 talent. Cf. Hom. 57 in Matth. Hom. 3. in Act. Hom. 57. in Joan.) *Hieronymus* rationem affert, cur Petrus primatum obtinuerit, dicens l. 1. c. Jovin: „Ideo inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio.“ — *Augustinus* l. 2. de bapt. ait: „In scripturis sanctis didicimus Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum excellenti ratione praeeminet:“ — idem ibidem addit: „quis nescit, illum Principatum Apostolatus Petri cuilibet Episcopatui praeferendum esse? — Enarr. in Ps. 108. ait: „Ideo beatum

Petrum paululum Dominus deseruit, ut Ecclesiae rectori futuro ignoscendi peccantibus quaedam regula poneretur." *Leo M.* Serm. 3. de Assumt. sua dicit: „De toto mundo unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi, et omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiae partibus praeponatur, ut, quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus." — Plura similia loca collata inveniuntur apud Mamachium tom I. et in opere: Was glaubte von jeher die katholische — namentlich die französische Kirche vom Bischofe zu Rom? — Augsb. b. P. P. Bolling 1812.)

Sancti Patres, licet consentiant in primatu Petri asserendo, non tamen eandem rationem assignant, ob quam prae caeteris Apostolis Petrus in primatem electus fuit. Nonnulli putant, id factum fuisse ob ejus confessionem de divinitate Christi, alii id adscribunt ejus zelo, et dilectioni erga Christum, alii autumant, Petrum caeteris Apostolis natu majorem, vel primum inter reliquos ad Apostolatum vocatum fuisse. Haec autem solummodo de causa motrice intelligunt, quae Christum impulerit, ut Petrum prae caeteris Apostolis in primatem eligeret. Omnino vero consentiunt de ipso primatu, et de ejusdem causa finali; omnes enim unanimes sunt in adstruenda unitate Ecclesiae veluti motivo, cur Christus ad illum instituendum permotus sit. (Cf. Perrone tom. 8. P. I. Sect. II. Cap. I. ubi plurimae difficultates contra Petri primatum motae solvuntur.(

Articulus IV.

De Sessione Petri Romae.

§. 239.

Si Petro ab ipso Christo Primatus inter Apostolos collatus fuit, summi profecto momenti est, ut cognoscatur, in quanam Ecclesia sederit, et mortuus sit, quia ille, qui ipsi post obitum in eadem Ecclesia suffectus fuit, et non alius, ejusdem successor dici potest. Hoc autem privilegium

soli Ecclesiae romanae attribui potest. Non defuere autem inter Protestantes, qui pro suo exacerbato in Ecclesiam romanam animo non solum negarent, Petrum in Cathedra romana sedisse, verum etiam assererent, Petrum nunquam Romae fuisse. Opus ideo est, ut contra ipsos ostendatur, 1) Petrum *Romae fuisse*, 2) *in cathedra romana ceu Episcopum sedisse*, et 3) *ceu Episcopum romanum mortuum esse.*

§. 240.

I. Petrus Romae fuit.

Petrum Romam venisse, ibique commoratum esse, tum *ex ipsius Epistola prima,* tum *ex multis aliis testimoniis* abunde constat.

1. Primam enim Petri Epistolam Romae scriptam fuisse, ostendunt verba, quae consuetam Ecclesiae, ex qua scribitur, salutationem exhibent. Dicitur enim: *Salutat vos Ecclesia, quae est in Babylone collecta, et Marcus filius meus* I. Petr. 5, 13. Per Babylonem autem urbs Roma intelligitur: id testatur Euseb Hist. eccl. l. 2. c. 15 dicens: „Porro Marci mentionem fieri ajunt a Petro in priori epistola, quam *Romae scriptam esse contendunt.*“ Ex quo prodit, Eusebium quoque agnovisse S. Petrum civitatem Romanam verbi translatione *Babylonem* appellasse. Eadem fere habet S. *Hieronymus*, qui de script. eccles. loquens de Marco ait: „Meminit hujus Marci et Petrus in Epistola sua prima, nomine Babylonis figuraliter Romam significans.“ Dicta vero et urbs Roma Babylon tum ob summam ejus potentiam, et magnificentiam, tum ob vitiorum, et idololatriae abominationem. Nolebat autem Petrus, uti putat *Natalis Alex.* Romam proprio nomine appellare, ne cum recenter e carcere hierosolymitano elapsus esset, omnibus locus commorationis suae innotesceret, atque ne

causa daretur persecutionibus, si palam fieret, Romae multos Christianos adesse. — Non potest autem nomine Babylonis intelligi Babylon Assyriorum, quia de Ecclesia ibi tunc temporis fundata nullum vestigium habetur, et *Josephus Flavius* testatur l. 18. antiq. c. 12. omnes Judaeos, qui erant in Babylone Assyriorum tempori Caji vel expulsos, vel occisos esse; neque intelligi potest Babylon Aegyptiorum, quae tunc erat locus obscurus, et a *Strabone* l. 17. vocatur Castellum. Restat ergo, ut per Babylonem Roma intelligatur, quod et confirmatur ex eo, quia etiam Marcum, Petri comitem, et discipulum, Romae Evangelium suum exarasse, testantur *Clemens Alex.* in l. Hypotip. *Eusebius* l. c. *Hieronymus* l. c. *Irenaeus* l. 3. adv. haer. c. 1. *Tertullianus* c. Marcion l. 4. c. 5. *Augustinus* de consens. Evang. l. 1. c. 1. et alii.

2. Petrum Romae fuisse, ibi Evangelium praedicasse, et Ecclesiam fundasse, antiquissimi scriptores ecclesiastici testantur; ut *Clemens Rom.* Petri discipulus in prima sua ad Corinthios epistola, *Papias* apud Euseb. l. c. *Ignatius M.* qui ad Romanos c. 4. scribit: „non praecipio vobis, sicut Petrus, et Paulus vobis praeceperunt.“ Irenaeus l. 3. adv. haer. c. 1. testificans, „Petrum et Paulum Romae evangelicasse, et fundasse Ecclesiam;“ *Tertullianus* de praescript. c. 32 etc. 36. de bapt. c. 4. *Cyprianus* Ep. 52 ad Antonian. et 35 ad Cornel. *Cajus* Presb. rom. *Dionysius* Corinth. Episc. *Origenes*, quos citat Eusebius l. c. lib. 2 et 3. *Athanasius* in Apologia de fuga sua ait: „Petrus qui metu Judaeorum se absconderat, et Paulus, qui in sporta demissus sic evaserat, his auditis verbis: Oportet vos Romae martyrium subire, — profectum non distulere suum, imo potius gaudentes abierunt.“ — Si autem Petrus et Paulus Romae Evangelium praedicasse dicuntur, non negatur, id longe prius praestitum fuisse a Petro: constat enim ex ipsa

Pauli Epist. ad Rom. 1, 13. Romae multos Christianos fuisse, antequam Paulus eo veniret. — Demum Petrum Romae Simonem Magum vicisse, testantur *Arnobius* l. 2. *Hegesippus* l. de excid. Hierosol. *Cyrillus Hier.* Catech. 6. *Hieronymus* catal. Script. eccl. in Petro, *Ambrosius* Conc. de basil. haeret. *Augustinus* de haeres. c. 1.

Temeraria sententia eorum, qui Petrum unquam Romae fuisse negarunt, etiam inter ipsos Protestantes adversarios nacta est. Jam *Calvinus* l. 4. instit. c. 6. §. 15. fassus est, negari propter consensum scriptorum non posse, Petrum Romae mortuum esse. *Hugo Grotius* in I. Petr. 5, 13 inquit: „Petrum Romae fuisse, nullus Christianorum negabit.“ *Pearson* Episcopus Anglicanus speciali dissertatione probavit, Petrum Romae commoratum esse. „Petrum Romae fuisse, ait *Baratier*, magnus Criticus est factum, quod tota antiquitas testatur: pudet fateri, aliquem ex Protestantibus illud in dubium traxisse. *Schröck* Hist. eccles. p. II. p. 155 dicit, „nullum fortasse eventum esse in veteri historia ita extra quaestionem positum subsidio testimoniorum adeo consentientium antiquorum doctorum christianorum, uti istud, (de Petri in urbem adventu) — (Cf. *Stolberg* 10. B. Abh. über den Vorrang des h. Petrus 1. Abth. *Perrone* l. c. n. 553. not.

§. 241.

II. Petrus fuit Episcopus Romae.

Petrum im romana Cathedra sedisse, seu Romanum Episcopum fuisse *ex Catalogis romanorum Episcoporum, ex SS. Patrum testimonio, et ex romanae Ecclesiae, ac romanorum Episcoporum denominatione* solidissime probatur.

1. Quotquot enim Catalogi romanorum Episcoporum, etiam antiquissimi inveniuntur, in horum serie ubique Petrus primo loco ponitur. Erant autem isti catalogi jam antiquitus frequentissimi publica auctoritate confecti, et in magno honore habiti. Ad ostendendam enim communionem eccle-

siasticam nomina Episcoporum orthodoxorum *dyptichis* inserebantur, ex quibus nomina Episcoporum haereticorum, aut schismaticorum expungebantur. Cf. *Schelstrate* Antiq. Ecclae. Romae 1692 dissert. 3. de antiquis rom. Pontif. catalogis.)

2. Romanorum Episcoporum seriem a Petro incipiunt *Irenaeus* l. 3. adv. haer. c. 3. *Cajus* Presb. rom. ap. Euseb. l. 5. H E. c. 28. *Tertullianus* de praescript. c. 32. *Eusebius* in Chronico suo ad annum 44. dicit: „Anno secundo Claudii Petrus Apostolus, cum primum Antiochenam fundasset Ecclesiam Romam proficiscitur, ubi Evangelium praedicans 25 annis ejusdem urbis Episcopus perseverat.“ — *Optatus Milev.* l. 2. c. Parmen. ait: „Cathedra una est, quae est prima de dotibus ... sed et prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens etc. et ibid. cap. 2. dicit: „Negare non potes, scire te, in urbe Roma Petro primo Cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit, omnium Apostolorum Caput Petrus, unde et Cephas appellatus est.“ *Hieronymus* in catal. Script. eccles. in Petro ait: „Petrus .. Romam pergit, ibique 25 annis Cathedram sacerdotalem tenuit usque ad ultimum Neronis, quo anno Martyrio coronatus est.“ *Augustinus* Epist. 165 ad Generosum scribit: „Petro successit Linus, Lino Clemens“ etc. et l. 2. c. Petil. c. 51. ait: „Cathedra tibi quid fecit Ecclesiae romanae, in qua Petrus sedit, in qua hodie Anastasius sedet.“

3. Ex universali persuasione, Petrum fuisse Episcopum romanum, factum est, ut romana Ecclesia jam antiquitus *Cathedra Petri* diceretur; sic S. *Cyprianus* de Fortunato, et Felicissimo Romam proficiscentibus Epist. 55. scribit: „Navigare audent ad Petri cathedram, atque Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est.“ Eodem modo Romani Pontifices Petri successores, Petri Personam

agentes etc. dicuntur, eorumque eminentior potestas, ut infra videbimus a Petro petitur. Haec demum omnia confirmantur ex eo, quod usque ad saeculum decimum quartum nemo vel infensissimus Ecclesiae romanae hostis, ex tot haereticis, qui ab apostolica sede damnati sunt, nemo ex tot schismaticis, Graecis praesertim, quibus id commodum omnino accidisset, sibique, atque causae suae perutile, nemo unquam ex tot ambitiosis praesulibus, atque Ecclesiae romanae aemulis in dubium vocavit, Petrum Ecclesiae romanae Episcopum fuisse. (Cf. Perrone l. c. n. 553.)

Haud difficile est, difficultates solvere, quae propositione probatae opponi solent.

Obj. 1. De Episcopatu Petri romano nec verbum occurrit in S. Litteris. Nihil de eo commemorat Lucas in Actis Apostolorum, qui tamen plura de Petro enarrat, quae minoris momenti sunt. Et Paulus in Epistola sua ad Romanos non salutat Petrum, quod tamen absque dubio fecisset, si Petrus Romanorum Episcopus fuisset.

Resp, a) Quae nobis objiciuntur, non sunt nisi argumenta negativa; haec autem non infringunt positiva, quae jam ex testimoniis fide dignissimis allata fuerunt; praesertim cum etiam sufficiens silentii ratio assignari possit. b) Si enim Acta Apostolorum attente considerentur, facile cognoscitur, Lucam sibi non proposuisse, omnia enarrare, quae Apostoli peregerunt. Sed de omnibus Apostolis plura enarrat, quamdiu in Judaea collecti fuerunt: postquam autem per orbem dispersi sunt, de reliquis silet, et solummodo Pauli, cujus individuus comes erat gesta, enarrat: mirum ergo non est, quod nil scripsit de iis, quae Romae a Petro gesta fuerunt. — c) Etiam ex omissa Petri salutatione in Epistola ad Romanos nil inferri potest contra romanum Petri Episcopatum. Potuit enim Paulus scire, Petrum, qui saepe vel ad praedicandum Evangelium, vel ad visitandas

Ecclesias itinera instituit, ab urbe absentem esse. Eadem porro salutatio Episcopi in aliis quoque Epistolis Pauli desideratur. Sic in Epistola ad Hebraeos non salutatur Jacobus, Hierosolymae Episcopus; imo nec in Epistola ad Ephesios salutatio legitur pro Thimotheo, charissimo Pauli discipulo; nemo tamen ideo negat, illum Hierosolymae, hunc Ephesi Episcopum fuisse. Probabilius salutatio Episcopi vel per illum, qui Epistolam afferebat, nuntiabatur, vel exterius scripta erat, ne interius insertam ipse Episcopus publice praelegere cogeretur.

Obj. 2. Nullus Apostolorum peculiarem gessit Episcopatum, ergo inepte id aseeritur de Petro. Secum enim pugnant Apostoli, et Episcopi munera; Apostoli siquidem munus exigit nulli peculiari loco addictum esse, Episcopi autem certam sedem, et peculiarem gregem exposcit.

Resp. Omnino falsum est, nullum Apostolorum peculiarem gessisse Episcopatum. Universa siquidem antiquitas docet, S. Jacobum fuisse Episcopum Ecclesiae hierosolymitanae. Quodsi reliqui Apostoli certam sibi sedem non elegerunt, uti sibi Petrus romanam delegit, ideo est, quia in illis non extabat peculiaris illa ratio, qua Petrus ad suam eligendam debuit permoveri. Petrus enim praeter Apostolatum omnibus collegis suis communem, habuit Primatum in universam Ecclesiam, quem cum alii, dum ipse in vivis ageret, tradere non posset, debuit necessario certam eligere sedem, in qua primatus sibi divinitus collati relinqueret haeredem, cum ex Christi institutione perpetuus esse deberet. Neque inter Apostolatum, et Episcopatum pugna datur, nam utrumque etiam S. Jacobus in se conjunxit. Sic optime potuit Petrus utrumque munus conjungere, Apostoli, et Episcopi. Constituta enim semel Ecclesia romana potuit episcopatum per vicarium administrare, ac varias interea excursiones ipse facere. Ideo nonnulli

cum Papebrochio ex antiquis monumentis ostendunt, a B. Petro adscitos fuisse ad Ecclesiae romanae administrationem adjutores Linum, et Clementem, quos ordinaverat Episcopos, ut se absente Romae episcopalia munera obirent.

Obj. 3. Non conveniunt Patres in tempore determinando, quo Petrus Romam venit, et per quod ibi Episcopatum gessit; ergo factum est incertum.

Resp. a) Multa facta dantur, quae certissima sunt, licet tempus, quo contigerunt, non accurate determinari possit: sic e. g. non omnes consentiunt circa annum nativitatis Christi, quam tamen omnes ut factum certissimum admittunt. b) Communior sententia, auctoritati Eusebii, et Hieronymi innixa dicit, Petrum anno secundo Claudii Romam venisse, et per 25 annos Episcopatum gessisse. Multi autem putant, ab hac sententia recedendum esse, in qua vix chronologice conjungi possunt, quae de Petro leguntur, quem Paulus saepius Hierosolymis invenit, qui etiam concilio hierosolymitano interfuit, per 7 annos Antiochiae sedit, in Ponto, Galatia, Capadocia, Asia, et Bythinia praedicavit etc. Ideo contendunt, Petrum serius Romam venisse, et per brevius temporis spatium ibi Episcopatum gessisse. (Cf. Stolberg l. c.) Sed difficultates istae tales haud esse videntur, ut a communi sententia recedendum sit, qua admissa sic Petri vita chronologice ordinari potest. Petrus nimirum mansit Hierosolymis annis quatuor circiter, quo tempore potuit eum videre illic Paulus anno a conversione tertio (quae anno post passionem Christi primo contigit). Deinde Petrus mansit Antiochiae annis septem, non quasi ibi alligatus, sed eo temporis intervallo Pontum, Galatiam etc. peragrans. Septimo autem anno nondum completo redit Hierosolymam, ubi fames erat, et Paulus iterum ad eum venit; eodem anno undecimo a Passione Christi, et secundo Claudii Petrus ab Herode conjectus est in vincula,

et illis mirabiliter ereptus Romam perrexit. Deinde septimo sessionis Romae anno, Claudii nono, hujus Imperatoris edicto pulsus venit Hierosolymam, ibique Concilio de observantia legalium adfuit anno a passione Christi decimo octavo. Claudio e vivis sublato Romam rediit, ibique passus est anno decimo quarto, et ultimo Neronis, sessionis romanae vigesimo quinto. — Tali modo declarari potest, cur Petrus modo sub Claudio, modo sub Nerone Romam venisse legatur. (Cf. Billuart T. 7. Diss. 4. Art. 2.)

§. 242.

III. Petrus Romae mortuus est.

Petrum in urbe Roma, cujus Episcopatum gessit, martyrium subiisse, solidissimis argumentis probari potest. Nam

1. Certum est ex praedictis, quod Petrus romanam Ecclesiam fundaverit, ejusque Sedem tenuerit, et nullibi legitur, quod post dimissam sedem Antiochenam alibi quam Romae Sedem habuerit; ergo ad obitum usque sedem romanam tenuit. 2. SS. Patres unamini consensu testantur, Petrum Romae mortuum esse. Sic *Tertullianus* Scorpiac, c. 15 ait: „Orientem fidem Romae primus Nero cruentavit; tunc Petrus ab altero cingitur cum cruci adstringitur.“ *Eusebius* l. 2. H. E. c. 24 dicit Petrum Romae suffixum cruci. Idem testantur *Lactantius* l. de morte persecut. *Origenes*, *Athanasius* (l. c. §. 240 n. 2.) *Hieronymus* (l. c. §. 241.) et alii.

3. Jure hic etiam affertur argumentum praescriptionis. Semper enim Ecclesia romana gloriata est de martyrio Petri, et Pauli. Nunquam autem alia Ecclesia hanc gloriam sibi vindicare ausa est, quod certe contigisset, nisi omnino certe constitisset, Petrum, et Paulum Romae glorioso martyrio obiisse.

4. Romae demum, et non alibi Petri, et Pauli sepulchra ostenduntur, ac venerantur. Ideo a remotissima antiquitate peregrinationes Romam ad sepulchra Apostolorum usu

venerunt. De his jam loquitur Eusebius, qui citat *Cajum*, et addit H. E. l. 2. c. 25: „Petri, Paulique nomine insignita monumenta, quae in urbis Romae coemiteriis etiamnum visuntur.“ Et *S. Hieronymus* in catal. Script. eccles. in Petro, postquam hujus crucifixionem a capite inverso retulit, subdit: „Sepultus Romae in Vaticano juxta viam triumphalem totius urbis veneratione celebratur.“

Articulus V.
De Primatu romani Pontificis.

§. 243.

Licet inter Acatholicos non pauci, argumentorum pondere victi primatum Petro concessum a Christo admittant, omnes tamen in eo conveniunt, ut negent, primatum a Christo institutum in romanis Pontificibus continuo perdurare. Ad hanc Catholicorum doctrinam impugnandam Graeci, Protestantes, Russi, Anglicani etc. nervos omnes contenderunt, atque contendunt. Ejusmodi enim primatu semel constituto actum plane de sectis omnibus, et conclamatum est. Aequum proinde est, ut et nos vires nostras ad eum propugnandum omni, qua par est studio conferamus. Ideo contra omnis generis adversarios dicimus, sicut Petrum, ita etiam romanum Pontificem omni tempore ex divina ordinatione primatum non solum honoris, vel auctoritatis, sed etiam jurisdictionis in universam Ecclesiam tenere. Id autem probatur 1. *ex iis, quae de Petro hactenus demonstrata sunt*, 2. *ex SS. Patrum consensu*, 3. *ex Ecclesiae perpetua persuasione, et praxi, ac demum* 4. *ex conciliis*.

§. 244.
I. Ex factis de Petro probatis.

Ex iis, quae in praecedentibus articulis de Ecclesiae potestate et de primatu ac sessione Petri dicta sunt, sequi-

tur corollarium certissimum, romano Pontifici primatum jurisdictionis in universam Ecclesiam jure divino competere. Nam

1. Ex Christi ordinatione potestas Apostolorum debuit transire in successores, ut sacrum imperium semper perduret (Cf. Art. II.) Ergo etiam potestas eminentior Petri, seu primatus ex Christi ordinatione debuit transire in Petri successorem. Sed juxta naturalem successionis legem in societate legali ibi successor quaeri debet, ubi antecessor moriens gradum suum dimisit. Atqui Petrus Romam venit, ibique Episcopatum gessit, et regendae ibidem Ecclesiae immortuus est. (Cf. Art. IV.) Ergo qui Petro mortuo in eadem Cathedra, i. e. in Ecclesia romana ut Episcopus succedit, est legitimus Petri successor, in quem eminentior potestas Petri, seu primatus jure divino transit. (Art. III.)

2. Primatus a Christo institutus fuit, ut SS. Patres passim dicunt, ad unitatem Ecclesiae servandam. Primatus ergo non constituebat personale Petri privilegium, sed erat in bonum, ac rectum regimen Ecclesiae institutus; ergo non poterat cum Petro interire, sed debuit perpetuo in Ecclesia perdurare, quia etiam Ecclesia ex Christi ordinatione perpetuo perdurare, et semper unitatem servare debet. — Imo post Apostolorum tempora multo magis necessaria fuit primatialis potestas, ut unitas, quam Christus in omnibus voluit, conservaretur: Apostoli enim, Spiritu S. repleti, in fide errare, aut diversa evangelizare non poterant: Episcopi autem, singillatim sumti, tanta praerogativa non gaudent, atque ideo aberrare, et in devia declinare possunt. Quis ergo dicet, Christum inter Apostolos infallibiles Primatum voluisse, et inter eorum successores fallibiles eundem non voluisse? — Certe etiam pro ipsa Ecclesiae amplitudine, et majori inter varias

gentes extensione, successu temporis futura, necesse fuit, ut unitatis centrum statueretur.

3. Dein — Christus Ecclesiam suam in Apostolis fundavit, et ut ex probatis liquet, ita constituit, ut adesset inter Ecclesiae rectores primatus: Sed Christus hanc ipsam, et non aliam Ecclesiam voluit perpetuo duraturam; ergo nunc quoque in Ecclesia adest Primatus. — Adversarii deberent ostendere, Christum voluisse, ut Ecclesia in Apostolis fundata aliam constitutionem haberet, quam illa, quae in successoribus perdurare debet; tunc solum admitti posset, inter Apostolos adfuisse primatem, et inter successores illum non adesse. Sed id tum Graeci, tum Protestantes eo minus probare valent, quo magis illi, se antiquae fidei insistere, et hi, se verbis S. Scripturae inhaerere, contendunt. Omni ergo jure, imo necessario dicimus, Primatum Petri ad ejus successores transiisse, qui alii non sunt, nisi Pontifices romani.

4. Magni etiam momenti est, quod licet Petrus semper in maxima auctoritate fuerit, nemo tamen alius se Petri successorem dixerit, velut talis agnitus fuerit, nisi Episcopus romanus, cui soli tota antiquitas hoc privilegium adjudicavit. Ideo ipse solus jure divino est totius Ecclesiae Primas (Confer Pet. Constant. Epist. rom. Pontif. T. I. ad ann. 440.)

Adversarii varia argumentationi nostrae objiciunt, ut negent primatum jure divino institutum.

Obj. 1. Paulus ecclesiasticae Hierarchiae gradus recensens I. Cor. 12, 28, et Ephes. 4, 11. nominat *Apostolos*, *Prophetas*, *Evangelistas* etc. sed non meminit unius summi Pontificis, quem tamen primo loco ponere debuisset, si esset institutionis divinae.

Resp. a) Inter Apostolos, quos Paulus nominat, etiam Petrus continetur, cujus eminentior potestas, si in

istis locis reticetur, tamen non negatur, et jam in aliis locis clare asseritur; non enim omnia in omnibus Scripturae locis referuntur. b) Paulus in citatis locis non agit de gradibus ecclesiasticae hierarchiae; enumerat enim in utroque loco Prophetas, Evangelistas, quibus in priori loco adjungit dona linguarum, gratias curationum etc. quae non pertinent ad ecclesiasticam hierarchiam: quae enim ad hanc spectant, permanenter in Ecclesia semper perseverant: sed agit de variis charismatibus, et donis, quibus nascens Ecclesia a Spiritu S. sub his initiis ornabatur; ideo locus non erat, disserendi de primatu.

Obj. 2. Paulus unitatem Ecclesiae repetit ab uno Deo, uno Christo, una fide, uno baptismate etc. non ab uno Primate, cujus nec meminit Eph. 4, 3 etc.

Resp. a) Paulus in loco citato motiva proponit, propter quae unitas inter fideles servanda sit, non autem de mediis loquitur, ad unitatem servandam a Christo institutis. b) Imo aliquo modo etiam primatus in citato loco indigitatur; Paulus enim Eph. 4, 4. dicit, Christianos constituere debere *unum corpus*, scilicet visibile; non potest autem unum esse corpus, nisi sit in eo unum caput, quod caeteris membris profideat: c) Si autem caput istud visibile hic non nominatur, non ideo negatur, sed jam in aliis Scripturae locis asseritur.

§. 245.

II. Ex SS. Patrum consensu.

SS. Patres unanimi consensu docent, Episcopos romanos esse legitimos Petri successores, et ideo Ecclesiae universalis primatum gerere. Sic *Irenaeus* l. 3. adv. haer. c. 3. de Ecclesia romana ait: „Maxima, et antiquissima, et omnibus cognita est, a duobus gloriosissimis Apostolis Petro, et Paulo Roma fundata, ... Ad hanc Ecclesiam

propter potentiorem ejus principalitatem, necesse est, omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique fideles." *Cyprianus* Epist. 45. ait: „Ecclesia romana Ecclesiae radix est, et mater, et per communionem cum illa Ecclesiae catholicae unitas comprobatur." *Tertullianus* in libro de Pudic. cap. 1. romanum Episcopum nominat" Summum Pontificem, et Episcopum Episcoporum": praedictum librum equidem post lapsum in haeresin Montani exaravit, ac ideo romanum Episcopum reprehendit, quod etiam adulteria absolvat, irrisorio modo dicens: „Summus autem Pontifex, et Episcopus Episcoporum dat veniam etiam maechis; sed tamen his verbis testis est de denominatione, romano Episcopo illo tempore dari solita. — *Athanasius* Epist ad Felicem Pap. scribit: „Ob id vos, praedecessoresque vestros, Apostolicos praesules, in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere praecipit, ut nobis succurratis." — *Basilius* in causa Athanasii ad romanum Episcopum confugit; scribit enim Epist. 52 ad Athanas.: „Visum est consentaneum, scribere ad Episcopum romanum, ut videat res nostras, et judicii sui decretum interponat." — *Gregorius Naz.* in carm. de vita sua ait: Fides vetustae (Romae) recta erat jam antiquitus, et recta perstat nunc item, — nexu pio, quodcunque labens sol videt, devinciens, ut *universi mundi Praesidem* decet." — *Optatus Milevit.* ad confutandos Donatistas ad cathedram romanam provocavit, ex qua requisita unitas in fide procedit; ideo ait l. II. c. Parmen. „Cathedra una est, ... ubi sedit omnium Apostolorum Caput, Petrus, in quo uno cathedrae unitas servaretur, ut jam Schismaticus, atque peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra una est ... In ea sedit primus Petrus, cui succedit Linus, Lino Clemens etc. (et tandem) Damasus, qui hodie noster con-

frater est, quocum totus mundus, sicut et nos, commercio literarum formatarum communicat.“ — *Ambrosius* Epist. 11. ad Grat. n. 4. inquit: „Non habent Petri haereditatem, qui Petri sedem non habent, quam impia divisione discerpunt. A romana Ecclesia totius orbis romani capite in omnes venerandae communionis jura dimanant.“ (Cf. l. I. de Penit. c. 7. n. 33). — *Augustinus* Epist. 33. n. 7. scribit: „In Ecclesia romana semper apostolicae cathedrae viguit principatus.“ (Cf Ep. 162.) Porro l. 2. c. Faust. c. 7. romanum Episcopum vocat „Pastorem totius Ecclesiae,“ et l. 4. cont. 2 Epist. Pelag. c. 12 eundem nominat „Pastorem pastorum.„ *Hieronymus* Epist. 57 ad Damasum, quem circa fidei quaestionem consulit, scribit: „A pastore praesidium ovis flagito. Ego nullum primum nisi Christum sequens, Beatitudini tuae, id est, Cathedrae Petri, communione consocior, super illam petram aedificatam Ecclesiam scio; - - cum successore piscatoris, et discipulo crucis loquor etc. etc.“ *Cyrillus Alex.* Hom. Encom. in S. Deipar. Petrum appellat Apostolorum Principem, et caput, et ejus successorem S. Caelestinum nominat „Archiepiscopum totius orbis, et Patriarcham magnae urbis Romae.“ — *Theodoretus* in Epist. ad Renat. scribit: „Obsecro, ut sanctissimo Archiepiscopo Leoni persuadeas, ut apostolica utatur auctoritate, jubeatque ad vestrum concilium adire. Tenet enim sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum.“— *Prosper* Aquit. l. de ingrat. ait: „Sedes, Roma! Petri, quae pastoralis honoris facta caput mundi, quidquid non possidet armis, Religione tenet;“ et l. 2. de vocat. gent. scribit: „Roma per socerdotii principatum amplior facta est arte Religionis, quam solio potestatis.“ — *Victor* Utic. l. II. de persec. Vandal. ait: „Ecclesia romana est caput omnium Ecclesiarum.“ *Cassiodorus* l. 11. Epist. 2. ad

Joann. Pap. scribit: „Vos speculatores christiano populo praesidetis, vos patris nomine universa dirigitis... Nos decet custodire aliqua, vos omnia... sedes illa toto orbe mirabilis. — *Isidorus* Hispal. ad Eugen. Episc. Toletan. inquit: „Dignitas potestatis etsi ad omnes Catholicorum Episcopos est transfusa, specialius tamen Romano Episcopo, singulari quodam privilegio, veluti Capiti, caeteris membris altiori manet in aeternum." — *Bernardus* l. 2. de consid. c. 8. ad Eugenium P. sic. loquitur: „Quis es? sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu princeps Episcoporum, tu haeres Apostolorum... dignitate Aaron... potestate Petrus, unctione Christus. Tu es, cui claves traditae, cui oves creditae sunt. Sunt quidem et alii coeli janitores, et gregum pastores; sed tu tanto gloriosius, quanto et differentius prae caeteris nomen haereditasti. Habent illi assignatos greges, singuli singulos, tibi universi crediti, uni unus: nec modo ovium, sed et pastorum omnium tu unus Pastor. Unde id probem, quaeris? — ex verbo Domini Petro dicentis: *Pasce agnos meos, pasce oves meas.* (Cf. Stolberg l. c. 2, Abth.)

1. Inter ipsos Protestantes eruditi negare nequeunt, SS. Patres dignitatem eminentiorem Ecclesiae romanae attribuere; contendunt autem, Patres praerogativam Episcoporum romanorum non ex jure divino, sed ex jure ecclesiastico repetere, ac si ideo tantum his major auctoritas ab Ecclesia concessa fuerit, quia Ecclesia romana a gloriosissimis Apostolis Petro, et Paulo fundata fuit, et quidem in Urbe, quae primis temporibus magnificentia, potestate, et opulentia omnes alias urbes longe superabat. — Haec autem adversariorum sententia admitti nullatenus potest. Nam *a)* probari nequit, ex aliatis titulis ab Ecclesia romanis Episcopis eminentiorem potestatem, seu primatum traditum fuisse; neque id asserunt SS. Patres. *b)* Si consistisset, nonnisi Ecclesiam libere romanis Pontificibus primatum tradidisse, potuisset hic in aliam Ecclesiam

transferri, quod et certe pro nota Graecorum aemulatione factum fuisset, quia jam tempore Constantini magni gloria antiquae Romae decrevit, et magnificentia novae Romae, seu Constantinopolis valde aucta fuit. *c)* SS. Patres docent, Petrum immediate a Christo primatum accepisse (§. 238), romanum vero Episcopum ut legitimum successorem Petri venerantur, et ideo ratio patet, cur eminentiorem potestatem romano Episcopo adscribant; saltem indirecte illam ab ipsa Christi ordinatione repetunt, licet id non semper expressis verbis dicant. *d)* Neque enim alias plurima Patrum effata intelligi possunt; e. g. dum dicunt cum „*Irenaeo,*" necesse esse, ut ad hanc Ecclesiam omnes ecclesiae conveniant, cum *Cypriano,* per communionem cum illa Ecclesiae catholicae unitatem probari, cum *Ambrosio,* ibi Ecclesiam esse, ubi est Petrus i. e. R. P. (in Ps. 50, n. 30) cum *Hieronymo,* „Christi esse, qui adhaerent romano Episcopo," cum *Augustino* sedem romanam Petram illam esse, super quam aedificavit Christus Ecclesiam suam (in Psalm c. partem Donati). etc. *e)* Neque loca desunt, in quibus romani Pontificis Primatus a Dei institutione repetitur; sic e. g. *Augustinus* docet, „romano Pontifici in Persona Petri a Christo pascendum fuisse traditum universum gregem suum." (Plura loca adducit Cl. *Perrone,* qui l. c. n. 583 etc., et n. 593 etc. fusius hujus modi difficultates solvit.

2. Solent etiam ex Patribus loca adduci, quae romani Pontificis primatui adversari videntur.

Obj. 1. Cyprianus haud obscure petit Stephanum, dum in conc. Carthag. dicit: „Neque enim quisquam nostrum se Episcopum Episcoporum constituit." Imo et docet, Episcopos a solo Deo judicandos esse.

Resp. a) Ex Episcopis Aricanis nullus poterat se Episcopum Episcoporum constituere: et esto his verbis sugillaret Romanum Pontificem, nullius sunt momenti, quae tunc in illum subiratus effutiit. b) Quae de judicandis Episcopis dicit, intelligit de internis, et de occulta cordis

intentione, quae a solo Deo judicari potest. Generatim haec omnia Cyprianus protulit, dum in errorem fidei contrarium prolapsus erat.

Obj. 2. Patres saepius Episcopos omnes - Apostolorum successores vocant. Imo *S. Basilius* Ep. 22. ait: „omnium Ecclesiarum curam pertinere ad Episcopos omnes."

Resp. a) Episcopos omnes esse Apostolorum successores, etiam Catholici asserunt: sed Petri successor est solus romanus Pontifex; hic ideo inter Episcopos, sicut Petrus inter Apostolos Primatum tenet. b) Omnes Episcopi cum Primate constituunt Ecclesiam docentem, cujus est, curam habere de Ecclesia dicti: ergo dictum S. Basilii Primatui non adversatur.

Obj. 3. S. Hieronymus Epist. ad Evagr. scribit: „Si auctoritas quaeritur, Orbis major est Urbe. Quid mihi profers unius urbis consuetudinem? Ubicunque fuerit Episcopus sive Romae, sive Constantinopoli, sive Alexandriae etc. ejusdem meriti est, et ejusdem Socerdotii."

Resp. Non loquitur S. Doctor de auctoritate summi Pontificis, sed de auctoritate consuetudinis urbis Romae, quam dicit esse minorem, quam auctoritatem totius Ecclesiae; agit enim contra consuetudinem a Diaconis Romae introductam, qui cum pauci essent, et thesauro ecclesiastico essent praepositi, se Presbyteris praeponebant contra jus, et antiquum totius orbis morem. Quod addit, Episcopos esse ejusdem meriti, et sacerdotii, intelligendum est de potestate Ordinis, non de potestate jurisdictionis.

Obj. 4. Gregorius M. l. 5. Epist. 20. detrectavit nomen Episcopi oecumenici, seu universalis: ergo primatum sibi non adjudicavit.

Resp. Tempore Gregorii M. Joannes Jejunator, Patriarcha C. P. sibi arrogavit nomen Episcopi oecumenici, quod soli totius Ecclesiae primati, i. e. romano Episcopo

convenit. Aegre id tulit Gregorius M., arrogantem Praesulem reprehendit, et ut fastum hujus reprimeret, recusato nomine Episcopi universalis, se appellavit *Servum Servorum Dei,* quale nomen melius convenit cum praecepto Christi: *qui major est inter vos, fiat sicut minor* (Luc. 22.). Non ergo Primatum sibi denegavit, sed melius, et securius expressit.

§. 246.

III. Ex Ecclesiae perpetua persuasione, et praxi.

In romano Pontifice primatum jurisdictionis semper, et ubique agnitum fuisse, apparet ex plurimis, et celeberrimis factis, in quibus non solum Episcopi occidentales, sed etiam Episcopi orientales (quorum R. P. nec ut Metropolita, nec ut Patriarcha considerari potuit) imo et Patriarchae Orientis causas majoris momenti ad romanum Pontificem detulerunt, ut illas suo judicio decerneret. Et revera sicut Petrus inter Apostolos (§. 237), sic etiam romani Pontifices inter universi orbis Episcopos jura primatialia semper exercuerunt. — Sic jam exeunte *saeculo I.,* cum Corinthiis dissidia orta essent, res delata fuit Romam, ut apparet ex duabus Epistolis, quas *Clemens* R. P. rescripsit. Quare autem ad sedem romanam recursus factus est, cum tamen viri egregii, et apostolici etiam in sedibus orientalibus invenirentur, nisi ex persuasione, ad episcopum romanum omnium Ecclesiarum curam pertinere? — *Saeculo II* celebris est controversia in Asia exorta de Paschatis celebratione. Ad hanc controversiam componendam jam *S. Polycarpus* ad *Anicetum* R. P. venerat, et postea *Polycrates* ad *Victorem* R. P. accessit. Victor autem non alia certe de causa, nisi quia ipsi universalis Ecclesiae cura propter Primatus dignitatem incumbebat, in Polycratem, aliosque asiaticos Episcopos,

contendentes, Pascha die 14. Lunae Martii celebrandum esse, comminata, vel forte reipsa lata, excommunicatione animadvertit. In hac vero controversia se pacis sequestrem interposuit S. Irenaeus, Victoremque rogavit, ne propter rem disciplinarem integras Ecclesias a communione abscinderet," (ap. Euseb. l. 5. H. E. c. 24) ex quibus verbis apparet, S. Irenaeum in romano pontifice potestatem agnovisse, jurisdictionem suam etiam in asiaticos Episcopos exercendi. *Saeculo III* cum inique depositus fuisset a Sede Carthaginensi *Caecilianus*, ipsius causa statim delata fuit ad *Melchiadem* R. P. qui eum sedi suae restituit. — Eodem saeculo *Stephanus* R. P. ad se pertinere arbitratus est, errorem evellere, qui circa baptismum ab haereticis collatum in Africa, et in Asia serpebat, cui proinde strenue se opposuit; et si *Cyprianus* cum suis asseclis *Stephano* non obtemperavit, culpa non vacavit. Haud multo post, *S. Dionysius* Alexandrinus ob haeresis suspicionem apud *S. Dionysium* R. P. accusatus fuit, et ab hoc teste S. Athanasio re deligenter perpensa ceu innocens, et vere orthodoxus declaratus est. *Saeculo IV* cum *Athanasius* Alexandrinus, *Paulus* Constantinopolotanus, *Marcellus* Ancyranus et alii catholici Episcopi injuste fuissent ab Arianis exauctorati, omnes confugerunt ad *Julium* R. P. „qui, ut inquit *Socrates*, ex romanae Ecclesiae praerogativa liberioribus literis communitos in Orientem remisit, singulisque suam Ecclesiam restituit;" vel, ut loquitur *Sozomenus* l. 3. H. E. c. 8. „Cum propter sedis dignitatem cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suam sedem restituit." — *Saeculo V. S. Chrysostomus* P. C. cum in conciliabulo sub Theophilo, Patriarcha Alexandrino, habito injuste depositus fuisset, ad Innocentium I. R. P. confugit, eique haec memoratu digna verba scripsit: „Obsecro te, ut scribas, quod haec tam inique facta non habe-

ant robur, illi autem, qui inique egerunt, poenae ecclesiasticarum legum subjiciantur.“ Similia exempla plurima in omnibus Ecclesiae saeculis occurrunt; praecipue talia exhibet haeresum historia, quia tum haeretici damnati, tum Catholici hos damnantes ad Sedem romanam confugerunt, ut constat ex historia Pelagianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, Monothelitarum etc. Undique elucet, Romanum Pontificem ceu supremum Judicem, seu Primatem habitum fuisse, eumque primatialia jura constanter exercuisse. (Cf. Stolberg l. c. et Hist. Rel. J. Ch. uti etiam continuatorem Fr. de Kerz)

Jus appellandi ad sedem romanam semper agnitum fuisse in tota Ecclesia, tum praedicta, tum millena alia exempla ostendunt. Si autem hincinde jus istud restrictum fuit, id factum est, tum ne ordo violetur, et judicum inferiorum auctoritas obscuretur, tum ne sedes romana nimia negotiorum mole obruatur, tum ut alii abusus praecaveantur. Ideo, et in hoc sensu tantum *Concilium Milevitanum* Presbyterorum, Diaconorum, et inferiorum Clericorum appellationes ad sedem romanam reprobavit. Ideo *Damasus* R. P. causam Maximi P. C., ad se appellantis, recusavit cognoscere absquo Orientalibus, sed tantum, his auditis, judicavit, eundemque communioni restituit. Ideo etiam S. *Bernardus* Eugenium R. P. monuit, ne in admittendis appellationibus nimis facilis sit.

§. 247.

IV. Ex Conciliis.

Romanum Pontificem ut totius Ecclesiae Primatem creditum fuisse, jam exinde apparet, quia semper ipsi, et non alii legitima potestas adjudicata fuit, Concilia oecumenica convocandi, hisce praesidendi, ejusque decreta confirmandi; (§. 206). Ast praeterea conciliorum tum particularium, tum generalium effata citari possunt, quae luculentissime fidem de romani Pontificis primatu ostendunt.

Sic *Concilium Sardicense* in Epist. synod. ad Julium Papam dicit: *Hoc optimum, et valde congruentissimum videbitur, si ad Caput, id est, Petri Apostoli Sedem de singulis quibusque provinciis referant Domini Sacerdotes.* Concilium Constantinopolitanum I. statuit, *Constantinopolitanam Sedem habere primatus honorem post Romanum Episcopum.* — In concilio Ephesino Act. I. Patres dicunt, se a romano Pontifice coactos fuisse, et Act. III. Philippus sedis apostolicae legatus, nullo reclamante, dixit: *Nulli dubium, imo saeculis omnibus notum est, quod B. Petrus, Apostolorum Princeps, et Caput, fidei columna, et Ecclesiae catholicae fundamentum a. D. N. J. Christo claves regni accepit, solvendique, ac ligandi peccata potestas ipsi data est, quae ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit, et judicium exercet.* — In concilio Chalcedonensi Act. I. Paschasinus Romanae Sedis Legatus ait: *Beatissimi, et apostolici viri Papae urbis Romae, quae est Caput omnium Ecclesiarum, praecepta habemus prae manibus* etc. Art. XVI. Patres dixere, *omnem quidem Primatum, et honorem praecipuum secundum Canones antiquae Romae Dei amantissimo Archiepiscopo conservari.* Tandem Patres Chalcedonenses S. Leonem rogant, ut suo consensu confirmare dignetur, quae statuerunt: *Rogamus*, inquiunt in relatione Synodi ad eundem Leonem, *et tuis decretis nostrum honora judicium, et sicut nos capiti in bonis adjecimus consonantiam, sic et Summitas tua filiis, quod decet, adimpleat.* In Concilio generali VI. CP. III Patres in Ep. Synod. sic Agathonem R. P. alloquuntur: *Tibi, ut primae Sedis Antistiti universalis Ecclesiae, quid gerendum sit, relinquimus, stanti super firmam fidei petram.* — Concilium Florentinum communi Graecorum, et Latinorum consensu definivit, *Sanctam aposto-*

licam sedem, et romanum Pontificem successorem esse B. Petri, principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae Caput, et omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a D. N. J. Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis Oecumenicorum Conciliorum, et in sacris Canonibus continetur. (Cf. Conc. Trident. Sess. 14. c. 17.)

1. Non obstantibus his clarissimis Conciliorum effatis, quibus romani Pontificis primatus, jure divino institutus asseritur, nonnulli tamen iisdem abutuntur, ad divinam R. P. primatus institutionem impugnandam. Conantur enim ostendere, concilia romano Pontifici eminentiorem auctoritatem, et primatialem potestatem tribuisse; ad quod probandum citant inprimis Canonem 6. Concilii Nicaeni, ubi romano Pontifici sola potestas in ecclesias *suburbicarias* tribuitur, et Canonem 28. Concilii Chalcedonensis, in quo privilegia, antiquae Romae *a Patribus* propter sedis dignitatem concessae, iterum confirmantur. — Sed notandum est, disputari de utriusque canonis authentia; nam in versione concilii Nicaeni facta a Dionysio Exiguo nulla fit mentio Ecclesiarum suburbicariarum, et canon 28. Conc. Chalc. a Leone M. confirmatus non fuit. — Sed admissa etiam utriusque authentia, haud difficilis est responsio, dummodo attendatur, jam ante Concilium Nicaenum I. ab Ecclesia Patriarchas, et Metropolitas institutos fuisse, pro quibus ab Ecclesia determinandum erat, quousque se eorum jura Patriarchalia, et Metropolitana extendant. Cum autem romanus Pontifex, qui ex divina institutione est totius Ecclesiae primas, et urbis Romae Episcopus, etiam ex humana institutione fieret Patriarcha, et Metropolita, ad ordinem servandum, ipso consentiente limites Patriarchatus, et Metropolitanatus etiam pro ipso determinati sunt. (Cf. *Sirmondi* tom 4. edit. Paris. 1696. *Paul Riegger* dissert. peculiar.)

2. Quaesitum etiam est, an Primatus cum Ecclesia romana sit inseparabiliter conjunctus, an ab illa sejungi, et in alium locum transferri possit. Sed gravissimae rationes illorum sententiam confirmant, qui dicunt, primatum inseparabiliter romanae Ecclesiae ita annexum esse, ut in aliam Ecclesiam transferri non possit. Nam: a) primatus descendit per successionem a Petro, qui Romae sedit, et mortuus est; hoc autem factum Petri est immutabile: sicut ergo nullus alius, nisi Episcopus Romanus, successor est Petri, sic etiam nullus alius potest esse Primas. b) Dein semper, ubique, et ab omnibus ut fidei dogma habitum est, romanum Pontificem esse totius Ecclesiae Primatem: dogmata autem immutabilia esse, omnes Catholici norunt. c) Porro Ecclesia non dedit Romae Primatum, qui ex divina institutione, et ex voluntate Petri, vel ex impulsu divino, vel proprio consilio Romam ut sedem suam eligentis, est repetendus; ergo Ecclesia eum a Roma auferre non potest. — d) Denique per octodecim saecula post multa irrita molimina - Romae viget Primatus, atque ideo historia testis est, primatum a Roma haud posse avelli. Si Ecclesiae Primates per aliquod tempus Avenione sederunt, non cessarunt, esse romani Episcopi. Quodsi Roma devastaretur, aut ab infidelibus occuparetur, nihilo minus successores Petri continuare possent, sicut perpetuo dantur Episcopi in part. infid.

Articulus VI.

De reliquis ad Hierarchiam ecclesiasticam spectantibus.

§. 248.

Praeter Episcopos, et Primatem dantur in Ecclesia docente etiam alii inferiores gradus, nimirum Presbyteri, Diaconi etc. quos nosse oportet, ut de Ecclesiae constitutione perfecta notio habeatur. Ideo disserendum est 1. *de presbyteris*, 2. *de diaconis*, ac demum 3. *de hierarchia Ecclesiae in genere.*

§. 249.

I. De Presbyteris.

Presbyteri, qui etiam simpliciter *Sacerdotes* vocantur, sunt Episcopis inferiores ex institutione divina tum quoad potestatem Ordinis, tum quoad potestatem Jurisdictionis. Cum enim Episcopi ordinarium jus habeant Sacramenta omnia administrandi, presbyteri Sacramenta Confirmationis, et Ordinis conferre non possunt. Et cum Episcopo competat potestas jurisdictionis tam in foro interno, qua ligat, vel absolvit a peccatis, quam in foro externo, qua regit Ecclesiam, dogmata definit, disciplinam sancit, refractarios coercet etc., haec per se non competit presbytero, et quamvis in sua ordinatione accipiat potestatem absolvendi in foro interno, usum tamen hujus potestatis non habet nisi dependenter ab Episcopo, qui eam denegare, restringere, vel suspendere potest, ut non possit Sacerdos valide illa uti. — — Hanc doctrinam catholicam jam saeculo IV. negavit *Aërius*, eandemque impugnarunt *Wiclefitae*, *Waldenses*, et plerique saeculi XVI. Novatores, exceptis Episcopalibus in Anglia. Contra illos ergo probandum est, Presbyteros esse Episcopis inferiores, seu quod idem est, Episcopos esse presbyteris superiores ex institutione divina. Id autem tum *ex S. Scriptura*, tum *ex Traditione* probatur.

1. Ex ipsis Evangeliis discimus, quod Christus plures discipulos habuerit, quos ad praedicandum (Luc. 10, 1.) et ad baptizandum (Jo. 4, 2.) misit: ex his autem duodecim, quos *Apostolos nominavit*, elegit (Luc. 6, 3.), hos majori potestate insignivit (Artic. I.), iisque promisit sessionem super sedes duodecim ad judicandas duodecim tribus Israel (Luc. 22, 29.) — Porro unanimis pene est Patrum sententia, Episcopos successores esse Apostolo-

rum, quemadmodum Presbyteri dicti ab iisdem sunt successores 72. discipulorum, qui in inferiori gradu a Christo constituti sunt. — Episcopos superiores esse presbyteris, haud oscure colligitur ex iis, quae Paulus ad Timotheum scribit. Ipsi enim injungit, ut in magno honore habeat presbyteros, qui officium suum rite adimplent, et ut pro his curam gerat; ait enim: *Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo, et doctrina, dicit enim Scriptura ... dignus est operarius mercede sua* (I. Tim. 5, 17. et 18.). Statim autem etiam monitum addit: *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus* (ib. v. 19.) Hac ergo cautela observata potuit Timotheus etiam adversus presbyterum accusationem recipere, et testes audire, utique non alia ex ratione, nisi ut ipsum judicet. et si reus fuerit, puniat, adeoque veram jurisdictionem exerceat. Quis igitur neget, Timotheum caeteris presbyteris superiorem fuisse? — Demum S. Joannes in Apocalypsi in Ecclesiis eminentioribus unum nuncupat *Angelum*, ad quem Epistola dirigitur. Dubitari autem haud potest, in Ecclesiis istis jam praeclaris plures Sacerdotes extitisse, quod ex dictis constat de Ecclesia ephesina, quae est etiam una ex septem in Apocalypsi commemoratis. Cur autem unus per antonomasiam *Angelus*, seu nuntius Dei nominatur? Quomodo intelligi potuisset, ad quem epistola directa sit, si omnes presbyteri sibi aequales fuissent? nonne ipsa monita, in Epistolis contenta irrita fuissent, si per Angelum non unus in Ecclesia Episcopus, presbyteris eminentior intelligeretur? —

2. Discrimen inter Episcopos, et Presbyteros in Ecclesia semper, et ubique agnitum fuit. Constans haec traditio apparet: a) *ex SS. Patribus*. Nam *Clemens Rom.* in Ep. I. ad Corinth. ait: „Summo Sacerdoti sua munia

tributa sunt, et Sacerdotibus locus proprius assignatus est, et Levitis sua munia incumbunt." — Id, quod analogice ad ordinem hierarchicum N. T. applicatur. *Ignatius M.* in Epist. ad Smyrn. c. 8. ait: „Omnes Episcopum sequimini ut Jesus Christus Patrem, et Presbyterium ut Apostolos, Diaconos autem revereamini, ut Dei mandatum." In Epist. ad Trallianos c. 12. scribit: „Decet singulos vestrum, et praecipue presbyteros, refocillare Episcopum in honorem Patris Jesu Christi, et Apostolorum: in Epist. ad Magnes. c. 6. inquit: „Hortor vos, ut hoc sit vestrum studium, in Dei concordia omnia agere, Episcopo praesidente Dei loco, et Presbyteris loco senatus apostolici, et Diaconis, mihi suavissimis, quibus commissum est ministerium J. Christi. Juxta Ignatium ergo Episcopus in Ecclesia praesidet presbyteris, sicut Christus in terra praesidet Apostolis. — *Clemens Alex* l. 6. Strom. ait: „In Ecclesia progressiones sunt Episcoporum, Presbyterorum, et Diaconorum, — *Tertullianus* l. de bapt. c. 17. ait: „Dandi baptismum jus habet summus sacerdos, qui est Episcopus, dehinc presbyteri et diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate. *Chrysostomus* hom. 11. in I. Tim. loquens de potestate ordinis inquit: „Inter Episcopos, et Presbyteros non multum interest; sola ordinatione superiores illi sunt." Idem dicit *S. Hieronymus*, qui Epist. ad Evangelum scribit; „Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod non faciat presbyter? — omnes Apostolorum successores sunt" (scilicet in reliquis Sacramentis conferendis, quia in Oriente presbyteri etiam ad dandam Confirmationem delegati sunt). Alibi tamen S. Hieronymus potestatem confirmandi solis Episcopis adjudicat: ait enim Dial. c. Lucif. „ad eos, qui per presbyteros, et diaconos baptizati sunt, Episcopus manum impositurus excurrat." Idem S. Doctor Epist. 78 ad Fabiolam, agens

de mansione sexta Israelitarum in deserto in Elim, exponit, nomine 12 fontium significari 12 Apostolos, et per 70 palmas 70 discipulos, scribens: „Nec dubium, quin de duodecim Apostolis sermo sit, de quorum fontibus derivatae aquae totius mundi siccitatem rigant. Juxta has aquas septuaginta creverunt palmae, quos et ipsos secundi ordinis Sacerdotes intelligimus praeceptores.“ — b) *Ex condemnatione haeresis Aërii* eadem fides Ecclesiae probatur. Cum enim Aërius insurgeret, et discrimen inter Episcopos, et Presbyteros negaret, statim catholici Episcopi, duce potissimum *S. Ambrosio*, ipsius doctrinam condemnarunt. *S. Augustinus* l. de haeres. c. 53 ipsum haereticis adnumeravit, et *S. Epiphanius*, ejusdem haeresin recensens ait; „Erat Aërius homo furiosus, quia non perveniebat ad Episcopatum, et dicebat: Episcopus non differt a presbytero, — in hoc multos decepit, fugabatur autem ipse ab Ecclesia. c) *Ex conciliis* quoque elucet, praefatum discrimen semper agnitum fuisse. Sic Concilium *Eliberitanum* anno 305 can. 19. dicit: *Episcopi, presbyteri, et diaconi a locis suis negociandi causa non discedant: Carthaginense* IV. anno 398 inquit can. 22. *Episcopi sine consilio presbyterorum Clericos non ordinent;*“ can. 23. *Altiorem Episcopus inter presbyteros sedem teneat*, et can. 36. *Presbyteri, qui per dioeceses Ecclesias regunt, non a quibuslibet Episcopis, sed a suis chrisma petant. Hispalense II.* anno 619 can. 6. dicit: *Comperimus, presbyterum quemdam injuste olim a Pontifice suo dejectum, ideo decrevimus -- Episcopus sacerdotibus, et ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest.* Jure ergo Concilium Tridentinum, antiquae traditioni insistens Sess. 23. can. 7. definivit: *Si quis dixerit, Episcopos non esse superiores Presbyteris . . . anathema sit.*

Adversarii varia congesserunt ex S. Scriptura, et Traditione ad doctrinam catholicam impugnandam, quae autem dogma catholicum infringere haud possunt.

Obj. 1. Vocat ad se Paulus Act. 20, 17. *presbyteros,* illos autem v. 28 appellat *Episcopos.* Idem I. Tim. 4, 14. ordinandi potestatem *presbyteris* adjudicat. Praecipit Tito 1, 5. ut ne temere *presbyteros* constituat, sed eos, qui sunt *sine crimine,* addita ratione: *oportet enim Episcopum sine crimine esse.* Petrus quoque se nominat *presbyterum aliis similem.* I. Petr. 5, 1.

Resp. Ad hanc objectionem varia responsa dari solent: a) *Dion. Petavius* dicit, primis Ecclesiae temporibus, omnibus, aut saltem plerisque presbyteris dignitatem quoque episcopalem traditam fuisse, ut omnia sacramenta administrari, et praecipue alios iterum ordinare possent; ideo presbyteros etiam dictos esse Episcopos, et hincinde in civitatibus majoribus plures Episcopos adfuisse, qui communi consilio Ecclesias gubernabant. b) Alii cum *S. Chrysostomo* (hom. 1. in Epist ad Philipp. n. 1.) et aliis contendunt, nomen presbyterorum (seniorum) commune fuisse tum Episcopis, tum inferioris generis sacerdotibus, non autem dignitatem, et potestatem aequalem. Porro - cum nonnisi presbyteri ad dignitatem episcopalem eleventur, per quam sacerdotium, seu presbyteratum non amittunt, sed ejus plenitudinem accipiunt, ideo omnes Episcopi possunt dici presbyteri, licet non omnes presbyteri possint dici Episcopi. Neque hoc fit in S. Scriptura. Nam Act. 20. Paulus non e sola civitate Ephesina, sed etiam ex finitimis Ecclesiis convocavit Episcopos, et presbyteros, et in decursu sermonis ad priores (v. 28.) verba direxit. Id testatur S. Irenaeus l. 3. adv. haer c. 3. In Mileto, ait, convocatis Episcopis, et presbyteris, qui erant ab Epheso, et a reliquis proximis civitatibus, quoniam ipse

festinaret Hierosolymam, Pententecosten agere, multa testificans eis" etc. I. Tim. 4, 14. non presbytero, sed *presbyterio*, i. e. coetui presbyterorum, in quo etiam Episcopus adest, ordinandi potestas adjudicatur: imo per presbyterium coetum Episcoporum intelligunt *Chrysostomus*, *Theophilactus*, *Oecumenius*, et alii. Titum Paulus monet, ut non temere presbyteros constituat, quia omnes, sed praecipue Episcopi sine crimine esse debent. Petrus nominando Sacerdotium, quod cum aliis commune habebat, gradum suum altiorem, et potestatem sublimiorem non negavit, sed humilitatem suam ostendit.

Obj. 2. Paulus Epistolam ad Philipp. 1, 1. inscribit Episcopis, et Diaconis, nulla facta presbyterorum mentione; et I. Tim. 3. officia praescribit Episcopis, et *diaconis:* si distincti fuissent ab episcopis presbyteri, etiam his sua praescripsisset.

Resp. a) Haec sunt argumenta negativa, quae non infringunt positiva; b) teste *Epiphanio* primis temporibrs ob ministrorum penuriam multis in locis non fuerunt ulli presbyteri, sed Episcopi solum cum diaconis. c) Quae Paulus praescripsit Episcopis, praescripsit etiam presbyteris, qui pleraque officia cum illis communia habebant, et ideo inutiliter omnia repetita fuissent, specialia praecepta pro presbyteris proponendo. d) Omnis sane difficultas penitus evanescit, si sententia Petavii adoptetur.

Obj. 3. *S. Hieronymus* discrimen inter Episcopos, et Presbyteros omnino negavit. Ait enim Ep. ad Evangel. „eosdem esse presbyteros, quos episcopos; in remedium schismatis factum esse, ut unus caeteris praeponeretur; Alexandriae a Marco Evangelista usque ad Heraclam, presbyteros unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum Episcopum nominasse, eo modo, quo exercitus imperatorem facit, aut ex diaconis archidiaconus fit; epis-

copos magis consuetudine, quam dispositionis dominicae veritate presbyteris esse majores.“ Similia habet in comment. ad Titum.

Resp. Fuerunt nonnulli, qui cum Medina putarent, S. Hieronymum consensisse cum Aërio. Sed ab hujus errore facile vindicatur. Nam S. Doctor in Episcopis potestatem ordinis, et potestatem jurisdictionis distinguit. Quoad potestatem ordinis omnino cum Ecclesiae doctrina consentit, uti ex allatis locis apparet, in quibus episcopis solis potestatem ordinandi, et confirmandi attribuit. Etiam potestatem jurisdictionis Episcopis non denegat, sed illam ex humana, seu ecclesiastica institutione repetere videtur; sed etiam ex hac parte nullatenus haereticus dicendus est, quia dogma non est, potestatem jurisdictionis inesse Episcopis immediate ex jure divino. Dantur enim Theologi catholici, qui dicunt, Episcopos jurisdictionem suam non immediate a Deo, sed mediate per romanum Pontificem obtinere. Ipsum quoque Concilium Tridentinum voluit id de fide definire. (Pallavicini Hist. Conc. Trid. lib. 18. c. 14.) Plures objectiones solvit Perrone t. 7. n. 102 etc.

§. 250.

II. De Diaconis.

Presbyteris inferiores sunt Diaconi, qui potestate conficiendi corpus Christi non gaudent, sed quorum munus est ministrare ad altare, baptizare, et praedicare. Divinam esse Diaconorum institutionem *ex S. Scriptura*, et *Traditione* probatur.

1. Apostolos a primo statim Ecclesiae ortu Diaconos instituisse, legitur Act. 6. — Quod autem Diaconi non mensarum tantum ministerium acceperint, sed tanquam veri Ecclesiae ministri divino cultui, et sacris ministeriis fuerint addicti, ex variis colligitur, quae de ipsis in s. Litteris dicuntur. Electi enim fuerunt in Diaconos viri pleni

Spiritu S. et sapientia (v. 3.) et inaugurati ab Apostolis per manuum impositionem, et orationem (v. 6.), quo ritu generatim etiam superioris ordinis ministri sacri constituti sunt (Act. 13, 2. etc. Act. 14, 22.), et Spiritus S. gratia collata fuit (I. Tim. 4. II. Tim. 1, 6.), quae autem ex sola institutione Christi repeti potest. Ideo etiam Diaconi ab Apostolis electi munera sacra vere obierunt. Nam Stephanus evangelium praedicavit (Act. 6, 9.), et Philippus Samaritanos baptizavit (Act. 8, 12.), Paulus tum Philipp. 1, 1. tum I. T. 3, 8. Diaconos Episcopo conjungit.

2. Diaconi in Ecclesia semper, et ubique ut ministri sacri, divinitus instituti considerati fuerunt. Praeter loca (§. praec.) citata, alia quoque ad id probandum adduci possunt. *Ignatius* Ep. ad Tralienses scribit: „Oportet et Diaconos ministros existentes mysteriorum Jesu Christi secundum omnem modum omnibus placere; non enim ciborum, et potuum sunt ministri, sed Ecclesiae Dei.“ — *Cyprianus* Epist. 62 (al. 65.) Diaconos vocat Episcopatus, et Ecclesiae ministros, et Epist. 68 docet, eos ad Altaris ministerium ab Apostolis assumtos fuisse. Similia his inveniuntur apud *Clem. Alex.* l. 6. Strom. *Tertullian.* l. de bapt. *Origen.* lib. 2. in Ep. ad Rom. c. 6. Et licet *S. Hieronymus*, ut nonnullorum Diaconorum arrogantiam reprimeret, ex officio ignobiliori eos nominet „mensarum, et viduarum ministros (Epist. ad Evang.), ipsis tamen ministerium sacrum haud denegat. Nam in Epist. ad Heliodor. n. 14 ministerii sacri „tertium gradum Diaconum“ vocat, L. II. adv. Jovin. affirmat, eos partem esse Cleri, in Epist. ad Evangel. scribit, Diaconos esse in Ecclesia, quod Levitae erant in Synagoga, et adv. Lucif. docet, jubente Episcopo diaconum baptisma conferre. — Constat etiam ex plurimis monumentis antiquis, Diaconos semper ad obeunda s. ministeria adhibitos fuisse, sic e. g. per

ipsos Eucharistia ad absentes mittebatur etc. Memoratu dignus est canon 14. Concilii Nicaeni, in quo dicitur: *Neque regula, neque consuetudo tradidit, ut hi* (diaconi), *qui offerendi sacrificii non habent facultatem, his, qui offerunt, corpus Christi porrigant. — Sed* Diaconi . . . *accipiant secundum ordinem post presbyteros ab Episcopo, vel a presbytero s. Communionem. Quodsi non fuerit in praesenti vel Fpiscopus, vel presbyter, tunc ipsi proferant, et edant.* Eodem modo in aliis Conciliis plurimis diaconi Episcopis, et ministris junguntur, et ipsis ministerium sacrum attribuitur. Jure ergo Concilium Tridentinum definivit, Sess. 23. can. 6. *Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat Episcopis, Presbyteris, et Ministris, anathema sit.* Sub ministris autem comprehendit ad minus Diaconos Presbyteris proximiores. De fide ideo non est, Subdiconatum, et Ordines minores esse institutionis divinae. (Klüpfel. T. II. Lit. II. §. 111.)

Synodus Quini - sexta, seu Trullana equidem declaravit, septem primis diaconis concreditum non fuisse ministerium sacrum. Sed haud magni ponderis est hujusce synodi auctoritas nunquam a romana Sede approbata, et tum in aliis, tum in hac quoque re ab antiquiori traditione deflectens.

§. 251.

III. De Hierarchia in genere.

Ex his, quas hucusque recensuimus sacris personis, videlicet Episcopis cum eorum Primate, presbyteris, et ministris constare definierunt Tridentini Patres Sess. 23. can. 6. Est autem *Hierarchia,* nomen si spectes, sacer principatus, significatque hoc loco ministerium sacrum, certis inter se gradibus distinctum, praeditumque potestate a Christo concessa, ad obtinendum finem necessaria, ad quem divinitus est institutum. — Uti vero potestas Eccle-

siae duplex est, una, quae ad administranda sacra, et alia, quae ad regendos fideles ordinatur, ita etiam hierarchia alia est *ordinis*, et alia *jurisdictionis*. In utraque varii gradus dantur vel *divinae*, vel *humanae* institutionis.

1. Hierarchia ordinis divina ordinatione constituta consistit ex *Episcopis*, *Presbyteris*, et *Diaconis*. De *Subdiaconis* disputatur, an sint divinae, vel humanae, seu ecclesiasticae institutionis; hisce inferiores gradus, Ordines minores dicti, nimirum *Acolythi*, *Exorcistae*, *Lectores*, et *Ostiarii* humanae institutioni communiter attribuuntur.

2. Hierarchia jurisdictionis divinitus instituta consistit ex *Primate*, et ex *Episcopis*. Sed ex humana, seu ecclesiastica institutione inter Primatem, et Episcopos gradus intermedii dantur, nimirum *Metropolitae*, seu Archiepiscopi, quibus Episcopi suffraganei subsunt, *Primates nationum*, quorum auctoritas super omnes tum Archiepiscopos, tum Episcopos ejusdem nationis eminet, et *Patriarchae*, quibus etiam variarum nationum Episcopi subjici consueverunt. (Cf. Moehler Symb. §. 43.)

In exposito hactenus Ecclesiae statu nihil est, quod Protestantes offendat. Omnia enim, quae de Ecclesiae potestate, et constitutione dicta sunt, habent fundamentum in S. Scriptura, sicut in perpetua, et universali traditione, et omnia conducunt ad finem Ecclesiae promovendum. Ex omnibus ideo etiam elucet sapientia, bonitas, et potentia Christi. (Dobmayr. t. 4. §. 166. Cf. Klee t. 1. P. 2. l. 2. Art. I.)

Caput IV.

De Ecclesiae visibilitate, ejusque membris.

§. 252.

Momentum doctrinae.

Protestantes ducibus Luthero, Zvinglio, Calvino, aliisque non ex alia ratione se ab Ecclesia romano-catholica

separarunt, nisi quia contendebant, hanc a doctrina Christi defecisse, atque factam esse Synagogam satanae. Ideo clamitabant, Reformatione opus esse, ex qua iterum vera Christi Ecclesia prodiret. Cum autem Catholici omni jure ipsis reponerent, veram Christi Ecclesiam nunquam deficere posse, quia regni Christi non erit finis (Luc. 1, 33.), quia portae inferi nunquam praevalebunt adversus Ecclesiam (Matth. 16.), quia Christus se semper cum Ecclesia docente futurum esse spopondit (Matth. 28.) etc. etc., Protestantes, ut vim invicti hujus argumenti effugerent, cum aliam visibilem Christi Ecclesiam praeter romano-catholicam assignare neque possent, neque vellent, statuerunt, dari Ecclesiam prorsus invisibilem, quam constituant justi signis externis non conspicui, sed interna recta fide, et charitate animati; in hac autem Ecclesia invisibili, quae semper, licet non conspicuo modo perdurat, promissiones divinas verificatas fuisse, asseruerunt. Ad inane hoc effugium adversariis penitus praecludendum, ostendere oportet, Ecclesiam a Christo institutam necessario visibilem esse, et hanc solam esse illam, in qua promissiones Christi verificari debent. Ideo *de Ecclesiae visibilitate*, et *de ipsius membris* agendum est.

Articulus I.

De Ecclesiae visibilitate.

§. 253.

Ecclesiam a Christo ita institutam esse, ut necessario sit visibilis, et conspicua, solidissimis argumentis probari potest, *ex genuina Ecclesiae notione*, *ex S. Bibliis*, *ex constanti Traditione*, et *ex ratione theologica* petitis.

§. 254.

I. Ex genuina Ecclesiae notione.

Juxta Catholicos Ecclesia vera Christi est coetus hominum ejusdem christianae fidei professione, et eorundem Sacramentorum participatione colligatus, sub regimine legitimorum pastorum a Christo institutus. — Si haec definitio genuina, vera, recta est, necessario Ecclesia est visibilis, quia tunc consistit ex hominibus, signis externis, seu visibilibus conjunctis; nam fidei professio auditur, Sacramentorum, utpote signorum externorum, participatio conspicitur, et subjectio fieri non potest, nisi Rectores suos subditos, et subditi suos Rectores manifeste cognoscant. — Sed tradita definitio Ecclesiae genuina, vera, et recta i. e. institutioni Christi omnino conformis est. — Nam Christus non solum homines visibiles (Matth. 28. 19.) ad Ecclesiam suam vocavit, neque solum internam fidem (Jo, 3, 15. etc.) exegit, sed voluit etiam, ac praecepit, ut omnes triplici externo, ac visibili vinculo inter se colligentur. Christus enim externam praecipit fidei professionem; ait enim: *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo; et qui erubuerit me, et meos sermones coram hominibus, erubescam et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est.* (Matth. 10, 32.) Ideo etiam Paulus Rom. 10, 10. scribit: *corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Christus etiam *baptismum* praecepit (Matth. 28, 19.), sine quo *nemo potest introire in regnum Dei* Jo. 3, 5. imo et visibilem coenam, seu Eucharistiam instituit, quae continuo celebrari Luc. 22, 19. et de qua omnes participare debent Jo. 6, 54. Christus denique instituit magisterium authenticum (Cap. II.) et imperium sacrum (Cap. III.) cui omnes ita se subjicere

tenentur, ut si illud non audierint, inter Ethnicos, et Publicanos sint recensendi. — Tradita ergo Ecclesiae definitio genuina, vera, et recta, i. e. institutioni Christi plane conformis est, et ideo Ecclesiae a Christo institutae visibilitas omni jure adstruitur.

Societas ex hominibus consistens necessario visibilis est. Possunt equidem dari societates occultae, dum earundem membra se per externa signa nullo modo manifestant, quod plerumque fit, si contra societatem publicam, et potentiorem mala molimina suscipiuntur. Sed et hujusce generis membra saltem inter se externis, et visibilibus signis uniri debent, ut veri nominis societatem constituant. Quis autem dicet, hujus generis societatem instituisse Christum, qui Apostolis dixit: *quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quod in aure auditis, praedicate super tecta, et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* etc. Matth, 10, 27.

§. 255.

II. Ex S. Bibliis.

Ecclesiam Christi visibilem, et omnibus conspicuam esse, clarissime tum *ex vaticiniis V. T.*, tum *ex effatis Christi*, tum *ex dictis S. Pauli* elucet.

1. Isaias Ecclesiam a Messia instituendam praedicens ait: ***Erit in novissimis diebus praeparatus mons domus domini in vertice montium, et elevabitur super colles, es fluent ad eum omnes gentes*** (Isa. 2, 2.) Ecclesia ergo Messiae comparatur monti, super colles elevato, atque ideo ita conspicuo, ut omnes illam agnoscere, et in illam ingredi possint. Ps. 18, 5. de Messia dicitur: ***in sole posuit tabernaculum suum*** i. e. in manifesto, ait ***S. Augustinus*** tr. 2. in Ep. Jo. et idem S. Doctor Epist. 106 scribit: „Ipsa est Ecclesia in sole posita, hoc est, in manifestatione omnibus nota usque ad terminos terrae.

2. Christus ipse Ecclesiam suam rebus externis, et visibilibus comparavit. Sic Apostolos, quos ad docendum misit, luci mundi, seu soli, Ecclesiam autem, per ipsos congregandam, civitati supra montem positae, et hac de causa omnibus conspicuae aequiparavit; ait enim Matth. 5, 14. etc. *Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi super montem posita. Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt;* quibus verbis Christus perspicue declaravit se ideo Ecclesiam per Apostolos congregandam visibilem velle, ut omnes illam agnoscere, et ingredi possint. Ideo *S. Augustinus* l. 2. c. Crescon. c. 36 ait: „Extat Ecclesia cunctis clara, atque perspicua, quippe civitas, quae abscondi non potest super montem constituta.“ — Similiter Christus regnum caelorum i. e. Ecclesiam suam comparavit *agro* Matth. 13, 24. etc. *convivio nuptiali*, ad quod publica fit invitatio Matth. 22, 2. etc. *decem virginibus*, *lampades accipientibus*, Matth. 25, 1. etc. ergo rebus externis, et visibilibus, cum quibus societas occulta, et invisibilis nonnisi ineptissime comparari posset.

3. Visibilitas Ecclesiae etiam clarissime proponitur a Paulo, dum Rom. 12, 4. etc. scribit: *Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Itaque Ecclesia non solum corpori visibili comparatur, sed expresse etiam docetur, in hoc corpore varia membra adesse, quae varios actus habent. Haec autem apertissime Ecclesiae invisibili opponuntur, in qua omnia membra eundem actum i. e. rectam fidem, et charitatem habent. — Praeterea Paulus inculcat non solum unitatem internam, quae in recta fide, et charitate consistit, sed etiam unita-

tem externam, ut fideles sicut unum spiritum, ita etiam unum corpus constituant, Inquit enim Eph. 4, 2. etc. *Estote solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis; unum corpus, et unus Spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae, unus Dominus, una fides, unum baptisma:* ergo non solum in unitate fidei, et spiritus, sed etiam in unitate corporis, et baptismatis vera efformatur Ecclesia Christi, ad quam non spectat, qui unitate corporis, et baptismatis ei non alligatur. Demum Ecclesia a Paulo etiam *domui*, i. e. iterum rei visibili comparatur, eademque columna, et firmamentum veritatis dicitur.

Protestantes ex iisdem S. Bibliis, e quibus Ecclesiae Visibilitatem evicimus, contrarium eruere tentant, male divina eloquia exponentes. Eadem fere objicere solent falso mysticismo addicti, ac ideo externa, et visibilia spernentes.

Obj. 1. Christus loquens de Ecclesia sua, inquit: *non venit regnum Dei cum observatione, neque dicent: ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est* Luc. 17, 21. etc. negatur ergo, Ecclesiam visibiliter advenire, et expresse dicitur, regnum Dei in nobis esse scilicet per fidem, et charitatem.

Resp. a) Ex hac citati loci expositione magnum absurdum sequitur. Verba enim Christi ad Pharisaeos directa sunt; hisce ergo, qui nec fidem in Christum, nec charitatem habuerunt, Christus dixisset: Regnum Dei i. e. Ecclesia mea in vobis est. b) Ex adjunctis recta hujus loci interpretatio hauritur. Pharisaei enim, qui Messiam ut regem temporalem, et valde magnificum exspectabant, Christum interrogarunt: *quando venit Regnum Dei?* — et Christus reposuit, regnum Dei per Messiam instituendum non advenire cum signis mundanis, non cum magnifica pompa, ex qua reges temporales dignosci, et quasi

digito monstrari solent, sed *regnum Dei*, Messias, actu jam advenit, et *intra vos*, non in cordibus vestris, sed in terra, et quidem in regione vestra *est*, non invisibili, sed visibili modo, quia Christus visibili modo adventum regni annunciavit (Matth. 4, 17. etc.), se a Patre missum dixit, discipulos collegit etc.

Obj. 2. Petrus fidelibus scribit: *Et ipsi tanquam lapides vivi superaedificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias* I. Petr. 2, 5. Ergo Ecclesia dicitur *domus spiritualis* i. e. invisibilis, in qua *hostiae spirituales*, i. e invisibiles per fidem, et charitatem offeruntur.

Resp. Petrus Ecclesiam rei materiali, et visibili comparat; vocat enim illam *domum*, si autem hanc *spiritualem* nominat, id non ideo fit, quia invisibilis, sed quia finis ejus spiritualis est. Ex eadem ratione etiam conventus Religiosorum domus spirituales nominari solent, an ideo invisibiles sunt? Spirituales profecto hostiae per fidem, et charitatem in Ecclesia offerendae sunt, sed a membris, quae visibiliter-sicut lapides domui - Ecclesiae uniuntur.

Obj. 3. Jam in V. T. praedictum est, Ecclesiam Messiae prorsus spiritualem, et invisibilem fore: nam Jerem. 31. Deus dicit: *Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et ero eis in Deum, et ipsi mihi erunt in populum.* Cum vaticinio isto consonant verba Christi Jo. 4, 23. *Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu, et veritate.* Denique Paulus Hebr. 12 dicit: v. 18. *Non accessistis ad tractabilem montem*; v. 22. *sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis;* quibus verbis Ecclesia Christi aperte tractabili monti, seu visibili societati opponitur.

Resp. a) In loco citato Jeremiae non stricte de Ecclesia agitur, sed de lege nova comparative ad veterem, et significatur, quod lex nova sit lex gratiae, et charitatis, seu ipsa gratia, et charitas scripta, et diffusa in cordibus; lex vetus autem sit lex timoris, multis externis caeremoniis onusta; ex quo sequitur, non quod Ecclesia sit invisibilis, sed quod plura visibilia contineat, nempe virtutes, et dona Spiritus S. b) Christus in citatis verbis tum cultus mosaici abolitionem, tum novi cultus excellentiam docet, qui totus in id tendit, ut virtute corroboremur per spiritum in interiorem hominem (Eph. 3.). Adoratio autem in spiritu, et veritate externum Dei cultum non excludit (§. 47), neque Ecclesiam reddit invisibilem, alias sequeretur, destruenda esse templa, et removendos ritus omnes, et caerimonias. —— c) Paulus nullatenus negat visibilitatem Ecclesiae, quam *Sion montem*, et *civitatem* nuncupat. Comparationem ergo instituit inter montem, et montem, Ecclesiam mosaicam, et Ecclesiam christianam, utramque visibilem, sed quoad modum existendi, internam naturam, praecepta, gratias, ritus etc. Notandum porro est, multos cum S. Thoma locum Pauli citatum non de Ecclesia militante, sed de triumphante exponere, quia v. 22. dicit: *accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem, et multorum millium Angelorum frequentiam* etc.

§. 256.

III. Ex constanti Traditione.

Ecclesiam Christi semper ut societatem visibilem habitam fuisse, tum *ex SS. Patribus*, sum *ex historia*, tum *ex ipsis adversariis* apparet.

1. SS. Patres passim Ecclesiae visibilitatem adstruunt. *S. Irenaeus* l. 5. adv. haer. c. 20. n. 1. de Ecclesia di-

cit: „Haec est lucerna Christi bajulans lucem," ex quo concludit, per Ecclesiam omnes facile rectam viam videre, et fidei veritates cognoscere posse. *Origenes* hom. 30 in Matth. ait; „Ecclesia plena est vulgore ab oriente usque ad occidentem;" et l. 2. c. Cels. „Ecclesiam visibilem esse dicit:" *Cyprianus* de unit. Eccl. n. 4. inquit: „Ecclesia Domini luce perfusa est, per totum orbem radios suos porrigit." *S. Chrysostomus* hom. 4. in Isa. 6. ait: „Facilius est solem extingui, quam Ecclesiam deleri." — *S. Hieronymus* de Ecclesia intelligit, et exponit citata verba Is. 2., eamque ideo omnibus conspicuam esse probat. — *S. Augustinus* Serm. 138. n. 3 ait: „Christum non vidimus, hanc (Ecclesiam) videmus, de illo credamus. Apostoli e contra illum videbant, de ista credebant .... Videmus nos Ecclesiam, credamus in Christum, quem non videmus, et tenentes, quod videmus, perveniemus ad eum, quem nondum videmus. Idem tract. 1. in Epist. Joan. scribit: „Nonne ille lapis (Ecclesia Christi) crevit, et factus est mons magnus, et implevit universum orbem terrarum? nonne digito ostendimus istum montem? ... nonne Christi Ecclesia aperta est? nonne obtinuit omnes gentes?— Ecce civitas, de qua dictum est: *non potest civitas abscondi supra montem posita*, et: *erit in novissimis diebus, inquit* Isaias, *praeparatus mons domus domini manifestus, paratus in cacumine montium.* Quid tam manifestum, quam mons? — Sed sunt et montes ignoti, quia in una terrarum parte positi sunt (haeretici, Donatistae etc.) ... ille autem mons non sic ... mons est super cacumina montium." Ideo inferius contra Donatistas, qui Ecclesiae visibilitatem negarunt, ut affirmare possent, se invisibili modo ubique dilatatos esse, et jure catholicos dici, egregie dicit: „In tenebris ambulant, et nesciunt, quo eunt, quia tenebrae excaecaverunt oculos eorum; montem (ve-

ram Ecclesiam) non vident; non mireris; oculos non habent: unde oculos non habent? quia tenebrae excaecaverunt eos.“ — Demum *S. Gregorius M.* l. 31. Mor. n. 28 ait: „Quia à bonis, malisque haec vita communiter ducitur, nunc Ecclesia ex utrorumque numero visibiliter congregatur.“ —

2. Ipsa Ecclesiae christianae historia ejusdem visibitatis testis est. Ab enim Christo usque ad nos Ecclesiae fata, persecutiones, incrementa, et decrementa etc. enarrantur. Anne societatis invisibilis, et occultae historia sic describi potest? — — In omni quoque tempore fideles cognoverunt suos pastores, et pastores cognoverunt suos subditos, quos docuerunt, quibus Sacramenta administrarunt, leges promulgarunt etc. Haec autem omnia, cum nonnisi in Ecclesia visibili contingere potuerint, perpetuam, ut universalem de Ecclesiae visibilitate persuasionem ostendunt.

3. Protestantes practice Ecclesiis suis visibilitatem adscribunt, quia earundem quoque fata, incrementa, et decrementa etc. describunt. Theoretice equidem de Ecclesiae visibilitate inconstantissime loquuntur, et nonnunquam Ecclesiae nomine coetum electorum intelligunt, qui prorsus est invisibilis; saepe tamen, rei evidentia coacti, Ecclesiam visibilem admiserunt, quam Ecclesiam vocatorum nominant. Plura eorum testimonia referunt doctiss. fratres Wallenburgici l. 1. de unit. Eccl. c. 5. Sic confessio Saxonica art. 12. ait: „Non igitur de Ecclesia tanquam de idea Platonica loquimur, sed Ecclesiam monstramus, quae conspici, et exaudiri potest.“ — Et nobilis inter Lutheranos Phil. Melanchton in locis communibus de Ecclesia ait: „Quoticscunque de Ecclesia cogitamus, intueamur coetum vocatorum, qui est Ecclesia visibilis, nec alibi electos ullos esse somniemus, nisi in hoc ipso coetu visibili.“

§. 257.

IV. Ex ratione theologica.

Christus in mundum venit, ut omnes homines redimeret, et omnibus salutis aditum aperiret. Jo. 3, 16. Rom. 8, 32. I. Tim. 2, 4. Ut autem homines aeternam salutem consequantur, ceu conditio requiritur, ut per baptismum Ecclesiam ingrediantur, et in ipsa permaneant per fidem, quae per charitatem operatur (Jo. 3, 5., Gal. 4, 6.) Idcirco Christus Apostolis suis praeceptum dedit, omnes Gentes docendi, et baptizandi, atque sic Ecclesiae suae aggregandi (Matth. 28, 19.). Ex hac autem Christi ordinatione necessario sequitur, non invisibilem ab eo institutam esse Ecclesiam, sed visibilem, et ita visibilem, ut insigni quadam claritate splenderet, et omnibus esset conspicua. Alias magnum absurdum sequeretur, scilicet quod homines praeceptum divinum haberent, quod adimplere non possint, et quod salutis via ipsis patefacta sit, quam tamen invenire non valeant. Omnia ergo, quae Dei voluntatem omnes homines salvandi, et quae Dei praeceptum, veram Christi Ecclesiam ingrediendi probant, hujus quoque visibilitatem evincunt.

Adversarii ex ipso symbolo, quod recitamus, difficultatem contra Ecclesiae visibilitatem moverunt. Dixerunt enim: id, quod creditur, non videtur; atqui Ecclesia creditur, quia in symbolo dicimus: *Credo-sanctam Ecclesiam catholicam*, ergo Ecclesia non videtur. — Ad hanc objectionem e medio tollendam, propositio major distinguenda est. Concedendum enim omnino est, id, quod creditur, non videri ex ea parte, ex qua est objectum solius fidei; id autem non impedit, quominus ex alia parte, et sub alio respectu videri possit. Hoc in omnibus illis rebus occurrit, in quibus est aliquid apertum, quod oculis subjicitur, et aliquid occultum, quod fide apprehenditur: sic baptisma

videtur, quatenus est ablutio; quatenus autem est sacramentum, gratiam conferens, creditur: Apostoli videbant humanitatem Christi, sed divinitatem, quam non videbant, credebant, et adorabant. — Eodem modo Ecclesiam ut coetum hominum, ejusdem fidei professione, eorundem Sacramentorum participatione, et subjectione ad legitimos pastores conjunctorum videmus, et eandem visibilibus notis insignitam cognoscimus, idcirco autem eam esse veram Christi Ecclesiam, esse in ea veram fidem, eam regi a Spiritu S. etc. credimus.

Articulus II.

De membris Ecclesiae.

§. 258.

Ut quis Ecclesiae membrum constituat, duae conditiones requiruntur. Requiritur enim 1. ut per baptismum Ecclesiam ingrediatur, quod Christus ipse Jo. 3, 5. asseruit; ideo Act. 2, 41. legitur: *qui receperunt sermonem ejus, baptizati sunt, et appositae sunt die illa animae circiter tria millia*, i. e. tria millia hominum, rectam fidem amplectentium, per baptismum Ecclesiae apposita, seu istius membra facta fuerunt. Passim hac ex ratione baptismus a SS. Patribus janua Ecclesiae nominatur. Requiritur autem 2. ut idem in Ecclesia permaneat per ejusdem fidei professionem, per eorundem Sacramentorum participationem, et per subjectionem ad legitimos pastores: id enim ex genuina Ecclesiae definitione (§. 254) jure deducitur. Omnes ergo, in quibus istae duae conditiones inveniuntur, sunt vera Ecclesiae membra: illi vero, in quibus aliquid de istis conditionibus deest, membra Ecclesiae dici non possunt. — His statutis facile est, varias quaestiones solvere, quae de membris Ecclesiae moveri solent.

§. 259.

I. Quinam sunt membra Ecclesiae?

Ecclesiae membra sunt non solum *justi*, sed etiam *peccatores*, qui per baptismum Ecclesiam ingressi rectam fidem profitentur, et legitimis pastoribus subsunt. Illi sunt membra Ecclesiae viva, isti sunt membra Ecclesiae mortua, illi efficiunt Ecclesiam internam, hi cum illis efficiunt Ecclesiam externam, seu ut alii dicunt, illi constituunt animam Ecclesiae, hi cum illis constituunt corpus Ecclesiae.

1. Justos, qui non solum exterius rectam fidem profitentur, de Sacramentis participant, et legitimis pastoribus subjecti sunt, sed etiam interius viva fide, et charitate animantur, esse vera Ecclesiae membra, nemo est, qui dubitat.

2. Peccatores vero membris Ecclesiae adnumerari posse, Saeculo IV. negarunt *Audiani*, idemque fere Saeculo III. senserant *Novatiani*, et *Montanistae*. Facile autem est probare, etiam peccatores in vera Christi Ecclesia inveniri. a) Cum enim isti, licet gratia sanctificante destituti, tamen conditiones, ad membrum Ecclesiae requisitas in se habeant, non est, cur ex numero membrorum Ecclesiae excludantur. b) Christus ipse sat clare indicavit, in Ecclesia sua praeter justos, etiam peccatores futuros esse: ideo enim Ecclesiam suam comparavit (Matth. 13, 24.) *agro*, in quo cum tritico zizania crescunt; (ibid. v. 47.) *sagenae* missae in mare, et ex omni genere piscium congreganti, bonorum aeque, ac malorum; (Matth. 22, 11.) *convivio* nuptiali, in quo comparuerat homo, non indutus veste nuptiali, i. e. gratia sanctificante non ornatus; (Matth. 25, 1.) *decem virginibus*, ex quibus quinque sunt prudentes, et quinque fatuae. c) Praeterea Christus (Matth. 18, 17.) praecipit, ut peccator privatim cor-

reptus, et non emendatus, denuntietur Ecclesiae, quam si non audierit, ab ea ejiciatur; ergo supponit peccatores in Ecclesia. Ideo etiam Apostolis, eorumque successoribus potestatem remittendi peccata dedit (Jo. 20, 23.) et Sacramentum ponitentiae instituit, quo peccatores in Ecclesia resurgerent, et sanarentur. d) SS. Patres quoque docent, Ecclesiam ex justis, et peccatoribus constare. Sic *Cyprianus* Ep. 30. ad Maximum ait: „Si videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides, aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia semper cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus: nobis tantummodo laborandum est, ut frumentum esse possimus.“ *Chrysostomus* in Ps. 39. dicit: „Alioquin nec ex perfectis solum universa constat Dei Ecclesia; sed habet eos etiam, qui otio, et socordiae se dedunt, mollemque, et dissolutam vitam amplectuntur, et libenter serviunt voluptatibus: et quoniam est unum corpus tanquam ex una persona haec illa (Ecclesia) pronuntiat: *comprehenderunt me iniquitates meae* etc. v. 16. *Hieronymus* in Dial. c. Lucif. ait: „Arca Noe Ecclesiae typus fuit . . . ut in illa omnium animalium genera, ita et in hac universarum et gentium, et morum homines sunt; ut ibi pardus, et hoedi, et lupus et agni, ita et hic justi, et peccatores, i. e. vasa aurea, et argentea cum ligneis, et fictilibus commorantur.“ *Augustinus* l. 7. de bapt. c. 51. ait: „Nam et istos (graves peccatores) esse in domo (nempe in Ecclesia) negare non possumus, dicente Apostolo: in magna autem domo non solum aurea vasa sunt, vel argentea, sed et lignea, et fictilia (II. Tim. 2, 20.). Idem tract. 6. in Joan inquit: „Nos fatemur, in Ecclesia bonos, et malos esse, sed tanquam grana, et paleas.“ — *Gregorius* M. Hom. 38 in Evang. dicit: „In Ecclesia nec mali sine bonis, nec boni sine malis esse possunt.“

1. Si Ecclesia dicitur Sponsa Christi, non habens maculam aut rugam, id intelligendum est vel de Ecclesia militante quoad fidei, et morum doctrinam, quae corrumpi non potest, vel potius de Ecclesia triumphante, sicut sentit *S. Augustinus,* qui l. 2. Retract. c. 18 scribit: „Ubicunque in his libris commemoravi Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, non sic accipiendum est, ac si jam sit, sed quae praeparetur, ut sit, quando apparebit etiam gloriosa." — Et dum Patres peccatores ab Ecclesia sejungere videntur, negant solum, ipsos ad Ecclesiam internam spectare. (*Cf.* Perrone Tom. 8. n. 73.)
2. Wicleffitae, et ex parte etiam Lutherani, et Calviniani dixerunt, omnes, et solos Praedestinatos Ecclesiam Christi efficere. Id autem prorsus falsum est. Nam non omnes Praedestinati semper Ecclesiae membra sunt; multi enim sunt, aut saltem esse possunt praedestinati, qui ad tempus nec ad animam, nec ad corpus Ecclesiae pertinent: sic. e. g. Saulus, dum dire Ecclesiam persecutus est, ejus membrum non fuit. — Nec soli praedestinati sunt Ecclesiae membra; nam contingere potest, ut aliqui ad tempus sint viva Ecclesiae membra, et postea dificiant, labantur, et reprobentur, sicut Judas ex coetu Apostolorum defecit, et reprobatus fuit.

§. 260.

II. Quinam non sunt membra Ecclesiae?

Membra Ecclesiae non sunt, qui eidem se nullo modo adjunxerunt, vel qui ab eadem iterum recesserunt, vel qui auctoritate legitima ex illa ejecti sunt. Itaque membra Ecclesiae non sunt *Infideles*, *Haeretici*, *Schismatici*, et *Excommunicati.*

1. *Infideles* dicuntur illi, qui nunquam Ecclesiam per baptismum ingressi sunt, nec christianam fidem profitentur, nec de Sacramentis participant, nec subsunt legitimis pastoribus. Cum ergo omnes conditiones ad Ecclesiae membrum constituendum in infidelibus desint, dubium esse

nequit, ipsos Ecclesiae membra non esse. Ideo S. Paulus I. Cor. 5, 12. scribit: *quid mihi de illis, qui foris sunt, judicare?* nempe infideles vocat illos, qui foris i. e. extra Ecclesiam sunt.

2. *Haeretici* vocantur illi, qui ab Ecclesiae fide recedunt, et in perversa sententia, spreta Ecclesiae docentis auctoritate, pertinaciter perseverant. Hi vocantur haeretici *formales*, ut distinguantur ab haereticis *materialibus*, qui omnino inculpabiliter errorem fidei oppositum tenent. Haeretici formales, seu culpabiliter, et pertinaciter aberrantes sunt vel *publici*, ab Ecclesia solemni judicio declarati, aut visibiliter alienae sectae adhaerentes, vel *occulti*, qui visibiliter ab Ecclesia sejuncti, aut expulsi non sunt. Jam — haereticos materiales esse vera Ecclesiae membra Theologi communiter sentiunt. Imo graves Theologi docent, etiam haereticos formales occultos, sicut peccatores, non quidem ad animam, sed tamen ad corpus Ecclesiae spectare (v. Liebermann T. II pag. 196. Perrone T. I. n. 196) licet alii aliter sentiant (v. Billuart T. VII. Diss. III. Art. II. §. IV.) — — Sed de haereticis formalibus publicis certum est, ipsos Ecclesiae membra nullatenus esse. Nam a) cum rectam fidem non profiteantur, neque subsint legitimis pastoribus, duae essentiales conditiones ad membrum Ecclesiae constituendum ipsis aperte desunt. b) Id ex ipsa S. Scriptura non obscure infertur. Nam Christus ipse in Apocalypsi acriter objurgat Angelum, seu Episcopum Pergami, eoquod pateretur in sua Ecclesia quosdam *tenentes doctrinam Nicolaitarum*, et idcirco ipsi poenitentiam injungit (Apoc. 2, 15.). Paulus Gal. 1, 6. anathema dicit iis, qui docerent diversam doctrinam ab illa, quam ipse iis tradiderat. Joannes II. Ep. ad Electam cum dixisset: *Omnis, qui recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet,* addit v. 10 et 11: *Si quis venit ad*

vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis; qui enim dicit illi Ave, communicat operibus ejus malignis. c) Patres haereticos a corpore Ecclesiae separatos pronuntiant. *Tertullianus* l. de bapt. c. 8. ait: „Ecclesia in arca Noë, et Petri navicula figurata est, a qua veluti per spiritualem mortem separantur haeretici — non credendo, quod Christianos facit, et rescindendo, quod antea crediderunt (de carne Christi c. 2.) *Hieronymus* in dial c. Lucif. ait: „Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non a Domino Jesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, ut puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses etc. scito, non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam." *Augustinus* l. de unit. Eccl. c. 4. ait: „Qui non credunt, Christum in carne venisse, etiamsi per omnes terras inveniantur, per quas est Ecclesia, non utique sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiae non tenent, quod est Christus Jesus. d) Idem senserunt Concilia oecumenica. Sic Nicaenum I. can. 8. jubet, impositione manuum recipi Novatianos, *ad Ecclesiam catholicam redire cupientes:* An forte ad Ecclesiam jam pertinebant, qui ad eam redire cupiebant? — Neque alia mens fuit concilii secundi oecumenici, cum haereticos omnes ea conditione admitti ad Ecclesiam decernit, ut profiteantur, *se omnem detestari haeresin, quam sancta, catholica, et apostolica damnat Ecclesia.* Idem manifestum erit, omnes synodos tum generales, tum particulares percurrenti.

3. *Schismatici* dicuntur, qui penitus, et pertinaciter sese subducunt ab obedientia, et subjectione erga legitimos pastores. Hi quoque ideo desinunt esse Ecclesiae membra. a) Deest enim ipsis ultima conditio, ad membrum Ecclesiae constituendum requisita. b) Ad Schismaticos certe (sicut etiam ad haereticos) pertinent verba

Christi: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, et publicanus* (Matth. 18.) c) Patres quoque de Schismaticis, sicut de haereticis idem judicium ferunt. *Cyprianus* Ep. 51 scribit: „Frustra sibi blandiuntur, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, et latenter apud quosdam communicare se credunt; nam (Ep. 69.) Episcopus in Ecclesia est, et Ecclesia in Episcopo, et si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non est.“ *Hieronymus* in cap. 1. Amos ait: „Schismatici separant deceptam multitudinem ab Ecclesia Dei, et rudes animas, quae nuper Christi concepere sermonem, abrumpunt, et dividunt.“ *Augustinus* l. de fid. et symb. c. 10. ita disserit: „Haeretici de Deo falsa sentiendo, ipsam fidem violant: Schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna charitate dissiliunt, quamvis ea credant, quae credimus. Qua propter nec haereticus pertinet ad Ecclesiam, quae diligit Deum, nec Schismaticus, quoniam diliget proximum etc. *S. Fulgentius* l. de fide ad Petr. c. 38. ait: „Firmissime tene, haereticos, atque Schismaticos, qui extra Ecclesiam catholicam praesentem finiunt vitam, in ignem aeternum ituros.“ —

4. *Excommunicati*, uti ipsa vox innuit, a corpore Ecclesiae abscinduntur, seu a communione Ecclesiae excluduntur, et ideo membra Ecclesiae non amplius manent. Intelligendum id autem est de excommunicatione, quam majorem dicunt. Caeterum jam antea probatum est, hanc poenam infligendi potestatem a Christo Apostolis traditam fuisse (§. 227.) eamque ad Apostolorum successores transiisse (§. 230).

Quaestio mota est, an *Catechumeni* sint Ecclesiae membra, vel non: in utramque partem hac de re disputatum est in scholis. Quia Catechumeni per baptismum Ecclesiam in-

gressi non sunt, ideo plerique Theologi docuerunt, illos Ecclesiae membra nondum esse. Quia vero Ecclesia pro Catechumenis ante baptismum mortuis orasse, et sacrificasse legitur e. g. pro Imperatore Valentiniano, cum tamen pro suis tantum membris orare et sacrificare soleat, ideo alii Theologi Catechumenos ad membra Ecclesiae referendos esse censuerunt. —Klüpfel T. II. Lib. II. §. 115. Not. 1. sequentibus verbis controversiam dirimere tentat. „Arbitramur, ait, rem omnem facile componi, si habeatur prae oculis distinctio inter Ecclesiam visibilem, et invisibilem. Affirmandum videlicet est, ad Ecclesiam invisibilem pertinere Catechumenos, si sincere credunt, atque ex animo Christo, ut par est, adhaerent; at non pertinere ad Ecclesiam visibilem, cui nemo adscribitur ceu membrum, seu civis, nisi baptizatus etc.“ Sed haec responsio admitti nullatenus potest, quia juxta doctrinam catholicam nemo ad Ecclesiam internam, seu invisibilem pertinet, nisi etiam ad externam, et visibilem pertineat. Praeterea absonum est, Catechumenos Ecclesiae invisibili, non autem visibili Ecclesiae adnumerare, cum tamen externo, et visibili modo ingressum in Ecclesiam, et baptismum petant, et ideo publice circa fidei doctrinam instruantur. — Alio ergo modo controversia dirimenda est. Dicendum nimirum est, Catechumenos, utpote non baptizatos, per se Ecclesiae membra non esse. Sed tamen, quia baptismus fluminis per baptismum flaminis, seu desiderii suppleri potest, asserendum est, Catechumenos ita comparatos, ut ardenti, sincero, et efficaci, baptismum suscipiendi desiderio animarentur, eo ipso Ecclesiam visibilem ingressos, hujusque membra constitutos fuisse. Et quia Ecclesia tale desiderium in Catechumenis, ante baptismum mortuis, praecipue si perspicua illius signa in vita ediderint, supposuit, ideo pro illis oravit, et sacrificavit. Hoc in sensu S. Augustinus l. 2. de Symb. ita Catechumenos alloquitur: „Nondum quidem adhuc per baptismum renati estis, sed per crucis signum in utero s. matris Ecclesiae jam concepti estis. —

Caput V.

De Notis verae Ecclesiae.

§. 261.

Momentum doctrinae.

Christus, ut ex dictis patet, Ecclesiam instituit, in qua tum magisterium authenticum, et infallibile, tum imperium sacrum fundavit, ut homines in illa rectam fidem tenentes, moresque suos huic conformantes aeternam salutem consequantur. Maximi idcirco momenti est, ut homines hanc veram Christi Ecclesiam cognoscant, in qua ex summa Dei bonitate ad salutem via ipsis patefacta est. — Sed variae dantur religiosae societates, quae de nomine verae Christi Ecclesiae gloriantur. Se veram esse Christi Ecclesiam dicit Ecclesia romano-catholica; idem sibi vindicare student Ecclesiae Protestantium, Lutherana, Calviniana, Anglicana etc. idem sibi attribuere tentat Ecclesia schismatica graeca. — Ast-sicut veritas una est, ita etiam nonnisi unica Ecclesia vera i. e. institutioni Christi plane conformis esse potest. Quomodo vero haec dignosci, et a qualibet falsa secerni potest? id fit per characteres, seu per notas, quae verae Ecclesiae ita competunt, ut eam a qualibet falsa satis clare, et certe distinguant. Dubitari enim non potest, Christum, qui vult, ut omnes homines salvi fiant, et ad agnitionem veritatis veniant (I. Tim. 2, 4.), qui ideo in terra descendit (Jo. 3.) et atrocissimam mortem subiit, etiam hac ex parte hominibus subvenisse, ne in re tanti momenti aberrent. Imo si ipsam christianam revelationem sedulo, et absque partium studio perpendamus, facile invenimus, Christum Ecclesiam veram, a se institutam, talibus notis insignivisse, ut a qualibet Ecclesia falsa secerni possit. Quamobrem

summmi omnino momenti est, ut investigemus, quibusnam notis Christus Ecclesiam suam insignitam esse voluerit, et cuinam Ecclesiae istae notae competant. Ideo primo *theoria de verae Ecclesiae notis statuenda*, ac dein *variis, quae existunt, Ecclesiis applicanda est*, ut sic unice vera Christi Ecclesia dignoscatur.

Articulus I.

Theoria de Notis verae Ecclesiae.

§. 262.

Notae verae Ecclesiae, ut fini suo satisfaciant, et hanc a qualibet falsa secernant, debent esse 1. *certae* i. e. certo constare debet, eas in vera Ecclesia ex ipsa Christi institutione, et ordinatione necessario inveniri; 2. *publicae,* seu visibiles, et conspicue ita, ut ab omnibus cognosci possint; 3. *propriae* verae Ecclesiae ita, ut saltem collective omnes ipsi soli, et non alii Ecclesiae competere possint. Tales notas in Ecclesia Christi inveniri, negant Remonstrantes Limborchius, et Episcopius. Lutherani, et Calviniani jam admittunt, Christi Ecclesiam notis aliquibus insignitam esse debere. Duas autem tantummodo assignant, nimirum puram verbi divini praedicationem, et legitimam Sacramentorum administrationem. Cum vero in qualibet Ecclesia, quae se Christi esse dicit, verbum divinum praedicetur, et Sacramenta, saltem Baptismus, et Eucharistia administrentur, nova quaestio oritur, in quanam Ecclesia praedicatio verbi divini sit pura, et Sacramentorum administratio legitima. Ad id autem dijudicandum aliis notis opus est. — Ideo omni jure Catholici alias notas statuunt, per quas vera Ecclesia a qualibet falsa secernatur. — Equidem etiam inter hos circa notarum numerum non omnes consentiunt; alii enim quindecim, alii

septem etc. assignant: communior tamen Catholicorum sententia quatuor statuit Ecclesiae notas, quae sunt *Unitas, Sanctitas, Catholicitas*, et *Apostolicitas*. Istae notae verae Christi Ecclesiae jam in symbolo Nicaeno-Constantinopolitano attribuuntur, in quo professio fidei legitur: *credo . . . in unam, sanctam, catholicam, et apostolicam Ecclesiam.* Atque ipsum Christum voluisse, ut vera ipsius Ecclesia hisce notis insignita sit, et per istas a qualibet falsa secerni possit, ex dicendis apparebit. Id enim de qualibet nota singillatim facile probatur.

§. 263.

I. De Nota unitatis.

In vera Christi Ecclesia requiritur *Unitas*, tum *interna* quae in eo consistit, ut omnes ad unam, eandemque fidem tenendam, et ad mutuam charitatem obligentur, tum *externa*, quae exigit, ut omnes per ejusdem fidei professionem, per eorundem Sacramentorum participationem, et per subjectionem ad legitimos pastores, ac praecipue ad unitatis centrum i. e. Primatem in unum corpus coalescant. Hanc unitatem in vera Christi Ecclesia ut essentialem notam requiri, *ex verbis Christi*, *ex dictis Apostolorum*, *ex sententiis SS. Patrum*, et *ex rationibus theologicis* probatur.

1. Christus enim jussit Apostolos *docere omnes gentes*, et quidem *docere omnia, quae mandavit* Matth. 28, 20., ac *praedicare Evangelium*, integram salutis doctrinam, *omni creaturae* Marc. 16, 15., quibus praeceptis sine discrimine, vel exceptione adjungit: *qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur* (v. 16.) Ergo unam ab omnibus exigit fidem, sicut et unam omnibus praecipit charitatem. Matth. 22, 39. 23, 8. Jo. 13, 34 etc. Ad hanc unitatem inter

suos obtinendam, Christus orationem ad Patrem fudit, dicens: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos* (Jo. 17, 11.); et paulo post v. 20 etc. rogat, ut haec Ecclesiae suae unitas in fide, et charitate perpetuo duratura sit; ait enim: *non pro eis rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint.* Haec autem Unitas Ecclesiae in fide, et charitate juxta mentem Christi exurgere potest, et debet praecipue ex mutuo Ecclesiae docentis, et discentis nexu, quo illa huic nonnisi vera, et recta proponit, et haec illi per fidem, et subjectionem adhaeret. Christus ergo inter suos non solum internam, sed etiam externam unitatem exposcit. Ideo Ecclesiam suam comparavit *uni agro* (Matth. 13, 24) *uni convivio* (Matth. 22. 11) *uni domui*, eidem petrae insistenti (Matth. 16, 18) *uni ovili*: Christus enim, omni discrimine inter Judaeos, et Gentiles sublato, omnes in unam visibilem societatem congregare voluit; ait enim Jo. 10, 1—16. *Ego sum Pastor bonus . . . et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor.* Tanti Christus hanc unitatem fecit, ut pro illa mortem subire non dubitaverit. Nam mortuus dicitur, *ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.* Jo. 11, 52.

2. Apostoli, doctrinae magistri sui inhaerentes nihil magis fidelibus inculcarunt, quam unitatem, et nihil minus tolerarunt, quam schismata, et dissensiones. a) Sic Paulus Phil. 2, 2. ait: *Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes id ipsum sentientes, nihil per contentionem arbitrantes.* — Classicus est ejusdem locus Ephes. 4, 3—7. Hortatur enim

Apostolus fideles (v. 1. etc.), ut digne ambulent vocatione, qua vocati sunt, — *solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis: unum corpus, et unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, et Pater omnium.* Unitatem ergo externam, et internam ex unitate spei deducit: addit autem *unus Dominus*, Jesus, Religionis, et Ecclesiae institutor, *una fides*, quam Christus a nobis exigit, *unum baptisma*, quo ad Ecclesiam associamur, *unus Deus, et Pater omnium*, qui nos ad unam familiam convocat; quibus motivis aliud ex unitate coenae alibi addit, dicens I. Cor. 10, 17. *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus.* Itaque Paulus unitatem fidelium non solum ex unitate Dei, Christi, et salutis, sed etiam fidei, baptismi, et coenae urget, ac proin unitatem internam, et externam asserit. Ideo idem Apostolus coetum fidelium, seu Ecclesiam saepe *unum corpus* nominat: Rom. 12, 5. *multi unum corpus sumus in Christo.* I. Cor. 12, 13. *In uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judaei, sive Gentiles, sive servi, sive liberi.*

b) Sicut Paulus unitatem commendat, sic dissensiones, et schismata damnat; I. Cor. 1, 10. ait: *Obsecro vos per nomen D. N. J. C., ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata; sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia .... Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo: ego vero Cephae: ego autem Christi. Divisus est Christus?* etc. His, aliisque (I. Cor. 3, 4—7) ostendit, ex diversitate ministrorum non exurgere diversitatem Christianorum, neque horum unitatem scindi posse. — Idem acrius reprehendit Galatas, qui contra Apostolorum doctrinam circumcisionem ad salutem

necessariam putabant: ait enim Gal. 1, 6. etc. *Miror, quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi in aliud Evangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi. Sed licet nos, aut Angelus de coelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*: et inferius emphatice pronuntiat: Gal. 5, 2. etc. *Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit, -- evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini: a gratia excidistis*, - et paucis interjectis prosequitur: *Currebatis bene, quis vos impedivit, veritati non obedire? persuasio haec non est ex eo, qui vocat vos. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis, qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicunque est ille.* (v. 7. etc.) Denique operibus carnis, maximisque criminibus, quae excludunt a regno Dei (v. 21.) annumerat etiam (v. 19.) *dissensiones, et sectas.* Quid de dissentiente in fide, seu de haeretico sentiendum sit, Paulus etiam ostendit, scribens ad Titum 3, 10. et *Haereticum hominem post unam, et secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.* Idem fere habetur I. Tim. 6, 20. etc. ubi Paulus scribit: *O Timothee! depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt.* Tandem S. Joannes II. Ep. v. 9. ait: *Omnis, qui recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet.*

3. SS. Patres, doctrinae Christi, et Apostolorum inhaerentes, unitatem ceu necessariam Ecclesiae notam tradunt. Sic *Clemens Rom.* ut Corinthios dissentientes ad

unitatem revocaret, Ep. I. c. 46. dicit: „Nobis unus est Deus, et unus Christus, et unus Spiritus gratiae, qui effusus est super nos, et una vocatio in Christo: cur distrahimus membra Christi?“ *Ignatius M.* Ep. ad Smyrn. c. 1. docet, „Christianos sive Judaeos, sive Gentiles esse in uno corpore Ecclesiae“: et Ep. ad Ephes. c. 5. ait: „Sicut Ecclesia Christo, et Christus Patri, ita omnes per unitatem consentiant.“ *Irenaeus* per unitatem fidei, quae in vera Ecclesia viget, haereticos sui temporis refellit, dicens: „Hanc fidem Ecclesia, et quidem in universum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans, et similiter credit iis, quasi unam animam habens, et unum cor, et consonanter haec praedicat, et docet, et tradit, quasi unum possidens os.“ — Eodem argumento contra haereticos utitur *Tertullianus* l. de praescr. c. 21. *Cyprianus* in egregio libro de unit. Eccl. inter alia dicit: „Hanc unitatem, qui non tenet, Dei legem non tenet, non tenet Patris, et Filii fidem, et veritatem non tenet ad salutem.“ *Ambrosius* l. 3. de offic. c. 3 dicit: „Credimus, Ecclesiam esse Congregationem, quae in unum connexum corpus, atque compactum unitate fidei, et charitatis assurgit.“ *Clemens Alex.* l. 7. Strom. ait: „in unius naturae sortem cooptata Ecclesia, quae est una, quam conantur haereses in multas abscindere.“ *Augustinus* speciale opus de Ecclesiae unitate exaravit, ac in illo cap. 8. scribit: „Totus Christus caput, et corpus est. Caput unigenitus Dei filius, et corpus ejus Ecclesia, sponsus, et sponsa, duo in carne una, — quicunque de ipso capite Scripturis S. consentiunt, et unitati Ecclesiae non communicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia ab ipsius Christi testificatione dissentiunt.“

4. Ipsa ratio, per revelationem illustrata, unitatem in sensu exposito ceu verae Ecclesiae notam agnoscit. a) Christus enim, Religionis christianae auctor, nonnisi unum symbolum, unum codicem, unum hierarchicon omnibus proposuit: ergo illa sola Ecclesia-vera, seu ad Christi Religionem conservandam, et propagandam recte comparata est, quae omnibus unum symbolum, unum codicem, unum hierarchicon proponit, seu quae unitatem internam, et externam exigit. — b) Christus in Ecclesia sua instituit magisterium authenticum, et imperium sacrum. Illud recte exigit fidem quoad ea, quae docet; hoc subjectionem quoad ea, quae mandat; exinde autem unitas tum interna, tum externa necessario exurgit. Magisterium vero, quod pro suis effatis fidem non poscit, eoipso declarat, se authenticum non esse: et imperium, quod subjectionem non exigit, ostendit, se legitima auctoritate carere. — Quo magis ergo Ecclesia ab unitate interna, et externa recedit, eo clarius manifestat, se veram Christi Ecclesiam non esse: Ecclesia autem, quae unitati tum internae, tum externae inhaeret, certo et conspicuo veritatis charactere insignita est. —

Unitas, quae tanquam nota verae Ecclesiae asseritur, ea concernit, quae a Christo circa fidem, et mores, ritus, et hierarchiam stabliita sunt. Id vero non impedit, quominus circa alia, quae a Christo statuta non sunt, in vera Ecclesia varietas, et multiplicitas detur. — Egregie disserit hanc in rem *S. Augustinus* En. in Ps. 44 n. 24 scribens: „Sacramenta doctrinae in linguis omnibus variis. Alia lingua afra, alia syra, alia graeca, alia hebraea, alia illa, et illa; faciunt istae linguae varietatem vestis reginae hujus; quomodo autem omnis varietas vestis in unitate concordat, sic et omnes linguae ad unam fidem. In veste varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intelleximus de diversitate linguarum, et vestem intelleximus propter

ter unitatem. In ipsa autem varietate aurum quod est? Ipsa sapientia. Quaelibet sit varietas linguarum, unum aurum praedicatur, non diversum aurum, sed varietas de auro. Eandem quippe sapientiam, eandem doctrinam, et disciplinam omnes linguae praedicant; varietas in linguis, aurum in sententiis." — (Cf. S. Bernard. Epist. 229. n. 8.)

§. 264.

II. De Nota sanctitatis.

Sanctitas verae Christi Ecclesiae omnino competere debet. Sancta enim est Ecclesia ab ortu suo, et genere, quia ab eo originem habet, qui omnis sanctitatis fons est. Talibus ideo nominibus in S. Bibliis Ecclesia insignitur, quae sanctitatem ejus clarissime ostendunt. Dicitur enim passim *regnum caelorum, corpus Christi.* (Col. 1, 15. etc. Eph. 1, 22. etc.) *sponsa Christi* (Eph. 5, 23. etc. II. Cor. 11, 2.) *templum sanctum, habitaculum Dei* (Eph. 2, 19. etc.) *domus Dei* (I. Tim. 3, 15.) *civitas Dei* (Hebr. 12, 21.) Iisdem nominibus Ecclesia a SS. Patribus frequenter insignitur, et jam symbolum apostolicum *sanctam Ecclesiam* credendam proponit. — Sanctitas autem haec, quatenus verae Ecclesiae ceu nota inservit, per quam a qualibet falsa secernatur, tria importat: vera enim Christi Ecclesia illa sola dici, et esse potest, quae *doctrinam sanctam* i. e. ad sanctitatem obligantem, et ducentem proponit, quae *media sanctitatis* exhibet, et *membra sancta* in se continet. In hoc sensu dicitur, veram Ecclesiam sanctam esse debere in *doctrina*, in *mediis*, et in *membris*, quod facile probatur.

1. Christus, Filius Dei, Sanctitas ipsa, absque dubio doctrinam sanctam proposuit, i. e. talem, quae homines ad summam perfectionem moralem, seu ad maximam sanctitatem obliget (Matth. 5. 48.), et ipsis viam ad illam

perveniendi commonstret. Vera Ecclesia autem solummodo illa est, quae genuinam Christi doctrinam tradit; ergo vera Christi Ecclesia ex eo dignoscitur, si doctrinam proponit, quae homines ad maximam sanctitatem tum obligat, tum ducit. — Si vero societas quaedam religiosa ea doctrina instructa non sit, quae ad sanctitatem homines informet, multoque magis, si talem doctrinam profiteatur, quae sanctitati adversetur, quaeque bona opera minime promoveat, aut etiam excludat, absque alio indicio evidens est, eam hac nota sanctitatis esse destitutam, nec proinde veram esse Christi Ecclesiam.

2. Si Christus homines infirmos, et corruptos ad sanctitatem obligavit, cum impossibilia non jubeat, certe ipsis etiam media suppeditavit, ad illam perveniendi. Id Christum actu praestitisse, ex variis S. Scripturae locis patet. De Christo enim legitur: Jo. 1, 12. *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri;* Eph. 5, 25. *Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret:* Eph. 1, 5. elegit *nos,* — *ut essemus sancti, et immaculati in conspectu ejus in charitate;* Tit. 2, 14. *Dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* In vera ergo Ecclesia media sanctitatis adesse debent, a Christo instituta; et illa sola Ecclesia vera esse potest, quae pro omni hominum infirmitate, statu, et conditione sufficientia sanctitatis media exhibet, et ideo cum divino suo fundatore cunctis acclamare potest: *venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.* Matth. 11, 28.

3. Ad verae Christi Ecclesiae characterem nullatenus requiritur, ut omnia illius membra sancta sint. Nam in illa etiam peccatores inveniri, jam (§. 259.) probatum est.

Sed tamen in illa membra sancta semper existunt. Nam si in *agro* adsunt zizania, adest quoque triticum; si in *convivio* apparet homo, veste nuptiali destitutus, alii hac veste ornati conspiciuntur; in *sagena* praeter malos etiam boni pisces reperiuntur, inter *decem virgines* quinque sunt prudentes. Ipsi ideo Apostoli Christianos sanctos appellare non dubitaverunt, quia inter ipsos, qui omnes ad sanctitatem vocantur, semper etiam sancti existunt; sic Paulus scribit: Rom. 1, 7. *Omnibus qui sunt Romae, dilectis Dei, vocatis sanctis.* I. Cor. 1, 2. *Ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu.* Eph. 1, 1. *Omnibus sanctis, qui sunt Ephesi.* Illa ergo vera Christi Ecclesia est, quae semper membra sancta in se continet Haec autem nota tunc vel maxime conspicua fit, et veritatis sigillum Ecclesiae imprimit, si omni tempore tales homines exhibet, qui non solum per exercitium virtutum omnium, et consiliorum etiam evangelicorum in summo gradu, seu, uti vocant, heroico eminuerunt, sed etiam per extraordinariorum affluentiam charismatum, praesertim per miracula et vaticinia suae sanctitatis certum testimonium divinitus acceperunt. Imo cum Deus maxime liberalis fuerit in elargiendis Spiritus S. charismatibus, et in signis, et prodigiis edendis ab initio Ecclesiae, ut infideles de Religionis christianae veritate, ac divinitate persuadeantur, omni jure infertur, Deum etiam in Ecclesiae progressu nunquam penitus denegare extraordinaria charismata, signa, miracula etc. ut dissentientes, seu haeretici veram Ecclesiam clare cognoscant. Verum sane semper sit, oportet, quod Paulus dicit: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus, - - et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem* etc. I. Cor. 12, 4. etc.

§. 265.

III. De Nota catholicitatis.

Catholicitas juxta vocis etymologiam non est nisi Universalitas. Ecclesia vera Christi semper dicta est *catholica*, ut a qualibet alia falsa secernatur. Jam in symbolo apostolico jubemur credere *sanctam Ecclesiam catholicam.* — Hoc nomine jam antiquitus Christiani ostenderunt, se legitimos esse, et rectam fidem tenere. Notum est illud *Paciani*, qui Ep. 1. ad Sempron. n. 4. dicit: „*Christianus* mihi nomen, *catholicus* vero cognomen.“ Ipsi haeretici, ut spurias Ecclesias suas vindicarent, Ecclesiae catholicae nomen illis attribuere studuerunt. Egregie in rem loquitur *S. Augustinus* de vera Relig. c. 12. n. 12. ubi ait: „Tenenda est nobis christiana religio, et ejus Ecclesiae communicatio, quae catholica est, et catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis. Velint, nolint enim ipsi haeretici, et schismatum alumni, quando non cum suis, sed extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud, quam catholicam vocant. Non possunt enim intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur.“ — Haec autem Catholicitas, si ut Nota verae Ecclesiae distinctiva spectetur, bifaria sumi potest, et debet. Verae enim Ecclesiae Catholicitas competit tum quoad *locum*, quia est universalis quoad extensionem, tum quoad *tempus*, quia est universalis quoad extensionem, i. e. deficere nunquam potest. Sub utroque respectu Catholicitas optime inservet, ad veram Ecclesiam Christi a qualibet falsa secernendam.

§. 266

A. Catholicitas quoad locum.

Vera Christi Ecclesia catholica debet esse quoad locum, seu universalis quoad extensionem, et ambitum, quem

occupat. Id autem non ita intelligendum est, ac si omnes homines totius orbis terrarum ad illam spectare, et ipsius membra constituere debeant. Christus enim ipse praedixit, praedicationem Apostolorum non ab omnibus recipiendam esse (Matth. 10, 14. etc.). Paulus dicit: *non omnes obediunt Evangelio* (Rom. 10, 16—21.) et *oportet et haereses esse* (I. Cor. 11, 19.) Catholicitas quoad locum sic accipienda est, quod vera Christi Ecclesia ita per universum orbem terrarum diffusa sit, ut ubique ejus nomen cognoscatur, ubique ejus membra inveniantur, et ejus extensio cujuslibet alterius Ecclesiae ambitum superet. — Catholicitatem hanc esse notam verae Ecclesiae distinctivam *ex S. literis* tum *veteris*, tum *novi testamenti,* et *ex traditione* probatur

1. Jam in V. T. praedictum fuit, regnum Messiae, seu Ecclesiam Messiae i. e. Christi ad omnes gentes extendi debere Ps. 2, 8. Deus ad Messiam dicit: *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae.* Ps. 18, 4. dicitur: *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum,* quae verba a S. Paulo Rom. 10, 18. praeconibus Evangelii, seu Apostolis applicantur. — Ps. 21, 29. etc. post enarratas Messiae aerumnas, et persecutiones, ejusdem exaltatio describitur his verbis: *convertentur ad Dominum universi fines terrae, et adorabunt in conspectu ejus universae familiae gentium, quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.* Ps. 71, 8. etc. potentia Messiae, et amplitudo regni ejus graphice exprimitur: *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum, — adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient ei.* Idem praedicit Isaias: *Erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice mon-*

tium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. 2, 2 Cf. Is. 49, 6. Os. 1, 10. Dan. 2, 44. et 7, 27. Mich. 4, 1. etc. Zach. 9, 10. Ergo juxta vaticinia V. T. regnum Messiae, i. e. Ecclesia Christi ad omnes gentes propagari debuit. Cum autem oracula divina certissime adimpleantur, illa sola vera Christi Ecclesia dici potest, quae ad omnes gentes propagata, atque ideo quoad extensionem universalis, seu catholica est

2. Christus doctrinam salutis, quam attulit, non ad solos Judaeos restringere, sed ad omnes gentes extendere, et Ecclesiam suam universalem, seu vere catholicam esse voluit. Ideo Apostolis suis dixit: *Euntes docete omnes gentes* Matth. 28, 19. — *euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae* Marc 16, 15. *eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae* Act. 1, 8. Cf. Luc. 24, 47. Apostoli autem hoc Christi mandatum strenue executi sunt; nam *illi-profecti praedicaverunt ubique* Marc. 16, 20. Ideo Paulus dicit: *in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum,* et ad Colossenses 1, 6. scribit: Evangelium *pervenit ad vos, sicut et in universo mundo est, et fructificat, et crescit, sicut in vobis*, ib. v. 23. *quod praedicatum est in universa creatura, quae sub coelo est.* Per hanc autem Evangelii praedicationem Ecclesia Christi talem statim amplitudinem nacta est, ut S. Joannes in laudem Christi dicat: *redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione, et fecisti nos Deo nostro regnum.* Apoc. 5, 9. Igitur vera Ecclesia juxta ordinationem Christi ab Apostolis per totum terrarum orbem propagata est, et ideo haec universalis, seu catholica, et non alia ceu vera Christi Ecclesia haberi potest.

3. SS. Patres unanimi consensu Ecclesiae a Christo institutae catholicitatem attribuunt, et ex hac illius veritatem probant. *Cyprianus* Ep. 52 ait: „Una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa est.“ *Cyrillus Hier.* Catech. 18. inquit: „Catholica vocatur Ecclesia, et quia per universum orbem terrarum est diffusa, et quia docet catholice: i. e. universaliter, et absque defectu.“ — *Origenes* in Rom. l. 8. n. 1. dicit: „Christiani non est una gens, sed ex omnibus gentibus unus est populus . . . si ita dici potest, omnium gentium gens.“ — *Hieronymus* in Matth. 24, 26. ait: „Nolite exire, nolite credere, quod filius hominis vel in deserto gentium sit, vel in penetralibus haereticorum, sed quod ab oriente in occidentem fides in catholicis Ecclesiis fulgeat.“ — *Augustinus* Serm. 238. n. 3. haec habet: „Nemo tibi fabulas vendat, non latret rabies haereticorum de angulo. Toto orbe terrarum diffusa est Ecclesia, omnes gentes habent ecclesiam.“ — Idem in Cantic. Serm. 66, n. 8. Donatistas, qui dicebant, se veram Christi Ecclesiam constituere, licet in una tantum Africae parte essent, ita alloquitur: „itane lapidem de monte abscissum sine manibus, et montem factum, et implentem mundum vestris creditis inclusum antris? Et ne hic quidem immorandum. Ipsa opinio refugit publicari suo contenta susurrio. Habet, et semper habebit integram Christus haereditatem suam, et possessionem suam terminos terrae. Se potius subtrahunt huic magnae haereditati, qui Christo illam conantur detrahere.“ — Eodem argumento contra Donatistas pugnavit *Optatus Milev.* de schism. Donat. l. 2. n. 1. — Sic etiam *S. Pacianus* redarguit Novatianos Ep. 3. ad Symp. n. 4. scribens: „Ecclesia plenum est corpus, et solidum, et toto jam orbe diffusum: sicut civitas, inquam, cujus partes in unum, non ut vos estis, Novatiani, quaedam insolens portiuncula,

tuberque collectum, et a reliquo corpore segregatum.—*Theophilactus* in I. Cor. 12. Ecclesiam veram eam esse dicit „quae per totum terrarum orbem dispersa est, cujus corpus ex omnibus passim Ecclesiis constat.

Ecclesiam Christi universalem esse debere, seu catholicam quoad extensionem, tam certum est, ut etiam Protestantes id publice confessi sint, licet hanc catholicitatem ceu notam caracteristicam verae Ecclesiae agnoscere recusarint. (Cf. Confess. Helvet. I. c. 17. Belgic. c. 27. Bohem. Art. 8 etc.) Sed si certum est, veram Christi Ecclesiam catholicam esse, necessario sequitur, eam Ecclesiam, quae catholicitate caret, non veram, sed rejiciendam et damnandam esse, prout *in Conf. Helvet. l. c.* ob defectum Catholicitatis damnantur Donatistae.

§. 267.

B. Catholicitas quoad tempus.

Catholicitas quoad tempus in perpetua Ecclesiae duratione consistit. Vera enim Ecclesia nunquam deficere potest, sed a Christo usque ad consummationem saeculi semper perdurabit. — Illa ergo sola est vera Christi Ecclesia, cujus perpetua existentia manifesta est. Hanc autem catholicitatem quoad tempus verae Christi Ecclesiae competere, seu veram Christi Ecclesiam nunquam deficere posse, *ex vaticiniis V. T., ex promissionibus Christi, ex sententiis SS. Patrum*, et *ex ratione theologica* probatur.

1. Synagogam, seu Ecclesiam mosaicam aliquando, adveniente nimirum Messia, cessaturam esse, in V. T. praedictum fuit. (Cf. P. II. Sect. I. C. III.) Aliter autem Prophetae de regno Messiae, seu de Ecclesia ab ipso instituenda loquuntur. — Huic perpetuam durationem attribuunt. Sic Is. 9, 6. etc. Messias dicitur *Deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis*, et deinde additur: *multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis*,

super solium David, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, et corroboret in judicio, et justitia amodo, et usque in sempiternum: zelus Domini exercituum faciet hoc. — — Dan 2, 44. *Suscitabit Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur — et ipsum stabit in aeternum.* Mich 4. v. 1. *In novissimo dierum erit mons domus Domini praeparatus in vertice montium, et sublimis super colles, et fluent ad eum populi . . . .* v. 7. *et regnabit Dominus super eos in monte Sion ex hoc nunc, et usque in aeternum.* Ps. 88, 35 etc. Deus de Messia dicit: *Semel juravi in Sancto meo, si David mentiar: semen ejus in aeternum manebit, et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in aeternum, et testis in coelo fidelis.* Cf. Ps. 44, 19. etc. Jerem. 33, 14—18. Dan. 7, 27. I. Reg. 7, 11—16. Ergo juxta oracula Prophetarum spiritnale Messiae regnum, seu Ecclesia ab ipso instituenda perpetuo perdurare debet, et nunquam deficere potest. Quae autem Deus praedixit, certissime verificantur. Sermonem autem esse de Ecclesia visibili, ex duobus vaticiniis ultimo loco citalis clare elucet.

2. Ecclesiam, a Christo instituendam, perpetuo duraturam esse, jam Angelus Gabriel praedixit, de Christo Mariae annuntians: *Regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis.* — Luc. 1, 33. etc. — Christus ipse de Ecclesia a se aedificanda dixit: *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam:* Matth. 16, 16. Ergo Ecclesia a Christo supra firmam petram aedificata nunquam perire, nunquam deficere potest, sed semper immobilis stat, quia etiam tota inferorum potestas contra eam praevalere nequit. Idem clarissime ex eo elucet, quia Christus promisit, se cum Ecclesia sua semper futurum

esse: ait enim Matth. 28, 20. *Ecce egò vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Eodem modo perpetuam Spiritus S. mansionem in Ecclesia Christus pollicitus est, dicens: *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis* Jo. 14, 16. etc. Utraque autem promissio non verificaretur, si Ecclesia aliquando deficeret: Ecclesiae enim non existenti assistentia praeberi nequit; imo assistentia jam prius deficere deberet, ut Ecclesia destrui, et finem habere possit. — Ipsi Apostoli, promissionibus Christi nixi de perpetua Ecclesiae duratione non dubitarunt. Ideo Paulus I. Cor. 11, 26. Eucharistiam *donec* Christus ad judicandum *veniat*, celebrandam dicit, et I. Cor. 15, 24. finem oeconomiae christianae cum fine mundi conjungit, ac II. Cor. 3, 11. perenne evangelium temporariae legi Mosis opponit, et inde praerogativam religionis christianae prae mosaica infert. Demum ut Hebraeos conversos ad constantem fidem excitet, et a doctrinis variis, et peregrinis abducat, ait: *Jesus Christus, heri, et hodie, ipse et in saecula.* Hebr. 13, 9.

3. SS. Patres unanimi consensu Ecclesiae indefectibilitatem contestantur. *Irenaeus* l. 3. adv. haer. c. 24 ait: Vera fides a Spiritu Dei tanquam praeclarum depositum, et commissum Dei donum in Ecclesia ceu in bono vase custoditur, in quo nunquam deterioratur, neque vas deteriorari permittit . . . nam Spiritus pignus est indefectibilitatis, et confirmatio fidei." — *Origenes* Hom. 30. in Matth. inquit: „Ex quo constituta est Ecclesia in nomine Christi, ad consummationem usque perseverat, . . et plena est fulgore ab oriente usque ad occidentem." *Cyprianus* Ep. ad Cornel. dicit: „Ecclesia, quae in Christum credit, et quae semel id, quod agnovit, tenet, nunquam ab eo omnino discedit, et ii sunt Ecclesia, qui in domo Dei permanent."

Athanasius Orat. de Christo Deo in verba: *Portae inferi non praevalebunt adversus eam* (Matth. 16.) ita loquitur: „fidelis sermo, et non vacillans promissio; nam Ecclesia invicta res est, etiamsi infernus ipse commoveatur.“ (Cf. eundem in Ps. 86, 28.) — *Ambrosius* variis in locis idem contestatur: „Ecclesia tempora sua habet persecutionis, et pacis; nam videtur deficere, sed non deficit: tunditur fluctibus, sed non obruitur; caeditur, sed non labefactatur; — spectat aliorum naufragia, ipsa immobilis, et exors periculi.“ (Hexaem. l. 4. c. 2. et de Abrah. c. 3.) Idem in Luc. l. 7. n. 91. ait: Ideo regnum Ecclesiae manebit in aeternum, quia individua fides, corpus unum.“ — *Eusebius* Caes. affirmat, Christum praenuntiasse, „Ecclesiam nullis unquam viribus expugnandam, ac ne ab ipsa quidem morte superandam; at penitus inconcussum illius robur mansurum esse praenuntiavit, utpote quae vi ejus et potestate sic tanquam immoto, ac nullis omnino machinis perrumpendo scopulo altis defixa radicibus niteretur.“ (Praep. evang. l. 1. c. 3.) *Chrysostomus* Hom. de sui expuls. ait: „Ecclesiam vincere nulla vis poterit; nam Deus est cum Ecclesia, qui est omnibus fortior: Quomodo impie diabole! Ecclesiam putas te dejicere posse, qui trementes parietes dejicere non valuisti.“ — *Hieronymus* in Isa. l. 17. c. 60. dicit: „Ex quo intelligimus, Ecclesiam usque ad finem mundi concuti quidem persecutionibus, sed nequaquam posse subverti; tentari, non superari; et hoc fiet, quia Dominus Deus omnipotens, sive Dominus Deus ejus i. e. Ecclesiae, se facturum esse pollicitus est, cujus promissio lex naturae est.“ — *Augustinus* En. in Ps. 60. ait: „Non vincetur Ecclesia, non eradicabitur, nec cedet quibuslibet tentationibus donec veniat hujus saeculi finis.“ Et Serm. 1. de symb. ad Catech. c. 6, n. 15. haec habet: „Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera,

Ecclesia catholica, contra omnes haereses pugnans; pugnare potest, expugnari tamen non potest. Haereses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite praecisa; ipsa autem manet in radice sua, in charitate sua: portae inferorum non vincent eam."

4. Christus in mundum venit, ut omnes homines omnium locorum et temporum aeternam salutem consequi possint; ut autem hujus participes fiant, veram Ecclesiam ingredi jubentur, extra quam, ut inferius probabitur, salus non patet. Si autem vera Ecclesia non semper existeret, homines non semper divinum praeceptum adimplere, nec semper salutem suam consequi possent. Deus ergo aliquando impossibilia praeciperet, et alicujus temporis homines salvare non vellet, quod utrumque non minus absurdum, quam blasphemum est. Dubitari ergo non potest, veram Ecclesiam semper existere, ex quo sequitur, illam veram Ecclesiam nullatenus esse, de qua constat, ipsam non in omni tempore extitisse.

Antiquissimi Patres maximi hanc notam fecerunt ad omnes haereticos confundendos. Tritum est dictum Tertulliani, quo sui temporis haereticos refutavit dicens: „Hert non fuistis." Iisdem armis usus est *Irenaeus*, qui l. 5. adv. haer. c. 90. n. 1. dicit: „Omnes enim ii (haeretici) valde posteriores sunt, quam Episcopi, quibus Apostoli tradiderunt Ecclesias." — Ipsi etiam Protestantes diffiteri non potuerunt, juxta oracula Prophetarum, et Christi promissiones Ecclesiam perpetuo perdurare debere: sed haec omnia ad Ecclesiam invisibilem referebant. Ast-tum loca S. Scripturae, tum SS. Patrum dicta clarissime Ecclesiam visibilem indigitant, quae sola vera Christi Ecclesia dici potest.

§. 268.

IV. De Nota apostolicitatis.

Christus Ecclesiam suam per Apostolos fundavit, in quibus tum magisterium authenticum, et infallibile (Cap. II.),

tum imperium sacrum (Cap. III.) instituit. Necesse ergo omnino est, ut vera Ecclesia apostolica dicatur. Fideles ideo Eph. 2, 20. dicuntur *superaedificati super fundamentum Apostolorum*, et Apoc. 21, 14. ubi Ecclesia civitati comparatur, dicitur: *et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum.* Ut autem Ecclesia vere apostolica dici possit, requiritur, ut *omnem*, *et solam doctrinam Apostolorum teneat*, et *successores Apostolorum habeat.*

1. Christus enim tum per se, tum per Spiritum S. (Jo. 16, 13.) integram salutis doctrinam Apostolis tradidit, iisdemque praecepit, ut docerent omnia, quae ipse mandavit, seu revelavit (Matth. 28.). Hoc Christi praeceptum etiam impigre Apostoli executi sunt, *nihil subtrahentes utilium - - omne consilium Dei annuntiantes.* (Act. 20, 20. etc.) Doctrina ergo Christi ex hac solummodo Apostolorum praedicatione repetenda est; nimirum ea sola, et ea omnia, quae Apostoli docuerunt, uti a Christo revelata assumenda sunt. Quamobrem illa tantum dici potest vera Ecclesia Christi, quae omnem, et solam doctrinam Apostolorum tenet.

2. Christus porro etiam imperium sacrum in Ecclesia sua instituit, quod Apostolis ita tradidit, ut inter illos unus, scilicet Petrus, primatum teneret (Cap. III.). Hoc autem imperium, quod in Ecclesia perpetuo adesse debet, nonnisi per successionem ab Apostolis repeti potest. Vera ergo Ecclesia Christi illa esse non potest, quae non habet successores Apostolorum, ac praesertim successorem Petri. Caret enim tunc necessaria ad dirigendos fideles potestate, imo ne legitimam quidem ad docendum missionem sibi vindicare valet. Hinc factum est, ut jam antiquissimi Patres per hanc Apostolicitatis notam tum veram Eccle-

siam probarent, tum falsas haereticorum Ecclesias confutarent. Sic S. *Irenaeus* contra Valentinianos etc. l. 3. adv. haer. c. 3. dicit; „Nos (Catholici) habemus enumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, et successores eorum usque ad nos;" id deinde in specie ostendit de Ecclesia romana, ac demum concludit, per hanc successionem haereticos omnes confundi. — Tertullianus l. de Praescript. c. 32. haereticis acclamat: „Edant origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit auctoritatem, et antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiae apostolicae census suos deferunt. Sicut Smyrnaeorum Ecclesia habens Polycarpum a Joanne collocatum refert; sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit. Proinde utique et caeterae exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatu institutos apostolici seminis traduces habent." *Hieronymus* c. Lucif. cap. ult. dicit, „in illa esse Ecclesia permanendum, quae ab Apostolis fundata usque ad diem hunc durat." *Augustinus* c. adv. leg. et Proph. I. n. 39. „Ecclesia ab Apostolorum temporibus per episcoporum successiones certissimas usque ad nostra, et deinceps tempora perseverat, et immolat Deo in corpore Christi sacrificium laudis.

Notae, quae ad veram Ecclesiam a falsa secernendam assignatae sunt, omnino *certae* sunt, quia ex verbo scripto, et tradito probatum est, illas verae Ecclesiae competere debere. Neque dubitari potest, illas *publicas*, seu *visibiles* esse ita, ut omnes, qui velint, illas dignoscere valeant; nam haud difficile est, cognoscere, quaenam Ecclesia unitatem internam, et externam commendet, et teneat, quaenam prae caeteris sancta praecepta, sancta media, et sancta

membra habeat, quaenam ubique sit diffusa, et existentiam suam nonnisi ab ipso Christo, et Apostolis repetat, quaenam de Apostolorum successoribus jure glorietur etc. Denique hae notae, collective sumtae, nonnisi uni Ecclesiae *propriae* esse possunt, quia nonnisi una Ecclesia a Christo fundata, et ab Apostolis propagata fuit. (Klee, S. I. P. II. Cap. I. Art. I. §. 1—5. Perrone T. VIII. P. I, Cap. III.)

Articulus II.

Applicatio theoriae traditae.

§. 269.

Ut vera Ecclesia inveniatur, varias, quae se Christi esse dicunt, Ecclesias considerare, iisque notas assignatas applicare oportet. Illa enim sola pro vera Christi Ecclesia habenda est, in qua omnes notae assignatae conspiciuntur conjunctae. — Ecclesiae autem christianae praecipuae sunt: *Ecclesia Romana Catholica*, per quam non intelligitur sola Ecclesia, in civitate, et regione romana inclusa, sed intelliguntur omnes omnium locorum fideles, per unam fidem, et subjectionem romano Pontifici uniti; *Ecclesiae Protestantium*, sub quo nomine praecipue venit *Ecclesia Lutherana seu evangelica, Ecclesia Calviniana*, seu *reformata*, et *Ecclesia Anglicana* etc., ac demum *Ecclesia Graeca Schismatica*, cui adhaeret *Ecclesia Russica*. Jam si Ecclesiis istis, quae de verae Christi Ecclesiae nomine gloriari solent, praedictae quatuor notae applicentur, sole clarius apparebit, solummodo primo loco nominatam Ecclesiam veram Christi Ecclesiam esse; id autem de caeteris nullatenus dici posse. Nam 1. *verae Ecclesiae notae omnes competunt Ecclesiae romano-catholicae*, 2. *non vero competunt Ecclesiis reliquis.*

§. 270.

I. Ecclesiae Romano-Catholicae notae competunt.

De singulis notis, quae veram Ecclesiam a falsa secernunt, facile est ostendere, ipsas clarissime, et certissime competere Ecclesiae romano-catholicae.

1. In hac nimirum Ecclesia adest *Unitas* a) *interna*, quae in una, eademque omnium membrorum fide consistit. Cum enim omnes Catholici magisterium authenticum, et infallibile agnoscere, et huic in iis, quae Christi Revelationem concernunt, se etiam interno assensu subjicere teneantur, dissensus in fidei dogmatibus dari nullatenus potest: nam qui culpabiliter, et pertinaciter dissentiunt, éoipso inter Ethnicos, et Publicanos recensendi pronunciantur. Nec obstat, quod etiam catholici Doctores in pluribus inter se dissentiant; ea enim, in quibus dissentiunt, non sunt dogmata fidei, sed opiniones liberae, de quibus certa revelatio, et Ecclesiae definitio non habetur. b) *Externa* quoque unitas in Ecclesia catholica sat conspicua est: nam ubique habetur eadem fidei professio; ubique administrantur septem — nec plura, nec pauciora Sacramenta, et omnes, quocunque in loco inveniantur, subsunt legitimis pastoribus, ac praecipue supremo visibili Ecclesiae capiti, Romano Pontifici, ceu Unitatis Centro. Qui hanc subjectionem recusant, eo ipso catholicae communionis coetu excidunt.

2. Ecclesia romano-catholica etiam *Sanctitate* gaudet: a) proponit enim *doctrinam sanctam* i. e. ad sanctitatem obligantem, atque perducenten; quod dum pronuntiamus, provocamus adversarios, ut, quod evincere hactenus non potuerunt, vel unum dogma demonstrent, quod vel rectae rationi, integritati morum, aut verbo Dei oppositum sit. Adversarii, qui nonnullas Catholicorum doctri-

nas carpserunt e. g. de cultu imaginum, et Sanctorum, de usu indulgentiarum etc. istas vel non rite intellexerunt, vel non recte proposuerunt, vel maligne corruperunt, ut saepius conquestus est D. *Bossuetus*, qui ideo per suam fidei expositionem plurimos in Ecclesiae catholicae sinum reduxit. Imo haec Ecclesia non solum divinorum praeceptorum observantiam urget, sed etiam consilia evangelica laudat, et commendat, ut homines ad maximam perfectionem perducantur. b) *Media sanctitatis* in hac Ecclesia efficacissima suppeditantur. Animarum enim pastoribus maxime inculcatur, et praecipitur praedicatio verbi Dei, institutio catechetica, admonitio privata etc. Adsunt septem Sacramenta, maxime efficacia, ad homines, in quocunque statu constitutos, ad veram sanctitatem, et aeternam felicitatem perducendos. Vita enim spiritualis acquiritur per Baptismum, roboratur per Confirmationem, alitur per Eucharistiam; spiritualiter mortuo vita animae restituitur per Poenitentiam; cum morte luctans alleviatur per Extremam Unctionem; pro duobus hominum statibus gravissimis habetur Ordo, et Matrimonium. Praeterea in hac Ecclesia Sacrificium praestantissimum offertur, per quod homines facillimo, et perfectissimo modo Deum digne adorare, ipsi gratias agere, satisfastionem praestare, et ab ipso gratias obtinere possunt. Accedit, in hac Ecclesia cultum divinum cum externa pompa, et magnificentia, et cum sacris caeremoniis peragi, quod hominum naturae, et indoli maxime consentaneum est, et ad excitandam internam devotionem ordinatur. (§. 47. Cf. *Chateaubriand*, die Schönheiten des Christenthumes. — —) c) Tandem Ecclesia romano-catholica semper etiam *Sanctos* habet, qui per dona extraordinaria, per singularia Spiritus S. charismata, per miracula et vaticinia etc. divina sanctitatis suae testimonia perceperunt. Id probant frequentes quovis in sae-

culo institutae ab Ecclesia Beatificationes, et Canonizationes, quae eo majorem fidem merentur, quo rigidius est examen, quod illas praecedit. — Non negamus quidem, mala, imo et pessima membra in hac Ecclesia inveniri, et varios abusus in eam irrepere posse. Id vero non impedit, quominus Ecclesia sancta compelletur. Paulus in Epistola utraque ad Corinthios, eosdem appellat *Sanctos* (c. 1.), etsi noverit, fuisse in illa Ecclesia, qui minime sancti fuerint, ministerii sacri contemptores, ac incest etc., licet abusus reprehendere debuisset (I. Cor. 11, 17. etc.). Non itaque excusandi sunt, qui praetextu abusuum e catholica Ecclesia excesserunt. Schisma enim semper est malum: „praecidendae unitatis, ait S. *Augustinus* nulla est justa necessitas“ (l. 2. c. Ep. Parmen. c. 11.)

3. Ecclesia, de qua loquimur, est vere *catholica*, tum quoad *locum*, tum quoad *tempus*. a) Haec sane ita diffusa, et in toto terrarum orbe propagata est, ut nulla regio inveniatur, in qua sua membra non habeat. Quodsi numerus spectetur, Ecclesia romano-catholica multo numerosior est, quam omnes reliquae Ecclesiae, quae se christianas dicunt, etiam simul sumtae. Catholici enim juxta communiorem computationem numerantur 180 000,000; Protestantes cum innumeris divisionibus suis 57.000,000; Graeci schismatici, quibus accensentur Russi, et aliae sectae orientales 41.000,000. (Cf. Perrone l. c. n. 237. in not.) b) Ecclesia romano-catholica sola est, quae dicere potest, et actu dicit, se nunquam defecisse, se semper extitisse. Sicut enim in Ecclesia romana, sic et in aliis huic unitis Ecclesiis eadem semper fides viguit, quia, historia ecclesiastica teste, nunquam alia regula fidei obtinuit, nisi quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est. Ideo caute perpetuo invigilatum est, ne quid innovetur, nisi quod traditum fuit. Licet porro adversarii saepe concla-

maverint, Ecclesiam romanam defecisse, nunquam tamen id probare potuerunt, et in tempore defectionis assignando ipsi deficiunt.

4. Ecclesia romano-catholica etiam *apostolica* est, a) quia *omnem et solam Apostolorum doctrinam tenet*, omnem, quia non solum ea, quae ab Apostolis scripta, sed etiam ea, quae oretenus tantum praedicata fuerunt, ut a Christo revelata assumit, et solam, quia nihil de fide credendum decernit, nisi Apostolos id, ut a Christo acceptum, docuisse, vel ex Scriptura, vel ex Traditione constet. b) Denique in Ecclesia romano-catholica adsunt successores Apostolorum, quibus solis inest potestas ordinandi ministros ecclesiasticos, sine quibus esse vera Ecclesia minime potest; in eadem est etiam successor Petri, cujus eminentior potestas, seu Primatus non in alium, nisi in romanum Pontificem transire potuit. Huic notae jam Veteres plurimum tribuerunt, et ex hac romanae Ecclesiae praerogativa etiam recentioribus temporibus nonnulli ad saniora consilia redierunt

Contra ea, quae modo dicta sunt, nihil solidi objici potest. Adversarii tamen conantur veritatem sole clariorem obscurare, et difficultates movere, quas solvit Cl. Perrone l. c. n. 248 etc. etc.

§. 271.

II. Ecclesiis Protestantium notae non competunt.

Notae verae Christi Ecclesiae omnino desunt Ecclesiis Protestantium i. e. Ecclesiae Lutheranae, Calvinianae, Anglicanae, et multo magis Socinianae, aliisque sectis, ex Protestantismo ortis.

1. Non adest in his Ecclesiis *unitas* a) *interna*, quia non datur magisterium authenticum, et infallibile, cui omnes se subjicere debeant, et cui tuto acquiescere possint. Imo cum pro regula fidei S. Scripturam assumant, per

spiritum privatum exponendam, non potest unitas in fide exurgere, sed dissensionibus janua aperta est. Ipsum Lutherum sibi in doctrinis suis constantem non mansisse, Protestantium Ecclesias continuas variationes passas, et confessiones quoque fidei publicas saepius mutatas fuisse, invicto modo ostendit *Bossuetus* in Hist. Variat. Eccl. Prot. b) Deest quoque in Ecclesiis Protestantium *unitas externa*, tum quia non ubique eadem professio fidei viget, tum quia non unanimis circa Sacramentorum numerum consensus adest, tum quia non agnoscunt Primatem, seu Centrum unitatis, cui omnes subesse debeant. Clamitant equidem Protestantes, se per mutuam charitatem, in Evangelio maxime commendatam in unum Spiritum, et in unum corpus coadunari. Sed haec charitas, quae juxta Evangelium ad omnes homines, etiam ad Judaeos, et Infideles extenditur, non potest illa nota dici, quae efficere debet, ut Ecclesia, seu coetus fidelium unum spiritum, et unum corpus constituat.

2. Sanctitas Ecclesiis Protestantium attribui non potest. a) *Doctrinas* enim sanctitati contrarias ipsi Protestantismi coryphaei proposuerunt. Sic Lutherus docuit, sola fide, seu fiducia in Christi merita hominem peccatorem justificari, bona opera necessaria non esse, imo haec ne a justificato quidem homine perfici posse etc. etc. Calvinus asseruit, homines ferrea necessitate sive ad bona, sive ad mala opera impelli, dari absolutum tum praedestinationis, tum reprobationis decretum etc. (Cf. Möhler Simb lib. 1. cap. 3.) Protestantes sat communiter etiam consilia evangelica spernunt, et vilipendunt. b) Requisita quoque ad sanctitatem media desunt; duo etenim tantum sacramenta habentur, et nullum sacrificium, quod tamen etiam barbarae gentes ad cultum divinum necessarium duxerunt. Ob defectum omnis in cultu externo magnifi-

centiae, et sacrarum caeremoniarum, religiositatem, ac devotionem internam requisito fulcro destitui, ipsi Protestantes moderatiores conqueruntur. — c) Quod sanctitatem membrorum attinet, ipsos Protestantismi auctores sanctos non fuisse, in confesso est apud omnes. Constat enim Lutherum superbia, et ambitione plenum fuisse, intolerantem, sibi contradicentes turpissimis conficiis, et sarcasmis obruisse, virginitatis voto ligatum matrimonium iniisse etc.; eodem modo de Zuinglio, de Calvino et aliis varia flagitia a testibus fide dignissimis enarrantur. Absit equidem, ut omnes Protestantismo adhaerentes sinistre judicemus, et de corruptis moribus vellicemus. Dantur enim, qui Evangelii, et rationis dictamina sequentes, honestam vitam agunt, et multi in inculpabili errore versantur, atque ideo, verae Ecclesiae uniti per gratiam divinam ad pietatem fovendam adjuvantur. Sed tamen Protestantium Ecclesiae ne unum quidem exhibere possunt, cujus sanctitas per miracula, vaticinia, aut alia signa supernaturalia probata fuisset. Ad tale quid ostendendum, irritos semper conatus adhibuerunt. (Cf. Perrone l. c. n. 242 in not.)

3. Ecclesiae Protestantium neque quoad *locum*, neque quoad *tempus* catholicae, seu universales dici possunt. a) Ex dictis enim apparet, omnes Ecclesias Protestantium, simul sumtas, cum extensione, et numerositate Ecclesiae romano-catholicae comparari non posse. Conati sunt equidem Protestantes Ecclesiam graeco-schismaticam in suas partes trahere, sed frustra, nam eorum doctrina in duplici Graecorum concilio, Constantinopolitano, et Hierosolymitano, anno 1672, damnata fuit. Eodem modo Protestantes, gloriosis Catholicorum successibus perculsi, sub finem saeculi decimi septimi tentarunt per missiones gentes infideles Ecclesiis suis aggregare; ast licet in hunc finem plurimos labores, maximosque sumtus impenderent, parum

tamen profecerunt, eorumque missiones magna ex parte steriles manserunt. (Cf. Perrone t. I. P. II. Prop. 10.) b) Multo minus Ecclesiis Protestantium Catholicitas quoad tempus, seu perpetua duratio competit. Nam ante Lutherum non fuerunt Lutherani, ante Calvinum non fuerunt Calviniani, ante Henricum VIII. non fuit Ecclesia, uti modo extat, Anglicana. Hisce ergo Ecclesiis jure dici potest cum *Tertulliano :* „Heri non fuistis.“ Neque de perenni, et constanti fide gloriari Protestantes possunt, quae, ut jam dictum est, continuo apud ipsos mutatur, et juxta ipsorum systema mutari debet, imo nostris praecipue temporibus ita mutata fuit, ut celebriores ipsorum Theologi, fundamentalia Religionis christianae dogmata negantes, ad Socinianismum, seu Rationalismum transirent.

4. Minime Ecclesiae Protestantium *apostolicae* dici possunt. a) Non enim omnem Apostolorum doctrinam, tenent, quia alterum Revelationis fontem i. e. traditionem rejiciunt, neque solam Apostolorum doctrinam sequuntur, quia S. Scripturam non juxta authenticae interpretationis lineam, sed juxta privatum suum spiritum, erroribus obnoxium, exponunt. — b) Denique desunt ipsis penitus successores Apostolorum, legitima auctoritate missi, et requisita potestate instructi. Nam Lutherus, et Calvinus reformationem aggressi sunt sine missione, et potestate legitima, neque ordinaria, quia potestatem romani Pontificis, et Episcoporum eversam voluerunt, neque extraordinaria, quia nullis miraculis, vaticiniis, aut aliis supernaturalibus signis se ut legatos divinos comprobarunt: idem de Henrico VIII. aliisque variarum sectarum auctoribus dicendum est, qui cum ipsi legitima missione, et potestate carerent, hanc in alios transfundere non poterant.

Ecclesia graeca potest duplex discerni — *unita,* et *non unita,* et haec vel Patriarchae Constantinopolitano *subjecta,*

ad quam praeter Ecclesiam Constantinopolitanam-Antiochena, Hierosolymitana, et Alexandrina pertinet, vel *sociata* tantum, ut Ruthenica, vel *ab eo dissidens,* ut sectae Nestorianorum, Eutychianorum etc. Sub nomine Ecclesiae graecae schismaticae venit Ecclesia graeca Patriarchae Constantinopolitano vel subjecta, vel sociata. Haec quidem quoad doctrinae capita multo magis Ecclesiae romano-catholicae affinis est, quam Ecclesiae Protestantium, sed tamen non omnes verae Ecclesiae notae ipsi competunt. Nam a) Unitas externa ipsi deest ob defectum Primatus a Christo instituti, neque enim Patriarcha Constantinopolitanus, neque sacra Ruthenorum synodus se ut supremum authenticum l. e. a Christo institutum tribunal comprobare potest, cum de humana utriusque institutione constet. — b) Sanctitas quoque huic Ecclesiae attribui non potest, cum magna ex parte ignorantiae, et ruditatis tenebris involvatur: et post lugendum Schisma nullum hujus Ecclesiae membrum ostendi potest, cujus sanctitas per miracula, vaticinia, vel alia supernaturalia charismata comprobata fuerit. c) Neque haec Ecclesia catholica est quoad locum, cum extra orientales plagas, atque Russiam vix aliquam extensionem habeat, multisque gentibus fere ignota sit. Immerito quoque de antiqua, et perpetua fide gloriatur, cum ab hac defecerit, negando processionem Spiritus S. a Filio, quam antiqui Patres, etiam Graeci, crediderunt, et non agnoscendo Primatum in Petro, ejusque successoribus divinitus institutum, quem Orientales quoque ante lugendum Schisma et theoretice, et practice agnoverunt. d) Ex eadem ratione *apostolica* dici nequit, quia non integram, et puram Apostolorum doctrinam tenet, et licet Ecclesias ab Apostolis fundatas in se contineat, tamen, quod praecipuum est, successorem Petri non habet.

§. 272.

Conclusio.

Ex dictis patet, verae Ecclesiae notas in Ecclesia romano-catholica omnes clarissime inveniri, easque deesse

caeteris coetibus Christianorum. Ergo Ecclesia romano-catholica est sola vera Christi Ecclesia, quam omnes amplecti jubentur, cui omnes integra mente adhaerere, et in qua omnes constanter perseverare debent, ut ad aeternam salutem perveniant. Oportet ergo, quemlibet eosdem sensus habere, quos jam habuit, et expressit S. Augustinus c. Epist. Fundam. cap. 4. scribens: „Multa sunt alia, quae in ejus (Ecclesiae catholicae) gremio me justissime tenent. Tenet consensio populorum, atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem suam Dominus commendavit, usque ad praesentem Episcopatum successio sacerdotum: tenet postremo ipsum Catholicae nomen. Ita ergo tot, et tanta nominis christiani charissima vincula recte hominem tenent credentem in catholica Ecclesia. Apud vos (haereticos) autem, ubi nihil horum est, quod me invitet, ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio. Si autem tantummodo promittitur, et non exhibetur, nemo me movebit ab ea fide, quae animum meum tot, et tantis nexibus Christianae religioni adjungit.

Appendix
De Tolerantismo religioso.

§. 273.

Tolerantismi religiosi notio.

Duplex Tolerantismus secernitur, *civilis*, *et religiosus*: prior, qui etiam *tolerantia politica* nominari solet, non est nisi licentia, seu facultas, quam Princeps, vel Respublica alienae religionis asseclis concedit, ut religionem suam publice profiteri, et exercere possint. De hoc tolerantismo civili hic non est sermo, sed de religioso,

qui est error eorum, qui putant, etiam extra Ecclesiam catholicam in alia Religione, vel Ecclesia aeternam salutem obtineri posse. — Error iste, teste *Eusebio*, jam Saeculo II. a quodam haeretico traditus fuit; et etiam S. *Augustinus* loquitur de haeresi, quae dicit, omnes haereticos recte ambulare. Sed haec absurda, et impia sententia praecipue a Novatoribus lugendo reformationis tempore propugnata fuit. Tolerantismum vero varii varie extenderunt, et ideo triplex distinguitur, *universalis, particularis*, et *particularissimus:* a) *Tolerantismus universalis* est error eorum, qui dicunt, homines in quacunque religione salvari posse, sive sint Ethnici, sive Mahumetani, sive Judaei, sive Christiani. b) *Tolerantismus particularis* est error eorum, qui docent, salutis viam patere iis omnibus, qui Religionem christianam colunt, quamcunque demum Ecclesiam amplectantur sive Catholicam, sive Graecam, sive Lutheranam, sive Calvinianam etc. Sed etiam iste tolerantismus saeculo decimo septimo restrictus fuit a Calvinianis, qui, ut damnationem suam, quam in synodo Dordraci habita contra Arminianos pronuntiaverant, vindicarent, auctore Petro Jurio distinctionem inter articulos fundamentales, et non fundamentales statuerunt, et sic originem dederunt c) *tolerantismo particularissimo*, qui est error eorum, qui omnibus illis salutem aeternam promittunt, qui Religionem christianam colentes in nullo articulo fundamentali dissentiunt: huic postmodum sententiae etiam aliae Protestantium sectae subscripserunt. — Ast huic triplici errori opponitur doctrina catholica, quae dicit, omnes homines sub dispendio salutis obligari, ut veram Christi Ecclesiam amplectantur, extra quam via salutis non patet. Ut hujus doctrinae veritas probetur, error illi oppositus, i. e. Tolerantismus refutandus est.

§. 274.

Tolerantismi religiosi refutatio.

Omnes homines strictissime obligari, ut veram Christi Ecclesiam, i. e. romano-catholicam amplectantur, extra quam aeternam salutem consequi non possunt, atque ideo tolerantismum neque universalem, neque particularem, neque particularissimum admitti posse, tum *ex S. Scriptura*, tum *ex Traditione*, tum *ex rationibus theologicis* probatur.

1. In S. Scriptura clarissimis verbis refutatur, et damnatur *tolerantismus* a) *universalis*: in S. Litteris enim manifeste traditur, sine fide in Christum aeternam salutem obtineri non posse. Christus enim, cum Apostolis praecepit, ut euntes in universum mundum praedicent Evangelium omni creaturae, addit: *Qui crediderit* (vobis Evangelium meum praedicantibus) *et baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur* (Marc. 16, 16.) — Idem divinus mundi Redemtor loquens de necessitate baptismi ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritus S., non potest introire in regnum Dei.* (Jo. 3, 5.). Et inferius laudans summam Patris dilectionem, qua filium suum unigenitum pro salute hominum misit, ait: *Qui credit in eum non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei.* (Jo. 3, 18.). Eandem veritatem iterum repetit, dicens: *Qui credit in Filium, habet vitam aeternam, qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.* (Jo. 3, 36.) Petrus, ut Judaeos ad recipiendum Evangelium Jesu Christi Nazareni excitaret, ait: *non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* (Act. 4, 12.). Paulus II. Thess. 1, 7. etc. annunciat diem judicii, et adventum

Domini Jesu in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi, qui poenas dabunt in interitu aeternas. — — Apertissime ergo cum S. Scriptura pugnat sententia eorum, qui dicunt, homines in quacunque Religione aeternam suam salutem consequi posse. b) Sed eodem modo per clarissima S. Literarum effata etiam *Tolerantismus particularis*, et *particularissimus* destruitur. Nam juxta hanc erroneam sententiam non opus esset, ut omnia credantur, quae revelata sunt, sed sufficit, in Christum credere, vel saltem in praecipuis dogmatibus, seu in articulis fundamentalibus consentire; circa reliqua dissensio ita licita dicitur, ut a salute aeterna neminem excludat. — Sed S. Scriptura omnino contrarium docet. Strictissime enim praecepit, ut omnia credantur, unitatem in fide gravissime exigit, et omnes circa fidem dissensiones damnat, uti probatum est (§. 263 n. 1 et n. 2). Ergo etiam tolerantismus particularis, et particularissimus S. Scripturae e diametro opponitur.

2. Cum S. Scriptura consonat traditio. SS. Patres enim unitatem fidei maxime commendant (§. 263 n. 3), ideo haereticos (§. 260 n. 2.) et schismaticos (ib. n. 3.) ab Ecclesia, et a salute alienos pronuntiant, et aperte asserunt, extra veram Christi Ecclesiam salutem non dari. Praeter loca jam citata etiam sequentia huc pertinent: *Ignatius M.* Ep. ad Philad. c. 3. ait: „Nolite errare, fratres! si quis schisma conflantem sequatur, regnum Dei non haereditabit, et si quis in alia opinione versetur, non consentit cum passione Christi." — Idem Ep. ad Ephes. c. 16. inquit: „Nolite seduci fratres! adulteri regnum Dei non haereditabunt. Si autem isti, qui hoc juxta carnem fecerunt, morte mulctati, et condemnati sunt, quanto magis id ille meretur, qui per pravam doctrinam fidem Dei cor-

rumpit, pro qua Jesus Christus crucifixus est. Qui tali labe maculatus est, in ignem inextinguibilem ibit, uti et ille, qui ipsi consentit.“ — *Tertullianus* l. de praescript. c. 37. ita heterodoxos alloquitur: ·Apostoli — „vos certe exhaereditaverunt semper, et abdicaverunt, ut extraneos, ut inimicos: unde autem extranei, et inimici Apostolis haeretici, nisi ex diversitate doctrinae, quam unusquisque de suo arbitrio adversus Apostolos aut protulit, aut recepit.“ *Origenes* comment. ad Tit. ait: „Sicut illi, qui fornicaverunt, regnum Dei non possidebunt, ita nec hi, qui haereses tenuerunt:“ et Hom. 3. in Jos. expresse dicit: „Extra Ecclesiam nemo salvatur.“ *Cyprianus* l. de unit. Eccl. inquit: „Quisquis ab Ecclesia segregatus adulterae jungitur, a promissis Ecclesiae separatur, nec perveniet ad Christi praemia . . Alienus est, profanus est, hostis est: habere jam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit evadere quisquam, qui extra arcam Noe fuerit, et qui extra Ecclesiam fuerit, evadit.“ — *Hilarius* Pict. in Ps. 146. n. 12. docet: „In sola catholica Ecclesia, sicut columba in arca vera quies invenitur, et semita ad coelum.“ *Ambrosius* in Luc. l. 7. n. 95. scribit: „Omnes haereticos, et schismaticos a regno Dei, et ab Ecclesia intellige separatos.“ „Mirum proinde non est, ait ad Novatianos (de Poenit. l. 2. c. 4. n. 27.) si salutem aliis negatis, qui vestram recusatis.“ *Hieronymus,* quem Petrus Jurius suae causae patronum appellat, (Ep. 14, al. 57. ad Damasum P.) ita scribit: „Cathedrae Petri communioni consocior . . . Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum; qui tecum non colligit, spargit. — Supra illam Petram aedificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Noe arca non fuerit, peribit regnante diluvio.“ — *Augustinus* l. de un. bapt. c. 16. n. 31. ait:

„Intra istam aream (Ecclesiam) boni, et mali esse possunt, extra eam boni esse non possunt.“ — Huic traditioni insistens Concilium Lateranense IV (cap. Firmiter) definivit: *Una est Fidelium universalis Ecclesia, extra quam nemo salvatur.*

3. a) Christus Revelationem mundo attulit, ut modum indigitet, quo homines Deum colere, et salutem suam operari debeant: quodsi homines hunc modum servare nolint, partam a Christo salutem consequi non possunt. b) Christus instituit Ecclesiam docentem, quam omnes audire, (Cap. II.) et imperantem, cui omnes obedire (Cap. III.) tenentur. Qui gravissimum hoc Christi praeceptum non adimplent, eodem modo salvari non possunt, sicut illi, qui alia gravia Dei praecepta violant. c) Qui sententiam defendit, non omnia credenda esse, quae revelata sunt a Christo, in Filium Dei impius, et blasphemus est, quia eo ipso adstruere cogitur, aliquid a Christo revelatum esse vel falsum, vel saltem inutile ita, ut idem sit, sive credatur, sive non credatur. d) Theoriam Protestantium de articulis fundamentalibus, et non fundamentalibus in Revelatione fundamentum non habere, jam ex eo apparet, quia inter ipsos nunquam unanimi consensu statutum fuit, quaenam doctrinae pro articulis fundamentalibus habendae sint.

Catholicorum doctrina, qua dicitur, extra Ecclesiam catholicam neminem salvari posse, multis nimis dura, Dei misericordiae, et charitati contraria videtur: ideo etiam jam nonnulli Ecclesiam catholicam respuendam esse censuerunt, quia tam crudelem, ac Deo indignam sententiam defendit. — Gravissime autem aberrant, qui talia sentiunt, et deblaterant. Nam a) Catholici hanc sententiam non defenderent, nisi revelata esset; ipsam autem revelatam esse ex utroque Revelationis fonte jam probatum est. b) Haec porro sententia Deo indigna, vel ejus attributis con-

traria nullo modo dici potest. Deus enim nullo modo tenebatur ad ipsum genus humanum redimendum, et si hoc non praestitisset, a nemine reprehendi posset, sed infinite sanctus, justus, et bonus laudandus esset. Cum autem Deus ex infinita bonitate homines in peccata lapsos redimere decrevit, quis reprehendet eum, aut quis ipso indignum judicabit, quod pro liberrima sua voluntate, et infinita sapientia conditiones praescripserit, quas homo adimplere debeat, ut fructuum Redemtionis, et recuperatae salutis particeps reddatur? inter conditiones autem praescriptas hanc praecipuam nobis Revelatio assignat, quod homines, institutam a Christo Ecclesiam ingrediantur, et illi perfecte subjiciantur. Quid facilius, quid melius, quid sapientius praescribi potuisset? omni jure ergo Deus illos damnat, qui talem conditionem adimplere recusant. Ipsa sana ratio, si misericordiam, et charitatem Dei extollit, infinitam ejus sanctitatem, sapientiam, et justitiam negare non potest. — Hominum profecto non est, sapientiae divinae regulas praescribere, vel limites infinitae misericordiae, et infinitae justitiae assignare, cum omnia, quae Deus ens primum, et independens decernit, non aliunde bona, sancta, sapientia, et justa dici possint, nisi ex eo, quia vult. e) Denique nota difficultas maxima ex parte evanescit, si doctrina catholica rite exponitur. Dum enim Ecclesia catholica dicit, *infideles*, qui nec baptizati sunt, nec fidem in Christum concipiunt, aeternam salutem consequi non posse, inter illos, qui culpabiliter, et eos qui inculpabiliter in infidelitate manent, distinguit. Qui culpabiliter errori inhaerent, dum veritatem agnoscere possent, et deberent, juxta ipsa sanae rationis dictamina jure plectuntur. Qui autem omnino inculpabiliter infidelitati suae insistunt, uti sunt, quibus Evangelium nunquam praedicatum fuit (Rom. 10, 11.); hi damnantur, aut puniuntur non propter dissensum, seu neglectum Ecclesiae ingressum, sed propter peccatum originale, quod in ipsis non deletur, vel propter peccata actualia, quae commiserunt: justum, et aequum autem semper est, ut, qui peccavit, puniatur. Si quis au-

tem hujusmodi infidelis legem naturalem exacte observet, veritatem amet, et Deum, quem rationis lumine agnoscit, invocet, etiam per miraculum, ut Cornelius Centurio, et Eunuchus Reginae Candacis ad rectam fidem perduci potest. — *S. Thomas Aq.* dicit, Deum potius Angelum missurum esse ad talem infidelem instruendum, quam permissurum, ut sine regeneratione pereat. Neque Angelo opus est, cum Deus per gratias internas fidem supernaturalem, et charitatem excitare possit. Imo non desunt, qui putant, infidelem, qui legem naturalem observat, paratus ad omnia perficienda, quae Deus ab ipso exigit, baptismo flaminis, seu desiderii purgari, Ecclesiam ingredi, et aeternam salutem consequi posse. — Quoad haereticos Ecclesia catholica distinguit *formales*, qui culpabiliter, et pertinaciter errorem tenent, et *materiales*, qui sine omni culpa, et pertinacia in errore cubant. — Illi se ipsos damnationi obnoxios reddunt; hi vero Ecclesiae catholicae membra manent, et, si caeteroquin rectam vitam agant, salvantur. Idem *S. Augustinus* docet, qui Ep. 163 ad Glor. ait: „Qui sententiam suam, quamvis falsam, et perversam nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim, quod non audacia praesumtionis suae pepererunt, sed a seductis, et in errorem lapsis parentibus acceperunt, quaerunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum invenerint, nequaquam sunt inter haereticos reputandi." (Perrone T. I. P. II. Prop. 11. et 12.)

Sectio II.

De Ratione in relatione ad Religionem revelatam spectata.

§. 275.

Ratio homini data est, ut veritatem inquirat, et cognoscat, et licet per labem originalem ipsius vires immi-

nutae, et debilitatae sint, non tamen extinctae fuerunt, sed homo, ope rationis, potest ad certas cognitiones pervenire, quod contra Scepticos ipsa experientia, et sensus intimus probant. Multae quoque Religionis naturalis veritates per rationem satis certo cognosci possunt. Ideo Paulus Gentes, revelatione destitutas reprehendit, quod lumine rationis usae non sint ad Deum recte cognoscendum, et glorificandum: ait enim Rom. 1, 20. etc. *Invisibilia ipsius* (Dei) *a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus et divinitas: ita, ut sint inexcusabiles, quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt* etc. Negari ergo nequit, dari veritates, ad Religionem naturalem spectantes, quarum cognitionem sufficientem, et certam ratio sibi comparare potest. Quoniam autem homines etiam ad Religionis naturalis completam cognitionem nonnisi difficillime per solam rationem pertingunt, ac in ea inquirenda facile aberrant, et quia dantur veritates ad Religionem pertinentes, scitu necessariae, et rationi imperviae (P. I. S. II. Cap. III.); ideo Deus O M. hominibus per Revelationem subvenit. Quaeritur ergo jam, quid ratio circa Religionem revelatam praestare possit, ac debeat. Quaestio haec eo majoris momenti est, quo plures hac de re sententiae nostris praecipue temporibus circumferuntur. Ut autem quaestio haec solvatur 1. *theoria de usu rationis in Religionis revelatae, ac Theologiae negotio statuenda*, 2. dein *haec theoria ad varia rationis munera applicanda est*, 3. postea *relationes, quae inter rationem, et revelationem intercedunt, exponendae sunt;* ac 4. demum *brevis historia adnectenda est*, qua ostendatur, quid ratio circa revelationem, seu philosophia circa theologiam actu praestiterit.

Articulus I.

Theoria de usu rationis in Religionis revelatae, et Theologiae negotio.

§. 276.

Dum quaeritur de usu rationis in Religionis revelatae, ac Theologiae negotio, duae sibi oppositae sententiae vigent, quarum utraque a veritate aberrat. — *Prima* dicit, in Religione christiana rationi nullum aliud jus, et officium competere, nisi ut se submittat in obsequium fidei; omnem autem Philosophiam ut inutilem, aut noxiam rejiciendam esse: ad hanc sententiam adducti sunt nonnulli *ex fanatismo*, seu *ex dominandi libidine*, qua non tam pro revelatione, quam pro suis effatis caecam fidem exigebant: alii ex *pigritia*, qua rationis suae vires rite applicare, ac studio intendere noluerunt, et hoc idem etiam in aliis vituperarunt: alii *ex errore*, qua putabant, genuinam Philosophiam esse illam, quae vel cum Humio de omnibus dubitat, vel cum Voltairio omnibus irridet, vel cum aliis omnia, quae rationem superant, negat. Huic sententiae adhaerentes *Supranaturalistae* dici consueverunt. *Secunda* sententia e contra ita rationem ceu revelatae Religionis judicem statuit, ut omnia per rationem indaganda, exponenda, et probanda dicantur, et nihil credendum admittatur, nisi quod ratio intelligit, et ut veritati consonum probat rationalibus, seu philosophicis principiis nixa. Hujus sententiae causae sunt: *superbia rationis*, quae semetipsam libenter in thronum exaltat, et per mysteria offenditur; *corruptio voluntatis*, quae revelationis veritates timet, et ejusdem praecepta genio corrupto accommodare studet; ac tandem *abusus*, qui circa Religionis exercitium irrepserunt, et cum ipsa Religionis essentia, seu cum Revelatione confusi sunt. Hujus sententiae asse-

clae *Rationalistae* dicuntur. Istae duae sententiae erroneae jam confutandae sunt, ut media via incedere, et rectam sententiam statuere liceat. Rationi nimirum *jura* quaedam in revelatae Religionis, et Theologiae negotio concedenda, sed etiam *limites* praescribendi sunt.

§. 277.

I. Rationis jura.

Rationem a Religionis revelatae, et Theologiae negotio non penitus excludi posse, sed ampliorem ipsius usum admittendum esse, manifeste apparet tum *ex natura hominis*, tum *ex natura rationis*, tum *ex indole Revelationis christianae*, tum *ex auctoritate*, et *ab exemplis* probatur.

1. Homo enim solummodo per rationem, et voluntatem modo naturae suae consentaneo operatur, seu actus vere humanos ponit. Religio autem, quae homini praecipitur, actus humanos postulat; ergo usus rationis a Religione excludi nequit.

2. Ratio, sicut Revelatio, Deum habet auctorem. Deus enim principia, quae evidenter certa cognoscimus, largo modo revelat nobis, seu potius illa cognoscimus per Deum, qui ceu prima Veritas lucet nobis (§. 34.). Deus autem sibi contradicere non potest; sana ergo ratio non potest opponi revelationi, nec revelatio rationi.

3. Qui falsas, et absonas doctrinas spargit, necessario philosophicas indagationes reformidat. Ideo Muhammedus studia philosophica interdixit. Ast-omnino aliter Revelatio christiana comparata est, quae, licet multa in se contineat, quae rationem superant, nec minimum tamen proponit, quod rationi contrarium sit. Non est ergo, cur sanae rationis areopagum timeat. Imo excellentia hujusce Religionis revelatae eo clarius apparet, quo magis per sanam

Philosophiam, et intra justos terminos consideretur. Doctrina potius suspecta redderetur, omnem circa illam rationis usum interdicendo.

4. Paulus ipse rationis usum in Religionis negotio adstruit, quia Rom. 1, 20. ipsam supremi Numinis cognitionem rationi adscribit. Praeterea jubemur I. Thess. 5, 21. omnia probare, Phil. 1, 10. probare potiora, I. Jo. 4, 1. probare spiritus, Rom. 12, 1. rationabile obsequium exhibere, Rom. 12, 2. probare, *quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens*, *et perfecta* etc. quae omnia sine ratione fieri non possunt. Licet autem nonnulli istis locis abutantur, ut rationem, seu spiritum privatum hominis inique, et inepte in thronum exaltent, quibuscum consentire non licet; negari tamen non potest, usum quempiam rationis modestum, et recte limitatum non permitti solum, sed etiam commendari. Magnae ideo semper utilitatis habitum est rectae Philosophiae studium, debito modo susceptum; et a Theologis quoque approbatur satis notum dictum : Philosophia leviter gustata a Deo abducit, penitus exhausta ad Deum reducit.«

5. Ideo, si SS. Patrum opera perscrutemur, facile cognoscimus, ipsos in studiis philosophicis jejunos non fuisse. Sicut enim Philosophiae sedulo operam navarunt, sic etiam Philosophia usi sunt, ad Theologiam exornandam, et contra adversarios defendendam. Eminent hac in re *Justinus M.*, *Clemens Alex.*, *Chrysostomus*, *Augustinus* etc. Eodem modo etiam Theologi scholastici Philosophiam cum Theologia conjunxerunt. Aut quis negabit, *S. Thomam Aq.*, *S. Bonaventuram*, *Joan. Duns Scotum*, *Suarezium* etc. magnos Philosophos fuisse. Omnes isti reprehendendi, et rejiciendi essent, si non liceret, in Religionis, ac Theologiae negotio ratione uti.

§. 278.

II. Rationis limites.

Si jura rationi conceduntur, lemites quoque ipsi praescribere oportet. Errant enim, et gravissime errant Rationalistae, qui rationis jura nimium amplificant, et dicunt, quod ratio omnia, quae revelata sunt, indagare, omnia comprehendere, omnia e suis principiis evolvere, omnia dijudicare possit, et debeat. In tali sententia ratio revelationi non subjicitur, sed hujus judex statuitur. Talem autem sententiam nullo modo admitti posse, apparet *ex doctrinae christianae sublimitate*, *ex SS. Patrum effatis, et ex rationis humanae imbecillitate.*

1. Christus haud obscure indigitavit, se doctrinam talem proponere, quae non per superbam rationem inquirenda, sed per humilem fidem suscipienda est. Ait enim Matth. 11, 25. *Confiteor tibi, Pater, Domine coeli, et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis*: loquitur hic de doctrinis a se revelatis, quae illis absconditae manent, qui Philosophorum more omnia per propriam rationem indagare, et dijudicare student, illis autem prosunt, qui parvulorum more auctoritati fidem praebent etiam in iis, quae non intelligunt. — Eodem modo Paulus clare asserit, talia in doctrina a Christo revelata contineri, quae rationis captum superant. Ait enim Hebr. 11, 1. *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium:* ergo fides talia proponit, quorum argumenta, seu rationes intrinsecae humano intellectui non apparent. Idem I. Cor. 2, 6. etc. dicit: *Sapientiam vero non hujus saeculi, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula, quam nemo principum hujus saeculi cognovit:* quibus

verbis, ut ex contextu apparet, Paulus causam assignat, ex qua Judaei Evangelium non receperunt, et Dominum gloriae crucifixerunt, quae non alia intelligi potest, nisi quia humili fide carentes omnia per superbam rationem suam indagare voluerunt: ideo fidem Christianorum non ex speculatione rationis, sed ex operatione Spiritus S. repetit (v. 10—16.). Denique cum de variis Dei judiciis, seu decretis, quae nobis patefacta sunt per Christum, locutus esset, exclamat: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus!* (Rom. 11, 33.): ergo judicia, seu decreta Dei, et viae, seu actiones ejus, licet nobis revelentur, comprehendi, et investigari a ratione humana non possunt. Christi Revelatio igitur talia continet, quae rationis captum transgrediuntur: si vero horum ratio statuitur judex, idem est, ac si caeco de coloribus, et surdo de musica judicium committatur, quorum uterque nonnisi ex aliorum testimoniis fidem concipere potest.

2. SS. Patres passim testantur, in Religione christiana talia dogmata inveniri, quae per rationem humanam comprehendi non possunt, et ideo humili fide suscipienda sunt. Sic *S. Basilius* l. 2. ad Eunom. ait: „Si cuncta intelligentia nostra mensurare voluerimus, et quod mente non capimus, id nihil esse putaverimus; amittetur profecto fidei, amittetur et spei remuneratio.“ *Chrysostomus* Hom. 11. de incompr. Dei nat. inquit: „Quoties Deus aliquid asserit, quod minus scrutari valeas, ex bona fide recipiendum est; nam rerum ejusmodi causas pertinacius quaerere, rationes exigere, modum sciscitari animi certe nimis audacis est, et temerarii.“ *Ambrosius* l. 1. de Fid. exclamat: „Aufer argumenta, ubi fides quaeritur; taceat dialectica; piscatoribus creditur, non dialecticis.“ — *Augustinus* l. de util. credendi, ubi ex professo ostendit, in

iis, quae Revelationem spectant, auctoritati credendum, et non inquisitionibus philosophicis indulgendum esse, dicit: „Credimus, et sine ulla dubitatione credimus, quod scire non posse confitemur.“ Idem l. 17. c. Faust. c. 3 Manichaeos, quorum effatum erat, nihil credendum, nisi quod scimus, ita alloquitur: „Qui in Evangelio quod vultis, creditis, quod non vultis, non creditis, vobis potius, quam Evangelio creditis.“ *Cyrillus Alex.* l. 2. c. Julian. scribit: „Oportet, quae supra nos sunt, fide venerari, non ratione inquirere. Imbecillior enim mens hominis est, quam ut intelligentia capere illa possit.“ — *Gregorius M.* l. 6. Moral. c. 14. inquit: „Mira, quae ex fide credenda sunt, perscrutanda per rationem non sunt; quia si haec nostris oculis ratio expanderet, mira non essent.“

3. Infirmitatem rationis humanae ipsi modestiores, et solidiores Philosophi agnoverunt, illamque continua experientia probat. In naturalibus quoque multa sunt, quae perfecte comprehendere, et explicare non valemus. Scimus, animam agere in corpus, et corpus in animam, quomodo autem id fiat, nemo Philosophorum perfecte exposuit: ad varia phaenomena declaranda variae hypotheses statui solent, quarum plerumque nulla difficultatibus caret. Si ergo in naturalibus haud pauca rationi quoad nexum intrinsecum impervia sunt, negari sane non potest, circa supernaturalia, quae a Deo nobis revelantur, non omnia a mente humana perfecte comprehendi posse. — Ratio hominis limitata, intellectus Dei infinitus est. In sphaera rationis finitae non omnes veritates contineri possunt, quas intellectus infinitus perspicit, et revelare potest. Imo talium veritatum revelationem non solum possibilem (§. 54.), sed etiam necessariam hominibus esse (§. 59.), argumenta rationalia probant. Maxime ideo absurdum est, post factam a Deo benignissimo revelationem iterum ra-

tionem quasi in thronum exaltare, ac ipsi jus adscribere, omnia, quae revelata sunt, indagandi, dijudicandi, comprehendendi, et e suis principiis evolvendi. Ratio, infirmitatis suae conscia, per quam facillime ubique in errores pertrahitur, intra limites suos manere, et etiam in iis, quae comprehendere nequit, auctoritati divinae, quae falli, et fallere non potest, penitus se submittere debet. Egregie in rem disserit *Salvianus* l. 4. de gubern. c. 6. „Rationem dicti quaeris? non reddo. Interim Deus hoc dixit. De hoc locutus est mihi. Verbum illius summa ratio est. Removeo argumenta, removeo disputationem. Sola mihi ad credulitatem sufficit persona dicentis. Non licet mihi de fide dicti ambigere, non licet deliberare. Quid mihi quaerere, quomodo verum sit, quod Deus dixit, cum dubitare non debeam, quin verum sit, quod Deus dixit.“

1. Sicut Revelatio formalis, et materialis distinguitur, ita a Theologis catholicis dogmata dividuntur in ea, quae comprehendi, et in ea, quae non comprehendi possunt. Sat communem hanc divisionem sequentibus verbis proponit Cl. Klüpfel T. 1. Proleg. §. 95. „Ex dogmatibus divinitus traditis alia sunt, quae post revelationem ita nobis innotescunt, ut non solum probe perceptas habeamus notiones subjecti, et praedicati, sed etiam nexum cognoscamus, quo praedicatum subjecto cohaeret. Contra vero dantur alia, quae etiam facta revelatione ita sunt humanae intelligentiae impervia, ut, quamquam, quid sibi subjectum, et praedicatum velint, intelligamus, quo tamen modo praedicatum subjecto conveniat, nulla ratione assequi possimus. Ac istius quidem generis propositiones appellantur *mysteria* revelata, seu theologica.“ — Hanc divisionem suggillat *Doct. Fr. A. Staudenmaier* (Christliche Dogmatik, 1. B. §. 10. n. 2.) et dicit, eam neque in S. Scriptura, neque in SS. Patribus fundamentum habere, atque postea addit, in natura, in Religione naturali, et in Religione revelata multa quidem dari, quae non comprehenduntur,

et ideo mysteria vocantur, sed hanc ista comprehendendi impotentiam non absolutam, sed temporariam esse, et per majorem culturae gradum e medio tolli posse: mysteria ergo in sensu proposito penitus ab ipso negantur. — — Talem autem sententiam admittere non licet. Concedendum equidem est, terminos subjecti, praedicati, et nexus inter utrumque neque in S. Bibliis, neque in S. Patribus inveniri, eo modo, quo postmodum ad naturam mysteriorum declarandam in scholis adhibiti sunt. Sed tamen eadem res, eadem veritas, aliis terminis expressa, tum in S. Literis, tum in SS. Patribus invenitur, uti ex locis citatis apparet. Imo SS. Patres persaepe de variis dogmatibus in specie ingenue fatentur, a ratione humana comprehendi non posse nexum intrinsecum, quo praedicatum subjecto inhaeret. Sic. e. g. SS. Patres circa mysterium SS. Trinitatis docent, secundam Personam procedere a prima per generationem, et tertiam personam procedere a prima, et secunda non per generationem, sed per spirationem; candide autem fatentur, rationem intrinsecam, seu causam hujus discriminis intelligi, et explicari non posse: sic Maximino hac de re quaerenti *S. Augustinus* l. 2. c. 14. respondet: „De Patre est Filius, de Patre est Spiritus S., sed ille genitus, iste procedens... haec scio, sed distinguere inter illam generationem, et hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio. Hoc idem ad eandem quaestionem reposuerunt *S. Athanasius* Ep. ad Serapion. *Basilius* de Spir. S. c. 18. *Gregorius Naz.* Orat. c. Sabellian. *Epiphanius* et alii. Et Concilium Lateranense IV. (Cap. 2. de error. Abb. Joachim) ait: *Confitemur cum Petro, quod una quaedam res est, incomprehensibilis quidem, et inaestimabilis, quae veraciter est Pater, Filius, et Spiritus S. tres simul personae* etc. etc. Eodem modo Patres Incarnationem Filii Dei incomprehensibilem dicunt. Sic *S. Augustinus* Ep. 3. ad Volusiam loquens de Incarnatione supernaturali modo peracta, dicit: „Demus, Deum aliquid posse, quod nos fatemur investigare non posse.“ De eadem ait Concilium Toletanum XI can. 1. n. 4. *Quodsi ratione colligitur, non erit mirabile, si exem-*

plo, non erit singulare. Transfusionem peccati originalis comprehendi, et explicari non posse, *S. Augustinus* fatetur, dum Juliano quaerenti, quomodo infans peccati reus constituatur, nihil aliud reponit, nisi Revelationis effatum; ait enim l. 2. de nupt. et Concup. c. 28. „Quid quaerit latentem rimam, cum habeat apertissimam januam? *Per unum hominem*, ait Apostolus, *per unius delictum* ait Apostolus, *per inobedientiam unius hominis*, ait Apostolus, quid quaerit amplius? quid quaerit apertius? quid quaerit inculcatius?" — Idem sentiunt Patres de operationibus gratiae, de praedestinatione, de Eucharistia, et aliis multis. — Conati sunt equidem Theologi nexum inter subjectum et praedicatum, seu rationem intrinsecam mysteriorum explicare, et ideo varia hincinde systemata compilarunt, sed non ea mente, ut veritates supranaturales in ordinem veritatum naturalium detruderent, et incomprehensibilia comprehensibilia facerent, sed ut ea, quae perfecte comprehendi nunquam possunt, saltem aliquo modo ingenio humano attemperentur, et praecipue ut facilius, et clarius ostenderent, in doctrina mysterii revelata nihil esse contra rationem, licet semper sit, et maneat supra rationem. Caeterum lugenda experientia testatur, maximos plerumque errores, fidei oppositos, ex nimis arroganti conatu mysteria fidei per subtiles rationis speculationes comprehendendi, et explicandi enatos esse. Retinenda ergo est allata dogmatum divisio, quidquid doctissimus, et celeberrimus auctor contra illam scripserit.

2. Usum ergo rationis, cui jura concedenda, sed et limites praescribendi sunt, sic moderare oportet, ut etiam jura Dei revelantis, et Ecclesiae docentis intacta serventur. Jure ergo dici potest: Reddite, quae sunt Evangelii, Evangelio, quae sunt Ecclesiae, Ecclesiae, et quae sunt rationis, rationi. Tali modo inter Revelationem, Ecclesiam, et rationem harmonia exsurgit, quam vere existere posse, et debere, jam ex eo apparet, quia omnium auctor est Deus, et omnium idem est finis, nimirum gloria Dei, et hominum salus. Ut autem haec harmonia actu stabiliatur, opus est, ut ratio, dum jura sua exercet, seu id, quod sui

muneris est, adimplet, limites quoque sibi praescriptos observet.

Articulus II.

Theoriae propositae applicatio.

§. 279.

Dum de usu rationis in Religionis, ac Theologiae negotio quaeritur, ut adaequata responsio detur, non generalis regula statui potest, sed varia munera distingui debent, circa quae in materia Religionis ratio versari potest. Agi enim potest vel *de vera Religione invenienda*, vel *de Religione revelata illustranda, ac tradenda*, vel *de Religione revelata defendenda.* — Ad hoc triplex munus proposita theoria applicanda est, et in quolibet tum jura, et officia, tum etiam limites rationis assignare oportet.

§. 280.

I. In Religione invenienda.

A. Rationis jura.

1. Ratio ad veritatem cognoscendam creata est; ideo homini naturale veritatem cognoscendi, errores autem vitandi, ac deponendi desiderium, jus, et officium inest. Ex hoc jure aliud jus profluit, subsidiis ad errorem vitandum, et ad veritatem cognoscendam aptis, utendi. Inutilia autem essent subsidia, si de rebus sine praevia consideratione animo perceptis dubitare non liceret. Ideo exoritur jus in homine, de rebus sine praevio examine perceptis prudenter dubitandi. Ex eadem ratione etiam in gravissimo Religionis negotio homo potest, et debet, illius veritatem, et motiva credibilitatis investigare. (Cf. Murator. de ingen. moderat. cap. 2.)

2. Si agitur de Religione invenienda, multa a ratione praestanda sunt, quae tanquam praeambula fidei spectari possunt. Rationis enim est, Dei existentiam, dein Religionis, ac Revelationis tum possibilitatem, tum necessita-

tem probare, atque demum characteres assignare, quibus vera Revelatio a falsa secernatur. (Perrone. T. 9. P. 3, S. 1. C. 1. A. 1. Pr. 1.)

3. Ratio quoque Revelationis characteres variis, quae se revelatas dicunt, Religionibus applicat, et sic veram Revelationem invenit, i. e. ostendit, Religionem christianam vere a Deo revelatam, et ab omnibus suscipiendam esse. (Cf. Perrone l. c. Prop. 3.)

4. Ratio demum, jam per revelationem illustrata, ex notis, quibus Deus Ecclesiam a se institutam insignivit, veram Ecclesiam a falsis secernere, seu certo ostendere potest, solam Ecclesiam romano-catholicam esse veram Ecclesiam Christi. (Perrone l. c. Prop. 4.)

§. 281.

B. Rationis limites.

1. De veritate Religionis christianae dubitare, res est plena periculi; nam dubius in fide infidelis est, ut dicitur, (Cap. I. de haeret.) et homo pro infirmitate sua, dubia excitans, et nutriens, in errores facile prolabitur. Ipsa ergo dubitatio tum quoad *causam*, ex qua oritur, tum quoad *modum*, quo suscipitur, inter justos limites est coarctanda. a) Dubitatio enim ex duplici causa oriri potest. Dubitari nempe de re aliqua potest, non quasi res ipsa suspecta sit, sed ut dubitando, examinando, vel disputando, res clarior, et certior fiat: et haec dubitatio certe rationi consentanea, et licita est. Ast dubitari etiam potest ex superbia, et levitate animi, aut ex perversitate cordis ad rei veritatem non examinandam, et cognoscendam, sed obscurandam, et destruendam, quod non raro in illis contingit, qui ob mores suos corruptos optarent, ut vera non sit Religio christiana: talis autem dubitatio rationi contraria, improba, et rejicienda est. — b) Genuinus quoque in dubitando modus servandus est: sicuti enim homo se ab erroribus praemunire potest, et debet, sic etiam veri-

tatem respuere prohibetur, imo hanc amplecti jubetur. Criteria ergo veritatis prudenter, humiliter, et moderate investiganda sunt, et cognitis sat solidis argumentis fides habenda est. Nefas profecto est, de certissimis principiis, rebus, aut factis dubitare, quae communi consensu suscipiuntur, et in quibus non dissentiunt, nisi qui vel mente stupidi, vel praejudiciis, et passionibus obcaecati sunt. Absonum quoque est, mathematicam certitudinem, sive evidentiam poscere in iis, quae ex sola auctoritate cognosci possunt; nam ipsa Philosophia docet, facta ex authenticis monumentis, et non per speculationes philosophicas probanda esse. —.(Cf. Murator. de ingen. moderat. l. I. cap. 2—5.)

2. Cognitae revelationi divinae homo rationem suam penitus submittere, et ea, quae a Deo revelata sunt, credere debet, non quia ex rationibus intrinsecis ea vera esse cognoscit, sed propter Dei revelantis infallibilem auctoritatem. Cessat ergo hisce in veritatibus jus rationis quoad examen internum: cum enim Deus falli, et fallere non possit, ea, quae ab ipso revelantur, vera sunt per se, et non propter rationis assensum.

§. 282.

II. In Religione illustranda, et tradenda
A. Rationis jura.

1. Cum varii generis veritates revelatae in S. Scriptura, et Traditione sparsim, utpote in diversis occasionibus prolatae, inveniantur, ratio illas, quae ad specialem disciplinam theologicam spectant, colligit, et ita in ordinem redigit, ut una alteri lucem affundat, earum nexus appareat, et omnes, quantum fieri potest, sub uno obtutu collocentur. Sic ratio producit in Theologia *tractationem systematicam*, quae magna emolumenta affert. (§. 17. n. 1.)

2. Ratio terminos, quibus doctrinae ad Revelationem spectantes enuntiantur, explicat, genuinas earundem notio-

nes distinctionibus, paritatibus, exemplis etc. clariores reddit, solidis rationibus fulcit, adnotationibus, et reflexionibus philosophicis, et historicis ornat, et sic promovet *tractationem eruditam.* (Perrone l. c. Cap. 3. Art. 1. Prop. 2.)

3. Ratio ex veritatibus revelatis *conclusiones deducit,* et sic aliarum veritatum theoreticarum cognitionem progignit. Et si conclusio ita est evidens, ut per oppositum sequeretur simul esse, et non esse, seu aperta contradictio, exurgit inde veritas, seu *propositio theologice certa,* et sententia huic opposita *erronea* omni jure appellatur. (Cf. Melch. Can. abbrev. de ration. p. 173.)

4. Ratio ex veritatibus theoreticis *usus practicos* eruit, et veritates practicas, seu leges morales revelatas ad varios casus, seu vitae circumstantias, et hominum actiones applicat, et ita *tractationem pragmaticam* construit.

5. In iis, quae revelata non sunt, et ab Ecclesia ad credendum non proponuntur, liberum erit ingenio humano id sentire, quod post diligens examen veritati magis consonum apparebit, juxta celebre dictum S. Augustini: „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.“—

6. In tradenda Religione rationis jus, et officium est, ut modum docendi auditorum indoli accommodet. Eaedem enim Religionis veritates non uno semper, eodemque modo tradi possunt. — Aliter enim Theologiae Candidatis in scholis, aliter pueris, aliter adultis in Catechesibus proponendae sunt. Ratio ergo veritates religionis tradendi modum determinare debet, qui attentis omnibus circumstantiis optimus censetur.

§. 283.

B. Rationis limites.

1. Systema utile est ad veritates addiscendas, et tradendas, non autem necessarium ad illas evincendas. Nequaquam ergo de systemate justo magnificentius sentire oportet, neque alios ob hujus formae neglectum contemnere

licet. Imo qui systema condit, maxime cavere debet, ne potius veritates suo systemati, quam systema suum veritatibus accommodare conetur. Non systema veritates producit, sed veritates recte propositae rectum systema progignunt.

2. In explicatione notionum, et terminorum cavere debet ratio, ne a sensu Ecclesiae, et Theologiae recedat: ideo non semper ex vocum Etymologia, ex Philologia, vel Philosophia explicationes terminorum, et notionum peti possunt, sed potius attendendum est, quo in sensu voces a Theologis adhibitae, et quomodo ab Ecclesia intellectae, et adhibitae fuerint.

3. Humana ratio nunquam potest fidei articulum condere. Nihil enim potest esse de fide catholica credendum, nisi quod a Deo revelatum est; nam Rom. 10, 17. ***Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei.*** Omnis ergo consequentia, licet certo, et evidenter deducta, est quidem sententia theologice certa, non autem dogma, fide catholica credendum.

§. 284

III. In Religione defendenda

A. Rationis jura.

1. Cum dogmata pluribus argumentis probari soleant, ideo humana ratio in haec inquirere, et varia colligere, ac adhibere potest. Cum autem etiam ad certissimum dogma confirmandum inepta argumenta afferri possint, haec a ratione examinari, et si ad probationem minus idonea inveniantur, etiam rejici possunt.

2. Adversarii praecipue ex falsa Philosophia suas contra Religionem revelatam objectiones petere solent, et in doctrina fidei repugnantias metaphysicas, physicas, vel morales adesse, ostendere conantur. Rationis jam non solum jus, sed et officium est, apparentes istas repugnan-

tias, seu antilogias solvere, et ostendere, in doctrina fidei nihil rationi contrarium inveniri, sed inter rationem, et revelationem optimam harmoniam adesse.

3. Ad rationem pariter spectat, objectiones solvere, et difficultates removere, quae contra authentiam, aut rectum sensum S. Bibliorum, scriptorum SS. Patrum, et aliorum documentorum ecclesiasticorum ab adversariis ex Critica, vel Philologia etc. proponuntur.

§. 285.

B. Rationis limites.

1. Meminerit ratio, in probationibus dogmatum christianorum nullum argumentum philosophicum, sed solam auctoritatem divinam credendi motivum, seu fidei fundamentum constituere. Dogmatà ergo ex Revelationis fontibus, Ecclesia duce comprobanda sunt.

2. Quamvis varias a Theologis ad confirmanda dogmata allatas rationes ingenium nostrum examinare, et infirmas, ac ineptas rejicere possit, illas tamen rationes fundamentales, quas ipsa Ecclesia, quae in recte intelligenda, et exponenda S. Scriptura, et Traditione errare nequit, ad dogmata comprobanda affert, vel quae communi consensu a SS. Patribus, et Theologis adhibentur, negare, vel rejicere non licet, cum et ipsae ad fidem pertineant. (Cf. Murator. l. c cap. 13.)

3. Licet harmonia inter rationem, et revelationem in multis fidei veritatibus perfectissima ostendi possit, in multis tamen haec harmonia finitae hominis rationi conspicua non est, licet probari possit, nihil rationi contrarium adesse, quod generatim in mysteriis contingit. Incassum ergo laborat, et erroribus facillime implicatur, qui omnia Revelationis capita ex ratione evolvere, et explicare conatur.

Articulus III.

Relationes inter rationem, et revelationem.

§. 286.

Ex dictis jam colligi potest, quomodo ratio, et revelatio se invicem habeant, seu quaenam inter utramque mutuae relationes obtineant.

1. Ratio, et revelatio sibi nullatenus contradicunt, sed inter utramque harmonia existit, quod probatur a) *a priori,* quia idem Deus, qui sibi contradicere nequit, utriusque auctor est, per utramque ad nos loquitur, et nonnisi ad salutarem veritatis cognitionem nos perducere cupit: b) *a posteriori;* quia nullum ostendi potest caput, in quo ratio, et revelatio inter se pugnent. Equidem per octodecim saecula Religionis christianae adversarii plurimos conatus adhibuerunt, ut in doctrina a Christo revelata, et ab Ecclesia catholica proposita contradictiones invenirent, sed tamen id probare nullatenus potuerunt; nam difficultates, quas contra dogmata catholica moverunt, felici semper successu solutae sunt.

2. *Ratio* quodam in sensu *prior* est Revelatione; ratio enim revelationis factae veritatem investigat, et probat; quare, si rationis usu destituti essemus, nec revelationi recipiendae, nec fidei exercendae pares essemus. — Ast in alio sensu *Revelatio ratione prior et superior* est, quia ratio revelationi se submittere debet, licet eam capere non possit.

3. *Ratio, et Revelatio se mutuo juvant, et sustinent.* Nam ratio expendit motiva credibilitatis, ex quibus Religioni revelatae adhaerendum est, et sic fidem sustentat. Econtra Revelatio plurima, quae ratio veluti dubitanter solum, et obscure cognoscit, certo, et clare docet, et sic Revelatio rationem confirmat.

4. *Objectum* Religionis si respiciamus, negari non potest, etiam rationem multas ad religionem naturalem spectantes veritates cognoscere posse. Sed objectum Religionis revelatae multo majorem extensionem habet. Sicuti enim per Revelationem formalem veritates religionis rationalis clariores, et certiores redduntur, ita per Revelationem materialem etiam tales veritates manifestantur, quas ex suis principiis ratio evolvere non potest.

5. *Subjectum* Religionis si attendamus, certum est, homines multo facilius, tutius, et efficacius per revelationem, quam per rationem ad Religionem cognoscendam, et exercendam perduci. Homines enim ab infantia assuescunt, auctoritati credere, et pleraque nonnisi ex aliorum testimoniis addiscunt: perpauci sola propriae rationis speculatione veritatum cognitionem sibi comparant: hominum ergo indoli nihil magis congruum est, quam auctoritas, et quidem divina, ac infallibilis, cui se in gravissimo Religionis negotio submittant. Accedit, quod in Religione revelata assensus hominum etiam per gratiam divinam adjuvetur, et firmetur, quia fides supernaturalis est donum Dei, seu effectus gratiae.

6. *Effectus* ideo longe uberiores, et splendidiores Revelatio, quam ratio in Religionis negotio producit. Ratio enim sibi relicta ad perfectam Religionis cognitionem, et ad finem nostrum nos perducere nequit: id autem praestat Revelatio, quae jam per formam suam supernaturalem nos ad Deum elevat, et cum ipso conjungit. Ipsa jam historia testatur, per optima quoque Philosophorum documenta parum homines emendatos, sed per Religionem a Christo revelatam mores corruptissimos in sanctissimos mutatos fuisse. — Ex his omnibus Revelationis praestantia clare apparet.

Articulus IV.

Brevis historia influxus Philosophiae in Theologiam.

§. 287.

Historiam Religionis christianae obiter tantum percurrenti facile patebit, in Religionis revelatae, ac Theologiae negotio *rectum Philosophiae usum non parum profuisse, abusum autem Philosophiae maxime nocuisse.*

1. Rectae Philosophiae scopus est, veritatem quaerere, et inventae tenaciter inhaerere. Illi ergo consonum est, veritatem amplecti, undecunque illa cognoscatur. — Veritas autem tutissime per Revelationem cognoscitur, et per firmam fidem retinetur. — Huic principio insistentes viri doctissimi tum primi, tum medii aevi christiani, non ut veritates jam per Revelationem patefactas invenirent, sed ut istas scientifico modo pertractarent, et contra adversarios defenderent, Philosophiae insudarunt. Nimirum SS. Patres Platonica potissimum Philosophia usi sunt, non ut fidei veritates ex hac eruerent, sed ut dogmata ex Revelationis fontibus cognita erudito modo pertractarent, et ut tum infidelium, tum haereticorum, qui ratione sua ad impugnandam, et corrumpendam Religionem christianam abutebantur, errores refutarent. Id prae caeteris praestiterunt *Justinus M.*, *Origenes*, *Athanasius*, uterque *Gregorius Naz.* et *Nyss.*, *Chrysostomus*, et praecipue *Augustinus*. — Posteriori aevo Philosophia Aristotelis ad exornandam Theologiam adhibita fuit, et sic enati sunt Theologi scholastici, qui non jam fidei veritates ab Aristotele desumserunt, sed tantum formis, a peripatetica Philosophia praescriptis, usi sunt ad veritates revelatas, caeterasque materias ad Religionem aliquo modo spectantes scientifico modo pertractandas. Eminuerunt inter istos jam saeculo decimotertio *Alexander Halensis*, *S. Thomas Aquinas*, *S. Bonaventura*, *Albertus M.*, et alii, qui in praeclaris scriptis suis egregie doctrinas Religionis et declararunt, et probarunt, et defenderunt. Eodem modo etiam in subsequentibus saeculis viri illustres extiterunt, qui rationem neque spernentes, neque negligentes, sed

multo magis revelationi inhaerentes, Philosophia nonnisi ut famula usí sunt ad dominam suam, Theologiam et adjuvandam, et exornandam. Hoc modo Philosophia Theologiae non parva servitia praestitit.

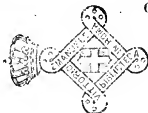
2. Post sedatos bellorum tumultus, et praecipue post inventam artem typographiae etiam Laicis tum tempus concessum fuit, tum media suppeditata sunt, scientiis incumbendi, quae prius fere tantum apud personas ecclesiasticas, et in coenobiis inveniebantur. Mox deinde opinio invaluit, Philosophiam sine Theologia pertractandam, et veritates, etiam ad Religionem spectantes sine respectu ad Revelationem pertractandas esse. Ex absono, et temerario isto conamine factum est, ut recentiores Philosophi non tam novas veritates invenirent, nec nova systemata conderent, sed potius ethnicorum errores sub alia forma iterum in lucem proferrent, et antiquum *Materialismum, Idealismum, Scepticismum*, et *Pantheismum* ad novam vitam revocarent. a) *Materialismo*, qui praeter materiam sensibilem nihil agnoscit, et hominem ad meram, ut dicunt, organisationem revocat, aditum quodammodo patefecit, quin id praevideret, et intenderet, cel. *Baco de Verulamia*, qui studium naturae maxime commendavit, istud omnibus aliis scientiis praetulit, et Syllogismum ex orbe literario eliminatum voluit (licet inductionem, quae est Syllogismi genus, commendaret). Multo magis Materialismo causam dedit *Jo. Loke*, dum docuit, animam, quam tabulae rasae comparavit, omnes ideas suas ex sensibus haurire: hanc theoriam prosecuti sunt *Condillac*, *Bonnet*, etc. ac ex eadem denique putidum Materialismum, seu sensualismum excoxit *auctòr impii libri de systemate naturae*, qui ex principio, quod dicit, omnes ideas a sensibus dependere, intulit, ipsam animam, quae ideas percipit, nonnisi in materia consistere, et ideo omne ens spirituale, ipsumque Deum negavit. b) Alii Philosophi, contrariam ineuntes viam, et cognitiones humanas non ex sensibus, sed ex ipsa anima repetentes, *Idealismum* procrearunt. Huic sane ansam praebuit *Cartesius*, dum innatas animae ideas assumsit, quae a rebus existentibus ita non dependeant, ut hae potius dependeant ab illis:

similem theoriam elaborarunt *Leibnitius*, et *Wolfius*, ita tamen, ut personalem Dei existentiam, et Religionis, ac Revelationis necessitatem non negarent. *Kant* quoque ab hac theoria non abhorruit, et ideas aliquas innatas admisit; sed in philosophia sua critica ipsam rationem crisi subjiciens, dividens, et secans, rationi theoreticae nullam de Deo, caeterisque rebus transcendentalibus ideam inesse propugnat. Ejusdem Philosophiae criticae principiis insistens *Fichte* eousque pervenit, ut doceret, omnes cognitiones ita esse a mente cogitante productas, ut omnes res extra *To* Ego catenus tantum existant, quatenus cogitantur. Ad summum tandem apicem hunc idealismum provexit *Hegelius*, in cujus systemate omnis empirica cognitio evanescit, omne reale objectum extra mentem cogitantem existens, negatur, et Deus ipse, qui verbis admittitur, nonnisi in mente humana cogitanto sui conscius fit. (Cf. J. Beck Encyclopädie d. theor. Philos. §. 205—§. 236. Stuttgart 1844). c) Ex praefatis philosophicis systematibus alius quoque error, nonnullis jam ethnicis Philosophis proprius, nimirum *Scepticismus* iterum in lucem prodiit. Sic *David Humius*, Lokii theoriae inhaerens, juxta quam omnes ideae a sensibus petuntur, tum Dei existentiam, tum immortalitatem animae, tum omnem Religionem in dubium vocavit, quia haec omnia per sensus non percipiuntur. Eundem Scepticismum circa omnia, quae Religionem attinent, dilatarunt, et propagarunt *Bayle*, *Voltaire*, *Rousseau* etc. — *Kant* equidem Scepticismo Humii, et aliorum se opponere conatus est. Ideo rationem in theoreticam, in practicam, et in empiricam divisit, et in ratione theoretica innatas de tempore, et spatio ideas, ac certas categorias, seu leges cogitandi assumsit, juxta quas omnia, quae extra hominem contingunt, dijudicanda sunt, ex quibus praemissis intulit, non tam cognitiones nostras a rebus existentibus, sed has potius ab illis dependere. Ast-cum id sensui communi, et naturali intellectui repugnet, et totam rerum extra hominem contingentium existentiam dubiam reddat, Scepticismus ab ipso non refutatus, sed immutatus, et auctus fuit. — d) Ultimo demum per recentiorem Philosophiam etiam *Pantheismus*,

quem multi jam ex ethnicis Philosophis tenuerant, reproductus est. Hunc *Spinoza* mathematica methodo probare conatus est. (§. 38) Eundem errorem alii licet ex variis principiis propugnarunt. Ex Materialismo videtur originem duxisse Pantheismus *Schellingii*, qui ad oppugnandum Idealismum, constituendumque Realismum absolutum, systema theoretice invexit Identitatis, asseruitque, naturam esse fundamentum existentiae Dei, eandemque in Deo consubstantialem esse spiritui, quamvis in externa tantum manifestatione; ac forma sit ab illo diversa. — E contra ex Idealismo progreditur Pantheismus *Hegelii*, qui ideo *pantheismus logicus* non immerito dicitur. Deus enim in Logica concipitur in se, in aeternitate suarum essentiarum fundamentalium. Ast, cum in hoc statu consistere non possit, necesse est, ut sese evolvat extra se in multiplicitate externa entium naturae; hinc habetur philosophia naturae: verum neque potest in hoc statu exterioritatis, ac transitionis subsistere, sed opus est, ut ex hac multiplicitate se iterum recipiat in unitatem sui esse, et Spiritus evadat; exinde oritur philosophia spiritus. Tunc demum Ens absolutum acquirit cognitionem, seu conscientiam sui, fitque personalitas infinita. — Sed haec audivisse sufficit, ut etiam refutata sint: quid enim magis absurdum cogitari potest, quam enti primo a priori leges praestabilire, juxta quas evolvi debeat, et Deum talem credere, qui mutationibus obnoxius, et ita imperfectus sit, ut in homine tantum sui conscius fiat! — Tristia profecto argumenta, ad quantam abyssum Philosophia perducat, si semitam Revelationis relinquat! — — (Cf. Staudenmaier, Darstellung und Kritik des Hegel'schen Systems u. IV. S. 33 — 150.)

Finis.

O. A. M. D. G.

CORRIGENDA.

Pag.	*Linea:*	*Errata:*	*Corrige:*
3	7	brevlarum	breviarium
14	6	veritatem	veritatum
19	12	piissimi	piissimi viri
22	5	disciplinis	in disciplinis
34	3 ab infr.	denum	demum
37	8 ,,	menten	mentem
40	9 sup.	par	pars
47	1 ,,	potuiset	potuisset
48	10 ,,	dicet	licet
48	ult.	respecta	respectu
53	16	perspirere	perspicere
54	1	Id	2. Id
54	2	felicitatam	felicitatem
54	14	perfecta	ex perfecta
56	8	cognitiones, supponunt	cognitiones supponunt
57	4 ab infr.	Haec	2. Haec
59	10 ,,	quaeranda	quaerenda
65	4 sup.	Εν	Ἐν
66	4 ,,	theismo, vindicabit	theismo vindicabit
71	3 ab infr.	Nullos	Nullus
72	12 ,,	dietat	dictat
72	4 ,,	appetenti	appetendi
77	7 ,,	hebemus	habemus
78	4 a supr.	cosnideranti	consideranti
83	9 ab infr.	1.	2.
92	1 a supr.	quaeat	queat
94	19 ,,	apperitur	aperitur
96	3 ,,	Ravelationis	Revelationis
96	7 ,,	practice	practicae
97	7 ab infr.	quaeunt	queunt
102	7 ,,	Rouseau	Rousseau.
103	6 a supr.	veritatas	veritates.
107	6 ab inf.	extensiona	extensione
108	4 ,,	revelatiosem	revelationem
114	8 a supr.	Rosseaurii	Rousseauvii
114	18 ,,	subveriit	subvertit
115	3 ab infr.	puriorum	puriorem
117	10 ,,	tistis	tristis
120	8 a supr.	immoralitatem	moralitatem
125	8 ,,	ut illa	ut illas
132	14 ,,	ex parta	ex parte
143	9 ab infr.	modum	medium
146	8 ,,	libera	libere
149	1 a supr.	ad Deo	a Deo
150	2 ab infr.	contigerter	contingenter

151 15 ,, adde: *Tertia classis* complectitur fata populorum, et regnorum, ex quorum cognita indole, et agendi ratione possunt quidem hincinde homines sagaces pacem, aut bella, prosperitatem, aut infortunia conjecturare, sed tamen hujusmodi

eventus praecise quoad tempus, et omnes circumstantias eo minus ab hominibus praevideri, et praedici possunt, quo plures, magisque heterogeneae causae ad illos producendos concurrere solent. *Quartam* denique *classem* constituunt eventus, qui a sola Dei voluntate dependent, et per extraordinariam ejusdem causalitatem producuntur, uti sunt missio prophetae, adventus Messiae, miracula etc. tales eventus mens humana sine speciali revelatione nullo modo praevidere, et praedicere potest, quia judicia Dei comprehendere, et vias ejus investigare non valet. Rom. 11, 33. etc.

Pag.	*Linea:*	*Errata:*	*Corrige:*
152	4 a supr.	Pindaris	Pindarus
156	10 ,,	camque	eamque
158	7 ab infr.	timendium	timendum
172	7 a supr.	characteres Revel.	characteres internos Revel.
174	15 ,,	Deus	Deum
174	20 ,,	infigere	infligere
178	18 ,,	oh	ab
180	7 ,,	putabat	putabant
184	12 ,,	et	ut
186	5 ab infr.	effetus	effectus
187	4 a supr.	producit	produxit
189	13 ,,	nugato	nudato
191	5 ab infr.	rejicit, passionibus	rejicit, et voluntas passionibus
192	11 ,,	fuerint	fuerunt
195	8 ,,	executorum	executorem
200	4 a supr.	praecibus	precibus
207	9 ab infr.	sumen	semen
209	4 ,,	Judaei in	Judaei Messiam in
210	4 a supr.	deffitentur	diffitentur
210	4 ,,	promissam	promissum
214	16 ,,	aedificetur	aedificaretur
216	9 ,,	soleretur	solaretur
216	14 ,,	movebo gentes	movebo omnes gentes
216	20 ,,	quam primae	plusquam primae
227	16 ab infr.	palii	pallii
227	ult. a supr.	Messae	Messiae
230	10 ,,	qui rectas	rectas
231	10 ab infr.	concipient filium	concipiet, et pariet
232	10 ,,	reforenda	referendi
234	11 ,,	munero	munere
236	10 a supr.	Fgo	Ego
237	11 ,,	domu	domo
237	lin. ult. adde:	*propter iniquitates nostras, attritus est*	
242	14 ab infr.	*infimitate*	*infirmitate*
244	16 a supr.	sonsensui	consensui
250	7 ab infr.	mysticae	mythicae
253	2 a supr.	Chruistus	Christus
256	8 ,,	Religione	Religioni
257	6 ,,	sepientissimus	sapientissimus
258	2 ab infr.	supliclum	supplicium
264	17 et 18 a s.	infinitam misericordiam	infinita misericordia
264	8 ab infr.	inanimum	inanimem

Pag.	*Linea:*	*Errata:*	*Corrige:*
265	15 a supr.	delicias	delicias propensiones
267	5 ,,	a singulare	ac singulare
269	13 ,,	lonquentes	loquentes
275	7 ab infr.	sed	et
279	13 a supr.	ambulatura	ambulatio
287	12 ab infr.	domininac	dominicae
288	16 ,,	sidone	sindone
290	4 ,,	doctrinae, dicens	doctrinae annuntiat dicens
293	6 a supr.	vidimis	vidimus
295	12 ab infr.	*Νηχϑήμερον*	*Νυχϑήμερον*
307	9 ,,	oxtendis	extendes
317	16 ,,	occissum	occisum
319	2 a supr.	certa	certo
320	12 ab infr.	affirmativae	affirmative
331	10 ,,	adde: *quia neque derelictus est in inferno*	
342	2 a supr.	facta	facti
343	11 ,,	causas supernaturales	causas naturales
345	9 ab infr.	provincia sfacilius	provincias facilius
356	7 a supr.	praejudicis	praejudiciis
357	17 ,,	divinorum obs.	divinorum mandatorum
363	5 ,,	tradiam	traditam
372	15 ab infr.	fraudibis	fraudibus
373	13 a supr.	adscripta	adscriptae
375	10 ,,	phanthasiam	phantasiam
377	ult. ,,	honorificia	honorifica
395	6 ab infr.	Dous vel	Deus id vel
400	6 a supr.	difinitus	divinitus
402	9 ,,	est me	est a me
403	4 ab infr.	sciptis	scriptis.
404	6 ,,	sonscribenda	conscribenda.
408	4 a supr.	antiqutate	antiquitate
412	12 ,,	liborum	librorum
415	3 ,,	Retentioribus	Recentioribus
415	2 ab infr.	vivos	viros
418	16 ,,	currupta	corrupta
420	1 a supr.	paticntam	patientiam
425	15 ab infr.	destitutis	destituti ;
429	15 a supr.	meditare	meditari
447	10 ,,	ex	et
452	4 ab infr.	i. c.	i. 1.
455	2 ,,	venerari.	venerari profitetur.
456	4 ,,	culta	cultu
456	3 ,,	vibratum	vibratus
462	6 a supr.	doctrimam	doctrinam.
492	5 ,,	santissimam	sanctissimam
494	9 ab infr.	aecnmenicis	oecumenicis
498	3 a supr.	Can. 7. 14.	Dan. 7. 14.
499	15 ab infr.	caena	coena
506	7 ,,	proiabetur	prolaberetur
507	7 a supr.	quae inferius	quae, ut inferius
507	2 ab infr.	petrahantur	pertrahantur
510	16 ,,	in carnato	incarnato
511	14 a supr.	quem	quam

Pag.	*Linea:*	*Errata:*	*Corrige:*
511	9 ab infr.	ab sit	absit
518	14 ,,	sactam	sanctam
521	13 ,,	se	(deleatur)
539	5 a supr.	decet	debet
541	12 ab infr.	sequar	sequor
542	18 ,,	tota	tanta
543	5 a supr.	Chartagine	Carthagine
547	13 ab infr.	Spiritus S.	Spiritu S.,
548	8 a supr.	ut iis	ut de iis
548	11 ,,	abuntur	abutuntur
549	11 ab infr.	gatiam	gratiam
551	16 ,,	revelatam, et credendam	revelata, et credenda
553	11 ,,	Cettis	Celtis
554	13 ,,	Fcclesiam	Ecclesiam
560	8 a supr.	particuliaria	particularia
561	10 ab infr.	Carthaginiensia	Carthaginensia
563	15 a supr.	sententia	sententiae
583	11 ,,	protestate	potestate
588	1 ,,	auctorita	auctoritate
591	16 ,,	mauus	manuum
598	6 ,,	membo	membro
600	8 ab infr.	partae	portae
605	17 ,,	fides	fidem
607	11 ,,	segni	regni
611	2 a supr.	qreges	greges
613	15 ab infr.	est	et
618	16 a supr.	Orgenes	Origenes
621	6 ab infr.	et	est
621	2 ,,	elapsos	elapsus
625	13 a supr.	propositione	propositioni
626	13 ,,	asceritur	asseritur
629	3 ,,	coemiteriis	coemeteriis
632	12 ab infr.	profideat	provideat
642	8 ,,	Petriarchalia	Patriarchalia
643	21 a supr.	moliimina	molimina
645	4 ,,	oscure	obscure
649	1 ,,	Pententecosten	Pentecosten
649	20 ,,	temporibrs	temporibus
656	8 ab infr.	es	et
660	4 ,,	sum	tum
661	4 a supr.	vulgore	fulgore
665	16 ,,	Ecclesice	Ecclesiae
666	5 ,,	ponitentiae	poenitentiae
667	21 ,,	dificiant	deficiant
672	7 ab infr.	in terra	in terram
673	16 ,,	conspicue	conspicuae
676	4 ,,	diversisate	diversitate
683	8 ,,	extensionem, i. o.	durationem, i. e.
688	13 ,,	citalis	citatis
696	11 ,,	satisfastionem	satisfactionem
697	9 a supr.	Incest	incesti
698	15 ,,	risi	nisi

